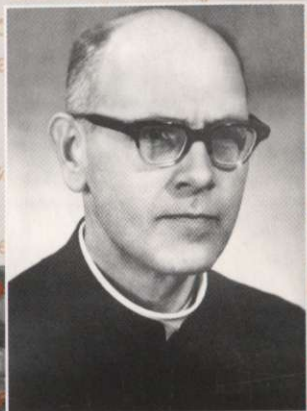

По документам
OBJEKTAS
"INTRIGANTAS"

Kunigo Laurinavičiaus
Broniaus Laurinavičiaus
gyvenimas ir veikla

ЧАЛБЧЮС, однако получить у него
е представилось возможным.

НАВИЧ активно использовались агенты рай-
", "Викторас", а также "Донас", "Душанис"

итас" и "Юнас" 3 отдела Б службы КГБ Лит

документированная проследить объекта „СР на
де граждане, доверенные лица.

В газете "Гяса" была опубликована статья, компрометирующая

Л. А. Л. А. В. И. Ч. Ю. С. А.

*„Leiskite mažutėliams ateiti pas mane ir netrukdykite,
nes tokių yra Dievo karalystė" (Mk 10, 14)*

Švenčionėliai, 1967 m.

OBJEKTAS „INTRIGANTAS“

Kunigo Broniaus Laurinavičiaus
gyvenimas ir veikla

UDK 23/28(474.5):929 Laurinavičius
Ob39

Knygą sudarė, parengė ir redagavo

Vidas Spengla

Recenzavo

Habil. dr. Vacys Milius

dr. Arūnas Streikus

© Algimantas Žilinskas, 2002

ISBN 9986-592-39-9

© Leidykla KATALIKŲ AKADEMIJA, 2002

TURINYS

Prisiekęs ginti Motiną Bažnyčią ir jos vaikus (<i>Arkivysk. Sigitas Tamkevičius SJ</i>).....	9
Pratarmė (<i>Vidas Spengla</i>).....	11

Pirmoji dalis

KUNIGO BRONIAUS LAURINAVIČIAUS GYVENIMAS IR VEIKLA	13
1. Kun. B. Laurinavičiaus vaikystė ir jaunystė (<i>Jadvyga Laurinavičiūtė-Pranskienė</i>).....	15
2. Kas išaugino tokį Lietuvos ažuolą (<i>Vidas Spengla</i>).....	19
3. Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėtis sovietmečiu (<i>Vidas Spengla</i>).....	36
4. Bažnyčios pasipriešinimas (<i>Vidas Spengla</i>).....	67
5. Kunigas Bronius Laurinavičius pastoracijoje ir jo kova už tiesą ir laisvę (<i>Vidas Spengla</i>).....	105
6. Kunigo Broniaus Laurinavičiaus veikla ginant žmogaus bei tikinčiųjų teises ir KGB kova prieš jį (<i>Sandra Lengvinienė</i>). . . .	158
7. „Intriganto“ mirties paslaptis (<i>Artūras Jančys</i>).....	182
8. „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ (Nr. 50) apie kun. B. Laurinavičiaus mirtį ir laidotuves.....	190

Antroji dalis

KUNIGO BRONIAUS LAURINAVIČIAUS RAŠYTINIS PALIKIMAS.....	195
1. Susirašinėjimas su sovietinės valdžios institucijomis, tuometiniais Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovais ir kai kuriais kunigais (<i>Vidas Spengla</i>).....	197
2. Susirašinėjimo su vyskupu Julijonu Steponavičiumi fragmentai (<i>Vidas Spengla</i>).....	235
3. Iš kunigo Broniaus Laurinavičiaus rašytinio palikimo.....	240
3.1. Šis tas apie Švenčionėlių bažnyčią (1905-1959).....	240
3.2. Paaiškinimas Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojui V. Sauliūnui.....	297
3.3. Pareiškimas Religijų reikalų tarybos įgaliotiniui Lietuvos TSR Kazimierui Tumėnui	300

3.4 Pareiškimas Lietuvos TSR	
televizijos ir radijo komitetui.....	305
3.5 Atviras laiškas „Tiesos“ redaktoriui	
A. Laurinčiukui.....	313
3.6 Memorandumas TSKP CK generaliniam	
sekretoriui ir TSRS Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo	
pirmininkui drg. L. Brežnevui.....	317

Trečioji dalis

ATSIMINIMAI APIE KUNIGĄ BRONIŲ LAURINAVIČIŲ	
(<i>Surinko Jadvyga Laurinavičiūtė-Pranskienė,</i>	
<i>parengė Antanas Patackas ir Vidas Spengla</i>).....	327
Pasakoja giminės, jaunystės draugai	329
<i>Jadvyga Laurinavičiūtė-Pranskienė. Neblėstantis</i>	
šviesus dėdės atminimas.....	329
<i>Julė Juodzevičienė. Brolio vaikystę prisiminus</i>	346
<i>Regina Girdauskienė. Jo atvykimas tapdavo švente</i>	347
<i>Leonarda Augulytė-Blazkienė. Varškė, saldainiai ir „abrozėlis“</i>	348
<i>Birutė Kuckaitė. Nebijok mirties, bijok blogų darbų</i>	349
<i>Leokadija Trepšytė. Mename jo gerus pamokymus</i>	351
<i>Regina Mlinkauskaitė-Zaikienė. Mus mokė lietuvių kalbos</i>	351
<i>Vladas Jadzevičius. Gėliūnai</i>	353
<i>Izidorius Šimelionis. Mūsų keliai į šviesą</i>	357
<i>Marija Janavičiūtė-Mačėnienė. Neužmiršo gimtojo kaimo</i>	365
<i>Kazimieras Umbražiūnas. Pašauktas nuskriaustųjų remti</i>	366
<i>Kuri. Antanas Dilys. Lydi šviesus jo pavyzdys</i>	368
<i>Mons. Kazimieras Vasiliauskas. Ryškiausias iš regėtų švyturių</i>	371
Švenčionyse, Ceikiniuose, Kalesninkuose	374
<i>Bronius Karklelis. Visus užjautė</i>	374
<i>Valė Valėnaitė. Meile traukė visus</i>	375
<i>Cecilija Poškienė. Negalėjome atsidžiaugti</i>	
lietuviškomis pamaldomis.....	375
<i>Julė Kučinskaitė-Sukackienė. Šviesus atminimas neišblės</i>	377
Švenčionėliuose	379
<i>Apolonija Dukšienė. Taurus kovotojas už Bažnyčią ir Tėvynę</i>	379
<i>Romualdas Rimašius. Nuėjo kryžiaus kelią</i>	382
<i>Janina Gudėlienė. Tarnavo žmonėms</i>	384
<i>Leonas Tamulis. Rūpinosi bažnyčia</i>	388

<i>Ona Čiučiuraitė-Šiaudininė. Rėmė, ragino nepalūžti</i>	<i>391</i>
<i>Jadvyga Lionginą Tumulavičienė. Kiekvieną padaršindavo.</i>	<i>392</i>
<i>Monika Markūnienė. Tėvas ir ganytojas</i>	<i>393</i>
<i>Regina Uzielienė. Mokėjo bendrauti</i>	<i>395</i>
<i>Kleofa Černiauskienė. Geras, dosnus</i>	<i>396</i>
<i>Bronislovas Urbonavičius. Aukojosi visų labui</i>	<i>397</i>
<i>Janina Jakubėnienė. Mano rublio neimdavo</i>	<i>397</i>
<i>Albina Urbonavičienė. „Bažnyčią lankyti - tai ne patvorianti"</i>	<i>398</i>
<i>Regina Bužinskienė. Jo pasėta sėkla - Dievo meilė</i>	<i>398</i>
<i>Regina Dževeckaitė. Pranašiškas išėjimas</i>	<i>399</i>
<i>Raimundas Jankauskas. Kai buvau „klapčiukas"</i>	<i>400</i>
<i>Malvina Cicėnienė. Prašome jo užtarimo</i>	<i>401</i>
<i>Franekas Neucas. Kad būtų daugiau tokių kunigų</i>	<i>402</i>
<i>Pelagija Felicija Sušinskienė. „Ramybės drumstėjas"</i>	<i>403</i>
<i>Rūta Sušinskaitė-Minelgienė. Jo palaiminimą jaučiu</i>	<i>405</i>
<i>Julius Gerojimas. Nuoširdus žmogus, geras patarėjas</i>	<i>408</i>
<i>Vanda Gerojiminienė. Skiepijęs tarpusavio meilę</i>	<i>410</i>
<i>Birutė Gerojimaitytė-Rainienė. Gerumo įsikūnijimas</i>	<i>417</i>
Adutiškyje	421
<i>Ona Šilininė. Paliko šventumo dvelksmą</i>	<i>421</i>
<i>Romualdas Šilinis. Gervėčių žemės didvyris</i>	<i>422</i>
<i>Ona Audronė Urbonavičiūtė-Liubinienė. Ir šiandien</i>	
<i>mane skatina siekti gerumo</i>	<i>424</i>
<i>Liudovika Tamaševičienė. Sustok ir nusilenk</i>	<i>425</i>
<i>Rufina Krickienė. Nebuvo kito tokio uolaus kunigo</i>	<i>426</i>
<i>Birutė Burauskaitė. Kraštotyra suartino</i>	<i>429</i>
<i>Veronika Turla. „Per išpažintį to nesakysiu".</i>	
<i>(Kunigas buityje)</i>	<i>432</i>
<i>Marytė Krickaitė-Rasičienė. Vaikų draugas</i>	<i>434</i>
<i>Vincas Martinkėnas. Mano mokinyš</i>	<i>436</i>
<i>Julija Karmaziene. Rūpestis dėl Gervėčių</i>	<i>438</i>
<i>Marija Kruopienė. Rūpinimasis Baltarusijos lietuviais</i>	<i>439</i>
<i>Bronė Steponienė. Reikėtų paskelbti šventuoju</i>	<i>444</i>
<i>Ciprijona Burokienė. Jo meilė taurino</i>	<i>450</i>
Mena bendradarbiai dvasininkai ir jo remti žmonės	456
<i>Vysk. Juozas Tunaitis. Dirbo be poilsio</i>	<i>456</i>
<i>Vysk. Jonas Kauneckas. Artimas visiems</i>	<i>457</i>
<i>Kun. Konstantinas Gajauskas. Žuvęs už tikėjimą ir meilę</i>	<i>458</i>

<i>Kun. Vaclovas Aliulis, MIC. ...Tamsią naktį žvaigždės</i>	
ryškiau šviečia.	460
<i>Kun. Kazimieras Žemėnas. „Iškovoju gerą kovą...“</i>	463
<i>Mons. Alfonsas Svarinskas. Neleidęs bolševikiniam</i>	
<i>vilkams įsibrauti į Kristaus aidi.</i>	466
<i>Angelė Ragašienė. Tautos žiedas.</i>	468
<i>Elena Terleckienė. Laisvės kalinių rėmėjas.</i>	470
<i>Janina Petrovskaja. Niekad nepamiršiu to nepažįstamo kunigo</i>	472
<i>Kun. Algimantas Keina. Ištikimybės ir aukos asmenybė</i>	473
Tragedija	479
<i>Regina Girdauskienė. Kraupi ir paslaptinga žūtis.</i>	479
<i>Birutė Laurinavičiūtė. Tragiška diena.</i>	484
<i>įgyvendinsime jo troškimus (Adučiskiečių kalba, pasakyta</i>	
<i>1988 m. lapkričio 25 d. perlaidojant kunigo palaikus).</i>	485
<i>Kun. Algimantas Keina. Perlaidojimo iškilnių fragmentai</i>	486
<i>Prof. Antanas Kmieliauskas. Kristus prieš Pilotą</i>	491
Vietoje epilogo.	500
<i>Kęstutis Šimkūnas. Persekiota, bet nenugalėta tiesa</i>	500
Asmenvardžių rodyklė.	506
Knygos rėmėjai.	511

PRISIEKĖS GINTI MOTINĄ BAŽNYČIĄ IR JOS VAIKUS

Bažnyčiai visuomet labai reikia uolių, veiklių ir šventų kunigų. Persekiojimų metais jie dar turi pasižymėti ir drąsa. Nesenais sovietinės okupacijos metais (1940-1990) tokie kunigai buvo ypač reikalingi: jie buvo ta „žemės druska“, kuri ne tik neleido sovietinei valdžiai tyliai pasmaugti Lietuvos Katalikų Bažnyčios, bet ir padėjo išsaugoti ją ištikimą savajai misijai. Vienas iš tokių iškilių kovojančios Lietuvos Katalikų Bažnyčios sūnų buvo kun. Bronius Laurinavičius (1913-1981).

Kun. B. Laurinavičius prieš vietinės valdžios mėginimus varžyti jo kunigiškąją tarnystę protesto balsą pakėlė dar 1953 metais, dirbdamas Kalesninkų parapijoje. Esą gyvulių ligos pretekstu vietinė valdžia pabandė uždrausti tikintiesiems sekmadieniais rinktis į bažnyčią. Kun. B. Laurinavičius tam griežtai pasipriešino.

Kai septintojo dešimtmečio antrojoje pusėje prasidėjo uoliųjų kunigų kolektyvinis priešinimasis Bažnyčios veiklos varžymams ir ypač kai pradėjo eiti *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, kun. B. Laurinavičius ne tik visomis jėgomis išitraukė į šią veiklą, bet dažnai ir pats ją organizuodavo Vilniaus arkivyskupijoje. Nė vienas kitas Lietuvos kunigas neparašė tiek pareiškimų, laiškų, protestų ir memorandumų sovietinei valdžiai, pradedant rajono ir baigiant aukščiausiomis SSRS valdžios institucijomis, kaip jis. Jo kovos dėl tiesos ir laisvės laukas buvo be galo platus: nuo tikinčių vaikų teisių iki lietuviško žodžio gynimo. Tais okupacijos laikais tikėjimo gynimas dažnai pindavosi su lietuviybės gynimu, ir kova dėl tikinčiųjų teisių buvo kovos dėl žmogaus teisių sudedamoji dalis. Kun. B. Laurinavičius buvo šios kovos avangarde, jam ginti Bažnyčią ir laisvę buvo šventas reikalas. Todėl 1979 m. mirus Lietuvos Helsinkio grupės nariui kun. Karoliui Garuckui SJ, jis nesvyruodamas stojo į jo vietą. Kun. B. Laurinavičiaus parengti dokumentai pasižymėjo tikslu sovietinės valdžios daromų nusikaltimų įvardijimu, jų kritikos teisine argumentacija, todėl daug jų buvo publikuojama *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikoje*. Jis drąsiai duodavo šiuos dokumentus viešai publikuoti.

Dievo buvo apdovanotas daugybe talentų ir dorybių. Jam vienojai rūpėjo ir gyvosios Bažnyčios, ir mūrinės statyba. Kur tik klebonavo, ten paliko ryškius pėdsakus: bažnyčioje būdavo būriai vaikų,

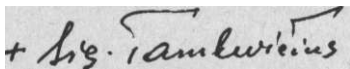
parapijoje sėkmingai genimos alkoholizmo piktžolės, o tikintieji ne tik žodžiu, bet ir pavyzdžiu mokomi vienas kitam padėti, vienas kitą paremti. Jis praplėtė Ceikinių bažnytėlę, įrengė Kalesninkų bažnyčios vidų, suremontavo ir įrengė šildymą Adutiškio bažnyčioje. Švenčionėlių bažnyčia - tai tikrąja šio žodžio prasme paminklas sau, bylojantis apie jo atkaklumą, pasiaukojimą, gebėjimą organizuoti parapiją, kad ir tamsiaisiais ateizmo metais iškiltų tokia šventovė.

Asketas asmeniniame gyvenime, jis buvo be galo jautrus kitų vargams ir kančioms. Labai užjautė gudus, kurių žemėje kunigas buvo retenybė: Adutiškio klebonijoje priimdavo dešimtis iš vakaro atvykstančių Baltarusijos tikinčiųjų, juos apnakvindavo ir pamaitindavo, kad pailsėję sekmadienį galėtų dalyvauti šv. Mišiose ir priimti sakramentus. Ypač rūpinosi už Bažnyčią ar Tėvynę kalinčiais bei jų šeimomis. O kiek buvo vargšų, padegėlių, našlaičių ar visad stokojančių studentų, kuriems jis pirmasis ištiesdavo ranką!..

Vis dėlto jis galėjo būti ir griežtas bei reiklus tiems, kurie privalejo, bet nevykdė savo krikščioniškų pareigų. Todėl ne vienas kartus žodis buvo skirtas tiems, kurie pirmieji privalejo ginti Bažnyčią ir to neatliko. Jis drąsiai ir tiesmukiškai sakydavo tiesos žodį ir Sovietų Sąjungos vadovams, ir tuometiniams Lietuvos Katalikų Bažnyčios administratoriams. Užtat kiek pagarbos ir pastangų skirdavo ginti tiems Bažnyčios hierarchams, kurie ištikimai saugojo Bažnyčią ir buvo persekiojami valdžios!

Kas buvo jo jėgų ir drąsos šaltinis? Tik Dievas! Maldoje jis semdavosi jėgų ir drąsos. Tai buvo kunigas, kokių Bažnyčia visuomet laukė, laukia ir lauks. Šioje knygoje atskleidžiamas jo dvasios pavelsas teuždega kunigystės siekiančiųjų ir jaunųjų kunigų dvasią troškimu aukotis už Bažnyčią taip, kaip jis aukojosi. Metus prieš savo žūtį jis viešai pakartojo savo kunigystės šventimų priesaiką: *Viešpatie, kol plaks mano širdis, aš prisiekiu eiti savo pareigas, kaip prisiekiu priimdamas kunigystės šventimus. Prisiekiu ginti Motiną Bažnyčią- ir jos vaikus, jų - tikinčiųjų teises.*

Tesiuncia Viešpats Lietuvai daugiau tokių Sūnų, o Bažnyčiai - tokių uolių Kunigų!

PRATARMĖ

Kunigo Broniaus Laurinavičiaus veikla plati ir šakota. Apie jo atkaklumą kovojant už tiesą ir teisingumą byloja kad ir tokie faktai: vien dėl neteisėtai valdžios konfiskuotos Švenčionėlių klebonijos parašyta 180 įvairių raštų, o vienas iš SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui rašytų memorandumų yra net 72 puslapiai! Kai, paprašytas parengti spaudai knygą apie kun. B. Laurinavičių, aš pasigabenau jo dukterėčios p. Jadvygos Pranskienės saugomą jo rašytinių palikimą, apėmė baimė: kada gebėsiu tai perskaityti? Bet savaitė po savaitės, mėnuo po mėnesio, ir raštų kupeta mažėjo. Beskaitant skleidėsi nuostabi kunigo kovotojo asmenybė: bekompromisė, drąsi, visada pasiryžusi aukotis dėl Bažnyčios ir Tėvynės. Kilo abejonių: ar gebėsiu atskleisti tokią asmenybę? Juolab kad atrinkus publikuoti bent įdomiausius jo rengtus dokumentus susidarytų keli tomai.

Apsisprendžiau perskaitęs J. Pranskienės surinktus žmonių atsiminimus. Prieš akis iškilo ne tik pasišventėlio kovotojo, bet ir be galo uolaus, atjautaus ir maldingo kunigo paveikslas. Savo šviesia asmenybe jis traukė įvairaus amžiaus žmones - dvasininkus ir pasauliečius. Jis buvo žinomas visoje Lietuvoje. Nepažinau jo tokio, kokį pažinojo su juo bendravę, todėl tik iš jo raštų mano susidarytas jo paveikslas negalės būti detalus ir iki galo tikras. Tikresnį ir ryškesnį jį parodys kiti savo atsiminimuose.

Pirmiausia jaučiu pareigą skaitytojui paaiškinti knygos pavadinimą. Kunigas B. Laurinavičius nuo pat kunigystės pradžios buvo sekamas NKGB, MGB, KGB. Savo slaptuose dokumentuose sekamuosius jie vadindavo *objektais* ir suteikdavo jiems pravardę (pseudonimą). (Agentus vadindavo *šaltiniais*). Kunigas B. Laurinavičius buvo vadinamas *objektu „Intrigantas“*. Iš čia ir toks keistokas knygos pavadinimas.

Knyga sudaryta iš trijų dalių. Pirmojoje apžvelgiama B. Laurinavičiaus vaikystė ir veržimasis į mokslą, kunigystės pasirinkimo, jo pastoracinės veiklos ir kovos dėl tiesos, laisvės ir žmonių teisių kelias. Jo visas kunigo tarnystės kelias praėjo sovietinės okupacijos metais (1944-1981). Kad būtų geriau suprantama, dėl ko ir su kuo jis kovojo, knygoje apžvelgiama to meto Lietuvos Katalikų Bažnyčios

padėtis ir jos pastangos išsaugoti tautos tikėjimą ir dorą. Atskleidžiama, kaip KGB jį sekė ir persekiojo, o galbūt ir suorganizavo nužudymą. Ši medžiaga paremta *Lietuvos centriniam valstybės* ir buvusiam KGB (dabar *Lietuvos ypatingajame*) archyvuose išlikusia dokumentika, todėl turi išliekamąją istorinę vertę.

Antrojoje knygos dalyje aptariami svarbiausi jo rašytinio palikimo dokumentai. Tai raštai, adresuoti ne tik sovietinės valdžios institucijoms, bet ir to meto Bažnyčios vadovų pareigas einantiems dvasininkams. Atskirai išskirta išlikusio susirašinėjimo su tikruoju Vilniaus arkivyskupijos administratoriumi tremtiniu vyskupu Julijonu Steponavičiumi fragmentai, atskleidžiantys jų vertybių, pozicijų vienovę ir abipusę pagarbą. Šioje dalyje publikuojama ir šešetas jo rašytų dokumentų, iliustruojančių jo kovos interesus. Kaip išskirtinė publikacija pažymėtina jo rašytoji Švenčionėlių bažnyčios statybos istorija. Ši bažnyčia - tai nemarus kun. B. Laurinavičiaus atkaklumo ir pasišventimo Bažnyčiai paminklas.

Trečiojoje dalyje pateikiami kun. B. Laurinavičiaus vaikystės, jaunystės, mokslo draugų, buvusių parapijiečių, artimai su juo bendravusių kolegų kunigų ir bendražygių, taip pat ir atsitiktinių žmonių, patyrusių jo gerumą ir meilę, atsiminimai. Čia raiškiausiai atsiskleidžia jo turtingos dvasios bruožai.

Žinau, šia knyga nenutapiau kun. B. Laurinavičiaus paveikslą, prilįgstančio prie jo kapo stovinčiai prof. Antano Kmieliausko skulptūrai „Kristus prieš Pilotą“: ne toks menininkas, ne tokia dvasios gelmių įžvalga... Teatleidžia skaitytojas tapytojui, neaprėpiančiam per didelės asmenybės. O aš noriu ne tik savo, bet ir visų Lietuvos žmonių vardu padėkoti kun. Broniaus Laurinavičiaus atminimui įamžinti iniciatyvinės grupės nariams: kunigams Mykolui Petravičiui SDB, Algimantui Keinai, Kazimierui Žemėnui, taip pat Julijai Ambrasienei, kurie daugiausiai rūpinosi, kad ši knyga išvystų dienos šviesą. Ypač dėkoju p. Jadvygai Pranskienei, išsaugojusiai kun. B. Laurinavičiaus archyvą ir jautriai besirūpinančiai dėdės atminimo įamžinimu. Ačiū visiems parėmusiems šios knygos leidybą. O didžiausia padėka Gervėčių žemei ir Bažnyčiai, išauginusioms tokį Lietuvos ažuolą ir ištikimą Dievo tarną. Tikėkime, kad jis ir iš Amžinybės savo rūpesčiu ir meile globia mūsų Tėvynę ir jos Bažnyčią.

Vidas Spengla

Pirmoji dalis

KUNIGO
BRONIAUS LAURINAVIČIAUS
GYVENIMAS IR VEIKLA

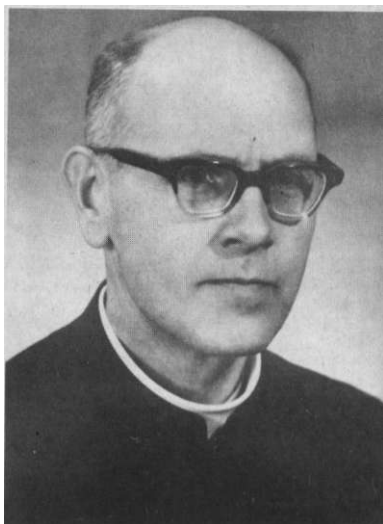
Bronius Laurinavičius -
Vytauto Didžiojo gimnazijos
moksleivis. 1937 m.

Bronius Laurinavičius - Lenkijos
kariuomenės kareivis.
Lodzė, 1938 m.

Jaunasis kunigas Bronius
Laurinavičius. 1944-06-13

Kunigas Bronius Laurinavičius.
1976 m.

1. KUNIGO BRONIAUS LAURINAVIČIAUS VAIKYSTĖ IR JAUNYSTĖ

Jadvyga Laurinavičiūtė-Pranskienė

Kunigas Bronius Laurinavičius gimė 1913 m. liepos 17 d. Gėliūnų kaime, Gervėčių parapijoje, Astravo rajone (Baltarusijos lietuvių saloje). Pakrikštytas liepos 21 d. Gervėčių bažnyčioje. Tėvai - Jurgis Laurinavičius (1879-1962 m.) ir Elena Laurinavičiūtė-Laurinavičienė (1880-1962 m.).

Tėveliai buvo žemdirbiai: turėjo 10 hektarų dirbamos žemės, pievų ir miško. Gyveno kaime ant labai gražios Ašmenos upės kranto. Abu tėveliai - labai darbštūs ir religingi lietuviai. Tėvui Jurgiui teko tarnauti caro kariuomenėje. Nors buvo okupuoti ir rusų, ir lenkų ir dešimtmečiais atskirti nuo Lietuvos, sugebėjo išsaugoti tvirtą tikėjimą, meilę savo kalbai, kultūrai, papročiams ir tėvynei Lietuvai. Šeimoje gimė 5 vaikai, bet du mirė maži. Iš likusiųjų vyriausia - duktė Julija. Po jos sekė sūnus Antanas (Jadvygos Laurinavičiūtės-Pranskienės tėvas) ir būsimasis kunigas Bronius Laurinavičius.

Kun. B. Laurinavičius gimė nedidelėje trobelėje. Nuo mažens buvo labai geros širdies: pastebėdavo kitų vargus, skausmus, negalias. Labai norėjo mokytis, todėl sulaukęs 7-8 metų pradėjo mokytis pas kaimo mokytoją. Dešimtmetis per atostogas gandydavo karves. Visada į ganyklas viename drobiniam maišelyje nešdavosi knygas, o į kitą maišelį mama įdėdavo sumuštinį, kitokio maisto lustą visai dienai. Kaime per Ašmenos upę nebuvo nei tilto, nei liepto. Vos saulei patekęs reikėdavo keltis ir bristi į kitą upės pusę, į ganyklą, o jo kojos dažnai būdavo suskirdusios, raudonos, kraujuotos, kaip tame krašte sakydavo, ant kojų gaidžiai giedodavo. Kartais nuo skausmo negalėdavo paeiti, ir tėveliui tekdavo jį pernešti per upę. Nuo pačios vaikystės buvo rimtas: neidavo žaisti su vaikais, o daugiau laikydavosi prie suaugusiųjų, domėdavosi jų pasakojimais.

Gėliūnų kaime mažoje pirkeleje gyveno invalidė Paulina, žmonių vadinta Paulinka. Viena jos ranka buvo sudžiūvusi (sulenкта plaštaka), o kojos pėda išlinkusi - jokio bato negalėjo

apsiauti. Ji pati šiaip taip pasisiūdavo pašiltintą maišelį, užmaudavo jį ant nesveikos kojos ir elgetaudavo po kaimus. Mažasis Broniukas, ganydamas karves, nupindavo krepšelį (*kašiukaicį*), pririnkdavo mėlynių ir nunešdavo Paulinkai. Jau būdamas kunigas, iš Švenčionėlių atvažiuavęs į gimtąjį kaimą, visada ją aplankydavo: atveždavo cukraus, riestainių bei kitokių gardėsių.

Kai Broniukui 1927 m. sukako keturiolika, kaimo mokytojas Lelka jį įtaisė mokytis lietuvių liaudies „Ryto“ mokykloje. Mokslas jam sekėsi gerai. Mokytojas apie Broniuką maišai sakydavo: „Iš jo bus žmogus“.

Nuo 1929 m. Bronius mokėsi Vilniaus lietuvių Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Mama pėsčiomis eidavo 75 kilometrus į Vilniaus Kalvarijas ir visada jį aplankydavo, atnešdavo maisto. Joje mokydamasis Bronius į Gėliūnus atvažiuodavo su savo geriausiu draugu Juozu. Su juo kaimo jaunimui rengdavo vaidinimus, vakarėlius, rinkdavo ir užrašinėdavo senoviškas to krašto lietuvių dainas ir pasakas. Mokydamasis Vilniuje savo draugui Vincui Kuolaičiui, gyvenusiam Gėliūnuose, nuolat siuntinėdavo lietuvišką spaudą ir knygas.

1937-1938 m. Bronius tarnavo lenkų kariuomenėje Lodzėje. Štai jo rašyti žodžiai: „Kai tarnavau Lenkijos armijoje, mane norėjo užverbuoti, kad skaldyčiau savo tautiečių vienybę. Už tai man daug žadėjo: lengvą duoną, net ponu padaryti, bet aš jokiū būdu nesutikau - lengva duona manęs neviliojo. Vieną kartą, pulkininkui atliekant pulko apžiūrą, aš, nesilaikydamas kariško reglamento, žengiau iš rikiuotės tris žingsnius į priekį ir pasakiau apie man pasiūlytą „lengvą duoną ir ponystę“. Jis nepasiuntė manęs ir mano skundo tiems, kurie norėjo mane užverbuoti, bet pats reikalą išsiaiškino ir taip sutvarkė, kad niekas man nekerštavo, o ėmė atsiliepti su pagarba. Pulkininko žodžius, kuriuos jis man ir kuopos vadui kapitonui Grizeckiui pasakė, aš ir dabar prisimenu: „Bronius Laurinavičius yra lietuvis ir jį kalbinti, kad jis kenktų savo tautai, netinka ir neleistina“.

Atitarnavęs kariuomenėje, 1938 m. Bronius Laurinavičius įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, ją baigė ir 1944 m. birželio 4 d. buvo iššventintas kunigu. Primicijos įvyko Gervėčių bažnyčioje 1944 m. birželio 18 d.

Kun. B. Laurinavičiaus tėvai: Elena ir Jurgis Laurinavičiai

Kun. B. Laurinavičiaus gimtasis namas Gėliūnuose. 2000 m.

Gervėčių bažnyčia. 1936 m.

2. KAS IŠAUGINO TOKĮ LIETUVOS AŽUOLĄ

Vidas Spengla

Kunigas Bronius Laurinavičius buvo vienas tų retų kunigų, kurie per visą sovietų okupacijos laikotarpį viešumoje pasirodydavo vilkėdami sutaną. Smulkmena, bet ji daug pasako apie jo charakterį: viena vertus, jis labai brangino dvasininko luomą, kurį visiems ir visur liudijo šis drabužis, kita vertus, jis turėjo savo požiūrį į tai (ir ne tik į tai) ir juo vadovavosi, nekreipdamas dėmesio į kitų jo luomo žmonių elgesį ar piktybiškų ateistų patyčias. Jis buvo įsitikinęs, kad kur tik galima savo elgesiu ir net drabužiu reikia byloti, jog Bažnyčia gyva. Drabužiu byloti, gyvenimu ją ginti.

Kun. Bronius Laurinavičius gimė 1913 m. liepos 17 d. labai lietuviškoje dabartinės Gudijos salelėje - Gervėčių parapijos Gėliūnų kaime (Gardino srities Astravo rajone). Tuo metu šios žemės, kaip ir visa Lietuva, buvo valdomos Rusijos imperijos. Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. jos buvo pripažintos Lietuvai, bet neilgam - 1921 m. jas okupavo Lenkija. Kaip visiems Vilnijos lietuviams, taip ir jam teko patirti brutalų lenkinimą. 1927 m. spalio 2 d. Vilniaus krašte buvo uždarytos 64 lietuviškos mokyklos. Jis tais metais įstojo į kaimiškąją lietuvių liaudies „Ryto“ mokyklą. 1929 m. įstojo mokytis į vienintelę likusią lietuvišką Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją. Atsparumą lenkinimui ir rūpinimąsi lietuvių išlaikymu gimtajame krašte būsimasis kunigas, matyt, jau buvo išsiugdęs prieš atvykdamas mokytis į Vilnių - apie tai pasakoja daug jo jaunystės draugų. Jis daugelį jų paskatino vykti į Vilnių mokytis, padėjo jiems pasirengti stojamiesiems egzaminams, pasirūpino jų apgyvendinimu ir pamaitinimu bent pirmosiomis dienomis nežinomame mieste. Ypač tuo rūpinosi, kai, 1939 m. prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, Gervėčiai atiteko Gudijai, bei vokiečių okupacijos metais. Iš Gervėčių kilęs žurnalistas Vladas Jadzevičius gražiai aprašo, kaip tuometinis klierikas Bronius Laurinavičius jį ir jo brolių rengė stoti į lietuvių gimnaziją Vilniuje. Net keliaujant arkliuku į

Vilnių Bronius juos „egzaminavo“ iš lietuvių ir vokiečių kalbos. O ir Vilniuje pasirūpino, kad turėtų, kur apsistoti ir pavalgyti. Kai jie sėkmingai išlaikė egzaminus, Bronius juos apdovanojo automatiniais plunksnakočiais. V. Jadzevičius rašo, kad B. Laurinavičius „visą laiką norėjo, kad iš Gervėčių krašto išeitų į žmones kuo daugiau vaikų ir merginų. Už šį jo rūpinimąsi gervėtiškiai jam buvo labai dėkingi“.

B. Laurinavičius rūpinosi ir pasilikusiais Gervėčiuose jaunuoliais. Dar mokydamasis gimnazijoje ir vėliau - jau studijuodamas kunigų seminarijoje - per atostogas aktyviai dalyvavo vietos lietuvių kultūriniame gyvenime: padėdavo rengti vaidinimus, parūpindavo jaunimui lietuviškų knygų. Yra išlikęs gervėtiškio V. Kuolaičio 1936 m. vasario 9 d. jam rašytas laiškas, kuriame dėkojama už gautas lietuviškas knygas bei prašoma ir toliau parūpinti naujų, nes tik šios knygos užpildo „tuštumą ir klaikumą“. V. Kuolaitis net savo eilėraštį jam dedikuoja:

*Buvau bekrintis nuo laimės sosto
Į gilią, juodą, tamsią bedugnę,
Mirtis jau glostė šaltuoju mostu,
Bet tu užkūrei krūtinėj ugnį.*

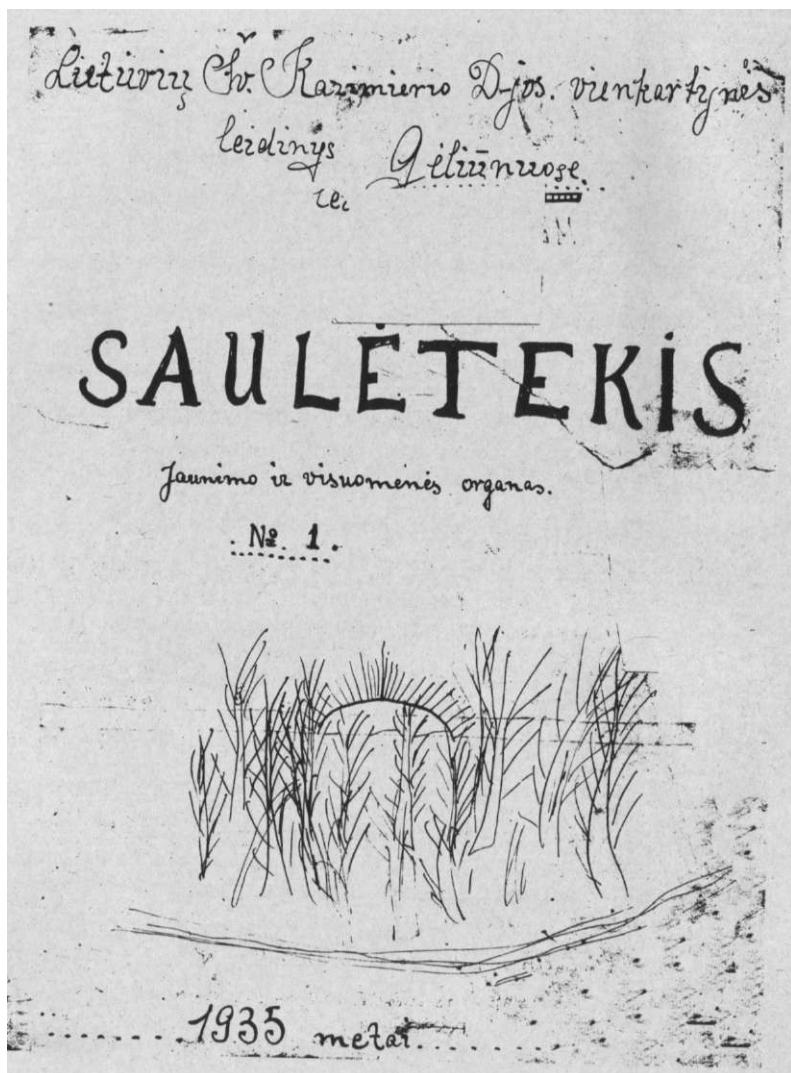
Aplink Gervėčius buvo 15 lietuviškų kaimų. Tokių kaip B. Laurinavičius jaunuolių dėka lietuviškas gyvenimas ten virė. 1933 metais Gėliūnų kaimo jaunimas leido ranka rašytą žurnaliuką „Jaunimo balsas“, o 1935 metais Lietuvių šv. Kazimiero draugijos gėliūniečiai leido taip pat ranka rašytą žurnalą „Saulėtekis“. Juose ne tik pasakojama apie vietinio jaunimo gyvenimą ir veiklą, bet ir publikuojama jų poezija. Tai buvo jaunuolių pastangos išsaugoti lietuvišką žodį ir jį apginti. Galbūt jų kasdieninė kova už lietuviybę ir formavo to krašto lietuvių - tarp jų ir B. Laurinavičiaus - charakterio atkaklumą ginant brangias vertybes ir idealus. Matyt, kad Laurinavičių šeima toje kovoje užėmė ne paskutinę vietą. Minėtasis V. Kuolaitis (beje, 1935 m. jis buvo „Saulėtekio“ redaktorius) laiške B. Laurinavičiui rašo: „jūsų šeima sveika kaip medžio šerdis“*.

* Šie ir kiti duomenys paimti iš kun. B. Laurinavičiaus rašytinio palikimo, saugomo jo dukterėčios Jadvygos Pranskienės asmeniniame archyve (toliau - PA).

Mieles Drange!

Ištiknių megalgėn kitais išraiškais tau
paaiškos ~~žodžius~~ kaip tik poesiškai. Kai perska-
čiau man priimtos tavo knygas, buvau pagau-
tes nežemiško ikvepimo ir turėjau taip pasiel-
gti. Čia labai, aš dang, dang, ko iš kny-
gų išmoku nes skačiau labai atsidėjęs ir
nagrinėdamas. Čia ir ašmūs, mūšikai moki-
mūsi skaityti iš mūšiko elementonius, tas ne-
bloqai vyksta. J. Smankės vėšinių vėšius
priešais mūšian pokia. Tavo drange biška, vėš
gerai mūšian ir iškačiau vėšiai aiškiai buvo pa-
rašytas, knygos būnėn vėš (penkis) dėkojūla-
bai, jei galėsi malonė ir (olien) būnė. Mūš
kaime mūšio mūšio nėra, vien būnėn ir
kaikūn, jų būnė būnė kaip medžio
būnė, linkėjimus atidarian vienių būnė.

Drange jei būnė, "būnė" vasario mėn.
priims. Būnė dėkojū, mūš, kaime mū-
šio, negavo "Vilniaus Rytų" būnėnėnėnė

1935 m. Gėliūnų kaimo jaunimo leistas rankraštinis žurnalas
Saulėtekis (PA).

1935 gads.

Vienkartynis leidynis.

Nr 1.

Gēlbrīnuosē.

SAULĒTEKIS.

Jauņimo ir visuomenes organe.

Mūsu laikrāstīša vērtīgums.

Ģerbiemīši mūsu laikrāstīša, arba kīzāp sakant "Saulēteki" skatītōjāi. Ats ēia noris kēlās ādriās norēian pasakyti apie mūsu laikrāstīša vērtīgumu. Butant kokiš naida atneša šīs mūsu laikrāstīša, kaismo jaunimui. Gal tam keiošā atrodo, kam gi ēia bērgdriās darbas. Juk laikrāstīšs yra pēkankamāi pērsyts, kur-keš, lobulonijs ir gražemīs rāidemīs. O ne! visai klyzēle. Tiesā yra laikrāstīšs gērs, bet ne menkesnīs verties ir mūsū sōkšāms laikrāstīšāi kurie parodo mūsū jaunimui, švēsesonāi kēlā i atāitēs rytojs. Ragindamī ir primindamī, kad nebūt mokyti miestēlenāi, bet ir prāstēs vargingos lūsmēlēs, jaunmōlīs atba jaunmōlī galē daug nudirkti tautāi, ir visos žmōnījos labui.

Vilnius, 1974 m.

Lidžiai Gerbiamas, Mielas ir Brangus Kunige Bronislovai,

jaunin malonia pareiga pranešti, kad per jūsų pastangas ir turtą
jau turim laisvę, apie kuri svajojau. Tai dideli ir pirmoji mano
gyvenime tokia dovana, kuri man saldina niūrokas senatvės dienas.
Tiksliai čia, gražiai mūsų valandas, skamba turtum geri vergonai ir
gražiai atrodo. Esu be galo dėkingas ir labai jums dėkingas.
Iki šiol pasiekdavo mane gandai grėsi, todėl apie turinį mano
mokinį Bronislovą. Gerėjau klausydamas, retkarčiais susitikdamas,
o dabar visai netikėtai ir patį patyriau jūsų pastangą. Savo ašimis
daug turėjau mokinių. Vieni, kurie tuo metu išsiskirdavo, išliko atmin-
tyje labai ryškiai, kiti išdukių iš galvos drauge su vardais ir pavardėmis
mano mokinio Bronislova kartu su nedaugeliu kitų išliko atmintyje le-
ryškiai. Ir dabar išsivaiduoja, kad, įėjį į klasę, matau Jį sėdint de-
rinje suole eilėje, maždaug apie vidurį, visada optimistiškai, linksm
musiteikusi, nori skunditui apsiengusi, gana judri. Paklaustas ko, Jis
stojasi kitaip negu jo draugai, tik stūmokt kaip žiogelis, kaip patie-
spymoklė ir jau bestovis. Kiti būdavo tur kas Petėni. Tai jaunmėcinai
jūsų lengvumas, matau, išliko iki šiol, nori jau daug mitelių praėityje.

Mokinį ir mokytojų gyvenime truputį liūdnu yra tai, kad, brangus
mokyklą, dažniausiai reikia skirti visam laikui. Toks yra gyvenimas.
Sutrenda šeimos nariai išima kas sau. Mano buvus mokinys Bronislova
nuėjo neleugus, etikiškus garbingu keliu ir, eidamas juo, išsižada savas ki-
tas labai, dirba sunkų dvasinio pedagogo darbą. Šitame darbe linkiu
jam iš visos širdies geriausios sėkmės ir sveikatos, nes pūstis didelė, o plovė
maza. Norėčiau pamatyti Jūs dirbant gaustų darbą baityčioje, nes
kažkodėl man sunku išsivaiduoti Jūs kitoki kaip kad prater būrai
matyti Vytauto Didžiojo gimnazijos mokyklą. Jei sveikas sulaukiau pavasario, a-
laupysiu kiti sekusiuosius Adutiskio baityčioje. O dabar būti labai malonu es-
da nori su Jumis pasidėti pat mane ut bendro stalo. Parašykite, ar galviate. Jei
parašysite, tereisų parašyti Jums rašinėti kaip patie daugelis moky-
tojų rašinėti ir būtinai.

Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojo Vinco Martinkėno laiškas
kun. B. Laurinavičiui. 1974 m. (PA)

Gervėčių žmonių gyvenimas kun. B. Laurinavičiui rūpėjo visą gyvenimą. Pora metų iki savo žūties, 1979 m. lapkričio 15 d., jis rašo atvirą laišką SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui ir Baltarusijos KP CK pirmajam sekretoriui P. Mašerovui. Jame išsako Gervėčių parapijos tikinčiųjų vargus 1978 m. mirus jų klebonui. Į daugkartinius Gervėčių parapijiečių kreipimuisi Gardino srities Religijų reikalų tarybos įgaliotiniui A. Liskou nereagavus, gervėtiškiai, surinkę 2067 tikinčiųjų parašus, kreipėsi į L. Brežnevą prašydami, kad į Gervėčių parapiją leistų paskirti kunigą iš Lietuvos, nes šioje parapijoje gyvena daugiausia lietuviai, o Baltarusijoje mokančio lietuviškai kunigo nėra. Buvo siūlomas kun. Mykolas Petravičius. Tačiau A. Liskou neleido. Tada sutiko į ten vykti kun. B. Laurinavičius, nes ten - jo tėviškė. A. Liskou atsakė, kad jeigu kun. B. Laurinavičių ir priimtų, tai „po pusės metų jį areštuotų, o bažnyčią uždarytų“. Kun. B. Laurinavičius rašo nepretenduojęs į tą vietą, tik norįs, kad būtų paisoma vietinių gyventojų teisių ir jiems būtų paskirtas lietuvis kunigas. Baigdamas jis patikina, kad „kunigas iš Lietuvos nenuvers sovietų valdžios Baltarusijos SSR, bet priešingai - sustiprins, nes liaudis bus patenkinta“.

Būsimasis kun. B. Laurinavičius į Vytauto Didžiojo gimnaziją Vilniuje mokytis atvyko 1929 metais. Bebaigiantį, iš paskutinės klasės, 1937 metais jį pašaukė tarnauti į Lenkijos kariuomenę. Tarnavo Lodzėje. Labai norėjo baigti gimnaziją. Kaip rašo 1973 m. rugsėjo 13 d. laiške vyskupui Julijonui Steponavičiui, kariuomenėje jis kelis kartus kreipėsi į savo tiesioginius vadus, kad leistų išlaikyti egzaminus ir baigti gimnaziją, tačiau leidimo negavo. Tada jis pulko rikiuotės metu ryžosi išeiti iš rikiuotės ir kreiptis tiesiai į pulko vadą. Ir... o stebukle! - pulko vadas leido. Šis jo žingsnis rodo, kad ryžto ir atkaklumo būsimasis kunigas nestokojo ir jaunystėje.

B. Laurinavičiaus dienas Vytauto Didžiojo gimnazijoje bei vėliau patirtą iš jo gerumą gražiai prisimena jo buvęs mokytojas Vincas Martinkėnas. 1974 m. lapkričio 1 d. laiške jam rašo: „Jaučiu malonią pareigą pranešti, kad per Jūsų pastangas ir triūsą jau turiu laikrodį, apie kurį svajojau. Tai didelė ir mano gyvenime pirmoji tokia dovana, kuri man saldina

niūrokas senatvės dienas. Tiksliai eina, gražiai muša valandas, skamba tartum geri vargonai ir gražiai atrodo. Esu be galo dėkingas ir labai Jumis dėliauosi. Iki šiol mane pasiekdavo tolimi gražūs gandai apie buvusį mano Mokinį Bronislovą. Gėrėjauosi klausydamasis, retkarčiais susitikdamas, o dabar ir pats visai netikėtai patyriau Jūsų paslaugumą. Savo amžiuje daug turėjau mokinių. Vieni, kurie kuo nors išsiskirdavo, išliko atmintyje ryškiai, kiti iš galvos išdulkėjo drauge su vardais ir pavardėmis. Mano Mokinys Bronislovas, kartu su nedaugeliu kitų, išliko atmintyje labai ryškiai. Ir dabar įsivaizduoju, kad, įėjęs į klasę, matau Jį sėdintį dešinėje suolų eilėje, maždaug apie vidurį, visada linksmi ir optimistiškai nusiteikusi, nors skurdžiau apsirengusi, gana judrų. Paklaustas ko, Jis stojasi kitaip negu Jo draugai: tik strykt kaip žiogelis, kaip paleista spyruoklėlė, ir jau stovi. Kiti būdavo kur kas lėtesni. Tas jau nuoliškas Jūsų lengvumas, matau, išliko iki šiolei, nors jau daug metelių praeityje". Laiško pabaigoje rašo, kad „buvęs Mokinys Bronislovas nuėjo nelengvu, erškėčiuotu, bet garbingu keliu ir, eidamas juo, išsižada savęs kitų labui, dirba sunkų dvasinio pedagogo darbą <...> Norėčiau pamatyti Jus dirbant ganytojo darbą bažnyčioje, nes kažkodėl man sunku įsivaizduoti Jus kitoki, kaip kad buvau pratęs matyti Vytauto Didžiojo gimnazijos suole".

Baigdamas tarnybą, 1938 m. gegužės 16 d., B. Laurinavičius rašo laišką savo gimnazijos kapelionui kun. Edmundui Basiui (jis po arkivysk. Mečislovo Reinio arešto iki 1949 m. valdė Vilniaus arkivyskupiją) ir prašo, kad Vilniaus kunigų seminarijai perduotų jo siunčiamą prašymą. Laiške rašo: „Į kunigų seminariją stoju ne dėl išrokavimo, ne dėl sumetimų, bet iš pašaukimo, kuris manyje jau ne šiandien pakilo, bet dar stojant gimnazijon. Man rodos, kad ir sunkiomis mūsų gyvenimo sąlygomis lietuvis kunigas labai daug gali padaryti Dievo garbei ir Tėvynei". Šiais žodžiais jis nusako viso savo būsimą (o, matyt, ir buvusio) gyvenimo esmę: tarnauti Dievui ir Tėvynei Lietuvai. Vėlesniais metais, jau kunigaudamas, jis ne kartą dar aiškiau ir įsakmiau tai išsakė žodžiais ir patvirtino savo darbais bei krauju Vilniaus gatvėje.

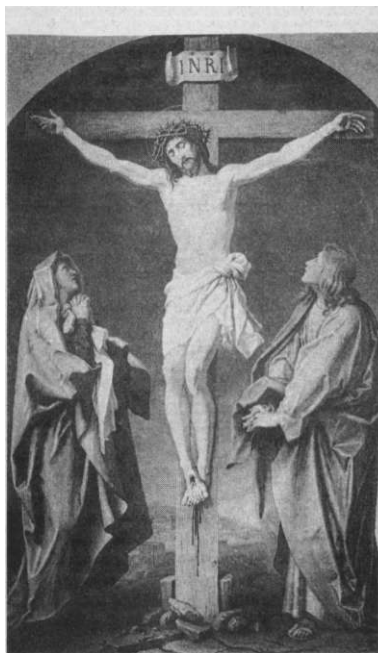
Garbė Jėzui Kristui

Gerbiamas Kunige Kapel

Štuolankiai prašau Gerbia:
Kunigą Kapelionų šv. m.
prašymą, į Vilniaus drasinės
seminarijos vadovybę.

Sutvirtinimo sakramento pali
dymo neturim, bet profesorius kun
Tasčiūnas žadėjo parašyti. Sutvirtin
sakramenta, priėmiau 1932 - IV - 24 d
šv. Mikalojaus bažnyčioje.

B. Laurinavičiaus laiško savo buvusiam kapelionui
kun. Edmundui Basiui fragmentas. (PA)

*Marija, Gailėstingumo Motina,
Grażink pasauliui taiką
ir ramybę:*

✠
**Mano
Kunigystės šventimams
ir
Pirmosioms Šv. Mišioms
prisiminti.**

Kun. Bronius Laurinavičius

Vilnius, birželio 4 d. **1944 m.**
Gervėčiai, birželio 18 d.

Vešpatie, šias Pirmąsias šv. Mišias
aukoju už savo tėvėlius, brolius, se-
seris, gimines, draugus, geradarius,
už tuos kurie man padėjo prisitarti
prie Tavo Altoriaus, ir už visus, kurie
žuvo ar išežti vargsta ir kenčia dėl
Tėvynės.

Paveikslėlis kun. B. Laurinavičiaus kunigystės šventimams ir pirmosioms šv. Mišioms atminti. 1944 m. (PA)

1938 metais B. Laurinavičius jau mokosi Vilniaus kunigų seminarijoje - Vilniaus Stepono Batoro universiteto Teologijos fakultete. Nors tuometėje Vilniaus kunigų seminarijoje vyravo lenkiška dvasia ir jo lietuviškas patriotizmas buvo žinomas seminarijos vadovybei (kun. B. Laurinavičius rašo, kad seminarijos rektorius ir gimtosios Gervėčių parapijos klebonas Chodyga jam yra sakę, jog seminarijoje jis buvo pravardžiuojamas *čerony litvin* - „raudonuoju lietuviu“), tačiau iš seminarijos jo nepašalina. Matyt, per daug akivaizdus buvo jo pašaukimas ir nepriekaištingas rengimasis kunigiškajai misijai, kad be sąžinės graužaties prieš Dievą rektorius būtų galėjęs užkirsti jam tą kelią, į kurį neabejotinai šaukė Dievas. Ateinančiais metais prasidėjo karas.

1942 metais vokiečiai uždarė Vilniaus kunigų seminariją. Tik arkivysk. M. Reinio pastangomis atnaujinus jos veiklą jau

kaip lietuviškos seminarijos (jai vadovavo rektorius kun. Ladas Tulaba), Bronius Laurinavičius tęsė mokslą. Į seminariją įsiliejo grupė klierikų idealistų iš kitų Lietuvos seminarijų. Jie buvo pasiryžę nešti ne tik tikėjimo šviesą, bet ir lietuvišką dvasią Vilniaus arkivyskupijos tikintiesiems. Nepaisant karo meto nepavydėtinų sąlygų, seminarija dirbo, ir 1944 m. birželio 4 d. Bronius Laurinavičius su grupe kitų auklėtinių iš arkivysk. M. Reinio rankų gavo kunigystės šventimus. Pirmąsias iškilmingas šventąsias Mišias gimtojoje Gervėčių parapijoje jis aukojo birželio 18 dieną. Jų intenciją, kaip dėkingas vaikas, įrašo šiai progai skirtuose paveikslėliuose, kur matome jo padėką Viešpačiui ir visiems padėjusiems jam prisirišinti prie svajonių ir troškimų šventovės - Altoriaus, maldavimus už kenčiančius dėl Tėvynės.

O pabūklų kanonada griaudėja čia pat. Jau liepos mėnesį raudonarmiečiai žygiavo Vilniaus gatvėmis. Kanonada vis tolo į Vakarus. Tačiau jo maldautos taikos ir ramybės dar ištisus 10 metų Lietuvoje nebuvo: liejosi geriausių Lietuvos sūnų ir dukterų kraujas, nuo kankinimų krūpčiojo visų Lietuvos miestų ir miestelių kalėjimų sienos, į Rytus bildėjo tremtinių prikimšti gyvuliniai vagonai. Ir vėliau ne ką buvo geriau: iškan-kintą tautos kūną užgriuvo jos dvasios alintojai. Kun. B. Laurinavičius negalėjo tylomis žiūrėti į tautos dvasios žudymą, ypač į jos tikėjimo ir doros naikinimą. Jis visą gyvenimą su ėgimtu ar Vilnijos žemės išugdytu atkaklumu kovojo už Bažnyčios ir Tėvynės laisvę. Jo, kaip kunigo, kelias prasidėjo grįžus sovietų okupacijai ir buvo paženklintas ne tik atkaklia kova, bet ir nepalaužiamu tikėjimu, kad Tiesa nugalės. Kun. Bronius Laurinavičius savo kunigiškąją tarnystę vykdė sovietų okupacijos laikais, tad kad geriau suvoktume jo darbų ir kovos reikšmę, truputį nuodugniau žvilgtelėkime į to meto Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėtį, jos persekiojimus ir jai ištikimų sūnų kovą už ją. Tarp ištikimųjų Bažnyčios sūnų - ir kunigas Bronius Laurinavičius, paaukojęs už ją savo gyvybę. Jo vardas yra įrašytas į jubiliejinių dutūkstantųjų metų Bažnyčios Martirologą.

Gėlių kaimo mokiniai. 1927 m.

Gėlių kaimo mokiniai. 1929 m.

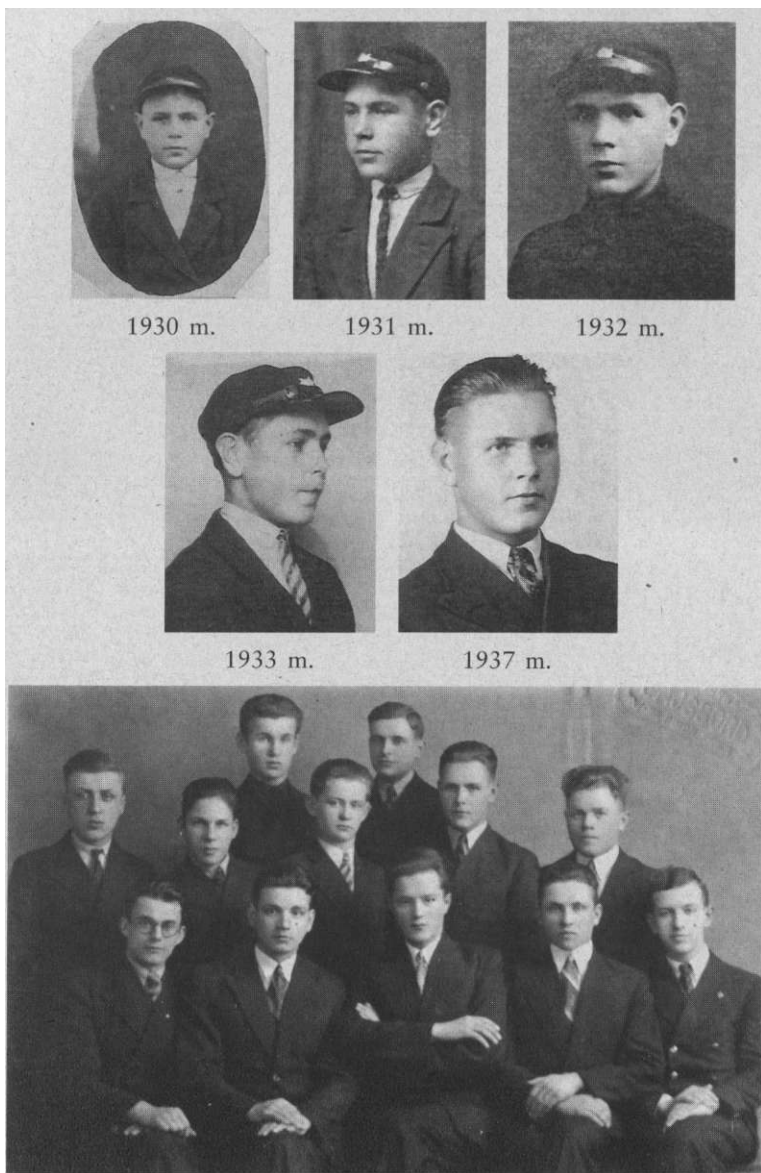

Gėlių kaimo vaikai. 1936-06-02

Gėlių kaimo maldininkai per Sekmines
Vilniaus Kalvarijose. 1937-05-16

Bronius Laurinavičius - Vytauto Didžiojo gimnazijos
moksleivis

B. Laurinavičius (vidurinėje eilėje antras iš dešinės) su Vytauto
Didžiojo gimnazijos klasės draugais. 1936-03-29

B. Laurinavičiaus diakonato šventimai Vilniaus arkikatedroje

Diakonas B. Laurinavičius (pirmas dešinėje su dalmatiku). 1943-03-14

Pirmąją komunią priėmę Gervėčių parapijos vaikai su klebonu Stanislovu Chodyga ir klieriku B. Laurinavičiumi. 1939-07-21

Kun. B. Laurinavičius (pirmas kairėje) po kunigystės šventimų su giminėmis. (Viduryje - motina, dešinėje - tėvas, tarp jų - dukterėčia Jadvyga Laurinavičiūtė). 1944-06-05

3. LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS PADĖTIS SOVIETMEČIU

Vidas Spengla

1939 m. rugpjūčio 23 d. SSRS ir Vokietijai pasirašius Molotovo-Ribentropo paktą, visa Europa, taip pat ir Lietuva, buvo padalyta į Sovietų Sąjungos ir Vokietijos įtakos sferas. Po poros pakoregavimų visa Lietuva buvo atiduota SSRS sferai ir 1940 m. birželio 15 d. okupuota. Tačiau SSRS nenorėjo, kad Lietuva oficialiai būtų laikoma okupuota valstybe, todėl 1940 m. liepos 14-15 d. buvo surengtas Liaudies seimo rinkimų farsas. „Išrinktasis“ seimas savo pirmajame posėdyje liepos 21 d. paskelbė sovietų valdžią Lietuvoje ir nutarė prašyti, kad Lietuva būtų priimta į Sovietų Sąjungą. Rugpjūčio 3 d. „išrinktojo“ seimo delegacija iš SSRS Aukščiausiosios tarybos sesijos Maskvoje parvežė Lietuvai „Stalino saulę“. Juridiniu farsu įforminę „savanorišką“ Lietuvos įstojimą į SSRS, okupantai jau galėjo atviriau ir drąsiau imtis įgyvendinti savo politinius, ekonominius ir socialinius tikslus - kuo greičiau pagal SSRS modelį sovietizuoti visas Lietuvos gyvenimo sritis.

Dauguma Lietuvos gyventojų, ypač jos politiniai veikėjai ir intelektualai, iš karto suprato, kad tai Lietuvos okupacija ir su ja taikstytis negalima. Šią žmonių nuostatą žinojo ir okupantai. Kad būtų palaužtas kiekvienas organizuotas pasipriešinimas, 1940 m. liepos 7 d., prabėgus vos trims savaitėms po okupacijos, Saugumo departamento direktorius (vėliau - ilgametis Lietuvos kompartijos Centro komiteto sekretorius) Antanas Sniečkus pasirašė *Priešvalstybinių partijų: tautininkų, voldemarininkų, liaudininkų, krikščionių demokratų, jaunalietuvių, trockistų, socialdemokratų, eserų, šaulių ir kt. likvidacijos planą*. Jame buvo numatyta areštuoti visų Lietuvoje oficialiai veikusių partijų (kompartija buvo uždrausta) vadovus ir kitus sovietų santvarkai priešiškus žmones¹. Šis nutarimas buvo nedelsiant įvykdytas, ir du tūkstan-

F. K-1, ap. 10, b. 1, l. 231-233.

čiai politinių kalinių pradėjo penkiasdešimt metų trukusią Lietuvos kančių epopėją.

Šiame nutarime nėra paminėti Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovai. Jų liesti dar nedrįsta - Lietuva buvo perdėm katalikiška šalis, ir toks žingsnis prieš rinkimus būtų sukėlęs valdžios nepageidautą tautos pasipiktinimą. Tačiau Bažnyčios teisių ir veiklos varžymai prasidėjo tuoju pat po okupacijos: jau 1940 m. birželio 25 d. paskelbtas dekretas dėl Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės ir mokyklos. Panaikintas tikybos dėstymas mokyklose, iš kariuomenės, mokyklų ir kalejimų pašalinti kapelionai, uždarytas Teologijos-filosofijos fakultetas Kauno Vytauto Didžiojo universitete, likviduotos katalikiškos mokymo ir slaugos įstaigos, uždrausta religinė spauda, įvesta privaloma civilinė metrikacija. Rugpjūčio 5 d. nacionalizuota visa Bažnyčiai priklausanti žemė, o spalio pabaigoje - ir pastatai. Nutrauktas konkordatas su Šventuoju Sostu ir pareikalauta, kad nuncijus L. Centozis iki rugpjūčio 25 d. paliktų Lietuvą².

Lietuvoje gyventojų dauguma akivaizdžiai nepritarė aneksijai: pogrindyje buvo kuriamos nesmurtinės (kilus karui ginkluotos) rezistencijos organizacijos. Okupacinė valdžia ir jos vietiniai kolaborantai ėmėsi visokių priemonių gyventojų priešiskumui palaužti: propagandinių, ekonominių, gyventojų tarpusavio priešinimo, bet daugiausia - Sovietų Sąjungoje įprastų represinių priemonių.

Nors Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovai ir ieškojo *modus vivendi* naujomis, okupacijos sąlygomis, tačiau Bažnyčios veiklos varžymai vis stiprėjo. Į Bažnyčios protestus nereaguojama. Vis aiškiau atsiskleidė komunistinės valdžios ir Bažnyčios nesutaikomumas. Dvasininkijai buvo aišku, kad nieko gero negalima tikėtis iš fanatiško ateizmo bei marksistinės-lenininės ideologijos persunktos santvarkos, kur valstybė valdoma represinėmis priemonėmis. Juolab Lietuvoje, kur režimui priešiški gyventojų dauguma buvo katalikai. Komunistinę valdžią kovoti su Lietuvos Katalikų Bažnyčia vertė ne vien ideologinės, bet ir politinės priežastys: Bažnyčioje ji išvelgė

² Arūnas Streikus. Lietuvos Katalikų Bažnyčia 1940-1990 m.//LKMA metraštis. T. 12, p. 39-40.

lietuvių tautos nesitaikstymo su okupacija ir aneksija pagrindinių ideologą bei vadovą.

Palaužti Bažnyčios įtaką gyventojams, kaip buvo įprasta Sovietų Sąjungoje, pirmiausia ėmėsi represinės struktūros. Jau 1940 m. spalio 2 d. LSSR NKVD* komisaras Piotras Gladkovas davė įsakymą apskričių skyrių viršininkams įtraukti į operatyvinę įskaitą visus dvasininkus, t. y. pradėti jų sekimo, vadinamąsias formuliario, bylas. Pirmiausia reikalauta išsiaiškinti, kurie jų yra lojalūs sovietų valdžiai, o tada imti juos proteguoti. Visą dvasininkiją stengtasi skaldyti bei priešinti, nepaklūstančius - represuoti ir taip silpninti Bažnyčios įtaką visuomenei. 1941 m. Lietuvos SSR vidaus reikalų komisarui A. Guzevičiui atsiųstoje SSRS vidaus reikalų komisaro L. Berijos ir Valstybės saugumo vyriausiosios valdybos viršininko V. Merkulovo instrukcijoje nurodyta, kokiais metodais ir priemonėmis trauškinti Bažnyčią. Instrukcijoje rašoma, kad reikia „sunaikinti jos bazę, diskredituoti [ją] katalikų akyse, suskaldyti dvasininkijos vadovybę ir sumenkinti jos įtaką tikintiesiems“. NKVD siūlo verbuoti kunigus (pasinaudojant visomis jų silpnybėmis), priešinti ir skaldyti Bažnyčios vadovus. „Užsiimančius aktyvia antisovietine veikla suimti“, - baigiama instrukcija³.

Per pirmąją sovietų okupaciją (1940-1941 m.) nesuskubta represuoti daug kunigų, tačiau per metus NKVD sulaukė (paprastai slapčiomis - rus. *neglasno*) apie 150 kunigų, t. y. apie 10 procentų visų kunigų, juos tardė, baugino, kai kuriuos kankino ir verbavo tapti agentais. Per pirmąjį trėmimą į Sibirą 1941 m. birželio 14 d. iš Lietuvos buvo išvežta apie 17 000 gyventojų⁴, tarp jų - 9 kunigai. Per metus iki Vokietijos ir SSRS karo pradžios Lietuvoje (drauge su Vilniaus arkivyskupijos lietuviškąja dalimi) buvo areštuoti ir įkalinti 39 kunigai, o 21 nukankintas ar nužudytas traukiantis sovietų armijai iš Lietuvos⁵.

* NKVD (rus. *Narodnyj komisariat vnutrennich del*) - Vidaus reikalų liaudies komisariatas.

³ D. Stancikas. Vyskupo Vincento Borisevičiaus tardymas ir žūtis//Laisvės kovų archyvas. Kaunas. 1994. Nr. 11, p. 136-137.

⁴ A. Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 m. Vilnius. 1996, p. 137.

⁵ Krikščionybė Lietuvoje / red. V. S. Vardys. Čikaga. 1997, p. 375.

Fašistų okupacijos metais (1941-1944 m.) Bažnyčios veikla buvo ne taip varžoma, kaip sovietams valdant, tačiau Bažnyčios santykiai su valdžia visą laiką buvo įtempti. Bažnyčiai negrąžinta sovietų nacionalizuota žemė ir daug nekilnojamojo turto, o hierarchų protestai dėl žydų naikinimo, dvasininkų veikla juos gelbstint ir slapstant, atsisakymas palaikyti okupantų bandymą sukurti lietuvių SS legioną, pagaliau dvasininkijos dalyvavimas antinacinėje rezistencijoje šiuos santykius darė dar įtemptesnius. 1943 m. vokiečių valdžia internavo ar koncentracijos stovyklose įkalino keletą žinomų lietuvių kunigų: prel. Mykolą Krupavičių, Stasį Ylą, Alfonsą Lipniūną. Daug daugiau nukentėjo lenkų dvasininkija Vilniaus arkivyskupijoje (tuo metu nepriklausiusioje Lietuvos bažnytiniai provincijai): arkivysk. Romualdas Jalbrzykowski buvo internuotas marijonų vienuolyne Marijampolėje, 253 vienuoliai ir vienuolės iš pradžių įkalinti Lukiškių kalėjime, o paskui paleisti arba įdarbinti dvaruose⁶.

Vokietijai pralaimint karą ir sovietų armijai 1944 m. grįžtant į Lietuvą, dėl gresiančio teroro, karo sąlygų ar vokiečių kariuomenės verčiami, daug Lietuvos gyventojų repatrijavo į Lenkiją, Vokietiją ir kitas Vakarų šalis. Iki 1958 m. tokių žmonių buvo 490 tūkstančių⁷. Tarp jų - ir trys į Vakarus pasitraukę vyskupai: Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, jo padėjėjas vysk. Vincentas Brizgys ir Vilkaviškio vyskupo padėjėjas vysk. Vincentas Padolskis bei sovietų į Lenkiją 1945 m. deportuotas arkivysk. Romualdas Jalbrzykowski. Į Vakarus pasitraukė ir apie 300 kunigų. 1940 m. Lietuvoje buvo 1579 kunigai⁸, o 1945 m. - 1232⁹. Taigi per penkerius pirmuosius okupacijos ir karo metus Lietuva neteko 347, t. y. apytikriai 22 procentų visų kunigų. Iki 1947 m. vidurio (iki arkivysk. M. Reinio arešto) iš Vilniaus arkivysku-

⁶ A. Bubnys. Vokiečių politika Lietuvoje Bažnyčios ir religijos atžvilgiu (1941–1944)//*LKMA metraštis*. T. 14, p. 217-218.

⁷ A. Anušauskas. Op. cit., p. 404.

⁸ *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau - LCVA). F. R-181, ap. 3, b. 66, 1. 135-137. Bažnytinių elenčių duomenimis, 1940 m. Lietuvos bažnytinėje provincijoje buvo 1339 kunigai, o Vilniaus arkivyskupijos lietuviškojoje dalyje (1939 m.) - 173 kunigai. Taigi 1940 m. turėjo būti ne mažiau kaip 1512 kunigų. Tikėtina, kad galėjo būti ir 1579.

⁹ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 22, 1. 53-70.

pijos į Lenkiją repatrijavo dar 110 kunigų. Taigi neiškaičiuojant represijų iki 1948 m. buvo prarasta apie 460 (29 procentus) 1940 m. dirbusių kunigų¹⁰. Dvasininkai pasitraukė į Vakarų ne ieškodami geresnio gyvenimo, o žinodami, kas jų laukia sugrįžus sovietų valdžiai: kai kurie jų buvo sukilimo prieš sovietus karo pradžioje (1941 m.) dalyviai, kiti - vokiečių okupacijos metais atvirai kalbėjo apie bolševikinių okupantų vykdytus žiaurumus ir terorą. Todėl kitos išeities jiems ir nebuvo - vis tiek būtų buvę represuoti.

Nors ir netekusi daugelio iniciatyvių bei veiklių dvasininkų, Lietuvos Katalikų Bažnyčia antrosios sovietų okupacijos pradžioje nestokojo vyskupų ir kunigų - išskyrus Kauno arkivyskupiją, visos kitos 5 vyskupijos turėjo vyskopus (Vilniaus ir Telšių net po du), o kunigų 1945 metų pradžioje, kaip minėta, buvo 1232.

Grįžus sovietų armijai, okupacinės valdžios svarbiausi uždaviniai liko tie patys, kaip ir pirmosios okupacijos (1940-1941) metais: kuo greičiau sovietizuoti visas gyvenimo sritis ir įtvirtinti savo režimą. Beveik visi Lietuvos gyventojai buvo nusistatę prieš grįžusius senuosius okupantus, todėl valdžia siekė kuo greičiau palaužti tautos priešinimąsi ir priversti paklusti. Juolab kad reikėjo nedelsiant sutelkti visas jėgas atkurti karo sugriautą ūkį. Tačiau Vokietijoje dar tebevykęs karas reikalavo sau duoklės - okupacinė valdžia paskelbė mobilizaciją. Kaip ir vokiečių okupacijos metais, Lietuvos vyrai nepakluso neteisėtiems okupantų reikalavimams — slapstėsi, traukėsi į miškus. Sovietų valdžia ėmėsi itin žiaurių represijų: NKVD kariuomenė ne tik „šukavo“ miškus ir gaudė besislapstančius, bet ir juos, beginklius, šaudė. Okupantų žiaurumai paakino vyrus ginkluotis ir burtis į būrius. Jų nuostata: „Jeigu jau žūti, tai tėvynėje, kovojant su okupantu, o ne svetur ir už jį“. Dar vykstant karui, 1944 m. pabaigoje, beveik visose Lietuvos apskrityse jau veikė partizanų būriai, o 1945 m. pavasarį miškuose buvo susitelkę apie 30 tūkstančių partizanų". Lietuvos

¹⁰ Skaičiavimai atlikti remiantis LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 65, 1. 1-50; b. 22, 1. 53-70 ir LYA. Baudž. b. Nr. P-14999-LI, 1. 67-70 dokumentais.

¹¹ N. Gaškaitė. Pasipriešinimo istorija. 1944-1953 metai. Vilnius: Aidai, 1997, p. 36-38.

Katalikų Bažnyčia niekaip negalėjo likti šios kovos nuošalyje. Nors hierarchai ir negalėjo atvirai jos palaikyti, tačiau beveik visi dvasininkai šią kovą rėmė ne tik morališkai, bet ir materialiai. Kai kurie kunigai - Juozas Stankūnas, Antanas Ylius, Justinas Lelešius, Zigmas Neciunskas, Liudas Puzonas, Steponas Rudžionis ir kiti - dalyvavo organizuojant ginkluotą pasipriešinimą, buvo junginių kapelionai, drauge su kitais partizanais žuvo ar kalėjo lageriuose.

Palaužti ginkluotą pasipriešinimą tapo svarbiausiu Lietuvos komunistinės valdžios uždaviniu. Tam Lietuvoje buvo dislokuotos kelios NKVD ir pasienio kariuomenės divizijos, prireikus pasitelkiami ir Lietuvoje esantys Raudonosios armijos daliniai. (1946 m. pradžioje Lietuvoje stovėjo ne mažiau kaip devynios Raudonosios armijos divizijos.) Prieš partizanus kovojo ir iš tautos atplaišų surinkti 8-10 tūkstančių sribų bei 4 tūkstančiai milicininkų¹². Tačiau pagrindinė jėga buvo NKVD kariuomenė - ji sudarė per 70 procentų visų kovotojų prieš partizanus. Ši kova, kaip ir komunistiniai režimai, buvo žiauri ir nežmoniška - žuvusių partizanų kūnai gulėdavo išniekinti miestelių gatvėse, o paskui būdavo pakasami sąslavynuose, žvyruobėse, skandinami šuliniuose ir išvietėse. Šioje nelygioje kovoje per pirmąjį pokario dešimtmetį Lietuvoje žuvo daugiau kaip 20 tūkstančių vyrų ir moterų partizanų, 40 tūkstančių buvo įkalinta gulaguose*, 132 tūkstančiai gyventojų ištremta į Sibirą ir kitus atšiauraus klimato Sovietų Sąjungos rajonus. Dėl karo, pasitraukimo iš tėvynės, okupantų vykdyto teroro ir kitų okupacijos priežasčių 1941-1958 m. Lietuva neteko 1,06 milijono, t. y. daugiau kaip trečdalis visų gyventojų¹³.

Dar karo metais (1943-1944) Sovietų Sąjungoje buvo įkurta Religinių kultų reikalų taryba prie SSRS Liaudies komisarų tarybos (RKRT). Jos tikslas - įgyvendinti sovietų valdžios politiką religijų atžvilgiu. Nors oficialiai ji buvo skirta prižiūrėti

¹² J. Starkauskas. Frontų užnugario apsaugos NKVD kariuomenės veikla Lietuvoje (1944-1945) *HGenocidas ir rezistencija*, Vilnius, 1997, Nr. 1, p. 43.

* Gulagas (rus. *Glavnoje upravlenije lagerei*) - Vyriausioji lagerių valdyba. Tai SSRS Vidaus reikalų ministerijos padalinys, vadovavęs visiems kalėjimams, lageriams ir tremties vietoms.

¹³ A. Anušauskas. Op. cit., p. 403, 404.

ir reguliuoti visų SSRS egzistuojančių religinių institucijų ir valstybės santykius bei įstatymų dėl kultų laikymąsi, tačiau faktiškai ši taryba ir jos įgaliotiniai respublikose buvo valstybės kovos su konfesinėmis institucijomis, o kartais ir pasinaudojimo jomis koordinatoriai ir šios kovos metodų bei priemonių kūrėjai ir įgyvendintojai. Šioje kovoje jiems nenusileisdavo (glaudžiai bendradarbiaudavo, o kartais ir konkuruodavo) pagrindinė Sovietų Sąjungos represinė struktūra - KGB*. Antireliginės politikos strategas ir visų svarbesnių metodų bei priemonių apbruotojas (kaip ir visų kitų „tarybinės liaudies kovų ir pergalių įkvėpėjas“) buvo komunistų partija - jos centrinis, apimantis visą Sovietų Sąjungą, komitetas ir respublikų kompartijų Centro komitetai.

Per visą sovietų okupacijos laiką (1940-1990 m.) Lietuvos kompartija Bažnyčios atžvilgiu turėjo du tikslus: 1) ją sunaikinti; 2) kol ji egzistuoja, ten, kur naudinga SSRS vidaus ar užsienio politikai, ją pasinaudoti. Reikia pripažinti, kad šių tikslų visą laiką ji siekė nuosekliai ir nenukrypstamai, tik, atsižvelgdama į savo politinius interesus, kai kuriais laikotarpiais daugiau ar mažiau pabrėždavo antrąjį tikslą. Pavyzdžiui, pokario metais kompartija labai stengėsi pasinaudoti Bažnyčios įtaka kovoje prieš partizanus, nuo 6-ojo dešimtmečio bandė pasinaudoti Bažnyčia SSRS kovoje už taiką (iš tikrųjų tai buvo prieš demokratinčius Vakarų nukreipta SSRS užsienio politika). M. Gorbačiovo *perestroikos* metais mėginta pasitelkti Bažnyčią slopinant ar bent prilaikant išsivaduojamąjį sąjūdį.

Vos praslinkus frontui (1944 m.), kovai su Bažnyčia koordinuoti greitai pasigesta RKRT įgaliotinio institucijos Lietuvoje. Šią spragą užpildydamas LSSR NKGB savo iniciatyva 1944 m. liepos mėnesį į šias pareigas paskyrė savo darbuotoją Vosylių ir jam pavedė iš vyskupų išreikalauti visų kunigų sąrašus bei išsamias jų charakteristikas¹⁴. (Beje, visi RKRT įgaliotiniai - arba buvę atsakingi partiniai, arba NKVD darbuotojai.) Oficialiai RKRT įgaliotinio institucija Lietuvoje įsteigta 1944 m. gruou-

* KGB (rus. *Komitet gosudarstvennų bezopasnosti*) - Valstybės saugumo komitetas. Iki 1946 m. ši institucija vadinosi NKGB - Valstybės saugumo liaudies komisariatas, 1946-1953 m. - MGB - Valstybės saugumo ministerija, o nuo 1954 m. - KGB.

¹⁴ LYA. F. K-1, ap. 10, b. 8, l. 2-4.

džio 22 d. Per visą okupaciją ši institucija glaudžiai bendradarbiavo su KGB (NKGB, MGB) kovoje prieš Bažnyčią.

Tikybės mokymas

1944 m. vos grįžus sovietų valdžiai, iš mokyklų vėl buvo pašalinti kapelionai. Tai sukėlė didelį tikinčiųjų nepasitenkinimą, todėl iš pradžių buvo leidžiama moksleivius mokyti tikybės bažnyčiose, tačiau nuo 1946 m. imta tai drausti. Bažnyčiose vasaros atostogų metu buvo leidžiama tik katekizuoti (rengti Pirmajai išpažinčiai ir komunijai) vaikus. Nuo 1947 m. imta drausti ir katekizuoti. Maskva (RKRT pirmininkas I. Polianskis) išvelgė, kad šis draudimas - lazdos perlenkimas ir patarė „dėl vaikų katekizacijos kol kas nesiimti griežtų priemonių ir palikti esančią praktiką“¹⁵. Tačiau respublikos valdžia: LKP(b)CK*, Ministrų taryba ir MGB - 1948 m. draudimus vėl atnaujino ir teisę katekizuoti vaikus paliko tik tėvams. Kunigas galėjo tik individualiai patikrinti vaiko žinias. Nors kunigai šiam draudimui priešinosi visą okupacijos laikotarpį - daugelis jo nepaisė ir kolektyviai katekizavo, dėl to buvo baudžiami baudomis, iš jų atimami registracijos pažymėjimai (be jų nebuvo galima oficialiai eiti kunigo pareigų), teisiami ir kalinami, - valdžia šio draudimo nepanaikino. Už vaikų katekizaciją registracijos pažymėjimų neteko ir buvo nubauti kitomis bausmėmis kelios dešimtys Lietuvos kunigų, 1970-1971 m. kunigai Antanas Šeškevičius *SJ*, Prosperas Bubnys ir Juozas Zdebskis už tai įkalinėti.

Spauda

Ir pirmosios okupacijos metais, ir grįžus sovietų valdžiai iš karto uždrausta spausdinti religinę literatūrą, o katalikiškos spaustuvės uždarytos. Ne tik iš visuomeninių, bet ir iš kunigų seminarijų bei bažnyčių bibliotekų atimama religinė literatūra, įvardijus ją nacionalistine ar fašistine, ir naikinama. Kai kurios knygos perduotos į valstybinių bibliotekų specialiuosius fondus. Praslinkus keleriems metams po karo, tikintieji ėmė

¹⁵ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 10, l. 40.

* LKP(b)CK - Lietuvos komunistų partijos (bolševikų) Centro komitetas.

stokoti katekizmą, maldynų, dvasininkai - liturginių knygų. Nelegaliai išleistų maldynų nepakako. Vėliau, 6-9 dešimtmečiais, buvo leidžiama spausdinti būtiniausius liturginius maldynus, tačiau per visą okupacijos laiką beveik visą religinę literatūrą tiekė pagrindžio leidėjai ir platintojai. Jie buvo sekami, persekiojami ir represuojami. Neskaitant kan. dr. J. Stankevičiaus nuo 6-ojo dešimtmečio vidurio leidžiamo grynai kunigų liturginiams poreikiams skirto „Katalikų kalendoriaus“ bei nuo 1982 m. Lietuvos vyskupų konferencijos leidžiamo panašaus pobūdžio „Katalikų kalendoriaus žinyno“, per visus okupacijos metus nebuvo leidžiamas nė vienas visiems tikintiesiems skirtas oficialus religinis periodinis leidinys.

Religinės organizacijos

Itin įnirtingai dorotasi su religinėmis organizacijomis. Prieš karą Lietuvoje veikė kelios katalikiškos jaunimo organizacijos: ateitininkai vienijo moksleivius ir studentiją, pavasarininkai - kaimo jaunimą, vaikai stodavo į Angelo sargo organizaciją. Taip pat veikė daugybė maldos, labdaros ir kultūrinės veiklos organizacijų, kaip antai: gyvojo rožančiaus būreliai, tretininkai, Vincento Pauliečio ir Šv. Žitos draugijos, Katalikų veikimo centras ir kitos. Visos katalikiškos organizacijos sovietų valdžios uždraustos ir likviduotos. Pokario metais ateitininkai dar bandė slapta veikti, tačiau susekus jie būdavo represuojami kaip fašistinės, nacionalistinės organizacijos nariai. Taip traktuota ir grynai religinių organizacijų bei maldos grupių - gyvojo rožančiaus, tretininkų ir net angelaičių - veikla. Iki 1950 m. buvo susidorota su visomis maldos grupėmis.

Vienuolynai

1939 m. Lietuvoje, įskaitant Vilniaus kraštą, veikė 42 vienuolijos, jose buvo per 1500 vienuolių¹⁶. Kaip minėta, daug Vilniaus arkivyskupijos lenkų vienuolių vokiečiai suėmė, išvežė į Vokietiją ar internavo į darbo stovyklas Lietuvoje. Atsinaujinus sovietų okupacijai, dauguma iki tol likusių

lijos: XX a. istorijos bruožai. Vilnius, 1997, p. 89.

lenkų vienuolių repatrijavo į Lenkiją. Iš 10 vyrų bei 16 moterų vienuolynų, veikusių Vilniuje, teliko po kelis vienuolijos narius.

Sovietų valdžia susidomėjo Lietuvos vienuolynais 1945 m., dar nesibaigus karui. 1946 m. RKRT įgaliotinis ir MGB ypač intensyviai rinko žinias apie vienuolynus. 1947 m. sausio 3 d. RKRT įgaliotinis pasiūlė LKP(b)CK ir Ministrų tarybai likviduoti kaip reakcingus jėzuitų, marijonų, pranciškonų ir saleziečių vienuolynus. Tais pačiais metais imtasi juos uždaryti. Pretekstus uždaryti vienuolynus sukurdavo RKRT įgaliotinis arba MGB: atseit MGB ieškomi asmenys slapstosi vienuolynuose, atseit juose gyvena neprisiregistravę asmenys arba vienuolijos namai neįregistruoti RKRT įstaigoje ir kt. 1947-1948 m. buvo uždaryti visi vienuolynai. Uždarytos ir visos vienuolynams priklausiusios bažnyčios, o 1948-1949 mokslo metais iš Kauno kunigų seminarijos pašalinti visi vienuoliai dėstytojai ir klierikai - taip kunigai vienuoliai buvo išstumti iš pastoracinės veiklos. Vienuoliai kunigai turėjo rašyti pareiškimus vyskupijų valdytojams, kad gautų skyrimą oficialioms diecezinio kunigo pareigoms. Valdžia šią prievartą veidmainingai aiškino kaip savanorišką kunigų vienuolių pasitraukimą iš vienuolijų: atseit vienuolijoms netekus žemės ir turtų, jie nepanoro būti vienuoliai. Šį susidorojimą su vienuolynais RKRT įgaliotinis įvardijo kaip „savaiminį vienuolynų likvidavimąsi“¹⁷. Tai buvo eilinis sovietinis smurtas ir veidmainystė. Vienuolynai nesilikvidavo, bet perėjo į pogrindį. Per visą okupacijos laikotarpį pogrindyje veikę vienuolynai ne tik nesunyko, bet išplėtė misijų darbą po kitus Sovietų Sąjungos regionus. Taip pat įsisteigė keturios naujos moterų vienuolijos.

Kunigų seminarijos

Nuo pirmųjų okupacijos dienų ypatingas dėmesys buvo skiriamas kunigų seminarijoms. Per pirmąją okupaciją planai jas likviduoti buvo dar tik rengiami, o antrosios sovietinės okupacijos metais jie jau buvo įgyvendinami. 1940 m. Lietuvoje veikė keturios kunigų seminarijos: Vilniuje, Kaune, Telšiuose ir Vilkaviškyje. Vilkaviškio kunigų seminarija per karą buvo apgriauta,

¹⁷ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 18, l. 14; b. 19, l. 20-24.

joje išsikūrė sovietų karininkai, ir ji negalėjo atnaujinti savo veiklos. LSSR Liaudies komisarų tarybos 1945 m. vasario 9 d. nutarimu Nr. 53 buvo palikta tik Kauno kunigų seminarija. Vilniaus ir Telšių uždarytos. Vienintelėje likusioje Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje 1945-1946 mokslo metais mokėsi 318 klierikų¹⁸. Seminarijos pastatai buvo užimti karininkų, tad klierikams teko glaustis dar tebeveikusių jėzuitų bei marijonų vienuolynuose ir mieste. Hierarchai ne kartą reikalavo, kad valdžia grąžintų pastatus, bet valdžia rado kitą išeitį: nuo 1946-1947 mokslo metų seminarijoje leido mokytis tik 150 klierikų, kitus pašalino. 1949 m. Lietuvos kompartijos vadas - LKP(b)CK sekretorius Antanas Sniečkus - siūlė iš viso uždaryti paskutinę seminariją, tačiau buvo apsiribota dar sykį dvigubai sumažinant jos auklėtinių skaičių - iki 75. Paskutinį kartą seminaristų skaičius sumažintas 1961 metais - iki 30 klierikų. Nuo tada į pirmąjį kursą buvo priimami tik 5-6 jaunuoliai.

Valdžia ne tik nustatydavo, kiek klierikų gali mokytis seminarijoje, bet ir šiurkščiai kišdavosi juos parenkant, skiriant seminarijos vadovybę ir dėstytojus. Pokario metais (1945-1953) seminarijos rektorius, keli dėstytojai ir keliolika klierikų buvo suimti ir nuteisti, kai kurie ištremti į Sibirą. RKRT įgaliotinio (iš tikrųjų KGB) nepatvirtinti kandidatai negalėjo patekti į seminariją. Taip šantažuodamas KGB verbavo klierikus ir dėstytojus: vertė su juo bendradarbiauti, prievartavo jų sąžinę ir trukdė dvasiniam ugdymui. Pokario metais iš seminarijoje besimokančių klierikų užverbuotieji sudarė tik 1-3 procentus, o 9-ojo dešimtmečio pradžioje - 20 procentų. Priverstų bendradarbiauti su KGB dėstytojų tuo metu buvo iki 60 procentų. Anot kagėbistų, noriai su jais bendradarbiavo tik pusė užverbuotų klierikų: kiti vengė, išsisukinėjo, o kai kurie baigę seminariją griežtai atsisakė bendradarbiauti. Ilgainiui tai paakino LSSR KGB vadovybę 1988 m. balandžio 5 d. išleisti potvarkį Nr. 6s. Juo visų padalinių vadovai įpareigojami į kunigų seminariją siųsti mokytis „tarp netikinčio ir patriotiškai nusiteikusio jaunimo atrinktus patikrintus agentus“. Laimė, prasidėjęs

¹⁸ Ten pat. B. 9, 1. 27-35.

Atgimimas sutrukdė jų planus ir Bažnyčia liko apsaugota nuo šio smūgio. RKRT įgaliotinio ir KGB kišimasis į klierikų atranką (kai kurie jaunuoliai bandydavo stoti į seminariją 7-10 kartų) paskatino 1971 metais pagrindinės kunigų seminarijos įsikūrimą Lietuvoje. Šioje seminarijoje kunigystės galėjo siekti KGB atmesti ar neturintys vilčių pro jos sieta pralįsti jaunuoliai. Pagrindinė seminarija Lietuvai, Baltarusijai ir Ukrainai parengė per tris dešimtis kunigų. Kai kurie jų studijas baigė jau viešai veikusiose Kauno ar Rygos kunigų seminarijose. Pora jų išvęsti į vyskopus - tai Kazachijos ir Vidurinės Azijos apaštališkasis administratorius Jonas Paulius Lenga ir Telšių vyskupas Jonas Boruta¹⁹.

Bažnyčių uždarymas

Fiziškai susidorojant su Bažnyčia imta vieną po kitos uždarinėti bažnyčias. 1940 m. pradžioje Lietuvoje buvo 732 katalikų bažnyčios. Pirmųjų okupacijų (sovietinės ir fašistinės) bei karo metais, sunaikinta 21 bažnyčia. 1945 m. jų tebuvo likę 711. Pretekstą uždaryti bažnyčias ir kunigus palikti „bedarbiais“ davė iš RKRT prie SSRS LKT* (Maskvoje) 1945 m. vasario mėn. gauta itin slapta instrukcija Nr. 75. Apie ją buvo draudžiama prasiatiti dvasininkams ar tikintiesiems. Joje reikalauta per 6 mėnesius suorganizuoti religinių bendruomenių vykdomuosius komitetus (rus. *dvadcatkas* - „dvidešimtukai“) ir jiems perduoti visą vadovavimą bendruomenei (parapijai), kunigą paliekant tik samdomu kulto tarnu. Drauge reikalauta įvykdyti šių bendruomenių bei kunigų registraciją²⁰. Šis reikalavimas iš esmės prieštaravo Bažnyčios kanonų teisei (CIC), kur skelbiama, kad parapijos valdytojas yra vyskupas, darbui joje deleguojantis dvasininką. Remdamiesi šiuo CIC kanonu Lietuvos vyskupai ir vyskupijų valdytojai trejus metus atkakliai priešinosi šiam valdžios reikalavimui. Tačiau LKP(b)CK potvarkiu jau 1945 m. kovo mėn. Kaune buvo uždaryta pirmoji bažnyčia - Šv. Kazimiero.

¹⁹ Akad. vysk. J. Boruta, A. Katilius. Pagrindinė kunigų seminarija//L/CMA metraštis. T. XII, p. 217-219.

* LKT - Liaudies komisarų taryba (vėliau pervadinta į Ministrų tarybą).

²⁰ LCVA. F. K-181, ap. 3, b. 4, 1, 4.

Negalėdama palaužti hierarchų pasipriešinimo, RKRT Maskvoje kūrė planus, kaip, sekant susidorojimo su Rytų apeigų katalikais (unitais) Ukrainoje pavyzdžiu, prie Rusijos pravoslavų Bažnyčios prijungti ir Lietuvos Katalikų Bažnyčią. Bijodamas visuotinio tikinčiųjų pasipriešinimo ir galimo partizaninės kovos sustiprėjimo, tam paprieštaravo ne tik RKRT įgaliotinis Lietuvoje, bet ir pats Lietuvos kompartijos vadas A. Sniečkus. 1946-1947 m. hierarchai buvo verčiami registruoti bažnyčias ir kunigus, grasinama, kad neregistruotos bažnyčios bus uždaromos.

1946-1947 m. areštavus beveik visus vyskopus, 1948 m. pagaliau imta bažnyčias registruoti. Registracija buvo labai gera proga uždaryti bažnyčias ir atsikratyti valdžios nepageidaujamų („nelojalių“) kunigų. Suradus įvairiausių priekabių, kai kurios bendruomenės būdavo neregistruojamos, tų parapijų bažnyčios uždaromos, kunigai likdavo be pareigų.

Pirmiausia buvo uždaromos likviduojamų vienuolynų bažnyčios ir koplyčios. 1948 m. Vilniuje palikta veikti tik 10 bažnyčių, o 30 uždaryta. Kaune palikta 12 bažnyčių²¹. 1948 m. antroje pusėje pradėta uždarinėti bažnyčias ir provincijoje. RKRT įgaliotinis vienu metu buvo pasišovęs palikti tik po vieną bažnyčią apskrityje, ir kartais jo įsismarkavimą tramdydavo net RKRT pirmininkas Maskvoje²². Bažnyčių uždarinėjimas vyko iki 1966 m., tik antrąjį pokario dešimtmetį jis nebuvo visuotinis. 1949 m., atseit kaip tikinčiųjų nelankoma, buvo uždaryta ir Lietuvos šventovė - Vilniaus arkikatedra. Bažnyčiai uždaryti būdavo surandama įvairiausių pretekstų: mažas tikinčiųjų lankomumas, pastato nepriežiūra, suėmus kunigą bažnyčia apšaukiama „banditų“ (partizanų) landyne ir kt.

Statyti naujas bažnyčias buvo draudžiama. Nors per okupacijos laikus kai kurie miestai labai išsiplėtė, išaugo nauji - Elektrėnai, Visaginas, tačiau ten statyti naujas bažnyčias buvo neleidžiama. Per visą laiką buvo pastatytos tik dvi naujos bažnyčios - Klaipėdoje ir Švenčionėliuose. Pirmoji buvo atimta iš tikinčiųjų dar neatidaryta. Okupacijos metais neoficialiai bu-

²¹ Ten pat. B. 13, l. 29; B. 15, l. 52.

²² Ten pat. B. 13, l. 80.

vo atstatytos kelios nedidelės medinės bažnytelės. 1940 m. Lietuvoje (su Vilniaus arkivyskupijos dalimi) buvo per 870 bažnyčių ir koplyčių²³, o 1951 m. iš jų veikė tik 670 bažnyčių²⁴. Iki 1966 metų buvo uždaryta dar 40 bažnyčių, ir veikiančių liko tik 630²⁵. Toliau bažnyčios nebuvo uždarinėjamos. Taigi per visą okupacijos laikotarpį (1940-1990 m.) uždaryta 240 bažnyčių ir koplyčių, t. y. 27,6 procento visų buvusių. Uždarytos bažnyčios būdavo plėšiamos, niokojamos, paverčiamos sandėliais.

Gyvosios Bažnyčios naikinimas

Kaip minėta, sovietų valdžia turėjo minčių išvis panaikinti Lietuvos Katalikų Bažnyčią, prijungdama ją prie Rusijos pravoslavų Bažnyčios. Kitas kelias buvo ją atskirti nuo Visuotinės Katalikų Bažnyčios. Atskyrus Bažnyčią nuo Romos, būtų nutrauktas pagrindinis juridinis saitas, leidęs dvasininkijai, remiantis pareiga laikytis Bažnyčios teisės, priešintis valdžios reikalavimams, prieštaraujantiems kanonų teisės normoms. Todėl, kaip ir daugelyje kitų komunistinių šalių, Lietuvoje 1945-1951 m. ne kartą buvo bandoma atskirti Bažnyčią nuo Vatikano ir sukurti vadinamąją tautinę bažnyčią. Tam buvo pasitelkiami į MGB pinkles įkliuvę kunigai, turėję suorganizuoti grupės kunigų pareiškimą, paskui suvažiavimą ir paskelbti apie atsiskyrimą.

1949 m. popiežius Pijus XII pasmerkė komunizmą. Ta proga RKRT įgaliotinis parengė bei išsiuntinėjo į apskritis popiežiaus politiką smerkiantį laišką ir vertė kunigus jį pasirašyti. Palūžusių atsirado labai nedaug. Kai kuriuos į MGB pinkles įkliuvusius ir atsiskyrimui nuo popiežiaus naudotus kunigus (agentus „Pučini“ ir „Kardas“) ištiko tragiškas likimas: arba sušaudė partizanai, arba bijodama, kad jie patys išsiduos, sunaikino MGB. Lietuvoje sukurti tautinę bažnyčią

²³ Paskaičiuota pagal *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituaniae pro anno Domini 1940* ir *Catalogus ecclesiarum et cleri archidioecesis Vilnensis pro anno Domini 1939* 1111 kun. V. Aliulio M/C asmeninio archyvo.

²⁴ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 25, l. 133-135.

²⁵ Ten pat. B. 116, l. 1-15.

nepavyko, nes tam priešinosi beveik visi Katalikų Bažnyčios kunigai²⁶.

Po Stalino mirties 1953 metais buvo atsisakyta minties sukurti tautinę bažnyčią ir visos pastangos nukreiptos ne juridiniam, bet faktiniam Bažnyčios atskyrimui nuo Vatikano, vis giliau įsiskverbiant į jos vidaus gyvenimą ir valdymą. Vadovavimas Katalikų Bažnyčiai yra grindžiamas hierarchiniu valdymu: visai Bažnyčiai vadovauja popiežius, o vietinės Bažnyčias valdo jo skirti vyskupai. Lietuvoje visos vyskupijos turėjo vyskopus; tik Kauno arkivyskupiją valdė kapitulinis vikaras prel. Stanislovas Jokūbauskis. Sovietų valdžia, paprastai MGB, nuo pat antrosios okupacijos pradžios klusta ir smurtu bandė vyskopus priversti bendradarbiauti su ja, tapti MGB agentais ir Lietuvos katalikų dvasininkiją kreipti lojalumo sovietų valdžiai linkme. Tačiau įgyvendinti savo planus MGB galėjo imtis tik 1947 metais, kai liko nerepresuotas tik vienas vyskupas²⁷. (Ir to paskutinio nerepresuoto vyskupo MGB vis tiek nepavyko palaužti.)

Per visą okupacijos laikotarpį sovietai stengėsi į vyskupijų valdytojų postus susodinti savo žmones, t. y. susikompromitavusius, palaužtus ar karjeros siekiančius kunigus. Vyskupijų kapitulos galėjo valdytoju išrinkti tik RKRT įgaliotiniui ir KGB priimtina kunigą. Teisėtiems vyskupijų administratoriams - iš kalėjimo grįžusiems vyskupams Teofilui Matulioniui ir Pranciškui Ramanauskui bei valdžiai nenuolaidžiaujantiems vyskupams Julijonui Steponavičiui ir Vincentui Sladkevičiui - neleista valdyti teisėtų vyskupijų, jie net buvo iš jų išstremti. Tik 1982 m. leista valdyti vyskupiją vienam iš „raupsuotųjų“ - vysk. V. Sladkevičiui. Nuo vysk. J. Steponavičiaus ištrėmimo 1961 metais du dešimtmečius, iki vysk. V. Sladkevičiaus grįžimo iš tremties, Lietuvos vyskupijas valdė tik sovietų valdžios laikomi lojaliais vyskupai ir valdytojai.

Visą laiką LKP CK, KGB ir RKRT įgaliotinis akylai stebėjo, kad ne tik į vyskupijų valdytojų, bet ir kanclerių, kunigų

²⁶ Ten pat. B. 17, 1. 23, 24; b. 18, 1. 27, 28; b. 19, 1. 6; b. 21, 1. 16, 139-144. LYA. F. K-1, ap. 14, b. 73, 1. 1-16; b. 81, 1. 163, 164.

²⁷ LYA. F. K-1, ap. 14, 1. 59, 1. 17-19

seminarijos vadovų ir dėstytojų, didmiesčių klebonų ir kitas atsakingesnes pareigas nepatektų valdžiai nelojalūs, o juo labiau „reakcingi“ kunigai. Jeigu kartais toks ir praslysdavo, greitai juo atsikratydavo.

Siekdama silpninti Bažnyčios įtaką visuomenei, sovietų valdžia ypatingą dėmesį skyrė dvasininkų, pirmiausia hierarchų, skaldymui ir priešinimui. Šiuo darbu užsiėmė RKRT įgaliotinis ir KGB. Jau pirmąjį pokario dešimtmetį RKRT įgaliotinis visaip protegavo „lojaliuosius“ - juos skyrė į didmiesčių ar šiaip dideles parapijas, jų remontuojamoms bažnyčioms skirdavo medžiagų ir t. t.²⁸ Vėlesniais dešimtmečiais tokie kunigai ir hierarchai būdavo išleidžiami į užsienio keliones, jie proteguojami į aukštesnes pareigas, kuriamas teigiamas jų įvaizdis, kad paskui būtų galima juos prastumti į dar atsakingesnes pareigas. Dėl Bažnyčios ir tikinčiųjų teisių kovojantys kunigai buvo visaip niekinami, šmeižiami, kiekviena proga baudžiami, grūdami į atkampias parapijėles. „Lojaliųjų“, dažniausiai KGB užverbuotų, kunigų jie būdavo apšaukiami Bažnyčios skaldytojais, jos vienybės griovėjais, garbėtroškėmis ir pan. Tarpusavyje buvo priešinami ir „lojalieji“. Ypač buvo baiminamasi hierarchų vienybės. Iš lagerio grįžę vyskupai T. Matulionis ir R. Ramanauskas bandė suvienyti tuomečius hierarchus. Už tai buvo ketinama juos vėl areštuoti ar ištremti iš Lietuvos. Okupantai buvo puikiai įvaldę nuo antikos laikų žinomą būdą: *Divide et impera** ir juo veiksmingai naudojosi silpnindami Bažnyčią ir kovodami prieš ją.

Sovietų valdžios politiką šioje srityje iškalbingai apibūdina RKRT įgaliotinio Lietuvoje (1957-1973 m.) J. Rugienio žodžiai: „Kasdieniniame darbe su dvasininkija reikia tęsti kulto tarnų skaldymą ir priešinimą. Mūsų santvarkai lojalūs dvasininkus stengtis skirti į vadovaujančias pareigas vyskupijose: valdytojais, kancleriais, dekanais, kitiems suteikti geriausias parapijas. Ir priešingai: reakcingai nusiteikusius dvasininkus, pažeidžiančius tarybinius įstatymus, vyskupijų valdytojų rankomis (autorius pabrūkta) išsiųsti į atkampias mažas parapijas“.

²⁸ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 14, 1. 98-100. .

* Lot. „skaldyk ir valdyk“.

Tačiau čia pat J. Rugienis pažymi, kad „lojalius dvasininkus reikia palaikyti tik jų kovoje prieš reakcinguosius, 'tvirtos pozicijos' šalininkus", skiriant lojaliuosius į vadovaujančias pareigas, pasinaudojant jais „kovoje už taiką“, bet jokių būdu negalima padėti jiems stiprinti savo įtakos tikintiesiems²⁹.

Pastoracinė veikla

Silpnindama Bažnyčios įtaką visuomenei valdžia ypatingą dėmesį skyrė jos pastoracinės veiklos varžymams. Jau buvo kalbėta apie draudimą mokyti tikybos vaikus ir jaunimą. 1947 m. uždrausta be ligoninės vyr. gydytojo leidimo teikti sakramentus ligoninėse. 1949 m. oficialiai uždrausta be RKRT įgaliotinio leidimo organizuoti kunigų ir vyskupijų kapitulų susirinkimus. Uždraustos procesijos šventoriuje, tikinčiųjų lankymas (kalėdojimas), svetimų kunigų kvietimas į atlaidus ar iškilmes be vietos valdžios leidimo, chorų organizavimas ir jų repeticijos šalia bažnyčios. Buvo neleidžiama jaunesniems kaip 16 metų vaikams patarnauti Mišioms, mergaitėms - barstyti gėles ar dalyvauti procesijose, organizuoti tikinčiųjų maldingas keliones į Kryžių kalną, Šiluvą, Žemaičių Kalvariją ir kt. Kunigams drausta bendrauti su jaunimu, o ypač organizuoti jų sambūrius³⁰. Valdžia siekė kunigą kuo labiau izoliuoti nuo visuomenės ir paversti tik kulto tarnu.

Represijos

Kovodama prieš Bažnyčią sovietų valdžia daugiausia taikydavo įprastą savo priemonę - represijas. Ypač pokario metais, iki Stalino mirties. Tačiau jų neatsisakyta ir vėliau.

Daug žmonių, kuriems grėsė represijos, artėjant frontui pasitraukė į Vakarus. Apskritai Lietuvoje buvo mažai žmonių, kurių sovietai nebūtų galėję apkaltinti nacionalizmu ar antisovietizmu. Ypač tas pasakytina apie katalikų dvasininkus. Todėl jau nuo pirmųjų antrosios okupacijos dienų imtasi atnaujinti ar užvesti visų vyskupų ir kunigų operatyvinės įskaitos (sekimo) bylas - visi kunigai buvo laikomi potencialiais priešais.

²⁹ LCVA. F. R-525, ap. 1, b. 45, 1. 26.

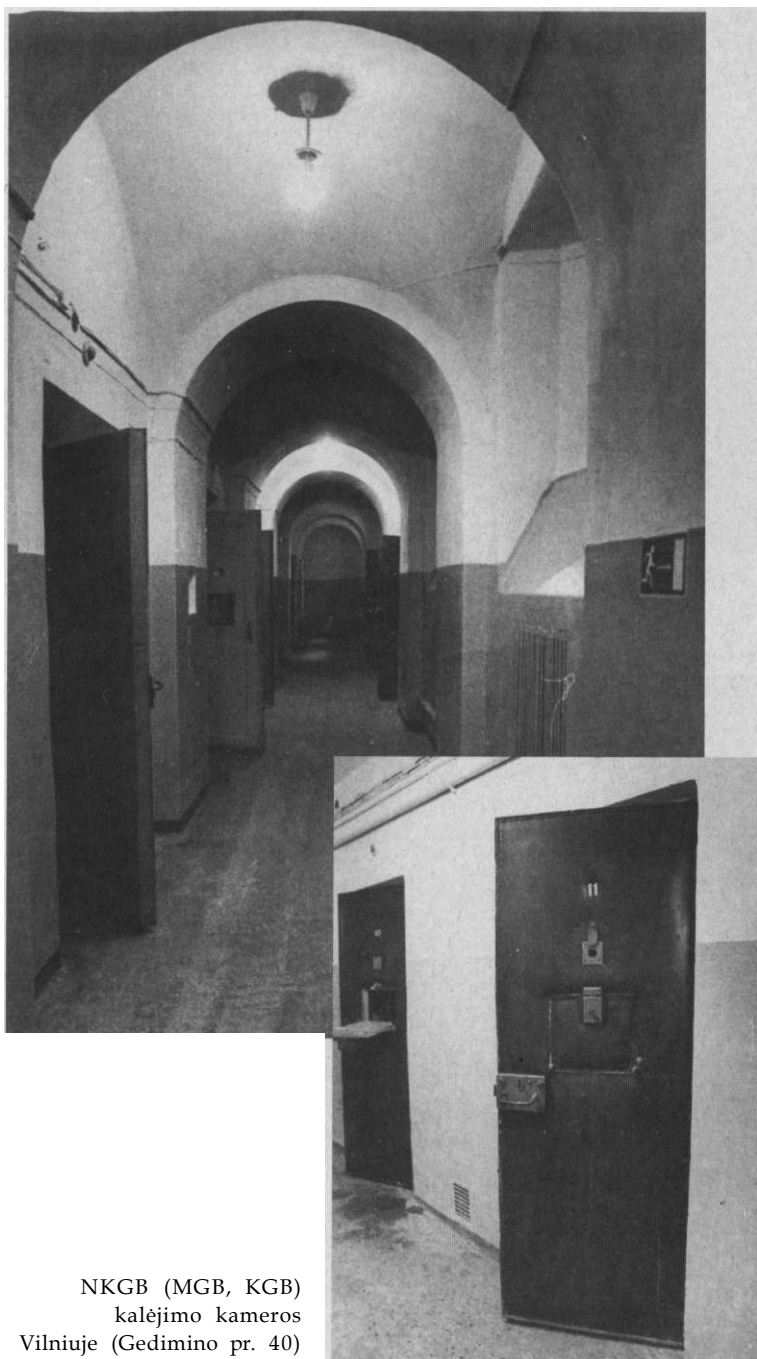
³⁰ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 14, 1. 35-38.

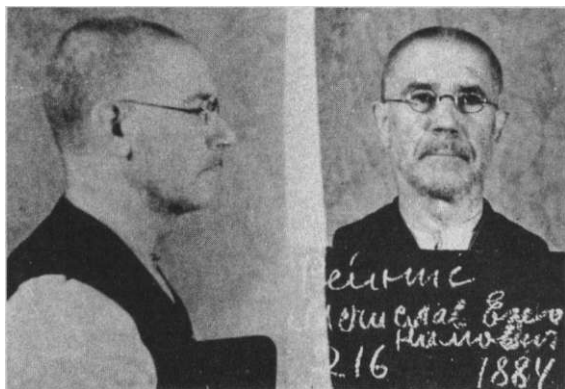
Dainavos apygardos partizanų vadų pasitarimas. 1948 m.

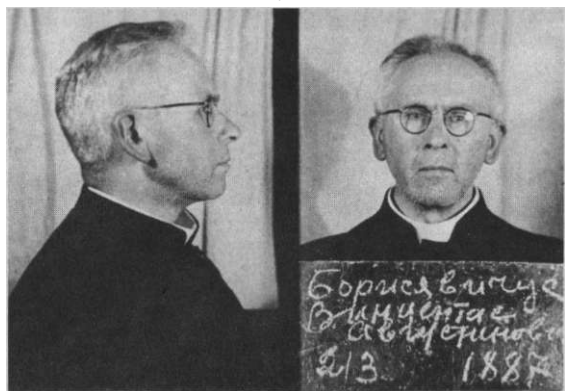
Išniekinti žuvusių partizanų kūnai Lazdijų MGB kieme. 1951 m.

NKGB (MGB, KGB)
kalėjimo kameros
Vilniuje (Gedimino pr. 40)

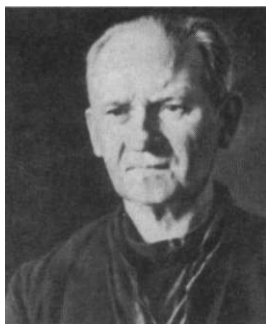
Arkivysk. Mečislovas Reinyš. (Fotografija iš KGB archyvo)

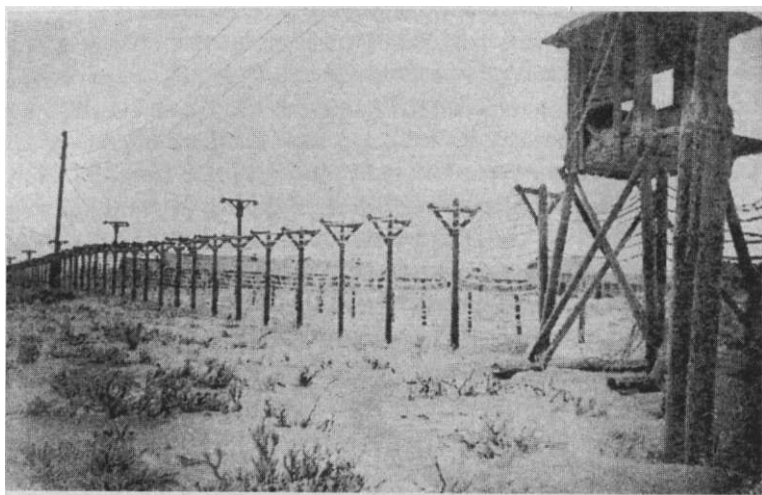
Vysk. Vincentas Borisevičius. (Fotografija iš KGB archyvo)

Vysk. Teofilius Matulionis. (Fotografija iš lagerio)

Vysk. Pranciškus Ramanauskas. (Fotografija iš lagerio)

Vorkutos lagerio gyvenamoji zona

Tremtinio lietuvio laidotuvės Irkutsko srityje. 1953 m.

Pirmiausia stengtasi išsiaiškinti kunigų „lojalumą“. Tam buvo naudojami dar iš pirmosios okupacijos metų ar naujai užverbuoti agentai. Apsimetęs sovietų armijos karininku, vyskupų politines nuotaikas „tirti“ pas juos važiuodavo net pats Lietuvos SSR NKGB komisaras A. Guzevičius. Prikibus prie bet kurio dvasininko, pirmiausia jį buvo stengiamasi užverbuoti į agentus; jei nepavykdavo, dažniausiai areštuodavo. Arkivyskupą Mečislovą Reinį jau 1944 m. rugsėjo mėn. dvi paras laikė NKGB kalėjime (Vilniuje, Gedimino pr. 40) ir bandė verbuoti. 1945 m. gruodžio mėnesį NKGB rūsiuose visą savaitę laikytas ir bandytas užverbuoti Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius. Bandymų užverbuoti neišvengė ir vysk. Kazimieras Paltarokas. (Atrodo, kad tik 90 metų perkopęs Vilkaviškio vyskupas Antanas Karosas ir du kartus sovietinius kalėjimus ir lagerius perėjęs Kaišiadorių vyskupas Teofilius Matulionis nebuvo bandomi verbuoti.)

Nužiūrėtą auką NKGB (MGB) slapta (paprastai einantį gatvėje ar kitoje vietoje, kur nėra pašalinių) sulaikydavo ir pristatydavo į savo būstinę. Ten pateikdavo vadinamąją kompromituojančią medžiagą - kokią nors antisovietinę mintį prieš kelerius metus sakytame pamoksle ar rašytame straipsnyje, veiklą ateitininkų ar kitoje organizacijoje, Krikščionių demokratų partijoje ar pan. - ir iškeldavo sąlygą: arba sutinka su jais bendradarbiauti, arba suimamas. Sutikę bendradarbiauti tuojau pat gaudavo užduotį sekti vieną ar kelis MGB numatytus kunigus. Nesutikę dažnai būdavo areštuojami. Kai kurie davę sutikimą paleisti imdavo slapstytis ir anksčiau ar vėliau vis tiek būdavo areštuojami. Nedaug kunigų agentų dirbo uoliai. Kai kurie ir įkliuvę į jų pinkles vėliau vis tiek buvo suimti ir nuteisti.

Iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchų pirmasis buvo areštuotas vysk. V. Borisevičius - 1946 m. vasario 5 d. Tais pačiais metais jis buvo nuteistas mirti ir lapkričio 18 d. drauge su kun. Pranu Gustaičiu Vilniuje sušaudytas. Tikroji jo „kalbė“ - atsisakymas bendradarbiauti su NKGB.

1946 m. gruodžio 18 d. buvo areštuoti vyskupai Teofilius Matulionis bei Pranciškus Ramanauskas ir ateinančiais metais

nuteisti septyneriems, antrasis - dešimčiai metų kalėjimo. 1947 m. birželio 12 d. areštuotas arkivysk. Mečislovas Reinys ir nuteistas aštuoneriems metams kalėjimo (mirė 1953 m. garsiajame Vladi-miro kalėjime Rusijoje).

Vysk. A. Karosui 1947 m. mirus, Lietuvoje liko vienintelis vyskupas Kazimieras Paltarokas.

Stipriausių represijų metai buvo valdant Stalinui. Per 1944-1953 m. laikotarpį represuoti 362 kunigai. Kiek kuriais poka-rio metais suimta kunigų matyti 1 lentelėje³¹:

1 lentelė

Metai	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Suimta kunigų	5	58	57	41	22	91	60	17	6

Dėl represijų Lietuva neteko 29 procentų 1945 metais tu-rėtų kunigų. 1953 m. Lietuvoje liko tik 672 veikiančios baž-nyčios ir 731 kunigas³².

Taigi per minėtą laikotarpį (1945-1953 m.) dėl represijų, repatriacijos ir mirčių Lietuva prarado 500 kunigų, t. y. 40 procentų 1945 m. dirbusių kunigų. Dar iškalbingesni šie skai-čiai imant nuo okupacijų pradžios - 1940 metų: per 1940-1953 m. laikotarpį Lietuvos Katalikų Bažnyčia neteko 848 ku-nigų (iš 1579 liko tik 731), t. y. daugiau negu pusės (54 procentų) visų kunigų. Palyginti su netektimi tautos mastu - prarasta dau-giau kaip trečdalis gyventojų, Lietuvos Katalikų Bažnyčios pra-radimai didesni - netekta daugiau kaip pusės visų kunigų.

Po Stalino mirties 1953 m. Sovietų Sąjungos režimas su-švelnėjo: iš lagerių ir tremčių ėmė grįžti gyvi likę kaliniai. Iki 1960 m. grįžo 247 kunigai bei 2 vyskupai³³. 1958 m. Lietu-voje jau buvo 924 kunigai³⁴. Pagal RKRT pirmininko prane-šimą, 1960 m. iš lagerių grįžę kunigai Lietuvoje ir Latvijoje su-darė 30 procentų, Baltarusijoje - 45 procentus, o Ukrainoje - net 80 procentų³⁵.

³¹ A. Streikus. Lietuvos Katalikų Bažnyčia 1940-1990//*LKMA metraštis*. T. 12, p. 50.

³² LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 36, l. 60-86.

³³ Ten pat. B. 58, l. 27, 28.

³⁴ Ten pat. B. 50, l. 35.

³⁵ Ten pat. B. 56, l. 103.

2 lentelė

Lietuvos katalikų bažnyčių, kunigų* ir klierikų skaičiaus kaita 1940-1988 m.

Metai	Bažnyčių	Kunigų	Klierikų	Pastabos
1940	732	1579	Apie 450	Vienuolių apie 1500
1945	711	1232	318	
1948	711	1012		
1951	670	750	63	129 parapijos neturėjo kunigo
1953	672	734	72	
1955	663	772		Pradėjo grįžti iš lagerių kunigai
1957	663	929	76	
1960	662	922	56	1959 m. klierikų limitas sumažintas iki 60
1963	638	884	31	1961 m. klierikų limitas sumažintas iki 30
1966	630	877	24	
1970	630	815		1969 m. klierikų limitas padidintas iki 50
1975	630	756		61 parapija neturėjo kunigo
1980	630	704	81	105 parapijos neturėjo kunigo
1986	630	664	131	Šiais metais buvo likę mažiausiai kunigų
1988	632	678	142	160 parapijų neturėjo kunigo

Pasibaigus N. Chruščiovo politikos atšilimo laikotarpiui (1953-1956 m.), vėl imta stiprinti kovą su „nacionalizmu“, taip pat ir su religija. 1957-ųjų antroje pusėje-1958 m. vėl kilo nauja kunigų areštų banga - apkaltinus antisovietine propaganda, nacionalizmo kurstymu arba antisovietinės literatūros laikymu, buvo represuota 13 kunigų. Daugiausia tai buvo iš lagerių grįžę, iniciatyvūs ir veiklūs dvasininkai.

7-8 dešimtmečiams būdinga režimo stiprinimas, įnirtinga antireliginė propaganda ir pastoracijos varžymų griežtinimas. Tačiau didelių represijų prieš kunigus Lietuvoje nesigriebta. Tuo laikotarpiu, neteisingai apkaltinus Klaipėdos bažnyčios statybos machinacijomis, buvo areštuoti 2 kunigai. Už vaikų

* Čia apskaitomi tik oficialiai ėję kunigo pareigas asmenys. Pagrindinę seminariją baigę kunigai bei tie, iš kurių tuo metu buvo atimtas kunigo registracijos pažymėjimas, RKRT įgaliotinio dokumentuose neįskaičiuoti.

Lentelė sudaryta remiantis dokumentais iš LCVA, F. R-181, ap. 3, b. 22, 27, 29, 36, 47, 58, 66, 70, 79, 99, 105, 123, 136 ir ap. 1, b. 86, 124.

katekizavimą vienus metus kalėti lageryje buvo nuteisti kunigai A. Šeškevičius SJ, P. Bubnys ir J. Zdebskis (du kartus).

Paskutinės represijos prieš kunigus buvo susijusios su pagrindžio spauda ir kova dėl visų žmonių ir tikinčiųjų teisių bei laisvių. 1983 m. už „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ („LKB Kronika“) leidybą bei Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto (TTGKK) įkūrimą ir veiklą jame buvo suimti ir 10-čiai metų kalėjimo ir tremties nuteisti kunigai Alfonsas Svarinskas (trečią kartą) ir Sigitas Tamkevičius. Paskutinis suimtas dvasininkas - kun. Jonas Kastytis Matulionis, antrą kartą nuteistas 1985 m. atseit už Vėlinių procesijos organizavimą, o iš tikrųjų už „LKB Kronikos“ leidybą bei kovą dėl tikinčiųjų teisių.

Už tikinčiųjų teisių gynimą, dalyvavimą religinėje veikloje, pagrindžio religinės literatūros leidybą, vaikų ir jaunimo religinį ugdymą sovietiniais metais, be kunigų, dar buvo represuota ir šimtai vienuolių bei pasauliečių. Ypač daug moksleivių ir studentų už tai buvo nuteista pokario metais.

Sovietų represinės institucijos naudojosi ir neteisinio susidorojimo su jiems nepriimtinais asmenimis priemonėmis. Tai buvo labai slepiama, todėl apie tokius veiksmus galima spręsti tik iš netiesioginių įrodymų: pokario metų MGB vestose operatyvinėse bylose išplėstų lapų, iškirptų vietų, kur pagal aprašomų įvykių seką turėjo būti kalbama apie tų asmenų mirtį ar likimą, iš KGB darbuotojų veiksmų, išlikusių slaptų klausymųsi aprašų, įvykių liudininkų ir tuo metu bei šiandien vyraujančios žmonių nuomonės. Dokumentiškai šiuos faktus sunku pagrįsti, nes visos 7-9 dešimtmečių sekimo bylos buvo KGB sunaikintos arba išvežtos į Rusiją. Vienintelėje iš to laikotarpio stebuklingai išlikusioje kun. Juozo Zdebskio sekimo byloje liudijama, kad tokios priemonės tikrai buvo naudojamos (KGB jas vadino „specpriemonėmis“). Panaudojus tokią priemonę, 1980 m. spalio 3 d. kun. J. Zdebskis buvo chemiškai nudegintas, vos liko gyvas³⁶. 1986 m. vasario 5 d. jis žuvo autoavarijoje, kurią, manoma, suorganizavo KGB. Tikėtina, kad 1947 m. vasario 2-3 d. naktį MGB nunuodytas mirė

³⁶ LVA. F. K-1, ap. 45, b. 504, l. 102.

Kauno arkivyskupijos kapitulinis vikaras prel. Stanislovas Jokūbauskis. Mat jis tapo kliūtimi realizuojant MGB strateginį planą, kaip visos Lietuvos Katalikų Bažnyčios valdymą sutelkti į vieno jiems priimtino asmens - agento „Neris“ rankas³⁷. (Iki galo tai padaryti jiems nepavyko - sutrukdė Vatikanas, nenominuodamas jo vyskupu, bei iš kalėjimo grįžęs vysk. T. Matulionis.)

Manytina, kad 1948 m. gruodžio mėn. Kaune, Laisvės alėjoje, MGB nušovė jiems tapusį pavojingą agentą „Kardą“ - pranciškoną kun. Stasį Martušį³⁸. Jis, be kita ko, turėjo padėti Lietuvos Katalikų Bažnyčią atskirti nuo popiežiaus. Iš KGB slaptų klausymų suvestinių bei kagėbistų veiksmų galima įtarti, kad 1962 m. rugpjūčio 20 d. jų nunuodytas mirė vysk. T. Matulionis. Tikėtina, kad už bandymą išsinarplioti iš KGB voratinklio buvo nužudyti kunigai Leonas Šapoka (1980 m.) ir Leonas Mažeika (1981 m.). 1981 m. Vilniuje po sunkvežimio ratais, žmonių tvirtinimu, buvo pastumtas ir nužudytas žinomas kovotojas dėl tikinčiųjų teisių kun. Bronius Laurinavičius. Paskutinė auka buvo 1986 m. žuvęs kun. Juozas Zdebskis.

Demoralizavimas

Kunigai buvo ne tik represuojami, bet ir demoralizuojami. KGB pirminis tikslas nebuvo kunigų demoralizavimas; pirmiausia stengtasi dvasininkus pajungti sau, užverbuoti. Užverbuoti, palūžę kunigai greitai imdavo nepaisyti sąžinės balso. Tai galiausiai baigdavosi kunigiškos dvasios nuosmikiu, atveriančiu vartus girtavimui, lėbavimui, celibato laužymui ir t. t.

Daugiausia dėmesio KGB skyrė hierarchams ir kitiems atsakingas pareigas einantiems dvasininkams: pirmiausia buvo stengiamasi juos užverbuoti ar bent nepraleisti į šias pareigas „reakcingųjų“. Be KGB dėmesio nebuvo paliktas nė vienas kunigas. Verbuojuant būdavo pasitelkiamos įvairios priemonės, tačiau vyravo kompromituojanti medžiaga. Ja būdavo naudojamosi grasinant areštuoti arba, jei tai būdavo dorovinės srities medžiaga, bent bauginama „išvilkti į dienos šviesą“. Kar-

³⁷ Ten pat. Ap. 14, b. 59, l. 17-19 (bei išplėsti l. 15, 16).

³⁸ Ten pat. B. 73, l. 140-152; b. 81, l. 163, 164.

tais būdavo pasinaudojama ir karjerizmo motyvais. 7-9 dešimtmečiais prieš verbuodama KGB surinkdavo išsamią informaciją ne tik apie kunigo gyvenimą, bet ir apie jo pažiūras, charakterį, polinkius, būdo savybes ir verbuodama jomis manipuliavo.

Įvairiais laikotarpiais užverbuotų agentais kunigų skaičius įvairuodavo. Tai priklausydavo ne tik nuo kunigų atsparumo verbavimui, bet ir nuo KGB poreikių. Pavyzdžiui, 1945 m. rugpjūčio mėn. Kaune dirbo 77 kunigai. 1946 m. rugpjūčio mėn. Kaune buvo 6 kunigai agentai³⁹. 1985 m. Kaune ir rajone dirbo per 60 kunigų ir vyskupų. Iš jų 1989 m. gale, prieš nepriklausomybės atkūrimą, buvo 18 KGB agentų⁴⁰.

Žymiai blogesnė KGB padėtis buvo provincijoje: ten rajone iš 10-12 kunigų dažniausiai tebūdavo 1-2 agentai. Net 9-ame dešimtmetyje KGB konstatavo, kad kai kuriuose rajonuose nėra nė vieno kunigo agento. 1956 m. iš tuo metu dirbusių 899 kunigų buvo tik 60 agentų, t. y. 6,7 procento⁴¹. Tikėtina, kad vėlesniais dešimtmečiais šis skaičius šiek tiek padidėjo, tačiau žinant, kad kiekviename rajone buvo kagėbistas darbu su dvasininkija ir kad kiekvieną kunigą buvo bandoma užverbuoti, daugelį ne kartą, reikia pripažinti, kad Lietuvos kunigai šį bandymą išlaikė palyginti gerai.

NKGB (MGB, KGB) pastangos pasinaudoti Bažnyčia

Kol Bažnyčia gyva, kol ji turi įtaką gyventojams, sovietų valdžios tikslas buvo pasinaudoti ja savo politiniams tikslams įgyvendinti. Pokario metais Lietuvos sovietinės valdžios vienas pagrindinių uždavinių buvo susidoroti su ginkluotu pasipriešinimu - partizanais. Šiam tikslui pasiekti ji buvo numaciusi pajungti visuomenėje didžiausią įtaką turinčią instituciją - Katalikų Bažnyčią.

Jau 1944 m. gale NKGB ėmėsi žygių priversti hierarchus, kad kunigai pasmerktų partizaninę kovą. Jų nuomone, tam labiausiai galėjo pasitarnauti Kauno arkivyskupijos kapitulinis

³⁹ Ten pat. B. 32, l. 50; b. 56, l. 14-31.

⁴⁰ Ten pat. B. 205, l. 19-21.

⁴¹ Ten pat. Ap. 3, b. 532, l. 91.

vikaras prelatas Stanislovas Jokūbauskis ir Vilniaus arkivyskupijos apaštališkasis administratorius arkivysk. Mečislovas Reinys. Dar rugsėjo mėn. NKGB dviem paroms buvo sulaikiusi arkivysk. M. Reinį ir bandė jį priversti bendradarbiauti, tačiau nesėkmingai. Pagal NKGB dokumentus, 1944 m. spalio mėn. prel. St. Jokūbauskis išsiuntinėjo kunigams laišką. Juo gyventojai buvo raginami nežudyti sovietinių pareigūnų ir kareivių. NKGB dokumentuose atvirai kalbama apie prel. St. Jokūbauskiui darytą spaudimą ir prievartą⁴².

1945 m. vasario 15 d. LSSR NKVD komisaras J. Bartašiūnas paskelbė atsišaukimą į partizanus, žadėdamas pasiduodantiems laisvę ir nebaudžiamumą. Valdžiai labai magėjo, kad jos kreipimasi paremtų ir dvasininkai, todėl 1945 m. spaudimas hierarchams dar sustiprėjo: vyskupai buvo kviečiami į NKGB ir verčiami rašyti kreipimuisi į partizanus. 1945 m. birželio 19 d. arkivysk. M. Reinys po 5 valandas trukusio prievartavimo atsisakė tai daryti, motyvuodamas tuo, kad tai esanti politinė problema, o į politiką Bažnyčia nesikiša. Dėl partizaninės kovos išprovokavimo jis apkaltino pačią sovietų valdžią - 1941 m. trėmimus, dabartines represijas ir žiaurumus. (Vien iš arkivysk. M. Reinio artimų giminaičių buvo represuoti 9 žmonės.)

1945 m. liepos 9 d. į NKGB Vilniuje buvo iškviestas ir vysk. Kazimieras Paltarokas. Jis taip pat atsisakė rašyti kreipimasi, motyvuodamas taip pat, kaip ir arkivysk. M. Reinys - kad tai esąs politinis klausimas. Be to, jis sakėsi negalįs garantuoti pasidavusiems partizanams neliečiamumo, nes tai yra valstybės rankose⁴³.

Vienintelis 1945 m. liepos 7 d. pasirašęs tokį, manoma, NKGB padiktuotą, kreipimasi buvo prel. St. Jokūbauskis. Tačiau NKGB greitai nusivylė, nes iš agentų sužinojo, kad prel. St. Jokūbauskis už tai smerkiamas kitų hierarchų bei inteligentijos, gyventojai perprato NKGB prievartą, todėl kreipimasis neduosiąs geidžiamų rezultatų. NKGB suvokė tolesnį prel. St. Jokūbausko neveiksumą.

⁴² Ten pat. Ap. 10, b. 9, l. 185, 186, 316.

⁴³ Ten pat. Ap. 45, b. 1274, l. 37, 38.

Dar kelis kartus į NKGB buvo kviečiamas ir verčiamas rašyti kreipimąsi arkivysk. M. Reinys. Pagaliau 1945 m. rugpjūčio 9 d. jis parašė ganytojišką laišką, apskritai smerkiantį smurtą ir žudynes. Deja, jis valdžios netenkino.

Nesulaukdama vyskupų paramos valdžia vertė bailesnius kunigus iš sakyklos skaityti prel. St. Jokūbauskio kreipimąsi, tačiau tam pakluso labai mažai kunigų, o vysk. T. Matulionis apskritai uždraudė savo vyskupijoje skaityti tą laišką - jo vyskupijoje skelbtini tik jo laiškai⁴⁴.

1946 m. vasario 5 d. pas LSSR LKT pirmininko pavaduotoją M. Šumauską buvo sukviesti visų vyskupijų valdytojai. Iš valdžios, be M. Šumausko, dalyvavo NKGB komisaras D. Jefimovas, RKRT pirmininkas iš Maskvos, jo įgaliotinis Lietuvoje bei vienas LKP(b)CK sekretorius. Vyskupai buvo išbarti už partizaninės kovos rėmimą ir pareikalauta, kad parašytų bendrą kreipimąsi, raginantį nutraukti partizaninę kovą. Po 2 savičių vyskupai įteikė tokį kreipimąsi, tačiau valdžia jį atmetė kaip antisovietinį. Per pusantrų metų visi vyskupai, išskyrus K. Paltaroką, buvo areštuoti.

Tačiau partizaninė kova tęsėsi ir sovietų valdžia toliau dėjo pastangas, kad priverstų Bažnyčią jai paklusti. 1947 m. gruodžio 12 d. LKP(b)CK biuro nutarime rašoma: „visokeriopai pasinaudoti lojaliai nusiteikusiais kunigais, kad jie pasisakytų prieš banditizmą ir banditus remiančius kunigus“⁴⁵.

Hierarchų aiškesnio atsiribojimo nuo partizaninės kovos valdžia sulaukė tik areštavusi vyskopus ir po prel. St. Jokūbauskio mirties Kauno arkivyskupijos valdytoju tapus kan. Juozapui Stankevičiui. Nuo tada prasidėjo valdžios geidžiamas, nors ir atsargus, „dvasininkijos orientavimas į valdžiai lojalias pozicijas“.

MGB, RKRT įgaliotinis ir vietos valdžios institucijos versdavo kunigus paremti įvairias valdžios politines ir ekonomines kampanijas: „laisvus“ rinkimus, duoklių valstybei pristatymą, kolūkių kūrimą ir kt. Vietinė valdžia čia labai savavaliaudavo, ir ne vienas jai neįtikęs kunigas dėl to pateko į kalėjimus ir

⁴⁴ Ten pat. B. 97, I. 43, 44.

⁴⁵ LYA Lietuvos komunistų partijos dokumentų saugykla (LYA LKP DS). F. 1771, ap. 190, b. 5, 1. 179-187.

tremtis. Tačiau ir čia kunigai priešindavosi. Pakludavo tik bailiai ar „lojalieji“ - patekę į NKGB (MGB) pinkles.

6-ojo dešimtmečio pradžioje Sovietų Sąjunga pradėjo tarp-
tautinio masto „kovą už taiką“, „kovą prieš karo kurstyto-
jus“. Iš tikrųjų tai buvo kova už Vakarų pozicijų pasaulyje
silpninimą ir komunistinių stiprinimą.

Tarptautiniam palankumui įgyti irgi buvo nutarta pasinau-
doti Bažnyčios parama. Bažnyčios atstovų dalyvavimas vadi-
namosiose taikos konferencijose Sovietų Sąjungai nešė dvigu-
bą naudą: viena vertus, kai kuriuos demokratiškai mąstančius,
bet nenuovokius vakariečius tai galėjo greičiau įtikinti Sovietų
Sąjungos politikos taikingumu, kita vertus, tai buvo puiki pro-
ga parodyti pasauliui, kad „Katalikų Bažnyčia Lietuvoje yra
laisva ir remia sovietų politiką“.

Iš pradžių šiose konferencijose dalyvavo kan. J. Stankevi-
čius, vėliau buvo įtrauktas vysk. K. Paltarokas ir dar keli dva-
sininkai. Vysk. K. Paltarokas niekada nebuvo laikomas lojaliu,
bet juo, vieninteliu likusiu vyskupu, naudojosi kaip autoritetu.
Vyskupas tą suprato ir savo ruožtu naudojosi savo padėtimi
Bažnyčios labui: 1953 m. jis pradėjo reikalauti sau įpėdinių
tikėdamasis, kad paleis iš lagerių kalinčius vyskopus. Šiam
planui nepavykus, išsirūpino Vatikano leidimą konsekruoti du
naujus vyskopus - Julijoną Steponavičių ir Petrą Maželį. Juos
konsekravo 1955 m.

Vėlesniais dešimtmečiais, visų vyskupijų valdytojų pareigas
jau einant „lojaliems“ dvasininkams, valdžia Lietuvos Katali-
kų Bažnyčiai plačiau pravėrė duris į pasaulį ir Vatikaną. Ta-
čiau šis pravėrimas buvo ne tiek Bažnyčios, kiek valdžios la-
bui: į vadinamąsias Berlyno konferencijas vykstančių kunigų
pagrindinė užduotis buvo „pademonstruoti Bažnyčios laisvę
Lietuvoje“ ir neutralizuoti priešišką Sovietų Sąjungai. Į Va-
tikaną vykstantys hierarchai ir jų palydovai ar siunčiami ten
studijuoti kunigai turėjo ne tik rinkti valdžiai reikalingą infor-
maciją, bet ir kiek galėdami daryti įtaką Vatikano politikai
sovietams palankia linkme. Ypač šis uždavinys sustiprėjo 1978
m. popiežiumi tapus Jonui Pauliui II ir į SSRS KGB planų
vykdymą įtraukus Lietuvos SSR KGB, kuri dėl to 1980 m.

kovo 17 d. pradėjo specialią agentūrinę stebėjimo bylą „Capella“⁴⁶. Vykdamas šioje byloje esančias SSRS KGB PGU* užduotis, daugiausia dėmesio skiriama į Vatikaną ar kitur į Visuotinės Bažnyčios organizuojamus renginius vykstantiems dvasininkams - KGB agentams. Jų užduotis buvo slopinti antisovietines tendencijas, daryti įtaką Vatikanui, kad remtų ar bent neprieštarautų SSRS politikos iniciatyvoms. Ypač to buvo siekiama M. Gorbačiovo valdymo metais. 1988 m. Lietuvoje prasidėjus išsivadavimo sąjūdžiui, jų užduotis buvo paveikti Vatikaną neremti radikalių jėgų, prilaikyti dvasininkus nuo šio sąjūdžio, kad „nebūtų pakenkta M. Gorbačiovo vykdomai demokratizavimo politikai“. Užduotys siedavosi ne tik su Lietuva. Per Vatikaną buvo bandoma paveikti net JAV prezidentą R. Reiganą, karo Afganistane likimą ir kt.

Per visą sovietų okupaciją valdžios tikslai Bažnyčios atžvilgiu nesikeitė: ją naikinti, eliminuoti iš gyvenimo, o kur galima - ja pasinaudoti. Laisvės jai būdavo suteikiama tiek, kiek tai buvo naudinga SSRS užsienio ar vidaus politikai. Todėl Visuotinei Bažnyčiai ištikimai dvasininkijai neliko kito kelio, kaip priešintis tikinčiųjų teisių ir laisvių varžymui.

⁴⁶ LYA. F. K-1, ap. 49, b. 232-233.

* PGU (rus. *Piervoje glavnoje upravlenije*) - Pirmoji vyriausioji valdyba. Tai buvo užsienio žvalgybai skirtas KGB padalinys.

4. BAŽNYČIOS PASIPRIEŠINIMAS

Vidas Spengla

Bažnyčios veiklos varžymai, pradedant įvairiais draudimais ir baigiant represijomis, buvo tik bendros okupantų kovos prieš lietuvių tautos pastangas išsivaduoti dalis. Apie 1953 m. numalšinus ginkluotą pasipriešinimą, toliau kova prieš okupaciją buvo tęsiama stengiantis išlaikyti žmonių tautinį ir religinį tapatumą, nes tik taip buvo galima pasipriešinti vadinamajam „internacionalizavimui“, t. y. patriotizmo, tautiškumo, religingumo ir išsivadavimo vilties naikinimui. Šis naikinimo procesas Sovietų Sąjungoje įgavo kazachų rašytojo Čingizo Aitmatovo sukurto literatūrinio personažo - mankurto - vardą. Jo galvą užkariautojai vaikystėje sukaustė geležiniu lanku, ir augdamas jis visiškai prarado savo praeities atmintį. Sumankurtinti tautą - išrauti tautinį ir religinį sąmoningumą - buvo vienas pagrindinių okupantų uždavinių per visą okupaciją.

Ginkluoto pasipriešinimo dešimtmečiu (1944-1953 m.) katalikų dvasininkai šią kovą rėmė ne tik morališkai ir materialiai, bet daugelis patys joje dalyvavo kaip kapelionai, žuvo ar ant Tėvynės aukuro sudėjo gulaguose praleistus metus. Okupantų valdžios pagrindinių institucijų - LKP CK, Ministrų tarybos, KGB - pokario metų dokumentuose mirgėte mirga Lietuvos Katalikų Bažnyčiai metami kaltinimai antisovietinės kovos organizavimu, „nacionalizmo“ (suprask, tautiškumo) kurstymu, „banditizmo“ (suprask, partizaninės kovos) palaikymu ir dalyvavimu joje ir apskritai tarnavimu „tarptautiniam imperializmui“. Ir vėliau, jau numalšinus ginkluotą pasipriešinimą, išnyko tik kaltinimas „banditizmo“ palaikymu - visi kiti liko. Negalima sakyti, kad jie buvo neteisingi ir nepagrįsti, tikroji jų prasmė tokia: Bažnyčia visą laiką liko religingumo ir tautiškumo saugotoja bei ugdytoja, kovotoja už tikinčiųjų ir visų žmonių teises bei laisves, taigi laisvės, teisingumo ir demokratijos gynėja, kartu kovotoja prieš okupaciją. Todėl suprantama, kodėl kelių dešimtmečių kovoje prieš dvasinę tautos genocidą Bažnyčia Lietuvoje tapo vadovaujančia jėga, prie ku-

rios neretai glaudėsi ir su ja bendradarbiavo net jai abejingos, bet patriotinės jėgos. Sovietų okupacijos metais Bažnyčia liko vienintelė oficialiai egzistuojanti opozicinė (nors taip nei okupantų, nei pačios Bažnyčios garsiai neįvardyta) institucija, kuri, gindama tautos religines ir dorines vertybes, dėl susiklosčiusio istorinio, socialinio ir kultūrinio palikimo kartu kovojo dėl jos tautinio ir politinio išsivadavimo. Reikia pripažinti, kad pastarųjų vertybių išsaugojimui iki pat okupacijos galo aktyviau ar pasyviau pritarė dauguma Lietuvos gyventojų: didžiuma inteligentijos, kultūros veikėjų ir net Lietuvos kompartijos narių. Tai liudija visų gyventojų sluoksnių dalyvavimas 1987 m. gale prasidėjusiame visuotiniame išsivadavimo judėjime, peraugusiame į 1990 m. kovo 11 d. pergalę vainikuotą Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimą.

Visas kovos už laisvę apraiškas sovietų ideologai įvardijo kaip kovą prieš sovietų valdžią, kaip nacionalizmą, pastangas restauruoti buržuazinę santvarką ir pan.; įvardyti tikruoju vardu - kova už laisvę - nepajėgė. Bažnyčios priešinimasi - kovą dėl teisės išpažinti savo tikėjimą ir juo gyventi - jie vadino religiniu fanatizmu, ekstremizmu ir reakcingumu. Todėl kova dėl tikinčiųjų teisių ir laisvių, dėl pastoracijos tapo mūšio lauku. Jame tiesiogiai susikirto Bažnyčios ir okupantų siekiai. Ši atkakli kova tęsėsi per visą okupaciją.

Tačiau okupantai, nenorėdami įvardyti gyventojų priešinimosi primestai politinei, ekonominei santvarkai ir ideologijai tikrųjų priežasčių, neprisipažino patys jas sukūrę, bet skelbė jas esant primestas „imperialistinių Vakarų“. Ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios priešinimosi pagrindiniu įkvėpėju laikė Vatikaną bei nuo okupantų į Vakarus pasitraukusius lietuvius, ypač dvasininkus. Atseit tik Vakarų paveikti kunigai pokario metais priešinosi „perorientuojami į sovietų valdžiai lojalias pozicijas“, palaikė „buržuazinį nacionalistinį pagrindį“, o vėlesniais dešimtmečiais tik 15-30 „reakcingų kunigų“ grupelė kėlė triukšmą „dėl tariamo Bažnyčios persekiojimo ir tikinčiųjų teisių varžymų“. Tačiau faktai liudija kitką: dvasininkijos protestus dėl Bažnyčios veiklos varžymų, tikinčiųjų persekiojimų ir kitų valdžios daromų nusikaltimų pasirašydavo iki 70

procentų visų kunigų. Savo slaptuose dokumentuose tai atviriau yra išsakęs KGB ir RKRT įgaliotinis: ten dažnai konstatuojama, kad „reakcionierių“ įtakai pasiduoda daugelis kunigų ir net kai kurie vyskupijų administratoriai.

Okupacijos pradžioje (1940 m.) prieš Bažnyčios veikimo varžymus, kaip ir dera, pirmieji į kovą pakilo hierarchai. Iš pradžių buvo ieškoma *modus vivendi* su nauja „liaudies valdžia“. Šie klausimai svarstyti vyskupų pasitarimuose 1940 m. liepos 2-3 bei rugpjūčio 28-29 d. Svarbiausias klausimas buvo vaikų ir jaunimo religinis švietimas. Norėdamas laimėti laisvų religinio švietimo, spaudos ir kitoms Bažnyčios veiklos sritims, 1940 m. rudenį prel. Mykolas Krupavičius LSSR Aukščiausiai tarybai įteikė, manytina, su Bažnyčios hierarchais suderintą, memorandumą, kuriame išdėstė galimą Bažnyčios ir valstybės bendradarbiavimą sprendžiant krašto socialines problemas. f memorandumą valdžia atsakė tylą ir tolesniais veiklos varžymais. Pagaliau 1941 m. balandžio 24 d. Vyskupų konferencija parengė memorandumą, jame nurodydama daug valdžios antikonstitucinių veiksmų bei pateikdama savo reikalavimus. Memorandumą valdžiai 1945 m. gegužės mėn. įteikė vyskupai Vincentas Borisevičius ir Juozapas Kukta. Tačiau ir toliau valdžia nedarė jokių pozityvių žingsnių.

1944 m. grįžus sovietų okupacijai, Lietuvos vyskupai, vysk. T. Matulionio iniciatyva, rugsėjo 5 d. Ukmergėje susirinko į slaptą pasitarimą apspręsti opiausias Bažnyčios problemas: religinio švietimo, kapelionų pareigybės įvedimo lietuviškuose sovietų armijos daliniuose, kunigų seminarijos darbo ir kitas. Tačiau NKGB, sužinojęs apie pasitarimą, kitą dieną jį nutraukė, ir visi klausimai nebuvo aptarti. Šiais klausimais į LSSR vyriausybę jau anksčiau, 1944 m. rugpjūčio 30 d., buvo kreipęsi Vilniaus vyskupai metropolitas Romualdas Jałbrzykowski ir arkivysk. Mečislovas Reinys, tačiau jokio atsakymo negavo. Pasitarime nutarta dar kartą kreiptis visų vyskupų vardu, ir tai buvo padaryta 1944 m. rugsėjo 20 d., bet nė vienas reikalavimas nebuvo patenkintas.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios vyskupai gerai suprato vienybės reikšmę priešinantį varžymams ir su bažnytine teise ar

praktika nesuderinamiems valdžios reikalavimams. Taip jiems pavyko pasipriešinti valdžios reikalavimams pasmerkti partizaninę kovą, įvesti parapijų ir kunigų registraciją, taip faktiškai atimant iš vyskupų parapijų ir kunigų valdymą, ilgą laiką priešintasi vaikų katekizacijos draudimams ir kt.

Valdžia, stengdamasi susilpninti hierarchų pasipriešinimą, griebėsi NKGB išbandyto metodo - skaldymo ir priešinimo, - tačiau jis buvo ne itin sėkmingas: iki 1947 m. valdžia neturėjo nė vieno jai „lojalaus“ („lojalieji“ dažniausiai būdavo sovietinio saugumo užverbuoti) vyskupijos valdytojo. Neliko kitos išeities, kaip suimti visus vyskopus, paliekant tik vieną, tuomet jiems atrodžiusį nuolaidesnę - vysk. Kazimierą Paltaroką, o vyskupų vietas leidžiant užimti kapituliniam vikarams. Tai valdžia padarė iki 1947 m. vidurio. Tačiau ir naujieji valdytojai pasirodė ne ką geresni, todėl 1949 m. buvo areštuota pusė visų vyskupijų valdytojų, o vienas ištremtas iš savo vyskupijos. RKRT įgaliotiniui tiesiogiai įsikišus, į jų vietas buvo susodinti ne visai „lojalūs“, bet jau lojalesni valdytojai. Paskutinis „ne-lojalus“ valdytojas - Vilniaus ir Panevėžio vyskupijų apaštališkasis administratorius vysk. Julijonas Steponavičius - iš savo pareigų valdžios buvo pašalintas 1961 m.

1956 m. grįžę iš lagerių vyskupai T. Matulionis ir P. Ramanauskas, matydami kai kurių vyskupijų valdytojų minkštakūniškumą, bandė palaikyti vysk. K. Paltaroką ir apie jį suvienyti visus valdytojus, kad būtų tvirčiau priešinamasi valdžios prievartai. Tačiau valdžia, „lojalių“ valdytojų padedama, šiems vyskupų bandymams pasipriešino, o juos pačius už tai ketino vėl areštuoti arba ištremti iš Lietuvos. Bet apsiribojo ištremdama juos į atkampias Lietuvos parapijėles ir izoliuodama nuo kitų valdytojų.

Nuo pokario metų draustas bet koks valdytojų, vyskupijų kapitulų ar dekanato kunigų susirinkimas be RKRT įgaliotinio leidimo. Po Vatikano II Susirinkimo pradėjus veikti ordinarų kolegijoms, į kurių posėdžius tekdavo susirinkti valdytojams ir bendrai spręsti kai kuriuos klausimus, šiek tiek sustiprėjo vyskupijų valdytojų vienybė. Tačiau čia hierarchai pasipriešinimo klausimų nekeldavo. Padėtis ėmė gerėti pravėrus duris į

Vatikaną bei pradėjus eiti „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikai“. Nors hierarchų kelionės į Vatikaną valdžios buvo labai kontroliuojamos ir iš jų siekta išpešti kuo daugiau naudos Sovietų Sąjungos politikai, tačiau hierarchai kai kuriems nekanoniškiems valdžios reikalavimams galėjo pasipriešinti sakydami: „O ką pasakys Vatikanas!“ Tas pat pasakytina apie „LKB Kroniką“, išviešindavusią Bažnyčiai kenksmingą kai kurių kunigų ar hierarchų veiklą, - prievartaujami jie galėjo atsikirsti: „O ką parašys „Kronika?“

Pasipriešinimo Bažnyčios veiklos varžymams ir kovos už tikinčiųjų teises ir laisves iniciatyvos paprastai kildavo iš tų po mažas parapijėles iškamšytų kunigų, kuriems „Dievo klausyti buvo svarbiau, negu žmonių“ (šv. Petro žodžiai). KGB ir RKRT įgaliotinio dokumentuose jie įvardijami kaip „religiniai fanatikai“, „ekstremistai“ ar „reakcionieriai“. Jų vadai 7-9 dešimtmečiais buvo tremtyje esantys vyskupai Julijonas Steponavičius ir 1988 m. pakeltas į kardinolus Vincentas Sladkevičius. Jau įsibėgėjant tautinio išsivadavimo sąjūdžiui, kardinolas V. Sladkevičius 1988 m. rugpjūčio 3 d. kunigų simpoziume Kaune sovietų valdžiai pareiškė ultimatumą: Bažnyčia atsisako paklusti varžymams ir toliau veikianti nepriklausomai⁴⁷. Iki Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo dar buvo likę pusantų metų.

Pasipriešinimo laikotarpiai, metodai ir priemonės

Stalino valdymo metais (iki 1953 m.) kovojant prieš Bažnyčią dominavo represinės priemonės. Tuometėje antibažnytinėje politikoje vyravo greito Bažnyčios sunaikinimo tendencijos. N. Chruščiovo valdymo laikais, pradedant 1953 m., imta atsisakyti minties greitai sunaikinti Bažnyčią ir pereita prie ilgai trinkančio jos marinimo ir palaipsnio išstūmimo iš gyvenimo. Brutalias represijas pakeitė demokratijos ir laisvės skraistėmis dangstomos Bažnyčios veikimo varžymų formos, o represijų buvo griebiamasi tada, kai nepavykdavo kitaip sutramdyti „ekstremistų“. Tais laikais Bažnyčia buvo bandoma pasinaudoti Sovietų Sąjungos užsienio politikai paremti bei duodant atkirtį Vakarų „šmeižtams“ dėl žmogaus teisių ir laisvių varžymų SSRS.

⁴⁷ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 135, l. 5.

Plečiantis ryšiams su Vakarų pasauliu ir, priešingai SSKP* siekiam, 8-ąjį dešimtmetį ne slopstant, o aktyvėjant Lietuvos Katalikų Bažnyčiai, antibažnytinė SSRS politika buvo priversta daugiau jėgų skirti ginantis nuo jai priešiškos pasaulio opinijos ir ieškoti dar slaptėsių bei rafinuotesnių būdų kovoti su Bažnyčia. Tačiau niekada nebuvo atsisakyta fanatizmui prilygstančio Sovietų Sąjungos kompartijos ideologinio tikslo „iš tarybinės liaudies sąmonės išrauti religinius prietarus“, sunaikinant ir Bažnyčią. Taigi per visą okupaciją keitėsi tik šios politikos įgyvendinimo priemonės. Savo ruožtu keitėsi ir Bažnyčios priešinimosi būdai bei priemonės.

Kaip buvo minėta, pirmaisiais pokario metais šiam priešinimuisi vadovavo hierarchai. Per represijas netekus atkakliausių Bažnyčios vadovų ir kunigų, 6-ame dešimtmetyje Bažnyčia ne tiek priešinosi, kiek stengėsi išlaikyti tai, ką dar turi. Tam tikro atgimimo ir drąsos įkvėpė dešimtmečio viduryje iš kalėjimų ir tremčių ėmę grįžti gyvi išlikę kunigai bei vyskupai ir po Stalino mirties stiprėjančios išsivadavimo viltys ne tik Baltijos šalyse, bet ir Vidurio Europos komunistų valdomuose kraštuose. Tačiau 1957-1958 m. per Lietuvos Katalikų Bažnyčią nusirito nors ir ne tokia stipri kaip pokario metais represijų banga: jos metu buvo suimta 13 kunigų ir kelios dešimtys Lietuvos jaunuolių, daugiausia katalikų, dalyvavusių vadinausiuose Vėlinių įvykiuose.

Įsimintinesnis pasipriešinimas pradėjo reikštis 7-ame dešimtmetyje. Tuo metu naujų stipresnių Bažnyčios varžymų valdžia tarsi ir nesigriebė, tačiau manytina, kad pasipriešinimo suaktyvėjimą ir naujų jo formų atsiradimą dešimtmečio pabaigoje paskatino keli faktoriai. Subrendo nauja, jau pokario metais parengta dvasininkų karta. Ji savo kailiu nebuvo patyrusi represijų, todėl jautėsi drąsesnė. Ji greitai surado kalbą su iš lagerių grįžusiais nepalaužtos dvasios, drąsiais kunigais. Apie 1966 m. prasidėjo uoliųjų kunigų slapti sambūriai, juose būdavo aptariama Bažnyčios padėtis ir veiklos gairės. Buvo aki-vaizdu, kad hierarchams pravertos durys į Vatikaną ir jų valdymo aprobavimas ten daugiau tarnauja valdžiai negu

* SSKP - Sovietų Sąjungos komunistų partija.

Bažnyčiai. Bažnyčia ir toliau marinta: nuo 1961 m. į kunigų seminariją kasmet buvo priimami tik 5 jaunuoliai, o mirdavo per 20 kunigų. Visų šių faktų analizė vertė uoliuosius kunigus ieškoti išeities ir priešintis valdžios priespaudai. Tam turbūt turėjo įtakos ir kitų religijų veiklos suaktyvėjimas Sovietų Sąjungoje. Valdžiai daug rūpesčių kėlė dėl savo teisių kovojantys baptistai. Dėl pravoslavų cerkvės teisių ėmėsi kovoti SSRS įsikūręs „Komitetas Bažnyčios teisėms atkurti ir kovoti už jos kanoninį švarumą bei teisinę padėtį“. Komitetas platino nuo valdymo valdžios nušalinto Kalugos arkivysk. Jermogeno, šventikų Ešlimano, Jakunino, Krasnovo, Levitino ir Talantovo raštus. Juose buvo reikalaujama teisių laisvai veikti cerkvei⁴⁸.

Lietuvos Katalikų Bažnyčioje ypač dideliu veiklumu pasižymėjo grupė Vilkaviškio vyskupijos kunigų: Sigitas Tamkevičius *SJ*, Alfonsas Svarinskas, Juozas Zdebskis, Konstantinas Ambrasas, Vaclovas Degutis, Albinas Deltuva, Gvidonas Dovidaitis, Petras Dumbliauskas *SDB*, Vincentas Jalinskas, Lionginas Kunevičius, Jonas Maksvytis, Ignas Plioraitis, Pranciškus Račiūnas *MIC*, Vaclovas Štakėnas, Juozas Žemaitis *MIC*. Tų slaptų sambūrių neoficialus vadovas buvo tuo metu kun. Sigitas Tamkevičius. Iš kitų vyskupijų paminėtini kunigai Karolis Garuckas *SJ*, Bronius Laurinavičius, Jonas Lauriūnas *SJ*, Algimantas Keina, Bronius Antanaitis, Jonas Buliauskas ir daug kitų. Veiklieji kunigai slaptuose sambūriuose nusprendė, kad reikia priešintis pastoracijos varžymams ir kitus raginti priešintis net rizikuojant būti baudžiamiems ar represuotiems. Šiuose sambūriuose gimė mintis rašyti kolektyvinius kunigų pareiškimus hierarchams ir valdžios institucijoms, reikalaujant Bažnyčiai veikimo laisvės bei ginant tikinčiųjų teises. Nuo 1968 m. šimtai tokių pareiškimų (vėliau į šią akciją įsitraukė ir tikintieji pasauliečiai) buvo pasiūsta ne tik Bažnyčios hierarchams, valdžios institucijoms, bet ir tarptautinėms organizacijoms.

Šiuose sambūriuose gimė mintis leisti pagrindinį žurnalą, tapusį ne tik kovojančios Bažnyčios, bet ir visos tautos balsu, - tai „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ („LKB Kronika“, arba „Kronika“).

⁴⁸ LCVA. F. R.-181, ap. 3, b. 82, l. 48-52.

7-ojo dešimtmečio gale okupacinė valdžia konstatuoja Lietuvos Katalikų Bažnyčios veiklos suaktyvėjimą. Nepaisant to, kad 1976 m. liepos 28 d. LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumas patvirtino naujus „Religinių susivienijimų nuostatus“, turėjusius labai apriboti kunigų teises ir veikimą, tai neįvyko. Protestą prieš šiuos nuostatus pasirašė 552 Lietuvos kunigai (tai sudarė apie 70 procentų visų kunigų). 1978 m. buvo paskirtas naujas RKRT įgaliotinis P. Anilionis, įpareigotas naujais metodais sutramdyti išsilaisvinančią Bažnyčios dvasią. Tačiau nepaisant visų valdžios pastangų - viena vertus, nuolatinio spaudimo hierarchams, kita vertus, nežymių nuolaidų darymo, - priešinimasis varžymams augo ir Bažnyčia pamažu laisvėjo. Po 23 metų tremties Lietuvoje 1982 m. valdžia leido vysk. V. Sladkevičiui grįžti į Kaišiadorių vyskupiją ir ją valdyti.

1978 m. lapkričio 13 d. įkurtas viešai veikiantis Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas (TTGKK) savo tikslais paskelbė: stebėti, kad SSRS įstatymai Bažnyčios ir tikinčiųjų teisių klausimais neprieštarautų tarptautiniams SSRS susitarimams, aiškinti šias teises tikintiesiems ir jas ginti. „LKB Kronikos“ leidyba, jos paplitimas pasaulyje ir TTGKK veikla žymėjo naują Bažnyčios pasipriešinimo sovietų režimui laikotarpį ir suteikė naują paskatą ne tik Bažnyčios, bet ir visos tautos išsivadavimo judėjimui. Jo sutramdyti jau nesugebėjo nei KGB slaptas karas prieš rezistentus, nei represijos prieš juos.

Trumpai peržvelgsime kelias Bažnyčios veiklos sritis, kurių varžymui buvo itin priešinamasi, ir to pasipriešinimo formas.

Jaunimo religinis švietimas

Dar 1940 m. iš mokyklų pašalinus tikybos dėstymą, moksleiviams ji buvo dėstoma bažnyčiose. Dėstymas buvo organizuotas taip: pamokos vykdavo pagal grafiką, klasėmis, pasibaigus pamokoms, bažnyčiose. 1944 m. atsinaujinus sovietų okupacijai ir hierarchams patyrus, kad šio klausimo su valdžia sureguliuoti civilizuotomis priemonėmis (įteiktais memorandumais) nepavyks, prie šios praktikos buvo grįžta savarankiškai. Apie tai žinojo respublikos valdžia ir Maskva (RKRT tary-

ba), tačiau nusprendė, kad „dėl didelės bažnyčios įtakos visuomenei kol kas to drausti ir griebtis administracinių priemonių neverta“⁴⁹. Suprantama, žiemą mokyti šaltose bažnyčiose buvo vargas ir mokiniams, ir kunigams; mokyti savo butuose galėjo tik nedaugelis kunigų, nes klebonijos ir parapijų namai buvo atimti ir retas kunigas turėjo erdvesnes gyvenamąsias patalpas. Tačiau vis tiek mokyta.

Praslinkus dvejiems metams, 1946 m. lapkričio mėn. LSSR Ministrų taryba uždraudė vaikus ir jaunimą mokyti ir bažnyčiose. Šį nutarimą įgyvendinti buvo pavesta apskričių ir miestų vykdomiesiems komitetams, kiekvienam kunigui apie tai pareiškiant žodžiu (šiukštu ne raštu!) ir priverčiant jį paklusti. Tačiau hierarchai ir kunigai tam priešinosi, ir jau 1948 m. MGB ir RKRT įgaliotinis vargo prievartaudamas vysk. K. Paltaroką bei daugelį kunigų paklusti⁵⁰.

Vaikų katekizacija - rengimas Pirmajai išpažinčiai ir komunijai - buvo vedama taip, kaip ir iki okupacijos: pasibaigus mokslo metams, 3-4 savaites bažnyčiose kunigas mokydavo vaikus. 1947 m. respublikos valdžia susigriebė, kad reikia uždrausti ir šį mokymą. Nenorėdamas dar labiau didinti ir taip didelio gyventojų priešiško valdžiai, RKRT pirmininkas I. Polianskis Maskvoje patarė „dėl vaikų katekizacijos kol kas nesiimti griežtų priemonių ir palikti esančią praktiką“. Tą pat Lietuvos kompartijos vadui A. Sniečkui ir Ministrų tarybos pirmininkui M. Gedvilui patarė ir I. Polianskio įgaliotinis Lietuvoje A. Gailevičius⁵¹. Nepaisant Maskvos patarimų, kolektyvinė vaikų katekizacija buvo uždrausta jau tais pačiais metais: teisė katekizuoti vaikus palikta tik tėvams ar jų paprašytam asmeniui ir ne daugiau kaip 2-3 vaikų grupę, o kunigui leistas tik griežtai individualus (nedalyvaujant kitiems vaikams) žinių patikrinimas. Oficialiose valdžios ataskaitose sakoma, kad kolektyvinis vaikų ir jaunimo mokymas bažnyčiose nutrauktas 1950 m.⁵², tačiau daug kunigų sąmoningai nepakluso tam ir vaikus katekizavo per visą

⁴⁹ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 2, l. 2.

⁵⁰ LYA. F. K-1, ap. 45, b. 1272, l. 88-91.

⁵¹ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 10, l. 14-16, 40.

⁵² Ten pat. B. 35, l. 18-29.

okupaciją. Už kolektyvinę vaikų katekizaciją 1964-1971 m., kaip minėta, buvo nuteisti 3 kunigai, daugelis dėl to neteko valdžios išduotų registracijos pažymėjimų. Kiti kunigai ieškojo kitų mokymo formų: kelis kartus atvestus patikrinti tuos pačius vaikus grupelėmis egzaminuodavo drauge jiems aiškindami arba, iš anksto įspėję tėvus, kad atsivestų vaikus, katekizmą aiškindavo sekmadienio pamoksluose ir pan. Be galo daug šiame darbe padėjo pagrindyje veikusios vienuolės, mokusios vaikus ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų. Lietuvių vienuolių seselių ir kunigų apaštalavimo darbai siekė ne tik Baltarusiją, Ukrainą, Sibirą, bet ir Moldaviją, Armėniją, Gruziją, Kazachiją, Vidurinę Aziją.

Katekezės reikšmę Bažnyčios išlikimui labai gerai suvokė visi kunigai, todėl, nepaisant nuolatinių valdžios sekimų, draudimų ir baudimų, katekizacija nenutrūko per visą okupaciją. Apie grupinį vaikų mokymą pilna RKRT įgaliotinio ir kiekviename mieste bei rajone veikusių vadinamųjų Kultų įstatymų laikymosi kontrolės komisijų pranešimų. Apie tai liudija ir RKRT įgaliotinio ataskaitose pateiktos žinios apie Pirmąją komuniją priėmusių vaikų skaičiaus didėjimą. Pavyzdžiui, 1975 m. Pirmąją komuniją priėmė 21 380, o 1978 m. - 25 034 vaikai, Sutvirtinimo sakramentą priėmė atitinkamai 18 690 ir 24 438 vaikai⁵³.

1981 m. RKRT įgaliotinis pranešime Maskvai, LKP CK ir Ministrų tarybai rašė, kad beveik visi kunigai reikalauja leisti katekizuoti vaikus, o vysk. J. Steponavičius ir toliau nesutinkąs su katekizacijos draudimu, kad vaikai katekizuojami per pamokslus, o kai kurie kunigai (J. Zdebskis, R. Černiauskas) net organizuoja jaunimui vasaros stovyklas. Katekizacijoje aktyviai talkinančios vienuolės. Jis tvirtina, kad „Katalikų Bažnyčia save laiko vienintele jaunimo tautinių ir dorinių tradicijų gynėja“⁵⁴.

⁵³ Ten pat. B. 103, I. 33-36.

⁵⁴ Ten pat. B. 108, I. 276-282.

Organizacijos

Jaunimo religiniu švietimu iki okupacijos rūpinosi keletas organizacijų: mokiniais ir studentais - ateitininkų, mažais vaikais - angelaičių, kaimo jaunimu - pavasarininkų organizacija. Prasidėjus okupacijai, jos visos uždarytos, o jų vadovai imti sekti ir represuoti. Dar pirmosios okupacijos metais pagrindyje veikė ateitininkai ir pusiau legaliai parapijose - angelaičiai. Antrosios okupacijos metais (nuo 1944 m.) imta persekioti ne tik ateitininkų vadovus, bet ir eilinius jų narius. Baudžiamosiose bylose jie kaltinami kaip „buržuazinių-nacionalistinių“ organizacijų nariai. Tačiau 3-4 metus ateitininkai dar gana aktyviai veikė pagrindyje. Daugelyje gimnazijų, Kauno universitete ir kunigų seminarijoje, mokytojų seminarijose ir kitose aukštesniosiose mokyklose jie organizuodavo savo slaptus susirinkimus, pamaldas, rekolekcijas, adoracijas ir daugelis jų narių palaikė ryšius su partizanais. Daug ateitininkų įsiliejo į partizanų gretas ir žuvo ar iškeliavo gulagų keliais.

1949 m. MGB pavyko nustatyti Vilniuje veikusią pagrindinę religinę-patriotinę organizaciją „Aušros Vartų kolegija“. Ją sudarė daugiausia Vilniaus pedagoginio instituto ir universiteto studentai. Jai vadovavo pedagoginio instituto studentas Algirdas Kavaliauskas (gyvenęs Aleksonio pavarde). Šios organizacijos tikslas buvo ugdyti studentus ateitininkijos dvasia, pasiryžusius tarnauti Dievui ir Tėvynei, kad, baigę aukštąsias mokyklas, mokyklose jaunimui toliau perteiktų tą dvasią. Šios organizacijos veikloje dalyvavo ir buvo represuoti kai kurie kunigai: Kazimieras Vaičionis, Romualdas Grucė, Bronius Butka ir kiti.

Yra žinoma, kad Kauno kunigų seminarijoje veikė „Tomistų“ būrelis, rūpinęsis katalikų intelektualų ugdymu kovai su valstybės propaguojama materialistine-ateistine pasaulėžiūra.

Per visą okupacijos laikotarpį pionierių ir komjaunimo organizacijos buvo pagrindiniai jaunimo sovietizacijos ir ateizacijos įrankiai. Pokario metais ir vėliau į šias organizacijas dažnai buvo verste verčiama stoti. Tikinčių šeimų vaikai dėl to patirdavo patyčių ir brutalaus smurto. Į atsisakiusįjį stoti buvo žiūrima kaip į „antisovietiką“ ar „religinį fanatiką“.

Šią prievartą ir tikinčių vaikų prievartinę ateizaciją pokario metais atviriau ar atsargiau pasmerkė hierarchai ir daugelis kunigų. Protestuodamas prieš tikinčių vaikų vertimą stoti į bedieviškas pionierių ir komjaunimo organizacijas, 1945 m. balandžio 7 d. raštu į LSSR liaudies švietimo komisarą kreipėsi vysk. T. Matulionis⁵⁵. Po to, kai kunigai Stanislovas Kiškis ir Marijonas Petkevičius Kaišiadorių katedroje per pamokslą išaiškino, kad tikintiems vaikams nedera stoti į šias bedieviškas organizacijas, Kaišiadoryse iš komjaunimo išstojo daugelis, o iš pionierių beveik visi mokiniai⁵⁶. Šia veikla buvo kaltinami daugelis represuotų kunigų.

KGB dokumentuose yra išlikę žinių apie daugybę nedidelių pagrindinių patriotinių grupelių, įvairiais metais veikusių vidurinėse ir aukštosiose mokyklose. Jas atskleidęs, KGB su jų nariais negailestingai dorodavosi: pokario metais represuodavo, o vėlesniais - verbuodavo, vykdydavo jų „profilaktiką“ ar šalindavo iš mokyklų. Dar 6-ajame dešimtmetyje tokių organizacijų nariai daugiausia būdavo represuojami.

Religinis-patriotinis jaunimo sąjūdis vėl ėmė intensyvėti 7-ojo dešimtmečio gale. Jam pradžia davė jėzuito kun. Pranciškaus Masilionio ypač populiarinamas Švč. Sakramento garbinimas, taip pat kartu su pirmąja kongregacijos vienuole Jone Juozapaityte 1947 m. pogrindyje įkurta Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija. Šios kongregacijos sesuo Gema Jadvyga Stanelytė, talkinama veiklių kunigų ir kitų seselių, 1969 m. ėmėsi burti uolesnius tikinčius jaunuolius į Eucharistijos bičiulių sąjūdį. Tai buvo tarsi ateitininkijos veiklos atnaujinimas, tik pogrindžio sąlygomis.

Eucharistijos bičiuliai praktikavo pamaldumą, pasiaukojimą, organizuodavo slaptus susirinkimus, rengdavo mažąsias rekolekcijas, konferencijas, išvykas į gamtą, savo draugams statydavo religinius ir patriotinius spektakliukus. Eucharistijos bičiulių grupės veikė daugelyje didžiųjų miestų ir visuose Lietuvos regionuose. Kunigai Juozas Zdebskis, Sigitas Tamkevičius ir daug kitų buvo šių grupių neoficialūs dvasios vadovai.

⁵⁵ Ten pat. B. 4. 1. 20-21.

⁵⁶ LYA. F. K-1, ap. 45, b. 97, 1. 86-90.

Daugiausia šiam sąjūdžiui nusipelnė Eucharistinio Jėzaus kongregacijos seserys. Kai kurios Eucharistijos bičiulių grupės, kaip Kauno Petrašiūnų parapijos, Suvalkijos, Dzūkijos, Kelmės, buvo gana gausios ir labai veiklios. KGB šių grupių veiklą sekė, stengėsi jas įvardyti, jų narius, ypač vadovus, persekiojo ir rengėsi represuoti. Tačiau, nepaisant KGB pastangų, šių grupių veikla nenutrūko iki okupacijos galo ir jos Lietuvai davė ne vieną šiandien žinomą dvasininką ar visuomenės veikėją kataliką.

Prie religinio švietimo priskirtinas ir religinis-patriotinis inteligentijos sąjūdis. Daugiausia jis reiškėsi Kaune. Šiuose studentijos ir inteligentijos slaptuose sambūriuose vykdavo konferencijos, disputai, susitikimai su buvusiais politiniais kaliniais, kartais būdavo organizuojamos ir rekolekcijos. Organizuotos net turistinės kelionės į Sovietų Sąjungos kalnus, ten aukojamos Mišios, dalyvių žvilgsnis kreipiamas į Dievą. Ir vėl dvasios vadovai būdavo tie patys „reakcingieji“ kunigai ir pogrindyje veikusios vienuolės. KGB sekė ir šiuos sambūrius, stengėsi juos išardyti, kai kuriuos inteligentus šalino iš darbo, pavyzdžiui, Algirdas Patackas buvo įkalintas, ketinta jį teisti, tačiau prasidėjęs Atgimimas sutrukdė.

Žiniasklaida

Religinis švietimas neįmanomas be žinių perteikimo. Apie jaunimo religinį švietimą jau buvo kalbėta. Be minėtų mokyimo varžymų, dar viena didelė kliūtis buvo religinės spaudos stygius. Apie radiją, televiziją negalėjo būti ir kalbos - jie buvo valdžios valdomi ir naudojami tik antireliginei propagandai skleisti. Religinė spauda buvo uždrausta dar 1940 m., o visa kita griežtai cenzūruojama ir prižiūrima KGB. Kad suvaržytų religinį švietimą, kaip buvo minėta ankstesniame skyriuje, ne tik iš viešųjų, bet ir iš bažnyčių, kunigų seminarijos bibliotekų buvo išimta visa religinė literatūra ir atiduota į specialius valstybės bibliotekų fondus ar sunaikinta; teliko leidiniai privačiose žmonių bibliotekose. Tačiau ir namuose buvo nesaugu laikyti, juo labiau kam nors duoti skaityti, nes kaipmat galėjai būti apkaltintas, „buržuazinės ideologijos pro-

pagavimu", represuotas ar kitaip nubaustas. Todėl praslinkus keletui metų po karo pradėta stokoti elementariausios religiniam vaikų švietimui reikalingos literatūros, net katekizmų. Šią spragą ėmėsi užpildyti kai kurie veiklesni kunigai ir pasauliečiai: 5-6 dešimtmetį spaustuvėse slapta, nurodant prieškario leidybos metus, buvo spausdinami katekizmai, tačiau dėl stropios KGB priežiūros ne visada pavykdavo tai padaryti.

Trūko ne tik katekizmų, bet ir maldynų. Buvęs saleziečių auklėtinis Paulius Petronis 1963 m. pabandė suorganizuoti pagrindinę jų leidybą, bet nepavyko, tačiau gana intensyvi leidyba prasidėjo nuo 1969 m. Sovietų valdžia matydama, kad pagrindis ėmėsi tikinčiuosius aprūpinti katekizmais ir maldynais, 6-ojo dešimtmečio antroje pusėje leido kan. J. Stankevičiui išleisti kelias jo parengto maldyno laidas. 1972-1973 m. buvo išleistas Naujasis Testamentas. Pagal Vatikano II Susirinkimo nutarimus vykdant liturginę reformą, Lietuvos hierarchams buvo duotas leidimas leisti liturgines knygas, kad jų neišleistų Vakaruose gyvenantys lietuviai kunigai. Nuo 8-ojo dešimtmečio kelis kartus buvo išleisti ir katekizmai. Kiekvienam religinės literatūros leidiniui reikėjo gauti iš Maskvos RKRT pirmininko ir LSSR Ministrų tarybos leidimą. Jame būdavo griežtai ribojamas tiražas, leidinio apimtis, o pats leidinys cenzūruojamas.

1959 m. spaudos kontrolės komitetas (vadinamasis *Glavlit*), suderinęs su KGB, išleido slaptą instrukciją, kurioms religinėms organizacijoms ir veikėjams galima gauti religinę literatūrą (tik be antisovietinės medžiagos) ir kulto reikmenis iš užsienio. Šiame sąraše buvo pravoslavų, musulmonų, budistų, baptistų, liuteronų Bažnyčių atstovai, bet nebuvo nė vieno Katalikų Bažnyčios atstovo. Tik 1988 metais Lietuvos vyskupijų kurijoms leista gauti liturginę literatūrą⁵⁷.

Per visą okupaciją legaliai buvo išleista tik keli maldynai, liturginės knygos, Naujasis Testamentas, Vatikano II Susirinkimo dokumentai, kelios katekizmų laidos, kalendoriai-žinynai ir vienas kitas proginis lankstinukas. Tiesa, du kartus - 6-ąjį ir 8-ąjį dešimtmetį buvo svarstomas katalikų žurnalo leidimo

⁵⁷ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 53, 1. 60-63; b. 137, 1. 89.

klausimas, tačiau hierarchai, suprasdami, kad žurnalas valdžios bus panaudotas sovietinei propagandai ir melui apie „Bažnyčios laisvę“ skleisti, jį leisti atsisakė⁵⁸. Dėl propagandinių ir melo apie tariamą Bažnyčios laisvę tikslų valdžia savo iniciatyva sukūrė net dokumentinį filmą apie Lietuvos Katalikų Bažnyčią, skirtą demonstruoti tik užsienyje, ir 1982 m. nutarė išleisti albumą „Lietuvos Katalikų Bažnyčia“, iš esmės taip pat skirtą užsieniui⁵⁹. Visas legaliai spausdintas religines knygas valdžia leido išleisti arba pati jas leido dėl dviejų tikslų: sumažinti Vatikano ir vadinamųjų „emigracinių centrų“ įtaką Lietuvos Katalikų Bažnyčiai ir duoti atkirtį Lietuvos „reakcingųjų“ kunigų per „LKB Kroniką“, TTGKK ir kitais būdais „skleidžiamam šmeižtui“ apie Bažnyčios ir tikinčiųjų varžymus bei persekiojimus⁶⁰.

Religinio švietimo, kunigijos ir pogrindyje veikiančių visuomeninių dvasinio gyvenimo ugdymo leidiniai, pamokslai ir kita teologinė bei filosofinė literatūra buvo leidžiama tik pogrindyje. Jau 6-ojo dešimtmečio antroje pusėje ėmė plisti rašomosios mašinėlėmis perspausdinti aktualūs prieškario leidiniai ir nežinomais keliais pro geležinę uždangą iš Vakarų prasiskverbę ten išleisti lietuvių katalikų intelektualų veikalai. Ėmė rasti ir labiau išprususių vietinių kunigų parašytų veikalų, jų pamokslų rinkinių ir užsienio teologų bei rašytojų verstinių leidinių. 1977 m. pradėjo eiti daugiausia kunigams skirtas pogrindinis leidinys „Tiesos kelias“. 8-ąjį dešimtmetį šie veikalai buvo dauginami jau ne tik rašomosiomis mašinėlėmis, bet ir pogrindyje veikusiais elektrografiniais aparatais.

KGB pogrindžio leidybą sekė, o jos leidėjus represuodavo. Pogrindžio religinės literatūros leidyboje pasižymėjo Paulius Petronis, Petras Plumpa, Jonas Stašaitis ir kt. Šiame darbe dalyvavo tūkstančiai Lietuvos katalikų. Jie padėjo organizuojant ir finansuojant „LKB Kronikos“ leidybą.

⁵⁸ Ten pat. B. 44, I. 12, 16; b. 97, I. 4.

⁵⁹ Ten pat. B. 110, I. 99; Bažnyčia Lietuvoje. Vilnius: Mintis, 1989. II leid.

160 p.

⁶⁰ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 105, I. 2-9.

Kova už ištikimybę Visuotinei Bažnyčiai

Atskirti Lietuvos Katalikų Bažnyčią nuo popiežiaus Maskva (RKRT pirmininkas I. Polianskis) pareikalavo dar 1945 m. gegužės 8 d. raštu Nr. 134s. Jis siūlė sukurti vadinamąją autokefalinę Bažnyčią ir ją prijungti prie pravoslavų Bažnyčios. Tačiau tam pasipriešino net LKP(b)CK. Mat Lietuvoje, ne taip, kaip Vakarų Ukrainoje ar Baltarusijoje, katalikai ir pravoslavai buvo skirtingų tautybių: pirmieji - lietuviai, antrieji - rusai. Be to, katalikai sudarė 80 procentų gyventojų, o pravoslavų buvo tik 23 tūkstančiai. Kita vertus, toks žingsnis būtų vertinamas kaip lietuvių rusifikacija ir tam stipriai būtų pasipriešinę kunigai. LKP(b)CK siūlė skaldyti katalikų dvasininkiją ir, pasitelkiant „lojaliuosius“ kunigus, organizuoti tautinę bažnyčią⁶¹. RKRT pirmininkas 1946-1947 m. savo įgaliotiniui Lietuvoje ne kartą nurodė, kad jo pirmutinis uždavinys esąs atskirti Lietuvos Katalikų Bažnyčią nuo popiežiaus⁶².

Šiuo klausimu užsiėmė RKRT įgaliotinis ir MGB, o strateginius klausimus tvirtindavo LKP(b)CK. 1946-1949 m., pasitelkdami „lojaliuosius“ kunigus - MGB agentus „Šimkų“, „Kardą“, „Jurijų“, „Tupėną“ ir kt. - ne kartą bandė organizuoti atsiskyrimą. 1948 m. spalio 6 d. RKRT įgaliotinis informuoja Maskvą, kad „susitarta su LKP(b)CK sekretoriumi Preikšu dėl tautinės bažnyčios kūrimo forsavimo. Su MGB šis klausimas jau anksčiau išspręstas. Bus taip veikiama: apie tautinę bažnyčią pareikš kun. Pilipaitis, po to - Bakšys, o šį palaikys dekanas Šilingas. Taip vienas po kito ir darys pareiškimus. Nuspręsta po to sušaukti tų kunigų pasitarimą <...>, o po to bus galima sušaukti ir suvažiavimą <...>. Šiuo klausimu šiandien drg. Sniečkus [LKP(b)CK sekretorius] kalbės Maskvoje [VKP(b)CK]"⁶³.

Tačiau šis ir kiti bandymai vis nepavykdavo: akivaizdu, kad nesusirinkdavo net minimalus branduolys kunigų, drįstančių viešai apie tai prabilti.

Popiežiui Pijus XII 1949 m. liepos 13 d. paskelbus dekretą prieš komunizmą, RKRT įgaliotinis B. Pušinis parengė raštą

⁶¹ Ten pat. B. 4, 1. 23, 24.

⁶² Ten pat. B. 10, 1. 4-7.

„Mes griežtai smerkiame ir protestuojame" ir išsiuntinėjo apskričių vykdomųjų komitetų pirmininkams, kad surinktų visų kunigų parašus po juo⁶⁴. Remiantis šiuo kunigų pasirašytu protestu būtų buvę skelbiama apie Lietuvos Katalikų Bažnyčios atsiskyrimą nuo popiežiaus. Tačiau ir šis bandymas nepavyko. Nors nepasirašę kunigai buvo ne tik bauginami, bet ir keliami į mažas parapijėles, jiems uždrausta eiti pareigas, t. y. atimti vadinamieji registracijos pažymėjimai, ar jie net areštuoti, tačiau iš tuo metu dirbusių per 850 kunigų pasirašė tik apie dvidešimt. Šiaulių, Šilutės, Raseinių, Kėdainių, Kauno, Lazdijų, Plungės, Kupiškio, Mažeikių, Šakių, Prienų, Švenčionių ir daugelyje kitų apskričių nepasirašė nė vienas kunigas. RKRT įgaliotinis skundėsi, kad „progresyviuosius kunigus" (pasirašiusius) puola ir vyskupijų kurijos. „Prisipažįstame šiame darbe pralaimėję", - konstatuoja jis⁶⁵. Mintis sukurti tautinę bažnyčią, pasitelkiant kunigą agentą „Tupėną", dar buvo puoselėjama ir 1951 m.

Nors Lietuvos Katalikų Bažnyčia jokių oficialių ryšių su Šventuoju Sostu neturėjo, tačiau savo tvirta laikysena ir pasipriešinimu tautinės bažnyčios sukūrimui ne tik parodė ištikimybę Visuotinei Bažnyčiai, bet ir išsaugojo pagrindinį juridinės motyvacijos ginklą ateinančių okupacijos dešimtmečių dvasininkams priešintis valdžios antikanoniškiems reikalavimams. Kaip visos lietuvių tautos ištikimybės popiežiui ženklas yra Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio vyriausiojo kapeliono kun. Juozo Stankūno visos tautos vardu 1948 m. rašytas ir partizanų į Vakarus nugabentas kreipimasis į popiežių Pijų XII. Jame išsakytos tautą užgriuvusios negandos ir prašoma popiežiaus užtarimo.

KGB visuomet įtarė esant slaptus ryšius su Šv. Sostu ir bandė juos nustatyti. 1947 m. tokį kanalą užmezgė kun. Pranas Račiūnas MIC per Maskvos Šv. Liudviko bažnyčios kunigą prancūzą Laberžė, tačiau saugumas greitai šį ryšį nustatė ir kun. P. Račiūną areštavo. Jiems nepavyko atskleisti ir vysk. K. Paltaroko, ir vysk. T. Matulionio įtariamų ryšio kanalų. Vėlesniais metais įtarė, kad ryšiai palaikomi per Lenkijos dvasininkiją.

⁶⁴ Ten pat. B. 19, 1. 4, 6.

⁶⁵ Ten pat. B. 19, 1. 13-15; B. 21, 1. 40-144.

Po Stalino mirties politika ėmė švelnėti: atsisakyta minties sukurti tautinę bažnyčią ir nuspręsta leisti Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovybei užmegzti labai ribotus, griežtai valdžios kontroliuojamus ir jos interesams tarnaujančius ryšius su Vatikanu. Pirmasis toks ryšys leistas 1955 m., pateikiant naujų vyskupų kandidatūras. Valdžia čia siekė savo tikslo: gauti Vatikano skyrimą vyskupu vienam dvasininkui, į kurio rankas buvo numatę sutelkti visos Lietuvos Bažnyčios valdymą ir kuris būtų turėjęs ją orientuoti valdžios pageidaujama linkme. Bažnyčia, konkrečiai vysk. K. Paltarokas, siekė savo tikslų: kad būtų nominuoti kiti du kandidatai. Vatikanas pasielgė pagal vysk. K. Paltaroko troškimą. 8 metus KGB regztas planas žlugo. Po šios nesėkmės ištisą dešimtmetį nebuvo leidžiama teikti naujų vyskupų kandidatūrų, nes KGB neturėjo vilčių, kad Vatikanas paskirs jų pageidaujamus.

Nuo 7-ojo dešimtmečio vidurio iki Atgimimo (1988 m.) dėl vyskupų nominacijos tarp valdžios ir Vatikano didelių konfliktų nebuvo, nors Vatikanas daugelį kandidatų atmesdavo, tačiau valdžia Lietuvos Katalikų Bažnyčios ryšius su Vatikanu visuomet traktavo kaip neišvengiamą blogybę: Vatikaną visuomet laikė „Vakarų imperializmo citadele“ ir kovojančios Lietuvos Katalikų Bažnyčios pasipriešinimo įkvėpėju. Vatikanas ir vadinamieji lietuvių emigraciniai centrai, ypač tenykščiai kunigai, buvo laikomi kovos dėl tikinčiųjų teisių Lietuvoje įkvėpėjais ir organizatoriais. Nors tai ir perdėtas šios įtakos vertinimas, matyt, norint sumenkinti šalies viduje vykstančią rezistenciją, tačiau iš esmės tai buvo ir tiesa: KGB duomenimis, Vakaruose (1984 m.) buvo per 630 lietuvių kunigų⁶⁶, o visoje Lietuvoje tuo metu tebuvo apie 680. Vatikane 9-ąjį dešimtmetį Viešųjų reikalų pasekretoriu dirbo mons. (dabar kardinolas) Audrys Juozas Bačkis. Suprantama, kad Vakarų lietuvių įtaka, nepaisant visų sovietų valdžios kontrapriemonių, Lietuvos Katalikų Bažnyčiai buvo didelė.

Valdžios griežtai kontroliuojami Lietuvos Katalikų Bažnyčios ryšiai su Vatikanu ir laisvojo pasaulio Bažnyčia nuo 7-ojo dešimtmečio tolydžio plėtėsi. Tačiau visą laiką valdžia siekė

⁶⁶ LYA. F. K-1, ap. 49, b. 499, l. 10.

savo tikslų. Iš jų paminėtini: 1) gauti Vatikano patvirtinimą valdžios norus atitinkančiai Lietuvos Katalikų Bažnyčios politikai bei valdžiai priimtinių vyskupų nominacijas; 2) rinkti žinias apie Vatikano politiką ir įtakingus tenykščius lietuvius dvasininkus; 3) paveikti Vatikaną ir Vakarų Katalikų Bažnyčią, kad nepalaikytų „reakcingųjų“ Lietuvos Katalikų Bažnyčios dvasininkų ir jų kovos dėl tikinčiųjų teisių; 4) skleisti propagandą, kad Lietuvos kunigai ir tikintieji naudojami visomis laisvėmis; 5) daryti įtaką Vatikano vadovybei, kad ne tik Vatikanas, bet ir kitos Vakarų pasaulio šalys vykdytų SSRS palankią užsienio politiką, įgyvendinant šiuos tikslus 6-ojo dešimtmečio gale į Vatikaną studijuoti išleisti pirmieji Lietuvos dvasininkai, valdžios parinktiems kunigams - vyskupijų valdytojams 7-ąjį dešimtmetį leista dalyvauti Vatikano II Susirinkimo sesijose (Vatikano kviesti, bet valdžiai nepriimtini vyskupai neišleisti). „Lojalieji“ dalyvaudavo ne tik SSRS rengiamose taikos šalininkų konferencijose, bet ir būdavo išleidžiami į Bažnyčios renginius Vakaruose. Į Vatikaną vykstantys hierarchai ar kiti dvasininkai, be tiesioginių tikslų spręsti vieną ar kitą Bažnyčios vidaus gyvenimo klausimą (paprastai ilgai ir vargingai derintą su valdžia), turėdavo ir kitų minėtų užduočių. Todėl sovietinio laikotarpio Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchų ryšiai su Vatikanu negali būti vertinami viena prasme. Tačiau, labai apibendrintai vertinant, tenka pripažinti juos buvus pozityvius: išsaugota Lietuvos Katalikų Bažnyčios ištikimybė Šventajam Sostui hierarchų rankose išlaikė galingą juridinės motyvacijos ginklą priešinantį valdžios spaudimui, remiantis būtinybe nenusižengti Bažnyčios teisei. Tartinas geras įvertinimo žodis ir valdžios prievartautiems hierarchams: net silpniausi, net labiausiai į okupantų pinkles įkliuvę hierarchai piktybiškai negriovė Bažnyčios. Didelės pagarbos verti kovojančios Bažnyčios vadovai - vyskupai J. Steponavičius, V. Sladkevičius, „LKB Kronikos“ leidėjai ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas. Jie kartais drąsiai to meto hierarchams primindavo jų pareigas ir paragindavo jas vykdyti, patys iš pastarųjų patirdavo nepelnytas bausmes ir priekaištus, bet hierarchų viešai nesmerkė ir neteisė. Tai šiek tiek paaiškina, ko-

dėl tarp kovojančios ir prisitaikėliškos Lietuvos Katalikų Bažnyčios dalies neįvyko skilimas ir kodėl šiandien tarp šių pusių atstovų nėra tokio susipriešinimo, kaip kai kuriose kitose buvusiose komunistinėse šalyse.

Kova už bažnyčių, vienuolių ir kunigų išsaugojimą

Viena iš sovietų valdžios bandymo perimti į savo rankas Bažnyčios valdymą priemonių buvo religinių bendruomenių, kulto pastatų ir kunigų registracija. Kad būtų įregistruota parapija, bažnyčia ir kunigas, reikėjo suorganizuoti 20-ties žmonių vadinamąjį bažnyčios komitetą (rus. *dvadcatka*). Šis komitetas, o ne vyskupas ar jo paskirtas kunigas valdžios buvo pripažįstamas parapijos šeimininku, atsakingu ne tik už bažnyčios pastatą, inventorių, bet ir religinės bendruomenės gyvenimą - paklusimą valdžios reikalavimams; kunigas - tik religinės bendruomenės samdomas ar išlaikomas kulto tarnas.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchai, suprasdami, kad valdžios reikalaujami komitetai ir registracija prieštarauja Bažnyčios teisei, parapijos šeimininku laikančiai vyskupą ar jo deleguotą kleboną, bei kelia pavojų, kad Bažnyčios vidaus gyvenimą ims reguliuoti sovietų valdžia ir nieko apie Bažnyčią nenuutuokiantys žmonės, iš pat pradžių ėmė griežtai priešintis šiems reikalavimams. Nors pirmas Maskvos (RKRT pirmininko) reikalavimas įdiegti registraciją buvo gautas 1945 m. vasarį, tačiau po 8 mėnesių (1945 m. spalio 15 d. raštu Nr. 305-s) ta pati RKRT pirmininko institucija atšaukė Romos ir Graikų katalikų (unitų) bendruomenių registraciją „iki ypatingo nurodymo“. Tikriausiai sunki politinė situacija Lietuvoje ir Ukrainoje - ginkluotas pasipriešinimas ir visuotinis gyventojų priešiškus - sovietų valdžią privertė kurį laiką susilaikyti nuo savo ketinimų, kad nebūtų dar labiau erzunami ir priešiskai nuteikiami gyventojai⁶⁷. Tokios pačios nuostatos tuo metu laikėsi ir LSSR LKT pirmininkas M. Gedvilas.

Tačiau šis atsitraukimas buvo trumpalaikis - jau 1946 m. vėl buvo pareikalauta surengti registraciją. Hierarchų pasipriešinimas buvo vieningas. Jie įdiegti registraciją buvo verčia-

⁶⁷ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 4, l. 40.

mi tik žodžiu, Maskva buvo uždraudusi rodyti 1945 m. atsiųstą instrukciją Nr. 75 bei pateikti raštiškus reikalavimus, todėl savo atsisakymą hierarchai pirmiausia motyvavo tuo: 1) kad jiems nepateikiamas įstatymas, reikalaujantis registracijos; 2) kad yra tik žodinis, o ne raštiškas reikalavimas; 3) kad nenurodoma, kokie pateiktini dokumentai ir t. t. Tik gavę šiuos nurodymus, hierarchai galėtų patys orientuotis ir duoti nurodymus dekanams ir klebonams⁶⁸. Šiuos reikalavimus RKRT įgaliotiniui A. Gailevičiui 1946 m. balandžio 6 d. pateikė arkivysk. M. Reinys. Tokios pačios nuostatos laikėsi ir kiti hierarchai.

Siekdama palaužti hierarchų pasipriešinimą, valdžia visaip prievartavo klebonus: bandė pasinaudoti „lojaliaisiais“ ir pralaužti ledus, neleisdavo įsigyti jokių medžiagų karo nuniokotų bažnyčių remontui, spaudė finansiškai ir kitais būdais, tačiau kunigai vieningai priešinosi teisindamiesi, kad, kol nėra gautas hierarchų nurodymas, jie negali vykdyti registracijos. Hierarchų pasipriešinimo vadais buvo laikomi arkivysk. M. Reinys, vyskupai T. Matulionis ir K. Paltarokas. Juos rėmė kapituliniai vikarai prel. Bernardas Sužiedėlis ir kan. Vincentas Vizgirda. Viena iš itin stipraus hierarchų priešinosi priežasčių RKRT įgaliotinis laikė tai, kad hierarchai nenori prarasti vienvaldystės skirstant kunigus į pareigas (po registracijos būtų reikėję ir RKRT įgaliotinio tvirtinimo)⁶⁹.

Registracijos klausimas 1947 m. buvo svarstytas ir SSRS MT (su K. Vorosilovu). Nutarta žūtbut registraciją atlikti⁷⁰. Tačiau, matyt, dėl politinės situacijos Lietuvoje LSSR MT pirmininkas M. Gedvilas vis delsė ir tik 1947 m. kovo 22 d. leido pradėti⁷¹.

1947 m. kovo 24 d. pas RKRT įgaliotinį iškviestas arkivysk. M. Reinys pareikalavo, kad 1) jam parodytų įstatymą, pagal kurį reikalaujama registracijos; 2) duotų bažnytinio komiteto teisių ir pareigų nuostatus (jie turi neprieštarauti Bažnyčios teisei); o tada jis spėsias, vykdyti ar ne bažnyčių registraciją.

⁶⁸ Ten pat. B. 9, 1. 17-20.

⁷⁰ Ten pat. B. 10, 1. 8-10.

⁷¹ Ten pat. B. 12, 1. 7-22.

Baigdamas pareiškė protestą: kodėl valstybė kišasi į Bažnyčios vidaus gyvenimą, kai Bažnyčia atskirta nuo valstybės? Kaišiadorių vyskupijos kapitulinis vikaras prel. B. Sužiedėlis, valdęs vyskupiją po vysk. T. Matulionio arešto, taip pat atsisakė vykdyti registraciją, nes tai prieštarauja Bažnyčios teisei; ją būtų galima vykdyti tik pakeitus Bažnyčios teisės kodeksą (CIC) ir gavus Apaštalo Sosto leidimą. Tokios pat pozicijos laikėsi ir vysk. K. Paltarokas bei senatvės galuojamas vysk. A. Karosas (faktiškai kan. V. Vizgirda) bei Telšių vyskupijos valdytojas kan. Justinas Juodaitis. Naujasis Kauno arkivyskupijos kapitulinis vikaras (nuo 1947 m. vasario 3 d.) prašė valdžios jo nespausti, nes, jam pradėjus registraciją, kiti hierarchai jį palaikytų išdaviku⁷². 1947 m. Lietuvoje buvo užregistruotos tik 2 parapijos: Obelių (jų administratorius kun. J. Matulis buvo suspenduotas) ir Blindziakupsčio (jo administratorius kun. J. Bielskus buvo abejotinos psichikos ir konfliktavo su vyskupu)⁷³.

Bažnyčių registracija prasidėjo tik 1948 m. viduryje, suėmus beveik visus hierarchų pasipriešinimo vadovus - vyskopus V. Borisevičių, T. Matulionį, P. Ramanauską ir M. Reinį. Valdžia griebėsi brutaliausių priemonių: Vilniaus arkivyskupijos ir Telšių vyskupijos kurijos per 24 val. buvo išmestos iš patalpų, bažnyčios užantspauduojamos, kunigai išmetami į gatvę skelbiant, kad jie neįsiregistravę ir veikia nelegaliai, be to, bauginami ir šantažuojami parapijiečiai⁷⁴. Tokiu politiniu, ekonominiu šantažu, grasinimais ir represijomis valdžiai pavyko palaužti pasipriešinimą ir prasidėjo bažnyčių registracija. Bažnyčios komiteto pirmininkas visada būdavo klebonas, ir valdžia tam neprieštaravo. 1949 m. sausio 1 d. iš 711 anksčiau veikusių bažnyčių jau buvo įregistruotos 677, o 34 uždarytos⁷⁵. Naujasis RKRT įgaliotinis B. Pušinis džiugavo prieš Maskvą, kad kunigai jau žino, jog „skirstant juos kurija tik pateikia jų kandidatūras, o skiria įgaliotinis" (Maskva jį pabarė, kad jis apie tai garsiai kalba)⁷⁶.

⁷² Ten pat. B. 12, I. 7-22.

⁷³ Ten pat. B. 12, I. 29-43.

⁷⁴ Ten pat. B. 13, I. 53.

⁷⁵ Ten pat. B. 17, I. 5.

⁷⁶ Ten pat. B. 14, I. 35-38, 98-100.

Per visą sovietų okupacijos laikotarpį valdžia stengėsi stiprinti bažnyčios komitetų įtaką kunigo darbui, kad suvaržytų jo sielovadą ir vadovavimą parapijai. KGB stengėsi užverbuoti bent 1-2 komiteto narius, kurie juos informuotų ne tiek apie komiteto, kiek apie kunigo ar kovingesnių parapijiečių veiklą. Beje, okupacinė valdžia, suregistravusi bažnyčias ir kunigus, pasiekė tik vieną tikslą - įgijo galią kištis ir valdytojams diktuoti, kaip skirstyti pareigas kunigams, tačiau kunigai (kitaip negu kitose sovietinėse respublikose, kur daugelyje parapijų šeimininkaudavo valdžios ar KGB parinkti komitetų nariai) įstengė išlaikyti savo vadovaujamąjį vaidmenį ne tik pastoračinėje, bet ir ūkinėje parapijos veikloje. Valdžiai nepavyko ir bažnytinių komitetų paversti antibažnytinės politikos įrankiais: visi jie arba palaikydavo kleboną, arba nesikišdavo į jo veiklą. Bažnyčių ir kunigų registracija buvo ne tik priemonė, leidusi valdžiai kištis ir diktuoti Bažnyčios vidaus gyvenimui, bet ir puiki proga uždarinėti bažnyčias, o neįtinkantiems kunigams neleisti oficialiai eiti kunigo pareigų.

Pirmiausia imtasi uždaryti vienuolynų bažnyčias, koplyčias, filijas, ypač neturinčias nuolatinio kunigo. Vienuolynais, kaip Bažnyčios tvirtovėmis, Maskva ėmė domėtis jau 1945 m. gegužės mėn. RKRT pirmininkas pareikalavo žinių apie įtakingiausias Lietuvoje vienuolijas: jėzuitų, marijonų, saleziečių, pranciškonų, benediktinių, kazimieriečių, Švč. Jėzaus Širdies, kotryniečių ir elžbietiečių⁷⁷. Lietuvos komunistinė valdžia kūrė įvairius planus, kaip panaudoti vienuolynus ir vienuolius: vienuolynus paversti amatų mokyklomis, juose plėtoti įvairų primityvų verslą, skirtingas vienuolijas įkurdinti vienoje vietoje ir kt. Tačiau 1948 m. prasidėjus religinių bendruomenių registracijai, atsirado valdžiai gera proga susidoroti su vienuolijomis: jų paprasčiausiai neregistruodavo, iš gyvenamų patalpų išvarydavo, jų bažnyčias uždarydavo. Visi kunigai vienuoliai taip pat buvo neregistruojami, RKRT įgaliotinio laikomi bedarbiais ir pats reiškiny s traktuojamas kaip kunigų perteklius Lietuvoje⁷⁸.

⁷⁷ Ten pat. B. 4, 1. 19.

⁷⁸ Ten pat. B. 19, 1. 20-24.

Pasipriešinti vienuolių likvidavimui (žemės, pastatų, bažnyčių ir viso turto atėmimui) buvo neįmanoma. Tačiau RKRT įgaliojimo postringavimai apie vienuolių „savilikvidaciją“ - visiškas melas: vienuolijos nesilikvidavo, bet perėjo į pogrindį. Per okupacijos metus ne visos vienuolijos vienodai atlaikė persekiojimus ir spaudą: kai kurios tik vegetavo, bet tokios kaip jėzuitai, marijonai, pranciškonai ir daugelis moterų vienuolių ne tik nesunyko, bet išugdė daug šventų asmenybių ir išvarė gilią apaštalavimo vagą ne tik Lietuvoje, bet ir visos Sovietų Sąjungos platybėse. Dar vienuolynų legalios veiklos likvidavimo metais (1948-1949 m.) valdžiai kėlė nerimą, kad po Lietuvą pasklidęs kovingasis Bažnyčios būrys, ypač švietimo ir sveikatos apsaugos sistemoje dirbančios „užsikonspiravusios“ vienuolės „gali pridaryti daug blogio“: dirbdamos tarp žmonių jos galėsiančios lengviau skleisti „tikėjimo užkratą“. Šie okupacinės valdžios nuogastavimai visiškai pasitvirtino: seserys tapo didžiausiomis uolių kunigų talkininkėmis katekizacijos, jaunimo auklėjimo (Eucharistijos bičiulių sąjūdžio) veikloje, katalikiškos pogrindžio spaudos leidyboje, misijų darbe įvairiuose Sovietų Sąjungos regionuose bei kitose srityse. Tai joms leido atrasti ir naujų kandidačių į Dievui pašvęstąjį gyvenimą. KGB duomenimis, 9-ąjį dešimtmetį Lietuvoje buvo 1300-1400 vienuolių. Vien Kaune 1985 m. buvo 350 moterų vienuolių ir 160 jų auklėjamų jaunuolių - Eucharistijos bičiulių. Tais metais 60 Kauno kunigų ir 117 kunigų seminarijos auklėtinių sekė ir „auklejo“ vienas KGB Kauno miesto skyriaus karininkas, o vienuolės ir eucharistiečius - trys⁷⁹.

Kunigai ir kunigų seminarija

Dėl kunigų, kaip minėta, valdžia turėjo du tikslus: mažinti jų skaičių (represuojant, draudžiant atlikti pareigas ir neleidžiant parengti naujų) bei juos atskirti nuo aktyvaus gyvenimo (varžant jų veiklą, demoralizuojant, izoliuojant nuo visuomenės). Vykstant bažnyčių uždarymo vajui, ypač 1948-1949 m., RKRT įgaliojimas buvo pasišovęs kiekvienoje bažnyčioje palikti tik po 1 kunigą, o kitą kartą - apskrityje palikti tik

⁷⁹ LCVA. F. K-1, ap. 14, b. 205, l. 19-36.

vieną bažnyčią. Tačiau šie jo svaichiojimai nesulaukė paramos Maskvoje (būgštauta dėl gyventojų nepasitenkinimo).

Pokario metais kunigų skaičius daugiausia mažėjo dėl represijų: suėmimų ir trėmimų. Tam pasipriešinti hierarchai negalėjo. (Vysk. T. Matulionis 1945 m. bandė protestuoti, tačiau jokių rezultatų nebuvo.) Nemaža kunigų buvo represuojami už pasipriešinimo okupantams tikrą ar tariamą palaikymą. Nors ir brutaliai valdžios verčiami, hierarchai nepasmerkė ginkluoto pasipriešinimo, taip pat ir jį rėmusių kunigų. Kartu su visos tautos netektimis daugėjo ir dvasininkijos netekčių: nuo 1944 m. rugpjūčio iki 1947 m. sausio jau buvo suimti 103 dvasininkai (tarp jų 3 vyskupai). 1947 m. sausį RKRT įgaliotinis rašė: „Pastaraisiais metais katalikų dvasininkijos priešiška veikla įgavo tokius mastus, kad LSSR MGB organai buvo priversti prieš juos imtis pačių griežčiausių priemonių“⁸⁰.

1947 m. vasario 5 d. per gedulinius pietus Kauno arkivyskupijos valdytojo prel. S. Jokūbauskio laidotuvių proga vysk. K. Paltarokas į kitus hierarchus prakalbo apie reikalą tausoti kunigus: jis siūlė patarti, kad kunigai neremtų „miškinį“ (nes suėmus, kai kurie išduoda rėmėjus), o tik teiktų jiems religinius patarnavimus. Tačiau ir tai MGB laikė dalyvavimu pagrindžio veikloje⁸¹. Vėliau hierarchai išsakė ir daugiau panašių raginimų, bet tai nesumažino represijų mastų prieš dvasininkiją.

1951 m. RKRT įgaliotinis B. Pušinis rašte RKRT pirminkui I. Polianskiui konstatuoja, kad kunigų daugiausia sumažėja dėl areštų. Tačiau žmonių pamaldumo, anot jo, tai nemažina - gali atsitikti taip, kaip Vakarų Baltarusijoje, kur tikintieji į retai sutinkamą kunigą žiūri kaip į gelbėtoją. Jis sakosi kreipsiąsis į A. Sniečkę, kad liautųsi areštai⁸².

Kitas kunigų skaičiaus mažinimo būdas buvo į vienintelę Kauno kunigų seminariją priimamų jaunuolių limitas. 1945-1946 mokslo metais joje mokėsi 318 klierikų. 1946 m. limitas sumažintas iki 150, o 1949 m. dėl kunigų „pertekliaus ir bedarbystės“ - iki 75. 1959 m. sumažinta iki 60, o

⁸⁰ LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 9, l. 57.

⁸¹ LYA. F. K-1, ap. 14, b. 59, l. 17-19.

⁸² LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 27, l. 5.

nuo 1961-1962 mokslo metų į I kursą leista priimti ne daugiau kaip 5 jaunuolius. 1965 m. seminarijoje mokėsi tik 24 klierikai⁸³.

Nuo 1966 m. prasidėjo Lietuvos uoliųjų kunigų slapti sambūriai. Vienas iš opiausių sambūriuose svarstomų klausimų buvo valdžios vykdomas Bažnyčios marinimas. Kun. Sigitas Tamkevičius, Juozas Zdebskis ir kiti, surinkę Vilkaviškio vyskupijos kunigų parašus, 1968-1969 m. dėl kunigų seminarijos likimo kelis kartus kreipėsi į vyskupijų valdytojus bei sovietų valdžią. 1969 m. limitas buvo nežymiai padidintas - iki 50 - ir į I kursą leista priimti jau dešimt⁸⁴. Aišku, kad toks padidinimas buvo grynai politinė kosmetika ir, kai per metus mirdavo 20-30 kunigų, problemos negalėjo išspręsti.

1971 m. kun. Juozas Zdebskis organizavo pagrindinę kunigų seminariją. Joje galėjo mokytis tie, kuriems valdžia neleido įstoti į oficialią seminariją. Po kurio laiko pagrindinę kunigų seminariją į savo rankas perėmė Lietuvoje stipriausios jėzuitų ir marijonų vienuolijos. Joje mokėsi ne tik lietuviai, bet ir ukrainiečiai, baltarusiai bei iš kitų respublikų atvykstantys kandidatai. Nors valdžia ją baigusiems neleisdavo oficialiai eiti kunigo pareigų, tačiau baigusieji rasdavo būdų apaštalauti ne tik Lietuvoje, bet ir kituose Sovietų Sąjungos regionuose.

Pagrindinės seminarijos įkūrėjas (kun. J. Zdebskis) nuogaustaujantiems, kad KGB vis tiek suseks seminariją, atsakydavo, jog nesvarbu, kad suseks; svarbu, kad jie bus priversti suteikti daugiau laisvių oficialiajai seminarijai. Iš tiesų 1977 m. valdžia į oficialiąją seminariją jau leido priimti 20 jaunuolių ir bendrą limitą padvigubino iki 100. 1981 m. limitas padidintas iki 140, o 1988 m. iki 150⁸⁵.

Nepaisant to, kad nuo 1969 m. buvo didinamas limitas, parengiami kunigai iki 1987 m. neįstengė kompensuoti išmirštančiųjų skaičiaus. 1945 m. Lietuvoje dirbo 1232 kunigai, o dėl repatriacijos į Lenkiją, represijų ir mirčių 1953 m. jų liko tik 734. Beje, iš 362 represuotų kunigų į Lietuvą 1955-

⁸³ Ten pat. B. 70, I. 30.

⁸⁴ Ten pat. B. 79, I. 152.

⁸⁵ Ten pat. B. 108, I. 259.

1957 m. gyvi grįžo tik 249, bet kunigų šiek tiek padaugėjo - 1957 m. jų buvo 929. Tačiau vėliau jų skaičius tolydžio mažėjo ir 1986 m. liko tik 664. Nuo 1987 m. šis skaičius pradėjo nežymiai didėti. Taigi, lyginant su 1945 m., per 40 metų sovietų valdžia sugebėjo Lietuvos kunigų skaičių sumažinti beveik perpus. Jeigu ne uolių kunigų ir atsidavusių tikinčiųjų kova dėl Bažnyčios laisvės, šie nuostoliai būtų kur kas didesni.

Prie fizinio Bažnyčios naikinimo priskirtinas ir tikintiesiems šventų vietų griovimas. Iš tokių vietų minėtinos: Šiluva, Žemaičių, Vilniaus ir Veprių Kalvarijos, Aušros Vartai ir Kryžių kalnas. Sovietų valdžia į šias vietas žiūrėjo kaip į „religinio fanatizmo židinius“ ir buvo užsimojusi jas išnaikinti. RKRT įgaliotinis B. Pušinis jau 1948 m. buvo pasišovęs sunaikinti Vilniaus Kalvarijas, tačiau dėl galimo tikinčiųjų pasipiktinimo jį nuo to sulaukė Maskva⁸⁶.

1959 m. LKP CK biuras priėmė nutarimą „Dėl priemonių, kuriomis būtų nutrauktas tikinčiųjų masinis lankymasis taip vadinamose „šventose vietose““. Be ateistinės propagandos, čia buvo numatyta dar labiau suvaržyti galimybes atvykti iš kitur kunigams talkininkams, uždrausti kolūkiams ir organizacijoms suteikti maldininkams transportą, uždrausti prekybą devocionalijomis, maistu ir kt.⁸⁷ Per visą okupacijos laiką įvairiausiais būdais - paskelbiant, kad toje vietoje siaučia gyvulių ligos, visus kelius apstojant kelių policijai ir neleidžiant privažiuoti - buvo trukdoma į atlaisdus atvykti kunigams ir tikintiesiems. Tam priešindamiesi, tikintieji 8-9 dešimtmetį ėmė organizuoti kolektyvines maldininkų eitynes į Šiluvą. Už tai keli eitynių vadovai buvo nuteisti kalėti lageryje.

1960 m. imta planuoti sunaikinti Veprių ir Vilniaus Kalvarijas bei Kryžių kalną. Tai turėjo būti daroma slapčiomis - paprastai naktį - ir greitai, kad tikintieji nesuskubtų imtis ginti tų vietų. Veprių „Golgotos kalne“ buvo numatyta pastatyti pionierių stovyklą, o išgriautų Vilniaus Kalvarijų vietose - profilaktoriumą ir turistinę bazę. Kryžių kalne buvo planuojama išgriauti kryžius, o patį kalną paskelbti 1861-1864 m.

⁸⁶ Ten pat. B. 14, 1. 78.

⁸⁷ Ten pat. B. 56, 1. 104-112.

valstiečių kovos prieš baudžiąvą paminklu ir pavadinti Jurgaičių piliakalniu⁸⁸. Kryžių kalnas pirmą kartą buvo išgriautas 1961 m. balandžio 5 d., tačiau žmonės vėl ten statydavo kryžius, ir ateistinė valdžia dar ne kartą jį griovė.

1962 m. Vepriuose buvo sunaikinta daug Kalvarijų koplyčių⁸⁹. Tais pačiais metais pagal LSSR MT nutarimą Nr. 889 visos Žemaičių Kalvarijos koplyčios uždarytos ir perduotos vietinei valdžiai, tačiau žmonės savavališkai jas atidarė ir atlaidų metu ėjo procesijos⁹⁰. 1962-1963 m. sunaikinta ir didžioji dalis Vilniaus Kalvarijų koplyčių. Visa tai neatgrasė tikinčiųjų, ir 1969 m. RKRT įgaliotinis konstatuoja, kad padaugėjo maldininkų Šiluvoje, Žemaičių Kalvarijoje ir Vepriuose⁹¹.

1971 m. SSKP CK priėmė nutarimą „Apie gyventojų ateistinio auklėjimo stiprinimą“, jame didelis dėmesys buvo skiriamas kovai su „šventų vietų“ lankymu⁹².

Tačiau nei šis, nei kiti LKP CK ir MT slapti nutarimai, kaip užkirsti kelią šventų vietų lankymui, nepadėjo, priešingai - intensyvėjo: kaip minėta, buvo organizuojamos procesijos į Šiluvą ir kitas šventas vietas.

Prie fizinio šventovių naikinimo priskirtinas ir skulptūrų nuo Vilniaus Arkikatedros frontono (jas RKRT įgaliotinis B. Pušinis savo rašte pavadino „balvonais“) nugriovimas bei Trijų kryžių išsprogdinimas Vilniuje 1950 metais. Taip miestas „apsišvarino“ prieš sovietų valdžios įvedimo Lietuvoje dešimtmetį⁹³.

Tarsi atsakydami į šventovių, koplyčių, kryžių naikinimą 6-9 dešimtmečiais, tikintieji ėmė slapta statyti kryžius (tai buvo uždrausta) pakelėse, prie sodybų, pamiškėse ir kitur. Stantant kryžius ir juos ginant nuo griovėjų aktyviai dalyvavo jaunieji Eucharistijos bičiuliai. Už tai daugeliui jų teko būti suimtiems, bauginamiems KGB ir milicijos, „auklėjamiems“ mokyklose ir kitaip baudžiamiems.

⁸⁸ Ten pat. B. 56, I. 193-199; B. 59, I. 29-31.

⁸⁹ Ten pat. B. 84, I. 68-72.

⁹⁰ Ten pat. B. 64, I. 47, 48.

⁹¹ Ten pat. B. 79, I. 110.

⁹² Ten pat. B. 84, I. 54.

⁹³ Ten pat. B. 21, I. 147; B. 24, I. 28.

Priešinimasis pastoracijos varžymams

Sovietų valdžia įvairiomis priemonėmis - pradedant draudimais ir varžymais, baigiant represijomis - siekė sumažinti dvasininkijos įtaką visuomenei. Atskyrusi Bažnyčią nuo mokyklos, ji jau galėjo visaip trukdyti kunigui bendrauti ir paveikti visuomenės ateitį - jaunimą. Bažnyčios priešinimasis draudimui katekizuoti vaikus po pokario metų hierarchų areštų buvo įvairiomis formomis tęsiamas pačių kunigų iniciatyva: nepaisant valdžios reikalavimų kolektyviai katekizuoiant ar kitais įvairiais būdais juos mokant. Šiam kunigų darbui tyliai pritarė visi hierarchai, o vysk. J. Steponavičius, net svarstant galimybę jį paleisti iš tremties, jau 9-ąjį dešimtmetį valdžios atstovams pareiškė, kad vaikų katekizacijos draudimams nepritarė ir niekada nepritars.

Izoliuojant kunigą nuo visuomenės, valdžiai teko įvesti daugybę varžymų jo privalomai pastoracijai, kaip antai: buvo uždrausta nepilnamečiams vaikams aktyviai dalyvauti liturginėse apeigose - patarnauti Mišioms, dalyvauti procesijose ar jose barstyti gėles, giedoti bažnyčių choruose; kunigui buvo draudžiama organizuoti įvairią saviveiklą - sporto, chorų, vaidybos ir pan. 1949 m. uždraustos procesijos už bažnyčios sienų, išskyrus lydint mirusįjį (vėliau buvo leistos šventoriuje), taip pat neleista rengti Vėlinių procesijos į kapines, maldininkų eisenų į piligrimystės vietas - Šiluvą, Kalvarijas ir kt. Tais pačiais metais buvo uždrausti kunigų ar vyskupijų kapitulų susirinkimai be RKRT įgaliotinio leidimo⁹⁴. 1950 m. uždrausta kunigams be vykdomojo komiteto leidimo atlikti visas liturgines apeigas už savo parapijos ribų⁹⁵. Dar 1947 m. buvo uždrausta kunigui teikti sakramentus ligoninėse be vyr. gydytojo leidimo ir tai reikėdavo atlikti tik atskiroje patalpoje, o ne palatoje⁹⁶. Viskas priklausė nuo vyr. gydytojo geranoriškumo ir drąsos: pakako, kad partijos komitetas ar KGB jam žodžiu „patartų“ neleisti, ir jis galėjo neleisti. Pagaliau atskiros patalpos visada galėjo „nebūti“. Todėl kunigai ligonius sakramentais dažniau-

⁹⁴ Ten pat. B. 18, I. 10.

⁹⁵ Ten pat. B. 24, I. 16.

⁹⁶ Ten pat. B. 11, I. 30.

siai aprūpindavo konspiratyviai, dėl to patys ir mirtimi besivaduojantys ligoniai patirdavo didelius nepatogumus. Šiame darbe daug pasiaukojimo parodė ligoninėse medikėmis ir sanitarėmis dirbusios vienuolės. Tačiau ne vienas ligonis dėl to draudimo mirė neaprūpintas sakramentais. Apie tai dažnai rašydavo pogrindyjeėjusi „LKB Kronika“.

Apie 1952-1953 m. pradėta drausti skambinti bažnyčių varpais. Atseit varpai trikdo mokyklų, įstaigų darbą. Manytina, kad tikroji priežastis buvo noras nutildyti net šį Bažnyčios garsą: teneprirena jis žmonėms Dievo ir Jo šventovės! RKRT įgaliotinis rašo, kad tai drausdavo vietos valdžia, bet mažai tikėtina, kad tai buvo daroma negavus bent žodinio jo pritarimo⁹⁷. Oficialiai bažnyčių varpais skambinti uždrausta LSSR MT nutarimu Nr. 28 1967 m. sausio 10 d.⁹⁸

Kad dar labiau būtų prislopintas pamaldų poveikis tikintiesiems, imta varžyti bažnytinių chorų darbą: buvo uždrausta rengti chorų repeticijas už bažnyčios sienų (žiemą bažnyčiose buvo šalta repetuoti), taip pat chorams palikta teisė giedoti tik savo bažnyčioje, vykti į kitas parapijas ar kur nors koncertuoti taip pat buvo draudžiama. 1956 m. imta drausti organizuoti bažnytinius chorus ir orkestrus, radiofikuoti bažnyčias ir šventorius⁹⁹.

1958 m. RKRT pirmininkas slapto raštu Nr. 4-69s savo įgaliotinį Lietuvoje J. Rugienį įpareigoja uždrausti kunigams kalėdoti: leisti lankyti tik tuos parapijiečius, kurie asmeniškai kviečia, o iš sakyklų neleisti skelbti apie kalėdojimą. Šio įpareigojimo įgyvendinimas dėl nežinomų priežasčių užsitęsė ir kalėdojimas LKP CK sprendimu buvo uždraustas tik 1961 m., o oficialus dokumentas „Dėl kalėdojimo draudimo LSSR“ priimtas tik 1962 m. birželio 16 d.¹⁰⁰ Tačiau iš RKRT įgaliotinio dokumentų ir kitų šaltinių žinoma, kad daugelis Lietuvos kunigų surasdavo būdų aplankyti tikinčiuosius.

Po Stalino mirties 1953-1956 m. Sovietų Sąjungos anti-bažnytinė politika buvo sušvelnėjusi, tačiau vėliau vėl imta

⁹⁷ Ten pat. B. 38, I. 10.

⁹⁸ Ten pat. B. 136, I. 12-16.

⁹⁹ Ten pat. B. 44, I. 68; B. 59, I. 3.

¹⁰⁰ Ten pat. B. 50, I. 48, 49; B. 59, I. 114, 115; B. 66, I. 135-137.

griežtinti draudimus katekizuoti vaikus, jiems aktyviai dalyvauti pamaldose, varžyti šventų vietų lankymą ir kt. 1961 m. kovo 16 d. SSRS MT priėmė nutarimą Nr. 263 „Dėl kultų įstatymų vykdymo kontrolės stiprinimo“. LSSR MT antrinda ma 1961 m. birželio 22 d. priėmė analogišką nutarimą (Nr. 377). Konstatuojama, kad kunigai nesilaiko draudimo katekizuoti vaikus, jiems leidžia aktyviai dalyvauti pamaldose, sako antisovietinius pamokslus ir kt. Nutariama sustiprinti kontrolę ir nusikalstančius bausti. Kontrolę vykdyti pavesta vykdomybių komitetams¹⁰¹. Todėl prie vykdomųjų komitetų imta steigti Kultų įstatymų laikymosi kontrolės komisijas, turėjusias ypač stebėti kunigo darbą su jaunimu (ar nekatekizuoja, ar neleidžia patarnauti Mišioms arba dalyvauti procesijose, ar neorganizuoja jaunimo sambūrių) bei klausytis jo pamokslų. Tokį pat darbą dirbdavo ir KGB, tik naudodamasi savo agentais. Taigi kontrolė iš tiesų buvo stipri ir dviguba!

Nepaisydami draudimų ir bauginimų, kunigai rizikavo ir dirbo pastoracinį darbą. Ypač buvo sekami ir baudžiami už vaikų katekizaciją ir darbą su jaunimu. Tais laikais dažniausiai taikoma bausmė buvo kunigo registracijos pažymėjimo atėmimas. Netekusieji pažymėjimo privalėjo įsidarbinti paprasčiausiais darbininkais. 1962 m. pažymėjimai buvo atimti iš 6 kunigų, o 1963 m. - jau iš 14, beje, tais pačiais metais kunigų seminariją baigė tik 13 naujų kunigų. Švelnesnė bausmė - perkelti tokių kunigų kur nors į užkampį, o „lojalieji“ būdavo skiriami į aukštesnes pareigas¹⁰². Tais laikais už vaikų katekizaciją buvo nuteistas kalėti kunigas J. Zdebskis.

Registracijos pažymėjimų atėmimą iš kunigų RKRT įgaliotinis praktikavo nuo 1949 m., tačiau ši praktika labai padažnėjo 7-ąjį dešimtmetį. 1969-1970 m. buvo atimti pažymėjimai iš kunigų J. Zdebskio ir S. Tamkevičiaus. Dirbdami melioracijos statyboje darbininkais, jie išplėtojo tokią pagrindinę apaštaliavimo veiklą, pasiekusią ir kitus SSRS regionus, kad RKRT įgaliotinis ir KGB, padedami agentų, ėmė bandyti juos paveikti, kad prašytusi grąžinami į pareigas, tačiau teko be jų prašymo grąžinti

¹⁰¹ Ten pat. B. 64, I. 160-162.

¹⁰² Ten pat. B. 66, I. 135-137.

pažymėjimus. Daug vargo ir nemalonumų RKRT įgaliotinis ir KGB patyrė dėl netekusio registracijos pažymėjimo ir misijose dirbusio kun. Albino Dumbliausko SJ (KGB jam buvo suteikęs pravardę „Gastrolior“): dėl jo veiklos buvo gaunama daug skundų iš Kazachijos ir Rusijos sričių KGB bei RKRT įgaliotinių¹⁰³. Matyt, visa tai paskatino KGB ir RKRT įgaliotinių keisti bausmes: vis mažiau atimama pažymėjimų ir vis daugiau „nusikaltėlių“ perkeliama į mažas parapijėles arba skiriamos piniginės baudos. Niekaip nesutramdomi - įkalinami.

Paminėtini ir Sutvirtinimo sakramento teikimo varžymai. 1963 m. RKRT įgaliotinis J. Rugienis pasiūlė LKP CK sekretoriui A. Sniečkui, kad Sutvirtinimo sakramentą teikti būtų leidžiama tik vieną kartą per metus ir tik toje parapijoje, kur yra vyskupijos kurija¹⁰⁴. Vėliau šis varžymas sušvelnintas, nors kiekvieną kartą teikiant Sutvirtinimo sakramentą reikėjo gauti RKRT įgaliotinio leidimą.

1966 m. prasidėję slapti uoliųjų kunigų sambūriai iš naujo paskatino priešintis, net rizikuojant būti represuotiems, valdžios prievartai ir telkti tikinčiuosius bei kunigus kolektyviniam pasipriešinimui. 1968-1969 m. pasirodė pirmieji kolektyviniai kunigų pareiškimai. 1971 m. buvo parengtas Lietuvos katalikų memorandumas SSKP CK sekretoriui L. Brežnevui. Juo pareikštas protestas dėl tikinčiųjų teisių varžymų, persekiojimų, represijų bei valdžios savavaliavimų ir reikalaujama konstitucijos garantuojamų sąžinės, žodžio ir veikimo laisvės. Šį pareiškimą pasirašė per 17 000 Lietuvos tikinčiųjų (be tų, kurių parašai pateko į KGB rankas). Sovietinių lagerių užgrūdintas Petras Plumpa šiuos dokumentus nukopijavo ir nuvežė Maskvos disidentams, jie juos perdavė į Vakarus Jungtinėms Tautoms. Siunčiami tiesiog L. Brežnevui, jie būtų nukeliami į KGB ir likę pasauliui nežinomi.

1975 m. Helsinkyje buvo pasirašytas Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje Baigiamasis aktas. Juo visos pasirašiusios valstybės (tarp jų ir SSRS) išipareigojo gerbti visas žmogaus teises. Tačiau Sovietų Sąjungoje šių pasižadėjimų nebuvo

¹⁰³ Ten pat. F. R-181, ap. 7, b. 1, I. 1-19.

¹⁰⁴ Ten pat. Ap. 3, b. 66, I. 87, 88.

paisoma ir žmonių teisės toliau buvo varžomos bei laužomos. Akademiko Andrejaus Sacharovo iniciatyva 1976 m. gegužės 12 d. Maskvoje įsikūrė visuomeninė Helsinkio grupė, įsipareigojusi stebėti, kaip SSRS paisoma žmogaus teisių ir laisvių. Lapkričio 25 d. tokia grupė įsikūrė ir Lietuvoje. Jos tikslas buvo stebėti ir registruoti žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje ir apie tai informuoti pasaulį. Šis disidentinis judėjimas savo tikslais buvo artimas kovojančiai Lietuvos Katalikų Bažnyčiai, todėl Helsinkio grupės veikloje dalyvavo ir Lietuvos kunigai: iš pradžių kun. Karolis Garuckas SJ, po jo mirties (1979 m.) - kun. Bronius Laurinavičius.

Lietuvos kunigų pasipriešinimą pastoracijos varžymams ir, nepaisant rizikos ir pavojų, ištikimybę savo pareigoms atskleidžia daugybė vykdomųjų komitetų, RKRT įgaliotinio ir KGB dokumentų. Kunigai vadovavosi kun. J. Zdebskio teismo metu išsakytais apaštalo Petro žodžiais: „Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių“.

Uolieji kunigai, pajutę, kad jų beldimasis į tuometinių hierarchų ar sovietinės valdžios duris yra tolygus tyruose šaukiančiojo balsui, išskyrus Vakarus pasiekdavusius dokumentus, padarė išvadą, kad reikia pagrindinio leidinio. Jame turėtų būtų išsakomos Lietuvos Katalikų Bažnyčios problemos - valdžios smurtavimas, prievarta, tikinčiųjų teisių ir laisvių varžymas, melas ir demagogija, kita vertus, tikinčiųjų ištikimybė Dievui ir Bažnyčiai, kova dėl savo ir vaikų teisių bei laisvių - ir šis leidinys būtina turėtų pasiekti Vakarus, nes Sovietų Sąjungos politiką galėjo paveikti tik pasaulio opinija. Šiai minčiai pritarė Vilkaiviškio vyskupijos uoliųjų kunigų sambūrių dalyviai, ypač kunigai J. Zdebskis ir P. Račiūnas MIC. Taigi „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika" pradėta leisti priešinant Bažnyčios engimui ir varžymui. Laikydamasis didelės konspiracijos (tik patikimiausi kunigai ir bičiuliai žinojo, kas leidėjai), šią idėją realizavo kun. Sigitas Tamkevičius. Lietuvoje, Alytaus rajono Simno klebonijoje, 1972 m. kovo 19 d. išleistas pirmasis „Kronikos" numeris. „LKB Kronika" pradėjo naują pasipriešinimo etapą Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir visos su okupacija kovojančios Lietuvos gyvenime:

Kovojančios Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovai

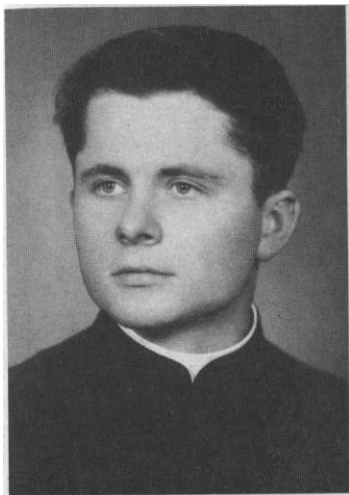
Vyskupas tremtinys Julijonas
Steponavičius

Vyskupas tremtinys
(nuo 1988 m. kardinolas)
Vincentas Sladkevičius

TTGKK steigėjai: iš kairės - kunigai Vincentas Vėlavičius, Alfonsas
Svarinskas, Sigitas Tamkevičius, Juozas Zdebskis, Jonas Kauneckas.
1978 m.

LKB Kronikos steigėjas,
redaktorius ir leidėjas 1972-1983 m.
kun. Sigitas Tamkevičius SJ

LKB Kronikos redaktorius ir
leidėjas 1983-1989 m.
kun. Jonas Boruta SJ

Tarpdiecezinė kunigų seminarija Kaune. 1957 m.

pasauliui išviešindama žmogaus teisių ir laisvių nepaisymą Lietuvoje, „Kronika“ akino viso pasaulio dorus žmones stoti prieš komunizmą. Užsienio lietuviai buvo neįkainojami talkininkai, išvertę į kitas kalbas „Kroniką“ ir taip ją paskleidę po visą pasaulį.

Pamažu, bet sunkiai Lietuvos Bažnyčia laisvėjo. Valdžia, darydama nuolaidų Bažnyčiai, siekė savo tikslų: be kita ko, padedant tuometiniams hierarchams, užčiaupti „Kroniką“, ją diskredituoti Vatikano akyse ir toliau tyliai smaugti Bažnyčią. Todėl kova prieš „LKB Kroniką“ tapo vienu iš svarbiausių LSSR KGB uždavinių. Tačiau tai sunkiai sekėsi. 1978 m. lapkričio 13 d. atsirado kitas ne mažiau pavojingas priešas - Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas (TTGKK). Jį įkūrė kunigai Alfonsas Svarinskas, Sigitas Tamkevičius, Juozas Zdebskis, Jonas Kauneckas ir Vincentas Vėlavičius. Komitetas pasiskelbė viešai veikiančia institucija, į kurią dėl varžomų tikėjimo laisvių gali kreiptis ne tik katalikai, bet visi Sovietų Sąjungos tikintieji. Valdžia spaudė hierarchus sutramdyti tiksliai jiems nežinomus „ekstremistus“: „LKB Kronikos“ leidėjus ir ypač TTGKK narius. Tačiau hierarchai atsisakė, kad „ekstremistai“ jų neklauso. 1980 m. valdžia priekaištavo valdytojams, kad „ekstremistai“ ir TTGKK nariai, remdamiesi pretekstu, jog valdytojai „bendradarbiauja su valdžia ir atsisako ginti Bažnyčios interesus“, 1979 m. ėmėsi prie vyskupijų kurių kurti 10-12 žmonių kunigų tarybas. Pirmiausia ne vyskupų valdomose vyskupijose, t. y. Vilniaus, Telšių ir Kaišiadorių. Tai buvo daroma, remiantis Vatikano II Susirinkimo nutarimais. Be tarybos pritarimo valdytojai ten jau negalėjo ką nors svarbesnio nutarti: skirstyti kunigus, teikti RKRT įgaliotiniui statistines žinias ir kt. Vilniaus arkivyskupijos kunigų tarybą patvirtino tremtyje esantis vysk. J. Steponavičius, Kaišiadorių - taip pat tremtinys vysk. V. Sladkevičius, Telšiuose taip pat „taryba diktavo valdytojui savo nuomonę“. Valdžia buvo įsitikinusi, kad per šias „ekstremistų tarybas“ TTGKK nori į savo rankas perimti vyskupijų valdymą. Aiškiai juntamas valdžios nuogąstavimas, kad RKRT įgaliotinis ir KGB negalės diktuoti valdyto-

jams ¹⁰ⁱ. Brendo reikalas kuo greičiau susidoroti su „LKB Kronika“ ir TTGKK.

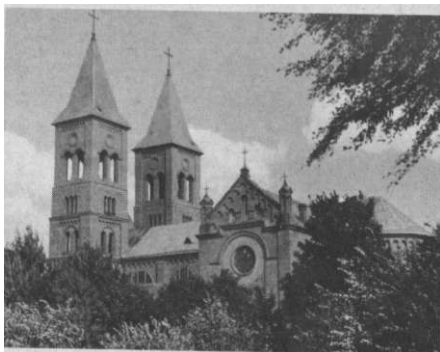
Ilgametis Bažnyčios priešinimasis okupacinės valdžios smurtui ir varžymams bei naujų veiksmingų, pasipriešinimo būdų ieškojimas pagimdė „LKB Kroniką“ ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą, nuo 8-ojo dešimtmečio tapusius šios kovos vadovais. Lietuvos Katalikų Bažnyčia, nepaisant per okupacijos metus patirtų didelių fizinių ir moralinių netekčių, tautos kovoje prieš okupaciją išlaikė tas pačias pozicijas. Jas LKP(b)CK biuras 1948 m. liepos 15 d. visiškai slaptame nutarime taip nusakė: „LKP(b)CK Biuras pažymi, kad reakcingoji katalikų dvasininkijos dalis yra įnirtingo pasipriešinimo socializmo statybai įkvėpėja, o neretai ir organizatorė“¹⁰⁶. Reakcingaisiais vadinti visi kunigai, ištikimi Bažnyčiai, o ne valdžiai.

¹⁰⁵ Ten pat. B. 105, 1. 159-163.

Kun. B. Laurinavičiaus statytos, remontuotos, puoštos
bažnyčios, kuriose jis ugdė gyvąją Bažnyčią

Ceikinių (1946-1948)

Kalesninkų (1948-1956)

Švenčionėlių (1956-1968)

Adutiškio (1968-1981)

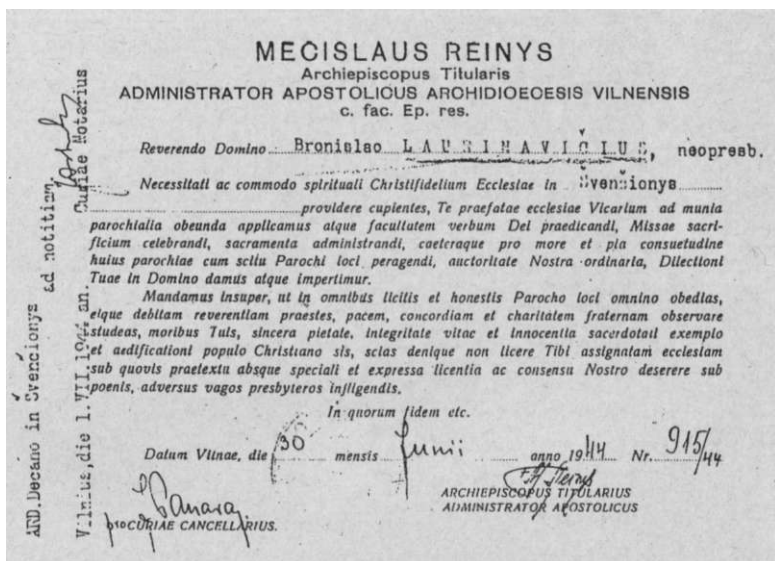
5. KUNIGAS BRONIUS LAURINAVIČIUS PASTORACIJOJE IR JO KOVA UŽ TIESĄ IR LAISVĘ*

Vidas Spengla

1944 m. birželio 30 d. arkivysk. M. Reinys kun. B. Laurinavičių paskyrė ŠVENČIONIŲ vikaru. Rugpjūčio 16 d. jis pradėjo eiti pareigas. Smulkesnių žinių apie jo pirmuosius kunigiško darbo metus neišlikę. Tačiau iš Broniaus Karklelio, vienintelio tuos laikus menančio žmogaus, atsiminimų sužinojome, kad jau tuomet jis labai mylėjo vaikus, stengėsi juos patraukti prie bažnyčios, rūpinosi jų ateitimi. Prisimenamas ir jo geraširdiškumas: kalėdodamas, ką gaudavo, išdalydavo vargingiems gyventojams; anot prisiminimų autoriaus, sau nieko nepasilikdavo. Suprantama, jam teko išgyventi viską, ką patyrė ir kiti pokario metų kunigai: vietinės valdžios savavaliavimus, grasinimus, būtinybę teikti sakramentus „miško broliams" ir iš to kylančius pavojus, matyti niekinamus lavonus miestelių gatvėse, girdėti tremiamų žmonių raudas, išgyventi dėl areštuotų draugų kunigų ir gyventi nežinioje, kada NKVD pasibels ir į tavo duris.

1946 m. sausio 15 d. Švenčionių dekanas kun. Vladas Gimžauskas parašė raštą arkivyskupui M. Reiniui, kad kun. Juozas Karaliukas nori pasikeisti su kun. Laurinavičiumi vietomis ir kad jis tam neprieštaraujās. Matyt, iniciatyva keistis buvo iš kun. J. Karaliuko pusės. Pokario metais kilotis kunigams iš vienos parapijos ir net iš vienos vyskupijos į kitą buvo įprastas dalykas. Kai pajusdavo, kad NKVD ima juo domėtis - ar už kokį nors seną, prieškarinį antisovietinį pamokslą ar rašinį laikraštyje, ar už patarnavimų teikimą partizanams - kunigui nieko kito nelikdavo, kaip kreiptis į vyskupą, kad perkeltų kur nors toliau. Taip būdavo bandoma išvengti arešto. Anksčiau ar vėliau NKVD vis tiek surasdavo ir suimdavo: arešto ar verbavimo išvengė tik vienas kitas kunigas. Gal ir kun. J. Karaliukas turėjo

* Šis skyrius parašytas remiantis J. Pranskienės asmeniniame archyve saugomo kun. B. Laurinavičiaus rašytinio palikimo ir žmonių atsiminimų medžiaga.

Arkivysk. Mečislavo Reinio skyrimo raštas kun. B. Laurinavičiui į Švenčionis vikaru. (MAB RS. F. 318-979, 1. 1)

Švenčionių Visų Šventųjų bažnyčia

bėgti iš senosios savo darbo vietos, ir kun. B. Laurinavičius negalėjo nesutikti jam padėti. Kun. V. Gimžauskas rašo, kad „kun. Laurinavičius naudingiausias būtų ten, kur reikėtų ką nors taisyti, statyti, pvz., Linkmenyse. Bet jis pats daugiau pasisako už Ceikinius“¹⁰⁷. Taigi jau tais laikais, matyt, buvo pastebėtas kun. B. Laurinavičiaus ne tik pastoracinis uolumas ir geraširdiškumas, bet ir ūkiniai bei organizaciniai gabumai. Arkivyskupas jį paskyrė į Ceikinius parapijos administratoriumi.

1946 m. sausio 23 d. jis jau CEIKINIUOSE. Nors Ceikinių medinė bažnytelė nuo karo nebuvo nukentėjusi, tačiau jis vis tiek ją aptvarkė, šiek tiek praplėtė, pagražino. Jo rūpesčiu buvo įsigyta nauja, su tautiniais simboliais bažnytinė vėliava, procesijos dalyvėms pasiūti tautiniai drabužiai. Kad bažnyčioje pamaldos būtų iškilmingesnės, pats mokė jaunimą giedoti. Žmonės įsidėmėjo jo meilę vaikams, nuoširdumą, atjautą visiems, mielą šypseną, su kuria sutikdavo kiekvieną. Į parapijiečius žiūrėjo kaip į savo šeimos narius: po pamaldų iš kaimų atėjusius vaikus pavaišindavo net lašinukais. O pokario metais ne kiekvienas savo namuose turėjo tokių skanėstų... Žmonės įsiminė jo griežtą nusistatymą prieš svaigalus: ne tik ragino jų nevartoti, bet ir pabardavo neklausančius. Pastebėjo žmonės ir jo principingumą, reiklumą.

Ceikiniuose kun. B. Laurinavičius išbuvo pustrėčių metų. Po arkivysk. M. Reinio arešto (1947 m. birželio 12 d.) arkivyskupiją valdęs kun. E. Basys 1948 m. jį paskyrė Kalesninkų parapijos klebonu.

Nuo 1948 m. rugpjūčio 9 d. kun. B. Laurinavičius jau KALESNINKUOSE. Kalesninkuose, priešingai negu Švenčionių krašte, žmonės buvo labai sulenkę, ten net pamaldų lietuvių kalba nebuvo. Nežinia, kodėl kurija paskyrė jį klebonu į šią parapiją. Gal dėl to, kad pagaliau būtų atsiliepta į ilgus metus vietinių lietuvių kartotą prašymą įvesti lietuviškas pamaldas (iki tol jų neįvedė lenkas klebonas), o gal dėl to, kad bažnyčia buvo nebaigta įrengti ir apleista. Kurijai buvo žinomas ir kun.

¹⁰⁷ Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius. F. 318-979, 1. 3

B. Laurinavičiaus patriotizmas (kun. E. Basys buvo jo kapelionas gimnazijoje), ir jo ūkiniai gebėjimai bei uolumas remontuojant ir puošiant bažnyčias. Galėjo būti ir kitų motyvų: daugelio dvasininkų areštai vertė dažnai perkėlinėti kunigus iš parapijos į parapiją, juolab kad 1948-1949 m. buvo suimta labai daug kunigų (iš jų 1949-1950 m. buvo nuteista 151 kunigas).

Atvykęs į Kalesninkus (tuometinį Eišiškių rajoną), kun. B. Laurinavičius iš karto įvedė lietuviškas pamaldas. Lietuviai labai apsidžiaugė, o lenkai, šiek tiek paniurnėję, greitai su tuo susitaikė. Tik kartą per pamokslą lenkams parapijiečiams papriekaištavo, kad jį „žadėję su akmenimis pasitikti“, ir paaiškino, jog „ne savo noru į čia atvykęs, ne savo noru iš čia ir išvyks“. Kun. B. Laurinavičius labai taktiškai mokėjo vienodai vertinti lietuvius ir lenkus parapijiečius: visus lygiai atjautė, visais vienodai rūpinosi. Jis greitai subūrė lietuvišką jaunimo chorelį, ir bažnyčioje suskambo lietuviškos giesmės. Senesni žmonės iš džiaugsmo verkė.

Kalesninkuose, kaip ir kitur, kun. Bronius rūpinosi ir gyvąja, ir mūrine bažnyčia. Bažnyčia buvo nebaigta įrengti, tad jis kibo į darbą. Per aštuonerius sunkius pokario metus spėjo bažnyčioje sudėti naujas grindis, padirbdinti suolus (kad būtų iš kaimų atpėdinusiems žmonėms - tais laikais autobusai dar nevažinėjo - per pamaldas kur prisėsti ir pailsėti), įrengė tris labai gražius altorius, Kryžiaus kelio stotis, sutvarkė vargonus. Prieš bažnyčią pastatė Kristaus skulptūrą - ištiestomis rankomis Kristus tarsi pasitinka visus ateinančius. Pradėjo tvirti šventorių... Kaip ir Ceikiniuose, pats mokė vaikučius eiti procesijoje, barsityti gėles, giedoti, pasiūdino naują vėliavą. Naujovė buvo ir gražus kalėdinis Betliejukas... Bažnyčia iš nebaigtos ir apleistos tapo gražiausia apylinkėse. Ir žmonių prisirinko. Kleboną gerbė ir lenkai, ir lietuviai. Ir jis dėmesio nestokojo nei vieniems, nei kitiems. Žmones patraukdavo jo paprastumas - dažnai jie matydavo jį su darbininkais betriusiantį bažnyčioje... O kas kaimo žmogų galėjo labiau žavėti, kaip kunigas, išmanantis tuos pačius darbus, kaip ir jis?! Tikriausiai ir kun. Broniui buvo mieli tie darbai. Gal priminė jaunystės darbus, vargus, taip pažįstamą

prakaito skonį... Juk jis visa savo dvasia buvo toks tikras dar nesugadinto lietuviško (nors ir lenkų okupuoto, bet lietuviškesnio už Lietuvos), krikščioniško kaimo grynuolis! Jo kartos žmonės dar šventai tikejo, kad „tik varguose gimsta galiūnai“. Jis buvo ir liko kūdikis to kaimo, kurio pirklių durys nebūdavo nei dieną, nei naktį rakinamos, o išeinant iš namų pastatoma šluota prie durų - ženklas, kad namuose nieko nėra - nevalia atėjusiam įžengti į svetimą trobą.

Ne mažiau jis rūpinosi gyvąja Bažnyčia. Jau Kalesninkuose būriai vaikų apspisdavo altorių per pamaldas. Išgyvendino alkoholio vartojimą laidotuvių metu. Visai ragino jo nevartoti ir vestuvėse bei krikštynose: žadančius nevartoti tuokdavo ir krikštydavo ne tik veltui, bet dargi pats jų apdovanodavo kokia nors dovanėle. Net per pamokslą pagirdavo blaivias vestuves keliančius jaunavedžius. Per pamokslus dažnai aiškindavo apie alkoholio žalą, dėl jo kylančias nelaimes ir ragino jo nevartoti. Bažnyčioje buvo įrengęs vietą, kur buvo galima įmesti savo pasižadėjimą. Yra išlikęs jo ranka rašytas tokio pasižadėjimo tekstas:

„Prisiekiu Dievui Vienam Triasmeniui ir Švč. M. Marijai, kad per priėmimą visų, kurie man padeda laidoti a. a. X, nedaviau ir neduosiu degtinės - samag...kos, nei vyno, sumaišyto su degtine, ir niekas kitas su mano žinia nedavė ir neduos“. Yra ir gražus pasižadėjimo laikytis blaivybės tekstas:

„Dieve, iš kurio kyla šventi troškimai, geri sumanymai ir dori darbai, įkvėpk mums blaivaus gyvenimo troškimą, sustiprink mūsų valią atsisakyti girtavimo pomėgio, vesk tiesos, teisingumo ir meilės keliu į Amžinąją Tėvynę. Mylėdami savo kraštą ir trokšdami jį matyti blaivų, skaistų ir šventą, atsiprašydami už savo brolius ir seseris, einančius nuodėmės keliu mes ryžtames svaigalų visai nevartoti (arba vartoti labai saikingai). (Čia, tyliai pamąstęs, kiekvienas tenusprendžia, kuriam laikui jis gali pasiryžti).

Viešpatie, priimk mano auką, stiprink mane ir atnaujink Tėvynės veidą.

Švenčiausioji Mergele Marija, Aušros Vartų Gailestingoji Motina, remk mane savo užtarimu".

Prigimn Dievi Vyras Tiesmėnė ir Šv. P. Marij
 Kad per priėmimą visų Kunie man padeda laisvoti
 a. a. X.... nedaviau ir neduosiu degtinės - samag... kas
 nei vyru mumsaiūto indegtinė ir nieks kitas su
 mano žinia nedavė ir neduos.

Kun. B. Laurinavičiaus ranka rašytas parapijiečių pasižadėjimo per
 laidotuves nevartoti svaigalų tekstas. (PA)

Dieve, iš kurio kyla šventi troški-
 mai, geri sumanymai ir dori darbai,
 ikvėpk mums blaivaus gyvenimo troškimą,
 sustiprink mūsų valią atsisakyti gir-
 tavimo pomėgio, vėsk tiesos, teisingumo
 ir meilės keliu į amžinąją Tėvynę.
 Mylėdami savo kraštą ir trokšdami jį
 matyti blaivų, šaistų ir šventą, atsipra-
 šydami už savo brolius ir seseris,
 einančius nuodėmės keliu, mes ryžtamės
 per tam tikrą laiką svaigalų visai
 nevertoti arba vartoti labai saikingai.
 (Čia, tyliai pamąstęs, kiekvienas
 tenusprendžia, kuriam laikui jis gali
 pasiryžti).

Viešpatie, priimk mano suką, stiprink
 mane ir atnaujink mano Tėvynės veidą.

Svenciausioji Mergelė Marija, našros
 Vartų Gailestingoji Motina, romk mane
 savo užtarimu.

Kun. B. Laurinavičiaus naudotas blaivybę (ar abstinenciją)
 prisiekiančiųjų parapijiečių įžado tekstas. (PA)

Žmonės mena kun. B. Laurinavičiaus paprastumą ir jautumą kitų nelaimei: jis domėdavosi palikusiais našlaičiais, seneliais - ar jie aprūpinti, ar neskriaudžiami? Pas senelius ir ligonius į kaimus važiuodavo dviračiu. Juos lankydavo ne tik dėl to, kad sakramentais aprūpintų, bet ir šiaip - paguosti, sužinoti, ar ko netrūksta. Kad geriau suprastų, kiek žmonėms vargo atsieina ateiti į bažnyčią, kartą pats užpustytais keliais klampojo 8 kilometrus.)

Kita vertus, žmonės mena ir jo reiklumą. Be galo reiklus buvo sau: net didžiausiame darbų karštymetyje, net slegiamas gniuždančio nuovargio neapleisdavo kunigiškos maldos. Prireikus būdavo reiklus ir griežtas ir kitiems. Anot a. a. mons. Kazimiero Vasiliausko, prireikus jis galėjo „su visa pranašų rūstybe apibarti nedorėlius ir apgavikus“. Jis mini atvejį, kai Kalesninkų bažnyčioje privertė per sumą kryžiumi gulėti vieno kaimo mergaitės už tai, kad jos tuo metu, kai jų draugas kitų sumuštas negyvas gulėjo kraujo klane, visą vakarą šoko. Ir vėlesniais metais jis išdrįsdavo kaip Kristus šventykloje pasišvaisyti rūstybės žodžio rimbu ne tik prieš Bažnyčią persekiojančius ateistus, bet ir prieš aukštus postus Bažnyčioje užimančius kunigus, jo nuomone, tapusius prekeiviais.

Kaip visi kunigai, taip ir jis buvo valdžios akylai stebimas. Dar 1947 m. MGB Švenčionių apskrities skyrius jam pradėjo operatyvinės įskaitos stebėjimo bylą. Jau dirbant Kalesninkuose, MGB Eišiškių rajono įgaliotinis pagal šią bylą 1952 m. jam užvedė formuliario bylą¹⁰⁸. Jis apibūdinamas kaip „priešiškai nusistatęs prieš sovietų valdžią“, sakantis antisovietinius pamokslus ir nepritariantis kolchozams. Be to, jis susirašinėja su daugeliu įkalintų kunigų, juos remia siuntiniais bei pinigais ir žadina jų viltį, kad greitai išeis į laisvę. Jo sekimas tolydžio stiprėjo ir 1974 m. jam jau buvo užvesta operatyvinio tyrimo byla - DOR Nr. 94. 1978 m. birželio 29 d. ji perkelta į šiek tiek žemesnio sekimo - operatyvinio stebėjimo bylą - DON Nr. 1429, tačiau neilgam: 1980 m. sausio 17 d. vėl pradėta DOR Nr.180. Ši byla 1982 m. (po jo žūties) perduota į KGB archyvą ir įregistruota kaip archyvinė byla Nr. 43947.

Kalesninkų bažnyčios vidus. 1949 m.

Kun. B. Laurinavičiaus įrengtas Kalesninkų bažnyčios vidus. 1956 m.

Iš gausaus kun. B. Laurinavičiaus rašytinio palikimo matyti, kad jam dirbant Kalesninkuose prasidėjo ir pirmieji vietos valdžios priekabiavimai prie jo. Matydama, kad bažnyčioje tikinčiųjų gausėja, vietos valdžia (gal gavusi nurodymą iš Vilniaus), matyt, nutarė pabandyti klebono veiklą bent kiek suvaržyti. Iš 1953 m. rugpjūčio 29 d. jo rašyto laiško LKP Eišiškių rajono komiteto pirmajam sekretoriui matyti, kad kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas pas sekretorių ir pareikalauta, kad jis nerengtų bažnyčioje pamaldų, nes siaučianti karvių liga. Rašte klebonas informuoja sekretorių, kad tikinčiuosius įspės apie siaučiančią ligą ir kad jos reikia saugotis, bet pamaldos vyks, nes turgūs vyksta, mokyklos dirba, kino ir pasilinksminimų vakarėliai rengiami; kodėl pamaldos turėtų būti uždraustos?.. Šie priekabiavimai vėliau dar sustiprėjo.

Tarp to laikotarpio jo rašytinio palikimo yra išlikęs Vilniaus arkivyskupijos 1954 m. spalio 15 d. raštas Nr. 1950, kuriuo kunigai informuojami apie valdžios keliamus reikalavimus ir draudimus. Tai reikalavimas, kad klebonai pateiktų žinias apie parapijos tikinčiųjų, per metus pakrikštytų, sutuoktų, palaidotų žmonių skaičių. Reikalaujama, kad grįžę iš lagerių kunigai pristatytų autobiografijas, užpildytas specialios formos anketas ir nuotraukas. Nurodoma, kad varpais būtų skambinama „ne per ilgai“, kad šalia bažnyčių nebūtų įrengiami garsiakalbiai, kad chorai repetuotų tik bažnyčioje, o kunigai Mišias aukotų tik savo bažnyčioje. Prie altoriaus negali būti daugiau patarnautojų kaip 1-2. Jokiu būdu jiems negalima atsilyginti pinigais. Procesijose gėles barstyti gali tik kukliais drabužiais apsirengusios paauglės. Primenama, kad vaikus katekizuoti gali tik tėvai, o kunigas tegali tik patikrinti jų žinias. Tarsi desertui gale pridėdamas kurijos raginimas kovoti su girtavimu. Rašto gale kun. B. Laurinavičius įrašo: „Leiskite mažuteliams eiti pas mane..., nes tokių Dievo karalystė“ (Mk 10 sk). Tuo jis viską pasako - kad Kristaus nurodymai jam svarbesni negu valdžios (nors ir kurijos persakyti) ir kad jis klausys Kristaus, o ne valdžios.

Jau prieš perkeliant į Švenčionėlius 1956 m. valdžiai užkliuvo, kad bažnyčioje darbo dieną buvo švenčiama Švč. M. Marijos Škaplierinės šventė (liepos 16 d.). Rašte Religiniių

Kun. B. Laurinavičiaus
motina Kalesninkuose.
Apie 1955 m.

Kun. B.
Laurinavičius
su tėvais
(pirmoje eilėje)
Kalesninkuose.
1951 m.

Kun.
B. Laurinavičiaus
įrengtos Kryžiaus
kelio stotys
Kalesninkų bažnyčioje

Visa kun. B. Laurinavičiaus manta išvykstant iš Kalesninkų.
1956 m.

kultūrų reikalų tarybos įgaliotiniui kun. B. Laurinavičius paaiškina, kad žmonėms iš anksto buvo skelbta, jog tai darbo diena, bet atėjusius į bažnyčią jis privalėjo aptarnauti...

Ten, kur būdavo pažeidžiamos žmogaus teisės, jis pažeidėjams būdavo negailestingas ir net dėl smulkmenų principingas. Minėtose KGB bylose kun. B. Laurinavičius apibūdinamas kaip lietuviybės gynėjas. Tikriausiai šią kovos už lietuviybę ugnelę jis atsinešė širdyje dar iš Gervėčių laikų, iš nuolatinių pastangų nepasiduoti nutautinimui. Kokia jautri jam buvo ši sritis, parodo kad ir tokia smulkmena: kai jis buvo keliamas į Švenčionėlius, jam reikėjo pasiųsti kažkokią telegramą į Švenčionis. Eišiškių pašte telegramos iš jo nepriėmė, nes ji buvo parašyta lietuviškai. Tada jis parašė skundą LSSR Ministrų tarybai ir Ryšių ministerijai. Ministerija pranešė, kad Eišiškių ryšių kontora už tai buvo įspėta. Nors Kalesninkų parapijos žmonės labai gailėjo klebono, bet vysk. K. Paltarokas nutarė jį perkelti į Švenčionėlius, kur jo laukė dar sunkesni veiklos barai. Ten ant pradėtos statyti bažnyčios sienų jau augo berželiai...

1956 m. rugsėjo 23 d. kun. B. Laurinavičius pradeda dirbti ŠVENČIONĖLIŲ parapijos klebonu. Pirmasis jam kilęs klausimas - kur melstis? Yra maža (8 m pločio ir 16 m ilgio) 1905 m. statyta medinė bažnytelė. Šalia - 1928 m. pradėta statyti mūrinė. Vietomis iki langų, kitur beveik iki stogo išmūrytas jos sienas naikino saulė ir vėjas. Ant neprisidengto mūro per 17 metų (statyba sustojo 1939 m., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui) jau augo išlakūs medeliai. Keista, bet nebaigtos bažnyčios statyba politiškai neapdairiai susirūpino Švenčionėlių miesto vykdomasis komitetas: 1956 m. balandžio 4 d. įvyko bendras jo posėdis su bažnyčios komitetu ir buvo nutarta kreiptis į Lietuvos SSR Ministrų tarybą, kad leistų užbaigti bažnyčios statybą. (Mat nebaigta statyti bažnyčia gadino miesto vaizdą.) Birželio mėnesį kreiptasi, tačiau jokio atsakymo negauta. Deja, nei klebonas, nei iš bažnyčios komiteto niekas tuo nepasidomėjo. Rugsėjo mėnesį klebonu jau buvo paskirtas kun. B. Laurinavičius.

Jis iš karto sukruto rūpintis bažnyčios statyba. Buvo perrinktas bažnyčios komitetas: jis pats tapo komiteto pirminin-

ku, pagal sovietų įstatymus taip įgydamas teisę tiesiogiai rūpintis statybos reikalais. Iš RKRT įgaliotinio ir pokalbių su vietos valdžia sužinojo, kad neleidžiama tęsti statybos, o siūloma remontuoti senąją medinę. Kun. B. Laurinavičius rankų nenuleido. Bažnyčios komiteto delegacija jau spalio mėn. įteikė pareiškimus aukščiausiai Lietuvos sovietinei valdžiai - LKP CK sekretoriui A. Sniečkui, Ministrų tarybos pirmininkui M. Šumauskui ir Aukščiausiosios tarybos prezidiumo pirmininkui J. Paleckiui. Pareiškimuose įrodinėta, kad būtų nelogiška remontuoti senąją bažnytelę, o statomą nugriauti. Atsakymo ir vėl nebuvo. Bažnyčios komiteto delegacija kas dvi savaites beldėsi į valdžios duris, reikalaudama atsakymo. Pagaliau buvo gautas šiurkštus atsakymas: pagal LSSR MT 1956 m. gruodžio mėn. 18 d. posėdžio nutarimą „Veikianti Švenčionėliuose bažnyčia visiškai patenkina tikinčiųjų poreikius“.

Kun. B. Laurinavičius ir jo skatinamas bažnyčios komitetas nenuleido rankų ir šį kartą: 1957 m. vasario 3 d. su nauju pareiškimu vėl kreipėsi į respublikos valdžią. Tačiau ir šį kartą žodžiu gautas neigiamas atsakymas. Tada ryžtasi kreiptis į Sovietų Sąjungos Ministrų tarybą, į SSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumą ir į RKRT prie SSRS MT pirmininką. Prašymai motyvuoti: prašoma leisti statyti ne naują bažnyčią, o tik užbaigti pradėtąją, nes remontuoti senąją nėra prasmės - ji visiškai supuvusi. Pareiškimus delegacija nuvežė į Maskvą 1957 m. vasario 21 d. Rytojaus dieną telefonu gavo atsakymą, kad jų pareiškimai bus persiųsti į Lietuvą, nes jie „negali kištis į respublikos vidaus reikalus“.

Nieko nelaimėję Maskvoje, kovo 17 d. kreipėsi į RKRT įgaliotinį Lietuvoje J. Rugienį bei su nuorašais į A. Sniečką, M. Šumauską, J. Paleckį ir į Švenčionėlių vykdomojo komiteto pirmininką bei partijos komiteto sekretorių. Tik Aukščiausiosios tarybos prezidiumas pranešė kun. B. Laurinavičiui, kad pareiškimas persiųstas RKRT įgaliotiniui, visi kiti nieko neatsakė. 1957 m. balandžio 5 d. susipažinti su padėtimi į Švenčionėlius atvyko pats RKRT įgaliotinis J. Rugienis. Jis su statybos specialistais apžiūrėjo seną ir nebaigtą statyti bažnyčias. Ir vėl tylą...

1957 m. balandžio 26 d. bažnyčios komitetas su pareiškimais vėl kreipėsi į J. Paleckį, A. Sniečkę, M. Šumauską, RKRT įgaliotinį J. Rugienį ir rajono valdžią. Balandžio 29 d. bažnyčios komiteto delegacija iš Vilniaus grįžo viltingai nusiteikusi: girdėjusi, kad reikalai krypsta gera linkme. Pagaliau - o, stebukle! - gegužės 12 d. iš RKRT įgaliotinio gaunamas pranešimas, kad 1957 m. balandžio 27 d. Ministrų tarybos komisijos nutarimu leidžiama baigti Švenčionėlių bažnyčios statybą. (Plačiau apie visa tai žr. šios knygos d. II, sk. 3.1.)

Skaitant šiuos kun. B. Laurinavičiaus pareiškimus ir vėlesnių metų jo ilgas peticijas bei memorandumus sovietų valdžiai, stebina jo atkaklumas siekiant teisybės, kai, išvytas pro vienas duris, jis beldžiasi į antras, trečias. Iš kur jis turėjo tiek tikėjimo tiesos pergale ir atkaklumo jos siekdamas? Atmintinas vysk. Teofiliaus Matulionio sekimo byloje KGB užrašytas jo raginimas jaunesniems kolegoms vyskupams, vyskupijų valdytojams ir kunigams nenuleisti rankų reikalaujant iš sovietų valdžios teisių ir laisvių Bažnyčiai: jis ragino „nekreipti dėmesio, jeigu ko nors reikalauja Rugienis [RKRT įgaliotinis] ar kitokie valdininkai. Labai negerai, kada kunigai ir valdytojai nuolaidžiauja ir talkininkauja"¹⁰⁹. Suprantama, iš kur vyskupas turėjo tiek ryžto ir atkaklumo: tris kartus grūdintas sovietiniuose gulaguose, jis žinojo, kad, anot J. Janonio, iš valdžios „geruoju negausim mes nieko". Bet iš kur šią patirtį ir charakterio atkaklumą įgavo kun. Bronius Laurinavičius?.. Ir vėl persiši mintis, kad jaunystės kova už lietuvišką žodį, už lietuviybės išsaugojimą išugdė tokį jo charakterį. Beje, atrodo, kad jis gindamas Bažnyčią savo dvasia buvo labai artimas kitam tokiu pačiu atkaklumu pasižymėjusiam Vilnijos sūnui arkivyskupui Julijonui Steponavičiui: apie jų tarpusavio pagarbą ir draugystę liudija išlikę jų laišakai.

Gavus leidimą tęsti bažnyčios statybą, iš karto kibta į darbą. Sunku buvo gauti statybinių medžiagų, rasti reikalingų specialistų, tačiau iš pradžių didžiausi sunkumai buvo dėl lėšų stygiaus - arkivyskupijos kurija klebonui pagalbos nesuteikė. Pirmasis rengti rinkliavas Švenčionėlių bažnyčios statybai lei-

¹⁰⁹ LYA. F. K-1, ap. 45, b. 98, l. 55.

do Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos valdytojas kan. Juozapas Stankevičius, ir tik 1958 m. tokį leidimą išdriso duoti Vilniaus arkivyskupijos ir Telšių vyskupijos kurijos. Kun. B. Laurinavičius itin kruopščiai vedė visų pajamų ir išlaidų, medžiagų ir atliktų darbų apskaitą, ir iš jo išlikusių raštų matyti ne tik, kiek kurioje parapijoje surinkta lėšų, bet ir kiek paaukojo individualūs aukotojai. (Čia pažymėta ne tik skyrę tūkstančius, bet ir paaukoję 10 rublių.)

Į statybos darbus įsitraukė visi parapijos tikintieji. Kaip parapijiečiai rėmė šią statybą, liudija kad ir tokie skaičiai: 1957-1959 m. bažnyčios statybai iš viso buvo surinkta 829 tūkst. rublių; iš jų 292 tūkstančiai, t. y. 35 procentai visų aukų, surinkta Švenčionėliuose. Statybos darbuose triūsė šimtai miestelio gyventojų. Kun. B. Laurinavičiaus apskaičiavimais, per visą statybos laikotarpį talkino per 3 tūkstančius žmonių. Visada tarp dirbančių sukiodavosi ir klebonas: jis savanoriškai prisėmė ne tik darbų organizatoriaus, prižiūrėtojo, bet ir... eilinio darbininko pareigas - daugelis mena jį su dviračiu vežiojantį cemento maišus iš geležinkelio stoties... Pats neturėdavo laiko nei pavalgyti, nei pailsėti, išskyrus pastoracijai skirtą laiką, bet talkininkams padėkoti ir dar kuo nors pavaišinti niekada neužmiršdavo. Neabejotina, kad statyba suvienijo įvairiautę parapiją, ir kun. B. Laurinavičius džiaugėsi ne tik mūrinės, bet ir gyvosios Bažnyčios augimu.

Suprantama ir arkivyskupijos kurijos dėmesio stoka statybos reikalams (dėl dėmesio stygiaus randame nusiskundimų kun. B. Laurinavičiaus rašytoje statybos istorijoje): 1957 m. vysk. K. Paltarokas jau buvo labai pasiligojęs, 1958 m. sausio 3 d. jis mirė, o kai kurie jo bendradarbiai gal dėl valdžios baimės, o gal vykdydami jos nurodymus, šiuos klausimus spęsti vengė. Vysk. J. Steponavičius dar neturėjo jokios realios galios - ją įgijo tik mirus vysk. K. Paltarokui. Nepaisant visų sunkumų, statyba vyko spėriai, ir 1959 m. liepos 22 d. valstybinė komisija pastatą priėmė. Bažnyčios pašventinimas buvo numatytas rugpjūčio 9 d. Vietos valdžia bandė trukdyti, kad iškilmės neįvyktų, tačiau kun. B. Laurinavičiaus nepavyko įbauginti: 1959 m. rugpjūčio 9 d. Švenčionėlių bažnyčią pašventi-

no vysk. Julijonas Steponavičius. Išskilmėse dalyvavo 25 kunigai, 9 klierikai ir tūkstantinės tikinčiųjų minios - buvo švenatinama pirmoji po karo pastatyta nauja didelė bažnyčia.

Šiandien galima tvirtinti, kad Švenčionėlių bažnyčia tikrai buvo pastatyta tik per kun. B. Laurinavičiaus atkaklumą išsirūpinus leidimą ir jo nepaprastos energijos tomis sąlygomis per taip trumpą laiką ją pastatyti dėka. Jeigu būtų nudelsta bent 1-2 metus, Švenčionėlių bažnyčią būtų ištikęs Klaipėdos bažnyčios likimas - jau pastatyta 1961 m. ji buvo iš tikinčiųjų atimta. Kun. B. Laurinavičius suspėjo „chruščiovinio atšilimo“ metais išsirūpinti leidimą ir iki naujos ateistinio siautėjimo bangos, kai Sovietų Sąjungoje buvo uždaryta tūkstančiai cerkvių, pastatyti naują bažnyčią.

Kun. B. Laurinavičius ne tik pastatė bažnyčią, bet ir pasirūpino, kad turėtų kur gyventi ir po jo dirbsiantys kunigai. Dar nebaigus bažnyčios statybos, 1959 m. sausio 28 d. jis įteikė pareiškimą Švenčionių rajono vykdomajam komitetui, kad Švenčionėliuose šalia bažnyčios išskirtų žemės sklypą gyvenamajam namui statyti. Prašymas buvo patenkintas. Sukauptas statybinių medžiagų perteklius buvo panaudotas namo statybai. Kun. B. Laurinavičiaus, matyt, būta apdairaus: jis žinojo, kad dėl namo statybos prie jo bet kada gali prikibti, todėl iš anksto ėmė tvarkyti reikalingus dokumentus. Visi žinojo, kad jis vadovavo visiems bažnyčios statybos darbams, už tai negaudamas jokio atlyginimo, todėl 1960 m. gegužės 21 d. bažnyčios komitetas patvarkė, kad už darbą jam bus atsilyginama atlikusiomis statybinėmis medžiagomis. Namą kun. B. Laurinavičius statė savo vardu, tačiau 1961 m. balandžio 17 d. pas notarą surašė testamentą, kad tame name po jo turėsią teisę gyventi Švenčionėliuose dirbsiantys kunigai. Vietinė valdžia tikriausiai per vėlai apsižiūrėjo be reikalo davusi leidimą namo statybai, o gal gavo pylos iš Vilniaus, ir 1963 m. prasidėjo kun. B. Laurinavičiaus šantažavimas dėl namo. 1963 m. satyriniame „Šluotos“ žurnale apie šį namą pasirodė straipsnis „Abejotina dovana“. Tų pačių metų birželio 24 d. RKRT įgaliotinis J. Rugienis jį išsikvietė ir pareikalavo pasiaiškinti. Įgaliotinis jam pareiškė,

kad bažnyčios komitetas neturėjo teisės jam atsilyginti statybinėmis medžiagomis. Tuomet kun. B. Laurinavičius kitą dieną namą perdavė bažnyčios komitetui, pasilikęs sau teisę susigražinti į statybas įdėtas savo, pas jį gyvenusių tėvų ir iš kitų skolintas lėšas - iš viso 5600 rublių. Nepaisant to, 1964 m. vasario mėn. Švenčionių rajono vykdomasis komitetas kreipėsi į rajono teismą, kad namą iš kun. B. Laurinavičiaus atimtų. Suprantama, teismas ieškinį 1964 m. kovo 17 d. patenkino ir nutarė namą, „kaip pastatytą ne iš darbo pajamų“, neatlygintinai nusavinti ir perduoti Švenčionių miesto vykdomojo komiteto komunaliniam ūkiui, o kun. B. Laurinavičių iškeldinti į 31 kvadratinio metro butą špitolėje.

Kun. B. Laurinavičius neketino pasiduoti. Apskundus teismo sprendimą, šis klausimas buvo svarstytas Ignalinos rajono teisme. Be abejo, kad buvo padiktuota iš aukščiau, kokį reikia priimti sprendimą, ir 1964 m. rugpjūčio 18 d. šis teismas priėmė tokį pat nutarimą. Kun. B. Laurinavičius kovojo toliau. Kartais ir sovietų sistemos valdžios grandyse pasitaikydavo nesusipratimų. Taip atsitiko ir su vienu iš kun. B. Laurinavičiaus skundų: LSSR prokuroro pavaduotojas A. Kirijenko rajono teismo sprendimą užprotestavo, nes suabejojo, kad pajamos buvo ne darbu įgytos (jis manė, kad statybinėmis medžiagomis buvo galima atsilyginti, be to, neįrodyta, kad į statybą neįdėta savo ir tėvų santaupų) ir bylą perdavė Aukščiausiam teismui. Aukščiausiasis teismas 1965 m. birželio 3 d. Švenčionių rajono teismo sprendimą panaikino ir bylą grąžino spręsti... tam pačiam Ignalinos teismui. Šis 1965 m. liepos 18 d. namo atėmimą vėl pripažino teisėtu ir kun. B. Laurinavičių įpareigojo išsikelti į špitolę. Kun. B. Laurinavičius dėl šio namo pasiuntė 180 raštų įvairioms LSSR ir SSRS valdžios instancijoms, pradedant rajono valdžia ir baigiant SSRS Generaline prokuratūra, Aukščiausiuoju teismu, SSKP CK ir Ministrų taryba. Tačiau net tas pats LSSR Aukščiausiasis teismas, vieną kartą tokį sprendimą palaikęs neteisingu, nieko nekomentuodamas toliau bet kokius protestus atmesdavo. Daug pareiškimų rašyta bažnyčios komiteto bei parapijiečių (yra pareiškimų net su 1150 parašų) vardu, tačiau viskas atsimušdavo kaip į

sieną. 1964 m. gruodžio 24 d. teismo vykdytojas kun. B. Laurinavičių prievarta iškeldino iš namo ir perkėlė į Švenčionėlių špitolę (Kolektyvo g. 57). Tačiau kun. B. Laurinavičiaus kova dėl šio namo tuo nesibaigė: jis ir toliau kovojo dėl šio namo susigrąžinimo (aišku, ne sau, bet parapijai). Paskutiniai šiuo klausimu rašyti pareiškimai siekia 1976 metus. Tik po nepriklausomybės atkūrimo namas buvo grąžintas parapijai. (Būtų labai gražu, jeigu jame atsirastų kun. B. Laurinavičiaus memorialinis kambarėlis. Jame būtų galima susipažinti su šio iškiliaus kunigo ir kovotojo už tiesą ir žmogaus teises gyvenimu.)

Švenčionėliuose jam teko pakariauti ir dėl mokesčių. Tuo metu kunigams galiojo juos labai diskriminuojanti pajamų mokesčių sistema: jeigu šiaip „tarybiniai piliečiai“ mokėjo tik 11-13 procentų pajamų mokesčio, tai kunigų pajamų mokeskis siekė iki 50 procentų. (Kunigai buvo diskriminuojami ir kitose srityse, pavyzdžiui, buto nuomos mokeskis buvo kelis kartus didesnis, už 1 kilovatvalandę elektros energijos bažnyčios mokėjo net 25 kapeikas, kai visi gyventojai ir įstaigos mokėjo tik po 4 kapeikas, o kolchozai tik 1 kapeiką.) Mokesčių inspektoriai buvo verčiami tuos mokesčius kunigams nuolat didinti. Kai 1962 m. pajamų mokestį kun. B. Laurinavičiui padidino pusantro karto, jis kreipėsi į RKRT įgaliotinį reikalaujamas, kad inspektoriai būtų sudrausminti. Matyt, tai buvo užsipuolimų prieš jį ir būsimų persekiojimų pradžia. Čia jis kovojo ne dėl savo rublio, o dėl po jo dirbsiančių kunigų, nes kartą nepavykus apsiginti, paskui jau būdavo sunku įrodyti, kad pajamos mažėja. Kun. B. Laurinavičiui per 12 Švenčionėliuose praleistų metų pavyko ne tik išvengti mokesčių padidinimo, bet netgi šiek tiek juos sumažinti.

Kaip iš visko matyti, 1963 metais prasidėjo įnirtingi jo užsipuolimai: dėl pastatytos klebonijos, dėl uolaus pastoracinio darbo ir kt. 1963 m. gruodžio 16 d. jis rašo raštą RKRT įgaliotiniui ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai (vysk. J. Steponavičius nuo 1961 m. jau buvo ištremtas į Žagarę), kad liepos 13 d. jį buvo iškvietęs Švenčionėlių vykdomojo komiteto pirmininkas ir davęs nurodymą, kaip laidoti mirusiuosius: uždraudė lydint nešti gedulingas bažnytines vėliavas, o kunigui

leista eiti ne karsto priekyje, o tik už jo ir nevilkint kunigo drabužių. Tais metais visoje Sovietų Sąjungoje labai sustiprėjo antireliginė kova, todėl visų lygių valdžiai buvo gera proga parodyti savo galią. Tame pačiame rašte kun. B. Laurinavičius rašo, kad lapkričio mėn. jam buvo neleista ligoninėje sakramentais aprūpinti Antaną Jasį (jis mirė) ir Oną Gurskienę, ir prašo jį apginti nuo vykdomojo komiteto pirmininko savivalės. Kun. B. Laurinavičius nežinojo, kad šie varžymai ir draudimai ateina ne tik iš Vilniaus, bet ir iš Maskvos, nes visi tie nutarimai buvo slapti ir viešai neskelbiami, o jau vietoje valdininkėliai juos taikė, kaip kas sugebėjo: žmoniškesni stengėsi kunigo nepastebėti, o uolūs - dar ir nuo savęs pridėdavo.

Kun. B. Laurinavičius gyvosios Bažnyčios statyba rūpinosi ne mažiau kaip mūrinės. Švenčionėliuose, kaip ir ankstesnėse parapijose, ypač daug dėmesio skyrė vaikams: jie visuomet per pamaldas būdavo prie altoriaus. Jiems padirbdino mažas kėdutes, kad atėję galėtų ne tik pasimelsti, bet ir pailsėti. Žmonės mena, kad būdavo gražu žiūrėti į tuos altorių apspitusius mažutėlius.

Vieniems būdavo gražu žiūrėti, kitiems pikta: klebonas šuniui ant uodegos nunešė visas pionierių, komjaunimo vadovų ir „uoliųjų“ mokytojų pastangas atitraukti vaikus nuo bažnyčios. Ypač pradėjus veikti naujai bažnyčiai, procesijos tapo labai iškilingos, su daugybe gėlių barstytojų, Mišių patarnautojų, su šimtais vaikišku džiaugsmu spindinčių akučių. Į visa tai negalėjo abejingai žiūrėti atsakingi už ateistinių auklėjimą bei KGB į bažnyčią pasiųsti agentai. 1965 m. rugsėjo 23 d. kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas pas RKRT įgaliotinį pasiaiškinti už birželio 24 d. bažnyčioje surengtą „vaikų valandėlę“. Įgaliotiniui jis paaiškino, kad specialių vaikų pamaldų nebuvo, o kas atėjo, meldėsi kaip kam patinka - kas stovėdami, kas sėdėdami, kas klūpodami. Paprastai RKRT įgaliotinis J. Rugienis nelabai leisdavo kalbėti, ir kun. B. Laurinavičius spalio 13 d. jam ir arkivyskupijos kurijai rašo paaiškinimą: „Birželio 24 d. buvo paskutiniai Dievo Kūno (Devintinių) mišparai, o po jų, kaip ir visoje Katalikų Bažnyčioje visame pasaulyje, Švenčionėlių bažnyčioje buvo vaikelių

palaiminimas. Laiminti - tai mano, kaip klebono, pareiga. Laiminu Bažnyčios vardu. Ji man įsako". Rašte retoriškai klausiama: „Kas galima?" Jei kalėdoti negalima, laiminti negalima, laidoti su procesija negalima, ligonius aprūpinti sakramentais ligoninėje negalima, tai kas galima?.. Aišku, kad valdžiai tokie kun. B. Laurinavičiaus raštai nepatiko, bet dar labiau nepatiko jo drąsa - jis ir toliau viską darė kaip daręs.

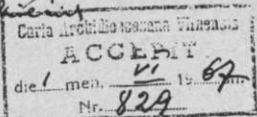
1968 m. sausio 22 d. jis vėl sėdi J. Rugienio kabinete. Įgaliotinis vėl jį bara už Mišioms patarnaujančius ir adoruojančius vaikus. Kun. B. Laurinavičiaus paaiškinimai šiurkščiai nutraukiami: „Užteks sofistikos!" Grįžęs po savaitės kun. B. Laurinavičius vėl atsako raštu. Jame komentuoja buvusį pokalbį. Jis primena J. Rugienio žodžius, kad nepilnamečiams draudžiama bažnyčioje patarnauti. Tad kodėl jo, kunigo, apie tokį įstatymą niekas neinformavo ir kodėl tokio įstatymo niekas nepaskelbė? Į įgaliotinio aiškinimą, kad iki 18 metų niekas negali pamaldose aktyviai dalyvauti, kun. B. Laurinavičius atsako, jog „kiekvienas pakrikštytas žmogus yra lygiateisis Bažnyčios narys". Štai čia ir visa kun. B. Laurinavičiaus kolizijos su ateistine valdžia esmė - jis paiso ne jų Bažnyčią varžančių įsakymų, bet Bažnyčios įstatymų ir vykdo savo kaip kunigo pareigą. Jo apsisprendimas aiškus ir nedviprasmiškas: „Jei aš besimeldžiančius prie altoriaus tikinčiuosius nuvaryčiau, tuomet nustočiau būti kunigas <...>, o jei mane kas, naudodamas jėgą, nuvarys, tuomet aš vis tiek liksiu kunigas. Aš ne iš tų, kurie pasiduoda vilionėms ar pabūgsta gąsdinimų! <...> Leiskite mažutėliams ateiti pas mane, nedrauskite jiems! Taip pasakė gerasis Kristus-Dievas, tapęs žmogumi. Tai ne žmogaus, tai Dievo žodžiai. Taigi Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių". Tuo jis pasakė viską.

Tąkart įgaliotinis jį išpėjo, kad ne tokius sutvarkė... Tai buvo tiesa. J. Rugienis, būdamas NKVD kapitonu, buvo vienas iš trijų karo tribunolo teisėjų, 1946 m. nuteisusių vysk. Vincentą Borisevičių mirčiai. Tačiau tąsyk jis tuo nepasigyrė. O jeigu kun. B. Laurinavičius apie tai ir būtų žinojęs, tai jo nebūtų išgąsdinę ir kitaip jis nebūtų elgęsis, nes... jam Dievo klausyti buvo svarbiau negu žmonių.

ŽINIOS APIE KUNIGA

1. Pavardė, vardas, tėvo v... Laurinavičius Bronislovas Ju
2. G I M Ė 1915 m. liepos mėn. 17 d. Gervėčių parap
3. Krikštytas 1915 m. liepos mėn. 21 d. Gervėčių bažny
4. Sutvirtintas... reatinam... v. Vilnius šv. Mikalojaus ba
5. Kur augo / miestas, kaimas, apyl., rajonas... Gervėčių m.
6. Socijalinė tėvų padėtis... Žemdirbiai
7. Išėitas mokslas - kur kada / pradžios, vidurinis, seminarija,
a) Lietuvos kaudies. Ryto "mokykla 1927 m.
b) Vilniaus Lietuvos Vytauto Didžiojo gimnazija 1929-
c) Vilniaus kunų seminarija 1938 - 1944 m.
8. Kas šventino, kada ir kur / tosūra; žem., sudk., dijak., kun
9. Moka svetimas kalbas / skaito, rašo, kalba vidutiniškai, lais

10. Kiti atžymėjimai:

11. Dirbi parapijose / kur, ku, nuo kada - iki kada /:

1. Švenčionys; 1944. VIII. 16 - 1946. I. 23 d. Švenčionys v.
 2. Reikimiai; 1946. I. 23 - 1948. VII. 9 d. administrator
 2. Šalimūnė 1948. VIII. 9 d. - 1956. IX. 23 d. klebon
 4. Švenčionėlių 1956. IX. 23 d. klebon
- Švenčionėlių, 1967. V. 30 d. J. Laurinavičius

1967 m. Vilniaus arkivyskupijos kurijai pateiktos
kun. B. Laurinavičiaus autobiografinės žinios apie save.
(Vilniaus arkivyskupijos kurijos archyvas)

Švenčionėlių bažnyčios procesijos dalyvės. 1966 m.

Švenčionėlių
bažnyčios
procesijos
gėlių
barstytojos.
Apie 1965 m.

Švenčionėlių
bažnyčios
procesija.
1965 m.

Pietūs Švenčionėlių parapijos perdavimo naujam
klebonui proga. Už stalo (iš kairės): Bernardas Gerojimas,
kun. B. Laurinavičius, dekanas kun. Jonas Kukta SJ ir
naujasis klebonas kun. Julius Baltušis. *1968-03-17*

Kun. B. Laurinavičius aukoja šv. Mišiassavo statytoje
Švenčionėlių bažnyčioje

Bausmės ilgai laukti neteko: 1968 m. vasario 8 d. Vilniaus arkivyskupijos valdytojas mons. Česlovas Krivaitis (į kurį, beje, kun. B. Laurinavičius niekada tokiu titulu nesikreipė: raštuose į jį kreipdavosi „kunige" arba „pilieti") jam pareiškė, kad jis iš Švenčionėlių iškeliamas. Kun. B. Laurinavičius raštiškai pareikalavo, kad nurodytų priežastis, dėl kurių iškeliamas. Po 4 dienų mons. Č. Krivaitis atsiuntė skyrimo raštą į Adutiškį (tame pačiame Švenčionių rajone), jame diplomatiškai padėkojo už darbą Švenčionėliuose ir lakoniškai nurodė perkėlimo priežastį: „Susidarius neišvengiamoms aplinkybėms". Kiekvienam - ir kun. B. Laurinavičiui - buvo aišku, kokios tos „aplinkybės". Tačiau jis dar kartą rašo valdytojui, reikalaudamas nurodyti tikrąsias priežastis, nes žodžiu jam sakęs, kad jokių kanoninių (Bažnyčios teisės nurodomų) priežasčių nėra, o tuomet jis savo ruožtu „neturi jokio noro ir pagrindo iš Švenčionėlių išsikelti". Kaip jis rašo, vieno pokalbio metu mons. Č. Krivaitis jam pareiškęs, kad jeigu neišsikels, parapija gali netekti kunigo (davė suprasti, kad RKRT įgaliotinis gali iš jo atimti registracijos pažymėjimą). Vėlesniuose raštuose kun. B. Laurinavičius, kalbėdamas apie šį iškeldinimą iš Švenčionėlių, visada pabrėždavo patirtą neteisybę ir mons. Č. Krivaičiui negailėdavo rūsčių epitetų: kad jis esąs ne „valdytojas", „o tik „vykdytojas", „išibrovėlis į valdytojo postą" ir pan. Kyla klausimas: ar kun. B. Laurinavičius jautėsi tik asmeniškai įskaudintas dėl šio Bažnyčios teise nepagrįsto iškeldinimo, ar turėjo ir kitokio skausmo? Be abejo, Švenčionėliai jam buvo tapę Lietuvos Jeruzale, juk jis ten pastatė tada Lietuvoje vienintelę tokią šventovę! Ir suburta, išauginta gyvosios Bažnyčios bendruomenė buvo ne mažiau brangi! Tačiau visa tai laikyti tik asmenine nuoskauda būtų neteisinga, tai prieštarautų jo kunigiškiems principams - eiti ten, kur Bažnyčia siunčia. Esmė ta, kad čia jis įžiūrėjo ne Bažnyčios, o ateistinės valdžios siuntimą (RKRT įgaliotinio nurodymą), juolab įvykdytą Bažnyčios hierarcho. Iš valdytojo jis reikalavo nurodyti priežastis ne dėl to, kad jos jam būtų neaiškos, bet kad priverstų hierarchą išdrįsti pasakyti tiesą - tiesą, kad Bažnyčia nėra laisva, bet engiama ir prievartaujama. Suprantama, tą išdrįsęs padaryti valdytojas

tuojau pat būtų netekęs savo posto ir gal dar daugiau... Tačiau kun. B. Laurinavičius negalėjo taikstyti su jokių melu, veidmainyste ir nuolaidžiovimu Bažnyčios persekiotojams. Tikriausiai dėl šito jam širdį skaudėjo labiau negu dėl asmeninės nuoskaudos. Čia buvo ir pagrindinė kovojančios ir prisitaikėliškos Bažnyčios takoskyra. Šiandien vienaprasmiškai nesmerkiama buvusi prisitaikėliškoji Bažnyčios dalis - ji irgi atliko tam tikrą vaidmenį išlaikant legalų Bažnyčios veikimą, tačiau anądien kovojančios Bažnyčios akimis tokie veiksmai buvo egoistiški ir išdavikiški. Prisimintini vysk. T. Matulionio išspėjimai hierarchams „nenuolaidžiauti ir nepataikauti“. Ne visi išdrįso eiti vyskupų V. Borisevičiaus, M. Reinio, T. Matulionio, P. Ramanausko, J. Steponavičiaus, V. Sladkevičiaus, pagaliau K. Paltauroko pėdomis... O kun. B. Laurinavičius buvo reiklus.

Kun. B. Laurinavičiaus iškėlimas ne mažiau skaudus buvo ir Švenčionėlių parapijiečiams: jie buvo apstulbinti klebono uolumo, meilės vaikams, seneliams, kiekvienam vargą patyrusiam žmogui. Jis jiems buvo neturto ir savęs išsižadėjimo pavyzdys. Net visas jam skirtas dovanas jis atiduodavo bažnyčiai, tik padovanotos medinės lovos (iki tol turėjo tik seną geležinę) jau negalėjo nunešti į bažnyčią. Kai reikėjo drabužius vežti į Adutiškį, parapijiečiai apsižiūrėjo, kad klebonas net drabužinės neturi - sutana kabo ant vinies. Tada jam nežinant nupirko ir nuvežė į Adutiškį...

Kun. B. Laurinavičius suprato padėtį ir pusiau juokais, pusiau rimtai pareiškė, kad jau geriau atsisakys Švenčionėlių negu kunigo pareigų... 1968 m. kovo 17 d. jis pasako atsisveikinimo pamokslą. Čia jį su trumpomis kupiūromis pateikiame visą, šiek tiek pataisę kalbą.

I

„Jam nešė vaikučius, kad juos palytėtų, bet mokiniai jiems draudė. Tai pamatęs, Jėzus užsirūstino ir tarė jiems: „Leiskite mažutėliams ateiti pas mane ir netrukdykite, nes tokių yra Dievo karalystė. Iš tiesų sakau jums: kas nepriima Dievo karalystės kaip vaikas, - neįeis į ją“. Ir jis laimino juos, apkabindamas ir dėdamas ant jų rankas“ (Šv. Morkus 10, 13-16).

„Leiskite mažutėliams ateiti pas mane ir netrukdykite“. Taip pasakė gerasis Kristus-Dievas, tapęs žmogumi. Tai ne žmogaus, o Dievo žodžiai. Taigi Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių.

1956 m. rugpjūčio 21 d. Jo Ekscelencija vyskupas Kazimieras Paltarokas, gerajam Dievui norint, paskyrė mane Švenčionėlių parapijos klebonu. Pabuvau čia pas jus 11 metų, 5 mėnesius ir 17 dienų. Tiek laiko žmogaus, gyvenime gana ilgas laikotarpis, tačiau jis man prabėgo it sapnas. Per 11 metų man čia esant jūs daug ką padarėte. Savo mylimus Švenčionėlius papuolėte gražia bažnyčia. Tai didelis ir sunkus darbas. Mažai kas gali įsivaizduoti, kiek važinėta, kad būtų gautas leidimas bažnyčiai statyti! Bet Gerasis Dievulis buvo su mumis: suminkštino kad ir labiausiai užkietėjusias širdis - jus suprato, jums pritarė ir leidimas buvo gautas. Sunku įsivaizduoti, kiek visokių rūpesčių kilo gavus leidimą! Bet mačiau, kad statybos metu jums nieko netrūko! Nei ryžto, nei energijos. Jūs labai gražiai, uoliai, su didžiausiu užsidegimu dirbote. Atrodė, kad jūs nenorite rytojaus dienos palikti darbo... Sunkiai dirbote! Pasiaukodami ir save užmiršdami...Palikę nenu-dirbtus savo darbus... Jūs bažnyčios statybai aukodavote poilsui skirtą savo laiką... Skiedinį atskiesdavote ne tiek vandeniui, kiek savo prakaitu... Malonu buvo žiūrėti į jus! Aš tik žiūrėjau, it tas bitininkas į darbščiąsias bitutes, ir stebėjau. Jei aš būčiau poetas, parašyčiau apie jus gražiausią poemą: apie jūsų darbštumą ir uolumą, pasiaukojimą ir kitas jūsų dorybes.

Tenka išgirsti, kad jūs reiškiate padėką ir man. Apie savo indėlį nekalbėsiu, kad nebūčiau palaikytas plepiu. Bet aš esu priverstas atsakyti tam, kuris Vilniuje kai kam iš jūsų pasakė: „Bažnyčią Švenčionėlių liaudis pasistatė!“ Taip! Tai tiesa! Bet... buvo Švenčionėliuose liaudies, buvo ir kunigų iki man atvažiuojant į Švenčionėlius, bet bažnyčia nebuvo statoma. Net pastatytas mūras nuo gedimo nebuvo apsaugotas! Atleiskite, kad tai jums sakau: aš esu verčiamas gintis...

Brangieji! Jūs daug dirbote! Sunkiai dirbote! Dirbote labai energingai! Galima įsivaizduoti, kaip dirbote, jeigu per trumpiausią rudens dieną (lapkričio mėnesį) be technikos, be me-

čbanizmų bažnyčios perdengimui (lubų betonavimui) per dieną jūs užkėlėte dvi tonas cemento! O kur skalda, vanduo, žvyras?! Ir visa tai ten reikėjo sumaišyti!.. Kas gali visa tai įsivaizduoti?! Bažnyčios statyboje dirbo 3000 talkininkų. Tik už ačiū! Ir ačiū ne visada išgirsdavote... O išgirde, atsakydavote: „Nereikia dėkoti: mes sau dirbame“.

Daug dirbote ir daug aukojote! Aukojote, patys nedaug turėdami. O suaukojote labai daug: per trejus metus - 1957, 1958, 1959 - suaukojote 246 094 (du šimtus keturiasdešimt šešis tūkstančius devyniasdešimt keturis) rublius. Ne kartą girdėjote, kad prašiau jūsų, jog melstumėtės už bažnyčios geradarius. Malonėkite melstis ir toliau: kaip už gyvus, taip ir už mirusius. Tikrai prisimintini visi geradariai: savi ir svetimi, nes parapija vien savo jėgomis per tokį trumpą laiką nebūtų pajėgusi tiek padaryti Kiek suaukojo parapija, jau sakiau. Kitų parapijų geradariai suaukojo 537 047 (penkis šimtus trisdešimt septynis tūkstančius keturiasdešimt septynis) rublius. Tai gi Švenčionėlių parapija turi būti dėkinga ir kitiems geradariams. Yra už ką dėkoti: parapija suaukojo ketvirtį milijono, o kiti geradariai - pusę milijono! Ačiū Jums, ačiū visiems Geradariams! Aš buvau nusiteikęs čia su jumis melstis už geradarius, bet, deja, negalėsiu: esu nušalinamas, išmetamas... Tai gi melskitės ir... melskitės jūs: prašykite gyviesiems palaimos, mirusiesiems ramybės.

II

Atsisveikindamas su jumis, parapija, dar turiu jums paaiškinti vieną labai svarbų faktą, kad žinotumėte tiesą, nebūtumėte suklaidinti, o aš apjuodintas.

Po kiekvienos statybos lieka statybinių medžiagų. Liko ir pastačius bažnyčią. Kur ir kam jas buvo galima panaudoti? Parduoti? Nebuvo galima: būtų palaikyta spekuliacija ir būtų me buvę apkaltinti kaip Klaipėdos bažnyčios statytojai [kunigai Liudvikas Povilonis ir Bronius Burneikis buvo už tai nu-teisti]. Sukraut ir supūdyt ar sukūrent - buvo gaila. Pastatyt namą prie bažnyčios buvo reikalinga, bet nebuvo galima, nes šioks toks medinis (34 kvadratinų metrų) namelis buvo. [Mat

buvo draudžiama statyti bet kokius parapijos namus; kunigas galėjo statyti tik savo vardu.] Taigi bažnyčios komitetas, pripažinęs, kad prie statomos bažnyčios aš tikrai pasidarbavau, nutarė bent iš dalies man atsilyginti ir kaip premiją padovanoti likusias statybines medžiagas. Iš tų medžiagų aš ir pastačiau jums žinomą namą. Pastačiau ne kur kitur - Palangoj, Vilniuj, ar dar kur nors, - bet čia, prie Švenčionėlių bažnyčios, kad turėčiau kur gyventi pats ir po manęs Švenčionėliuose dirbsiantys kunigai. Vos tik pradėjęs statyti, pas Švenčionių rajono notarą parašiau testamentą, kad tame name turės teisę gyventi Švenčionėlių bažnyčioje dirbsiantys kunigai. Po namu buvo didžiulis rūsys, kuriame turėjo būti įrengtas bažnyčios centrinis šildymas. (Projektas jau buvo padarytas.)

Pastačius namą, mane apkaltino, kad jis pastatytas iš valstybei priklausančių medžiagų. Kai namą nusavino, daug kur rašiau. <...> Negrąžino! Buvau išvytas iš namo. Dėl padarytos skriaudos nesijaudinau, nes man buvo kai kas brangiau už namą. <...> Jei aš būčiau kai kam pakluses, ir šiandien būčiau jame gyvenęs. [Kun. B. Laurinavičius, matyt, minty turi RKRT įgaliojimo reikalavimą pašalinti iš bažnyčios vaikus arba KGB nesėkmingą bandymą jį užverbuoti.] Bet aš, kaip kunigas, negalėjau tam paklusti!

Mane Dievulis nubaudė, nes aš visus mokinu, kad tėvelių klausytų, o pats ne tik kad nepaklausiau, bet dargi kvailiu pavadinau, kai mane perspėjo: „Nestatyk! Atims!“

Ką dariau, ne sau dariau, o Dievo ir Bažnyčios garbei bei jūsų naudai. Pastačiau namą bažnyčios darbininkams, nes jiems, kaip ir visiems žmonėms, reikalingas stogas. Reikalingas ir jums, nes žiemą būtinas šiltas kampelis, kur būtų galima kūdikius krikštyti. Taigi, ką dariau, dariau visų gerovei! Tiesa, išėjo kitaip, bet aš nesijaučiu prasikaltęs nei Dievui, nei jums. Aš būčiau palikęs latras, jei būčiau privedęs bažnyčių prie bankroto, bet, ačiū Dievui, kaip jums žinoma, bažnyčios statybą pradėjome laimingai ir laimingai užbaigėme!

...Tiesa ir jėga. Dažnai laimi stipresnis. Bet tai nėra joks laimėjimas!

<...>

III

Kaip minėjau, čia pas jus pragyvenau 11 metų, 5 mėnesius ir 17 dienų. Gera man čia buvo. Nieko netrūko. Patyriau daug jūsų meilės, gerumo ir nuoširdumo. Trūko tik vieno - laiko. Norėjau dar šį tą padaryti, bet... man liepta Švenčionėlius palikti. Gražiai čia gyvenau. Tėpagyvena kiti! Nepavydžiu, tik... skaudu, kad esu išmetamas, nušalinamas be jokios kaltės. Jei Švenčionėlius palikti būtų įsakiusi Motina Bažnyčia, širdies neskaudėtų. Kaip kiekvienas kunigas, taip ir aš esu karys: kur Motina Bažnyčia siunčia, ten ir turiu vykti, nežiūrėdamas, ar tai paaukštinimas, ar pažeminimas - esu pažadėjęs klusnumą. Bet skaudu, kai esi nušalinamas iš koks nusikaltėlis, nors jokio nusikaltimo neįvykdžiau! Neprasikaltau nei Dievui, nei Motinai Bažnyčiai, nei tikinčiai liaudžiai.

Neprasikaltau Dievui, nes Jį mylėjau ir kitus mokiau, kaip jie turi Dievą ir artimą mylėti. Ką dariau, Jo garbei dariau. Mylėjau Dievą ir jus meilės mokiau.

Neprasikaltau Motinai Bažnyčiai, nes kaip šia mūrine, taip ir gyvoja rūpinausi. Rūpinausi, kad būtų gyva, graži, jauna.

Neprasikaltau jums kaip klebonas. Rodos, dėl mano nerangumo niekas nenumirė neaprūpintas šventais sakramentais. Atrodo, niekuomet neteko jums manęs laukti, o aš visuomet jūsų laukdavau. Mokiau jus, kaip mylėti Dievą, žmones, ir ne tik jums gera darančius, bet ir jūsų nekenčiančius. Viena, kas man nerimą kelia, tai kad kartais neįdomiai jums kalbėdavau (pamokslus sakydavau), tačiau jums suprantama, kad ir kanarėlė neįdomiai čiulba, jei ji užkimusi... Dažnai ką norėjau jums pasakyti - negalėjau... Kita priežastis: ne visuomet turėdavau laiko deramai pasirengti. Nesigirdamas turiu pasakyti, kad mano darbo diena dažnai trukdavo 24 valandas tikrąja to žodžio prasme. Taigi, kaip sakiau, nei prieš Dievą, nei prieš Bažnyčią, nei prieš jus neprasikaltau!

Daug kas klausia: „Kodėl kleboną iškelia? Už ką jį iškelia? Klebonas turėjo teisę čia gyventi! Klebonas turėjo teisę čia pasilikti!“ Taip! Jūs teisūs: aš turėjau teisę čia ir toliau dirbti, nes neprasikaltau! Kai kas sako, kad mane kelia į gerą parapiją <...>, bet šiandien nei gera parapija, nei kurijos pagyrimai

manęs neguodžia ir neramina, nes... esu baudžiamas be jokios priežasties. Jei vaikeliai prisiartino prie altoriaus, tai joks mano prasikaltimas! <...> Ir koks mano prasikaltimas, kad aš vaikelių nuo altoriaus nenuvariau?! Kuo aš būčiau tapęs, jei būčiau juos nušalinęs? Ne kuo kitu, kaip tik peniukšliu! Juk Kristus aiškiai pasakė: „Leiskite mažutėliams ateiti pas mane!“ Koks gali būti prasikaltimas, jeigu vaikelis prisiartina prie altoriaus?! Ar aš juos kuo nors papiktinau? Ar ko nors pikto mokiau? Ne! Temato ir tepažįsta kunigą ir Dievą, o tuomet nebereikės niekam nei baidyt, nei varyt. Žmogus turi teisę viską pažinti! Kiekvienas draudimas - tai noras nuslėpti tiesą!

Tai kokia gi mano iškeldinimo priežastis? Skaudu girdėti, kai sakoma: „Bobos kaltos!“ Ne! Motinų kaltint niekas neturi teisės - jos nekalto! Jos gynė savo vaikučių teises! Nes vaikas priklauso motinai: jis - iš jos kaulo ir kraujo! Ir už vaiko išauklėjimą ji atsako prieš Dievą ir prieš visuomenę! Jei ji vaikeliui parodė kelią į Dievą, į bažnyčią, prie altoriaus - tai pasielgė gerai ir išmintingai. Tai joks nusikaltimas! Garbė ir nevystantis joms vainikas! Motin, Tau, Jums visoms garbė! Neliūdėkit! Jei tavo vaikelis įlįs į svetimą kišenę, valkiosis patvoriais, tada tau bus gėda, o jei tavo vaikelis eina, veržiasi į bažnyčią, tai tu laiminga, nes jis protingas: mokyčiausi, išmintingiausi mokslo vyrai garbino Dievą. Garbė jums, sugėbėjusioms taip gražiai išauklėti savo vaikelius! <...> Esu tikras, kad jūsų vaikelių tikėjimas dar labiau sustiprės ir jų širdyse kils noras dar uoliau veržtis prie Dievo!

Atleiskite, kad porą žodžių pasakysiu apie save. Aš iš mažens mylėjau gerąjį Dievulį, o tapti kunigu pasiryžau 1927 metais. Tais metais Vilniaus krašto lietuvius ištiko didelė nelaimė: 1927 m. spalio 4 d. buvo uždarytos 64 lietuvių mokyklos. Susipratę Vilniaus krašto lietuviai, kunigai buvo įkalinti Lukiškių kalėjime. Tarp jų ir mūsų, Gervėčių parapijos, klebonas kun. Ambrozijus Jakovonis (jis ir šiai bažnyčiai pamatus padėjo). Apie mūsų mylimo klebono areštą paskelbė varpai. Tada aš, dar tik vaikas būdamas, vos 13 metų, širdy pasakiau: „Aš turiu būt kunigu! Aš turiu dirbti tą patį darbą, kurį dirbo

mūsų klebonas!" Pažadą ištesėjau: visas kliūtis gyvenime nugalečiau - o jų tikrai buvo daug - ir tapau kunigu.

Kai kas apie mane sako: „Kvailas kunigas: kam jis leido vaikams rinktis prie altoriaus!" Ačiū Dievui, aš dar nekvailas. Jei vaikeliams neleisčiau, tada būčiau kvailys. „Leiskite mažuteliams ateiti pas mane", - sakė Kristus. Kuo aš būčiau palikęs, jei nebūčiau leidęs?!

Žmogų nutolinti nuo Dievo, nuo Jo atskirti - tai didžiausias nusikaltimas! Išplėšti Dievą - tai reiškia iš žmogaus viską išplėšti. Žmogus, neturintis širdy meilės Dievui, neturi meilės ir žmogui: jis praranda teisingumą, švelnumą, skaistumą, visa tai, kas žmogų daro žmogumi. Dievas, Bažnyčia reikalingi ne tik seneliams, bet visiems žmonėms. Kiekvienas pakrikštytasis yra lygiateisis Bažnyčios narys ir negali būti (be pagrindo) iš jos pašalinamas. Kai kas aiškina [kun. B. Laurinavičius turi mintyje RKRT įgaliotinį], kad jaunuoliai iki 18 metų neturi teisės Bažnyčios gyvenime aktyviai reikštis. Nesąmonė! Nulaužk, atskirk šakelę nuo kamieno: ar ji išsprogs, pražydės, duos vaisių?! Ne, ir dar kartą ne!!!

Tie, kurie eina į bažnyčią, prie altoriaus, patiria daug nemalonumų. Jeigu jie, paklausti: „Kas buvote bažnyčioje? Kas meldžiatės?", išdrįsta atsistoti ir pareikšti: „Aš", jie yra tikri didvyriai. Juk jie žino, kad susilauks ne pagyrimo... Garbė jiems ir nevystantis vainikas! Garbė jų motinoms ir tėvams! <...>

Teko pagirsti: „Aš keiksiu, kol prakeiksiu tuos asilus ir avinus!" Ne! Netinka ir neleistina keikti! Argi aš jus per 11 metų mokiau keikti? Ne, aš mokiau melstis net už priešus! Taigi melskitės! Prašykite Šventosios Dvasios, kad Ji jiems protą apšviestų, kad ir jie Tiesą pažintų ir ją pamiltų!

IV

Kai tėvas kur nors išvyksta ar jaučia, kad jėgos senka, jis pareiškia savo paskutinę valią - testamentą. Taigi ir aš noriu jums pareikšti savo paskutinę valią, nes daugiau kaip tėvas klebonas jau jums nekalbėsiu.

Pirmiausia noriu jums pareikšt nuoširdžiausią padėką už viską visiems. O turiu už ką dėkoti: už jūsų maldas, paklusnumą ir kitas gražiasias jūsų būdo savybes.

Dėkoju mylimiems choristams ir choristėms už didžiulį uolumą ir pasiaukojimą. Jei turėčiau brangiausių laurų, Kupinčiau vainiką ir apvainikuočiau juo jus...

Dėkoju visiems, kurie statė šią gražiąją bažnyčią. Bet dar labiau dėkoju tiems Tėvams ir Motinoms, kurie statė GYVAJĄ BAŽNYČIĄ: išmokė savo vaikus mylėti tai, kas yra brangiausia - Dievą, įskiepijo jiems drąsą viešai išpažinti savo tikėjimą ir meilę Dievui. Garbė jiems ir jų vaikeliams! Garbė, garbė!

Neverkite! Aš dar lieku gyvas Motinai Bažnyčiai. Aš galėjau čia, pas jus pasilikti, bet... kaip sakoma, dėl patogios, šiltos gūžtos aš negalėjau sutikti...

Padėkojęs noriu paprašyti. Ir ateity būkite geri ir geros. Mylėkite Dievą ir Bažnyčią ir tos meilės mokykite ir kitus!

Gerieji choristai! Giedokite dar skambiau, dalyvaukite dar uoliau! Giedokite taip, kad tada, kai aš, ieškodamas giesmėje paguodos, užniūniuosiu: „Papūsk, vėjeli, iš tos šalelės, iš tos šalelės, kur lakštutės ir sakalėliai čiulba...“, jus pagirsčiau!..

Brangiosios Mamytės ir Tėveliai, auklėkite savo vaikelius dar uoliau, įskiepykite dar daugiau drąsos išpažinti visa tai, kas gražu, kas kilnu! Nenustokite statę Gyvoją Bažnyčią!

O jūs, Gerieji Angelėliai, reikškite meilę gerajam Jėzui dar balsingiau, dar karščiau. Su geruoju Jėzumi, kuris mažutėlius taip mylėjo, pasilikite visuomet ir visur.

Ir kas man šiandien palieka? Nieko daugiau, kaip tik tarti: „Viešpatie, jei aš, čia būdamas, ką nors ne pagal Tavo valią dariau, atleisk! Atleisk.., nes norėjau Tavo garbei ir žmonių naudai padaryt, bet nesugebėjau“.

Atsiprašęs Gerąjį Dievulį, atsiprašau ir jūsų, mylimieji: atleiskite ir dovanokite, jei kas buvo ne taip...

Telaimina jus Aukščiausiasis ir tegloboja jus Švenčiausioji Mergelė Marija! Garbė Jėzui Kristui!

[Švenčionėliai, 1968 m. kovo 17 d.]

Viskuo pasidžiaugta, visiems padėkota, o sielvartas ir sopulys tik vienas - dėl GYVOSIOS BAŽNYČIOS: kad ji skriaudžiama, kad ji neginama nuo skriaudikų net tų, kurių pirmųjų pareiga ją ginti... Taip kaip gynė vyskupai V. Borisevičius, M. Reinsys ir kiti... Iš čia ir ta didžiulė padėka paprastoms kaimo Motinoms ir Tėvams, auginantiesiems naujus Bažnyčios ažuoliukus... Ne asmeninė nuoskauda dėl patirtos neteisybės buvo skaudžiausia kun. B. Laurinavičiui, o kad pardavinėjama Bažnyčios laisvė - gal iš baimės, gal iš karjerizmo, gal iš paprasčiausio žmogiško silpnumo tų, kurie pirmieji privalejo ją ginti. Taip, jis buvo reiklus ne tik sau, bet ir kitiems. Ypač ten, kur buvo Bažnyčios ar Tėvynės reikalai.

Jau būdamas Adutiškyje, 1968 m. balandžio 18 d. jis parašo 4 lapų raportą (taip pavadintas raštas) arkivyskupijos valdytojui mons. Česlovui Krivaičiui ir kancleriui kun. Jonui Deksniui. Čia jis dar kartą pareiškia, kad iš Švenčionėlių klebono pareigų nušalintas neteisėtai. Priekaištuoja mons. Č. Krivaičiui, kad jis kalba taip pat, kaip ir RKRT įgaliotinis. Nepagali jam ir rūsčių žodžių: pareiškia, kad jis (Č. Krivaitis) nėra nei ordinaras, nei valdytojas, nes nieko nei tvarko, nei valdo, o yra tik vykdytojas. (Beje, tą suprato ir žinojo visi kunigai: nė vienas valdytojas be RKRT įgaliotinio – verta pridurti, kad ir be KGB - „palaiminimo“ negalėjo nė vieno kunigo paskirti eiti pareigas.) „Geriausiai Tamstai tiktų egzекutoriaus titulas“, - rašo laiške. Jį apkaltina „šiltos gūžtos“ branginimu, patogumų mėgimu ir dykinėjimu, pavadina Pilotu, kabliu, ant kurio tik kabinama sutana violetinėmis sagomis. Jis sako, kad ši veidmainystė jam skaudė dėl to, kad jeigu jį baustų RKRT įgaliotinis, būtų suprantama, dabar gi... skaudu. „Mane istorija reabilituos, - rašo jis. - Aš prašau Šventos, Dvasios, kad ji Tamstai protą apšviestų, prašau Dievą, kad staigiai nepajustum pasibjaurėjimo savo šilta gūžta, kaip tas iš Dvylikos sidabriniais. Tesaugo Tave Viešpats!“ - rūsčių laišką baigia tokiu linkėjimu. Sunku pasakyti, ką jautė mons. Č. Krivaitis perskaitęs šį laišką - viskas priklausė nuo jo sąžinės... Šią bylą palikime istorijos teismui. Juolab kad tai tik vienas kovojančios ir prisitaikėliškos Bažnyčios santykių sovietmečiu epizodų.

1968 m kovo 18 d. kun. B. Laurinavičius, dalyvaujant Švenčionių dekanui kun. Jonui Kuktai, Švenčionėlių parapiją perdavė kun. Juliui Baltušiiui, o 21 d. iš -kun. Juozo Juodagalvio perėmė Adutiškio parapiją.

ADUTIŠKYJE jis parapijai prisistatė per Šv. Juozapo šventę (kovo 19 d.). Žmonės mena, kad iš pirmo pamokslo suprato, jog gavo gerą kleboną. Pirmasis pamokslas - tai tarsi programinė kalba. Jame kun. B. Laurinavičius nepamiršo paraginti parapijiečius mylėti Dievą ir Bažnyčią, krikščioniškai gyventi patiems ir mokyti taip gyventi savo vaikus. Dėl vaikų teko su Švenčionėliais atsisveikinti, o čia savo darbą vėl pradėjo nuo vaikų. Taip kun. B. Laurinavičius pareiškė, kad jis nesileis būti įbauginamas, nesitrauks, klausys Dievo, o ne ateistų. Jis pirmiausia susipažino su bažnyčios komitetu ir choristais.

Gyvenimo sąlygos Adutiškyje buvo geresnės negu Švenčionėliuose: čia stovėjo gana erdvi dviejų aukštų klebonija, o ir bažnyčia buvo neblogos būklės. Atrodo, galėjo sau leisti atsiškvėpti ir pailsėti bent nuo mūrinės bažnyčios rūpesčių. Tačiau kun. B. Laurinavičius, ūkišku žvilgsniu apžiūrėjęs bažnyčią, pamatė, kad ir čia darbų gausybė. Per 13 metų jis pakeitė visas bažnyčios duris, sienų apatinę dalį iškalė lentutėmis ir jas nulakavo, o visą bažnyčią išdažė ir išdekoravo, pakeitė supuvusias medines grindis ir po jomis įrengė ventiliaciją, prie altoriaus languose sudėjo vitražus, įtaisė meniškas iš medžio drožtas Kryžiaus kelio stotis, padirbdino naujus suolus ir daugybę kėdučių vaikams, galiausiai nauja skarda perdengė bažnyčios stogą. Tačiau didžiausias jo padarytas parapijiečiams patogumas buvo centrinis šildymas: juo jis pats taip džiaugėsi, kad net laiške vysk. J. Steponavičiui 1976 m. sausio 16 d. smulkiai aprašė per kiek laiko ir keliais laipsniais pakyla temperatūra bažnyčioje. Reikėtų atsižvelgti į tai, kad sovietų laikais visiems tiems darbams nuveikti buvo sunku gauti ne tik medžiagų, bet ir leidimą ar parengti projektus. Kun. B. Laurinavičius šioje srityje sovietų pareigūnams buvo „neįkandamas": visus projektus, leidimus sugebėdavo gauti, visuomet turėdavo visus reikalingus medžiagų įsigijimo dokumentus, kad

niekaip negalėdavo prie jo prikibti. Be abejo, prie jo norėta prikibti daug labiau negu prie kito kunigo. Pažymėtina, kad šiuose darbuose jam talkino ne tik adutiškiečiai, bet ir buvę jo mylimi parapijiečiai iš Švenčionėlių: jie vežė grindų lentas iš ten, apšildymo vamzdžius ir kitas medžiagas. Neužmiršdavo jo aplankyti ir per vardadienį, pasveikinti, į jį kreiptis prireikus. Visada kun. B. Laurinavičius sutikdavo ir išleisdavo juos, apdovanodamas padėka ir meile.

Sutvarkęs bažnyčios vidų, kibo tvarkyti šventorių: betono plokštėmis išgrindė taką į bažnyčią, šventorių papuošė didžiulėmis gėlių vazomis. Jo suorganizuoti parapijiečiai ėmė tvarkyti apleistas kapines. Suspėjo suremontuoti ir kleboniją. Joje ne tik pats glaudėsi, čia rasdavo kampelį sušilti ir užkąsti kelias dešimtis kilometrų iš Gudijos atvykę tikintieji. Vartant šimtus jo sukurtų pareiškimų, memorandumų, protestų ir kitų raštų sovietinei ir oficialiajai Bažnyčios valdžiai, sunku įsivaizduoti, kaip jis sugebėjo nuveikti ir tiek ūkinių darbų. Juo labiau kad gyvoji Bažnyčia buvo jam svarbesnė negu mūrinė. Atrodo, kad ir 24 valandų per parą negalėjo užtekti...

Pastoracijoje jis buvo ir liko toks pats uolus, kaip ir pirmosiomis kunigystės dienomis, tik darbo čia buvo kur kas daugiau negu kitur: mat jo parapija neapsiribojo Lietuvos ir Gudijos siena, o apėmė ir didžiulę Gudijos teritoriją, kur nebuvo nė vieno kunigo. Tekdavo pas ligonį važiuoti ir už 100 kilometrų. Prireikdavo į ten vykti ir mirusių laidoti. Ypač darbo padaugėdavo švenčių dienomis: tada į Adutiškį suplūdavo šimtai Gudijos tikinčiųjų - daugelis jų norėdavo atlikti išpažintį, kreipdavosi kitais reikalais.

Adutiškyje, kaip ir kitose vietose, kun. B. Laurinavičius kovojo prieš girtavimą, lankė senelius ir ligonius, niekada neužmiršo vaikų. Vos atsikėlęs, greitai su vargonininku subūrė vaikų chorelį. Kaip Švenčionėliuose, taip ir Adutiškyje vaikai stovėdavo pirmose eilėse prie altoriaus. Vaikai buvo ta sritis, dėl kurios labiausiai kirtosi valdžios ir kun. B. Laurinavičiaus interesai: pirmoji dėjo visas pastangas, kad vaikus atitrauktų nuo Bažnyčios, o kunigas - kad patrauktų. Dėl vaikų ir čia kilo pirmieji konfliktai su valdžia. (Švenčionėliai ir Adutiškis priklausė tam

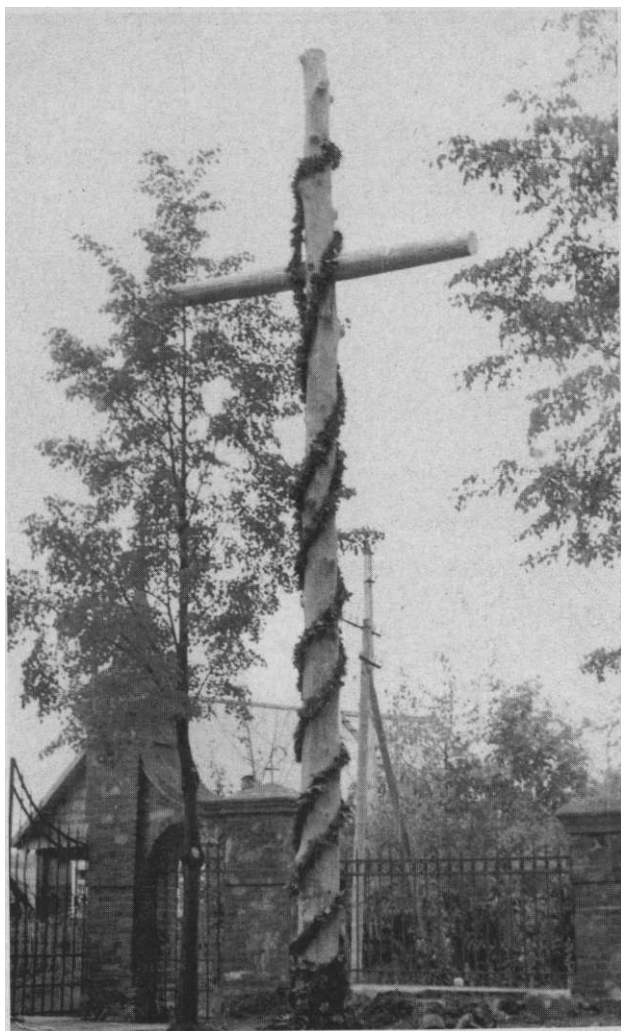
Kun. B. Laurinavičius
su mažaisiais savo parapijiečiais.
Adučiškis, 1976-07-18

Adutiškio bažnyčios vidus

Nešamas statyti kryžius Adutiškio bažnyčios šventoriuje. 1971-09-12

Kryžius stovi

Kun. B. Laurinavičius su Pirmąją komuniją
priėmusiais vaikais

Švenčionyse. 1945 m.

Ceikiniuose. 1947-07-06

Švenčionėliuose. Apie 1965-1967 m.

Adutiškyje. 1979-07-08

Pirmąją komuniją priėmę vaikai su tėvais. Adutiškis, 1979-07-08

pačiam Švenčionių rajonui, tad rajono valdžia bei KGB žinojo, koks „reakcionierius“ tas Laurinavičius.) Jau 1971 m. gruodžio 24 d. jis rašo pareiškimą SSKP CK sekretoriui, SSRS MT pirmininkui ir kitiems, kur, be kitų klausimų, protestuoja ir dėl vaikų religinio auklėjimo varžymų, o 1972 m. balandžio 20 d. 18 Adutiškio parapijiečių pasiunčia pareiškimą SSKP CK sekretoriui L. Brežnevui, SSRS kultūros ministrei J. Furcevai ir RKRT pirmininkui V. Kurojedovui dėl jų vaikų šantažavimo vidurinėje mokykloje už bažnyčios lankymą.

Valdžia, matyt, nutarė savaip sutramdyti „reakcionierių“: 1972 m. lapkričio 25 d. vėlų vakarą paaugliai išdaužė klebonijos langus. Tačiau tai negalėjo kun. B. Laurinavičiaus „sutramdyti“: tokie dalykai jam suteikdavo naujų argumentų ginti tikinčius vaikus. Jis sakydavo ir rašydavo: „Jūs rūpinkitės tais, kurie užpuldinėja, plėšia, žudo žmones, o ne tikinčiais vaikais: šitie neina po tiltais ir akmenimis langų nedaužo“.

Adutiškyje prie altoriaus visada būdavo per 20 patarnautojų, o aplinkui sėdėdavo kelios dešimtys savo „sostuose“ - ant specialių kėdučių. Procesijoje irgi vaikai. Chore - vaikai... O kai ateidavo vaikų katekizacijos metas (vasarą, per vaikų atostogas), besirengiantys Pirmajai komunijai sėdėdavo su mamomis pirmose suolų eilėse. Kun. B. Laurinavičius per Mišias perskaitydavo Evangeliją ir eidavo į bažnyčią, prie vaikų: jiems aiškindavo viską, kas žinotina besirengiantiems šiam sakramentui. Lengva įsivaizduoti, kaip rajono valdžia „auklėjo“ apylinkės valdžią ir mokyklos vadovybę už tai, kad vaikus atiduoda klebonui! Tie savo ruožtu gąsdino vaikus, jiems mažindavo elgesio pažymį, juos palikdavo po pamokų ir kt. Tai ir privertė vaikų tėvus skųstis SSRS aukščiausioms valdžios instancijoms.

1978 m. gruodžio 21 d. Adutiškio bažnyčioje vyko advento rekolekcijos. Kun. B. Laurinavičius bažnyčioje klausė išpažinčių. Tuo metu vargonininkas klebonijoje repetavo su vaikų choreliu. Staiga pas repetuojančius įsiveržė apylinkės pirmininkas, vidurinės mokyklos direktorius ir jo pavaduotojas ir ėmė vaikus gąsdinti, tardyti. Vaikai puolė į ašaras. Apie įsiveržėlius buvo pranešta kun. B. Laurinavičiui. Atsiprašęs laukiančių išpažinties, atskubėjo į kleboniją. Nekviesti svečiai ėmė

plūstis, kodėl jų moksleiviai čia gieda. Kun. B. Laurinavičius atsakė: „Čia ne jūsų, o tėvų vaikai. Ir mano, nes aš juo pakrikštijau“. Atsakydamas į tolesnes „svečių“ priekabas, jis atvėrė duris ir sušuko: „Lauk! Lauk!“ Tie išeidami pasakė: „Mums tik šito ir reikėjo“... Po šio grasinimo nieko gero nebuvo galima laukti. Ateinantį sekmadienį apie įvykį kun. B. Laurinavičius papasakojo per pamokslą, o 1979 m. sausio 30 d. šiuo ir kitais klausimais kreipėsi į Švenčionių rajono prokuratūrą, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą bei vyskupijų valdytojus. Reikalo išviešinimas ir išgarsinimas, matyt, tąsyk sulaukė valdžią nuo griežtesnių priemonių.

Visi su juo bendravę vaikų tėvai mini, kad vaikams jis buvo labai dėmesingas: kiekvieną užkalbindavo, pasisveikindavo, o mokydamas būdavo išradingas ir reiklus. Yra išlikusi vasarą pas jį atostogaudavusiems "dukterėčios vaikams jo sudaryta dienotvarkė: kada keltis, kada ir ką daryti ir kada gulti. Užbaigiama punktu: „TYLA! TYLA!“ Visai kaip kunigų seminarijoje... Aišku, kad ir pats nemokėjo dykinėti, ir visus vaikus norėjo išauklėti darbščius bei gerus. 1979 m. liepos 28 d. rašytame laiškelyje iš Adutiškio rašo: „Garbė Jėzui Kristui. Jūrate, siunčiu Tau skaitymėlį, kad žinotum, kaip reikia rašyti laiškus. O nuo savęs patariu, kad kiekvieną dieną perskaitytum bent penkis puslapius kokios nors knygutės. Tą patį patarimą perduok ir Algiukui. Siunčiu Tau, Tavo Tėveliams ir Broliukui gražiausius linkėjimus. Visur ir visuomet elkitės gražiai, pavyzdingai, o tuomet jus mylės Dievulis, Tėveliai, aš ir visi. Trumpai sakant, būkite meilūs Dievui ir visiems. Telaimina jus Dievulis“. Jiems rašytuose laiškuose neužmiršdavo pridurti: „Jūrate, Algiuk, tik netingėkite!“ Net, ko gero, paskutiniame laiškelyje dukterėčiai, rašytame 1981 m. liepos 2 d., pabaigoje neužmiršta pridurti savo įprasto raginimo jos vaikams: „Tik nebūkite tinginiukai!“ Vaikai jam buvo didžiausias rūpestis.

Jo pastoracija, kaip minėjome, apėmė ne tik Lietuvą, bet ir dalį Gudijos. Savo parapijiečius stengėsi pažinti ir žinoti visus jų rūpesčius bei vargus. Nors kalėdojimas buvo uždraustas, tačiau jis, apžergęs dviratį, apvažiuodavo ne tik savo parapijos katalikus, bet aplankydavo ir kitatikius. Įsidėmėdavo

ligonius ir vargšus: paskui pas juos dažnai nuvažiuodavo ne tik su dvasiniu peniu, bet dažnai ir su materialine parama. Kai ištikdavo kokį parapijietį nelaimė, jeigu tik sužinodavo, kuo galėdamas padėdavo. Kai sudegė Kavaltiškės kaimo gyventojų namai, jis atvažiavo dviračiu ir įteikė voką su pinigais... Daug tokių atsitikimų mena žmonės. Labai rūpindavosi ir remdavo politinius kalinius ir pasilikusias jų šeimas: apie tai liudija savo atsiminimuose A. Terlecko ir R. Ragaišio žmonos. Atrodo, iš kur jis imdavo tiek lėšų, kad parentų tiek žmonių? Gal iš tos didelės meilės alkstantiems, kaip Kristus prie Genezareto ežero duoną ir žuvį, taip jis savo lobius galėjo padauginti?.. Gal.., nes jo atjauta žmogui iš tiesų buvo didelė. Už tai sau, pasaulio vaikai pasakytų, buvo šykštus: kaip rašo jo ilgametė šeimininkė, nevalgė nei torto, nei saldinių, net kisieliaus negerdavo. Advento ir Gavėnios metu laikydavosi labai griežto pasninko... Šiandieniam malonumų išlepintam žmogui tai sunkiai suprantama. O svečiui būdavo dosnus ir vaišingas. Tiesa, kaip rašo prisiminimų autoriai, kartais tos vaišės galėjo susidėti tik iš bulvės ir ridiko - tik tiek tąsyk turėdavo, - bet viską atpirkdavo jo gerumas ir nuoširdumas. Atrodo, kad kiek jis buvo reiklus ir griežtas savo luomo žmonėms, tiek buvo atlaidus ir, pasakytume, mielaširdingas paprastam kaimo žmogui. Gal todėl, kad ten glūdėjo jo šaknys?.. Nors idealistams kunigams jis irgi buvo labai mielas ir draugiškas...

Matyt, labai brangino savo idėjos brolius ir bendražygius. Yra žinoma, kad per atlaidus, išlydėjęs talkinčius kunigus, vėl dengdavo stalus ir prie jų sėsdavo atvykę disidentai: Butkevičių šeima iš Kauno, Viktoro Petkaus namiškiai ir kiti.

Jau kalbėjome, kad Gudijos lietuvių reikalai jam visada rūpėjo: rūpinosi, kad, 1978 m. mirus kun. Stanislovui Chodygai, gervėtiškai gautų lietuvių kunigą; net pats buvo sutikęs ten vykti, jeigu neatsiras kito. Po ilgų vargų valdžia leido atvykti... nelietuviui kunigui, ir tik 1982 m. buvo paskirtas iš Gudijos kilęs ir Kauno kunigų seminariją baigęs, taigi lietuviškai mokantis, naujai iššvestas kunigas. Kun. B. Laurinavičius visą laiką rūpinosi ir kitų Gudijoje gyvenančių lietuvių reikalais: padėjo Pelesos parapijos žmonėms kovoti už bažnyčios susi-

grąžinimą, organizavo pareiškimų rašymą ir pats rašė, reikalaudamas lietuviškų mokyklų.

Kun. B. Laurinavičius parašė kelis šimtus įvairių pareiškimų, protestų, memorandumų ir kitų raštų sovietų valdžios atstovams ir oficialiai Bažnyčios vadovybei. Be minėtų, rašytų Švenčionėliuose, itin gausus Adutiškio laikotarpio jo rašytinis palikimas. Ir raštų turinys keitėsi: problemos apėmė vis didesnę interesų pluoštą - nuo asmeniškai patirtų neteisybų iki visos Sovietų Sąjungos mastu vykdomos antibažnytinės politikos ir žmogaus teisių pažeidimų. Kaip prisimena jo artimieji, naktys buvo tinkamiausias laikas kurti šiems raštams: girdėdavosi, kaip per naktį pyška rašomoji mašinėlė. Kartais prie jos ir užmigdavo... Šio laikotarpio rašytinį palikimą atskirai pagnrinėsime toliau.

1975 m. rugpjūčio 1 d. 35 valstybės - tarp jų JAV, SSRS, Šventasis Sostas, Anglija, Federatyvinė ir Demokratinė Vokietijos bei daug kitų šalių - Helsinkyje pasirašė *Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje Baigiamąjį Aktą*. Viena jo punktų numatyta, kad Europos šalyse būtų fiksuojami žmogaus teisių pažeidimo faktai ir su jais kovojama. Akademiko Andrejaus Sacharovo aplinkoje gimė mintis kurti visuomeninę instituciją šiam darbui atlikti. Taip 1976 m. gegužės 12 d. įsikūrė Helsinkio susitarimų vykdymui stebėti Maskvos grupė. Jų pavyzdžiu 1976 m. lapkričio 9 d. tokia grupė įkuriama ir Ukrainoje, o lapkričio 25 d. - ir Lietuvoje. Nors šios grupės oficialaus vadovo ir nebuvo, tačiau faktiškas jos įkūrimo iniciatorius ir vadovas buvo Viktoras Petkus. Jos nariai buvo Tomas Venclova, Eitanas Finkelšteinas, kun. Karolis Garuckas SJ ir buvusi politinė kalinė, rašytoja Ona Lukauskaitė-Poškienė. 1979 m. balandžio 6 d. mirus kun. K. Garuckui, į šią grupę buvo kooptuotas kun. B. Laurinavičius. 1978 m. nuteisus V. Petkų, 1981 m. dar kitus du šios Helsinkio grupės narius - Mečislovą Jurevičių ir Vytautą Vaičiūną, o T. Venclovai dar anksčiau emigravus į Vakarus, kun. B. Laurinavičius 1981 m. grupėje liko vienintelis pajėgus dirbti. Jo įstojimas į Helsinkio grupę, be abejo, dar labiau sustiprino KGB dėmesį jam. 1980 m. vasario 6 d. Adutiškio klebonijoje buvo atlikta

beveik 8 valandas trukusi krata. Kratos tikslas: „Surasti ir paimti antitarybinius leidinius ir dokumentus bei jų technines gaminimo priemones, taip pat kitokius daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės baudžiamajai bylai". Kratos metu buvo paimitos 2 rašomosios mašinėlės (lietuviško ir rusiško šrifto), daug jo rašytų ir išsiųstų dokumentų, kalendorėlis, trys fotoalbumai ir kitų spaudinių. (Beje, 1980 m. pradžioje KGB atliko kratas pas daugelį įtariamų pagrindinės religinės spaudos darbuotojų. Prie jų, kaip „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" korespondentas, priklausė ir kun. B. Laurinavičius.) Be abejo, jis KGB domino ir kaip Helsinkio grupės narys.

Praslinkus vos 5 dienoms po kratos, vasario 11 d. pas jį atvyko Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Vytautas Mačionis, Adutiškio apylinkės pirmininkas A. Laurinavičius bei „Tiesos" laikraščio spec. korespondentė Danguolė Repšienė. Suprantama, kad eilinis korespondentas, vykdydamas paprastą užduotį, nevaikšto su tokia palyda. Papriekaištavusi dėl ateistų užsipuolimų, D. Repšienė ėmė kamantinėti kleboną apie buvusio vargonininko žmonos sukeltą kažkieno pakurstytą skandalą. Tada kun. B. Laurinavičius pareiškė, kad jis apkalbų nekomentuoja, ir tuo „vizitas" baigėsi. Korespondentė su mokytojomis Juršėnienė ir Baužienė lankėsi pas adutiškiečius ir bandė rinkti apie kleboną kompromituojančią medžiagą. Iš paskelbto straipsnio matyti, kad nelabai joms sekėsi: neturėjo ką blogo pasakyti žmonės apie savo kleboną. 1980 m. vasario 17 d. kun. B. Laurinavičius, aprašydamas šį „vizitą" savo atmintinėje, tvirtina, kad „korespondentė Repšienė, prieštaraudama Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo nutarimo turiniui, parašė net du straipsnius į dienraštį „Tiesa" apie kunigą Šapoką, kurį vėliau piktadariai labai žiauriai nukankino". Tai buvo pranašingi žodžiai apie korespondentę D. Repšienę kaip apie juodąjį angelą: kur ji pasirodydavo, ateidavo mirtis.

Tiesa, D. Repšienės straipsnis apie kun. B. Laurinavičių pasirodė tik beveik po dvejų metų: tikriausiai tiek reikėjo laiko kai kam suplanuoti piktadarybę ir palaukti tinkamo momento. Straipsnis „Į gyvenimą - ne per šventorių" „Tiesoje

(Nr.267/11786) pasirodė tik 1981 m. lapkričio 21 d. Pagrindinis kaltinimas - ir vėl vaikai - kad klebonas juos traukia į bažnyčią, neleidžia mokytojams juos ateistiškai auklėti. Mirties pranašas prabilo... Lyg nujausdamas blogą lemtį, kun. B. Laurinavičius buvo liūdnokas. Jam buvo likę gyventi trys dienos...

KGB sekimo intensyvėjimą kun. B. Laurinavičius jautė seniai, kiek įmanydamas stengėsi nuo to apsisaugoti. Yra žinoma, kad traukiniui bilietą ne pats pirkdavo, o paprašydavo, kad kas nors kitas jam nupirktų. Yra sakęs, kad niekada nevažiuojęs į Vilnių tiesioginiu autobusu iš Adutiškio, o kad sumėtytų pėdas, Švenčionyse persėdęs į kitą. Kun. Kazimierui Žemėnui yra pasakojęs, kaip jam yra prisipažinęs pats pas jį KGB siūstas provokatorius, kad paskutiniaisiais metais ne vienam bičiuliui buvo užsiminęs, jog du kartus norėta jį suvažinėti. Jis jautė, kad KGB kilpa veržiasi ir su juo rengiamasi vienaip ar kitaip susidoroti. Arešto atvejui jis numatė žmones iš Ceikinių, Kalesninkų, Švenčionėlių ir Adutiškio parapijų, kurie galėtų jį ginti teismo metu ar po jo. Ne tik numatė, bet ir surašė argumentus, kuriais remiantis jis turėtų būti ginamas. Numatė, kad valdžia gali prieš jį griebtis ir kitų priemonių. Juolab kad tais metais KGB buvo pamėgusi neteisinius susidorojimus: 1980 m. chemiškai apdegino kun. Juozą Zdebskį ir jeigu ne draugų ir bičiulių pasiaukojantis gydymas, viskas galėjo baigtis mirtimi. Tais metais neaiškiomis aplinkybėmis - manoma, kad tai KGB darbas, - buvo nužudytas kun. Leonas Šapoka, o 1981 m. - kun. Leonas Mažeika. Visa tai turėdamas galvoje, kun. B. Laurinavičius per pamokslą Adutiškyje parapijiečiams pareiškė: „Jeigu rasit pasikorusį, žinokite - ne aš pats. Jeigu rasit nusinuodijusį, žinokit - ne aš pats. Jeigu rasit partrenktą mašinos ar po traukiniu (kaip 1975 m. atsitiko su Mindaugu Tomoniu), žinokit - ne aš pats". Tais metais savo artimam bičiuliui, buvusiam Švenčionėlių parapijiečiui Gerojimui, sakė: „Bernardai, tave įpareigoju mane palaidoti Švenčionėliuose. Galbūt negausi transporto, bet tai ne bėda. Jeigu žiemą, tai nuvežkit ant rogučių, o jei vasarą, tai du dviračius sustatę atgabenkit". Šiuos žodžius girdėjusi Bernardo žmona paklausė: „Gal blogai jaučiatės, tėveli?" „Ne, aš stip-

rus kaip liūtas, - atsakė kunigas, - bet gali prisiliesti pikta ranka. Jaučiu kėslus..."

Tikriausiai tos pačios nuojautos vedamas 1981 m. birželio 4 d. jis parašo TESTAMENTĄ. Ne turtus paskirsto - jų niekada neturėjo, - bet pareiškia savo paskutinę valią. Jame rašoma:

Metai kaskart vis greityn, o tuo pačiu amžinybė artyn. Keliaudamas savo kelionės 68 kilometrą - metus ir dirbdamas Viešpaties Vynuogyne trisdešimt septintus, pareiškiu paskutinę savo valią, kurią įvykdyti įgalioju sesutę Julę, o jei Ji būtų nepajėgi - Reginutę Girdauskienę ir Jadzytę Pranskienę. Maloniai prašau joms padėti kunigą Kazimierą Žemėną ir kunigą Algimantą Keiną

Gyvenime niekuomet iš kitų nereikalavau, o visuomet turtingas buvau.....Neužmiršdamas ir neuvertindamas savo Tėvelių gerumo, kad Jie leido mane taip sunkiais laikais į mokslą ir rūpinosi manimi, kaip reti tėvai rūpinosi ir rūpinasi savo vaikais, noriu priminti, kad daug gerumo patyriau ir iš Visuomenės, kuri man padėjo per „LIE-TUVIŲ LABDARYBĖS DRAUGIJĄ" - taigi palieku bent simbolinį atpildą 800 (aštuonis šimtus) rublių, kuriuos prašau įteikti kunigui Kazimierui Žemėnui, o jei jis būtų nepajėgus - kunigui Algimantui Keinai. Norėčiau, kad jie būtų panaudoti labdarybei arba katalikiškai spaudai, o dar geriau būtų, kad juos perduotumėt į Katalikiškosios Lietuvos fondą. Esu tikras, kad Lietuvos visuomenė atsisakys ateizmo, kuris veda ŽMONIJĄ PRIE VISUOTINIO KRACHO

Mano knygas, kurios jiems patiks, tepaima kunigas Kazimieras Žemėnas arba kunigas Algimantas Keina, o likusias teišdalina tikintiesiems

Namas, kurį aš pastačiau prie Švenčionėlių bažnyčios, priklauso Švenčionėlių parapijai. Esu tikras, kad ateis laikas, ir namas bus denacionalizuotas.....Norėčiau ilsėtis Švenčionėliuose, bet, jei atsirastų sunkumų, priglauskite ten, kur Jums patogiau

*Norėjau nuoširdžiai garbinti Viešpatį Dievą, ginti MOTINĄ
BAŽNYČIĄ ir skriaudžiamuosius. Norėjau reikalingiems padė-
ti - juos pamokyti, bet jei nesugebėjau, prašau gerąjį Dievą,
kad Jis man atleistų, o taip pat ir visų prašau man atleisti ir
dovanoti, jei kam palikau skolingas ar kuomi neįtikau.*

Kun. B. Laurinavičius (parašas)

Adutiškis, 1981 m. birželio 4 d.

Nuojauta neapgavo. 1981 m. lapkričio mėn. jis pametė pasą. Greitai gavo pranešimą, kad pasas rastas ir yra Kaune. Lapkričio 24 d. išsiruošė į Kauną. (Niekas nerašo ir turbūt nežinoma, pas ką jis vyko į Kauną.) Iš Kauno jis grįžo į Vilnių ir rengėsi čia nakvoti. Eidamas pas giminaičius, buvo užsukęs pas savo bičiulį kun. Kazimierą Vasiliauską, tuomet gyvenusį virs Šv. Rapolo bažnyčios zakristijos, bet jo nerado. Užsuko ir pas kitą bendramokslį, kurį taip pat, kaip ir kun. K. Vasiliauską, lageryje rėmė, kun. Antaną Dilį, bet ir šio namuose nerado. Prie savęs turėjo 1000 rublių, juos turėjo perduoti politiniams kaliniams remti. Taigi ir paskutinė kelionė buvo skirta ne tik saviems reikalams tvarkyti, bet ir krikščioniškai meilei nešti. Einantį per Kalvarijų ir Žalgirio gatvių sankryžą apie 20 val. 15 min. jį partrenkė 2-osios Vilniaus autotransporto įmonės vairuotojo Grigorijaus Lazukino vairuojamas automobilis MAZ-503, vežęs plytas į karinį dalinį vadinamajame Šiaurės miestelyje. Smūgis buvo mirtinas. Žodį „einantį“ turbūt reikia rašyti kabutėse, nes pats vairuotojas sakė, kad pėsčiasis gatvėje atsirado staiga, ir jam susidarė išpūdis, jog žmogus tiesiog įbėgo. Ėjo gandai ir „LKB Kronika“ rašė, kad buvo žmonių, regėjusių, kaip jį prie sankryžos stumdė du vyriškiai ir išstūmė į gatvę. Tačiau šie žmonės neišdrįso viešai paliudyti šio fakto, nes... greitai pasklido kalbos, kad tai KGB darbas. O kas yra KGB, žinojo kiekvienas „tarybinis pilietis“... Skandalu kvepiančią bylą lapkričio 30 d. iš Vilniaus miesto milicijos valdybos pasiėmė tirti Vidaus reikalų ministerijos Tardymo valdybos ypatingai svarbių bylų vyresnysis tardytojas milicijos kapitonas B. Vaitiekūnas. (Be abejo, tas buvo padaryta KGB

nurodymu, nes ne milicija, o KGB žinojo, kas yra žuvusysis.) Visi byloje minimi apklausti liudytojai (A. Tarvydas, S. Žvibas, V. Ševeliovas ir A. Osteris) nurodo, kad pėsčiasis „ėjo ramiu žingsniu" ir nuo šaligatvio buvo nuėjęs 3-4 metrus. Tai prieštarauja vairuotojo pasakojimui, kad žmogus prieš sunkvežimį išdygo staiga: „lėtu žingsniu" spėjusį nueiti 3-4 metrus žmogų jis būtų pastebėjęs... Tiesa, tardytojas rašo, kad liudytojų parodymus, jog „pėsčiasis judėjo ramiu žingsniu", reikia vertinti kritiškai, nes šis jų susidarytas išpūdis yra „subjektyvaus pobūdžio"... Matyt, tardytojui buvo žinomi ir kitokie liudijimai, nes jis šį faktą traktuoja išskirtinai, tarsi apsidrausdamas prieš galinčius iškilti viešumon priešingus faktus. Viena aišku, kad tarp mačiusiųjų neatsirado su žuvusiojo drąsa galinčių ginti tiesą ir išdrįstančių pasakyti savo vardą ir pavardę: likę tik anoniminiai liudijimai - bijojo KGB... Bet nuo pat pradžių žmonės buvo įsitikinę, kad tai KGB darbas - neivardijant liudytojų, buvo kalbama apie mačiusius ir pasakojusius, kaip žuvusysis buvo pastumtas į gatvę. Vėliau ne vienam tar-domajam įbauginti kagėbistai naudojo užuominas, kad „kai kas ir po ratais pakliūna". Tokie dalykai dar labiau stiprino įsitikinimą, kad tai KGB darbas. 1982 m. kovo 26 d. baudžiamoji byla Nr. 02-1-088-81 buvo nutraukta ir perduota saugoti LSSR prokuratūrai. Bylos nutraukimo nutarties kopiją pasiėmė ir KGB tardymo skyrius¹¹⁰.

Kaip ir pridera, po žūties testamentas pirmiausia pakliuvo į tuometinio Švenčionių dekanu kun. Alberto Ulicko rankas. Jam mirusiojo valia tapo žinoma. Tačiau jis šią valią - kad norėjo būti palaidotas Švenčionėliuose ir kad testamentą vykdytojais, be kitų, paskirti ir kunigai K. Žemėnas bei A. Keina - paskelbė nenoriai ir uždelsęs. Sužinoję mirusiojo valią, testamentą vykdytojai ėmė rūpintis, kad būtų palaidotas Švenčionėliuose, tačiau valdžia neleido. Teko laidoti Adučiškio bažnyčios šventoriuje. Laidotuvėse dalyvavo kovojančios Lietuvos Katalikų Bažnyčios dvasiniai vadovai vyskupai tremtiniai J. Steponavičius ir V. Sladkevičius. Tik 1988 metais, prasidėjus Atgimimui, Švenčionių rajono Sąjūdžio iniciatyvinės grupės

¹¹⁰ LYA. F. K-I, baudž. byla Nr.108 (arch.Nr. 16577-LI), t. 18, l. 273-275.

spalio 8 d. prie Belio ežero surengtame pirmajame mitinge, dalyvaujant apie 5 tūkstančiams žmonių, buvo priimta rezoliucija. Ja reikalauta, kad rajono valdžia saugotų ir atstatytų nugriautus paminklus, pastatytų paminklą stalinizmo aukoms, netrukdytų kurtis Sąjūdžio rėmimo grupėms ir kt. Antrajame priimtos rezoliucijos punkte buvo reikalaujama įvykdyti žuvusio Adutiškio klebono B. Laurinavičiaus testamentą, t. y. perkelti jo palaikus į Švenčionėlių bažnyčios šventorių. Dabar jau rajono valdžia nedrįso prieštarauti. Perlaidojimą organizavo testamentą vykdytojai kunigai Kazimieras Žemėnas ir Algimantas Keina bei Švenčionių rajono Sąjūdžio taryba. 1988 m. lapkričio 25-26 d. įvykdyta kun. Broniaus Laurinavičiaus valia - jo palaikai iškilmingai pervežti iš Adutiškio ir palaidoti Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje. Tais metais parapijai buvo grąžinta ir jo statyta klebonija. Nors kun. B. Laurinavičiaus palaikai iškelti iš Adutiškio, adutiškiečiai ir toliau labai gerbia tą žemės lopinėlį, kur septynerius metus gulėjo kunigo palaikai, ant jo dažnai padeda gėlių. Deja, kun. B. Laurinavičius nesulaukė komunizmo saulėlydžio ir Laisvės patekėjimo. Bet liko jo darbai ir daug jo rašytų dokumentų.

1998 m. rugpjūčio 21 d. dekretu Nr.152 Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus *„Už narsą, pasiaukojimą ir ištvėrę, kovojant dėl Tautos laisvės bei ginant žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje, Rugpjūčio 23-osios - Juodojo kaspino dienos proga"* Vyčio Kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinu po mirties apdovanojo Bronių Laurinavičių*.

* Tekstas iš antrosios dekreto lapo pusės.

Kun. B. Laurinavičiaus apdovanojimo 2-ojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu dekretas. (PA)

6. KUNIGO BRONIAUS LAURINAVIČIAUS VEIKLA GINANT ŽMOGAUS BEI TIKINČIŲJŲ TEISES IR KGB KOVA PRIEŠ JĮ

Sandra Lengvinienė

Veikla Lietuvos Helsinkio grupėje 1979-1981 m.

1975 m. Helsinkyje buvo pasirašytas *Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje Baigiamasis Aktas* - 35 valstybės, tarp jų ir Sovietų Sąjunga, pasižadėjo gerbti visas žmogaus teises. Tačiau tikrovė buvo kitokia: Sovietų Sąjungoje žmogaus teisės buvo ignoruojamos, tikintieji persekiojami už savo religinius įsitikinimus. Disidentinio judėjimo Sovietų Sąjungoje vadovas akademikas Andrejus Sacharovas pasiūlė steigti grupes, tiriančias Helsinkio Baigiamojo Akto pažeidimus ir informuojančias apie juos pasaulio visuomenę. 1976 m. gegužės 12 d. Maskvoje įsikūrė Helsinkio grupė¹¹¹. Jos pavyzdžiu tokios grupės susikūrė Ukrainoje, Gruzijoje, Armėnijoje ir Lietuvoje¹¹².

1976 m. lapkričio 25 d. susikūrusios Helsinkio susitarimų vykdymui remti Lietuvos visuomeninės grupės (toliau - Lietuvos Helsinkio grupė) tikslas buvo rinkti ir fiksuoti žinias, susijusias su žmogaus ir tautų teisių bei laisvių pažeidimais ir perduoti jas į užsienį¹¹³. Lietuvos Helsinkio grupė greitai pasidarė žmogaus teisių gynimo simboliu. Jos kūrimo iniciatorius - buvęs politinis kalinys Viktoras Petkus. Į grupę įsijungė jėzuitas kunigas Karolis Garuckas, fizikos mokslų daktaras Eitanas Finkelšteinas, poetė, rašytoja, pedagogė, buvusi politinė kalinė Ona Lukauskaitė-Poškienė, poetas, vertėjas Tomas Venclova¹¹⁴.

Pažymėtina, kad nuo 8-ojo dešimtmečio komunistų valdžia represijas naudojo nuosaikiau, siekdama išvengti kaltinių ir priekaištų tarptautinėje spaudoje. Saugumas pirmiausia grasinimais ir gundymais mėgino užkirsti kelią disidentų veiklai.

¹¹¹ Ž. Račkauskaitė. Lietuvos Helsinkio grupė. Susikūrimas ir veikla 1976-1981 m. // *Tautos atmintis*, p. 14.

¹¹² Ten pat, p. 14.

¹¹³ Ten pat, p. 13.

¹¹⁴ Ten pat, p. 14.

Po 1972 m. tik trys kunigai (S. Tamkevičius, A. Svarinskas ir J. K. Matulionis) ir ne daugiau kaip keturiasdešimt pasauliečių buvo nuteisti už savo religinius įsitikinimus¹¹⁵.

Lietuvos Helsinkio grupės veikla nepažeidė oficialiųjų sovietinės teisės normų, tačiau valdžia nuolat persekiojo jos narius. 1977 m. suimtas ir nuteistas grupės įkūrėjas ir neoficialus vadovas V. Petkus. Kitų grupės narių veikla taip pat buvo suvaržyta ir priblėso.

1979 m. mirus kun. K. Garuckui *SJ*, į jo vietą stojo kun. Bronius Laurinavičius¹¹⁶. Jo įstojimas į Lietuvos Helsinkio grupę buvo neatsitiktinis. Dirbdamas įvairiose parapijose kunigas aktyviai kovojo už žmogaus ir tikinčiųjų teises, bendradarbiavo su pagrindinės „LKB Kronikos“ leidėjais. Kaip teigia K. K. Girnius, kun. B. Laurinavičius suvaidino svarbiausią vaidmenį išjudinant Helsinkio grupę iš savotiško sustingimo¹¹⁷. Kartu su kun. B. Laurinavičiumi į Lietuvos Helsinkio grupę įstojo gydytojas Algirdas Statkevičius, darbininkas Mečislovas Jurevičius, šiek tiek vėliau - inžinierius Vytautas Vaičiūnas. Išvykus E. Finkelšteinui ir T. Venclovai į užsienį bei mirus kun. K. Garuckui *SJ*, iš senųjų grupės narių buvo likusi vienintelė O. Lukauskaitė-Poškienė, todėl kun. B. Laurinavičiaus išitraukimas į grupę ją išgelbėjo nuo sunykimo.

Lietuvos Helsinkio grupės nariai rinko ir skelbė dokumentus, įrodančius civilinių teisių pažeidimus, religinių bendruomenių veiklos ribojimus, teisės emigruoti pažeidimus, politinių kalinių diskriminaciją, represijas prieš disidentus. Informacija buvo kruopščiai tikrinama. Dauguma Lietuvos Helsinkio grupės paskelbtų dokumentų paviešino Sovietų Sąjungoje vykstantį disidentų persekiojimą. Prasidėjus disidentų areštams Lietuvoje, buvo nedelsiant parengiami protestai. Pareiškimuose Lietuvos SSR Ministrų tarybai, Aukščiausiosios tarybos prezidiumui buvo protestuojama prieš žinomų Lietuvos disidentų Viktoro Petkaus, Romualdo Ragaišio, Balio Gajausko, Antano Terlecko, Juliaus Sasnausko suėmimus: jų areštai laikomi

¹¹⁵ Krikščionybė Lietuvoje., p. 519.

¹¹⁶ KGB Švenčionių r. poskyrio planai ir ataskaitos. 1979-12-16//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4375, 1.9.

¹¹⁷ Krikščionybė Lietuvoje., p. 541.

neteisėtai, kaltinimai nepagrįstais. Atvirame laiške „Tiesos“ redaktoriui A. Laurinčiukui Lietuvos Helsinkio grupės narys kun. K. Garuckas SJ ir jo įpėdinis kun. B. Laurinavičius pasmerkė beprasmiškus kaltinimus (straipsnis „Tiesoje“¹¹⁸), mestus B. Gajauskui¹¹⁹. 1979 m. lapkričio 2 d. buvo pareiškėtas protestas dėl A. Terlecko suėmimo¹²⁰: jo suėmimas laikomas pasikėsiniu į asmens garbę ir orumą, sveikatą ir laisvę. Kun. B. Laurinavičius dalyvavo A. Terlecko teisme, kur pasakė ginamąją kalbą.

1979 m. gruodžio 13 d. pareiškime, adresuotame SSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumo pirmininkui L. Brežnevui, Lietuvos Helsinkio grupės nariai (kun. B. Laurinavičius, O. Lukauskaitė-Poškienė, M. Jurevičius ir A. Statkevičius) rašė apie neteisėtą J. Sasnausko suėmimą¹²¹. Suimtas buvo prisidėjęs prie kreipimosi į Sovietų Sąjungos vyriausybę ir Jungtinių Tautų organizaciją. Kreipimesi buvo reikalaujama paskelbti negaliojančiu Ribentropo-Molotovo paktą¹²². Pareiškimo autoriai teigė, kad J. Sasnauskas yra žinomas kaip išsilavinęs, mandagus, doras jaunuolis. Jo suėmimas prieštarauja SSRS Konstitucijai.

1980 m. Lietuvos Helsinkio grupės nariai protestavo prieš Vytauto Skuodžio areštą ir reikalavo jį paleisti¹²³. Tais pačiais metais L. Brežnevui adresuotame pareiškime reiškiamas protestas dėl Lietuvos Helsinkio grupės narių V. Skuodžio ir A. Statkevičiaus arešto - pažymima, kad savo veikla jie nenusižengė Helsinkio pasitarimo Baigiamajam Aktui ir Visuotinei žmogaus teisių deklaracijai, todėl represijos prieš juos vykdomos neteisėtai¹²⁴. 1981 m. vasario 11 d. pareiškime buvo protestuojama prieš V. Skuodžio, Gintauto Iešmanto ir Povilo Pečeliūno nuteisimą¹²⁵. Šiame pareiškime Lietuvos Helsinkio grupės nariai minėjo ir nuteistuosius Estijos žmogaus teisių gynėjus M. Nikius ir J. Kuko.

¹¹⁸ B. Bendorius, P. Keneckas. Veidas be *kaukės/ZTiesa*, 1978 04 16, Nr. 89 (10708), p. 3.

¹²⁰ Ten pat, p. 225-227.

¹²¹ Ten pat, p. 249-251.

¹²² *Aušra*. Čikaga, 1981, t. 4, Nr. 18 (58), p. 119-123.

¹²³ *Nenugalėtoji Lietuva.*, t. 2, p. 261-263.

¹²⁴ Ten pat, p. 273-274.

¹²⁵ Ten pat, p. 342-344.

Lietuvos Helsinkio grupės nariai protestavo ne tik dėl lietuvių disidentų areštų ir teismų. 1979 m. lapkričio 10 d. buvo parašytas protestas dėl neteisėto Maskvos Helsinkio grupės narės Tatjanos Velikanovos suėmimo¹²⁶, o 1980 m. sausio 23 d. parengtas dokumentas dėl žmogaus teisių gynėjo Sovietų Sąjungoje, Nobelio taikos premijos laureato, akademiko Andrejaus Sacharovo ištėmimo į Gorkį¹²⁷.

Kun. B. Laurinavičius kartu su O. Lukauskaite-Poškiene 1979 m. liepos 22 d. pareiškime Lietuvos SSR Ministrų tarybai išreiškė protestą dėl atlikusių bausmę ir grįžusių politinių kalinių diskriminavimo¹²⁸. Autoriai nurodė, kad buvusiems politiniams kaliniams neleidžiama prisiregistruoti ir apsigyventi savo šeimose, reikalaujama išvažiuoti už Lietuvos ribų.

Lietuvos Helsinkio grupės nariai neliko nuošalyje stebėdami įvykius Afganistane: kreipimesi į Sovietų Sąjungos vyriausybę buvo griežtai reikalaujama išvesti SSRS kariuomenę iš Afganistano¹²⁹. Pareiškime teigiama, kad Sovietų Sąjungos kariuomenės įvedimas į Afganistaną pažeidžia tautų teisę pačioms tvarkyti savo likimą. Šio kreipimosi nuorašai buvo išsiųsti Suvienytųjų Tautų Organizacijai, žurnalo „Laikas ir įvykiai“ redakcijai, Kinijos, Pakistano ir Irano vyriausybėms. 1979 m. lapkričio 17 d. pareiškime buvo kreiptasi ir į Čekoslovakijos vyriausybę dėl šios šalies piliečių, ginančių pagrindines žmogaus teises, persekiojimo ir nuteisimo¹³⁰.

Būdamas Lietuvos Helsinkio grupės narys kun. B. Laurinavičius drąsiai kėlė klausimą dėl Lietuvos okupacijos neteisėtumo, Lietuvos piliečių deportacijų bei dėl lietuvių tautos rusinimo: pareiškime SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui išdėstė, kad jau vaikų lopšeliuose-darželiuose lietuvių vaikams brukama rusų kalba¹³¹. 1979 m. lapkričio mėn. kunigas pasiuntė pareiškimą SSRS generaliniam prokurorui reikalaujamas, kad būtų išteisinta Angelė Ramanauskaitė, nes,

¹²⁶ Ten pat, p. 230.

¹²⁷ Ten pat, p. 257-258.

¹²⁸ Ten pat, p. 168-169.

¹²⁹ Ten pat, p. 252-253.

¹³¹ Kun. B. Laurinavičiaus pareiškimas SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui. 1979 m. liepos 25 d., Adutiškis. (PA)

mokydamą vaikus apie Dievą, nenusikalto nei tarybiniais, nei tarptautiniams įstatymams¹³². Rūpinosi ir Gervėčių parapijos, kur nebebuvo lietuviškai kalbančio kunigo, reikalais: kun. B. Laurinavičius pats pareiškė norą persikelti į šią parapiją. Nepatenkinus prašymo, rūpinosi lietuvių kalbos teisių Gervėčių bažnyčioje atkūrimu¹³³.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Helsinkio grupės interesų sfera buvo labai plati. Jos nariai surinko ir paskelbė nemažai dokumentų, įrodančių žmogaus teisių pažeidimus. Nuo 1979 m. (kada į Lietuvos Helsinkio grupę įstojo kun. B. Laurinavičius ir dar keli nauji žmonės) prasideda antrasis intensyvesnis veiklos etapas. Nors 1981-ųjų metų pabaigoje grupės veikla sovietų valdžios praktiškai buvo nutraukta (likvidavus ar areštavus vieną po kito jos narius), tautinio pasipriešinimo, religijos ir žmogaus teisių sąjūdžio dalyviai galėjo jaustis atlikę didelį darbą: pasaulio visuomenė buvo informuota apie tikrąją žmogaus teisių ir laisvių padėtį Sovietų Sąjungoje, ir sovietų vyriausybė negalėjo visiškai beatodairiškai jų pažeidinėti - Sovietų Sąjungos tarptautinio prestižo saugojimas ją vertė švelninti vidaus politiką ar ieškoti naujų, rafinuotesnių priespaudos formų. Iki Michailo Gorbačiovo *perestroikos* vyravo antrasis - naujų priespaudos formų paieškos - kelias, ir tik tarptautinė ir ekonominė Sovietų Sąjungos padėtis bei 9-ojo dešimtmečio gale prasidėjęs išsivaduojamasis sąjūdis privertė ją švelninti savo vidaus politiką. Taip buvo bandoma išgelbėti SSRS nuo artėjančio kracho, tačiau jau niekas negalėjo padėti - imperija subyrėjo. Helsinkio susitarimų vykdymui remti grupių - tarp jų ir Lietuvos grupės veikla įnešė svarų indėlį į SSRS tautų kalėjimo - paskutinės pasaulyje imperijos žlugimą.

KGB kova prieš kun. B. Laurinavičių

Lietuvos Katalikų Bažnyčia, priešindamasi visuotinei ateizacijai ir tautos demoralizavimui, per visą sovietų okupaciją ne tik palaikė ir stiprino tautiečių tikėjimą, bet ir stojo ginti jų teisių. Negalėdami veikti atvirai, kunigai ir pasauliečiai jungėsi į kata-

¹³² Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika (LKBK). Chicago, t. 6, p. 184.

¹³³ B. Kviklys. Lietuvos bažnyčios, t. 5, d. 2, p. 468.

Po Angelės Ramanauskaitės (centre su gėlėmis) teismo Astrave (Baltarusijoje) 1979-09-18. (Iš dešinės antras - kun. Juozas Zdebskis, trečias - kun. Algimantas Keina, ketvirtas - kun. Bronius Laurinavičius)

likiškąjį pagrindį. Valstybės saugumo komitetui (KGB) ir Religijų reikalų tarybai (RRT) nedavė ramybės „ekstremistai kuniagai“, susiorganizavę į dvi grupes - Helsinkio susitarimų vykdymui remti Lietuvos visuomeninę grupę ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą (TTGKK), taip pat pagrindinę spaudą.

Katalikiškojo pagrindžio aktyvistai, nepaisydami varžymų ir persekiojimų, drąsiai kreipdavosi į sovietų vyriausybę, nurodydami žmogaus ir tikinčiųjų teisių pažeidimų faktus. Rizikuodami savo laisve ir gyvybe, stengėsi atkreipti pasaulio visuomenės dėmesį į padėtį Lietuvoje. Vienas iš drąsių, energingų kunigų, kovojusių už religijos laisvę, žmogaus ir tikinčiųjų teises - kun. B. Laurinavičius. Jis buvo ne tik Lietuvos Helsinkio grupės narys, bet ir aktyvus „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ rėmėjas, kovotojas už Lietuvos laisvę, politinių kalinų ir tremtinių rėmėjas, blaivybės skleidėjas. „LKB Kronikoje“ - pagrindiniame leidinyje, fiksuojamame įvykius, susijusius su Katalikų Bažnyčios persekiojimu, nuolat buvo spausdinami kun. B. Laurinavičiaus pareiškimai, skundai dėl žmogaus ir tikinčiųjų teisių pažeidimų, pastoracinio darbo varžymų.

Lietuvos ypatingajame archyve esantys KGB dokumentai liudija, kad kun. B. Laurinavičius saugumo buvo stropiai „globojamas“. Kunigo veiklos ir sovietinių įstatymų nepaisymo

faktai kruopščiai užfiksuoti Eišiškių, Švenčionėlių ir Švenčionių rajonų KGB skyrių ataskaitose, raportuose, tarnybiniuose pranešimuose, agentūrinio ir operatyvinio darbo planuose¹³⁴. Kun. B. Laurinavičius linksniuojamas už religinių apeigų „tvarkos pažeidimus“, skundus dėl tikinčiųjų ir paties persekiojimo, darbą su vaikais ir jaunimu. Dokumentuose pažymima, kad kunigui užvedamos operatyvinio tyrimo (DOR) ir stebėjimo (DON) bylos, nurodomi jų numeriai. Agentūrinio ir operatyvinio darbo ataskaitose bei planuose nuolat pabrėžiama, kad būtina stiprinti agentūros darbą, įtraukti daugiau agentų kun. B. Laurinavičiui stebėti, rinkti medžiagą jo kompromitacijai. Paskutiniuose pranešimuose agentų ir informatorių vardai iškirpti.

Kun. B. Laurinavičiui, kaip ir visiems pokario metų kunigams, jau 1947 m. buvo pradėta įskaitinė stebėjimo byla, kuri 1952 m. tampa formuliario byla Nr. 3199¹³⁵. Sovietinis saugumas apie jį stengėsi sužinoti viską: kas lankėsi pas kunigą, kiek ilgai užtruko, apie ką kalbėjo. Kadangi kunigas susirašinėjo su katalikų dvasininkais, esančiais tremtyje, rėmė juos pinigais ir siuntiniais, buvo tikrinama jo korespondencija. Iki 1950-ųjų metų pabaigos Kalesninkuose (Eišiškių r.) nebuvo agentūros, todėl nuspręsta kuo skubiausiai užverbuoti 2 žmones kunigui sekti¹³⁶. Jį „prižiūrėjo“ agentai „Jan“ ir „Vasilij“ („Jan“ gyveno viename name su kunigu). 1953 m. buvo numatyta užverbuoti daugiau agentų, nes kunigas savo parapijoje ne tik aktyviai dirbo su tikinčiaisiais, ypač jaunimu, bet ir sakydavo „antisovietinius pamokslus, smerkė kolūkinę santvarką, šmeižė sovietinę tikrovę“¹³⁷.

Kun. B. Laurinavičius jautė esąs sekamas - įtartinas kaimynas (agentas „Jan“) nekėlė pasitikėjimo - todėl elgėsi atsargiai: stengėsi vengti pokalbių politinėmis temomis, atvirai prieš sovietų valdžią nekalbėjo. Nei „Janui“, nei pasiūstam naujam

¹³⁴ LYA. F. K-1, ap. 15, b. 609; b. 613; b. 617; b. 618; b. 4352; b. 4363; b. 4365; b. 4367; b. 4370; b. 4376; b. 4377; b. 4378; b. 4446.

¹³⁵ 1953 m. gruodžio 15 d. KGB majoro Jemelino pažyma apie katalikų dvasininkų padėtį Eišiškių rajone//LYA. F. K-1, ap. 15, l. 609, l. 71.

¹³⁶ Ataskaita apie operatyvinį-agentūrinį darbą Eišiškių rajone. 1950 m. spalio 3 d.//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 609, l. 8.

¹³⁷ Agentūrinės-operatyvinės veiklos planas Eišiškių rajone 1953 m. spalio min.//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 609, l. 98.

agentui „Dunoj“ nepavyko suartėti su sekamuoju, todėl jie buvo siunčiami į bažnyčią klausytis kunigo pamokslų¹³⁸.

1955 m. kovo mėn. Eišiškių rajono teritorijoje pasirodė religinio turinio lapeliai lietuvių ir lenkų kalbomis. Daug lapelių pakliuvo į mokinių rankas. Tuo metu pas kun. B. Laurinavičių svečiavosi keturi kunigai, padėję patarnauti bažnyčioje. Kaip pranešė agentas „Jan“, kunigai vakarais, aklina užsidangstę langus, klausėsi *Amerikos balso* radijo¹³⁹. Religinio turinio lapelių pasirodymą KGB bandė susieti su kunigų viešnage, tačiau nepavyko. Kaip matyti iš KGB Eišiškių rajono poskyrio ataskaitų, kun. B. Laurinavičius buvo nuolat atidžiai stebimas, žymimas kiekvienas jo veiksmas ar žodis.

1956 m. kunigui išvykus į Švenčionėlius, iš paskos iškeliavo ir jo byla¹⁴⁰. Taigi į naująją parapiją jis atvyko su „kraičiu“. Rajono saugumiečiai jau žinojo, koks „reakcionierius“ atvyksta, ir apie tai informavo vietos valdžią. Tik atvykus į Švenčionėlius, miesto vykdomojo komiteto pirmininkas K. Dudlauskas iš karto kun. B. Laurinavičių perspėjo: „Jei nori Švenčionėliuose pasilikti, tai sėdėk ramiai!“¹⁴¹ Kun. B. Laurinavičius perspėjimo nepaisė.

Kunigams buvo draudžiama lankyti tikinčiuosius jų namuose, t. y. kalėdoti, taip pat draustos rekolekcijos pasauliečiams ir dvasininkams. Reikėjo gauti rajono vykdomojo komiteto leidimą, kad svetimos parapijos kunigas galėtų atvykti į talką religinių švenčių metu. Drąsieji kunigai tokių draudimų nepaisydavo. Nepaisė jų ir kun. B. Laurinavičius. Jis protestavo, kad negali prideramai atlikti savo, kaip klebono, pareigų: laiminti šeimų, kalėdoti, laidoti pagal Bažnyčios apeigas, net mirštančių aprūpinti Šv. Sakramentais negali, nes dvasininkai į ligoninę neįleidžiami! Skųsdamasis dėl neteisėtų sovietų valdžios varžymų kun. B. Laurinavičius rašė pareiškimus religinių

¹³⁸ Agentūrinės-operatyvinės veiklos Eišiškių rajone 1953 m. ataskaita//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 613, l. 122, 133.

¹³⁹ Agentūrinio-operatyvinio darbo Eišiškių rajone 1954 m. liepos 1 d. - 1955 m. birželio 15 d. ataskaita//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 617, l. 109.

¹⁴⁰ Agentūrinio-operatyvinio darbo Eišiškių rajone 1956 m. ataskaita//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 618, l. 93.

¹⁴¹ Kun. B. Laurinavičiaus dienoraštis. Šis tas apie Švenčionėlių bažnyčią//PA, l. 107.

kultū įgaliotiniui¹⁴². Kunigo atkaklumas įveikiant sovietinę biurokraciją, sėkminga Švenčionėlių bažnyčios statyba ir aktyvus pastoracinis darbas privertė saugumą sukristi - nuspręsta, kad jis vertas didesnio operatyvinio dėmesio¹⁴³. 1963 m. pavasarį pas kun. B. Laurinavičių apsilankė du vyrai (kaip paaiškėjo, saugumiečiai): jie klausinėjo apie tremtyje esantį vysk. J. Steponavičių, jo pažįstamus kunigus, siūlė „nuvažiuoti ir padėti išsiaiškinti kai kuriuos klausimus“¹⁴⁴. Tai buvo bandymas užverbuoti. Kunigas griežtai atsisakė.

Sovietinės valdžios pareigūnai ir religinių kultū įgaliotinis puikiai žinojo, kad kun. B. Laurinavičius nesileidžia įbauginamas ir nebijo atviros kovos. Todėl 1968 m. jis buvo tiesiog nušalintas nuo Švenčionėlių parapijos klebono pareigų ir perkeltas į Adutiškį (Švenčionių r.). Patirta neteisybė dar labiau paakino kovoti už tikinčiųjų ir savo paties teises.

Klebonaujantį Adutiškyje kun. B. Laurinavičių ir toliau akylai stebėjo saugumas. KGB rajono poskyrio operatyvinio darbo ataskaitose pažymima, kad Adutiškio klebonas ne kartą pažeidė religinių apeigų leistiną tvarką¹⁴⁵. Už tai buvo įspėtas¹⁴⁶. Nemaloni pažintis buvo ir su Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoju Vaclovu Sauliūnu, 1971 m. sausio 5 d. kunigą įspėjusiu, kad jam žinomi kunigo pamokslai, „kuriuos galīs visuomet atidengti“, ir kaltinusi, kad be leidimo rekolekcijose dalyvavo svetimi kunigai, kad laidoja ne pagal tarybinius įstatymus¹⁴⁷. Kun. B. Laurinavičius atsakė: „Tarybų Sąjungoje Bažnyčia atskirta nuo valstybės, bet turbūt nėra pasaulyje kitos valstybės, kuri taip kištųsi į Bažnyčios gyvenimą“¹⁴⁸. Tuoj po to kunigas buvo vėl iškviestas į vykdomąjį komitetą pokalbiui su saugumo darbuotoju Čepuliu. Šis klausinėjo apie

¹⁴² Kun. B. Laurinavičiaus pareiškimas religinių kultū įgaliotiniui. 1965 m. spalio 13 d., Švenčionėliai//PA.

¹⁴³ Agentūrinės-operatyvinės veiklos ataskaita Švenčionėlių rajone. 1959 m. balandžio 6 d.//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4352, 1. 8.

¹⁴⁴ LKBB, t. 1, p. 184.

¹⁴⁵ Ataskaita apie antisovietinę veiklą Švenčionių rajone. 1970 m.//LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4363, 1. 30, 31.

¹⁴⁶ Administracinės bylos nutarimas. 1974 m. kovo 25 d., Švenčionių r.//PA.

¹⁴⁷ Kun. B. Laurinavičiaus paaiškinimas V. Sauliūnui. 1971 m. sausio 11 d., Adutiškis//PA.

¹⁴⁸ LKBB, t. 2, p. 30, 31.

darbą, požiūrį į valdžią, konfliktus su pirmininko pavaduotoju V. Sauliūnu¹⁴⁹. Pokalbio tikslas kunigui liko nežinomas.

Netrukus kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas pas Religių reikalų tarybos įgaliotinį J. Rugienį. Įgaliotinis įvardijo kunigą kaip vieną iš iniciatorių Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimo dėl valdžios melagingai skelbiamos tikėjimo laisvės ir vykdomo tikėjimo persekiojimo. Kun. B. Laurinavičius buvo apkaltintas įžūlumu, antitarybiškumu. Įgaliotinis jam patarė „daugiau užsiimti pastoracija“¹⁵⁰. Tinkamai pasiaiškinti nebuvo leista, todėl kunigas nusiuntė raštišką atsakymą: „Jūsų žinioje įstatymai ir teismai, potvarkiai ir slaptos instrukcijos, jėga, kalėjimo raktai, o mano pusėje tik nesenstanti tiesa, su kuria jūs nesiskaitote“¹⁵¹.

Daug rūpesčių sovietiniam saugumui sukėlė pagrindinės „LKB Kronikos“ pasirodymas. Nuo pirmųjų numerių į ją pakliuvo kun. B. Laurinavičiaus pareiškimai, skundai dėl religijos varžymo, tikinčiųjų persekiojimo. Straipsnius „LKB Kronikai“ kunigas duodavo drąsiai, nebijodamas pasirašyti. Pagal LSSR KGB 5-ojo skyriaus pranešimą Švenčionių rajono saugumas sužinojo, kad kun. B. Laurinavičius yra pagrindinio leidinio korespondentas ir bendradarbiauja su leidėjais. Kaip matyti iš operatyvinės veiklos ataskaitos, KGB suaktyvino jo stebėjimą ir 1974 m. rugpjūčio 5 d. pradėjo operatyvinio tyrimo bylą - DOR Nr. 94¹⁵². Nors byla neišliko, iš vėlesnių operatyvinio darbo ataskaitų ir raportų matyti, kad kunigas buvo rimtai sekamas. Iš pradžių jį sekė agentai „Julius“ ir „Marytė“, vėliau įsitraukė agentas „Žemaitis“¹⁵³. Sekamasis gavo „Intriganto“ pravarde. Saugumas visais būdais bandė pasiekti kunigą - į agentus verbavo artimai su juo bendravusius ir jo pasitikėjimą įgijusius žmones. Taip buvo užverbuoti agentai „Tichonovas“, priklausęs bažnyčios komitetui, ir „Viktoras“, dažnai pavėžėdavęs kunigą savo mašina. Pastarajam padedant tikėtasi nustatyti vietas, kur dažniausiai lankydavosi kunigas. Tačiau iš agentų

¹⁵⁰ LKBK, t. 1, p. 65-68, 176.

¹⁵¹ Ten pat, p. 183.

¹⁵² Operatyvinės veiklos Švenčionių rajone 1974 m. ataskaita/LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4365, 1. 56, 57.

¹⁵³ Ten pat, l. 56.

pranešimų susidaro išpūdis, jog jie tik formaliai dirbo saugumui. Patikrinus agento „Viktoro“ nurodytas kun. B. Laurinavičiaus lankomas vietas Vilniuje, Švenčionėliuose ir Ignalinos r., nepavyko nustatyti jokių ryšių su „LKB Kronikos“ leidėjais. Agentas „Tichonovas“ pranešė, kad 1976-aisiais metais kunigas aktyviai remontavo bažnyčią, jokių skundų rašyti nesiūlė, prieš valdžią nukreiptų pamokslų nesakė¹⁵⁴. Tačiau saugumas toliau stiprino sekimą: 1977 m. buvo užverbuotas agentas „Maželis“¹⁵⁵.

Pagal SSRS KGB bendrą to meto tendenciją mažinti operatyvinių bylų skaičių kun. B. Laurinavičiui - „Intrigantui“ operatyvinio tyrimo (DOR Nr. 94) byla 1978 m. buvo nutraukta, bet užvesta operatyvinio stebėjimo (DON Nr. 1429) byla¹⁵⁶. Taigi kun. B. Laurinavičiaus sekimas tik formaliai susilpnintas, jis ir toliau buvo sekamas, pasitelkiant vis naujus agentus.

Kaip matyti iš KGB operatyvinio darbo planų ir ataskaitų, kun. B. Laurinavičius buvo sekamas dėl kelių jo veiklos sričių: pirmiausia dėl bendradarbiavimo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ leidyboje ir Helsinkio grupės veikloje. Ne mažiau KGB buvo svarbūs jo raštai įvairioms valdžios institucijoms apie tikinčiųjų teisių ir laisvių varžymus, nes dauguma tų raštų pasiekdavo Vakarus ir faktai būdavo pagarsinami visam pasauliui. Nelikdavo nepastebėtas ir jo kunigiškas uolumas bei darbo rezultatai: vaikų katekizacija, jų gausa bažnyčioje - vaikai patarnaudavo šv. Mišioms, dalyvaudavo procesijose, giedodavo chore. Neužmiršta ir kun. B. Laurinavičiaus įtaka žmonėms ir netgi bažnyčių statyba, remontas bei puošyba. Buvo siunčiami agentai klausytis jo pamokslų. Pamokslai „dokumentuojami“: įrašomi magnetofonais ir paimami agentų paaiškinimai. Visa ši medžiaga buvo kaupiama operatyvinėse (DOR ir DON) bylose, kad sukaupus faktų būtų galima sukurti baudžiamąją bylą ar panaudoti kitoms jo tramdymo priemonėms. KGB Švenčionių rajono poskyris 1976 m. operatyvinio darbo ataskaitoje rašo, kad kun. B. Laurinavičius savo pamoksluose „atvirų išpuolių

¹⁵⁴ KGB Švenčionių r. poskyrio raportai, tarnybiniai pranešimai ir kita informacinė medžiaga. 1976 m./LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4367, 1. 14.

¹⁵⁵ LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4368, 1. 100.

kita informacinė medžiaga. 1978 m./LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4370, i. 31.

prieš vietinę valdžią nedaro", tačiau „pamoksluose tikintiesiems pateikia iš tarybinės periodinės spaudos faktus apie atskirų tarybinių žmonių blogą elgesį - girtavimą, moralinį nuosmukį, vagystes bei kitus atvejus, duodamas suprasti, kad tai būdinga socialistinei visuomenei"¹⁵⁷.

1977 m. jie fiksuoja, kad kun. B. Laurinavičius suorganizavo kunigų Tunaičio, Černiausko ir Simonaičio susitikimą su Druskinukuose atostogavusiu vyskupu tremtiniu J. Steponavičiumi¹⁵⁸.

Nors iš slaptų klausymųsi (priemonė „T“) vysk. J. Steponavičiaus bute Žagarėje KGB žinojo, kad kun. B. Laurinavičius tiesiogiai „LKB Kronikos“ leidyboje nedalyvauja, tačiau KGB ne mažiau domino, kaip jo pareiškimai ir skundai patenka į „Kroniką“: atsekę šiuos kanalus, jie būtų sužinoję ir kas redaguoja „Kroniką“¹⁵⁹.

Kun. B. Laurinavičiui sekti 1977 m. KGB pasitelkė ir LSSR KGB 5-ajam skyriui priklausančius kunigus agentus „Gladijolę“, „Daugirdą“ bei „Gediminą“. Ir toliau KGB labiausiai domino, ar kun. B. Laurinavičius nedalyvauja „Kronikos“ leidyboje, tačiau naudodami „T“ priemonę vėl įsitikino, kad tiesiogiai jis nedalyvauja¹⁶⁰. Ši informacija nulėmė, kad jo sekimo byla 1978 m. birželio 29 d. būtų perkelta į žemesnio sekimo laipsnio - operatyvinio stebėjimo (DON) bylų kategoriją. Tačiau dėl to KGB dėmesys jam nesumažėjo. Jų pažymoje rašoma: „Jo tyrimui suaktyvinti 1979 m. buvo užverbuota agentė „Lena“, kuri gyvena Adučiškyje, pagal tarnybą palaiko ryšius su kunigu ir jo šeimininke bei žino jo ryšius Adučiškyje“¹⁶¹. Ten pat rašoma, kad, remiantis LSSR KGB 5-osios tarnybos pranešimu, 1979 m. kun. B. Laurinavičius įsijungė į Helsinkio grupę ir suaktyvino savo priešišką veiklą, todėl „jo operatyvinio stebėjimo byla (DON) bus perkelta į operatyvinio tyrimo bylą (DOR)“, kas iš tiesų ir buvo padaryta: 1980 m. sausio 17 d. jam vėl pradėta operatyvinio tyrimo, t. y. aukščiausio sekimo laipsnio, byla DOR Nr. 180.

¹⁵⁷ LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4367, l. 17.

¹⁵⁸ Ten pat. B. 4368, l. 100.

¹⁵⁹ Ten pat. B. 4365, l. 57.

¹⁶⁰ Ten pat. B. 4370, l. 31.

¹⁶¹ Ten pat. B. 4373, l. 26.

KGB Švenčionių rajono poskyrio 1980 m. agentūrinių-operatyvinių priemonių plane numatoma ne tik kaip sekti kun. B. Laurinavičių, bet ir kaip su juo kovoti: numatoma ne tik užverbuoti dar vieną agentą, bet ir su LSSR KGB 5-ąja tarnyba „parengti priemonės jam kompromituoti“¹⁶². LSSR KGB 1980 m. pažymoje apie Švenčionių rajono poskyrio (RP) kontražvalgybinį darbą rašoma, kad dėl „Intriganto“ „numatytos priemonės įgyvendinamos bendradarbiaujant su LSSR KGB 5 tarnybos 3 skyriaus operatyviniais darbuotojais ir jiems tiesiogiai dalyvaujant. Iš byloje dirbančių agentų „Gladijolės“, „Juozo“, „Aukštaičio“ [visi KGB 5 tarnybos 3 skyriui priklausę kunigai agentai] bei iš agentų „Tichonovo“, „Lenos“, „Franco“ [priklausiusių KGB Švenčionių RP], „Pušinio“ ir „Jono“ [priklausiusių KGB Ignalinos RP] pastoviai gaunama informacija apie objekto [kun. B. Laurinavičiaus] elgesį ir, remiantis šia informacija, vykdomas jo kompromitavimas“. Norint sukompromituoti B. Laurinavičių buvo apklausinėjami mokiniai, mokytojai - renkami faktai, kaip kunigas neva neigiamai veikia jaunimą¹⁶³. Sekimas ypač suaktyvėjo 1979 m., kada kun. B. Laurinavičius įstojo į Lietuvos Helsinkio grupę. Prie sekimo prisidėjo ir Baltarusijos Vitebsko srities Pastovių saugumo skyrius¹⁶⁴.

Kun. B. Laurinavičiui ir toliau aktyviai bendradarbiaujant „LKB Kronikoje“ ir veikiant kaip Lietuvos Helsinkio grupės nariui, saugumas įvykdė atvirą akciją: 1980 m. vasario 6 d. kunigo bute buvo padaryta beveik 8 valandas trukusi krata¹⁶⁵. (Pažymėtina, kad 1980-ųjų metų žiemą ir pavasarį buvo atliekamos masinės kratos įtariamųjų pagrindinės spaudos darbuotojų namuose ir darbovietėse.) Kratos protokole nurodomas tikslas: „Surasti ir paimti antitarybinius leidinius ir dokumentus bei jų technikos gaminimo priemonės, turinčius reikšmės baudžiamajai bylai“. Kratos metu buvo paimtos 2 spausdinimo mašinėlės, vienas „Tiesos kelio“ numeris, iš viso

¹⁶² Ten pat. B. 4376, 1. 10.

¹⁶³ KGB Švenčionių r. poskyrio tarnybiniai pranešimai, spec. pranešimai ir kita informacinė medžiaga. 1980 m. HLYA. F. K-1, ap. 15, b. 4377, 1. 35.

¹⁶⁵ LKBK, t. 6, p. 165.

37 vnt. įvairaus turinio mašinraščių, dokumentų, laiškų, net nuotraukų albumai¹⁶⁶.

KGB Švenčionių RP viršininkas M. Nikolajevas rašte LSSR KGB 5-os tarnybos viršininkui pulkininkui E. Baltinui 1980 m. liepos 3 d. rašo, kad, ieškant „LKB Kronikos“ autorių ir platinotojų, suaktyvinta agentų „Tichonovo“, „Lenos“, „Viktoro“, „Franco“, „Galios“, „Cvirkos“ ir „Guolio“ veikla, o DOR objektas „Intrigantas“ sukompromituotas¹⁶⁷. Neaišku, kas čia turima mintyje: ar prieš kun. B. Laurinavičiaus žūtį „Tiesoje“ aprašytas vargonininko žmonos sukeltas skandaliukas (jis neabejotinai buvo KGB inspiruotas - tam jie panaudodavo anoniminius intriguojančius laiškus, per agentus skleisdžiamus gandus, šmeižtus ir kitas priemones), ar koks kitas įvykis, tačiau viena aišku, kad susidorojimo su kun. B. Laurinavičiumi parengiamoji mašina - kompromitavimas - buvo paleista. 1980 m. operatyvinio darbo ataskaitoje Švenčionių kagėbistai rašo, kad jo kompromitavimas prieš tikinčiuosius ir dvasininkiją buvo vykdomas pasitelkus Vilkaviškio KGB ir net Baltarusijos KGB Ašmenos rajono poskyrius¹⁶⁸.

1981 m. agentūrinių-operatyvinių priemonių plane rašoma, kad, nepaisant įvykdytų kompromitavimo priemonių, „Intrigantas“ savo antisovietinių nuostatų neatsisako: dalyvauja Helsinkio grupės veikloje, rašo įvairioms instancijoms „šmeižtiškus skundus“. Jam „sutramdyti“ numatoma pasinaudoti adutiškėčiu Malčiumi bei LSSR KGB 5-os tarnybos pagalba¹⁶⁹. Tačiau 1981 m. ataskaitoje rašoma, kad pasinaudoti Malčiumi nepavyko, nes jis nepateikė kompromitacijai reikalingų žinių. Pažymima, kad kun. B. Laurinavičiaus priešiška veikla dokumentuojama¹⁷⁰. Taigi iš tikrųjų buvo rengiamasi jį suimti.

Nuolat saugumo „globojamas“ kun. B. Laurinavičius puikiai žinojo, kuo visa tai gali baigtis. Matydamas, kaip, sufabrikavus kaltinimus, suimami ir nuteisiami disidentinio judėjimo dalyviai, ir pats tikėjosi arešto. Jau iš anksto buvo

¹⁶⁶ Kratos protokolas. 1980 m. vasario 6 d.//PA.

¹⁶⁷ LYA. F. K-I, ap. 15, b. 4377, 1. 14.

¹⁶⁸ Ten pat, 1. 35.

¹⁶⁹ Ten pat, b. 4378, 1. 7.

¹⁷⁰ Ten pat, b. 4380, I. 46.

surašęs nurodymus, kur kreiptis jo gynėjams, ką kalbėti teis-
muose¹⁷¹.

Kun. B. Laurinavičius, nuo pat kunigavimo pradžios pa-
tekęs sovietų valdžios ir saugumo akiratin, buvo nuolat kont-
roliuojamas, sekamas ir persekiojamas. Nekreipdamas dėme-
sio į sovietinių pareigūnų išpėjimus, grasinimus ir bauginimus,
jis ir toliau sąžiningai ėjo savo pareigas tikintiesiems ir Baž-
nyčiai.

Netikėta mirtis: „Tai KGB darbas“

Saugumas ypač aktyviai pradėjo sekti kun. B. Laurinavičių
1979 metais, kai šis įstojo į Lietuvos Helsinkio grupę. Kunigo
bute buvo padaryta krata, pasitelkus agentus renkama me-
džiaga kompromitacijai. Artimiems bičiuliams kunigas buvo
prasitaręs, jog jau du kartus jį bandyta suvažinėti¹⁷². Lyg nu-
jausdamas (likus keliems mėnesiams iki žūties) parašė testa-
mentą, paskirdamas jo vykdytojus ir išreikšdamas paskutinę
savo valią¹⁷³.

Kaip matyti iš paskutiniųjų įrašų KGB operatyvinėse bylo-
se, toliau buvo renkama medžiaga kompromitavimui, nes ku-
nigas „ne tik neatsisakė antitarybinės veiklos, bet ir aktyviai
reiškėsi Lietuvos Helsinkio grupėje“¹⁷⁴. Nuteisus M. Jurevičių
ir V. Vaičiūną (A. Statkevičius buvo uždarytas psichiatrinėn
ligoninėn)¹⁷⁵, kun. B. Laurinavičius liko vienintelis, galintis lais-
vai dirbti. KGB ėmėsi veikti aktyviau. 1981 m. lapkričio 21 d.
„Tiesoje“ pasirodė kun. B. Laurinavičiui priešiškas straips-
nis¹⁷⁶.

1981 m. lapkričio 24 d. kun. B. Laurinavičius su reikalais
atvyko į Vilnių. Apie 20 val. 20 min. jis buvo mirtinai suža-
lotas autoavarijoje. Išgirdę apie tragišką įvykį Lietuvos tikin-

¹⁷¹ Kun. B. Laurinavičiaus rankraštis - nurodymai arešto atveju. Be datos//PA.

¹⁷² A. Patackas. Kunigas Bronislovas Laurinavičius//Voruta, p. 5.

¹⁷³ Kun. B. Laurinavičiaus testamentas. 1981 m. birželio 4 d., Adučiškis//PA.

¹⁷⁴ KGB Švenčionių r. poskyrio veiklos planai ir ataskaitos. 1980 m. gruodžio
15 d.-1981 m. spalio 29 d./LYA. F. K-1, ap. 15, b. 4378, 1. 7, 8.

¹⁷⁵ Iškilingai palaidotas kun. B. Laurinavičius//Draugas. Chicago, 1981-12-
08, Nr. 285, p. 1.

¹⁷⁶ D. Repšienė. Į gyvenimą - ne per šventorių//Tiesa, 1981 11 21, Nr. 267
(11786), p. 2.

tieji ir kunigai vieningai tvirtino - tai KGB darbas. Pogrindžio spauda¹⁷⁷ kruopščiai aprašė kun. B. Laurinavičiaus žuvimo aplinkybes - milicijos veiksmus po avarijos, įgėrusios moters svaichiojimus, sunkvežimio vairuotojo pasakojimą, medikų išvadas. Straipsnyje pateikiami ir dviejų mačiusių įvykį liudininkų „N“ - moters ir moksleivio - pasakojimai: jie matę, kaip senyvą vyriškį (kun. B. Laurinavičių) keli vaikinai pastūmę po sunkvežimiu... Sunkvežimio vairuotojas taip pat pasakojosi bendradarbiams, kad nebūsiąs baudžiamas, nes žmogų po mašina pastūmę kažkokie vyrai. Tokie faktai buvo surinkti ir užrašyti pogrindžio spaudoje. Lyginant su oficialiuoju eismo įvykio tyrimu faktai nesutampa.

Kadangi autoavarijoje žuvo žmogus, 1981 m. lapkričio 25 d. buvo iškelta baudžiamoji byla¹⁷⁸. 1981 m. lapkričio 30 d. bylą parengtiniam tardymui priėmė (be abejo, KGB reikalaujant) Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministerijos (VRM) Tardymo valdybos ypatingai svarbių bylų vyr. tardytojas milicijos kapitonas B. Vaitiekūnas¹⁷⁹. Buvo kreiptasi į mačiusius įvykį asmenis, kviečiant užėti ar tiesiog paskambinti į Lietuvos SSR VRM¹⁸⁰. „LKB Kronikoje“ teigiama, kad lapkričio 25 d. į miliciją kreipėsi moteris „N“ ir papasakojo mačiusi, kaip ant šaligatvio stovėjusių vyriškį keli vaikinai pastūmę po sunkvežimiu¹⁸¹. Oficialioje tardymo byloje tokių duomenų nėra. Visi byloje minimi liudininkai teigė, kad pėsčiasis (kun. B. Laurinavičius) ramiu žingsniu ėjo per gatvę ir artėjančio sunkvežimio net nematė¹⁸². Apklausiamas vairuotojas tepaminėjo pėsčiąjį pamatęs paskutinę akimirką¹⁸³. 1982 m. kovo 26 d. byla buvo nutraukta¹⁸⁴. Po 10 metų ji vėl buvo iškelta - tyrimas 1992 m. balandžio 23 d. atnaujintas, nes nustatyta, kad anks-tesnysis atliktas nenuodugniai, liudininkų parodymuose rasta

¹⁷⁷ LKBK, t. 7, p. 24-29.

¹⁷⁸ Baudžiamoji byla Nr. 02-1-088-81/10-1-412-81//LYA. VRM dokumentai, arch. Nr. 63057/3, I. 1.

¹⁷⁹ Ten pat, I. 170.

¹⁸⁰ *Vakarinės naujienos*, 1981-12-02, Nr. 275 (7285), p. 4.

¹⁸¹ LKBK, t. 7, p. 25.

¹⁸² Baudžiamoji byla Nr. 02-1-088-81/10-1-412-81//LYA. VRM dokumentai, arch. Nr. 63057/3, I. 47, 52, 76, 77.

¹⁸³ Ten pat, I. 56, 57.

¹⁸⁴ Ten pat, I. 166-168.

netikslumų¹⁸⁵. Byla pasiųsta VRM Tardymo departamentui papildomam tyrimui organizuoti. Tikėtasi, kad istorijoje pagaliau bus sudėlioti visi taškai (tyrimas atnaujintas jau nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvos Respublikoje). Tardymo departamentas kreipėsi į Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo tarnybą, prašydamas patikrinti, ar apie kun. B. Laurinavičių buvo renkama medžiaga¹⁸⁶. Deja, atsakymo į užklausimą baudžiamojoje byloje nėra: neaišku, ar jis išvis buvo gautas. Apklausus tuos pačius liudininkus ir remiantis jų parodymais, sutampančiais su ankstesniaisiais, byla dar kartą buvo nutraukta (1992 m. gegužės 5 d.)¹⁸⁷.

Grįžtant atgal į 1981-uosius metus, iškyla dar keli keisti faktai. Kaip pažymi „LKB Kronika“¹⁸⁸, kun. B. Laurinavičiaus laidotuvėse visą laiką jautėsi „valdiška ranka“: keistai elgėsi Švenčionių dekanas kun. Albertas Ulickas, ilgai slėpęs, kur kunigas norėjęs būti palaidotas. Paskutinė kun. B. Laurinavičiaus valia - ilsėtis Švenčionėliuose prie pastatytos bažnyčios nebuvo įvykdyta (neleido rajono valdžia) ir kunigas buvo palaidotas paskutinėje klebonavimo vietoje - Adutiškyje. Kai 1983 m. lapkričio mėn. Švenčionėlių bažnyčioje turėjo vykti pamaldos už parapijos mirusiųsius ir kun. B. Laurinavičių (antrųjų jo mirties metinių proga), rajono valdžia iš anksto įspėjo, kad kunigo mirties metinės nebūtų minimos¹⁸⁹. „LKB Kronika“ užfiksavo, kad 1982 m. rugpjūčio 26 d. Saugumo komitete tardomam V. Smolkinui (buvo kaltinamas politinių kalinių šeimų šelpimu) saugumietis prasitaręs: „Vieni tavo draugai užsienyje, kiti - lageriuose, o būna, kad ir po mašina pakliūva“¹⁹⁰. Buvo galima suprasti, apie ką kalbama... Apie panašų grasinimą rašo ir ses. Nijolė Sadūnaitė. 1988 m. vasario 16 d. ją sulaikius ir atgabenus į KGB rūmus, majoras V. Baumila jai pareiškė: „Tu nebijai, kad baigsi gyvenimą po mašinos ratais kaip kunigas Laurinavičius?!“¹⁹¹

¹⁸⁵ Ten pat, I. 172.

¹⁸⁶ Ten pat, I. 183.

¹⁸⁷ Ten pat, I. 185-187.

¹⁸⁸ LKBK, t. 7, p. 26.

¹⁸⁹ LKBK, t. 8, p. 101-102.

¹⁹⁰ LKBK, t. 7, p. 344.

¹⁹¹ N. Sadūnaitė. Skubėjime daryti gera. Vilnius, 1998, p. 219.

Tik prasidėjus Atgimimui, 1988 m. valdžia leido išpildyti testamentinį kun. B. Laurinavičiaus prašymą ir jo palaikus perlaidoti Švenčionėliuose¹⁹².

Pagrindinė spauda, remdamasi faktais ir neįvardytų liudininkų parodymais, atsakomybę už netikėtą kun. B. Laurinavičiaus mirtį be išlygų priskyrė KGB. Taip manyti skatina ir tai, kad dėl šio eismo įvykio iškeltos baudžiamosios bylos medžiaga neatitinka pagrindinės spaudos pateiktų duomenų. Be to, išlikusiuose KGB operatyvinio ir agentūrinio darbo planuose, raportuose ir ataskaitose aiškiai pažymėta, jog kunigas buvo sekamas, jo kompromitacijai ir areštui renkama medžiaga. Atsižvelgiant į tai, jog sovietinis režimas, imituodamas kriminalinius nusikaltimus, savižudybes ar nelaimingus atsitikimus, vykdė ir toleravo teroro aktus, galima manyti, kad ir kun. B. Laurinavičiaus mirtis buvo neatsitiktinė. Tačiau, neturėdami konkrečių dokumentų, tai patvirtinančių liudininkų parodymų, neabejotinai to teigti negalime. Ir antrasis eismo įvykio bylos tyrimas (1992 m.), atrodo, nebuvo nuodugnus, todėl kun. B. Laurinavičiaus "žūties klausimas lieka atviras. Tuomet ir versija, jog tai - KGB darbas, lieka tikėtiniausia: tai liudija visas pluoštas netiesioginių įrodymų.

¹⁹² LK BK, t. 10, p. 294.

5. КОЛЕСНИКОВСКИЙ ПРИХОД.

Настоятелем Колесниковского костела является ксендз:

7/ ЛАУРИНАВИЧУС Бронис, С. Криса, 1918 года рождения, уроженец дер. Вилейта, Рымлянского с/совета, Островского района, Молодечненской области, БССР. В 1944 году окончил духовную семинарию в гор. Вильнюсе.

В м. Колесники Эдлинского района прибыл в 1948 году. ЛАУРИНАВИЧУС разрабатывается по делу-формуляр № 8190.

В 1947 году Эдлинским уездным отделом МГБ на ЛАУРИНАВИЧУСА было введено учетно-наблюдательное дело, которое в 1952 переведено в дело-формуляр.

Из материалов дела свидетельствует, что ЛАУРИНАВИЧУС по окончании духовной семинарии, служил ксендзом в г. Ленинград, м. Шейкине, а с 1948 года в м. Колесники. Будучи враждебно настроенным к Советской власти, с момента костела выступал перверсившим с антисоветскими проповедями. Среди своего окружения высказывает антисоветские суждения в отношении колхозного строя, говоря клевету на Советскую власть.

В Колесниковский приход входят несколько деревень из Варенского района, преимущественно с литовским населением, среди которых ЛАУРИНАВИЧУС отыскивает себе единомышленников.

К полякам относится с недоверием и не находит среди них поддержки, так как наиболее свое предпочтение отдает литовской национальности.

ЛАУРИНАВИЧУС ведет широкую переписку с католическим духовенством в литовской республике и находящимся в местах спецпоселения, последним оказывает некоторую материальную помощь в виде посылок и денежных переводов.

В письмах к спецпоселенцам, в завуалированном виде описывает свои националистические убеждения, признает их и терпению и высказывает надежду к скорому возвращению их в Литву.

8/ РОМЕЛЬ м. Львович 1893 года рождения, уроженец дер. Вилейта, Эдлинского района, образованнее - среднее духовное, служит при ксендзе ЛАУРИНАВИЧУСЕ в качестве помощника; однако, из-за недоверия к нему ЛАУРИНАВИЧУСА, к отправлению религиозных обрядов допускается очень редко.

РОМЕЛЬ состоял в агентурно-осведомительной сети, исключен в 1952 году, как пьяница, не пользующийся авторитетом и доверием у ксендзов и без перспективный в оперативном исследовании.

Компрометирующих материалов на членов костельных комитетов /двдпатов/ в РО МВД не имеется.

9/ На списочном учете в Эдлинском РО МВД числится 20 монахов, все проживают в гор. Эдлинскес.

Агентурой из числа монашеского элемента не имеется и на оперативном учете не состоят.

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА ЭДЛИНСКОГО РО МВД
МАЖОР

ЕМЕЛИН

5. Kalesninkų parapija

Kalesninkų parapijos klebonas yra

7) Laurinavičius Bronius, s. Jurgio, gim. 1913 m. Gėliūnų kaime, Rimdžiūnų apyl., Astravo r., Molodečno srityje, BSSR. 1944 m. baigė Vilniaus kunigų seminariją.

Į Eišiškių rajono Kalesninkų miestelį atvyko 1948 m.

LAURINAVIČIUS yra tiriamas formuliario byloje Nr. 3199. MGB Švenčionių apskrities skyrius 1947 m. LAURINAVIČIUI pradėjo operatyvinės įskaitos-stebėjimo bylą, kuri 1952 m. perkelta į formuliario bylą.

Iš bylos žinoma, kad LAURINAVIČIUS baigęs kunigų seminariją dirbo kunigu Švenčionių mieste, Ceikinių miestelyje, o nuo 1948 m. - Kalesninkų miestelyje. Būdamas priešiškas sovietų valdžiai, tikintiesiems sakė antisovietinius pamokslus. Savo aplinkoje reiškia antisovietinius samprotavimus apie kolūkinę santvarką, šmeižia sovietinę tikrovę.

Kalesninkų parapijai priklauso keli Varėnos rajono kaimai, juose daugiausia gyvena lietuviai. Tarp jų Laurinavičius sau ieško bendraminčių.

Į lenkus žiūri su nepasitikėjimu ir jų nėra palaikomas, kadangi pirmenybę teikia lietuvių tautybės žmonėms.

LAURINAVIČIUS susirašinėja su daugeliu katalikų dvasininkų Lietuvoje ir tremtyje. Pastaruosius remia siuntiniais ir piniginėmis perlaidomis.

Laiškuose tremtiniais užmaskuota forma rašo apie savo nacionalistinius įsitikinimus, ragina juos būti kantrius ir reiškia viltį, kad jie greitai grįš į Lietuvą.

8) t-1

VRM Eišiškių rajono skyriaus viršininko pavaduotojas
majoras /Jemelin/ (parašas)

В результате материалы оформлены на получение санкции на его вербовку и в ноябре с/года направлены в 4 отдел 2 управления для согласования и утверждения руководством Комитета.

По линии 5 отдела

Основное внимание уделялось выявлению фактов отрицательного воздействия идеологической диверсии противника на интеллигенцию и молодежь, возвратившихся из заключения и спецпоселения, отдельных реакционно настроенных кадров и других политически острых граждан.

По данным полученным из 5 отдела Комитета стало известно, что сканд Лауринвичюс является корреспондентом нелегального антисоветского журнала "Хроника католической церкви Литвы".

Проверкой было установлено, что Лауринвичюс в прошлом разрабатывался по делу оперативной разработки № 38903. В настоящее время от имени верующих направляет в правительственные инстанции заявления о миним преследовании верующих и его самого. Эти заявления были помещены в некоторых номерах так называемой "Хроники" и что не исключает связь Лауринвичюса с лицами изготовляющими указанное издание таким образом на Лауринвичюса 5 августа 1974 года введен дело оперативной разработки № 94 по кличке "Интригант". В разработке на окружения по месту жительства используются агенты "Глис", "Марите".

Из членов костельного Комитета адутинского прихода в августе 1974 году, вербован агент "Жемайтис" для получения информации о возможных враждебных действиях сканды и его связей по костелу.

В процессе разработки были получены данные, что Л. в выездах из района использует учителя адутинской школы П., имеющего собственную автомашину "Волга". Проверка П. показала, что он в прошлом являлся агентом органов КГБ под псевдонимом "Викторас". Последний может знать адреса сканды Лауринвичюса в республике и с "Викторас" установлен контакт по изучению его для использования в дальнейшей разработке Л.

7. 5. А. 6. 1974 - 6 -

В процессе проверки сканды Л. по костелу установлено, что одним из пользующихся доверием у него является бывший агент органов госбезопасности "Тихонов". При установлении с "Тихоновым" контакта он оперативнику рассказывал, что неоднократно по просьбе Л. писал письма в правительственные инстанции. После проверки "Тихонова" с ним будет восстановлена связь, как с агентом по разработке "Интригант".

По плану мероприятий в сентябре месяце с/года по инициативе 5 отдела Комитета были проведены динтерные мероприятия "Т" в отношении объектов "Интригант" и "Форисей". Из их беседы между собой явствует, что "Интригант" прямого отношения к выпуску так называемой "Хроники" не имеет. Однако отдельная корреспонденция в виде жалоб и заявлений "Интриганте" в "Хронику" попадает.

Для установления каналов, по которым материалы от "Интриганта" попадают в "Хронику" требуется дальнейшая его разработка.

5 skyriaus reikalais

<...>

Iš Komiteto [t. y. iš LSSR KGB] 5-ojo skyriaus pranešimo paaiškėjo, kad kunigas LAURINAVIČIUS yra nelegalaus antisovietinio žurnalo „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika" korespondentas.

Patikrinus paaiškėjo, kad LAURINAVIČIUS anksčiau buvo tiriamas operatyvinio tyrimo byloje Nr. 39903. Pastaruoju metu tikinčiųjų vardu į vyriausybės instancijas siuntinėja pareiškimus apie tariamą tikinčiųjų ir jo paties persekiojimą. Tie pareiškimai buvo paskelbti kai kuriuose vadinamosios „Kronikos" numeriuose, ir LAURINAVIČIUS gali turėti ryšius su šio leidinio leidėjais. Dėl to 1974 m. rugpjūčio 5 d. LAURINAVIČIUI užvesta operatyvinio tyrimo byla Nr. 94, suteikiant pravardę „Intrigantas". Jį tirti paskirti agentai „Julis", „Marytė" iš jo gyvenamosios vietovės.

Iš Adutiškio bažnyčios komiteto narių 1974 m. užverbuotas agentas „Žemaitis". Jis teiks informaciją apie galimus kunigo priešiškus veiksmus ir jo turimus ryšius bažnyčioje.

Tiriant L[aurinavičių] sužinota, kad jis išvykoms už rajono ribų naudojasi Adutiškio mokyklos mokytojo P., turinčio nuosavą automobilį „Volga", paslaugomis. Patikrinus P. paaiškėjo, kad jis anksčiau buvo KGB agentas „Viktoro" pravarde. Jis gali žinoti LAURINAVIČIAUS ryšių respublikoje adresus, todėl su „Viktoru" užmegztas kontaktas ir jis tiriamas, kad būtų galima jį panaudoti L[aurinavičiaus] tyrimui.

Tikrinant L[aurinavičiaus] ryšius bažnyčioje sužinota, kad jis pasitiki buvusiu valstybės saugumo organų agentu „Tichonovu". Užmezgant ryšį su „Tichonovu", pastarasis operatyviniam darbuotojui papasakojo, kad jis prašomas L[aurinavičiaus] ne kartą rašė laiškus vyriausybiniams instancijoms. Patikrinus „Tichonovą", su juo bus atnaujintas ryšys ir jis kaip agentas panaudotas „Intrigantui" tirti.

Pagal priemonių planą šių metų rugsėjo mėn. Komiteto 5 skyriaus iniciatyva objektams „Intrigantas" ir „Fariziejus" [vysk. J. Steponavičius] buvo panaudotos raidinės „T" priemonės [slaptas klausymasis vysk. J. Steponavičiaus bute]. Iš jų pokalbio paaiškėjo, kad „Intrigantas" vadinamosios „Kronikos" leidyboje tiesiogiai nedalyvauja. Tačiau jo korespondencija - skundai ir pareiškimai - į „Kroniką" patenka.

Kad būtų nustatyti kanalai, kuriais „Intriganto" korespondencija į „Kroniką" patenka, reikia jį toliau tirti.

По линии 5-ой службы

В производстве районного отделения по 5-ой линии имелось 3 дела оперативного учета.

В отчетном периоде велась разработка объекта: СР № 180 "Интригант" - настоятеля Адутишского костела ЛАУРИНАВИЧЮСА, для этой цели был составлен план, предусматривающий документирование враждебной деятельности "Интриганта" и компрометацию его.

Планом предусматривалось провести компрометацию "Интриганта" через жителя м.Адутишкис МАЛЧУС, однако получить у него материалов для этой цели не представилось возможным.

В разработке ЛАУРИНАВИЧЮСА активно использовались агенты районного отделения "Тихонов", "Лена", "Викторас", а также "Лонас", "Лушинис" из Игналинского РО, "Аукштайтис" и "Юозас" 3 отдела 5 службы КГБ Лит. ССР.

Для прослушивания и документирования проповедей объекта СР направлялись честные советские граждане, доверенные лица.

В газете "Тiesa" была опубликована статья, компрометирующая ЛАУРИНАВИЧЮСА.

KGB Švenčionių rajono poskyrio 1981 m. agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaitos faksimilė. (LYA. F. K-I, ap.15, b.4380, 1.46)

Vertimas iš rusų k.

5-os tarnybos reikalais

KGB rajono poskyris tyrė 3 operatyvinės įskaitos bylas, susijusias su 5-os tarnybos darbu.

Atsiskaitomuoju laikotarpiu [1981 m.] buvo tiriamas DOR Nr. 180 objektas „Intrigantas“ - Adutiškio bažnyčios klebonas LAURINAVIČIUS. Dėl to buvo parengtas planas, kaip dokumentuoti „Intriganto“ priešišką veiklą ir kaip jį kompromituoti.

Plane buvo numatyta „Intrigantą“ kompromituoti padedant Adutiškio gyventojui MALČIUI, bet šiam tikslui tinkamos medžiagos iš jo gauti nepavyko.

LAURINAVIČIUI tirti buvo aktyviai naudojami rajono poskyrio agentai „Tichonov“, „Lena“, „Viktoras“, taip pat Ignalinos RP agentai „Jonas“ ir „Pušinis“ bei LSSR KGB 5-os tarnybos 3-ojo skyriaus agentai „Aukštaitis“ ir „Juozas“.

DOR objekto pamokslams klausytis ir juos dokumentuoti buvo siunčiami sąžiningi tarybiniai piliečiai ir patikėtiniai [pusagenčiai].

„Tiesos“ laikraštyje buvo išspausdintas LAURINAVIČIŲ kompromituojantis straipsnis.

KRATOS PROTOKOLAS

Adutiškis

196 80 m. vasario mėn. 6 d.

Valstybės Saugumo Komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos tardymo skyriaus toles. vyr. leitenantas J. MATULEVIČIUS ir tardytojas vyr. leitenantas (pareigos, laipsnis, pavardė)

R. RAINYS akivaizdoje kviestinių:

1. pil. Nagurnaitis Nijolės, Kazio gyv. Švenčionyse, Adutiškio gt. Nr. 31.24. Archipovo Eugenijaus Nikolajaus gyv. Švenčionyse Vilniau (pavardė, vardas, tėvo vardas) (smulkus adresas)
2. pil. gt. Razil bt. 6, Bulkes Algio, Juozo gyv. Švenčionyse, Naujojo gt. Nr. 19, Kozlovos Liudmilos, Vasiljevnos gyv. Švenčionių raj., Miežio km. dalyvaujant pil. LAURINAVIČIUI Bronislavui, Jurgio s., kartu su Lietuvos TSR Valstybės saugumo komiteto darbuotojais kapitomu Albriku, majoru Sventausku, majoru Gudū, majoru Rukšenu ir leitenantu Riabininu,

vadovaudamasis Lietuvos TSR BPK 188—192, 197 ir 198 str. str., padariau kratą Laurinavičiaus Bronislavo, Jurgio bute ir ūkiniuose pastatuose, esančiuose Švenčionių raj., Adutiškio miestelyje tikslu

surasti ir paimiti antitarybinius leidinius ir dokumentus bei jų technines gaminimo priemones, o taip pat kitokius daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės baudžiamajai bylai.

Dalyvaujantiems asmenims išaiškinta jų teisė būti akivaizdoje, atliekant visus tardytojo veiksmus, ir dėl šių veiksmų daryti pareiškimus. Be to, kviestiniams, vadovaujantis Lietuvos TSR BPK 153 str., išaiškinta jų pareiga patvirtinti kratos faktą, turinį ir rezultatus.

Krata pradėta 13 val. 30 min. Krata baigta 21 val. 10 min.

Prieš pradėdamas kratą paskelbiu 19680 m. vasario mėn. 1 d. nutarimą padaryti kratą ir pasiūlau Laurinavičiui B. J. (kam)

išduoti antitarybinius leidinius ir dokumentus bei technines jų gaminimo priemones

pil. B. Laurinavičiui (pavardė, vardas, tėvo vardas) pareiškus, kad jo bute ir ūkiniuose pastatuose antitarybinio turinio dokumentų ir leidinių bei techninių jų gaminimo priemonių, o taip pat jokių daiktų, turinčių reikšmės baudžiamajai bylai nėra buvo padaryta kratą B. Laurinavičiaus bute susidedančiame iš penkių kambarių bei virtuvės, o taip pat malkinėje

7. „INTRIGANTO" MIRTIES PASLAPTIS

(Sutrumpinta iš žurnalo „Ekstra", 2000-11-20, Nr. 45)

Artūras Jančys

„Ekstrai" pavyko beveik tiksliai atkurti žymaus dvasininko disidento paskutinę gyvenimo dieną - 1981 m. lapkričio 24-ąją.

Aštuntą valandą ryto B. Laurinavičius paprašė šeimininkės, kad ji per trečią asmenį nupirktų jam traukinio bilietą į Vilnių. Klebonas žinojo, kad KGB buvo prisakiusi Adutiškio geležinkelio stoties darbuotojai nedelsiant pranešti apie tai, kur ir kada traukiniu vyksta sekamasis. Iš sostinės B. Laurinavičius važiavo į Kauną atsiimti ten surasto paso, kurį prieš kiek laiko buvo pametęs. Kaune jis aplankė keletą konspiracinių butų, kur surinko pinigų, 1000 rublių (išpūdingą sumą anais laikais), tremtyje esantiems disidentams paremti. Į Vilnių B. Laurinavičius grįžo apie 18 valandą. Pinigus ketino įteikti, regis, monsinjorui K. Vasiliauskui. Tačiau, atėjęs į Šv. Rapolo bažnyčią, jo nerado. Nerado ir savo bičiulio kunigo Antano Dilio.

B. Laurinavičius pasuko pas savo dukterėčią Jadvygą Pranskienę, gyvenusią Žirmūnų gatvės gale. Buvo 20 valandų 20 minučių. Staiga ties Kalvarijų (tuomet F. Dzeržinskio) ir Žalgirio gatvės sankryža prie „Tėvynės" kino teatro sucypė stabdžiai ir 22 metų Vilniaus 2-osios autotransporto valdybos vairuotojo Grigorijaus Lazukino vairuojamas KamAZ (MAZ-503), vežęs plytas į Šiaurės karinį miestelį, partrenkė nežinia kaip vidury gatvės atsidūrusį kunigą. <...> Iš tiesų nėra konkrečių ir nenuginčijamų įrodymų, kad avarija prie „Tėvynės" kino teatro būtų buvusi sovietų slaptųjų tarnybų surežisuota. Faktai, aplinkybės liudija ir už, ir prieš tokią versiją. Iki šiol Lietuvoje nėra atskleistas nė vienas „nelaimingas atsitikimas", pasibaigęs disidentų žūtimi. KGB dirbdavo profesionaliai, nepalikdavo pėdsakų ir įrodymų. Tačiau kai kurios įvykio detalės verčia suklusti ir suabejoti - ar tikrai kunigas disidentas tapo atsitiktinės eismo nelaimės auka?

1979-1981 m. buvo ypač intensyvaus KGB puolimo prieš disidentinį pogrindį laikotarpis. Suimti Helsinkio grupės nariai V. Skuodis, A. Statkevičius, M. Jurevičius, V. Vaičiūnas. (V. Petkus buvo suimtas dar 1977 m.). B. Laurinavičius liko beveik vienas mūšio lauke ir vis atviriau ignoravo ateistinę švietimo sistemą, perduodavo į Vakarus vis daugiau informacijos apie religinį ir tautinį persekiojimą sovietų Lietuvoje, ypač Rytų Lietuvos regione. Disidentinio judėjimo bendražygiai sutartinai pabrėžia tokią B. Laurinavičiaus ypatybę: jis kovojo atvirai, bet kartu mokėjo veikti taip, kad sovietinė teisėsauga nesugebėjo surinkti pakankamai įkalčių ir įrodymų iškelti jam baudžiamąją bylą.

Atidžiau pažvelgus į Helsinkio grupės persekiojimo istoriją matyti, kad sovietų jėgos struktūros siekė šią užsienyje labai palaikomą organizaciją suskaldyti iš vidaus, sukompromituoti. <...> Nuo 1980 m. KGB pradėjo naują persekiojimo etapą - ėmėsi B. Laurinavičiaus kompromitavimo kampanijos. Kompromitavimo akcijos viršūnė buvo žurnalistės Danguolės Repšienės straipsnis LKP oficioze „Tiesoje“, pasirodęs 1981 m. lapkričio 21 d., likus vos trims dienoms iki B. Laurinavičiaus mirties (!). <...> „Tiesa“ per visą puslapį kočiojo „kulto tarną“ už tai, kad jis neva daręs moralinį spaudimą tėvams, katekizuodamas vaikus, iš sakyklos aukštinės „kruvinąją buržuazinių režimą“, „juodinę šviesią tarybinę tikrovę“.

Anais laikais tokių straipsnių niekas šiaip sau nespausdindavo. Atsitiktinumas ar ne, tačiau lygiai po trijų dienų didžiulės lėšas kunigo persekiojimui veltui švaisčiusi KGB mašinerija lengviau atsipūtė: nepričiumpamasis „Intrigantas“ žuvo po sunkvežimio ratais.

Tik po savaitės, gruodžio 2 d., „Vakarinėse naujienose“ pasirodė skelbimas, kviečiantis ateiti į miliciją liudininkus, mačiusius įvykį prie „Tėvynės“ kino teatro. Pagal oficialius protokolus, parodymus davė du [iš tikrųjų keturi] vyriškiai, teigę, jog senyvo amžiaus žmogus ėjo per gatvę, išsižiebus geltonai šviesoforo šviesai (iš raudonos į žalią), ir į staiga priartėjusį sunkvežimį nesureagavo. Gatvės apšvietimas toje vietoje buvęs prastas. Buvo iškelta baudžiamoji byla: iš pažiūros „paprastą

N U T A R I M A S
(nutraukti baudžiamąją bylą)

Vilnius,

1982 m. kovo mėn. 26 d.

Lietuvos TSR VRM tardymo valsybos ypatingai svarbių bylų vyr.tardytojas milicijos kapitonas B.Vaitekūnas baudžiamojoje byloje Nr.02-1-088-81,-

n u s t a t ė:

1981 m. lapkričio mėn. 24 d. apie 20 val. 15 min. Vilniaus mieste Žalgirio ir Dzeržinskio gatvių sankryžoje, ties namu Nr.74, automobilis MAZ-503, valstybinis numerinis ženklas 54-38 LIE, vairuojamas Vilniaus 2-os autotransporto įmonės vairuotojo G.Lazukino, patrenkė ir mirtinai sužalojo pereinantį Žalgirio gatvę pīl. B.Laurinavičių (b.l. 4-12).

Dėl šio fakto 1981 m. lapkričio mėn. 25 d. Vilniaus miesto vidaus reikalų valdybos tardymo skyrius iškėlė baudžiamąją bylą pagal nusikaltimo požymius, numatytus Lietuvos TSR BK 246 str. 2 d. ir 1981 m. lapkričio mėn. 30 d. šią bylą parengtinio tardymo darymui priėmė Lietuvos TSR VRM tardymo valdyba (b.l.1).

Vairuotojas G.Lazukinas parodė, kad apie 20 val. 15 min. 1981 m. lapkričio 24 d., plytomis pakrauta automašina važiavo per Dzeržinskio-Žalgirio gatvių sankryžą Žalgirio gatve 50 km/val. greičiu. Pervaziavęs sankryžą, staiga, maždaug 5 m atstume prieš automobilį pamatė gatvę pereinantį žmogų. Jis pradėjo automobilį stabdyti, tačiau išvengti užvažiavimo nesugebėjo ir šį žmogų partrenkė. Į sankryžą jis įvažiavo, šviečiant žaliajam šviesoforo signalui (b.l. 56-64).

Liudytojas A.Tarvydas parodė, kad jis važiavo su nuosavu automobiliu Žalgirio gatve ir prie sankryžos su Dzeržinskio gatve sustojo, nes užsidegė raudona šviesoforo šviesa. Tuo momentu už sankryžos jis pamatė, kad automobilis MAZ-503 partrenkė gatvę pereinantį žmogų. Pėstysis buvo partrenktas 3-4 m atstumę nuo dešinio šaligatvio. Kokiu greičiu pėstysis ėjo per gatvę, jis nurodyti negali (b.l. 76-81).

Del kun. B. Laurinavičiaus žūties baudžiamosios bylos nutraukimo 1982 m. kovo 26 d. nutarties kopija. (LYA. F. K-1, baudž. b. Nr. P-16577-LI, t.8, 1.273-275)

BPM

Liudytojas S. Žvibas parodė, kad 1981 m. lapkričio mėn. 24 d. apie 20 val. jis kartu su V. Ševeliovu stovėjo: "Žalgirio" autobusų sustojime ir matė, kaip per Žalgirio gatvę pėsčiųjų perėja ramiu žingsniu eina žmogus. Jis nuo šaligatvio buvo nuėjęs apie 3,80 m ir jį partrenkė apie 40 km/val. greičiu važiuojantis per sankryžą sunkvežimis. Automatinos Dzeržinskio gatvė nevažisvo (b.l. 52-55, 115).

Liudytojas V. Ševeliovas davė analogiškus parodymus. Be to, jis parodė, kad jis automobilį MAZ-503 pamatė, kai jis važiovo tiesiai per sankryžą 50-60 km per val. greičiu, degant automobilio judėjimo kryptimi žaliai šviesoforo šviessai. Tuo pat metu jis pamatė, kad per Žalgirio gatvę ramiu žingsniu eina žmogus, kuris nuo šaligatvio spėjo nueiti apie 3,80 m ir tuo metu jį partrenkė automobilis MAZ-503 (b.l. 47-51, 116).

Liudytojas A. Osteris parodė, kad 1981 m. lapkričio mėn. 24 d. apie 20 val. jis stovėjo "Žalgirio" autobusų sustojime. Tuo momentu jis pamatė, kad į sankryžą apie 30 km/val greičiu įvažiavo automobilis MAZ-503, kuriam mirksėjo žalis šviesoforo šviessa. Kai automobilis pravažiavo sankryžą, jis pamatė per gatvę einantį žmogų, kurisėjo ramiu žingsniu. Žmogus nuo šaligatvio praėjo 3 m ir tuo metu ant jo užvažisvo automobilis (b.l. 113-118, 117).

Autotekhninė ekspertizė nustatė, kad automobilis MAZ-503 buvo techniškai tvarkingas. Užvažiavimo metu ant pėsčiojo automobilio greitis, sprendžiant pagal paliktus stabdymo pėdsakus, buvo 29 km/val. Sustabdyti automobilį 5-10 metrų atstumu nuo kliūties, važiuojant jam 29-50 km/val. greičiu negalima. Be to, ekspertizės vaėl nustatyta, kad nukentėjusysis B. Laurinavičius, būdamas 68 metų amžiaus, ramiu žingsniu galėjo eiti 3,5-4,4 km/val. greičiu ir 4 m atstumą jis galėjo nueiti per 4,32-3,43 sek., o per tą laiką automobilis, judėdamas 29 km/val greičiu, nuvažiuoja 35-28 metrų atstumą.

Jeigu pėstysisėjo 4,5-5,0 km/val. greičiu, tada automobilio MAZ-503 vairuotojas išvengti užvažiavimo ant pėsčiojo tekhninės galimybės neturėjo.

Skirtumas tarp nukentėjusiojo greičių, einant ramiu ir greitai žingsniu, sudaro tik 0,1 km/val.

Baudžiamojoje byloje liudytojai Žvibas, Ševeliovas ir Osteris nurodo, kad pėstysis judėjo ramiu žingsniu, tačiau reikia jų parodymus vertinti kritiškai, kadangi jie įvykio situaciją matė labai trumpą laiko tarpą, nuo užvažiavimo ant pėsčiojo buvo toli ir jų pėsčiojo judėjimo greičio įvertinimas yra subjektyvaus pobūdžio. Iš surinktos bylos medžiagos matyti, kad automobilis MAZ-503 važiavo per sankryžą esant žaliai šviesoforo šviesai jo judėjimo kryptimi. Be to, baudžiamojoje byloje nenustatyta ir tiksliai užvažiavimo ant Laurinavičiaus vieta, o šiuo metu patikslinti galimybės nėra. Baudžiamojoje byloje kategoriškai G.Lazukino kaltė neirodyta, nors išnaudotos visos galimybės papildomiems įrodymams surinkti. Patraukti G.Lazukiną baudžiamojon atsakomybėn įrodymų nepakanka.

Vadovaudamasis Lietuvos TSR BPK 5 str. 2 p.,

n u t a r ė:

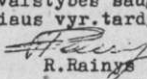
1. Baudžiamąją bylą G.Lazukino atžvilgiu nutraukti, nesant jo veiksmuose nusikaltimo sudėties.
2. Apie bylos nutraukimą pranešti G.Lazukinui ir B.Laurinavičiaus atstovui.
3. Nutarimo nuorašą pasiųsti Lietuvos TSR prokurorui.

Lietuvos TSR VRM tardymo valdybos
ypatingai svarbių bylų vyr.tardytojas
milicijos kapitonas (-) B.Vaitekūnas

Sutinku:

Lietuvos TSR VRM tardymo valdybos
tardyminės dalies viršininkas
milicijos papulkininkis
(-) J.Lauraitis

Tikra. Nutarimo originalas yra baudžiamajoje byloje
Nr.02-1-088-81 (b.l.166-168), kuri saugoma Lietuvos
TSR prokuratūroje.

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto
tardymo skyriaus vyr.tardytojas
kapitonas
R.Rains

avariją tirti ėmėsi VRM ypač svarbių bylų tardytojas B. Vaitiekūnas. 1982 m. kovo mėnesį byla buvo nutraukta.

Tačiau pagrindinėje katalikiškoje spaudoje atkakliai tvirtinta, jog avarija - KGB darbas. „LKB Kronikoje“ rašoma, kad lapkričio 25 d. į miliciją atėjo moteris ir pareiškė mačiusi, kaip du jauni vyrai pastūmė kunigą po Žalgirio ir Kalvarijų gatvės sankryžą kirtusiu sunkvežimiu, tačiau tardytojai moters nesiklausė ir išgujo lauk. <...> Dabar Kavarske klebonaujantis kunigas A. Keina anuomet surado vairuotoją, suvažinėjusį jo kolegą kunigą. A. Keina sako, kad iš pokalbio su vairuotoju jam susidarė pakankamai aiškus išpūdis, jog B. Laurinavičių kažkas tyčia pastūmė po ratais. „Vaikinas sakė, kad praeivis jam išdygo prieš pat nosį“, - prisimena A. Keina.

Pagrindinėje spaudoje buvo minimas ir moksleivio pasakojimas. Jis teigė tą vakarą matęs, kaip šaligatviuėjusį senyvą žmogų pastūmė du jaunuoliai. Mįslingomis kunigo žūties aplinkybėmis domėjosi ir anuomet Švenčionių rajone gyvenusi Birutė Rainienė, kuri buvo tarsi neoficiali B. Laurinavičiaus sekretorė. Jos tėvui Bernardui Gerojimui B. Laurinavičius, likus gal savaitei iki tragiškos žūties, pasakė: „Jeigu mane aptiks kilpoje arba suvažinėta, netikėkit, kad tai atsitiktinumas“. B. Rainienei teko pasikalbėti su medicinos eksperte, apžiūrėjusia žuvusiojo kūną. Ji sakiusi, kad sužalojimai buvę labai netipiški: nuo smūgio virsdamas B. Laurinavičius turėjo smarkiai susižaloti pakaušį, tačiau jis buvo sutrenktas nežymiai, bet priekinė veido dalis - smarkiai sumaitota. Oficialioje medicinos ekspertizės išvadoje tai neatsispindi.

Nelabai aišku, kam Šiaurės miestelyje staiga prireikė plytų tokiu vėlyvu, tamsiu paros laiku. Tačiau labiausiai suklusti verčia faktas, kad oficialiuose tardymo protokoluose surašyti netikslūs liudininkų parodymai.

Pavyko pasikalbėti su svarbia šios miglotos istorijos figūra - kunigą partrenkusiu sunkvežimio vairuotoju G. Lazukinu. Jis tvirtina, kad praeivį jam po ratais stumte pastūmė du vyriškiai, kurių veidų jis neižiūrėjęs.

„Aš negaliu tvirtinti aiškiai matęs momentą, kaip jį pastumia, - pasakojo vairuotojas, - bet man susidarė pakankamai

aiškus išpūdis, kad senyvas žmogus bėgo nuo jį besivejančių dviejų jaunų vyrų ir staiga atsidūrė man po ratais". G. Lazukinas teigia visa tai papasakojęs milicijos pareigūnams per apklausą. Jis taip pat tvirtina girdėjęs, kaip vienas jaunuolis dar įvykio vietoje milicininkams pasakojo matęs, kaip nuken-tėjusįjį vijosi du vyrai ir pastūmė po sunkvežimio ratais. Ta-čiau oficialioje bylos medžiagoje nėra nė užuominos apie pa-našų incidentą.

Tiesa, G. Lazukinas sako nebuvęs kviestas apklausti į KGB rūmus ir niekas iš pareigūnų neliepė keisti parodymų ar niekam nepasakoti apie avariją. Tik apklausos metu vienas mili-cijos tardytojas burbtelėjęs sau po nosimi: „Och, i nadajel že on nam svojej antisovetskoj propagandoj" (Na, ir įkyrėjo jis mums savo antitarybine propaganda).

Kunigo dukterėčios J. Pranskienė ir R. Girdauskienė taip pat prisimena, kad joms tik po ilgo laiko grąžino sukruvintus aukos viršutinius drabužius. O pinigų, tremtiniams skirtus 1000 rublių, atidavė jau kitą dieną po avarijos, net nepaklau-sę, kodėl nedidelės parapijos klebonas nešiojasi tokią didelę pinigų sumą. Visą kitą dieną R. Girdauskienės bute Antakal-nyje neveikė telefonas, nors kitų to paties namo gyventojų ryšys buvo normalus.

Keletą metų sovietų saugumo struktūrose dirbęs asmuo „Ekstrai" išdėstė versiją, pagal kurią kunigas disidentas galėjo tapti... vietinės partinės nomenklatūros ir KGB pareigūnų su-sidorojimo auka. Minėtas asmuo teigė, jog KGB iš principo vengė vykdyti teroro akcijas Vakarams pernelyg matomoje zo-noje, Pabaltijo respublikose.

„Jei taip ir būdavo, užduotis vykdydavo iš Maskvos at-siųsti specialūs emisarai, - aiškino jis, - tačiau B. Laurinavi-čius galėjo iki gyvo kaulo įsiesti, tarkim, Švenčionių parti-niams vadovams, ideologams ir panašiems asmenims. Jie galėjo susitarti su vienu ar keliais saugumiečiais, o šiems nieko ne-reiškė surasti chuliganų ir susidoroti su žmogumi svetimomis rankomis. Šiaip jau KGB vadovybė griežtai drausdavo savi-veiklą, bet pasitaikydavo išimčių. Konkrečiai girdėjau apie ke-lis atvejus, kada kas nors, pasinaudojęs pažintimi su KGB

darbuotojais, terorizuodavo žmones. Tiesa, negirdėjau, kad būtų prieita iki žmogžudystės. Gal ir B. Laurinavičiaus neketinta žudyti, tik sumušti, pagąsdinti? Bet aplinkybės susiklostė kitaip".

<...>

Pirmąjį sekmadienį po B. Laurinavičiaus mirties monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas bažnyčioje kreipėsi į tikinčiuosius, paragindamas įvykio liudininkus, jei tokių yra, ateiti pas jį ir viską papasakoti. Tačiau niekas neatėjo. „Šios istorijos nedėrėtų politizuoti, ją reikia tirti objektyviai", - mano K. Vasiliauskas. Tačiau ir jis pripažįsta, kad mažiausia vienas faktas jam kelia neramų minčių. 1987 m. LSSR atsakingos žinybos atsisakė leisti įtraukti K. Vasiliauską į kunigų, vykusių į Vatikaną švęsti Lietuvos krikšto 700 metų jubiliejaus, delegaciją. Dvasininkui buvo atskleista, už kokias „nuodėmes" jis neišleidžiamas į užsienį: už tai, kad savo bute buvo priglaudęs akademiką A. Sacharovą ir „kišo nosį į B. Laurinavičiaus bylos tyrimą".

Dar viena mįslinga detalė: 1981 m. antrojo pusmečio KGB ataskaitose Laurinavičių sekusių agentų slapyvardžių lapai iškirpti. Tačiau svarbiausia, kad archyvuose nėra B. Laurinavičiaus operatyvinio tyrimo ir stebėjimo bylų, nors išlikusios operatyvinės saugumo ataskaitos aiškiai liudija, kad tokios bylos tikrai buvo. Jei kunigas tikrai tapo nelaimingo atsitikimo auka, kodėl reikėjo sunaikinti arba paslėpti jo bylas? [Visos 7-9 dešimtmečio sekimo bylos 1989-1990 m. buvo sunaikintos ar išvežtos į Rusiją. - *Red.*]

„Ekstros" žiniomis, nuo B. Laurinavičiaus bylos gali būti nupūstos dulkės: grupė disidentų bendražygių ketina kreiptis į Generalinę prokuratūrą ir Valstybės saugumo departamentą su prašymu dar kartą ištirti paslaptingo įvykio aplinkybes.

8. „LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS
KRONIKA" (NR. 50) APIE KUN.
B. LAURINAVIČIAUS MIRTĮ IR LAIDOTUVES

1981 m. lapkričio 25 d. Lietuvoje pasklido žinia - tragiškai žuvo kun. Bronius Laurinavičius. Nesinorėjo tikėti, kad tai tiesa, nes dažnai Lietuvoje pasklinda, o gal net kažkieno sąmoningai paskleidžiami liūdni gandai, kad kažką suėmė, kažką užmušė, primušė, - ir kai kurie jų nepasitvirtina. O šį kartą pasitvirtino...

1981 m. lapkričio 24 d. apie 20 val. 20 min. Vilniuje, prie Dzeržinskio [dabar Kalvarijų] ir Žalgirio gatvių sankryžos savivartis sunkvežimis MAZ-503, vairuojamas Lazukino, mirtinai sužalojo Adutiškio kleboną, Lietuvos Helsinkio grupės narį kun. Bronių Laurinavičių.

Lietuvos tikintieji ir kunigai, išgirdę apie šį tragišką įvykį, vieningai tvirtino - tai KGB darbas! Prieš kelias dienas „Tiesoje" buvo išspausdintas korespondentės Danguolės Repšienės straipsnis, nukreiptas prieš kun. Bronių Laurinavičių, atseit žalojantį vaikų gyvenimą.

Žuvimo aplinkybės labai neaiškios. Kunigo žuvimo bylą iš Vilniaus autoinspekcijos perėmė LTSR Vidaus reikalų ministerija ir ją veda tardytojas Vaitiekūnas.

Nuo pat kunigo žuvimo momento žmonės stebino kai kurios keistos aplinkybės, į avarijos vietą subėgo daug žmonių. Milicija juos sklaidė, neleido buriuotis, išskyrus vieną įgėrusią moteriškę, visiems uoliai aiškinančią, kad esą „senis buvo girtas, ėjo degant raudonai šviesoforo šviesai ir palindo po ratais". Kitą dieną žuvimo vietoje susirinkus žmonėms vėl prisistatė alkoholiu dvokianti moteris ir aiškino, kad kunigas pats palindo po ratais.

Rytojaus dieną Vilniaus laikraštis „Vakarinės naujienos" ir radijas trumpai pranešė, kad „lapkričio 24 d. 20 val. 20 min.

Žalgirio gatvėje automobilis MAZ-503, vairuojamas G. Lazukino, partrenkė ir mirtinai sužalojo pėsčiąjį".

Kitame numeryje „Vakarinės naujienos" kvietė visus, mačiusius šį įvykį, ateiti į Vidaus reikalų ministeriją. Mačiusieji avariją žmonės įtardami, kad tai KGB darbas, nedrįsta viešai kalbėti, bijodami susilaukti didelių nemalonumų. Todėl, pateikdami kai kuriuos liudijimus, nenurodysime liudytojų pavardžių.

Moteris N. lapkričio 25 d. nuėjo į miliciją ir papasakojo mačiusi šį įvykį. Ant šaligatvio stovėjęs vyriškis. Prie jo prieję keli vyrai ir, paėmę už parankių, pradėję kažką kalbėti. Vyriškis, atrodo, kalbėti nenorėjęs. Važiuojant pro šalį sunkvežimiui, vyrai staiga vyriškį su skrybėle pastūmę po mašiną.

Liudininkė buvo paklausta, ar galėtų atpažinti anuos vyrus, o kai ji suabejojo, milicija ją išprašė lauk.

Visai panašiai tragišką įvykį nupasakojo moksleivis N. Jis matęs tik tą momentą, kai keturi vaikinai pastūmė senyvą vyrą po besiantinančiu sunkvežimiu.

Sankryža Vilniuje, kur žuvo kun. B. Laurinavičius. 2002 m.
(Žuvimo vieta apibrėžta)

Sunkvežimio MAZ-503 vairuotojas Lazukinas, sugrįžęs po avarijos į garažą, pasakojo bendradarbiams apie nelaimę, kartu guosdamasis, kad nebūsiąs baudžiamas, nes žmogų po mašina pastūmę kažkokie vyrai.

Kiek vėliau vairuotojas Lazukinas kun. B. Laurinavičiaus artimiesiems pasakojo, jog už sankryžos mašinos priekyje už 3-4 metrų staiga pamatęs žmogų, kuris atsitrenkęs į mašiną. Vos mašinai sustojus, prie kabinos pribėgo du jauni įgėrę vyrai, atidarė kabinos duris ir sušuko: „Ką tu padarei?“ Atvykusi autoinspekcija užsirašė vieno vyro pavardę, o kitas laisvai nuėjęs.

Į nelaimės vietą atvykę greitosios pagalbos medikai teigė, kad vyras, atrodo, pastumtas po mašiną, nes gulėjo kniūbsčias, delnai buvo švarūs, o veidas - žiauriai sužalotas.

* * *

Laidotuvėse labai jautėsi, kad kažkokia valdiška ranka viską darė, jog tokio garbingo ir brangaus kunigo laidotuvės būtų kuo mažiau iškilmingos ir kad jose dalyvautų kuo mažiau žmonių. Jei ne Vatikano radijo pranešimas, dauguma kunigų ir tikinčiųjų apie kun. B. Laurinavičiaus mirtį ir laidotuves tikrai nebūtų sužinoję laiku.

Kun. B. Laurinavičius savo testamente pageidavo būti palaidotas prie jo pastangomis pastatytos Švenčionių bažnyčios, tačiau Švenčionių rajono vykdomojo komiteto posėdyje buvo nutarta neleisti įvykdyti paskutinės velionio valios.

Labai skaudu, kad Švenčionių dekanas kun. Albertas Ulickas laiku nepranešė kunigams - Algimantui Keinai ir Kazimieriui Žemėnui, kad jie paskirti kun. B. Laurinavičiaus testamentu vykdytojais, ir ilgai slėpė, kur kun. B. Laurinavičius norėjo būti palaidotas.

Lapkričio 27 d. į laidotuves rinkosi ne tik adutiškiečiai, bet ir daugelis kunigų bei tikinčiųjų iš įvairių Lietuvos kampelių. Atiduoti paskutinę pagarbą ir pasimelsti už velionį atvyko taip pat vyskupai tremtiniai - Julijonas Steponavičius ir Vincencas Sladkevičius. Jie su grupe kunigų koncelebravo pagrindines gedulingas Mišias. Pamokslininkai kunigai - Kazimieras Vasiliauskas, Algimantas Keina, Kazimieras Pukėnas, Jonas Lau-

riūnas ir kt. - atskleidė daugelį šviesių velionio asmenybės bruožų. Kun. Jonas Lauriūnas kun. B. Laurinavičių apibūdino ne tik kaip bažnyčios statytoją, bet ypač kaip didį dvasinės Bažnyčios ugdytoją. Sunki vaikystė jį užgrūdino, todėl kunigaudamas mokėjo anksti keltis, uoliai melstis ir dirbti, jog per rūpesčius užmiršdavo net pavalgyti. Velionis mažiausiai dėmesio kreipė į save, buvo labai jautrus kitiems, kiekvieno nelaimei. Skaudžiai išgyveno dėl Bažnyčios likimo ir tautos ateities. Amžius jo nesugniuždė, visą gyvenimą išliko entuziastas. „Tai vienas iš didžiausių ažuolų Lietuvos giriose, viena iš ryškiausių žvaigždžių Lietuvos padangėje“.

Kun. Kazimieras Pukėnas pasakojo apie velionio kunigo kuklų gyvenimą, išsilavinimą (mokėjo 5 kalbas), kunigišką uolumą ir kaip jis, nepaisydamas nemalonumų, išitraukė į visuomeninę Helsinkio grupę ir gynė tautiečių teises. „Mes pažadam eiti tavo pramintais takais, kad būtų laimingi visi Lietuvos tikintieji, visi lietuviai“, - baigdamas kalbėjo pamokslininkas.

Labai prasmingą žodį prie kapo pasakė J. E. vyskupas tremtinys Julijonas Steponavičius, pabrėždamas vieną po kitą tikrai herojiškos velionio kunigo asmenybės bruožus. „Tuo metu, kai daugelis Lietuvos kunigų buvo pabūgę ateistų spaudimo, Švenčionėliuose pas kun. Laurinavičių prie altoriaus vaikai patarnaudavo Mišioms, o mergaitės bėrė gėles procesijoje. Matydamas skriaudžiamus tautiečius, velionis stojo ginti lietuvių tikinčiųjų ir Bažnyčios teisių. Dėl to pas jį būdavo daromos kratos, dėl to susilaukdavo įvairiausių nemalonumų, tačiau visada ėjo tiesiu keliu. Paskutiniu metu buvo apšmeižtas laikraštyje už tai, kad traukė vaikučius prie Dievo. Ateistų akyse gal tai ir nusikaltimas, - kalbėjo vyskupas, - bet tikinčiųjų akyse - tai didelė garbė. Kiekvienas kunigas turi gerai atlikti savo pareigas, kad mūsų tautos ateitį išlaikytume lietuvišką ir katalikišką“.

Baigdamas kalbėti tremtinys vyskupas ragino kunigus uoliai darbuotis Dievo garbei, ginti Bažnyčios ir žmonių teises, o tikinčiuosius ragino atminti savo klebono pamokymus, išsaugoti tikėjimą ir perduoti jį savo vaikams.

Kun. B. Laurinavičiui atminti kryžius prie sankryžos,
kur jis žuvo. 2002 m.

Antroji dalis

KUNIGO
BRONIAUS LAURINAVIČIAUS
RAŠYTINIS PALIKIMAS

JŲ LIETUVŲ VYSKUPAMS /einantiems pareigas/ IR VYSKUPIJŲ VALDYTOJAMS

Jūsų laiške " ŠVENTŲJŲ MŪTŲ RAŠIKALŲ" 1973.XII.13 d. minios " SUSI-
KAUPIMO DIŲNO."-TAI SUKODERNINTAS IŠSIRAIŠKINAM-TAI rekolekcijų sine-
masas. - - - - -

Vykdydamas Jūsų nurodymus,po susikaupimo dienų,pašyriau nominalu -
mų.Maloniai prašiu išaiškinti atstatinkamiems organams,kad rekolekcijos
- susikaupimo dienos,ir visos kitos bažnyšioj atliekamos pamaldos,
nėra tai susirinkimai,kuriems taikomas 1966.V.12 d.įsakas,ir paveikt,
kad amuluotų,be jokio pagrindo padarytą man išpėjimą. - - - - -

Jei Jūs,maie kunigus,patikėję tarybiniamo organams: Apylinkių pir-
mininkams ir rajonų vykdomųjų komitetų vicepirmininkams,kurio neu -
gebėdami net atakirt pamaldų nuo susirinkimų,mus kamantinėja ir bau-
džia už atlikimą kunigiškų pareigų,o Jūs paliekate abejingi,tai tik-
rai palikote vien tik tituliariniais ordinariais-vien tik bevorte
Lietuvos Bažnyčios dekoracija. - - - - -

Gera būtų,jei prisimintumet,jog Jūs išaukštino pirm Motina Baž-
nyčia,pakviesdama į Kristaus Vynuogyną,o tik vėlimu atstatinkami or-
ganai " aprobavo " Jūs,kad verti mitros. - - - - -

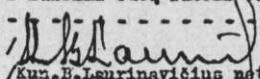
Teko išgirst,kad vienas iš vyskupų skriaudžiamąjį kunigo netik,
kad neužtarė,bet labai skandaliai įšeidė: " JEI NEVYKSI Į VIDUKLĮ,
BŪSI SUSPENDUOTAS,EKSKOMUNIKUOTAS,DEGRADUOTAS IR GALESI ŽENYTIIS..."
Na ir perspėjimas - pašalinymas! Apsaugok,Viešpatie!" Bet ŽINOK,KAD
VYSK.LABUKAS NEPALIKS DEL TAVIŠ DVIEJŲ VYSKUPIJŲ IR NEVAŽIUOS Į ŽA-
GARĘ." Taip pareikšta JMDG kun.Pienliakui 1972.IX.10 d.,KURŠ uolinai
dirbdamas Dievo garbei,net ir nepagalvojo apie kokias tai šenynbas.

1968 m.kun.č.Krivaitis šantažuodamas,akubiai įvykdė gėdingiam -
sią egzekuciją,nušalindamas mane nuo švenčionėlių klebono pareigų:
" JEI IŠ ŠVENČIONĖLIŲ NEIŠVAŽIUOSI,KUNIGO PAREIGŲ EIT NEGALESII!"
Kuo aš pranikaltau? Net ir neatsakė. - - - - -

Ne tik mes kunigai,bet ir vyskupai kitus mokiina,kad Dievas yra
visur.Netik puošniose katedrose,bet ir kaimo keplytėlėse.Jis yra
ir ŽAGARĖJ.O kas dėl mitros? Žagarėj daug ryškiau švita negu ka-
tedrose ir prabangiose vilose. - - - - -

Melaisk Viešpatie,kad Lietuvos Ordinarių / einančių pareigas /
ir Valdytojų sąjines atbukintų,ausis apkurtintų,akis aptondytų ir
širdis pasotintų vien tik prabangios vilos ir aristokratiški apar-
tamentai,o Jų gamyteiški laišakai būtų rašomi vien tuščiai propa-
gandai. - - - - -

Adučiškis,1974.V.1d.

Kun.B.Laurinavičius netaisėtai nušalintas
nuo švenčionėlių parap.klebono pareigų /

Kun. B. Laurinavičiaus pareiškimas einantiems pareigas Lietuvos
vyskupams ir vyskupijų valdytojams. Adučiškis, 1974-05-01. (PA)

1. SUSIRAŠINĖJIMAS SU SOVIETINĖS VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS, TUOMETINIAIS LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS VADOVAIS IR KAI KURIAIS KUNIGAIS

Vidas Spengla

Kaip minėta, kun. B. Laurinavičiaus rašytinį palikimą saugo jo dukterėčia Jadvyga Pranskienė. Čia yra šimtai jo rašytų raštų, pareiškimų, kreipimųsi, memorandumų ir šiaip laiškų įvairioms sovietinės valdžios institucijoms, taip pat Lietuvos Katalikų Bažnyčios oficialiesiems vadovams, laiškų, rašytų kunigams. Atskirai pažymėtinas susirašinėjimas su tikruoju Vilniaus arkivyskupijos administratoriumi vysk. J. Steponavičiumi (kurį sovietinė valdžia už nepaklusimą jai 1961 m. ištrėmė į Žagarę ir leido grįžti į pareigas tik 1989 m.): iš laiškų matyti, kad juos jungė ne tik idealų ir vertybių vienovė, bet ir ištikimas Bažnyčios gynimas. Gal ne visi iki vieno yra išlikę jo rašyti dokumentai, tačiau didžiausia dalis veikiausiai išlikusi, nes jis rašomąja mašinėle spausdindavo po kelis egzempliorius ir būtinai vieną (o kartais ir po kelis) egzempliorius pasilikdavo sau. Nežinia, ar tarp išlikusiųjų yra ir tų dokumentų egzemplioriai, kuriuos saugumas paėmė per kratą 1980-02-06.

Kaip minėta, pirmieji jo rašiniai Kalesninkuose datuoti 1953 m. Daugiausia tai susirašinėjimas su vietine valdžia dėl jos priekabiavimų. Švenčionėliuose susirašinėta dėl leidimo baigti statyti nebaigtą bažnyčią ir dėl atimtos klebonijos. Šių raštų adresatai siekė aukščiausias SSRS valdžios instancijas. Klebonijos nusavinimo klausimu parašyta per 180 raštų. Jų apimtis - nuo 1 iki 10 ir daugiau puslapių. Stebina kun. B. Laurinavičiaus atkaklumas įrodinėjant teismų sprendimų nepagrįstumą bei jų sprendimų tarpusavio prieštaravimus: ką LSSR prokuroras ir Aukščiausiasis teismas pripažįsta teisėtu, tą rajono teismai laiko neteisėtu. Negalėdami paneigti jo pateiktų argumentų, jie atsainiai atsirašinėja: kad bylą peržiūrėti nėra pagrindo, kad į tai jau buvo atsakyta ir pan.

1965 m. jis pradėdamas užsipuldinėti dėl to, kad bažnyčią gausiai lanko vaikai. Į tokius RKRT įgaliotinio ir rajono valdžios užsipuolimus jis atsako pareiškimais, kur įrodinėja, jog SSRS konstitucija ir įstatymai nedraudžia tėvams savo vaikus auklėti religingai. Kai 1968 m. už tai jis iškeliamas iš Švenčionėlių, parašo keletą piktų laiškų arkivyskupijos kurijai, kur priekaištauja dėl nuolaidžiavimo ateistinei valdžiai ir kolaboravimo su ja.

Didžiausias jo rašytinis palikimas yra iš Adutiškio dienų. Pirmuosiuose ten rašytuose laiškuose daugiau kritikuojamas nederamas atskirų kunigų ar hierarchų pareigas einančiųjų apilaidumas ginant Bažnyčios reikalus, o nuo 1971 m. jo raštuose aptariami klausimai jau apima visas Lietuvos Katalikų Bažnyčios priespaudos ir tikinčiųjų teisių bei laisvių varžymo sritis. Jis moka nuo lokalinių susikirtimų su valdžia, jos savivalės ir brutalaus tikinčiųjų teisių varžymo pereiti prie šios problemos visuotinumą ir labai logiškai argumentuoti šių veiksmų prieštaravimą konstitucijai ar viešai skelbiamiems sovietiniams įstatymams. (Mat dauguma Bažnyčios veiklą varžančių įstatymų buvo slapti ir žinomi tik juos įgyvendinantiems sovietiniams pareigūnams, o viešai skelbiamieji deklaruodavo Bažnyčiai veikimo laisvę.) Iš tiesų su neeilinio advokato išmone kun. B. Laurinavičius mokėdavo interpretuoti sovietinių pareigūnų konkrečius poelgius ir parodyti, kad tie veiksmai neatitinka įstatymų. Jo pateikiami argumentai atskleidavo pareigūnų pinksles, bet buvo nenuginčijami, todėl kai kurie jo konfliktai su valdžia bei raštai buvo skelbiami „LKB Kronikoje“ ir pasiekdavo Vakarų. Ne be reikalo KGB jam suteikė „Intriganto“ pravardę: jis jiems tapo skaudžiai duriančia rakštimi.

Šio laikotarpio raštai buvo ilgi: daugelis net keliolikos lapų (ilgiausias - 72). Rašyti lietuvių ir rusų kalbomis. (Į rusų kalbą dažniausiai jam versdavo kiti). Ilgainiui vis daugiau raštų jis adresuodavo SSRS valdžios institucijoms, nes patyrė, kad vietinė (respublikos) valdžia visiškai nereaguoja į juos arba už tai ji tik dar labiau ima persekioti. Tačiau sąjunginėms valdžios institucijoms rašyti raštai paprastai būdavo persiunčiami į Lietuvą, taigi nesulaukdavo jokio atsako. Kurti tokius raštus ir nesu-

laukti jokio atsako, atrodė, tolygu Sizifo darbui. Tačiau kun. B. Laurinavičius žinojo, kad tai nėra tuščias darbas: reikalo paviešinimas - o ypač paskelbimas laisvajame pasaulyje - turėjo duoti nors ir negreitus, bet neabejotinus rezultatus, nes vienintelė priemonė - pasaulio opinija - tegalėjo priversti Sovietų Sąjungą laikytis savo įstatymuose bei pasirašytuose tarptautiniuose susitarimuose deklaruojamų žmogaus teisių ir laisvių.

Be logiškos, teisiškai motyvuotos argumentacijos, jis savo raštuose mėgo pavartoti vaizdingus senovinius, iš ponų ir tarnų santykių, caro valdininkų elgesio pavyzdžius ir palyginti su šiandieninių pareigūnų elgsena. Kartais jo posakiai būdavo kandūs, o vertinimai kategoriški. Tai, matyt, kompromisų nepripažįstančio jo charakterio bruožas. Tačiau tik tokių įsitikinimų ir nuostatų žmogus galėjo taip atkakliai kovoti dėl to, kas jam buvo šventa ir brangu: dėl Dievo ir Bažnyčios, Tautos ir žmogaus laisvės.

Galima išskirti tokias dominuojančias raštuose keliamas problemas: 1) tai Bažnyčios veikimo ir vaikų religinio auklėjimo varžymai, 2) valdžios kišimasis į kunigų seminarijos darbą, 3) einančiųjų hierarchų pareigas dvasininkų nuolaidžiavimas valdžiai, 4) tikinčiųjų vaikų ir jų tėvų teisių pažeidimai ir kt. Yra keletas raštų dėl Gudijos lietuvių reikalų: dėl lietuvių kunigų ir lietuviškų mokyklų stygiaus.

1979 m. kun. B. Laurinavičius tampa Helsinkio grupės nariu, ir jo pareiškimų ir kreipimųsi turinys įgyja dar daugiau visuotinumą. Vis dėlto jis niekada neatsisakė kelti viešumon vietinių problemų ir konkrečių valdžios daromų nusikaltimų žmogaus ar Bažnyčios laisvėms. Žinant, kaip jis buvo užsiėmęs mūrinės ir gyvosios Bažnyčios statyba, pastoracija, labdara ir rezistencine veikla, belieka stebėtis, kaip jis surasdavo laiko sukurti tokius ilgus, išmąstytus ir argumentuotus raštus įvairioms pasaulietinėms ir bažnytinėms institucijoms. Tai galėjo padaryti tik žmogus, kuris iki kaulo geluonies buvo persiėmęs šiomis problemomis, kurio širdyje buvo įaugusi nuostata niekada netylėti prieš melą ir neteisybę. Pasakytume: tai gimęs kovotojas... Visi jo raštai turi išliekamąją vertę, nes tai istoriniai šaltiniai, liudijantys apie Bažnyčios padėtį ir jos kovą

sovietmečiu. Pabandysime trumpai peržvelgti juos chronologi-
ne tvarka: tai padės geriau suvokti ir jo asmeninį gyvenimą.

Kun. B. Laurinavičiaus pirmieji susirašinėjimai Adutiškyje
lietė dar senąją, iš Švenčionėlių atsivežtą problemą: tai kano-
niškai (pagal Bažnyčios teisę) neteisėtą, aiškiai valdžios inspi-
ruotą jo iškeldinimą iš ten ir, jo nuomone, neleistiną arkivys-
kupijos valdytojo nuolaidžiavimą valdžiai. Jis, kaip ir visa
kovoianti Bažnyčia, buvo įsitikinęs, kad kiekvienas nuolaidžia-
vimas ir Bažnyčios teisės nepaisymas skatina valdžią imtis dar
didesnių prievartavimų ir tai Bažnyčiai nieko gero negali duo-
ti. Laimėti galima tik be kompromisų ginant Bažnyčios teises
ir, anot vysk. T. Matulionio, „nenuolaidžiaujant ir nepatai-
kaujant valdžiai“. Dėl to jis rūsčiai priekaištauja savo laiške
valdytojui mons. Č. Krivaičiui: jį žeidė ne tiek asmeninė patir-
ta neteisybė, kiek likimas Bažnyčios, kuri buvo jo visos gyve-
nimo veiklos ašis - kas jos laukia, jeigu šioje gyvenimo aud-
roje jos valdymas yra tokiose silpnose rankose?

Neaišku, kieno inspiruotas (tačiau, kad inspiruotas, aiš-
ku, nes, nepajėgęs užčiaupti kun. B. Laurinavičiaus, apie tai
1969-05-03 informuoja valdytoją mons. Č. Krivaitį ir kuni-
gus J. Kuktą ir J. Juodagalvį) jo buvęs profesorius seminari-
joje kun. Norbertas Skurkis MIC (tuomet klebonavęs Kalta-
nėnuose) 1969-02-11 rašo jam laišką, kuriame, pareiškęs
pagarbą už žinomą jo darbštumą, energiją ir drąsą, sako,
kaip buvęs jo mokytojas, jaučiąs pareigą „atkreipti dėmesį ir
į minusus“. Kun. N. Skurkis pirmiausia teigia, kad „nėra
pozityvių įrodymų“, jog mons. Č. Krivaitis yra neteisėtas
valdytojas: jo išrinkimo valdytoju kanoniškumą jam ir kun.
Juozui Poškui išaiškino prel. Jan Ellertas (Vilniaus arkivys-
kupijos kapitulos pirmininkas). Jis ragina nekvestionuoti val-
dytojui popiežiaus suteikto monsinjoro titulo ir jo netituluoti
tik kunigu ar piliečiu. Laišką baigia raginimu susitaikyti iš
esmės su prisitaikėliška pozicija ir nemaištauti: „Pilnai su-
prantu ir tą pagrindinį šaltinį, iš kurio kyla visi Jūsų nepa-
sitenkinimai. Į tai tik tiek galiu atsakyti: supraskime, kur
gyvename" (t. y. supraskime, kad ne Č. Krivaitis viską tvar-
ko, o sovietų valdžia. - V. S.)

Prie šio laiško verta ilgiau apsisistoti. Sovietų valdžia (o konkrečiai KGB) „reakcingiesiems“ kunigams užčiaupti naudojo daugybę priemonių: tai ir jų kompromitavimas, ir „atvedimas į protą“ su jiems įtakos turinčių agentų ar jų paveiktų asmenų pagalba. Represijos buvo paskutinė priemonė, kai nepadėdavo kitos. Į „protą vedantysis“ nebūtinai turėjo būti jų agentas: svarbu, kad jis būtų „reakcionieriaus“ pripažįstamas autoritetas, galintis jį paveikti. Dažnai būdavo veikiamas pagal tokią schemą: KGB numatydavo asmenį, kuris galėtų paveikti „reakcingąjį kunigą“, ir, jeigu šis asmuo nebūdavo jų agentas, juo naudodavosi *v tiomnuju* (KGB vartotas terminas - liet. „tamsoje“, - reiškiantis, jog tas žmogus nežinos, kad jis vykdo KGB suplanuotą akciją). Šį asmenį taip veikti turėjo paskatinti koks nors KGB agentas (ar agentų grupė), kuri galėjo įtikinti, kad tai reikia padaryti. Agentas (ar bent pirmasis agentų grandinėje) užduotį gaudavo iš KGB, nors galėjo ir nežinoti, dėl ko tai daroma; KGB tikslai dažnai būdavo žinomi tik jiems. Šiuo konkrečiu atveju buvo siekiama apginti oficialųjį, valdžios pripažįstamą arkivyskupijos valdytoją, taip pat ir netiesiogiai pateisinti teisėto administratoriaus vysk. J. Steponavičiaus laikymą tremtyje. Norint sutramdyti valdytojui prieštaraujantį kun. B. Laurinavičių, pabandyta, remiantis kapitulos pirmininko ir žinomo Bažnyčios teisės žinovo prel. J. Ellerto autoritetu, jį įtikinti, kad valdytojas yra kanoniškai (nepažeidžiant Bažnyčios teisės) išrinktas ir todėl jam rodytina pagarba ir paklusnumas.

Reikia tarti keletą žodžių apie prel. J. Ellertą. Tai buvo žinomas, įtakingas Vilniaus arkivyskupijos kunigas. Jis buvo laikomas vysk. K. Paltaroko dešiniąja ranka, kai šis nuo 1949 m. valdė ir Vilniaus arkivyskupiją. Buvo laikomas didžiausiu Vilnios lenkų kunigų autoritetu ir jų vadovu. KGB įtarė, kad vysk. K. Paltarokas per jį ir Lenkijos kunigus palaiko ryšį su Vatikanu. KGB jį sekė (buvo vedama operatyvinė byla), o prireikus juo ir naudojosi (nuo 1940 m. turėjo savo rankose). Iš vysk. K. Paltaroko sekimo byloje (LYA. F. K-1, ap. 45, b.1272-1274) apie prel. J. Ellertą esančios gausios medžiagos susidaro įspūdis, kad tai buvo Bažnyčiai gero norintis ir kartu labai apsukrus

dvasininkas. KGB (ir RKRT įgaliotinis) jo griebdavosi ir juo naudodavosi, kai reikėdavo pateisinti jų išprievartautų kapituolos veiksmų kanoniškumą. Pavyzdžiui, kai vysk. K. Paltarokas suabejojo, ar kapitula jį gali teisėtai išrinkti kapitulinio vikaru, RKRT įgaliotinio B. Pušinio paragintas prel. J. Ellertas padarė žygius ir įrodė, kad galimas teisėtas išrinkimas. (Mat dar prieš areštą arkivysk. M. Reinys tiems atvejams, jeigu mirtų arba būtų areštuotas, buvo paskyręs po savęs būsiančius arkivyskupijos administratorius: tai kunigai Edmundas Basys, Vincentas Taškūnas ir Juozapas Dubietis. Po jo arešto arkivyskupiją valdė kun. E. Basys. 1949 m. valdžiai privertus iš pareigų jį pasitraukti, valdytojo pareigas turėjo užimti kun. V. Taškūnas arba J. Dubietis. Tai sužinojęs, B. Pušinis pareiškė, kad apie tai negali būti nė kalbos: mat valdžios planuose buvo numatyta centralizuoti vyskupijų valdymą ir, Vilniaus arkivyskupiją perdavus į vysk. K. Paltaroko rankas, Lietuvoje turėjo likti tik 3 valdytojai. Ateityje buvo numatyta visą Lietuvos Katalikų Bažnyčios valdymą sukoncentruoti vieno, jiems parankiausio valdytojo rankose). Prel. J. Ellertas įtikino abu arkivysk. M. Reinio skirtus įgaliotuosius valdytojus, kad jiems vis vien nebus leista valdyti arkivyskupijos ir jie atsisakė (žodžiu) šios teisės. Prel. J. Ellertas vysk. K. Paltarokui perdavė jų sutikimą ir išaiškino, kad pagal Bažnyčios teisę (kanonus) jie traktuotini kaip „sutrukdyti“. Taip kapitulai atsivėrė galimybė vysk. K. Paltaroką teisėtai išrinkti kapitulinio vikaru.

Kaip prel. J. Ellertas aiškino valdytojo mons. Č. Krivaičio išrinkimo kanoniškumą kunigams N. Skurkiui ir J. Poškui, nežinoma, bet, manytina, pagal tokią pačią interpretaciją: kad vysk. J. Steponavičius yra „sutrukdytas“. Tačiau iš vysk. J. Steponavičiaus laiškų kun. B. Laurinavičiui matyti, kad šio išrinkimo nepripažino pats vyskupas (tik nebeaišku, dėl kokių motyvų: mini, kad buvo galima rasti „bent tinkamesnį kunigą“), tačiau patarė kun. B. Laurinavičiui kol kas viešai to nedemonstruoti. Tačiau šie laiškai parašyti vėliau - 1978 m.

O 1969 m. rašytas kun. N. Skurkio laiškas kun. B. Laurinavičiaus neįtikino ir jis 1969-03-28 parašė jam atsakymą, kur nurodė, už ką smerkia valdytoją Č. Krivaitį: už tai, kad

yra tik RKRT įgaliojimo valios vykdytojas, o ne valdytojas ir Bažnyčią ne gina, o griaua. Patį kun. N. Skurkį apkaltino pataikavimu Č. Krivaičiui. Nėra abejonės, kad kun. N. Skurkis tą laišką rašė su paties mons. Č. Krivaičio žinia ar net jo inspiruotas, nes kitu atveju nebūtų jam atsiskaitęs, kad rezultatai nepasiekti.

1969-1970 m. kun. B. Laurinavičius parašo kelis laiškus savo pažįstamiems ir gerbiamiems kunigams, kur išreiškia nusivylimą jais dėl to, kad stojo į prisitaikėliškas pozicijas. Šiuos metus galima laikyti jo aktyvios veiklos pradžia ginant Bažnyčios teises ir jos kanoninį grynumą. Prie tokių laiškų priskirtinas rašytasis 1969-07-11 kun. Algirdui Gutauskui. Laiške dėkoja, kad pasveikino kunigystės 25-mečio proga ir padovanojo arnotą, tačiau apgailestauja, kad neliko to kunigo Algirdo Gutausko, kurį pažinojo. Laišką baigia savo apgailestavimo paaiškinimu: „Tikrai visus myliu, tik neapkenčiu batlaižių, veidmainių, kolaborantų ir jiems panašių tipukų. Senam kunigui Algirdui Gutauskui, kurį aš pažinojau praeity, reiškiu begalinę meilę, kokią tik žmogus žmogui gali parodyt. Dabartiniam - tepšviečia Šventoji Dvasia protą“.

Yra išlikęs piktas laiškas ir kun. Kazimierui Pukėnui. Nors kun. K. Pukėnas, grįžęs iš lagerio, švenčionėlių bažnyčios statybai vienas pirmųjų paaukojo „savo kruvinu prakaitu ten uždirbtus“, kaip rašė pats kun. B. Laurinavičius, 2000 rublių, tačiau šįkart kun. B. Laurinavičiaus jam skirti žodžiai labai rūstūs ir tiesmukiški: jis kaltina jį kai kuriomis nedorybėmis ir, matyt, įtaria pataikavimu ne tik valdytojui Č. Krivaičiui, bet ir valdžiai. Rašo: „Joks bedievis - ateistas nesugeba ir nesugebės taip ir tiek energijos išsekinti, kaip sutanoti šarlatanai. Matyt, gerai moka... Jų tikslas aiškus: kaip galima greičiau išvest kunigą iš rikiuotės. <...> kaip mažai paliko ištikimų savo pašaukimui. Daugiausia kolaborantai, pavyduoliai, „diplomatai“ ir įvairaus stiliaus šarlatanai!“

Dar 1968 m. jis priekaištavo arkivyskupijos kurijos kancleriui kun. Jonui Deksnui, kad labai brangiai (po 5 rublius) pardavinėja ką tik oficialiai išleistas maldaknyges ir apkaltina kuriją lupikavimu. 1970 m. tam pačiam kancleriui ir valdyto-

jui mons. Č. Krivaičiui rašo: „Kuomi paliko šiandieninė kurija? Aišku, kad ne kuo kitu, kaip tik filialu tų, kurie norėtų kaip galima greičiau likviduoti Bažnyčią”.

Nesiimu interpretuoti kun. B. Laurinavičiaus priekaištų valdytojui, kurijai ir kai kuriems kunigams pagrįstumo ar teisingumo. Dėl to meto kurijų veiklos vertinimo kontroversiškumo buvo užsiminta apžvalgoje apie Bažnyčios padėtį sovietmetyje: kurijų veikla iš tiesų buvo labai kontroliuojama valdžios ir ne bet kas jose galėjo dirbti. Tačiau jas apkaltinti piktavališkumu ir vien kenkimu Bažnyčiai, mano nuomone, būtų neteisinga; kas kita vysk. T. Matulionio įvardytas „nuolaidžiavimas ir pataikavimas valdžiai” - jo buvo, ir kartais buvo su kaupu. Tačiau to ir siekė valdžia, o tokiems kaip vyskupai T. Matulionis, P. Ramanauskas, J. Steponavičius, V. Sladkevičius ir neleido valdyti vyskupijų. Kun. B. Laurinavičiaus pozicija buvo bekompromisė ir maksimalistinė: jei prisiėmė valdyti vyskupiją, tai ir valdyk ją, o nesileisk valdomas. Iš čia ir kilo visas jo griežtumas ir rūstumas laiškuose kurijai. Tas pats reiklumas ir laiškuose kunigams: jei esi kunigas prie altoriaus, būk toks ir gyvenime. Matyt, ypač jį skaudino nusivylimas tais kunigais, kuriuos kitados idealizavo. Blieka dar kartą pakartoti, kad kun. B. Laurinavičius buvo reiklus ne tik sau, bet ir kitiems. Ypač tiems, kurių pareiga buvo ginti Bažnyčią.

Šie laišakai kurijai ir kai kuriems kunigams buvo tarsi kovos dėl Bažnyčios ir žmogaus teisių prologas: jis pirmiausia ėmė kovoti su tais, kurių pareiga buvo ginti Bažnyčią ir kurie, jo nuomone, to nedarė. Netrukus jis perėjo prie tų, kurie kūrė ir vykdė antibažnytinę politiką: tai sovietų valdžios pareigūnai (nors niekada neužmiršo ir tų, kurių pareiga buvo ginti Bažnyčią). Jau 1971 m. Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Vaclovas Sauliūnas jį „auklėja” už tai, kad į rekolekcijas be vykdomojo komiteto leidimo jis kviečias kunigus, kad lydint į kapus mirusįjį giedama, kad bažnyčioje Mišioms patarnauja ir prie altoriaus būna daug vaikų. Į visa tai jis atsako raštiškai, kad jis geriau žino, kiek per rekolekcijas reikia kunigų, kad būtų galima aptarnauti tikinčiuosius (ypač turint omeny, kad daug žmonių atvyksta iš Gudi-

jos). Atsisako drausti giedoti lydint mirusįjį (jeigu „net girtuokliams nedraudžiama staugti naktį gatvėje“), o juolab vyti iš bažnyčios vaikus.

Tuo pačiu reikalu jis buvo iškviestas ir pas RKRT įgaliotinį. Įgaliotiniui (ir su juo buvusiam nepažįstamam asmeniui: veikiausiai KGB darbuotojui) pareiškė tą patį. Įgaliotinis papriekaištavo ir už kunigų raštą, kuriame buvo reikalaujama į pareigas grąžinti vysk. J. Steponavičių, ir kurį pirmasis buvo pasirašęs kun. B. Laurinavičius. Jam buvo pasakyta, kad į pareigas vysk. J. Steponavičius nebus grąžintas, nes „savo darbu neįrodė, kad tinka valdyti“.

Šio laikotarpio atsiminimuose kun. B. Laurinavičius rašo, kaip jam sutramdyti 1971 m. V. Sauliūnas pasitelkė KGB karininką Čepulį. Kun. B. Laurinavičius papasakojo Čepuliui, kaip 1962 m. Švenčionėliuose KGB norėjo jį užverbuoti, kad paveiktų „teisinga linkme“ vysk. J. Steponavičių ir kai kuriuos kunigus. Jis atsisakė. Tada „Šluotoje“ (sovietiniais laikais ėjęs kandas satyrinis žurnalas. - V. S.) buvo aprašyta atseit neteisėta klebonijos statyba. Netrukus klebonija buvo atimta. Jo atsisakymą bendradarbiauti su saugumu Čepulis įvertino taip: „Tiesa, ne kiekvieno sąžinė leidžia tai daryti“. Suprantamas KGB bejėgiškumas verbuojant, kai niekur negalėjo kunigui prikišti prasilenkimų su sąžine. Nesėkmingos buvo V. Sauliūno bei Čepulio pastangos „perauklėti“ kun. B. Laurinavičių. 1971 m. kovo 25 d. jį Vilniuje, KGB rūmuose, tardė tardytojas K. Gudas dėl SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui pasiūstos peticijos. KGB norėjo apkaltinti jį vertus kunigus ją pasirašyti, tačiau viskas baigėsi tik bauginimu.

Kun. B. Laurinavičius ir toliau sielojosi dėl vyskupijų valdytojų minkštakūniškumo, negailėjo teisingo žodžio dėl kitų vyskupijų valdytojų abejingumo. Kai 1971 m. Kaišiadorių ir Panevėžio vyskupijų valdytojas kan. Povilas Bakšys apkaltino kan. Petrą Žiukelį išpuikimu dėl kanonikato (kurį jam buvo suteikęs dar vysk. K. Paltarokas) ir pagrasino, kad jį suspenduos, jeigu šis nepaklus jo reikalavimui persikelti į Subačiaus stoties parapiją, kun. B. Laurinavičius rugsėjo 8 d. parašė kan. P. Bakšiui laišką, kad nepiktnaudžiautų Romos kurijos duota

Lietuvos valdytojams dispensa (išskirtine teise) laisvai, t. y. griežtai nesilaikant Bažnyčios teisės reikalavimų, skirstyti kunigus pareigoms.

1971-12-24 jis suorganizuoja Vilniaus arkivyskupijos kunigų vardu (pasirašė 47 kunigai) pareiškimą SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui, SSRS MT pirmininkui ir kt., kur išsakoma sovietinės valdžios daromi Bažnyčios varžymai ir tikinčiųjų teisių pažeidimai. Ypatingas dėmesys atkreipiamas į kunigų seminarijos reikalus: pabrėžiama, kad labai mažai jaunuolių leidžiama priimti mokytis į seminariją ir todėl kunigų skaičius Lietuvoje mažėja. Negalintys įstoti į seminariją yra priversti mokytis nelegaliai ir tapti RKRT įgaliotinio nepripažįstamais kunigais, pvz., kun. Vytautas Merkys, kun. Petras Našlėnas. Prikišama, kad užsieniui skirtoje J. Rimaičio knygoje *Religion in Lithuania* paprasčiausiai rašoma netiesa, jog Lietuvoje „valdžia nedaro kliūčių rengti naujus kunigus“. Nurodoma ir kita toje knygoje skelbiama netiesa, kad „Bažnyčia laisvai naudojasi religinės propagandos priemonėmis“, tuo tarpu Bažnyčia neturi jokių spaudos, radijo ir televizijos laidų, nespausdinamos net elementariausios tikintiesiems reikalingos knygos, kaip Šventasis Raštas ir maldynai. Valdžia tiesiogiai kišasi į Bažnyčios vidaus gyvenimą: vyskupai J. Steponavičius ir V. Sladkevičius nušalinti nuo pareigų ir ištremti iš savo vyskupijų. Nors 1918 m. sausio 23 d. V. Lenino pasirašytas dekretas leidžia vaikams privačiai mokytis religijos, Lietuvoje už tai nubausti kalėjimu kunigai Antanas Šeškevičius, Juozas Zdebskis, Prosperas Bubnys ir Ona Paškevičiūtė. SSRS yra pasirašiusi tarptautinę konvenciją, garantuojančią tėvams teisę auklėti vaikus, o Lietuvoje religingi vaikai visaip diskriminuojami mokykloje. Diskriminuojami ir tikintys suaugusieji: už bažnyčios lankymą iš mokytojos pareigų atleista vilkaviškietė Ona Brilienė, o LSSR Aukščiausiojo teismo sprendimas ją grąžinti į darbą nevykdomas. Pareiškimo pabaigoje prašoma atšaukti Bažnyčiai ir tikintiesiems daromus neteisėtumus, nes respublikos valdžia į kreipimusis nereaguoja.

1972 m. kovo 10 d. kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas pas RKRT įgaliotinį J. Rugienį ir buvo duotas žodinis atsaky-

mas į minėtąjį pareiškimą L. Brežnevui. J. Rugienis pareiškė, kad dėl vysk. J. Steponavičiaus grąžinimo į pareigas nėra ko ir svajoti, taip pat priekaištavo kun. B. Laurinavičiui, kad rašo nepalankius laiškus „vyskupams ir kunigams, kurie dirba Sovietų Sąjungos įstatymų ribose“, kad iš prigimties esąs nusistatęs antisovietškai, apie save manęs, jog esąs „nepažabojamas“, o iš tikrųjų yra įžūlus: nekreipia dėmesio į išpėjimus dėl Mišioms patarnaujančių, vaikų chore giedančių ir procesijose dalyvaujančių vaikų. Patarė daugiau rūpintis pastoraciniu darbu.

1972 m. liepos 20 d. kun. B. Laurinavičius parašo 21 mašinosraščio lapo atsakymą - pareiškimą RKRT įgaliotiniui ir nuorašą - arkivyskupijos oficialiajam valdytojui Č. Krivaičiui. Čia išsamiai ir argumentuotai, nurodydamas konkrečius valdžios padarytus nusižengimus, įrodo tikinčiųjų teisių ir laisvių pažeidimus. Rašte išsako ir visišką savo beteisiškumą: „Jūsų pusėje įstatymai, teismai, potvarkiai, slaptos instrukcijos, fizinė jėga, kalėjimo raktai, o mano pusėj tik nesenstanti tiesa, su kuria jūs nesiskaitote“. Vis dėlto jis ir toliau rankų nenuleidžia, rašo raštus. Šie raštai dabar įdomūs ir vertingi kaip istoriniai šaltiniai savo faktografinė medžiaga ir konkretumu. Jie atskleidžia kun. B. Laurinavičiaus atkaklumą ginant tiesą ir išmoningumą parenkant argumentavimui reikalingus faktus.

Nėra abejonės, kad jo iniciatyva 18 adutiškiiečių 1972-04-20 parašė pareiškimą L. Brežnevui, SSRS kultūros ministrei J. Furcevai ir RKRT pirmininkui V. Kurojedovui dėl Adutiškio vidurinės mokyklos moksleivių ir jų tėvų šantažavimo už tai, kad vaikai lanko bažnyčią.

1972 m. spalio 4 d. kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas į Švenčionių rajono vykdomąjį komitetą pas pirmininkę V. Purvaneckaitę. Dalyvavo ir Adutiškio apylinkės pirmininkas A. Laurinavičius. Kunigas ir vėl buvo „auklėjamas“ už tai, kad moko vaikus, kad neprašo valdžios leidimo atvykti per atlaidus kunigams ir t. t. Priekaištauta, kad rašinėjas pareiškimus aukštoms valdžios institucijoms, kad noris tapti Kolbe (nacių konclageryje už kitus žuvęs lenkų kunigas. - V. S). *i* visus tuos priekaištus - jų kun. B. Laurinavičius sumini 14 - jis atsakė 1972-11-20 12 lapų pareiškimu V. Purvaneckaitėi ir

nuorašais RKRT įgaliotiniui J. Rugieniui, vysk. J. Labukui ir mons. Č. Krivaičiui.

Visi tie raštai erzino ir pykino valdžią. Vienaip ar kitaip į kiekvieną iš jų reikėjo reaguoti. Tikriausiai vietinės valdžios iniciatyva (gal suderinus ir su aukštesnėmis instancijomis) buvo nutarta pabandyti kun. B. Laurinavičių kitaip „pažaboti": vėlų 1972-11-25 vakarą kažkokie paaugliai akmenimis išdaužė du klebonijos langus. Milicija po kurio laiko nustatė, kas tai padarė. Kun. B. Laurinavičiui pasitaikė gera proga atsikirsti valdžios puldinėjimams už gausiai bažnyčią lankančius vaikus: langus išdaužė ne bažnyčią lankantys, o jos nelankantys paaugliai. Adutiškio bažnyčios komiteto, gyventojų ir jo paties vardu apie šį įvykį 1972-11-27-1973-02-20 buvo pasiūsti keturi pareiškimai vietos milicijai, rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojui V. Sauliūnui ir net aukščiausioms Sovietų Sąjungos valdžios institucijoms - SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui, SSRS Ministrų tarybai, SSRS švietimo ministrui, SSRS generaliniam prokurorui, vysk. J. Labukui ir mons. Č. Krivaičiui. Kun. B. Laurinavičius šį smurtą susiejo su rajono vykdomojo komiteto pirmininkės V. Purvaneckaitės priekaištu ir grasinimu, pareiškė įtarimą, kad paaugliai langus daužė kažkieno nurodymu. LSSR prokuratūra 1973-02-01 davė oficialų atsakymą apie piktadarių nubaudimą ir nurodė, kad organizatoriai nenustatyti. Ypač išsamus pareiškimas parašytas vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojui V. Sauliūnui (kurio pareiga buvo „kuruoti" rajono kunigų darbą ir kuris vis „auklėdavo" kun. B. Laurinavičių). Šiame pareiškime jis ir vėl išvardija daugybę Bažnyčios veiklos varžymo faktų ir konkrečių užsipuolimų prieš jį: už vaikų dalyvavimą procesijoje, už iškilmingą (su vėliavomis ir giesmėmis) mirusiųjų laidojimą, už svetimų kunigų dalyvavimą rekolekcijose ir atlaiduose be rajono valdžios leidimo, už tai, kad rašo daug pareiškimų. Į paskutinį užsipuolimą jis taip atsako: „Malonėkite be jokio pagrindo manęs nekamantinėti, o tuomet aš eisiu savo pareigas patylutėmis - nerašysiu".

1973 m. liepos mėn. su kun. B. Laurinavičiumi panoro susipažinti V. Sauliūną pakeitęs naujasis rajono vykdomojo

komiteto pirmininko pavaduotojas Vytautas Mačionis. (Apie buvusį savo „auklėtoją“ kun. B. Laurinavičius su pašaipėle rašo: „Vaclovas Sauliūnas dingo kaip kirvis ežere“.) Naujasis auklėtojas buvo toks pat kirvis. Pirmojo pokalbio metu pareiškė: „Į atlaidus leisiu atvykti dviem trimis kunigams“. Kun. B. Laurinavičius paaiškino, kad Adutiškiui tiek per mažai, nes daug maldininkų atvyksta iš Gudijos. „Saviesiems (atseit Lietuvos gyventojams) užteks“, - išgirdo atsakymą. - „Bet juk ant kaktos maldininkams neparašyta, iš kur atvykę. Reikia visus aptarnauti“, - atsikirto kun. B. Laurinavičius.

Šią pirmąją pažintį kun. B. Laurinavičius toliau taip aprašo: „Priminiau, kad daug ką mums leidžia ne tik konstitucija, bet ir 1918 m. sausio 23 d. Rusijos komisarų dekretas, kur sakoma: „Mokyti ir mokyti religijos piliečiai gali privačiai“. Į šį mano priminimą atsakė: „Gali mokyti tėvai ir kas nors iš nusimanančių. Kunigams negalima“. Atsakiau, kad aš jokia užkrečiama liga nesergu, be to, dekrete nėra pasakyta: „Kunigams negalima“. Atsakė: „Matyti, kad mėgsti kalbėti“. Atsisveikindamas žadėjo ateity pasimatyti“. Šie keli sakiniai atskleidžia kun. B. Laurinavičiaus pokalbiams su sovietiniais pareigūnais būdingą toną ir jo atkaklumą ginant Bažnyčios teises.

1973 m. buvusį kadrinį enkavedistą J. Rugienį RKRT įgaliotinio poste pakeitė liberalesnis Kazimieras Tumėnas. Žinoma, nebuvo ko tikėtis, kad pasikeis politika Bažnyčios atžvilgiu - ne jie ją nustatinėjo, - nebent tikėtasi žmoniškesnio tono. Atsitiktinai J. Rugienį 1973 m. vasarą kun. B. Laurinavičius sutiko Vilniuje troleibusų stotelyje. J. Rugienis apsimetė jo nepastebėjęs. Grįžęs namo, kun. B. Laurinavičius neiškente ir liepos 9 d. pasiuntė jam („Piliečiui Justinui Rugieniui“) laišką (laiško nuorašą pasiuntė „Kunigui Česlovui Krivaičiui“). Priekaištaudamas už patirtus grasinimus, neteisybes, jis rašo: „Aršiausias antitarybininkas nenuteikė ir nenuteiks liaudies taip antitarybiškai, kaip Jūs, komunistas, nuteikėte švenčioneiškius“. Tačiau laišką baigia atleidimo žodžiais: „Telaimina Jus Aukščiausiasis, kurio įsteigtą Bažnyčią Jūs griovėte, bet nesugriovė!“

Tais pačiais metais jis parašė kupiną nusivylimo laišką kun. A. Gutauskui. „Ačiū už anas, tolimoj praeity maloniai praleistas minutes, kai Jūs kėlėte mano ūpą ir skaidrinote nuotaiką, tik ne ačiū už vėliau sukeltą nusivylimą". N. B. „Nelaukite mitros, ir tenelaukia tie, kurie apie ją svajoja..." Linki jam neiti Č. Krivaičio karjeros laiptais.

1973 m. liepos 31 d. jis rašo septynių lapų pareiškimą Religijų reikalų tarybos prie SSRS MT pirmininko pavaduotojui N. Tarasovui ir kelis nuorašus: jo įgaliotiniui Lietuvoje K. Tumėnui, Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininkei V. Purvanackaitei, vysk. J. Labukui ir mons. Č. Krivaičiui. Pareiškime išsamiai atsako į jam pateiktus klausimus, kai Adučiškyje liepos 13 d. buvo netikėtai apsilankęs Tarasovas ir kiti. Jis apsistoja ties draudimu kviesti talkon į atlaidus, rekolekcijas kitus kunigus (nors to ir nepaisė). Konstatuoja, kad „Tarybų Sąjungoj Bažnyčia atskirta nuo valstybės, bet turbūt nėra pasauly kitos valstybės, kuri taip kištųsi į Bažnyčios gyvenimą". Jis priekaištauja, kad varžantys Bažnyčios veiklą įstatymai viešai neskelbiami ir vietiniai valdžios atstovai juos taiko kaip patys išmano, todėl klesti savivalė ir prievartavimai. Pareiškimą baigia kaip paprastai taiklia pašaipa dėl valdžios dvi-veidžiavimo: esą M. Valančius, A. Alekna savo knygoje kalba, kad „1863 metais buvo uždrausta naujų bažnyčių statymas, senų taisymas ir kunigų atvažiavimas į atlaidus. Bet aišku ir suprantama, kad Leninas, panaikindamas visus carų išleistus dekretus, be abejonės, panaikino ir tą, kuriuo buvo draudžiama pakviesti kunigus į atlaidus, o tarybiniais laikais toks ar panašus dekretas nebuvo išleistas". (Visas šio pareiškimo tekstas buvo išspausdintas „LKB Kronikoje", Nr. 8).

1973-11-29 kun. B. Laurinavičius vėl rašo pareiškimą RRT įgaliotiniui ir nuorašus tiems patiems asmenims. Pareiškime vėl diskutuoja dėl valdžios reikalavimo gauti jų leidimą kunigams atvykti į atlaidus. Paskutiniame susitikime su vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoju kun. B. Laurinavičius iš jo išgirdo, kad „leidimą duos, bet ne visuomet tiems, kurių bus prašoma". Jis protestuoja, kad valdžia parinktų į talką kunigus, ir prašo, kad dėl to pareikštų protestą ir vysk.

J. Labukas, kaip einantis Lietuvos Bažnyčios primo pareigas. Kun. B. Laurinavičius nesitaikstė su valdžios prievartavimais: 1974 m. kovo 15-16 d. Adutiškio bažnyčioje vykusiose rekolekcijose vėl dalyvavo valdžios „neaprobuoti“ kunigai. Už tai Švenčionių rajono vykdomojo komiteto administracinė komisija kovo 25 d. jam pareiškė išpėjimą.

1974 m. balandžio 30 d. Adutiškio parapijos tikintieji (771 žmogus) pasiuntė pareiškimą SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui, SSRS teisingumo ministrui ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai dėl įstatymiškai nepagrįsto jų klebono išpėjimo už kunigų dalyvavimą rekolekcijose, nes niekas nei jiems, nei klebonui tokio draudžiančio įstatymo neparodė. „Tad, - klausia, - kas laužo konstituciją - klebonas ar pareigūnai?“ Klebonas tą pačią dieną rašytame savo pareiškime RRT įgaliotiniui K. Tumėnui, LSSR teisingumo ministrui ir visų vyskupijų valdytojams rašo, kad jis vadovaujasi Vilniaus arkivyskupijos sinodo reikalavimais, jog klebonas pasirūpintų rekolekcijomis ir pakankamu skaičiumi kunigų jose. (Tąkart per rekolekcijas išpažintį atliko 3105 tikintieji ir, aišku, du ar trys kunigai būtų nepajėgę tiek išklausti.) Jis pabrėžia, kad niekas nepateikia įstatymo, draudžiančio į talką kviesti kitus kunigus, o „įstatymas galioja ir saisto tik viešai paskelbtas ir neprieštaraujantis konstitucijai“. Jis rašo, kad vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojo Vytauto Mačionio nurodytame išpėjimo pagrindime (kad pažeistas LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumo 1966-05-12 įsakas) visai nekalbama apie tokį draudimą. Aišku, ir šis pareiškimas liko be atsako.

Tų pačių metų gegužės 1 d. jis, atsiliepdamas į vyskupijų valdytojų 1973-12-13 laišką „Šventųjų metų reikalui“, parašė laišką visiems vyskupijų valdytojams apie gautą išpėjimą dėl rekolekcijų, kurias sovietiniai pareigūnai traktavo kaip susirinkimą, ir prašė ne tik raginti kunigus rengti „Susikaupimo dienas“, nes jos reiškia tą patį, kaip ir rekolekcijos, bet ir ginti juos nuo valdžios savivalės. Oficialias pareigas einantiems vyskupams priminė, kad „Gera būtų, jei prisimintumėt, jog Jus pirma išaukštino Motina Bažnyčia, pakviesdama į Viešpaties vynuogyną, o tik vėliau atitinkami organai „aprobavo“ Jus, kad verti

mitros". Primena atvejį, kai vienas iš šių vyskupų valdžios skriaudžiamo kunigo ne tik neužtarė, bet netgi ižeidė: „Jei nevyksi į Viduklę, būsi suspenduotas, ekskomunikuotas, degraduotas ir galėsi ženyti..." O kitas su mitra dar pridėjo: „Žinok, kad vysk. Labukas dėl tavęs nepaliks dviejų vyskupijų ir nevažiuos į Žagarę". (Į Žagarę valdžios buvo ištremtas vysk. J. Steponavičius.) Kun. B. Laurinavičius prideda savo komentarą: „Dievas yra visur. Jis yra ir Žagarėj. O dėl mitros, tai ji Žagarėj daug ryškiau šviečia, negu katedrose ir prabangiose vilose. Neleisk, Viešpatie, kad Lietuvos ordinarų <...> ganytojiški laišakai būtų rašomi vien tuščiai propagandai", - užbaigia laišką.

Per 1974 m. Velykas žmonės kleboną įspėjo, kad bažnyčioje yra seklių iš rajono. Kun. B. Laurinavičius specialiai per pamokslą papasakojo, kaip dar Švenčionėliuose jį verbavo saugumietis Sprindys ir siūlė šnipinėti vysk. J. Steponavičių. Kadangi jis nesutiko, atėmė jo pastatydintą namą. Dabar vietos valdžia priekabiauja, kad neprašęs leidimo kunigams atvykti į atlaidus. Jis viską išdėstė ir paaiškino: vadovaujasi Bažnyčios teise ir arkivyskupijos sinodo, o ne valdžios reikalavimais. Pamokslą baigė pareiškdamas, kad „priimdamas kunigystės šventimus, aš prisiekiu, kad kunigo pareigas eisiu sąžiningai. Tą priesaiką aš šiandien prieš Dievą ir prieš jus pakartoju".

1974-10-03 apylinkės pirmininkas vėl jam surašė protokolą, kuriame kaltino, kad rugsėjo 28-29 d. atlaiduose dalyvavo kunigai be rajono valdžios leidimo. Apylinkės pirmininkui jis paaiškino, kad tokio įstatymo jam niekas nepateikė, o nevieši įstatymai jo neįpareigoja, ir protokolą pasirašyti atsisakė.

1975 m. sausio 25 d. jis parašo 17 lapų pareiškimą RRT įgaliotiniui K. Tumėnui ir nuorašus vysk. J. Labukui, vysk. L. Poviloniui, Vilniaus arkivyskupijos kurijai ir Kauno kunigų seminarijai. Pretekstas šiam pareiškimui buvo K. Tumėno ir V. Mačionio apsilankymas pas jį lapkričio 11 d. Šio apsilankymo tikslas buvo pabandyti jį užčiaupti. „Kam tie raštai ir žmonių siuntinėjimai?" - priekaištavo jam. Jis atsakė: „Gyvenimas verčia". Pareiškime palietė daugybę jam ir Bažnyčiai opių problemų. Atrodo, dar vienas Sizifo bandymas... Pareiškime pirmiausia jis atsako į K. Tumėno patarimą parapijiečiams perauklėti

kleboną. Jis sakosi esąs išauklėtas Kristaus dvasia, kuris mokė: „Verčiau jūs sakykite: ‚Taip‘, jei taip. ‚Ne‘, jei ne“ (Mt 5, 37). Jis klausia: „Kas gali būti gražesnio už tiesiakalbiškumą? Ir ar gali būt kas šlykštesnio už tuos, kurių kalbos skiriasi nuo gyvenimo? Kad „perauklėtų“ išauklėtą, turi savo idėjomis sužavėti ir gyvenimu paveikti. Aišku ir suprantama, kad nei tuščiomis kalbomis, nei vilionėmis, nei šantažu gerai išauklėto negali perauklėti“. Jis sako jaunystėje žavėjęsis marksistų ir komunistų idėjomis, bet „gyvenimas įtikino, kad visa, ką jie rašo ir sako, yra tik negyva raidė popieriuje, o gyvenimas nukrypsta šimto aštuoniasdešimt laipsnių kampų priešinga kryptim“. Jis pamini Konstitucijos garantuojamą religinės praktikos laisvę, tačiau <...> sausio 19 d. į bažnyčią atėję apylinkės pirmininkas, vidurinės mokyklos direktorius Navikas ir mokytojas Baužys stebėjo besimeldžiančius mokinius, kad paskui juos galėtų šantažuoti. Nėra religinės spaudos laisvės! Valdžia įžūliai kišasi į Bažnyčios vidaus gyvenimą ir jį visaip varžo. Jis konstatuoja, kad Gudijoje gyvenantys lietuviai katalikai ne tik neturi lietuvių kunigo, bet jų vaikai net mokytis negali lietuviškai. Adutiškyje sekami į bažnyčią einantys moksleiviai ir paskui šantažuojami. Jų parapijietis J. Skyrelis nebuvo priimtas mokytis į kunigų seminariją, nes priimti neleido K. Tumėnas. Jis rašo: „Kaip mes, kunigai, neturime teisės ir nereikiame pretenzijų, kuriuos kandidatus priimti į komjaunimą ar komunistų partiją, TAIP IR JŪS NETURITE TEISĖS SPREŠTI APIE JAUNUOLIŲ TINKAMUMĄ KUNIGŲ LUOMUI. Bažnyčios istorijoje negirdėta, kad ateistai spęstų apie kandidatų į kunigus tinkamumą“. Aprašo adutiškiečių vargo kelius sovietinėse įstaigose dėl šildymo bažnyčiai įrengimo. Piktinasi dėl prievarta brukamo ateizmo, dėl mokinių persekiojimo už tai, kad yra tikintys, net dėl tikinčiųjų ūkio darbininkų diskriminavimo. Šis pareiškimas (šiek tiek sutrumpintas) buvo paskelbtas „LKB Kronikoje“, Nr. 16.

Dėl vaikų, kurie buvo pastebėti bažnyčioje ir po to šantažuojami mokykloje, jų tėvai 1975-02-20 pateikė pareiškimą SSKP CK generaliniam sekretoriui, taip pat nuorašus SSRS švietimo ministrui ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai, kur aprašė šiuos faktus ir prašė, kad vietiniai pareigūnai būtų sutram-

dyti ir gerbtų konstitucijos garantuotas laisves. Nėra abejonės, kad ir šis pareiškimas buvo redaguotas kun. B. Laurinavičiaus.

Dėl šio ir kitų klausimų kun. B. Laurinavičius vasario 5 d. buvo iškviestas į rajono vykdomąją komitetą ir čia pareikalauta, kad pasirašytų protokolą, jog, leisdamas vaikams patarnauti Mišioms, pažeidė sovietinius įstatymus. Jis atsisakė pasirašyti, nes „negali būti tokių įstatymų, kurie prieštarautų konstitucijos garantuojamoms žmogaus laisvėms“. Atsisakė prašyti leidimų kunigams atvykti į atlaidus ar rekolekcijas, nes rūpintis tikinčiųjų poreikių tenkinimu pagal Bažnyčios teisės ir arkivyskupijos sinodo nutarimus yra pavesta klebonui. Į priekaištą, kad be reikiamos dokumentacijos įrengė bažnyčioje šildymą, jis atsako, jog buvo pateikęs šešis pareiškimus visoms respublikos valdžios instancijoms, bet iš jų negavo nė vieno atsakymo. Šį faktą adutiškiečiai suprato, kaip valdžios nenorą kištis į atskirtos nuo valstybės Bažnyčios reikalus ir reikalą išsprendė savarankiškai. Šildymo įrengimo dokumentacijos sutvarkymas dabar priklauso tik nuo rajono valdžios.

1975-06-24 jis rašo laišką Vilniaus arkivyskupijos valdytojui mons. Č. Krivaičiui, kur išreiškia savo ir daugybės tikinčiųjų pasipiktinimą Niujorke spaudos konferencijoje jo padarytu pareiškimu, kad „Tarybų Lietuvos visi tikintieji turi visas sąlygas praktikuoti religiją. Nei jie, nei jų vaikai nėra persekiojami už savo įsitikinimus. Mes, dvasininkai, turime visas sąlygas savo darbui“. (Pareiškimas buvo paskelbtas *Tiesoje* 1975-02-20, Nr. 43/974.) Kun.B.Laurinavičius jį tiesmukiškai gėdina už tokį įžulų melą: „Esu tikras, kad eilinis tikintysis niekuomet nedrįstų taip meluoti, kaip Jūs melavote <...> O Jūs gi kunigas! Jūs skaitotės net ne eiliniu!“

1975 m. rugsėjo 25 d. 66 Vilniaus arkivyskupijos kunigai pasiuntė LSSR Ministrų tarybai pareiškimą (be abejo, rašytą kun. B. Laurinavičiaus) ir jo nuorašus RRT įgaliotiniui, visų vyskupijų kurijoms ir vyskupams tremtiniais V.Sladkevičiui ir J.Steponavičiui. Pareiškime reikalaujama grąžinti į savo pareigas 1961 m. valdžios nušalintą vysk. J. Steponavičių. Nurodomas jo vienintelis „nusikaltimas“: kad nesutiko paklusti buvu-

siam RKRT įgaliotiniui J. Rugieniui ir atsisakė paskelbti Bažnyčios veiklą slopinančius potvarkius. Prašymas grindžiamas tuo, kad „pastaraisiais metais tarybinė spauda ir radijas nuolat akcentuoja Tarybinės vyriausybės nesikišimą į Bažnyčios vidaus reikalus“, o kunigai savo ruožtu taip pat nori normalių santykių su vyriausybe, todėl jie turi vilčių, kad „Ministrų Taryba leis vyskupui Julijonui Steponavičiui grįžti į Vilnių ir netrukdomai eiti savo vyskupiškas pareigas“. Pareiškimas buvo paskelbtas „LKB Kronikoje“, Nr. 21.

Kunigai K. Garuckas, Alf. Merkys, B. Laurinavičius, K. Pukėnas, St. Valiukėnas ir P. Svjontek 1975 m. balandžio 28 d. kreipėsi į SSKP CK generalinį sekretorių, SSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumą, generalinį prokurorą, Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumą, prokurorą ir visų vyskupijų kurijas dėl nuteistųjų už religinės literatūros spausdinimą Pauliaus Petronio, Petro Plumpos, Jono Stašaičio ir Virgilijaus Jaugelio. Pareiškime pabrėžiama, kad SSRS ir LSSR konstitucijos garantuoja religijos ir spaudos laisvę, tačiau respublikos valdžia neleidžia katalikams spausdinti religinės literatūros. Todėl nuteistieji ėmėsi slapta spausdinti ir platinti maldaknyges. Kaltinimas „LKB Kronikos“ kaip šmeižtiško ir nelegalaus leidinio dauginimu yra nepagrįstas, nes „Kronika“ nieko nešmeižia, o tik iškelia viešumon tikintiesiems valdžios daromus nusikaltimus. LSSR Aukščiausiasis teismas prašomas panaiškinti 1974-12-24 nuosprendį, nes:

1. SSRS ir LSSR Konstitucijos, taip pat SSRS pasirašyta Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija garantuoja sąžinės, religijos, kulto ir spaudos laisvę. Religijos laisvė suponuoja laisvę ir ją pažinti, tačiau tai neįmanoma be religinės spaudos, kurią draudžia respublikos valdžia. „Religinė literatūra - tikinčiųjų gyvybinis reikalas“, - konstatuojama pareiškime, ir nepadės jokie teismai: „tikintieji kiek sugebės ir toliau slapta gamins religinę literatūrą“.

2. „LKB Kronikos“ leidyba nėra joks nusikaltimas, nes Visuotinė žmogaus teisių deklaracija sako, kad „kiekvienas žmogus <...> turi teisę ieškoti, gauti ir platinti informaciją bet kuriomis priemonėmis“. Be to, „Kronika“ - ne šmeižtų, o

tikrų faktų leidinys, atskleidžiantis tikinčiųjų teisių ir laisvių varžymus.

3. Šis teismas - tai tikinčiųjų beteisiškumo įrodymas, nes nebuvo skaitomasi net su Baudžiamojo proceso kodeksu: iki teismo jie buvo kalinami ilgiau kaip metus vietoj leidžiamų 9 mėnesių.

Pabaigoje prašoma šiuos nuteistuosius (ir J. Gražį), taip pat tardomuosius (N. Sadūnaitę ir S. Kovaliovą) paleisti, o „Lietuvos tikintiesiems užtikrinti teisę naudotis tomis laisvėmis, kurias garantuoja tarybinė Konstitucija ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“.

Kun. B. Laurinavičius nenutylėdavo jokie melo ir užsipuolimo prieš Bažnyčią. Neabejotinai jo rašytas - tai išduoda jam būdingas stilius ir argumentacija - atviras laiškas, pasirašytas 31 Vilniaus arkivyskupijos kunigo, 1975-10-04 siunčiamas LKP CK, o nuorašai LSSR MT, Aukščiausiąjai tarybai, Mokslų akademijai, RRT įgaliotiniui ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai. Šiame laiške su kun. B. Laurinavičiui būdingu kruopštumu išanalizuoti paskutiniaisiais metais doc. J. Aničo skelbti straipsniai apie religinių kultų įstatymus ir sąžinės laisvę. Pateikdamas konkrečius faktus iš praeities ir dabarties, jis atskleidžia J. Aničo skelbiamų teiginių melagingumą ir veidmainingumą: laiške analizuojama 14 įvairių Bažnyčios ir valstybės santykių sričių ir parodomas šiuos santykius deklaruojančių įstatymų ir gyvenimo realybės neatitikimas. Reikalaujama, „kad būtų užtikrinta Lietuvos katalikams teisė naudotis tomis teisėmis ir laisvėmis, kurias garantuoja tarptautiniai susitarimai ir šalies Konstitucija“. Šis atviras laiškas buvo paskelbtas „LKB Kronikoje“, Nr. 22.

1976 m. vasario 15 d. kunigai: B. Laurinavičius, A. Petronis, K. Garuckas ir A. Simonaitis - kreipėsi pareiškimu į SSKP CK generalinį sekretorių, SSRS Ministrų tarybos pirmininką, o nuorašais - į LSSR Ministrų tarybą, RRT įgaliotinį ir visų vyskupijų valdytojus dėl vysk. J. Steponavičiaus neteisėto laikymo tremtyje. Remdamiesi LSSR Baudžiamojo kodekso 30 straipsniu, kuris numato galimybę atimti teisę eiti tam tikras pareigas nuo 1 iki 5 metų ir tai tik teismo sprendimu, klausia:

„už ką be teismo“, „be kaltės“, „taigi neteisėtai“ šešiolikti metai laikomas tremtyje vyskupas? Į 1975-09-25 Vilniaus arkivyskupijos 66 kunigų pasirašytą pareiškimą gautas tik žodinis neigiamas RRT įgaliotinio atsakymas, tačiau paklaustas, dėl ko vyskupas ištremtas, jis negalėjo paaiškinti. Pareiškimе prašoma: „visų tiesą ir teisingumą mylinčių žmonių vardu grąžinti vysk. J. Steponavičių į jo anksčiau eitas Vilniaus arkivyskupijos ordinaro pareigas“.

Paminėtina, kad dėl savo neteisėtos tremties netylėjo ir pats vysk. J. Steponavičius: jis 1975 m. rugsėjo 15 d. išsamiu pareiškimu LSSR Ministrų tarybos pirmininkui J. Maniušui bei nuorašais vyskupams J. Labukui, J. Pletkui, L. Poviloniui, R. Krikščiūnui, V. Sladkevičiui, Kaišiadorių vyskupijos valdytojui kan. J. Andrikoniui bei Vilniaus arkivyskupijos kurijai išdėsto tikrąsias jo nušalinimo iš pareigų priežastis, šio veiksmo neteisėtumą, RKRT įgaliotinio savavaliavimus, kišimąsi į Bažnyčios vidaus gyvenimą ir prašo atitaisyti padarytą neteisėtumą - leisti eiti pareigas. Kaip matoma, kun. B. Laurinavičius (ir kiti kunigai) parėmė vysk. J. Steponavičių ir gynė Bažnyčią bei tikinčiųjų teises.

Iš jo rašytų pareiškimų turinio matyti, kad jo kovos sritis tolydžio plėtėsi ir apėmė ne tik Lietuvos Katalikų Bažnyčios, bet ir visos tautos interesus. Ypač tai iškyla 1977 m. jo rašytame atvirame laiške L. Brežnevui. 1977 m. spalio 15 d. jis parašo 72 mašinraščio lapų (!) pareiškimą - atvirą laišką SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui. Nuorašus pasiunčia: vyskupams J. Labukui, L. Poviloniui, R. Krikščiūnui, Vilniaus, Telšių ir Kaišiadorių vyskupijų kurijoms, SSRS Informacijos agentūrai TASS bei Lietuvos radijo ir televizijos komitetui. Laišką pradeda V. Lenino žodžiais: „Reikalinga tiksli informacija“ ir apgailestauja, kad „Tarybų Lietuvos informacija labai dažnai būna tendencinga ir klaidinga“. Kadangi Tarybų Lietuvos tikintieji neturi galimybės paneigti apie juos skleidžiamo melo, - rašo jis, - jis imasi atsakomybės atskleisti tiesą.

Pirmiausia reiškiamas priekaištas dėl to, kad falsifikuoja ma arba nutyliama Lietuvos istorija. Ką moksleivis gali sužinoti

apie Lietuvos istoriją, jeigu jai skirtas vadovėlis tėra 106 puslapių, tuo tarpu SSRS istorijai skirta 200-400 puslapių? Jis dėsto ilgaamžę Lietuvos engimo istoriją: 1569-1795 m. ją engė lenkų bajorai, 1795-1915 m. Rusijos carai, o 1915-1918 m. - vokiečių „kultūrtregeriai“. Tik 1918m. atkūrusi nepriklausomybę Lietuva per 20 metų žengė nepaprastai didelį žingsnį politiniame, ūkiniame ir kultūriniame gyvenime. Klausia: kodėl nuo moksleivių šis laikotarpis dabar slepiamas arba šmeižiamas?

Atkreipia dėmesį, kad vadinamojoje „buržuazinėje“ Lietuvoje buvo spaudos laisvė, o dabar nėra. Visa spauda dabar cenzūruojama. Religinės išvis nėra. Tikintieji priversti ją leisti pogrindyje. Už tai jie teisiami. Jis reikalauja paleisti už tai nuteistą R Plumpą ir kitus.

Nėra tikėjimo laisvės. 1918 m. sausio 23 d. V. Lenino pasirašytas dekretas skelbia: „Mokyti ir mokytis religijos piliečiai gali privačiai“. Tačiau Lietuvoje kunigams net bažnyčioje draudžiama tikinčiuosius mokyti tikėjimo tiesų ir moralės. Vysk. J. Steponavičius be jokio teismo šešiolika metų laikomas tremtyje vien už tai, kad atsisakė vykdyti RKRT įgaliojimo J. Rugienio neteisėtus reikalavimus - griauti Bažnyčią iš vidaus. Kun. B. Laurinavičius prašo atkurti teisingumą ir vysk. J. Steponavičių grąžinti eiti pareigas.

Jis iškelia ir neteisėtą jo namo (klebonijos) nusavinimą Švenčionėliuose, reikalauja jį grąžinti, nes, jeigu nebus grąžintas, tai „ateity bus faktas, kokios savivalės ir neteisybės buvo vykdomos Jums valdant Tarybų Sąjungą“. Kalba apie vykdumą nutautinimą ir rusinimą: atvykėliai rusai nė nemano mokytis lietuviškai. Vienas užkalbintas rusas jaunuolis jam pareiškė, kad „lietuviškai kalba tik davatkos ir banditai“. Gudijoje lietuvių gyvenamuose rajonuose išvis nėra lietuviškų mokyklų.

Išsamiai analizuoja diskriminacinę Bažnyčios padėtį Lietuvoje ir jaunimui brutaliai brukamą ateizmą. Visa tai pateikia faktais: už 1 m² gyvenamojo ploto buto nuomos mokesčio visi moka 13-17 kp., o kunigai 30-60 kp. Visiems neapmokestinamas minimumas yra 60 rublių, o kunigams tokio minimumo išvis nėra. Be to, kunigams nemokamos pensijos, nors

pajamų mokesčius jie moka. Už 1 kWh elektros energijos visi moka po 4 kapeikas (kolchozai po 1 kapeiką), o bažnyčios turi mokėti po 25 kapeikas. Mirus kunigui Zigmui Neciunskui jokia organizacija neišnuomojo jokio autobuso jo karstui nuvežti į tėviškės kapines. Visos bažnyčios yra apdraustos privalomuoju draudimu, bet nė viena sudegusi bažnyčia negavo draudimo išmokų. Bažnyčių remontui labai sunku gauti iš valdžios leidimą, o ir gavus neskiriama medžiagų. Niokojami ir griaujami net architektūrinę vertę turintys religiniai paminklai: nugriautos Vilniaus arkikatedros skulptūros, išgriautos Vilniaus Kalvarijų stotys, susprogdinti Trys Kryžiai Vilniuje. Barbariškai niokojamos tikinčiųjų gerbiamos vietos: griauamas Kryžių kalnas prie Šiaulių, likviduotos Kauno kapinės, kur ilsėjosi Atlanto nugalėtojų Dariaus ir Girėno palaikai, Vilniaus liuteronų kapinės sunaikintos ir paverstos skveru. Prašo pareikalauti, kad respublikos valdžia atstatytų nugriautus paminklus, taip pat, kad ateistinė propaganda nemeluotų, nešmeižtų ir neniekintų tikinčiųjų.

Šio pareiškimo-atviro laiško pasirodymas turbūt sietinas su naujų Religinių bendrijų nuostatų, kuriuos 1976 m. liepos 28 d. įsaku IX-748 patvirtino LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumas, įsigaliojimu. Šie nuostatai dar labiau siaurino ir varžė Bažnyčios veiklą, todėl kun.B.Laurinavičius taip plačiai ir išsamiai išdėstė nepavydėtiną Bažnyčios padėtį. Reikalaujama tik vieno: konstitucijos garantuojamos laisvės ir teisingumo.

Skaitant šį tokį ilgą pareiškimą, kyla klausimas: neįau kun. B. Laurinavičius tikėjosi, kad tuo padarys SSRS antibažnytinėje politikoje perversmą? Neįau tikėjosi, kad laiškas pasieks L. Brežnevą ir bus jo perskaitytas? Nebuvo jis koks naivuolis, kad to tikėtusi. Tad kodėl rašė? Kodėl dar kartą bandė risti į kalną Sizifo akmenį? Jo sąžinė neleido jam tylėti ir nieko nedaryti, kai Bažnyčiai buvo dedami vis stipresni antrankiai. Gal jis tikėjosi, kad šis dokumentas pasieks Vakarus, o tada būtų galima tikėtis kokios reakcijos ir čia, Lietuvoje?.. Viena aišku, kad jį pasiuntęs jis galėjo pasakyti: *Feci, quod potui* (lot. - padariau, ką galėjau.) Beje, sutrumpintas šis laiškas buvo paskelbtas „LKB Kronikoje“, Nr. 32. Taigi Vakarus pasiekė.

1978-04-13 kun. B. Laurinavičius parašė pareiškimą LSSR AT Prezidiumui, o nuorašus vyskupams J. Labukui, L. Poviloniui ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai. Čia jis pateikia 10 argumentuotų siūlymų rengiamos naujos LSSR konstitucijos projektui. Jis siūlo įrašyti, kad atskirta nuo valstybės ne tik Bažnyčia, bet kad ir valstybė atskirta nuo Bažnyčios. Dabar valstybė, būdama neatskirta nuo Bažnyčios, į jos gyvenimą kišasi kaip nė vienoje kitoje šalyje. Jis šio dabartinio „atskyrimo“ santykius iliustruoja vaizdingu gyvenimišku pavyzdžiu: „Kai tarybinis teismas išskiria sutuoktinius, išskiria taip, kad jie vienas su kitu nieko bendro neturi. Jei teismas išskyręs paliktų vyrui teisę buvusią žmoną išnaudoti ir kištis į jos gyvenimą, toks išskyrimas būtų juoko vertas: visi sakytų, kad teismas neteisingas, nes išskyrė vienašališkai“. Tokie yra šiandien, sako jis, valstybės ir Bažnyčios santykiai: Bažnyčia neturi jokių teisių valstybėje, o valstybė ją engia ir prievartauja kiek nori.

Toliau pareiškime jis reikalauja, kad konstitucija numatytų drausti abortus, suteikti vienodą žodžio, spaudos ir propagandos laisvę ateistams ir tikintiesiems, nediskriminuoti ekonominėje ir socialinėje srityse bažnyčios tarnų (mokėti jiems pensijas, suvienodinti mokesčius už elektrą, gyvenamąjį plotą, taikyti tą patį neapmokestinamą pajamų mokesčio minimumą ir kt.), imtis efektyvių priemonių alkoholizmui įveikti, suteikti ne žodines, o realias teises visiems tikintiesiems (o ne nuo ateistinės valdžios nustatyto amžiaus) mokytis ir praktikuoti religiją, taip pat visiems žmonėms (ir kolūkiečiams!) užtikrinti garantuotą poilsį sekmadieniais.

Tolesni laišakai gvildena ateistinės valdžios nuolat aitrinamą Bažnyčios žaizdą - jos griovimą iš vidaus. 1978-05-31 išsamiaime laiške mons. Č. Krivaičiui, vyskupams J. Labukui, L. Poviloniui ir R. Krikščiūnui, taip pat Telšių ir Kaišiadorių kurijoms rašo, kad, pasklidus gandams, jog į Vilniaus arkivyskupiją bus atkeltas vysk. R. Krikščiūnas (vietoje Č. Krivaičio), jis ir kun. K. Žemėnas apsilankė pas vyskopus R. Krikščiūną ir J. Labuką ir jiems pareiškė, kad Vilniaus arkivyskupijos kunigai laukia tik savo ordinaro - vysk. J. Steponavičiaus. (Po to kun. B. Laurinavičių dėl šio vizito tardė KGB). Laiške priekaištaujama kuri-

joms, kad negina Bažnyčios reikalų ir tik formaliai rūpinasi pastoracija. Vėlesniame, 1978-08-31, laiške visų vyskupijų valdytojams ir kunigų seminarijos rektoriui dr. kun. V. Butkui atsako į gautus priekaištus, kad liepos 2 d. Adutiškyje jis teikęs Sutvirtinimo sakramentą: jis buvo kaltinamas, kad tai daręs *illicite* ir *invalide* (pagal Bažnyčios teisę *neleistinai* ir *negaliojančiai*). Jis atsako, kad darė *licite* ir *valide* (*leistinai* ir *galiojančiai*). Iš tikrųjų Sutvirtinimo sakramentą jis teikė leistinai ir galiojančiai: šią teisę jam buvo išaiškinęs pats vysk. J. Steponavičius laiške, apie kurį kalbėsime vėliau. Beje, tais metais klebonai savo parapijose Sutvirtinimo sakramentą teikė ir Dubičiuose, Kalesninkuose, Eišiškėse, Butrimonyse, Valkininkuose. Taigi ši teisė buvo žinoma daugeliui kunigų. Kun. B. Laurinavičius nepraleidžia progos pasibelsti ir į valdytojų sąžines. Jis klausia: 1) ar mons. Č. Krivaitis, 18 metų *illicite* valdydamas arkivyskupiją, turi teisę kitiems teikti jurisdikciją? 2) ar *licite* ir *valide* elgiasi visi tie dignitoriai, kurie užsieniui meluoja apie Lietuvos Katalikų Bažnyčios turimas laisves? 3) ar *licite* ir *valide* pasielgė tie, kurie saugumui pranešė apie jo ir kun. K. Žemėno pokalbį su vysk. R. Krikščiūnu?

Minėtinas ir jo 1978 m. kalėdinis pamokslas. Kaip tik prieš Kalėdas, gruodžio 21 d. įvyko incidentas: į kleboniją įsiveržė apylinkės pirmininkas, lietuvių mokyklos direktorius, vienas mokytojas ir ėmė gąsdinti, šantažuoti su vargonininku berepetuojančius vaikų choro moksleivius. Atėjęs klebonas išvijo juos lauk. Be abejo, po viso šito reikėjo laukti valdžios keršto. Tai jis ir paviešino kalėdiniame pamoksle. Jis pareiškė, kad jo, kaip parapijos ganytojo, pareiga yra ginti tikinčiuosius nuo „plėšriųjų vilkų“. Paragino ir tėvus ginti savo vaikus, nes jie turi teisę auklėti savo vaikus krikščioniška dvasia. Pamokslą baigė žodžiais: „Šią šventą naktį prisiekiu Kūdikėliui Jėzui - tikrajam Dievui, Tėvynei ir Jums, kad man pavestųjų tikinčiųjų teises ginsiu tol, kol plaks mano širdis“. Testamentiniai žodžiai, kuriuos jis iš tiesų vykdė visą gyvenimą.

1978 metai Lietuvos Katalikų Bažnyčios gyvenimui buvo reikšmingi tuo, kad lapkričio 13 d. įsikūrė viešai veikianti visuomeninė organizacija - Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų ko-

mitetas (TTGKK). Katalikų Bažnyčia perėjo į naują, dar atkaklesnę tikinčiųjų teisių gynybą. Nuo 1976 m. lapkričio 25 d. Lietuvoje veikė Helsinkio susitarimų vykdymui remti Lietuvos visuomeninė grupė, kuri savo pareiga laikė stebėti, kaip Lietuvoje laikomasi žmogaus teisių. Šiai grupei priklausė ir Ceikinių (Švenčionių r.) klebonas kun. Karolis Garuckas SJ. 1979 m. balandžio 6 d. jam mirus, jo vietoje (beje, paties kun. K. Garucko dar gyvam esant siūlymu) buvo įtrauktas kun. B. Laurinavičius. TTGK Komiteto atsiradimas ir kun. B. Laurinavičiaus įsijungimas į lietuviškąją Helsinkio grupę (beje, KGB smarkiai apdraskytą) negalėjo nekelti rūpesčio Lietuvos komunistinei valdžiai, visų pirma saugumui: jie žinojo, kas per asmenybės yra TTGKK nariai ir kun. B. Laurinavičius. KGB kabinetuose pradėta kurti nauji susidorojimo su šiomis organizacijomis ir „LKB Kronika“ planai, ir 1980 m. pradžioje pasirodė pirmieji šio darbo rezultatai: naujų kratų ir areštų banga.

Kun. B. Laurinavičius tęsė savo darbus. 1979-01-15 jis laišku kreipiasi į visus (ir tremtyje esančius) vyskopus dėl savo parapijiečio Jono Skyrelio, kuris nuo 1970 m. vis bando įstoti į kunigų seminariją, tačiau vis nepriimamas. Jis neslepia, kad jam žinoma, kas nepriima, tačiau priekaištauja seminarijos vadovybei ir oficialiesiems valdytojams, kad jie neišdrįsta garsiai įvardyti tikrųjų trukdytojų, t. y. KGB. Apgaildestauja, kad žodžiais valdytojai ragina ugdyti pašaukimus, o veiksmais jų negina. Šiuo reikalu yra ir keleto adutiškiečių laiškas vyskupams (1979-01-15).

Truputį anksčiau - 1979-01-04 - grupė adutiškiečių kreipėsi laišku į SSKP CK generalinį sekretorių L. Brežnevą dėl minėto valdžios pareigūnų išpuolio prieš jų vaikus gruodžio 21 d., kai tie repetavo kalėdines giesmes. Laiške rašoma, kad mokykloje vaikai buvo verčiami pasirašinėti mokytojų jiems padiktuotus „pasiaiškinimus“, kur buvo kaltinamas klebonas. Dėl to labai susijaudino ne tik vaikai, bet ir jų tėvai. Nepakėlęs šantažo, mokinyš Antanas Kazlauskas pasikorė, o kito moksleivio motina - Aleksandra Stasiūnienė - gindama mokyklos direktoriui už tikėjimą savo sūnų, tiek susijaudino, kad netrukus ją ištiko mirtis. Prašoma sutramdyti visiškai žmoniškumą

praradusių pareigūnų siautėjimą. Analogišką laišką ta pati grupė adutiškiečių 1979-02-15 pasiuntė SSRS generaliniam prokurorui. Sausio 6 d. savo pareiškimą šiuo klausimu SSRS generaliniam prokurorui parašė Rufina Krickienė. Be abejo, KGB ir prokuratūra stengėsi dėl šio įvykio sukurpti kun. B. Laurinavičiui baudžiamąją bylą, ir galbūt tik šių žmonių pastangos tąsyk apsaugojo kun. B. Laurinavičių nuo valdžios keršto.

Kad tikrai buvo rengiamasi susidoroti su kun. B. Laurinavičiumi, rodo ir jo 1979-01-30 raštas Švenčionių rajono prokuroro padėjėjai Remeikienei. Čia jis atsako į sausio 16 d. žodžiu jos pareikštus jam kaltinimus: kad 1) 1978-05-08 neteisėtai (be leidimo) buvo sušauktas bažnyčios komiteto susirinkimas ir jis išrinktas komiteto sekretoriumi, 2) jis tvarkęs bažnyčios finansinius reikalus, 3) apkaltintas dėl vaikų choro repeticijos klebonijoje gruodžio 21 d. Atsakydamas į šiuos kaltinimus ir remdamasis konstitucija, įrodinėja, kad nepažeidė jokių viešų, žinomų įstatymų, o priešingai - netgi laikėsi Bažnyčios teisės reikalavimo (kanonas 1182), kad „surinktas aukas tvarkytų klebonas“. Daug kartų kartotais argumentais jis gina vaikų ir tėvų teisę mokyti religijos ir ją praktikuoti.

1979 m. vasario 20 d. grupė Vilniaus arkivyskupijos kunigų savo pareiškimu vėl beldžiasi į SSKP CK generalinio sekretoriaus bei jo kopijomis - į LKP CK pirmojo sekretoriaus, RRT įgaliotinio, vyskupų ir vyskupijų valdytojų duris dėl vysk. J. Steponavičiaus neteisėto laikymo tremtyje be teismo, kelis kartus viršijant net baudžiamojo kodekso leidžiamus maksimalius terminus. Reikalaujama grąžinti į pareigas.

1978 m. gruodžio 25 d. TTGKK paskelbė dokumentą, kur protestuojama prieš LSSR AT Prezidiumo patvirtintus naujus Religinių susivienijimų nuostatus, kaip prieštaraujančius LSSR konstitucijai, Visuotinei žmogaus teisių deklaracijai ir SSRS pasirašytiems tarptautiniams susitarimams. 1979 m. vasario mėn. šį dokumentą savo pareiškimu SSRS AT ir LSSR AT Prezidiumams parėmė 60 Vilniaus arkivyskupijos kunigų, tarp jų pirmieji - Helsinkio grupės nariai kunigai K. Garuckas ir B. Laurinavičius. Su analogiškais pareiškimais kreipėsi visų vyskupijų kunigai: šiuos pareiškimus pasirašė per 70 procentų visų Lietuvos kunigų.

Tą patį vasario mėnesį dėl minėtų naujų Religinių susivienijimų nuostatų į SSRS generalinį prokurorą (nuorašai - RRT įgaliotiniui, TTGKK ir Vilniaus arkivyskupijos kurijai) kreiptasi Helsinkio grupės nariai kunigai K. Garuckas, B. Laurinavičius ir didelė grupė Vilniaus arkivyskupijos kunigų. Pareiškite pabrėžiama, kad nuostatai prieštarauja Bažnyčios teisei ir 1948 m. priimtoms Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 18, 19 ir 30 straipsniams, taip pat 1960 metų Konvencijos dėl kovos prieš diskriminaciją švietimo srityje 5b straipsniui. Taip pat jie prieštarauja ir SSRS konstitucijos 52 ir 34 straipsniams. Reikalaujama, kad prokuroras šių Nuostatų veikimą sustabdytų, Bažnyčiai leistų veikti pagal savo teisę (CIC), kad nebūtų varžomas religinis vaikų auklėjimas ir nediskriminuojami tikintieji darbe.

Stebina kun. B. Laurinavičiaus gebėjimas reaguoti į visas Bažnyčiai ir tikintiesiems daromas skriaudas. 1979 m. kovo 12 d. jis parašo 8 lapų laišką Lietuvos SSR Televizijos ir radijo komitetui. Jame išanalizuota ir sukritikuota ateistinėje „Argumentų“ TV laidoje 1978-09-30 doc. J. Aničo pateikti teiginiai apie Bažnyčios privilegijuotą padėtį „buržuazinėje Lietuvoje“ ir apie dabar jos turimas visas teises bei laisves. O kovo 25 d. jis ir kun. K. Garuckas (abu Helsinkio grupės nariai) taip pat vilniečiai Petras Cidzikas, Rimas Matulis, Jonas Protusevičius, Julius Sasnauskas, Kęstutis Subačius, Vladas Šakalys, Antanas Terleckas ir Jonas Volungevičius parašo atvirą laišką „Tiesos“ redaktoriui A. Laurinčiukui. Mat 1978 m. balandžio mėnesį, jau atsėdėjęs 25 metus sovietiniuose lageriuose, Balys Gajauskas vėl buvo nuteistas 15 metų kalėti. Ta proga „Tiesoje“ pasirodė du straipsniai, kur buvo šmeižiamas B. Gajauskas. Atviro laiško autoriai tiesiai ir atvirai viską įvardija tikraisiais vardais: okupantus - okupantais, partizanus - laisvės gynėjais ir nuo šmeižikų veido nuplėšia kaukes. Stebina autorių drąsa ir besąlyginis apsisprendimas ginti teisųjį. Laiškas baigiamas žodžiais: „Bergždžios pastangos apšmeižti Balį Gajauską. Ne jums priklauso ateitis, ne jūsų vardai pasiliks Lietuvos istorijoje. Kada nors lietuvių tauta pastatys paminklus mūsų tautos milžinams Petrui Paulaičiui, Baliui Gajauskui ir kitiems. Ne

jums! <...> Niekas neprivers nutilti tų, kurie yra pasiryžę aukotis už brangiausią turtą - laisvę".

Kaip minėta, kun. B. Laurinavičius lieka toks pat reiklus ir tiems, kurie pagal savo pareigas privalo ginti Bažnyčią. Jis drauge su kun. K. Garucku SJ 1979 m. vasario 23 d. rašo pareiškimą visiems Lietuvos vyskupams (ir esantiems tremtyje), vyskupijų valdytojams ir kunigų seminarijos rektoriui kun. dr. V. Butkui, kur protestuoja dėl grąžintų į seminariją anksčiau už amoralų elgesį ir nesugyvenamą būdą pašalintų klierikų Ričardo Jakučio (kuris net diakonu išvenčiamas) ir Algio Kazlausko, tuo tarpu valdžios pašalintų gerų klierikų Vytauto Pūko ir Petro Blažuko grąžinimu niekas nesirūpina. Viešumon iškeliami kunigai, rėmę nevertųjų grąžinimą į seminariją. Raštas baigiamas reikalavimu: „...netinkamų kandidatų į seminariją nepriimti, jų į kunigus nešventinti, o gerus kandidatus nuo valstybės saugumo apginti ir jiems padėti pasiruošti gerais kunigais". Tą patį mėnesį jis taria rūstų žodį ir naujam arkivyskupijos valdytojui kun. Algirdui Gutauskui, kuris neišdrįso susitikti su atvykusiais tikinčiaisiais ir pasakyti jiems visą teisybę dėl į seminariją nepriimamo J. Skyrelio.

Įdomaus turinio ir atskleidžiantis kun. B. Laurinavičiaus dvasios *Credo* (kuris, man atrodo, toks panašus į kun. J. Zdebskio, kuris dėl vienos sielos galėjo pervažiuoti visą sovietinę imperiją) yra 1979 m. kovo 29 d. jo rašytas prašymas (!) SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui. Ir dėl ko? Dėl vienintelio į lagerį siųsto siuntinio, kurį jam grąžino! Tačiau kam siuntė? Politinių kalinių patriarchui Petruui Paulaičiui! Štai ką kun. Bronislovas rašo. *(Tekstas verstas iš rusų kalbos.)*

„Dažnai girdime tarybinėse radijo laidose bei skaitome tarybinėje spaudoje, kad užsienio radijo stotys, kalbėdamos apie gyvenimą Sovietų Sąjungoje, daug meluoja. Pastaruoju metu pats asmeniškai girdėjau iš Vatikano, kad įkalintieji gali tik labai retai gauti siuntinius, ir tai labai mažus. Šia žinia nenorėjau patikėti, nes:

1) *Visiems žinoma, kad, remiantis humaniškais tarybiniais įstatymais, daugelis įkalintųjų gali sekmadieniais netgi parvažiuoti namo.*

2) Tarybiniai žmonės viską daro, kad žiemos metu net žvėrys būtų sotūs: netgi šernai, kurie šiaip daug žalos pridaro, kartais kaimiečiams visas bulves sunaikina.

3) Kadangi šiais metais yra labai daug sniego, tarybiniai žmonės Nemuno deltoje jau suorganizavo gelbėtojų brigadas, kurios gelbės zuikius ir stirnas.

Aš nusprendžiau patikrinti, ar teisingos yra žinios iš Vatikano ir parodyti gailestingumą, nes mūsų tikėjimas į tikrąjį Dievą mus ragina: „Kalinį paguosk ir suteik jam džiaugsmo“. Vasario 22 d. aš pasiunčiau siuntinį adresu: Mordovijos ASSR, Žigulių rajonas, Baraševo gyvenvietė, įstaiga ž-b. 385/3-5, Paulaičiui Petruui, Kazio. Kovo 22 d. paštas siuntinį grąžino su priedašu: „Gavėjas atsisakė“.

Kai aš tarnavau lenkų armijoje, mus labai gerai maitino, tačiau siuntinių iš tėvų vis vien visuomet laukdavome. Suprantama, kad kalėjimas - ne valgykla. Visi, kas pabuvojo kalėjime, sako, kad ten ir kriaukšlėlė duonos yra brangenybė. Kiekvienam suprantama, kad užrašas ant siuntinio, jog „Gavėjas atsisakė“, yra didelio diplomato rankos darbas.

Jeigu tarybiniai žmonės taip rūpinasi, kad nuo bado ir mirties būtų apsaugoti žvėrys, tai juo labiau mums dera rūpintis žmonėmis. Suprantama, kad laisvės netekęs žmogus daug kenčia ilgėdamasis tėvynės, laisvės ir savo artimųjų. Tai, ką papasakosiu, atsitiko 1942 m. Vilniuje, Gorkio gatvėje, kur dirbo tarybiniai karo belaisviai. Jie buvo išbadėję. Aš paėmiau duonos, lašinių, nuėjau prie sargybinio ir atsiklaupiau prieš jį ant kelių. [Reikia manyti, kad B.Laurinavičius buvo su sutana, nes tuomet mokėsi Vilniaus kunigų seminarijoje.] Sargybinis paklausė, ko noriu. Aš atsakiau: „Leiskite šiems vargšams perduoti duonos ir lašinių“. Sargybinis leido. Kai jiems perdaviau, jie šaukė: „Tesaugo jus Viešpats Dievas, kad niekuomet nepatektumėt į kalėjimą!“

Kaip tada klūpodamas ant kelių gavau leidimą perduoti duoną ir lašinius tarybiniams karo belaisviams, taip dabar prašau Jūsų atitinkamiems organams duoti nurodymą, kad Velykinis siuntinys būtų perduotas Petruui Paulaičiui, Kazio. Esu nuoširdžiai įsitikinęs, kad Jūs patenkinsite mano prašymą:

balandžio 5 d. aš išsiųsiu siuntinį adresu: Mordovijos ASSR, Žigulių rajonas, Baraševo gyvenvietė, įst. ž.b. 385/3-5, Paulaičiui Petručiui, Kazio.

Adučiškis, 1979-03-29 (kun. B. Laurinavičius)"

Aišku, jo prašymas L. Brežnevo nepasiekė: jis buvo persiųstas į Vidaus reikalų ministerijos Vyriausiąją lagerių valdybą. Atsakymą davė 1979-04-28 lagerio, kuriame kalėjo P. Paulaitis, vadovybė. Atsakyme rašoma: „Jūsų laiškas dėl siuntinio grąžinimo apsvaistytas. Kadangi nuteistajam Paulaičiui leidžiama per metus gauti tik vieną siuntinį, o jis iš giminių vasario 2 d. siuntinį jau gavo, todėl administracija Jūsų siuntinį grąžino teisėtai". ...Sovietiniai sargybiniai kietesni už vokiečių...

Kun. B. Laurinavičiui tapus lietuviškosios Helsinkio grupės nariu, jo parengtų dokumentų temų įvairovė labai padidėjo: jis mini ne tik Bažnyčios problemas ar pavienius įvykius, bet ir visų SSRS pavergtųjų tautų interesus. Suprantama, tuo valdžiai jis tapo dar pavojingesnis ir dar labiau nepageidaujamas. Yra išlikęs 1979 m. liepos 25 d. jo parengtas 9 lapų memorandumas SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui ir nuorašai LKP CK pirmajam sekretoriui P. Griškevičiui, SSRS aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministrui Jeliutinui, LSSR švietimo ir kultūros ministrams A. Rimkui ir J. Bieliniui. Jame kalbama apie gegužės 22-23 d. Taškente vykusią vadinamąją mokslinę-praktinę konferenciją „Rusų kalba - TSRS tautų bendradarbiavimo ir draugystės kalba". Šios konferencijos tikslas buvo pradėti Sovietų Sąjungoje naują internacionalizavimo akciją, t. y. stiprinti rusų kalbos skverbiimąsi į visas pavergtųjų tautų gyvenimo sritis. Buvo numatoma rusų kalbą pradėti dėstyti vaikams jau nuo 5 metų, vaikų darželiuose. Tai neabejotina pastanga sustiprinti rusifikaciją. Memorandume rašoma: „Mes neatsisakome mokytis rusų kalbos tiek, kiek jos reikia draugystei ir bendradarbiavimui su visomis kitomis TSRS tautomis, bet mes griežtai atsisakome rusifikacijos, beatodairiškai priešinamės bet kokiam rusų nacionalizmui ir didžiarusiškajam šovinizmui. Mes negalime sutikti su asimiliacija - rusifikacija". Šio memorandumo inicia-

tyvą parėmė daugelis lietuvių (ypač tikinčiųjų): kreipimaisi su tūkstančiais parašų iš Vilniaus, Kauno, Marijampolės, Kretingos ir kitų Lietuvos vietovių buvo pasiūsti minėtoms valdžios įstaigoms.

Kaip minėta, kun. B. Laurinavičiui visada rūpėjo gimtųjų Gervėčių ir visų Gudijos lietuvių reikalai. Kai 1978 m. mirė Gervėčių parapijos klebonas kun. Stanislovas Chodygo, o Gardino srities RRT įgaliotinis A. Liskou dirbti į Gervėčius neleido atvykti nei kun. M. Petravičiui *SDB*, nei kun. B. Laurinavičiui (kurie sutiko ten vykti), nei kuriam nors kitam lietuviui kunigui, kun. B. Laurinavičius 1979-11-10 kreipėsi atviru laišku į SSKP CK generalinį sekretorių bei nuorašais į Baltarusijos kompartijos CK pirmąjį sekretorių P. Mašerovą, vysk. L. Povilonį ir Vilniaus arkivyskupijos kuriją, kad į Gervėčius leistų paskirti lietuvių kunigą, nes ten nuo amžių išimtinai gyvena tik lietuviai. Matyt, ironizuodamas užtikrina, kad „kunigas iš Lietuvos tikrai Baltarusijoje nenuvers sovietų valdžios...”

Ypač jautrus jis būdavo, kai kalbėdavo apie vaikų religinį auklėjimą. 1979 m. liepos mėn. Gervėčių parapijos Girių kaime buvo sulaikyta (beje, be jokios prokuroro sankcijos) vaikus katekizavusi Angelė Ramanauskaitė iš Lietuvos. Rugsėjo 18 d. Astrave įvyko jos teismas. Ji buvo nubausta 50 rublių bauda. Suprantama, tai smulkmena, žinant sovietinių teismų užmojus. Tačiau kun. B. Laurinavičius ir šia proga pasiuntė pareiškimą-atvirą laišką SSRS generaliniam prokurorui, kopijas SSRS MT, SSRS teisingumo ministrui, TTGKK, vyskupams ir dar keliems adresatams. Jame jis dar kartą reiškia protestą dėl SSRS konstitucijos garantuojamų žmogaus teisių pažeidimo ir pasityčiojimo iš savų įstatymų.

1978 m. popiežiumi išrinkus Joną Paulių II, jau tais pačiais metais popiežius iš vysk. L. Povilonio ir vysk. R. Krikščiūno pareikalavo, kad sutvarkytų vyskupijų valdymą: grąžintų ištremtus vyskopus ir vietoj valdytojų parinktų tinkamus kandidatus į vyskopus. RRT įgaliotinio įstaigoje ir KGB užvirė darbas: kaip padaryti, kad į vyskopus būtų „prastumti“ savi žmonės? Pirmiausiai imta zonuoti, kaip pasielgti su vyskupais tremtiniais: 1979 m. spalio 3 d. RRT įgaliotinis P. Anilio-

nis buvo nuvykęs pas vysk. J. Steponavičių į Žagarę ir su juo kalbėjosi. Kaip paprastai, vysk. J. Steponavičiaus reikalavimai buvo griežti ir bekompromisiai: laisvas vaikų katekizavimas, laisva religinė spauda, laisva kunigų seminarijos veikla, tikinčiųjų diskriminacijos panaikinimas ir kt. Pas vysk. V. Sladkevičių spalio 18 d. lankėsi RRT įgaliotinio pavaduotojas E. Juozėnas. Išgirsti reikalavimai buvo panašūs (tik dėl tremties sakėsi skriaudos nejaučiąs)*. 1980 m. RRT įgaliotinis jau davė konkrečius pavedimus vysk. L. Poviloniui Vatikane į vyskupų „prastumti“ valdytojus kun. A. Gutauską, A. Vaičių ir kun. L. Mažonavičių. Už tai valdžia sutiksianti, kad vysk. V. Sladkevičius būtų paskirtas Telšių vyskupo augziliaru (bet be paveldėjimo teisės), o vysk. J. Steponavičius - Kaišiadorių vyskupijos apaštališkuoju administratoriumi (žinoma, jei jis nebus pakeltas kardinolu). Vatikanas kritiškai priėmė valdžios per vysk. L. Povilonį pateiktus siūlymus ir nuo bet kokių naujų žingsnių susilaikė**. Matyt, šie valdžios ketinimai pasiekė ir „kunigus ekstremistus“: 1980 m. Vilniaus arkivyskupijos kunigų taryba (sudaryta be valdžios leidimo) kreipėsi raštu į vysk. L. Povilonį, ragindama jį nepasiduoti valdžios spaudimui, kad mainais už vyskupų tremtinių grąžinimą į vyskupus būtų „prastumti“ valdžios pageidaujami žmonės.

Kun. B. Laurinavičiui 1979 m. tapus Helsinkio grupės nariu, jo veikla dar suaktyvėjo: padaugėjo raštų, padidėjo nagrinėjamų problemų įvairovė, griežtėjo reikalavimai. Visa tai siutino valdžią. Ieškant būdų jį sutramdyti ar gal ir su juo susidoroti, 1980 m. vasario 6 d. Adutiškio klebonijoje buvo atlikta beveik 8 valandas trukusi krata. Kratos tikslas: „surasti ir paimti antitarybinius leidinius,<...>turinčius reikšmės baudžiamajai bylai“. Kažin, ar byla buvo tikslas: jei būtų norėję sukurti baudžiamąją bylą, būtų suradę prie ko prikibti; greičiau noras įbauginti ir užčiaupti. Tačiau jo tai nei įbaugino, nei užčiaupė. Jau vasario 12 d. jis rašo pareiškimą LSSR prokurorui, nuorašus vyskupijų valdytojams ir TTGKK, kuriš prokuroro reikalauja, kad jam būtų grąžintos paimtos raso-

* LCVA. F. R-181, ap. 3, b.103, 1. 265-268.

** LCVA. F. R-181, ap. 3, b. 105, 1. 194-195, 223-226.

mosios mašinėlės ir dokumentų nuorašai, kurie jam būsią reikalingi oponuojant baudžiamojoje byloje. Analogišką pareiškimą su tokiais pačiais reikalavimais balandžio 24 d. siuncia LSSR KGB pirmininkui, o balandžio 6 d., per Velykas, po pamokslų paaikšina tikintiesiems apie vasario 6 d. pas jį darytą kratą ir už ką jis yra kaltinamas: už vaikų dalyvavimą pamaldose, už parapijai talkinančius kunigus, už rekolekcijų organizavimą, tikinčiųjų teisių gynimą ir kt. Jis pareiškė: „*Priimdamas kunigystės šventimus, aš prisiečiau, kad ginsiu Bažnyčią ir tikinčiųjų reikalus tol, kol plaks mano širdis. Šiandieną prieš Dievą ir jus tą priesaiką atnaujinu: VIEŠPATIE, KOL PLAKS MANO ŠIRDIS, AŠ PRISIEKIU EITI SAVO PAREIGAS, KAIP PRISIEKIAU PRIIMDAMAS KUNIGYSTĖS ŠVENTIMUS. PRISIEKIU GINTI MOTINĄ BAŽNYČIĄ IR JOS VAIKUS, JŲ - TIKINČIŲJŲ TEISES. AMEN*“.

Tuo pačiu reikalu rugpjūčio 15 d. jis rašo pareiškimą ir SSKP CK generaliniam sekretoriui L. Brežnevui, o lapkričio 17 d. - SSRS generaliniam prokurorui. Pareiškime ypač akcentuojama, kad visi jo pareiškimai - tai geranoriška valdžios daromų nusizengimų kritika, tai naudojimasis konstitucijos 49 straipsnio garantuojama teise kritikuoti esamus trūkumus bei teikti siūlymus, kaip gerinti veiklą. Nesulaukęs jokio atsakymo, 1981-01-30 parašo pakartotinai, bet, atrodo, ir vėl jokio atsakymo nebuvo: greičiausiai keliai į aukščiausią valdžią jau buvo blokuojami Vilniuje. Jaučiama, kad kun. B. Laurinavičius suvokia augančią grėsmę.

Kaip minėta, praslinkus vos 5 dienoms po kratos pas jį apsilankė „Tiesos“ spec. korespondentė Danguolė Repšienė. Tai buvo lyg ženklas, išpėjimas, kad prasidės paskutinis puolimas. Aprašydamas šį „vizitą“, pabaigoje kun. B. Laurinavičius užsimena, jog „korespondentė Repšienė <...> parašė net du straipsnius į dienraštį „Tiesa“ apie kunigą Šapoką, kurį vėliau piktadariai labai žiauriai nukankino“. Kažin ar D. Repšienė žinojo, kad ji atlieka KGB jai skirtą „juodojo angelo“ vaidmenį?..

Apie jos apsilankymą ir jam pareikštas pastabas dėl pastoracinio darbo, dėl daugybės pareiškimų valdžios pareigūnams

jis vasario 27 d. parašė pareiškimą Vilniaus arkivyskupijos valdytojui kun. Algirdui Gutauskui ir nuorašus vysk. L. Poviloniui, RRT įgaliotiniui, Švenčionių rajono vykdomajam komitetui bei LSSR KGB. Jis pacituoja per kratą sakytus saugumiečių žodžius, kad jis esąs „azartinis rašytojas“. Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis klausė, „kam tie raštai?“ Taigi dabar jis pakartoja: „Geriau būtų nerašyti, bet gyvenimas, tarybiniai organai verčia rašyti“. O dėl D. Repšienės pamokymų, kaip reikia dirbti pastoracijoje, jis taip rašo valdytojui: „Kas liečia mano pastoracinį darbą, man gali ir turi teisę daryti pastabas tik Bažnyčios dignitoriai, o niekuomet ir jokių būdu Repšienė ir jai panašūs. Jei jaučiatės arkivyskupijos valdytoju, maloniai prašau nurodyti atitinkamiems tarybiniams organams, kad uždraustų bet kam kištis į kunigų pastoracinį darbą, o tuomet kunigai nebus verčiami rašyti tarybiniams organams nepageidautinus pareiškimus“.

1980 m. balandžio 23 d. jis parengė Vilniaus arkivyskupijos kunigų kreipimąsi į LSSR vyriausybę, kur siūloma kartu kovoti su girtavimu: 50 procentų sumažinti alkoholio gamybą, padidinti bealkoholinių gėrimų asortimentą, riboti alkoholio pardavimo vietas ir laiką, leisti įkurti Blaivybės draugiją.

Tarp jo rašytinių dokumentų yra trumpos pastabos apie gyd. Algirdo Statkevičiaus (1980-08-07) ir Antano Terlecko bei Juliaus Sasnausko (1980-09-14) teismus, kur jis dalyvavo kaip liudytojas. Plačiai yra aprašęs savo tardymą KGB rūmuose Vilniuje 1980-05-16. Tardė pas jį kratą daręs tardytojas Matulevičius ir dar vienas kagėbistas. Juos domino daugelis klausimų: ryšiai su A. Statkevičiumi, A. Terlecku, J. Sasnausku, R. Ragaišiu, kaip į „LKB Kroniką“ pateko žinia apie kratą pas jį, kaip jis buvo priimtas į Helsinkio grupę ir kt. Dėl blogų Bažnyčios ir valstybės santykių tardytojai bandė kaltinti „LKB Kroniką“, kuri atseit šmeižianti sovietinę santvarką. Kaltino jos leidėjus, dėl kurių kaltės esą kali ne vienas jos daugin-tojas. Atsakydamas kun. B. Laurinavičius Helsinkio grupės veiklą sulygino su Valstybės kontrolės institucijos darbu: „Tarybų Sąjunga yra įsipareigojusi įgyvendinti Helsinkio susitarimus, bet atsiranda tokių pareigūnų, kurie pažeidžia šiuos su-

sitarimus. Apie tai mes informuojame tarybinius organus". Protokole tardytojas užrašė, kad „informuoja visuomenę". Kun. B. Laurinavičius pataisė: „Ne visuomenę, bet tarybinius organus". KGB tardytojui beliko tik šypstelėti: „Ne iš kelmo spirtas tas Laurinavičius". Tardymo metu tardytojas ne kartą grasino: „Statkevičius jau sėdi! O tu dar sėdi prieš mane!"

1980 m. liepos 24 d. kun. B. Laurinavičius buvo iškviestas į Adutiškio apylinkės raštinę. Ten jo jau laukė Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis, Adutiškio apylinkės pirmininkas A. Laurinavičius ir iš Vilniaus atvykęs RRT įgaliotinis P. Anilionis. „Auklėti" ėmėsi P. Anilionis. Jis priekaištavo kun. B. Laurinavičiui dėl daugelio dalykų: dėl Gudijos lietuvių reikalų gynimo, dėl ateistų užsiuolinimų ir ypač dėl 1977 m. pasiųsto atviro laiško L. Brežnevui. Iš šio laiško jam užkliuvo „buržuazinės Lietuvos idealizavimas ir dabartinio gyvenimo trūkumų sutirštėjimas". Buvo kaltinamas dėl abortų smerkimo, dėl valdžios kaltinimo, kad paplito girtavimas, dėl vaikų katekizavimo ir religinės propagandos laisvės reikalavimo, dėl areštuotos Maskvos disidentės Tatjanos Velikanovos gynimo, pagaliau dėl pastoracijos - vaikų mokymo, kalėdojimo, aukų rinkimo, kunigų kvietimo į talką be vykdomojo komiteto leidimo, dalyvavimo bažnyčios komiteto darbe. Užkliuvo ir dalyvavimas Helsinkio grupės veikloje. Kadangi jam gintis nebuvo leidžiama, į visus kaltinimus 1980-09-15 jis atsakė 15 lapų atviru laišku įgaliotiniui bei nuorašais TTGKK ir visų vyskupijų valdytojams. Jis rašo, kad įgaliotinis jam kelis kartus pagrasino, jog „vanduo drumsčiamas iki tam tikro laiko". Baigdamas rašo: „Neprasikaltau nei prieš Dievą, nei prieš liaudį, nei prieš Tarybų Sąjungos Konstituciją, nei prieš V. Lenino 1918-01-23 dekretą, bet, numatydamas pasekmes iš Jūsų padarytos užuominos: „vanduo drumsčiamas iki tam tikro laiko", pareiškiu, kad, kaip visą savo gyvenimo praeitį pašvenčiau Dievo ir Bažnyčios garbei, Tėvynės ir artimo gerovei, taip ir gyvenimo likutį skiriu-aukoju tam pačiam".

1980 m. rugsėjo 27 d. „Tiesoje" buvo išspausdintas straipsnis apie A. Terlecko ir J. Sasnausko teismą, kur liudytojas

buvo ir kun. B. Laurinavičius. Kaip daugelis kitų, jis straipsnyje apšmeižtas, kad išsigynė savo parašų. 1980-10-22 pareiškime LSSR prokurorui bei nuorašuose LSSR Aukščiausiojo teismo pirmininkui, laikraščio „Tiesa“ vyriausiajam redaktoriui bei Kauno ir Vilniaus arkivyskupijų kurijoms jis paaiškina, kad teisėjas jam visiškai nepateikė susipažinimui dokumentų, todėl jis negalėjo nei patvirtinti, nei paneigti savo parašo. Dėl 45 pabaltijiečių pasirašyto reikalavimo šalių vyriausybėms ir Jungtinėms Tautoms, kad pasmerktų Molotovo-Ribentropo 1939 metų paktą, teisme apskritai nebuvo kalbama, todėl negalėjo būti jokios kalbos ir apie jo parašą. Jis griežtai protestuoja prieš šmeižtą ir reikalauja jį paneigti.

1981 m. gegužės 10 d. kun. B. Laurinavičius prašo Vilniaus arkivyskupijos valdytoją kun. A. Gutauską patvirtinti Adutiškio parapijos komitetą, nes rajono vykdomasis komitetas netvirtina. Pareiškime jis nurodo konkrečius faktus, kaip valdžia brutaliai kišasi į bažnyčios komiteto rinkimus ir kaip bando primesti jai priimtinus žmones. Jis nuosekliai išdėsto Bažnyčios teisės (CIC) ir Vilniaus arkivyskupijos sinodo nutarimų reikalavimus, kaip turi būti vadovaujama parapijai, atskleidžia valdžios ir CIC reikalavimų koliziją. Jis sakosi ginąs ir ginsiąs Bažnyčios teisę ir ragina visus vyskupijų valdytojus ją ginti. Nuorašus pasiuntė visų vyskupijų valdytojams, TTGKK nariams bei RRT įgaliotiniui. Suprantama, kad po atlikto „auklėjamojo darbo“ 1980-07-24 bei grasinimų, kad „vanduo drumsčiamas iki tam tikro laiko“, šis pareiškimas buvo tarsi naujas antausis RRT įgaliotiniui P. Anilioniui.

1981 m. gegužės 14 d. kun. B. Laurinavičius vėl buvo iškviestas į apylinkės būstinę, kur buvo atvykęs rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis. Pagrindinis jam pareikštas kaltinimas buvo tas, kad kalėdoja. Kun. B. Laurinavičius atsakė, kad lanko tuos, kurie kviečia. O kviečia visi („išskyrus apylinkės pirmininką“, - matyt, pajuokavo). V. Mačionis priekabiavo, kad lankydamas surašinėja gyventojus... Pokalbis veikiausiai buvo nelabai taikus.

Paskutinis dokumentas iš jo rašytinio palikimo yra rašytas mėnesį iki žūties. 1981 m. spalio 26 d. jis kreipėsi pareiškimu

į LSSR švietimo ministrą bei Vilniaus arkivyskupijos kuriją, o nuorašu į TTGKK, kur informavo apie incidentą Adutiškio bažnyčioje spalio 14 d., kai buvo laidojamas Kosas iš Jankonių kaimo. Adutiškio rusų mokyklos mokytojas B. Juršėnas iš bažnyčios išvedė visus mirusįjį atlydėjusius mokinius. Kun. B. Laurinavičius reikalauja sudrausminti akiplėšą mokytoją, kuris prievarta išvesdino moksleivius iš bažnyčios. Reikalauja, kad Vilniaus arkivyskupijos kurija imtųsi demaršų, idant tokie veikėjai kaip B. Juršėnas „nedrumstų tikintiesiems ramybės bent bažnyčioje“.

2. SUSIRAŠINĖJIMO SU VYSKUPU JULIJONU STEPONAVIČIUMI FRAGMENTAI

Vidas Spengla

Vysk. J. Steponavičius, kaip ir kun. B. Laurinavičius, buvo kilęs iš tos pačios Gervėčių parapijos dabartinėje Gudijoje. Jų gimtuosius kaimus - vysk. J. Steponavičiaus Miciūnus ir kun. B. Laurinavičiaus Gėliūnus - skyrė tik 6-7 kilometrai. Neaišku kas, ar įgimtas charakterio tvirtumas, ar reikalas lenkų okupuotame krašte nuolat ginti lietuvišką žodį gyvenime ir net bažnyčioje, išugdė tas jų savybes, kurios juos abu darė kažkuo panašius: tvirtai ir atkakliai ginančius tas vertybes, kuriomis jie tikėjo ir kurias sergėti pareigą jiems uždėjo kunigystė. Iš jų korespondencijos likučių matome, kad jie vienas kitą labai gerbė ir vienas kitą moraliai palaikė. Kad kun. B. Laurinavičiui rūpėjo, kaip į Vilniaus vyskupo sostą grąžinti nuo 1961 m. tremtyje laikomą vysk. J. Steponavičių, rodo ne vienas jo rašytas ar jo redaguotas bei daugelio Vilniaus arkivyskupijos kunigų pasirašytas kreipimasis į įvairias valdžios instancijas. Tą jis darė ne vien ir ne tiek iš pagarbos vyskupiui, kiek skatinamas rūpesčio, kad vyskupo soste sėdėtų ne koks valdytojas valdžios pakalikas, o Bažnyčios ir tikinčiųjų interesus pasiryžęs ginti ganytojas.

Seniausias išlikęs vysk. J. Steponavičiaus laiškas jam yra 1971 m. kalėdinis sveikinimas. Be kita ko, jame rašoma: „Dievas tapo žmonių vaiku, kad mes taptume Dievo vaikais“. Laiške vyskupas rašo, kad po operacijos sveikata pamažu stiprėja, ir dėkoja visiems, kurie už jį meldėsi ir jį lankė. „Nuoširdus ačiū Jums už parodytą rūpestį ir nepaprastą gerumą. Teatlygina Jums gerasis Dievas“, - rašo laiške.

1972 metų velykiniame sveikinime pabrėžia „dvi velykinio džiaugsmo žymes: džiaugsmą tiesoje, ir džiaugsmą meilėje“. Linki, kad šių vertybių skelbimas kun. B. Laurinavičiui būtų velykinio džiaugsmo šaltinis. Kalėdiniame sveikinime linki: „Kūdikėlio Jėzaus atneštos tikros ramybės ir tyro džiaugsmo geros valios žmonėms“.

1973 m. rugsėjo 13 d. kun. B. Laurinavičius parašė padėkos laišką vysk. J. Steponavičiui už gautus sveikinimus 60-mečio proga. Laiške jis trumpai peržvelgia savo gyvenimą: kelią į mokslus (aprašo, kaip lenkų armijoje tik su pulko vado pagalba gavo leidimą vykti laikyti gimnazijos baigimo egzaminus), kaip su Dievo pagalba pavyko baigti kunigų seminariją, nors ten ir buvo pravardžiuojamas *červony litvin*, kaip statė Švenčionėlių bažnyčią. Sakosi, kad niekada ir niekam nesistengė įtikti: karjerizmas jam svetimas. „Kai kas pastebėjo, kad aš buvau ir esu užsispyręs“, rašo laiške, ir klausia, o kas būtų buvę su Švenčionėlių bažnyčios statyba, jeigu nebūtų buvęs užsispyręs - ji būtų likusi nepastatyta. Rašo žinąs, kad daug kam neįtinkas (ypač „superiorams“), bet jį guodžia šv. Pauliaus žodžiai: „Jei norėčiau įtikti žmonėms, aš nebūčiau Kristaus tarnas“ (Gal 1,10). Rašo: „Dievas visur yra. Visur Dievas - visur man bus gera“. Pasidžiaugia, kad vyskupas žada, vykdamas į tėviškę, aplankyti ir Adutiškį: „Čia visi Jūsų Ekscelenciją labai dažnai mini. Labai Jūsų pasiilgę“. (Vysk. J. Steponavičius iki tapdamas vyskupu klebonavo Adutiškyje). Kun. B. Laurinavičius ketini kartu su juo vykti ir į Gervėčius.

1974-02-16 kun. B. Laurinavičius sveikina vyskupą vardo dienos proga. Jis išreiškia žavėjimąsi vyskupo ištverme tiek metų būnant tremtyje ir toliau nedarant valdžiai jokių nuolaidų. Išreiškia viltį, kad „sugrįš į priklausantį postą“ ir valdys arkivyskupiją pagal Aukščiausiojo valią, o ne pagal eilinių mirtingųjų užgaidas. Sveikinimą baigia žodžiais: „Garbė, garbė, garbė Jums! Reiškiu pagarbą ir meilę!“

Dėl vysk. J. Steponavičiaus neteisėto laikymo tremtyje, kaip buvo minėta, 1975 m. į sovietinę Lietuvos valdžią kreipėsi pats vyskupas ir Vilniaus arkivyskupijos kunigai. 1976 m. sausio 16 d. laiške vyskupui kun. B. Laurinavičius rašo, kad sausio 7 d. buvo iškviestas pas RRT įgaliotinį, kuris bandė aiškinti, kodėl vyskupui neleidžiama valdyti. Laiške rašo: „Atrodo, kad Ekscelencijos tremties galo nesimato. Gaila.Gaila.Gaila. Jei ir Jūs jaučiate, kad tremtis nesibaigia, maloniai kviečiu aš ir visi adutiškiečiai atvykt į Adutiškį. Čia ramiai ir gražiai pagyvensite“. Toliau laiške įspėja dėl galimų valdžios klastų:

„Jei kokį „kąsnelį“ pasiūlytų, malonėkite šaltai apmąstyti. <...> Jei jau eit ordinaro pareigas, tai eit ir toliau garbingai; būti tik tituliariniu ordinaru ne tik negarbinga, bet ir žalinga. Labai būtų malonu, gera ir naudinga, jei parodytumėte, ką dar galite. Jei eiliniam piliečiui netinka būti dviveidžiu, tai ką kalbėt apie vyskupą ar kunigą. Telaimina Jus Aukščiausiasis. Jums ištikimas kun. B. Laurinavičius". Laiške pasidžiaugia ir Adučių bažnyčioje įrengtu centriniu šildymu.

Paskutinis vyskupo išlikęs laiškas jam yra datuotas 1978-06-10. Tai atsakymas į kun. B. Laurinavičiaus laišką, kur vyskupas buvo kviečiamas atvykti į Adučių liepos 2 d. teikti Sutvirtinimo sakramento. Vyskupas praneša, kad neatvyks, nes nenorįs aštrinti santykių su civiline valdžia: šis atvejis būtų pretekstas valdžiai uždrausti jam lankytis Vilniaus arkivyskupijos parapijose ir ten atlikinėti kunigiškas pareigas, *ką dabar kartais be trukdymų padarau. Sutvirtinimo sakramento teikimas yra vyskupiškų pareigų ėjimas, todėl civilinei valdžiai duotų pretekstą tuojau įsikišti ir nedrausmingąjį sudrausminti. Be to, tą vienintelį kartą man suteikus Sutvirtinimo sakramentą atkristų kunigams mano suteiktų teisių teikti Sutvirtinimo sakramentą aiškinimas. Tą teisę konfirmuoti (teikti Sutvirtinimo sakramentą) suteikiau 1961 m. sausio mėn., kai atėjusiems pas mane kunigams, kurių tarpe ir Jūs buvote, pareiškiau, jog visiems Vilniaus arkivyskupijos kunigams suteikiama teisė savo parapijos ribose teikti Sutvirtinimo sakramentą šiais atvejais: a) jei mano paskirti Administratoriai negali eiti pareigų; b) jei arkivyskupija liktų be Administratoriaus; c) jei Kapitulinis Vikaras būtų išrinktas nekanoniškai. Šį paskutinį atvejį turime šiuo metu. Keista, kad net uolieji kunigai nenori pasinaudoti jiems suteikta teise, piestu stoja prieš tai, kad patys teiktų Sutvirtinimą. Jeigu kunigai pradėtų teikti Sutvirtinimą, tai valdžia pamatytų, koks nepopuliarus ir be autoriteto yra kun. Krivaitis. Tada nesunku būtų jį nušalinti ir ieškoti tinkamesnio valdytojo. Žinoma, apie mano grįžimą negali būti ir kalbos. Bet dorą kunigą valdyti vyskupijai visuomet galima surasti. Tad nusistačiusiems prieš tai, kad kunigai teiktų Sutvirtinimą ir keliantiems net tokį argumentą, kad „geresnis“ už kun. Krivaitį nebus paskirtas,*

tenka pasakyti, kad tegul pasikviečia pas save kun. Krivaitį ir tegul pas juos jis teikia. Kalbama prieš kun. Krivaitį daug, bet kai reikia imtis darbo, kuriuo būtų įrodomas jo nepopuliarumas, tai ieškoma įvairių pasiaiškinimų.. <...> Kai nėra sutarimo, abejotina, ar bent vienas paseks Jūsų pavyzdžiu. Todėl gal ir Jums prasminga kol kas susilaikyti nuo „maištavimo“. Paskelbkite, kad vyskupo nesulaukiame, Sutvirtinimo teikimas atidedamas kitiems metams.<...> Tegloboja ir telaimina Jus Aukščiau-siasis. Su tikra pagarba ir meile Julianus Eppus". (Kaip žinoma, tais metais keliose Vilniaus arkivyskupijos parapijose - taip pat ir Adutiškyje - klebonai ėmė teikti Sutvirtinimo sakramentą.)

1969 m. kun. B. Laurinavičius šventė kunigystės 25-metį. Ta proga vokiečių okupacijos metais buvęs Vilniaus kunigų seminarijos rektorius Ladas Tulaba (tuo metu rezidavęs Romoje) jam išrūpino ir atsiuntė Šventojo Tėvo palaiminimą. Rugsėjo 15 d. laiške jam kun. B. Laurinavičius dėkoja ir trumpai išsako savo kunigiškojo gyvenimo ir veiklos tikslus: „Viskas Dievo, Motinos Bažnyčios garbei ir brangios Tėvynės gerovei! Meilė visiems, net ir tiems, kurie mūsų nekenčia".

Yra išlikę du kun. Antano Dilio laišakai iš Vorkutos lagerio: vienas rašytas 1956-06-17, kitas - 1956-07-19. Pirmajame laiške jis dėkoja už sveikinimus kunigystės 10-mečio proga. Aprašo, kaip tą dieną praleido maldoje ir prisiminimuose. Rašo, kad iš tų 10-ties kunigystės metų 6 praėjo čia, Vorkutoje. „Nors per šitą praėjusį laikotarpį pasitaikydavo ir sunkesnių, ir liūdniesnių momentų, bet kadangi sąžinė rami, tas manęs negąsdino ir neišstūmė iš kelio, - rašo laiške. - Kada mano sieloje kartais kildavo smarki audra, kuri norėjo išgriauti mano gyvenimo pamatus, sudrumsti širdies ramybę, tada aš kreipdavausi į Jus. Jūsų kietas, bet teisingas ir nuoširdus žodis, panašiai kaip mūsų Viešpaties žodžiai siaučiant audrai Genezareto ežere, nuramindavo mano įsiaudrinusią vaizduotę. Paskutinis Jūsų laiškas padėjo mano sielai surasti pilną ramybę, ir tikiuosi, kad, Dievui leidus sugrįžti, galėsiu būti vertas to vardo, kuriuo naudojuosi jau 10 metų".

3. IŠ KUNIGO BRONIAUS LAURINAVIČIAUS RAŠYTINIO PALIKIMO

3.1. ŠIS TAS APIE ŠVENČIONĖLIŲ BAŽNYČIĄ (1905-1959)

Turinys:

1. Švenčionėlių parapijoje dirbę kunigai
2. Trumpa Švenčionėlių parapijos bažnyčios istorija
3. Žygiai gauti leidimą statyti bažnyčią
4. Leidimas gautas
5. Finansiniai rūpesčiai
6. Statybinės medžiagos, specialistai ir darbininkai
7. Talkininkai. Jų uolumas. 1957 m. atlikti darbai
8. „Prašymas“ - kad ... nepatenkintų
9. Sunkumai dėl statybinių medžiagų
10. Pirmas iš konfratrų patirtas nemalonumas ir tėvelio pagalba
11. Antras nemalonumas - iš kunigo S. M.
12. Darbas baigtas: Valstybinė komisija priėmė
13. Pokalbis su Švenčionėlių miesto vykdomojo komiteto atstovais
14. Pokalbis su korespondentu
15. Bažnyčios pašventinimas
16. 1960 m. pasiaiškinimas apie bažnyčios statybą
17. 1963 m. pasiaiškinimas apie bažnyčios statybą
18. Varpas
19. Senosios bažnyčios likimas
20. Mediena, ažuolas, stiklas, akmenys
21. Švenčionėlių bažnyčios statybai surinktų aukų apskaitos lapas
22. Švenčionėlių bažnyčios statybos išlaidų 1957-1959 m. apskaitos lapas
23. Aukotojų (parapijų, kunigų, tikinčiųjų) 1957-1959 m. apskaitos lapų pavyzdžiai

1. Švenčionėlių parapijoje dirbę kunigai

(Jų darbo laikotarpis tiksliai nenustatytas)

1. Kun. kan. Jonas Burba - parapijos įkūrėjas	1905-	?
2. Kun. kleb. Juozapas Balčiūnas	?	- ?
3. Kun. kleb. Pranas Čaglys	1914-1919	
4. Kun. kleb. Trukanas	1919-1920	
5. Kun. kleb. Butkus	1921-	?

6. Kun. kleb. Ambraziejus Jakavonis	1928- ?
7. Kun. kleb. Boleslovas Bazevičius	? -1942
8. Kun. Stasys Lachovičius, mokyklos kapelionas	1934-1942
9. Kun. vik. Jonas Naumovičius	? -1942
10. Kun. vik. Bronius Sakėnas-Sakavičius	1940-1942
11. Kun. kleb. Juozapas Poškus	1942-1942
12. Kun. kleb. Norbertas Budzilas (pasitraukė)	1942-1944
13. Kun. vik. Stasys Gorodeckas	1942-1943
14. Kun. kleb. Vladas Gimžauskas	1944-1944
15. Kun. kleb. Norbertas Budzilas (sugrįžo)	1944-1956
16. Kun. vik. Jonas Prišmontas	1944-1945
17. Kun. vik. Antanas Dziekanas	1945-1946
18. Kun. altar. Antanas Rūkas	? -1956 (mirė)
19. Kun. kleb. Bronius Laurinavičius	1956-1968
20. Kun. vik. Juozapas Budrevičius	1957-1957
21. Kun. vik. Stasys Keidelis	1957-1957
22. Kun. vik. Algirdas Miškinis	1957-1959
23. Kun. altar. Mykolas Prialgauskas	1961-1963 (mirė)
24. Kun. altar. Norbertas Budzilas - ligonis	1966-1967 (mirė)

Klebonas Bronius Laurinavičius neteisėtai iškeldintas iš Švenčionėlių 1968.11.18, nes nesutiko nuo altoriaus pašalinti vaikučių: jis gerai žinojo Kristaus žodžius: „Leiskite mažutėliams ateiti pas mane ir netrukdykite“ (Mk 10,14).

2. Jau pats pavadinimas „Švenčionėliai“ sako, kad jie praeity buvo mažučiai, mažai žinomi. Tiesiant geležinkelį Varšuva-Peterburgas, kaip seneliai pasakoja, čia buvo tik trejetas skurdžių sodybų.

Nutiesus geležinkelį, pirmą kartą traukinys iš Daugpilio į Vilnių pro Švenčionėlius pravažiavo 1860 m. rugsėjo 3 d. Švenčionėliai ėmė plėstis.

Švenčionėlių kaimo ir apylinkės gyventojai, negalėdami dažnai dalyvauti pamaldose, nes bažnyčia buvo toli (tiek į Švenčionis, tiek į Kaltanėnus - maždaug 12 kilometrų), ilgus metus

meldėsi paprastame name. Tik 1905 m. kun. Jono Burbos rūpesčiu įkurta Švenčionėlių parapija.

1905 m. buvo nupirtas iš Mylių k., Švenčionių parapijos, „magazinas“ - sandėlis ir pastatyta nedidelė (8x16 m) medinė bažnyčia. Parapijos organizatorius, matyt, norėdamas pagerbti tuometinį Vilniaus arkivyskupijos administratorių Edvardą Ropą, bažnyčiai suteikė vienuoliktame amžiuje gyvenusio Anglijos karaliaus šv. Edvardo vardą.

Švenčionėliečiams šv. Edvardo vardas buvo tolimas ir nežinomas, todėl nauja, 1959 m. pašventinta Švenčionėlių bažnyčia pavadinta Švenčiausiosios Mergelės Marijos Sopulingosios vardu, nes ji pradėta statyti Vilniaus krašto lietuviams skausmingais laikais, kai mokyklos ir organizacijos buvo uždarinėjamos (1927 m. spalio 4 d. uždarytos 64 mokyklos), kai keli Vilniaus krašto sąmoningiausi lietuviai kunigai buvo įkalinti Vilniaus Lukiškių kalėjime. Senoji bažnytelė buvo pradėta statyti Juodiškėlio kaime, dabartinės Švenčionių gatvės gale, einant į Gramackų kaimą. Tačiau mėšionėliečiai parinko patogesnę vietą: kad ir mažai turėdami žemės, paaukojo tris dešimtines, tyliai naktį suvežė visą medieną, ir pastatė netoli dabartinės bažnyčios.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniui karui, Švenčionėlių gyventojų ėmė daugėti. Senoji bažnytelė tapo per ankšta. Imta svajoti apie erdvesnę, bet ilgai gyventa tik svajonėmis.

1928 m. į Švenčionėlius dirbti atvyko Vilniaus krašto lietuvių apaštalas kun. Ambraziejus Jakavonis. Išgirdęs apie švenčionėliečių svajones, pasiryžo jas įgyvendinti: jam klebonaujant parengtas bažnyčios projektas ir padėti pamatai. Sveitimaučiai, atvykėliai iš kitur lietuvių klebono, nors ir darbštaus, vis vien neapkentė: jie taip jį apšmeižė, kad buvo perkeltas į kitą parapiją - į Eitminiškes (Vilniaus r.), kur 1943 m. žuvo kankinio mirtimi. (Jį nužudė Armija Krajova - V.S.) Nei mirties aplinkybės, nei jo kapas nežinomi. Buvo kalbama, kad, perpjautas pjūklų, buvo įmestas į Neries upę.

Jo vieton buvo atsiųstas kun. Boleslovas Bazevičius. Jam atvykus darbas vėl pagyvėjo. Tačiau greitai prasidėjo Antrasis pasaulinis karas ir darbai nutrūko.

1940 m. buvo galima daug ką padaryti (net pašalpą gau-

ti), bet lyg ko laukta. 1942 m. tragiškai mirus kun. B. Bazevičiui (jį vokiečiai sušaudė), klebonu buvo paskirtas kun. Norbertas Budzilas. Bažnyčios statyba sustojo: per keliolika metų ne tik nesirūpinta statyba, bet net ir mūras neapsaugotas nuo irimo - ant mūro augo samanų, žolė, berželiai ir kiti medžiai.

It letargo miegu miegota iki 1956 m. 1956 m. kovo 19 d. ne Vilniaus arkivyskupijos kurija, ne Švenčionių dekanas, ne vietos klebonas kun. N. Budzilas, bet Švenčionių miesto vykdomojo komiteto pirmininkas Kozlovskis atsiuntė raštą: „LTSR Švenčionių miesto Darbo žmonių Tarybos vykdomasis komitetas. 1956 m. kovo 19 d. Nr. 25. Švenčionių bažnyčios komiteto pirmininkui pil. A. Limanovskiui, Švenčionėliai, Komjaunimo g. Nr. 44. Švenčionių miesto vykdomajam komitetui žinoma, kad Švenčionių bažnyčia pradėta statyti 1936 m. [Čia klaida: pradėta statyti 1928 m. - V. 5.] Per dvidešimt metų nieko nepadaryta. Norint apsaugoti mūrą nuo gedimo, reikia bendrai aptarti, ką reikia padaryti, kad mūras būtų apsaugotas ir užbaigta statyba. Miesto vykdomasis komitetas, iš savo pusės, siūlo Bažnyčios komitetui 1956 m. kovo mėn. 25 d. susirinkti Miesto vykdomojo komiteto patalpose ir reikalą aptarti. Jei Bažnyčios komitetui mūsų nurodyta data nepriimtina, prašom nurodyti jums tinkamą dieną ir mus painformuoti. (Parašas - Kozlovskij). Švenčionių miesto vykdomojo komiteto pirmininkas".

3. 1956 m. balandžio 4 d. Švenčionių miesto vykdomojo komiteto patalpose įvyko Švenčionių bažnyčios komiteto ir Švenčionių miesto vykdomojo komiteto bendras posėdis.

Bažnyčios komitetas vienbalsiai nutarė statybą tęsti. Bet tam buvo reikalingas Lietuvos SSR Ministrų tarybos (toliau - MT) leidimas. Birželio mėnesį buvo pasiūstas ilgai rašytas, ilgai redaguotas prašymas:

„Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininkui drg. M. Šumauskui. 1928 m. Švenčionių miestelyje buvo pradėta naujos mūrinės bažnyčios statyba. Ši statyba buvo vykdoma iki 1939 m., t. y. iki Antrojo pasaulinio karo pradžios. Statybos eigoje mūrinės bažnyčios sienos dalinai pastatytos iki stogo. Šiuo metu Švenčionių mieste stūkso neužbaigtos bažnyčios

mūras, kurį užbaigti sutrukdė Antrasis pasaulinis karas. Kad būtų užbaigta minėtos bažnyčios statyba, reikalinga atlikti perdengimo darbus, uždėti stogą bei padaryti vidaus ir išorės apdailą.

Greta neužbaigto bažnyčios pastato stovi laikino tipo medinė bažnytėlė, kuri pastaruoju metu yra avariniame stovyje ir reikalinga kapitalinio remonto. Joje šiuo metu ir atliekamos bažnytinės apeigos. Remontuoti seną medinę bažnytėlę yra neverta, nes jos amžius neilgas; žymiai geriau tas lėšas panaudoti naujos mūrinės bažnyčios statybai užbaigti. Užbaigti naujos bažnyčios statybai Švenčionėlių bažnyčios komitetas jau yra surinkęs dalį lėšų bei toliau tęsia aukų rinkimą.

Vietos valdžios organai - Švenčionėlių DŽDT vykdomasis komitetas, siekdamas išspręsti šį klausimą ir neleisti toliau irti pastato sienoms, sutinka, kad šios bažnyčios statyba artimiausiu metu būtų užbaigta. Juo labiau kad to reikalauja ir miestelio sutvarkymo bei papuošimo interesas. Tuo reikalu buvo sušauktas bendras Švenčionėlių parapijos bažnyčios komiteto ir Švenčionėlių rajono bei miesto vykdomųjų komitetų ir kitų vietos valdžios suinteresuotų įstaigų atstovų posėdis, kuriame buvo prieita prie vieningos nuomonės: artimiausiu laiku imtis priemonių, kad būtų užbaigta minėtos bažnyčios statyba.

Atsižvelgiant į tai, Švenčionėlių parapijos bažnyčios komitetas vietos parapijos tikinčios liaudies vardu prašo Lietuvos TSR Ministrų Tarybą duoti leidimą užbaigti Švenčionėlių parapijos neužbaigtos bažnyčios statybą. Toks leidimas įgalins greičiau sudaryti techninę dokumentaciją, darbo brėžinius, sąmatą bei numatyti reikiamų medžiagų kiekį.

Žinant, kad pastaruoju metu Lietuvos TSR Vyriausybė leidžia mūsų respublikoje statyti Klaipėdos bažnyčią, tikimės, kad šis mūsų prašymas nebus atmestas ir klausimas bus teigiamai išspręstas. Laukiame palankaus atsakymo.

Priedas: Švenčionėlių m. DŽDT vykdomojo komiteto pirmininko 1956.11.19 raštas Nr. 25.

Švenčionėliai, 1956.VI.2. Bažnyčios komiteto pirmininkas Limanovskis. Sekretorius V. Užlienė ir 12 bažnyčios komiteto narių parašų".

PARAŠYTA-NUSIŪSTA-PAMIRŠTA!

1956 m. rugsėjo 18 d. kun. N. Budzilas iš Švenčionėlių buvo iškeltas. Į jo vietą paskirtas kun. Bronius Laurinavičius. Greitu laiku perrinktas bažnyčios komitetas. Vietoj buvusio A. Limanovskio bažnyčios komiteto pirmininku išrinktas kun. B. Laurinavičius. Gavęs bažnyčios komiteto įgaliojimus tvarkyti bažnyčios statybos bylą, nuvyko pas religinių kultų įgaliotinį B. Pušinį. Įgaliotinis žodžiu atsakė į anksčiau pasiųstą bažnyčios komiteto prašymą: „Remontuokite senąją bažnyčią!“

Išgirdus tokį atsakymą, jam pareiškta: „Ministre, jei kas šalia esamos mūrinės remontuotų tokią pašiūrę, tikrai praeiviai jį laikytų nenormaliu!“

Sugrįžęs iš įgaliotinio ir norėdamas sužinoti vietos pareigūnų nuomonę, bažnyčios komiteto pirmininkas aplankė Švenčionėlių rajono vykdomojo komiteto pirmininką K. Dudlauską, Švenčionėlių miesto vykdomojo komiteto pirmininką Kozlovskį ir LKP Švenčionėlių rajono komiteto pirmąjį sekretorių Ežerinį.

Rajono vykdomojo komiteto pirmininkas K. Dudlauskas labai maloniai kalbėjo, bet nieko nepažadėjo. Miesto vykdomojo komiteto pirmininkas Kozlovskis, kuris savo raštu sudrumstė buvusio klebono N. Budzilo ramybę ir pažadino iš ilgamečio miego bažnyčios komitetą, patyrė daug nemalonumų iš savo viršininkų. Išgirdęs apie mūrinės bažnyčios statybą, susierzinęs pareiškė, kad bažnyčios komitetas į mūrinę bažnyčią neturi jokių teisių. Net aukų negali rinkti jos statybai! Paprašytas paaiškinti, kaip parapija prarado teises, jis atsakė, kad bažnyčios komitetas už ją nemokėjo mokesčių ir ji net nebuvo įrašyta į parapijos inventorių.

Į tokį pirmininko pareiškimą atsakyta, kad mokesčiai mokami tik už baigtus objektus, kai jie pradedami eksploatuoti, o dėl neįrašymo į inventorių negali kilti jokių neaiškumų: bažnyčia - tai ne penki rubliai, atrasti gatvėje, kurie gali būti mano, jūsų ar kokios nors bobutės! „Net ir jūs savo raštu, kurį atsiuntėte šių metų kovo mėnesio 25 d., pripažinote naujos bažnyčios savininku bažnyčios komitetą“, - pareiškta jam. Pirmininkas Kozlovskis atsakė: „Mano raštas pasiųstas per klaidą“.

Rajono LKP pirmasis sekretorius Ežerinis taip pat pabrėžė, kad bažnyčios komitetas į mūrinę bažnyčią jokių teisių neturi, bei perspėjo, kad negalima rinkti aukų bažnyčios statybai.

1956 m. spalio 21 d. bažnyčios komiteto delegacija įteikė pareiškimą Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo pirmininkui J. Paleckiui ir nuorašus: Lietuvos SSR Ministrų tarybos pirmininkui M. Šumauskui, Lietuvos Komunistų partijos Centro komiteto pirmajam sekretoriui A. Sniečkui ir religinių kultūrų įgaliotiniui B. Pušiniui.

J. Paleckis priėmė labai maloniai (net nepriėmimo dieną, kai buvo labai užimtas: tai pažymėjo priėmimo raštinės viršininkas). Jis sakė, kad mums pritaria, bet nieko konkretaus negali atsakyti, nes reikalą reikia spręsti kolektyviai.

1956 m. spalio 27 d. gavome pranešimą: „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininko raštinė. Nr. 5635. Pranešame, kad Jūsų pareiškimas persiųstas Lietuvos TSR Ministrų Tarybai, iš kur gausite atsakymą“. Lietuvos KP CK adresuotas pareiškimas buvo įteiktas laišku priėmėjai. Pas Lietuvos SSR Ministrų tarybos pirmininką M. Šumauską neturėjome laimės patekti. Religinių kultūrų įgaliotinis B. Pušinis ilgai ir palankiai kalbėjo.

Visiems minėtiems adresatams įteiktas šis pareiškimas:

„1956 m. birželio mėn. mes, Švenčionėlių Romos Katalikų tikinčiųjų bendruomenė, kreipėmės į Lietuvos TSR Ministrų Tarybą, kad duotų leidimą baigti statyti Švenčionėlių religinės bendruomenės dar 1928-1939 metais išmūrytą bažnyčią. Atsakymo raštu negavome; tik žodžiu mus painformavo religinių kultūrų įgaliotinis B. Pušinis: „Taisykite, remontuokite senąją bažnyčią!“

Kreipiamės pakartotinai su prašymu, išryškindami reikalingą. 1928 m. Švenčionėlių mieste buvo pradėta mūryti bažnyčia. 1939 m. baigtos mūryti sienos (šoninių navų). Tą paliudija prie šio prašymo pridedami dokumentai: 1956 m. kovo 19 d. Švenčionėlių miesto DŽDT Vykdomojo komiteto raštas Nr. 25, 1956 m. pastato inventorizacijos aktas, išmūrytos bažnyčios fotonuotraukos ir reikalingų atlikti darbų sąmata 64 000 (šešiasdešimt keturių tūkstančių) rublių sumai.

Mes neprašome leidimo statyti naują bažnyčią, tik pabaigti pradėtą. O reikia nedaug: uždengti stogą bei padaryti duris ir langus.

Naujos bažnyčios dar prieš karą švenčionėliečiai troško. Caras leido pastatyti tik mažą bažnytelę. 1905 m. tikintieji nupirko seną klėtį, vadinamąją „magaziną“, ir iš jos padarė bažnyčią. Pastatas buvo senas, o ir čia jau tebestovi 50 metų! Taigi aišku, kad bažnytelė yra visiškai supuvusi!

Nebaigtą statyti mūrinę bažnyčią ne didžponiai, ne valstybė pastatė, bet mes, paskutinius grašius suaukoję, visus prieškarinius sunkumus nugalėję, veždami ir kraudami akmenis, savo kruvinu prakaitu laistėme.

Karas pasibaigė, mūsų bendruomenė materialiai sustiprėjo, mes esame pajėgūs darbą užbaigti ir pasiryžę iš Jūsų leidimą gauti, nes tai mūsų gyvybinis reikalas.

Jei nebaigta bažnyčia būtų nugriauta ar kitam tikslui panaudota, būtų didžiausia žala mums, tikintiesiems, o valstybei - tik nuostolis. Mat sienos pastatytos iš plytų ir akmenų: išorės sienoje yra tik viena eilė plytų, o viduje - akmuo. Ardant plytos subyrėtų, o akmenų Švenčionėlių apylinkėse pilni laukai!

Eina gandas, kad nebaigtoji bažnyčioj turi būti įrengtas klubas. Sena bažnytelė nuo mūrinės yra vos už pusantro metro (matosi iš fotonuotraukų, pridedamų prie šio pareiškimo). Mūsų tėvelių ir mūsų darbas, taip pat mūsų aukos būtų išniekintos. Jų ir mūsų, visų tikinčiųjų, širdyse būtų padarytos ir paliktos neišgydomos žaizdos. Visa liaudis pasipiktintų. Tai būtų skaudžiausia skriauda mums ir didžiausia Tarybų valdžios klaida!

Mums žinoma, kad Tarybų Sąjungoj asmeninį daiktą bei bendruomenės nuosavybę saugo įstatymai. Taigi ir mūrinė bažnyčia turi priklausyti mums, nes ji mūsų statyta.

Švenčionėlių nebaigtos statyti bažnyčios savininkas buvo ir yra tikinčiųjų bendruomenė, nes ji pastatė ją savo aukomis. Tą pripažino ir Švenčionėlių miesto DŽD Tarybos vykdomasis komitetas 1956 m. kovo 19 d. raštu Nr. 25.

Medinė bažnytelė supuvusi. Jai reikia kapitalinio remonto. Remontas brangiau kainuotų, negu baigti statyti mūrinę.

Dar didesnė ir svarbesnė priežastis, kuri verčia mus atsisiakyti senosios bažnytelės remonto ir reikalauti naujos, tai senosios ankštumas ir lubų žemumas. Jei švenčionėliečiai senoj bažnytelėj negalėjo sutilpti prieš karą, tai juo labiau dabar, kai tikinčiųjų gyventojų skaičius padidėjo. Šis motyvas mus verčia prašyti ir nenustoti reikalauti tol, kol mūsų prašymas bus patenkintas. Jei mūsų prašymo negalite patenkinti, tai prašome atsakymą duoti raštu, kad galėtume kreiptis į aukštesnes instancijas.

Mes matome, kad Tarybų Sąjungoj rūpinamasi piliečių gerove ir sveikata. Mums senoj bažnytelėj yra ankšta. Ten būna tvanku ir karšta. Ne visi gali patekti į vidų. Kam tenka laimė įeiti vidun, dažnai baigiasi nelaime: per pamaldas alpsta ne tik moterys, bet ir vyrai. Žiemos metu palikę už durų šąla, kas gresia mūsų ir mūsų vaikų sveikatai.

Maloniai prašome duoti leidimą, kad galėtume pasiruošti skubiam bažnyčios užbaigimui. Mes pasiryžę jau šią žiemą (1956-1957 m.) padaryti duris ir langus, o orui atšilus perdengti, kad 1957 m. lapkričio septintąją atlaikytume pirmą kartą pamaldas, prašydami Aukščiausiojo palaimos Tėvynei, visiems, kurie mums šiame darbe padės-pritars, ir visam pasauliui - taikos. Tai mūsų planas, kurį esame pasiryžę įvykdyti: prašyti ir prašyti, kol mūsų prašymas bus patenkintas.

Dar kartą prašome mūsų prašymą patenkinti ir paveikti atitinkamas įstaigas, kad leistų mums nusipirkti reikalingų medžiagų bažnyčios statybai baigti. Švenčionėliai, 1956.X.21". Pasirašė: bažnyčios komiteto nariai.

Delegacija sugrįžo iš Vilniaus su pakilia nuotaika. Nekantariai laukė atsakymo, bet nesulaukė. Nesulaukusi maždaug kas antrą savaitę važiuodavo į Vilnių pasiteirauti.

Po malonaus ir šilto Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo pirmininko J. Paleckio priėmimo ir ilgo laukimo buvo gautas žodžiu šaltas, šiurkštus, neigiamas atsakymas: „Veikianti Švenčionėliuose bažnyčia pilnai patenkina tikinčiųjų poreikius! Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 1956 m. gruodžio 18 d. nutarimas. Posėdžio protokolas Nr. 17".

Gavę neigiamą atsakymą, švenčionėliečiai nepuolė į nevil-

tį: jie tikėjo, kad bus suprasti ir teises į savo bažnyčią atgaus. Bet kur kreiptis? Kas gali klausimą teisingai išspręsti? Nuoširdaus patarimo niekur negavome: valdžios atstovai nenorėjo ir klausyti, o Vilniaus arkivyskupijos kurijoje gavome patarimą palaukti „tinkamesnio momento“. Buvo ir tokių, kurie tik juokėsi.

Švenčionėliečiai nutarė viską daryti savarankiškai. Kad nenustotų vilties ir neprarastų ūpo, net vengė užėti pas tuos, kurie patarė palaukti „tinkamesnio momento“.

Ir vėl kreipėmės į Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininką J. Paleckį, taip pat pasiuntėme nuorašus Lietuvos SSR Ministrų tarybos pirmininkui M. Šumauskui, Lietuvos Komunistų partijos Centro komiteto pirmajam sekretoriui A. Sniečkui ir religinių kultų įgaliotiniui B. Pušiniui.

Kaip pirmasis pareiškimas, adresuotas Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo pirmininkui J. Paleckiui, taip ir antrasis 1957 m. vasario 3 d. įteiktas asmeniškai jam. Pirmą kartą priimdamas parodė neišpasakytą, net nesuprantamą palankumą - priėmė antrame aukšte, didelėje, puošnioje salėje. Atsisveikindamas pareiškė, kad mūsų reikalą supranta, mus atjaučia ir gerbia, nes ir jo mamytė tikėjo. Antrą kartą, 1957 m. vasario 3 d. tik iš išvaizdos atpažinome, kad priima tas pats žmogus, bet kalbėjo it visai kitas: kiek pirmą kartą rodė mums palankumą, tiek antrą kartą priešiškumą, netgi piktumą. Susierzinęs pareiškė: „Štai iš Kauno bažnyčios padarė įmonę, kurioj tūkstančiai dirba dėl šios žemės laimės, o jūs vis dar svajojate apie kažkokią antžemišką laimę“. Pareiškimo nepriėmė.

Religinių kultų įgaliotinis B. Pušinis, priimdamas pareiškimą, perskaitė mums ankstesnius nutarimus ir pareiškė, kad nieko negali padėti.

Kad įrodytume, jog esama bažnytėlė negali patenkinti Švenčionėlių parapijos tikinčiųjų poreikių, mums būtinai reikėjo prie pareiškimo pridėti pažymą, kad parapijoje yra virš keturių tūkstančių tikinčiųjų. Aišku, kad buvo daugiau, nes prieš karą pagal Vilniaus arkivyskupijos 1935 m. rubricėlę jų buvo 5580. Tačiau Vilniaus arkivyskupijos kurija mums reikiamo pažymėjimo neišdavė. Kodėl? Ir šiandien suprast negalime...

Buvo reikalingas rašto nuorašas, kurį Švenčionėlių miesto vykdomasis komitetas 1956 m. kovo 25 d. atsiuntė bažnyčios komitetui ir dėl kurio vėliau pirmininkas labai sielojosi. Minėto rašto nuorašą notaras atsisakė patvirtinti: sakė negalįs, nes tai bažnyčios reikalas. Kreipėmės į Vilniaus arkivyskupijos kuriją, kad patvirtintų nuorašo autentiškumą, bet ir kurija atsisakė. O koks didelis ir nesuprantamas buvo įsibaiminimas ir atsargumas! Nerasdami, kas patvirtintų, patys rašėme ir tvirtinome, kad „nuorašas tikras - kopija vierna“.

Kreipėmės į Švenčionėlių rajono vykdomojo komiteto pirmininką K. Dudlauską, bet ir jis atsisakė bei išpeikė kun. B. Laurinavičių, kad esąs labai įkyrus, o buvusį kleboną Norbertą Budzilą išgyrė, kad buvo geras, tylus žmogus, be jokių reikalavimų! Girdamas liaupsino, kad kun. N. Budzilai vietos užteko: net nieko nesakė, kai parapijos ribose esančią antrąją bažnyčią (Joneliškėj) pavertė kolūkio sandėliu. Toliau K. Dudlauskas aiškino, kad miesto tikintiesiems užtenka vietos esamoje bažnyčioje, o kaimas gali eiti kur kam patogiau: į Švenčionis, Kaltanėnus ar į Reškutėnus. Kai pirmininkas K. Dudlauskas išsikalbėjo, buvo paklaustas: „Jei Švenčionėlių parapijiečiai eis į kaimynines parapijas, tai kada jie dirbs kolūky?“

„Dėl kun. N. Budzilo mums labai malonu, kad jūs apie jį taip gražiai kalbate, bet žinokite, kad kaip pas jus, taip ir pas mus ne visi pareigūnai supranta ir sąžiningai atlieka savo pareigas. Kartais veiklumo neparodo tik dėl to, kad kuo ilgiau išliktų šiltoji gūžtoji! Jo neveiklumas ir sutikimas su padėtimi negali mums būti pavyzdžiu, o jums argumentu“, - buvo paaiškinta jam.

Dar kartą kreipėmės į religinių kultų įgaliotinį, bet ir šį kartą griežtai atsakė, kad Lietuvos SSR Ministrų tarybos 1956 m. gruodžio 18 d. nutarimas yra nepakeistas.

Švenčionėliečiai, gavę kad ir griežtą, beapeliacinį atsakymą, vilties nenustojo. Nutarė vykti į Maskvą.

Buvo parašyti net trys pareiškimai: Sovietų Sąjungos Ministrų tarybai, Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios tarybos Pre-

zidumo pirmininkui ir Religinių kultų reikalų tarybos prie SSRS Ministrų tarybos pirmininkui.

Pareiškimų turinys: *(versta iš rusų k.)*

„1956 m. birželio mėnesį mes kreipėmės į Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininką drg. M. Šumauską, kad leistų mums užbaigti statybą bažnyčios, kuri buvo statoma prieš dvidešimt metų. Atsakymo raštu negavome. Mus tik žodžiu painformavo Religinių kultų tarybos įgaliotinis B. Pušinis: „Remontuokite senąją bažnyčią!“

Norėdami reikalą išsiaiškinti, pakartotinai kreipėmės į Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininką drg. M. Šumauską, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininką drg. J. Paleckį, Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto pirmąjį sekretorių drg. A. Sniečkę ir į religinių kultų įgaliotinį drg. B. Pušinį. Ir vėl iš religinių kultų įgaliotinio gavome neigiamą atsakymą žodžiu: „Švenčionėlių esama bažnyčia visiškai tenkina tikinčiųjų poreikius!“

Visi, į kuriuos kreipėmės, į mūsų reikalą pažiūrėjo paviršutiniškai, į esmę neįsigilino ir todėl atsakė neigiamai.

Caro valdžia 1905 m. leido mūsų tėvams pasistatyti tik laikiną koplytėlę. Ji pastatyta iš seno, medinio sandėlio. Jau penkiasdešimt metų kai pastatyta, taigi aišku, kad supuvusi. Jeigu buvo reikalas statyti naują bažnyčią prieš dvidešimt metų, tai juo labiau šiandien, kai gresia pavojus, jog gali įvykti avarija ir senoji sugriūti.

Naują mūro bažnyčią statė ne dvarponiai, ne valdžia, bet mūsų tėvai. Paskutinius grašius aukojo, pirkto plytas, vežė akmenis. Statė be jokios technikos. Todėl pradėtoji mūrinė bažnyčia mums yra labai brangi.

Karas pasibaigė. Mes materialiai sustiprėjome. Esame pajėgūs darbus tęsti ir statybą užbaigti. Jei bažnyčia būtų nugriauta ar panaudota kitiems tikslams, mums, tikintiesiems, būtų padaryta didžiausia skriauda!

Eina kalbos, kad nebaigtą statyti bažnyčią pavers klubu ar kitam tikslui panaudos. Toks sumanymas neleistinas, nes senoji bažnyčia-koplytėlė nuo mūrinės yra tik pusantro metro atstu (ką paliudija fotonuotrauka, pridėjama prie šio prašy-

mo). Taigi jokių būdu mūrinė bažnyčia negali būti skirta kitam tikslui, nes vieni kitiems trukdytų.

Mūsų ir mūsų tėvų darbas bei aukos nueitų niekais. Mums būtų padaryta didžiausia skriauda! Mes žinome, kad Tarybų Sąjungoje nuosavybė yra saugoma įstatymų. Švenčionėlių nebaigta statyti bažnyčia - tai tikinčiųjų nuosavybė. Šį faktą patvirtina ir Švenčionėlių miesto vykdomojo komiteto 1956.11.19 raštas Nr. 25.

Senoji medinė bažnyčia yra supuvusi, reikalinga kapitalinio remonto* Jos remontas kainuotų brangiau, negu naują baigti statyti. Be to, senoji yra ankšta ir nepatogi: joje trūksta oro. Jeigu Švenčionėlių bažnyčioje buvo ankšta prieš dvidešimt metų, tai šiandien joje dar ankščiau, nes tikinčiųjų skaičius smarkiai padidėjo. Retai kas gali patekti į vidų, o kas įeina, dažnai alpsta. Net ir vyrai! To priežastis - bažnyčios ankštumas. Žiemą, palikę už durų, šąla. Po to sergame mes ir mūsų vaikai.

Mes neprašome leidimo statyti naują bažnyčią, o tik užbaigti tą, kurią statėme prieš karą. Darbo įdėta daug.

Prašome atkreipti dėmesį į tai, ką esame išdėstę, ir mūsų prašymą patenkinti. Švenčionėliai, 1957.11.21". Pasirašė: keturiolika bažnyčios komiteto narių.

Maskvoje mus priėmė maloniai. Mums pasiūlė didelį voką ir patarė įdėjus palikti. Atsakymą pažadėjo duot telefonu kitą dieną.

Nekantriai laukėme kitos dienos. Paskirtą valandą kreipėmės nurodytu telefonu. Išgirdome malonų vyrišką balsą, kuris apgailėjo mūsų nuovargį ir didelę kelionę. Atsakėme, kad žmogus, ieškodamas teisybės ir išgirdęs, kur ji yra, su nuovargiu nesiskaito. Taigi ir mes, išgirdę, kad čia ją galima atrasti, atvykome. Į tai mums atsakė: „Gaila, bet mes nieko negalime! Mes negalime kištis į Lietuvos TSR vidaus reikalus!“ Į tai mes atsakėme, kad yra dainelė, kuri apdainuoja Maskvą: „Maskva, visagalė Maskva!“ Į tai jis atsakė: „Mes nieko negalime, kaip tik persiųsti jūsų dokumentus į Lietuvos TSR“.

Į Maskvą buvo nuvažiavę: Feliksas Mackevičius, Anastazija Martinkėnienė, Antanas Petkūnas, kun. B. Laurinavičius ir Bronė Tumulavičienė.

Sugrįžę iš Maskvos, kovo 17 d. parašėme pareiškimą naujam Religinių kultų reikalų tarybos įgaliotiniui J. Rugieniui. Nuorašus: Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo pirmininkui, Lietuvos SSR Ministrų tarybai, Lietuvos KP CK pirmajam sekretoriui, Švenčionėlių rajono vykdomajam komitetui ir LKP Švenčionėlių rajono sekretoriui:

„Pareiškimas. 1928-1939 m. mes, Švenčionėlių miesto ir apylinkės tikintieji, išmūrijome naujos bažnyčios sienas. Baigti nespėjome, nes sutrukdė karas. Dabartinė bažnytelė yra mums per ankšta. Be to, jai reikalingas brangus kapitalinis remontas. Dėl to prašome mums leisti užbaigti statyti pradėtą bažnyčią.

Mūro bažnyčia tokios būklės ilgiau negali likti, nes neuždengtas mūras genda. Mes neprašome nei medžiagų, nei lėšų, nei leidimo statyti naują bažnyčią, o tik užbaigti pradėtąją.

Baigę statyti naująją, senąją nugriausime. Neigiami atsakymai smarkiai erzina tikinčiųjų visuomenę. Mūsų teisėtų ir svariais argumentais pagrįstų prašymų atmetimas tikinčiuosius nuteikia prieš Tarybų valdžią. Kiekvienas praeivis, pažvelgęs į mūro bažnyčią ir caro laikais pastatytą koplytelę, daro išvadą, kad čia kažkas negerai.

Maloniai prašome mūsų prašymą patenkinti". Pasirašė: bažnyčios komiteto nariai.

Iškvietęs mus religinių kultų įgaliotinis priminė ankstesnį Lietuvos SSR Ministrų tarybos nutarimą. Mes atsakėme: „Ministre, kai didžiausiam piktadariui būna pasirašytas mirties nuosprendis, labai dažnai byla būna peržiūrima ir sprendimas pakeičiamas. Taigi ir Švenčionėlių bažnyčios byla gali būti peržiūrėta ir nutarimas pakeistas!"

Igaliotinis nieko neatsakė, tik pažadėjo atvykti vieton ir viską išsiaiškinti.

Iš Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo gavome atsakymą: „Vilnius, 1957.III.21 pil. Laurinavičiui, Švenčionėliai, Kolektyvo g., Nr. 11. Pranešame, kad Jūsų pareiškimas persiustas Religinių kultų reikalų tarybos įgaliotiniui prie Lietuvos TSR MT". Visi kiti minėti adresatai kaip anksčiau, taip ir dabar nieko neatsakė.

1957 m. balandžio 5 d., kaip žadėjo, atvyko religinių kultūrų įgaliotinis J. Rugienis. Vietoje buvo sudaryta komisija iš rajono statybos kontoros darbuotojų ir kitų pareigūnų. Komisija pripažino, kad senai bažnyčiai reikalingas skubus kapitalinis remontas: be remonto kiekvienu momentu gali įvykti avarija. Buvo pripažinta, kad po kapitalinio remonto galės pastovėti ne ilgiau kaip dvidešimt metų.

Į įgaliotinio klausimą, kiek reikėtų pinigų naujai bažnyčiai užbaigti, komisija atsakė: „2 000 000 (dviejų milijonų) rublių, o jei būtų skirta kitam tikslui, pavyzdžiui, kultūros namams - 1 000 000 (vieno milijono) rublių". Tuo komisija savo darbą baigė. Jokio atsakymo nedavė.

Negavę atsakymo, vėl kreipėmės į Lietuvos SSR Aukščiausiosios tarybos pirmininką J. Paleckį. Nuorašus pasiuntėme: religinių kultūrų įgaliotiniui, Lietuvos SSR Ministrų tarybos pirmininkui M. Šumauskui, Lietuvos KP CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui, Švenčionėlių rajono vykdomojo komiteto pirmininkui K. Dudlauskui, LKP Švenčionėlių rajono sekretoriui Ežeriniui ir Švenčionėlių miesto vykdomajam komitetui:

„Prašymas. Šių metų balandžio mėn. 5 d. buvo apžiūrėta mūsų senoji bažnyčia. Pripažinta, kad reikalingas kapitalinis remontas, nes gali įvykti avarija: pamatai suskilę, choro filiarai labai pakrypę. Žodžiu, mums pasakė, kad, ir padarius kapitalinį remontą, ji ilgai nestovės, nes jos amžius jau baigėsi. (Ji statyta iš senos klėties prieš penkiasdešimt metų.)

Apžiūrėtojas - žinovas iš valdžios pusės - pareiškė, kad naujos bažnyčios statybai baigti reikia dviejų milijonų rublių. Čia prasilenkta su realybe: tiek nereikia. Mes norime ją užbaigti kukliai: pagal rimtų inžinierių skaičiavimus, mums užtektų 162 000 rublių.

Maloniai prašome duoti mums leidimą, kad galėtume darbą pradėti kuo greičiau, nes neuždengtas mūras labai genda. Švenčionėliai, 1957.IV.26 ". Pasirašė: bažnyčios komiteto nariai.

Asmeniškai įteikti visiems adresatams negalėjome, nes kai kurie delegacijos nepriėmė.

Balandžio 29 d. delegacija iš Vilniaus grįžo su didele viltimi: teko išgirsti, kad viskas eina gera kryptim.

4. Švenčionėlių žygiai nenuėjo niekais. Gegužės 12 d. gauta džiugi žinia: „Religinių Kultūr Reikalų Tarybos Įgaliotinis prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos. Nr. 298. Vilnius, 1957 m. gegužės mėnesio 9 d. Švenčionių religinės bendruomenės komiteto pirmininkui. Į Jūsų pareiškimą dėl bažnyčios statybos užbaigimo pranešu, kad Lietuvos TSR Ministrų Tarybos komisijos š.m. balandžio mėn. 27 d. posėdyje protokolu Nr. 7 leidžiama užbaigti Švenčionėlių bažnyčios statybą.

1956 m. gruodžio mėnesio 18 d. MT komisijos nutarimas panaikinamas. Religinių Kultūr Reikalų Tarybos Įgaliotinis prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos J. Rugienis".

Daug rašyta, daug važinėta. Sunku buvo švenčionėliams, nes nei patarimo, nei paramos iš niekur nebuvo. Net Vilniaus arkivyskupijos kurija nieko nepadėjo.

Pagaliau po septynių mėnesių atakų laimėta! Leidimas gautas! Gautas tik dėl ryžto! Švenčionėlių ausyse skambėjo: „Prašykite ir gausite!" Gavom! Gavę gegužės 19 d. (sekmadienį) atgiedojome: *Te Deum laudamus...* Tą dieną švenčionėliai dėkojo Viešpačiui, o kartu ir prašė palaimos tolesniam darbui.

Vieni su pakilia nuotaika į ateitį žvelgė, o kiti, menko tikėjimo, murmėjo: „Sunkūs laikai! Nieko iš to neišeis!" Ne! Niekuomet žmogaus negali palaužti laikas ir aplinkybės! Dievo padedamas, žmogus visuomet gali nugalėti visas kliūtis!

5. Džiūgauti teko neilgai. Prasidėjo nauji rūpesčiai: kur ir kaip gauti medžiagų, kur rasti specialistų, darbininkų? Kasa jau buvo tuščia, nes bažnyčios dokumentacija gana brangiai kainavo.

Darbą pradėjus kreiptasi į Vilniaus arkivyskupijos kuriją, norėta gauti leidimą bažnyčios statybai rinkti aukas arkivyskupijos parapijose. Leidimo nedavė, o tik patarė: „Reikia išspausti iš savųjų!" Į tokį patarimą trumpai ir aiškiai atsakyta, kad savuosius visuomet galima paspausti, bet iš savųjų tiek, kiek reikia, neišspausime. Į mūsų pareiškimą atsakyta: „Ar nežinote, kad bažnyčios statomos dešimtmečiais?"

Laimė, laimė ir dar kartą laimė, kad švenčionėliai tokių patarimų nepaklausė. Jei būtų paklausę ir bent metus bažny-

čios statybą užvilkinę, jos likimas būtų buvęs toks pats, kaip ir Klaipėdos [kurios nebuvo leista atidaryti].

1957 m. gegužės 17 d. kreiptasi raštu į Vilniaus arkivyskupijos kuriją: „1957 m. gegužės 9 d. Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliojimo mums pranešė, kad leidžiama statyti Švenčionėlių bažnyčią. Apie tai pranešame Prakilniajai Vilniaus arkivyskupijos kurijai, prašome tą paimti dėmesin ir patenkinti mūsų prašymą.

Sunku mums buvo gauti leidimą, nes niekas mums šiame reikale nepadėjo, net niekur negavome rimto patarimo. Tik Dievui padedant bylą laimėjome.

Gautas leidimas mums labai brangus. Nieko nelaukdami darbus jau pradėjome. Statybinėms medžiagoms nupirkti, darbininkams apmokėti reikia daug pinigų. Iš savųjų tiek neišspausime. Maloniai prašome duoti nurodymą DG Vilniaus arkivyskupijos kunigams, kad leistų Švenčionėlių bažnyčios statybai parinkti aukų savo bažnyčiose nors vieną kartą per metines šventes. Norėtume gauti leidimą per Sekmines rinkti aukas Vilniaus Kalvarijose.

Taip pat prašome iš skiriamų Prakilniajai kurijai statybinių medžiagų fondų išskirti mums 5 t (penkias tonas) cinkuotos skardos bažnyčios stogui.

Statybų reikalais klebonas turi dažnai išvažiuoti. Parapija mišri, darbo labai daug. Kun. Juozas Budrevičius - ką tik po ligos; jam vienam sunku. Taigi prašome skirti trečią kunigą, kad galėtume taip didelį, svarbų ir jau pradėtą darbą tęsti ir kad kun. J. Budrevičius sveikatos visai neprarastų".

Į šį prašymą kurija jokio atsakymo nedavė. Matyt, norėjo įsiteikti valdžiai, nes Švenčionėlių rajono pirmininkas K. Dudlauskas mums kelis kartus pranašavo: „Viskas baigsis leidimo gavimu; darbų neįvykdysite!"

Mokestį seminarijai ir kurijai per visą bažnyčios statybos laikotarpį parapija mokėjo. Kai kas buvo labai pasipiktinęs tokiu kurijos elgesiu.

1957 m. birželio 5 d. pakartotinai kreiptasi į Vilniaus arkivyskupijos kuriją šiuo raštu: „1957 m. gegužės 17 d. pasiųstas J. E. Vilniaus arkivyskupijos valdytojų prašymas, kuriame

nušviesta padėtis apie Švenčionėliuose statomą bažnyčią, bet nežinia kodėl kurija jokio atsakymo nedavė.

Pasiųstame rašte prašyta, kad kurija duotų DG kunigams, klebonams ir parapijų administratoriams nurodymą, jog leistų savo bažnyčiose per metines šventes rinkti aukas Švenčionėlių bažnyčios statybai, nes be paramos darbai nutrūks.

Santaupos jau sunaudotos, o įplaukos, palyginus su išlaidomis, labai mažos. Reikiamų sumų savo parapijoje jokių būdu nesurinksime. Kurija šiame taip dideliame darbe turi padėti, nes Švenčionėlių parapijai padaryti didžiuliai nuostoliai: kurijos paskirti klebonai, kuriais parapija pasitikėjo, bažnyčios mūro net neužkonservavo.

Kad visiems būtų žinoma kasos būklė, patarėjais revizoriais pakviesti: kun. dekanas Algirdas Gutauskas ir kun. Romualdas Blažys. Būtų gera, jei ir kurija susidomėtų ir su visa darbų eiga susipažintų vietoje.

Buvo prašyta skubiai paskirti dar vieną vikarą, nes kun. J. Budrevičius, kaip žinoma, yra silpnos sveikatos ir sekmadieniais vienas pasilikti negali.

Per Sekmines vyksime aukų rinkti į Mielagėnus (pats klebonas V. Miškinis pasiūlė). Per Dievo Kūno šventę - į Kalvarijas, per Švenčiausiosios Trejybės - į Gervėčius, o sekmadienį po Dievo Kūno šventės - į Švenčionis.

Jeigu kurija šiame taip svarbiame darbe skubiai nepadės, be kurijos pradėjome, be jos ir baigsime, bet tada su jokiais kurijos nurodymais nesiskaitysime. Laukiame skubaus atsakymo!"

Atsakymas ir vėl negautas.

Kreiptasi į vieną iš patarėjų: „Kur gauti lėšų?", bet taip pat nusivilta: atsakė „Švenčionėlių mieste gyvena daug darbininkų. Kreipkitės į juos, kad paskolintų!" Ir kiek galėjo eilinis darbininkas paskolinti? Ir kas galėjo garantuoti paskolos grąžinimą? Juo labiau kad 1957 m. pavasarį ėjo gandai, jog keis pinigus!

Nesulaukę iš kurijos jokio atsakymo, o iš patarėjų realaus patarimo, ryžomės veikti savarankiškai, aplenkdami kuriją ir patarėjus.

Kun. klebonas B. Laurinavičius kreipėsi į visus savo draugus su prašymu, kad per didesnes šventes leistų parinkti bažnyčios statybai aukų. Dauguma sutiko. Kai kurie net asmeniškai auکوjo. Kun. Kazimieras Pukėnas, ką tik grįžęs iš lagerio, pirmas įteikė 2000 (du tūkstančius) rublių. Ant šios aukos matėsi aukotojo kruvinas prakaitas, nes ją uždirbo „tolimoj Rytų šalelėj“.

Darbas pagyvėjo. Tik važiuok! Vienam net nebuvo įmanoma suspėti. Kviečiau klieriką atostogauti, bet kurija atsakė, jog nėra galinčio.

< ... >

Per 1957 m. sezono darbus buvo tikrai daug padaryta: nuvalytas mūras, sienos išmūrytos iki viršaus, padarytas perdengimas (lubos). Nors sezono darbai buvo baigti, darbas nesustojo: buvo daromi langai, perkamos medžiagos, ruošiamasi pavasariui.

Sumokėję mokesčių seminarijai ir kurijai, likome be kapeikos. Matydamas, kad darbai nutrūks, jeigu neatsiras galimybės parinkti aukų statybai kitur, 1957 m. lapkričio 27 d. bažnyčios komitetas kreipėsi į Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos valdytoją kan. dr. Juozapą Stankevičių su šiuo prašymu: „Švenčionėlių mieste statoma bažnyčia. Reikalingos lėšos, kurių parapija nepajėgia surinkti iš parapijiečių. Maloniai prašome leist mums Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose parinkti aukų bažnyčios statybai“.

Valdytojas priėmė labai maloniai, bet pageidavo apie vykdomą statybą gauti pažymą iš Vilniaus kurijos. Reikiama pažyma negauta. Kreipėmės į ją pakartotinai, aiškindami, kad dėl mums nežinomų ir nesuprantamų priežasčių Vilniaus arkivyskupijos kurija atsisakė išduoti pageidaujamą pažymą.

Drauge valdytojui buvo įteiktas šis prašymas: „Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt septintų metų gegužės mėnesio 12 d. Švenčionėlių parapijai teko didelė laimė - gavome sekantį raštą: „Religinių kultų reikalų taryba prie TSRS Ministrų Tarybos. Įgaliotinis Lietuvos TSR. Nr. 298. Vilnius, 1957 m. gegužės mėn. 9 d. Švenčionėlių m. religinės bendruomenės pirmininkui. Į Jūsų pareiškimą dėl bažnyčios statybos užbaigimo

pranešu, kad pagal Lietuvos TSR Ministrų Tarybos Komisijos š. m. balandžio mėn. 27 d. posėdžio protokolą Nr. 7 leidžiama užbaigti Švenčionėlių bažnyčią.

1956 m. gruodžio mėn. 18 d. MT Komisijos nutarimas panaikinamas. Religinį kultų įgaliotinis Lietuvos TSR - J.Rugienis".

Neilgai džiaugėmės gautu leidimu, nes pritrūkome lėšų. Kadangi nei Švenčionėlių parapija ir net Vilniaus arkivyskupija nepajėgia padengti visų išlaidų, susijusių su statyba, maloniai prašome leisti Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos bažnyčiose parinkti aukų Švenčionėlių bažnyčios statybai. Reiškiame didžiausią pagarbą ir padėką".

Į šį prašymą gavome tokį atsakymą: „Šiai rinkliavai pritariame ir prašome DD GG Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos kunigus klebonus, į kuriuos kreipsis įgalioti Švenčionėlių parapijos kunigai, leisti minimą rinkliavą atlikti, apie tai paaiškinus iš sakyklos". Pasirašė: kan. dr. J. Stankevičius. 1957 m. gruodžio 13 d. Nr. 2090.

Taigi Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos valdytojas geriau ir greičiau suprato Švenčionėlių bažnyčios statybos skubotumo svarbą, negu Vilniaus arkivyskupijos kurija.

1958 m. vasario 15 d. gautas ir Vilniaus arkivyskupijos kurijos raštas Nr. 540. „JM Didžiai Gerb. vyskupijų dekanams, dekanato kunigų žiniai. Klaipėdoje (Telšių vyskupija) ir Švenčionėliuose (Vilniaus arkivyskupija) statomos katalikų bažnyčios. Šiems dideliems darbams atlikti reikalingos milžiniškos lėšos. Statomų bažnyčių vadovai kreipiasi į visus mūsų krašto katalikus, prašydami paremti jų kilnius darbus bent kukliomis aukomis.

Laikome reikalingu pakartoti jų prašymą ir paraginti mūsų vyskupijų dvasininkiją bei tikinčiuosius prisidėti savo aukomis prie šių šventovių statybos. Kunigai prašomi pagal išgalę tam tikslui skirti asmeninę auką ir, per daug nesipriešinant, noriai, prieš tai atitinkamai paruošiant tikinčiuosius, besikreipiantiems statomų bažnyčių aukų rinkėjams leisti atlikti bažnyčiose aukų rinkliavas: vieną sekmadienį - Klaipėdos bažnyčios statybai, kitą sekmadienį - Švenčionėlių bažnyčiai. Tai

graži proga parodyti bendro reikalo supratimą, dosnumą ir gerą valią".

Koks didelis Vilniaus arkivyskupijos kurijos džentelmeniškumas! Pirma parinkti Klaipėdos statomai bažnyčiai, o paskui Švenčionėlių!..

Matydami pavojų, kad pritruksime lėšų, 1958 m. birželio 10 d. su prašymu kreipėmės į JE Telšių vyskupą Petrą Maželį. Pacitavę gautą leidimą bažnyčiai statyti, toliau rašėme: „Jau metai, kai bažnyčia statoma. Iki šiol mus rėmė ir remia Vilniaus ir Kauno arkivyskupijų bei Panevėžio ir Vilkaviškio vyskupijų tikintieji savo lėšomis. Darbų užbaigai reikia dar daug lėšų. Žinome, kad Jūsų vyskupijoje (Klaipėdoje) irgi statoma bažnyčia ir tam reikalingos milžiniškos lėšos. Dėl to anksčiau ir nesikreipėme į Jus paramos, bet dabar matome, kad be Jūsų vyskupijos tikinčiųjų pagalbos neapsieisime.

Todėl maloniai prašome Jūsų Ekscelenciją leisti daryti rinkliavą Telšių vyskupijos parapijose mums patiems, prieš tai susitarus su DD GG Klebonais, arba kreiptis į juos prašant, kad jie padarytų rinkliavą statomos Švenčionėlių bažnyčios intencija".

Gavome tokį atsakymą: „Didžiai Gerb. Telšių vyskupijos Dekanams. Švenčionėlių (Vilniaus arkivyskupija) Bažnyčios komitetas kreipėsi, prašydamas aukų Švenčionėlių statomai bažnyčiai, be ko kito, sakoma: „Leiskite padaryti Telšių vyskupijos parapijose rinkliavą Švenčionėlių statomos bažnyčios intencija".

Didžiai Gerb. Dekanai, prašome nedelsiant painformuoti savo dekanatų klebonus, kad jie, vadovaudamiesi krikščioniškojo solidarumo principu, visapusiškai prisidėtų prie minimos rinkliavos vienokio ar kitokio organizavimo ir praneštų kuriai surinktų aukų kiekį. Telšiai, 1958.VIII.14 d. Nr. 735".

Dauguma mūsų padėti suprato ir savo gerumu sužavėjo. Žinoma, sutikome ir šykštuolių. Visur ir visuomet parodė savo gerumą ir dosnumą žmonės.

Džiugu ir malonu, kad Švenčionėliams padėjo ir kitų konfesijų tikintieji: musulmonai, pravoslavai ir judėjai.

6. Nors statybai leidimo dar neturėjome, kai kas apie leidimą net ir galvot nepatarė, o kai kas net draudė (Švenčionėlių miesto vykdomojo komiteto pirmininkas Kozlovskis), švenčionėliai tikėjo, kad leidimą gaus. Dar 1956 m. rudenį iš Ceikinių žemės ūkio artelės jie nupirko 15 kietmetrių ąžuolo, o Švenčionėlių rajono vykdomajam komitetui įteikė toki pareiškimą: „Šiuo pareiškiame, kad 1957 m. Švenčionėlių bažnyčios statybai bus reikalingos žemiau išvardytos medžiagos:

1. Dvitaurių geležinių sijų Nr. 26	14 t
2. Cemento	30 t
3. Vinių 8 mm	450 kg
4. Armatūros 12-18 mm	5 t
5. Vielos	50 kg
6. Armatūros 8 mm	5 t
7. Lentų 25 mm	25 m'
8. Lentų 40-50 mm	10 m ¹
9. Sijų 16x18 cm	22 m ³
10. Juostinės geležies	350 kg
11. Cinkuotos skardos	5 t
12. Kiauravidurių plytų	8000 vnt.
13. Kalkių	10 t
14. Stiklo	200 m ²

Minėtų medžiagų prašėme, remdamiesi provizorine sąmata, kurią sudarė inžinierius F. Virbickas".

Į šį pareiškimą jokio atsakymo negavome.

Prasidėjus darbams paaiškėjo, kad su medžiagomis nebus taip lengva, kaip buvo galvota, bet, padedant Dievui, ko tik reikėdavo, visuomet atsirasdavo. Teisingai pasakyta: „Ieškok ir rasi, prašyk - ir gausi!" Tik nesiskaityk su nuovargiu ir nesakyk, kad neįmanoma.

Sunku buvo rasti specialistų, o ir suradus ne vieną reikėjo išvaryti. Nesusipratimų priežastis, kaip visur, taip ir statybose, buvo degtinė ir palaidas gyvenimas. Pavyzdžiui, vienas senis (mūrininkas), palikęs Vilniuje žmoną, čia susirado kokią senę ir į darbą ateidavo girtas. Teko iš darbo atleisti.

7. Viskasėjo pagal iš anksto nustatytą grafiką. Labai daug padarė savanoriai talkininkai, kurių per statybos laikotarpį dirbo viršum trijų tūkstančių.

1957 m. buvo baigtos mūryti sienos ir išliedintos lubos. Talkininkų darbštumo niekas nesugebės tinkamai apsaityti. Per trumpiausią rudens dieną, perdengiant bažnyčią, t.y. betonuojant lubas, vien tik cemento pakelta dvi tonos, dar tiek pat, o gal ir daugiau, - akmens skaldos ir žvyro. Iš to viso dar reikėjo skiedinį rankiniu būdu išmaišyt...

Švenčionėliečiai, išgirdę, kad atvažiuo vagonai su plytomis, kas tik galėjo skubėjo iškrauti ir kaip galima greičiau suvežti. O kai kas tik pro langą stebėjo ir apmaudžiai galvojo: „O kad liaudis visuose baruose taip dirbtų!" Talkininkai dirbo be jokio išskaičiavimo. Dirbo taip, kad tik daugiau ir geriau padarytų: visuomet stengėsi rytojaus dienos darbo nepalikti. O kaip nuoširdžiai atlikdavo sunkiausius darbus! Kai sulaukdavome kalkių, jas iškraudavo talkininkai. Darbas baisus. Gerosioms ir uoliosioms talkininkėms net kraujas iš burnos ir nosies tekėdavo. Už tuos sunkiausius darbus dažnai net kuklaus ačiū neišgirdavo, bet į tai dėmesio nekreipdavo. Po sunkiausio darbo grįždavo su šypsena, net nuovargio neparodydamos.

1957-1958 m. žiemą buvo daromi langai ir durys, taip pat ruošiamos medžiagos ateinančiam sezonui.

1958 m. ankstyvą pavasarį darbai atsinaujino. Per metus buvo padaryta daug: bažnyčia uždengta, ištinkuota ir pastatytas bokštas.

8. Didžiausias vargas buvo su skarda. Negavę paskyros reikiamam kiekiui, kreipėmės į Tarprajoninį architektūros skyrių Vilniuje su tokiu pareiškimu: „Kadangi negalime gauti paskyros cinkuotai skardai, kuri būtina reikalinga uždengti bažnyčiai, maloniai prašome duot leidimą dalį bažnyčios uždengti skiedromis ir toliumi". Mūsų tikslas buvo gauti neigiamą atsakymą, kad turėtume pagrindą toliau kreiptis skardos reikalu. Mes buvome suprasti ir gavome neigiamą atsakymą: „Lietuvos Ministrų Tarybos Valst. statybos ir architektūros reikalų komiteto Vilniaus tarprajoninis skyrius. Vilnius, 1.958.V.13 Nr. 182, Švenčionėlių R. Kat. Bažnyčios komiteto pirmininkui. Atsakydami į Jūsų raštą Nr. 21, prane-

šame, kad pakeisti statomos bažnyčios skardos stogo dangą skiedromis, atsižvelgiant į pastato architektūrą, negalima, juo labiau kad jau turite 4 tonas cinkuotos skardos ir šiuo metu trūksta tik 2,5 tonos. Prašome daryti žygių skardos likučiu gauti ir uždengti bažnyčią ir bokštus cinkuota skarda".

9. Gavę šį atsakymą, buvome labai patenkinti, nes turėjome pagrindą kreiptis toliau. Su prašymu per religinių kultų įgaliotinį kreipėmės į Planavimo komisiją, iš kur mūsų prašymas vėl persiųstas religinių kultų įgaliotiniui.

Kiek kartų teko prašyti plytų ir skardos, sunku suskaičiuoti. Prašymų turinys vienas ir tas pats: „Prašom duoti leidimą, kad galėtume nusipirkti". O atsakymai taip pat vienodi: „Prašėte tik leidimo, o medžiagomis žadėjote apsirūpinti patys!" Įsitikinome, kad prašant galima išprašyti, tik reikia nenustoti vilties ir turėti kantrybės. 1958 m. rudenį gavome dvi tonas skardos.

10. Per metus nepatirta jokių nemalonumų. Viskasėjo sklandžiai. O po metų paaiškėjo, kad statybos vadovo kun. B. Laurinavičiaus darbas buvo stebimas kai kurių konfratų.

< ... >

Bažnyčios statybos metu labai daug talkino ir statybos vadovo tėvelis. Nors jis jauėjo aštuoniasdešimtuosius metus, bet niekuomet neparodė nuovargio. Tai buvo puikus kurjeris: lentas nuvežt, supjaut, atvežt, paklaust, susitart - viską sugebėdavo. Greitesnio ir paklusnesnio negalima buvo rast. Neatlikęs reikalo net ir į namus negrįždavo.

Jei reikalus būtų tvarkęs ne statybos vadovo tėvelis, o „įgaliotiniai", statyba tikrai būtų užtrukusi, o užtrukimas būtų reiškęs katastrofą.

11. Antrojo nemalonumo priežastis buvo kun. S. M. Vienas iš menininkų patarė užmūryti virš altoriaus langą, o du presbiterijos šoninius padaryt didesnius ir pailgus. Kadangi presbiterija yra it atskiras priestatas, o jos langai ne tame pat aukštyje kaip bažnyčios, be to, jų aukščių skirtumas iš bažny-

čios nepastebimas, patarimas buvo priimtas. Prasidėjo darbas. Pamatęs kun. S. M. atsiuntė grasinančią telegramą, kuria išpėjo, kad visuomenė statybos nerems, o Vilniaus arkivyskupijos kurijai, kun. Dekanui ir kai kuriems kunigams parašė laišką, kurį perskaičius atrodė, kad nieko daugiau nebelieka, kaip statybos vadovą kun. B. Laurinavičių uždaryt į beprotnamį. Tačiau minėti nemalonumai paveikė teigiamai: sutelkė visą energiją, - viskas buvo daroma su dar didesniu užsidegimu ir ryžtu. (N. B. Kun. S. M. buvo sovietinės valdžios įtakoje ir nėra abejonės, kad jis tą darė jų įsakymu, idant kun. B. Laurinavičius būtų morališkai palaužtas ir statyba sužlugdyta. - V. S.)

12. Pagaliau darbas buvo baigtas. Pasirašytas pastato priėmimo valstybinis aktas: „Švenčionėliai. 1959 m. liepos mėn. 22 d. Pastatas: Švenčionėlių R. K. bažnyčia. Adresas: Švenčionėliai, Kolūkio 12. Statytojas: R. K. bažnyčios komitetas. Valsstybinė komisija, susidedanti iš: Komisijos pirmininkas - Valsstybinės statybos inspekcijos atstovas Garmus K.M. ir nariai: 1. Valstyb. san. inspekcijos atstovas Zotovas M.M. 2. Priešgaisrinės apsaugos atstovas Kozlovas S.A. 3. Statytojo atstovas kun. Laurinavičius B.J. 4. Statytojo profsąjungos atstovas . Dalyvaujant: Statytojo techn. priežiūros vykdytojui Kriaučiūnui A., Generalinio rangovo įgaliotiniui - ūkio būdu apžiūrėjo pastatą, statytojo priimtą iš gen. rangovo pagal techninį priėmimo aktą, ir susipažino su pateiktais dokumentais, išvardytais techninio pastato priėmimo akto priede (Forma IX).

I. VALSTYBINĖ KOMISIJA NUSTATĖ:

1. Pastato statyba pradėta 1928 m. 2. Pastato statybos kubatūra_____m³, naudingas plotas_____m², gyvenamas plotas_____m², aukštų skaičius - du. 3. Nukrypimai nuo patvirtinto techninio projekto: pagrindiniame fasade vietoj numatytos figūros pastatytas kryžius. 4. Pastato konstrukcija atitinka projekto reikalavimus; pastovumo, saugumo ir kokybės atžvilgiais tinkama normaliam eksploatavimui. 5. Santechnikos ir specialių įrenginių techninio priėmimo aktai ir bandomasis Komisijos jų veikimo patikrinimas patvirtina visišką ga-

limybę eksploatuoti pastatą. 6. Pastato vertė (nėra) t. rb., faktinė vertė - 500 000 rb.

II. VALSTYBINĖ KOMISIJA PRIPAŽIŠTA, kad kokybės atžvilgiu, sutinkamai su patvirtintu projektu ir sąmata bei veikiančių techninių sąlygų ir normų reikalavimais, darbai atlikti: 1. Aplinka ir sklypo apželdinimas – esamas, 2. Fasadų architektūrinis apipavidalinimas - gerai, 3. Konstrukcijos - gerai, perdengimai - gerai, sienos - gerai, stogo konstrukcijos ir danga - gerai, 4. Vidaus apdailos darbai - gerai, tinko - gerai, dažymo - patenkinamai (tik nubalinta), grindys - gerai, 5. Ventilacija - natūrali, elektros instaliacija - gerai.

III. VALSTYBINĖ KOMISIJA PAŽYMI: (Nieko!)

IV. VALSTYBINĖ KOMISIJA REIKALAUJA toliau nurodytais terminais atlikti ir užbaigti kitus darbus, kurių dėl pagrįstų priežasčių negalima atlikti šiuo metu: *papildomai apželdinti teritoriją iki š.m. lapkričio 1 d.*

V. VALSTYBINĖ KOMISIJA, laikydama, kad anksčiau išvardyti nukrypimai nuo projekto ir neužbaigti darbai negali būti kliūtis pastato priėmimui, nutaria statytojo pateiktą Švenčionėlių bažnyčią laikyti priimta su bendru įvertinimu - gerai.

PASTABOS: 1. Už visus atliktus darbus ir jų kokybę____metų laikotarpyje atsakomybė priklauso gen. rangovui, 2. Įvairūs ginčai, kilę po šio akto pasirašymo tarp statytojo ir gen. rangovo, sprendžiami per Valstyb. arbitražą. Valstybinės kom. pirmininkas K. Garmus. Nariai: Zotovas, Kozlovas, A. Kriaučiūnas, kun. B. Laurinavičius. Tvirtinu. Leidžiu pradėti eksploatavimą. Vyk. komiteto pirmininkas, 1959 m. rugpjūčio mėn. 7 d. Časas". (Antspaudas)

Ačiū Dievui, darbas baigtas laimingai! Išskyrus be jokio pagrindo iš kai kurių konfratrų patirtus nemalonumus, jokių kitų nemalonumų nebuvo. O visko galėjo būti...

Vienas iš komisijos narių paklausė: „Ir kaip sugebėjote per tokį trumpą laiką atlikti tokią didelę statybą? Mūsų statybininkai, turėdami visas galimybes, nieko panašaus nepadarė!" Trumpai atsakiau: „Viskas padaryta Dievui laiminant ir geriems žmonėms padedant. O jų tikrai netrūko!" Jis pasakė: „Tikrai, čia ne vien žmonių norai ir darbas!"

Darbas baigtas! Visų širdyse, kurie prisidėjo prie statybos, kunkuliavo džiaugsmas. Pranašai (K. Dudlauskas ir į jį panašūs) nusivylė: jie pranašavo, kad leidimo gavimu viskas ir baigsis.

13. Džiaugėmės, bet neilgai. Kaip paprastai, džiaugsmas greit praeina.

Priėmus bažnyčią, Švenčionėlių m. vykdomasis komitetas iškvietė kun. B. Laurinavičių ir paklausė, kas dalyvaus bažnyčios „atidaryme"? Atsakyta, kad tiksliai nežinoma. Tada paklausė: „O ką pakvietėt?" Atsakyta, kad visus, kurie mums parodė gerą širdį. „Kuo remdamiesi tiek daug kvietėte? Kas jums leido kviesti?" - ėmė priekaištauti. Atsakyta, kad pakvietėme, remdamiesi visų priimtomis mandagumo normomis: „Kvietėme visus, kas tik mums padėjo. Į svečius kviečia šeiminkas savo nuožiūra; nėra reikalo kažko atsiklausti..."

Pareikalavo, kad kvietimus atšauktume, nes turime teisę pakviesti tik tris kunigus svečius. Atsakyta, kad šventinant bažnyčią, reikia ne trijų, o keliolikos kunigų! „Jei norite priimt daugiau svečių, turite atvežti religinių kultų įgaliotinio leidimą!"

Susisiekus su įgaliotiniu, jis žadėjo būti Švenčionėliuose ir reikalą asmeniškai sutvarkyti.

Rugpjūčio 7 d. kun. B. Laurinavičius buvo pakartotinai pašauktas į vykdomąjį komitetą. Pirmas klausimas: „Ar leidimą gavote?" Atsakyta, kad įgaliotinis žadėjo atvažiuoti ir reikalą sutvarkyti. Šis atsakymą rūsčiai pertraukė: „Jei bus daugiau svečių kaip du trys, reikalą sutvarkysime administraciniu būdu!" Tai buvo aiškus ir griežtas grasinimas. Į grasinimą atsakyta klausimu: „Kur aš turiu pirmadienį, pašventinus bažnyčią, prisistatyti?" „Kodėl to klausiate?" „Kadangi tamsta kalbi kaip prokuroras ir teisėjas. Iš to darau išvadą, kad būsiu nubaustas. Taigi pašventinus bažnyčią pats paskubėsiu bausmę atlikti. Jei mes neturime teisės pakviesti ir priimti svečių geradarių, prašau uždrausti raštu, nes jūsų žodžio į bylą neįsegsiu, o aišku, kad per bažnyčios pašventinimą aš būsiu šeiminkas. Aš turiu suteikti galimybę pašventinti bažnyčią. Už visus trūkumus aš ir turėsiu atsakyti!" „Tai kaip bus?" - pa-

klausė. Trumpai ir aiškiai atsakyta, kad viskas bus pagal iš anksto nustatytą tvarką!

Vėliau paaiškėjo, kad mano užimta aiški pozicija buvo atitinkamai įvertinta. Bičiuliai, o ir kai kurie draugai kunigai numatė, kad mane iš Švenčionėlių ištrenks. Bet man tai nebuvo svarbu. Kalbėjau aiškiai, nes grasino norėdami sutrukdyti iškilmes.

14. Bažnyčios pašventinimo išvakarėse rugpjūčio 8 d. buvo atvykęs vadinamasis korespondentas. Jis prašė pateikti žinių, kad galėtų liaudį informuoti apie pastatytą bažnyčią. Jam buvo trumpai atsakyta: „Jei tamsta būtum atvykęs prieš porą savaitių, būtum išgirdęs gražiausią himną. Pirmoje dalyje būtų išreikšta padėka Tam, kuris taip gražiai laimino mūsų darbą. Antroje dalyje būtų buvusi išreikšta padėka visiems, kurie padėjo ar bent netrukdė. Pirmoji dalis gal tamstai būtų ir neįdomi, o kalbėti apie ramybės drumstėjus mums netinka. Jei įdomu sužinoti, kas drumstė ramybę, nueikite į Švenčionėlių miesto vykdomąją komitetą ir ten sužinosite. Štai liudytojas - Miela-gėnų klebonas, kuris jau atvyko į iškilmes; jis labai pasipiktino, kad keleiviai, kurie norėjo atvažiuoti į bažnyčios pašventinimą, nebuvo priimami į autobusą“.

Korespondentas atsakė, kad jam tas neįdomu ir paprašė pateikti žinių apie statybą, nes to, ką girdi, negalįs liaudžiai rašyti. Į tai atsakyta, kad labai liūdna, jei korespondentai pateikia skaitytojams tik saldumynus, o kartybių vengia.

15. Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt devintų metų rugpjūčio mėnesio devintoji Švenčionėlių miesto istorijoje buvo pirmoji, o gal ir paskutinė tokia diena. Tą dieną į Švenčionėlius buvo atvykusi nesuskaitoma maldininkų minia. Ji būtų buvusi dar gausesnė, bet atvyko tik stipresni, kurie galėjo eiti pėsčiomis, ir tie, kuriems pavyko į traukinį įlipti. Autotransporto eismas Švenčionėlių link jau išvakarėse buvo suvaržytas.

Bažnyčią pašventino Jo Ekscelencija vyskupas Julijonas Steponavičius. Dalyvavo dvidešimt penki kunigai, devyni klierikai ir nesuskaitoma tikinčiųjų minia. < ... >

16. 1960 m. balandžio 8 d. iš kun. B. Laurinavičiaus pareikalauta pasiaiškinimo:

„Aš, Švenčionių rajono milicijos skyriaus operatyvinis įgaliotinis jaun. leitenantas, iš kun. Laurinavičiaus Bronislovo, gim. Astravo rajone, Gėliūnų k., priėmiau šį paaiškinimo protokolą:

1. 1956 ir 1957 m. F. Virbickas iš Vilniaus, gyv. Tymo gatvėje, padarė brėžinius. Vėliau paaiškėjo, kad jie buvo padaryti „iš akies“ - netikslūs, todėl iš naujo brėžinius darė inž. Kriaučiūnas, gyv. Lentvaryje. Virbickas ir sąmatą buvo padaręs, bet tik *pro forma*, todėl dėl taupumo sumetimų nauja nedaryta.

2. Darbams vykdyti buvau suradęs Lisauską, gyv. Vilniuje, bet, pradėjus dirbti, jį atleidau, nes pasirodė, kad nieko nedirba, o tik geria.

3. Dalis medžiagų buvo įsigyta krautuvėse: vinys, stiklas, cementas, o kitos - iš Vilniaus arkivyskupijos kurijos. Paskyrų neturiu. Jei būtina reikalingos, galima sužinoti kurijos archyve. Geležis taip pat pirka krautuvėse.

4. Už atskirus darbus ir brėžinį buvo mokėta pagal susitarimą. Po ilgesnio laiko jau nebeprisimenu kiek.

5. Bažnyčios komitetas buvo įgaliojęs mane organizuoti darbą ir išmokėti darbininkams. Išskyrus pradžioje patirtus nemalonumus dėl minėto girtavimo, toliau viskas ėjo sklandžiai. Statybos metu dirbo virš trijų tūkstančių talkininkų - nemokamų darbininkų. Kriaučiūnui mokėdavau už kiekvieną atvažiavimą. Kiek? Irgi neatsimenu.

6. Iš restauravimo dirbtuvių dirbusių nežinau. Tiesa, net kelis kartus buvau užėjęs prie šv. Mykolo bažnyčios, bet teiravausi mūrininkų. Buvo atvažiavę keturi, kurie restauravo Panerių koplytėlę, bet, pamūriję porą dienų, išvažiavo, aiškinamiesi, kad negalį pasitraukti iš darbovietės.

Paaiškinimą parašiau nedarydamas jokių pataisymų-braukymų-skutimų".

17. 1963 metų kovo mėn. Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininkas pareikalavo, kad pristatytčiau: 1. Švenčionių bažnyčios statybai gautą leidimą iš Lietuvos SSR Mi-

nistrų Tarybos, 2. Projektinę dokumentaciją, 3. Medžiagoms gautas paskyras, 4. Bažnyčios priėmimo aktą.

Leidimą, projektinę dokumentaciją ir bažnyčios priėmimo aktą pristaciau. O iš kur ir kokios medžiagos gautos, atsakiau, kad priimant Valstybinei komisijai, viskas buvo smulkiai paruošta ir pateikta. Priėmus nebuvo reikalo viską laikyti ir saugoti. Juo labiau kad mes neturėjome seifų saugoti smulkiajai dokumentacijai. Mes saugome tik paskutinį - Valstybinės komisijos žodį - priėmimo aktą.

Kai nusibodo klausinėjimai ir teiravimaisi, kaip mes galėjome užmiršt, ką pirkome ir kiek mokėjome, atsakytą: „Tamsta tikrai neprisimeni, ką prieš savaitę valgei. Tai kaip mes galime prisiminti, kas buvo prieš keletą metų?“ Tuo ir baigėsi visi pokalbiai.

18. Prasidėjus darbams prie Švenčionėlių bažnyčios, susirūpinta varpu, nes senosios Švenčionėlių bažnyčios varpas buvo menkutis. Bažnyčios komitetas 1957 m. kreipėsi į religinių kultūrų įgaliotinį, kad atiduotų ar paskolintų Švenčionėlių bažnyčiai varpą iš kurios nors uždarytos Vilniaus bažnyčios. Buvo gautas atsakymas žodžiu: „Neturime teisės skolinti iš neveikiančių bažnyčių“.

Sužinoję, kad Lenkijoje, Olštyno Ostrudoj mieste, liejami varpai, kreipėmės, kad išlietų bent vienos tonos varpą.

Firmos direktorius atsakė, kad reikia kreiptis į Varšuvą, į užsienio eksporto bendrovę PRODIMEX. PRODIMEX patarė kreiptis į Maskvą, į RAZNOEKSPORT. Tuo ir baigėsi „flirtas“ su Varšuva varpo reikalu: į Maskvą nebuvo prasmės rašyti.

1959 m. gegužės 5 d. Švenčionėlių bažnyčios komitetas kreipėsi į Švenčionių parapijos dekaną kun. A. Gutauską ir į Švenčionių bažnyčios komitetą su šiuo prašymu:

„Jau baigiamas statyti Švenčionėlių bažnyčios bokštas, kuriame turime pakabinti varpą, bet jo neturime ir niekur negalime gauti. Bažnyčia be varpo - it nebylė motina, it balsą praradusi gražuolė solistė. < ... >

Švenčionėlių parapija, nuoširdžiai dėkodama už aukas, kurias gavo iš Švenčionių parapijos, maloniai prašo paskolinti

vieną varpą iš turimų trijų (vidutinį). Jis skambėdamas kvies visus, o jo balsą išgirdę ir susirinkę prašys palaimos sau ir Jums. Švenčionėliai, 1959.V.5". Pasirašė: kun. B. Laurinavičius, A. Martinkėnienė, V. Užlienė ir F. Mackevičius.

Švenčionių parapijos dekanas neišdrįso paskolinti. Jis kreipėsi į Vilniaus arkivyskupijos kuriją, o kurija, kaip jau žinoma, jokiam švenčionėliškių sumanymui nepritardavo. < ... >

1964 m. kun. Vaclovas Aliulis MIC pasiūlė, o Švenčionių bažnyčios komitetas noriai paskolino švenčionėliškams nenaudojamą varpą, kuriuo Švenčionyse nebūdavo skambinama, nes jie turėjo nusipirkę naujus, skambius varpus.

19. SENOSIOS BAŽNYČIOS LIKIMAS. Dar nebuvo gautas leidimas pradėti darbus prie mūrinės bažnyčios, kai religinių kultūrų įgaliotinis B. Pušinis paklausė: „Ką darysite su senąja, baigę naująją?"

Jam atsakyta, kad, jeigu medieną bus galima panaudoti, pastatysime bažnyčios darbininkams namą, o puvėsius sudeginsime.

Pastačius naująją, senoje bažnyčioje buvo daromas inventorių naujai bažnyčiai: suolai, klausyklos, spintos, klauptukai ir parketas.

1960 m. pavasarį ji buvo išardyta. Išardžius pasirodė, kad nedaug buvo tinkamos medienos: jos užteko tik padidinti esamam prie bažnyčios mediniam nameliui, kad turėtų kur žiemą pasišildyti seneliai, vaikai ir pasimokyti choras.

Kai bažnyčia jau buvo išardyta, pašaukė kleboną kun. B. Laurinavičių į Švenčionėlių miesto vykdomąją komitetą, kur pareiškė, kad gautas skundas, jog: „Laurinavičius bažnyčią išardė ir pardavė".

Atsakyta, kad pirmoji skundo dalis teisinga: bažnyčia išardyta, nes nebuvo galima jos palikti avarinės būklės. Dėl pardavimo - neteisybė! Visa mediena yra vietoj. Panaudojome tik išardytos bažnyčios fundamento akmenis naujai bažnyčiai aptverti.

Miesto vykdomojo komiteto pirmininkas Ežerinis uždraudė senosios bažnyčios medieną naudoti parapijos reikalam: „Tai valstybės turtas!"

1960 m. liepos 1 d. gautas iš Švenčionių rajono vykdomojo komiteto raštas Nr. 364, kuriame buvo rašoma: „Remiantis Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliojimo prie Lietuvos TSR Ministrų tarybos š. m. birželio 24 d. raštu Nr. 348, Švenčionių rajono DZD Tarybos vykdomasis komitetas praneša Jums, kad Švenčionėlių katalikų religinės bendruomenės maldos namų pastato medžiaga yra perduota Švenčionių MMS kultūros namų statybai”.

1960 m. liepos 9 d. gautas ir religinių kultūrų įgaliojimo raštas Nr. 396: „Į Jūsų š.m. birželio 29 d. pareiškimą Nr. 2 pranešame, kad išplėsti dabar naudojamos „špitolės“ patalpas, pristatant 25 m² kambarį, Jums neleidžiama, kadangi tam nėra realaus reikalo. Dabartiniu metu vietos klebonas kun. B. Laurinavičius statosi nuosavą namą ir jį pasistatęs atlaisvins „špitolės“ patalpas. Išlaisvintose patalpose (34,2 m² gyv. ploto) gali tilpti du bažnyčios tarnai: sargė ir vargonininkas. Zakristijonui butas nereikalingas, nes jis gyvena nuosavame name.

Buvusios bažnyčios medieną (sienojus, lentas), vietos valdžios organams pareikalavus, prašome perduoti be jokių trukdymų.

Religinių kultūrų reikalų tarybos įgaliojimo prie Lietuvos TSR Ministrų tarybos (Rugienis)“.

Medieną atvažiavę patys pasiėmė. Švenčionėlių bažnyčios komitetas oficialiai jos neperdavė, nes „perdavimu“ būtų aprobavę neteisėtą aktą.

Švenčionių rajono vykdomasis komitetas rašė, kad likusią senos bažnyčios medieną panaudosiąs MMS kultūros namų statybai, bet nepanaudojo. Švenčionėlių parapijos tikintiesiems buvo skaudu žiūrėti į patvory suverstą buvusios bažnyčios medieną, kuri, be jokios priežiūros pagulėjusi, „ištirpo“. Jei būtų leidę panaudoti Švenčionėlių bažnyčios komitetui, būtų panaudota statybai. Šiandien tame name kas nors gyventų. Medžiagą paėmė, o kokiam tikslui suvartojo - niekam nė motais. O gaila, be galo gaila!

Švenčionėliškiai ten, kur stovėjo senosios bažnyčios altorius, pastatė paminklą: ant betoninio postamento įrašė „1905-1959“ (senosios bažnyčios data), o ant jo - natūralaus dydžio Švenčiausiosios Jėzaus Širdies statulą. Aplinkui pasodintos septynios obelys. Buvusios bažnyčios vietoje įrengtas gėlynas.

20. MEDIENA, AŽUOLAS, STIKLAS, AKMENYS. Medienai gaudavome paskyras per Vilniaus arkivyskupijos kuriją. Medienos kokybė priklausė nuo miško šeimininkų. Švenčionėlių miškų ūkio direktorius paprastai atsakydavo, kad geros medienos „Nietu“ (*rus.* - nėra). Jei pirkdavome, tai gaudavome prasčiausią, kuri tiko tik pastoliams. Kartą, sužinoję, kad Švenčionėlių miškų ūkis turi pirmos rūšies medžiagos, kreipėmės į Lietuvos miškų ūkio ministrą. Maloniai priėmė ir ant paskyros užrašė rezoliuciją: „Duot pirmos rūšies medieną“. Švenčionėlių miškų ūkio direktorius, pamatęs rezoliuciją, labai nustebė: visai kitu tonu ėmė kalbėti. Tas menkas popierėlis jį visiškai pakeitė ir švenčionėliečiams atidarė duris į miškų ūkį.

1958 m. mediena labai pabrango (kone penkis kartus). Norint realizuoti paskyrą, reikėjo būtinai forminti. Išgirdus apie medienos pabrangimą, paprašyta, kad išrašytų sąskaitą tik keliems kietmetriams. „Kodėl tiek mažai imate? Turite šimtui“, - susidomėjo darbuotojas. Atsakyta, kad labai pabrango. Kaip malonu buvo išgirsti: „Eikite ten, - parodė kur, - ir jums įformins sena kaina“.

Net nepagalvota, sapne nesapnuota, kad yra tokių gerų, žmonių. Norėta arčiau susipažinti, bet jis ir pavardės nepasakė: atsakė, kad žmogus žmogui turi gera daryti ir be pažinties.

Po kiek laiko atėjo nepažįstamas žmogus ir pranešė: „Važiukite, gausite leidimą pirkti parketo“. Nuskubėta. Galima, tik reikia gauti pažymėjimą, kad mums parketas reikalingas. Kur gauti? Pas religinių kultų įgaliotinį? Ačiū: pažymėjimo mes negausime. Kiek tamsta mus atjaučiate ir norite padėti, tiek kiti į mus žiūri pro kitokius akinius: jie tik ir laukia, kad mes, pritrūkę medžiagų, darbus nutrauktume.

Kilo mintis visą bažnyčios vidaus inventorių padaryti iš ažuolo. Realizuoti šį sumanymą kliūčių neatsirado. Gerieji buvusieji parapijiečiai iš Ceikinių viską patys sutvarkė: reikiamą kiekį ažuolo išpirko, iškirto ir atvežė į Švenčionėlių lentpjūvę. Visiems darbams vadovavo Adolfas Dailidė iš Ceikinių parapijos, Melninkų kaimo.

Besimeldžiantįjį veikia aplinka: bažnyčios vidus ir ypač apšvietimas. Buvo reikalingi spalvoti langų stiklai. Bet kur jų gauti?

Kreiptasi į Vilniaus stiklo fabriką. Laimei sutiktas malonus senelis nurodė, kad toli toli, Briansko srity, Dietkovo rajone, gyvenvietėje Starij yra spalvoto stiklo fabrikas. Gautu adresu parašytas laiškas, iš kur gavome atsakymą, kad norint gauti stiklo reikia kreiptis į Maskvą.

Švenčionėlių bažnyčios komiteto prašymą Maskva patenkino ir paskyrą atsiuntė. Nei per laišką, nei telefonu su fabriku susitarti nepavyko: matyt, norėta pirklį asmeniškai pamatyti. Teko važiuoti net du kartus. Pirmą kartą stiklas neatvežtas, nes trūko konteinerių. Nuvažiavus antrą kartą, konteineriai atsirado: stiklas buvo gerai supakuotas ir pervežant nė vienas lakštas nesudužo.

Žmonės buvo stebėtinai malonūs ir nuoširdūs. Skubant sugrįžti teko net garvežėliu pavažiuoti. Noriai priėmė, pavėžėjo, ir tai tik už aciū. Buvo Velykų laikotarpis. Visur ir visi kalbėjo tik apie Paschą. Vadinasi, Rusijoje tikėjimas gyvas.

Reikėjo daug akmenų. Kilo sumanymas, kad kiekvienas parapijietis surinktų akmenis nuo savo takelių ir atneštų: jie bus panaudoti altoriaus pamatams. Nuostabu: žmonės tiek priėmė, o kai kas ir atvežė, kad mažai tereikėjo pirkti. Mažasis Romukas, paklaustas, kur jis neša krepšelį akmenukų, atsakė: „Altoliui“.

1957-1960 m. švenčionėliečiai laisvalaikį skyrė ne poilsiui, bet bažnyčios statybai. Dirbo neskatinami ir neraginami. Dirbo savo noru. Dirbo nuoširdžiai ir sunkiai. Dirbo jauni ir seni. Tikrai, buvo kuo žavėtis!

21. Švenčionėlių bažnyčios statybai surinktų aukų apskaitos lapas

21. Viso gauta aukų Švenčionėlių bažnyčios statybai:

№	Aukų gautas:	1957m.	1958m.	1959m.	Viso	1960m.	Pastaba
1.	Visuotinė parapija	147.535 lb. 74 lb	77.587 lb. 74 lb	43.266 lb.	268.389 lb. 42 lb	2.025 lb.	
2.	Parapijos vyriausybė	8.612 lb.	74.558 lb. 82 lb	24.356 lb.	112.526 lb. 82 lb	204 lb.	
3.	Amatniekų parapija	550 lb.	34.881 lb. 89 lb	14.468 lb.	49.499 lb. 88 lb	7.320 lb.	
4.	Viešpaties parapija	—	20.084 lb.	13.875 lb.	33.859 lb. 58 lb	2.250 lb.	
5.	Šv. Jono parapija	250 lb.	95 lb.	12.404 lb.	15.749 lb.	1.834 lb.	
6.	Šv. Jono parapija	—	20.255 lb.	54.873 lb.	75.128 lb.	350 lb.	
7.	Šv. Jono parapija	5.027 lb.	6.387 lb.	3.250 lb.	14.664 lb.	—	
8.	Švenčionėlių parapija	113.984 lb.	105.669 lb.	74.602 lb.	294.255 lb.	—	
	Viso:	245.495 lb. 74 lb	337.249 lb.	246.094 lb.	824.249 lb.	13.484 lb.	

Viso gauta kitur iš švenčionėlių parapijų:

№	Šv. ?	1957m.	1958m.	1959m.	Viso:	1960m.	Pastaba
1.	Šv. Jono	121.474 lb. 74 lb	233.580 lb.	171.492 lb. 82 lb	526.546 lb. 82 lb	13.984 lb.	
2.	Švenčionėlių parapija	113.984 lb.	105.669 lb.	74.602 lb.	294.255 lb.	—	
	Viso:	245.495 lb. 74 lb	337.249 lb.	246.094 lb.	824.249 lb.	13.484 lb.	

22. Švenčionėlių bažnyčios statybos išlaidų 1957-1959 m. apskaitos lapas

22. Statant Švenčionėlių bažnyčią išlaidos:

№	Šv. ?	1957m.	1958m.	1959m.	Viso:	Pastaba
1.	Šventosios dešimtinės	58.645 lb.	116.843 lb. 73 kp.	143.893 lb. 34 kp.	319.381 lb. 76 kp.	
2.	Parapija	27.889 lb.	57.323 lb. 12 kp.	34.339 lb. 33 kp.	119.551 lb. 45 kp.	
3.	Amatniekų - dešimtinės	34.688 lb.	5.055 lb. 90 kp.	9.485 lb. 67 kp.	54.244 lb. 87 kp.	
4.	Parapija	19.174 lb.	12.852 lb.	18.705 lb.	50.731 lb.	
5.	Medicina	10.551 lb. 62 kp.	24.544 lb. 14 kp.	4.146 lb. 20 kp.	39.241 lb. 96 kp.	
6.	Parapijos apmokėjimai	—	1.800 lb.	35.655 lb.	36.655 lb.	
7.	Šv. Jono	6.880 lb.	14.041 lb.	—	23.921 lb. 60 kp.	
8.	Šv. Jono	7.794 lb.	12.495 lb. 38 kp.	5.490 lb. 36 kp.	25.779 lb. 74 kp.	
9.	Šv. Jono	590 lb.	6.970 lb. 87 kp.	13.693 lb. 70 kp.	21.053 lb. 57 kp.	
10.	Vargonai	—	—	20.850 lb.	20.850 lb.	
11.	Plaučiai	10.950 lb.	3.500 lb.	4.800 lb.	18.650 lb.	
12.	Leidiniai	7.407 lb.	8.773 lb. 40 kp.	2.059 lb. 76 kp.	18.240 lb. 84 kp.	
13.	Medikamentų vertimai	5.460 lb.	8.671 lb. 92 kp.	2.311 lb. 44 kp.	16.442 lb. 36 kp.	
14.	Šv. Jono	2.545 lb. 76 kp.	8.404 lb. 47 kp.	—	11.450 lb. 83 kp.	
15.	Parapijos dešimtinės	300 lb.	4.317 lb. 85 kp.	8.324 lb. 50 kp.	9.441 lb. 35 kp.	
16.	Viešpaties	2.848 lb.	2.934 lb. 57 kp.	3.601 lb. 5 kp.	9.383 lb. 92 kp.	
17.	Šv. Jono - dešimtinės	100 lb.	2.890 lb.	4.292 lb. 17 kp.	7.282 lb. 17 kp.	
18.	Šv. Jono išlaidos	475 lb.	—	6.788 lb. 86 kp.	7.263 lb. 86 kp.	
19.	Viešpaties - dešimtinės	2.120 lb.	3.421 lb.	1.625 lb.	7.166 lb.	
20.	Šv. Jono - dešimtinės	—	6.755 lb.	—	6.755 lb.	
21.	Šv. Jono - dešimtinės	2.454 lb.	1.594 lb. 60 kp.	1.484 lb. 78 kp.	5.532 lb.	
22.	Šv. Jono - dešimtinės	4.600 lb.	750 lb.	—	5.350 lb.	
23.	Amatniekų apmokėjimai	—	—	3.378 lb.	3.378 lb.	
24.	Šv. Jono - dešimtinės	—	642 lb.	909 lb. 15 kp.	1.551 lb. 77 kp.	
25.	Šv. Jono	274 lb.	409 lb.	620 lb. 40 kp.	1.303 lb. 50 kp.	
	Viso:	210.574 lb. 36 kp.	308.042 lb. 87 kp.	322.780 lb. 37 kp.	841.402 lb. 60 kp.	

23. Kun. B. Laurinavičiaus 1957-1959 m. vesti aukotojų (parapijų, kunigų, tikinčiųjų) apskaitos lapų pavyzdžiai

ŠVENČIONĖLIŲ BAŽNYČIOS GARBĖS GERADARIŲ SĄRAŠAS

1957 M.

VILNIAUS ARKIVYSKUPIJA.

1. Parapijos, kuriose rinko Švenčionėlių atstovas:

1. ^{5/} Auros Vartai.....19.322rb.
2. Švenčionys.....4.483,15rb.
3. Kalesninkai.....4.090,18rb.
4. Adutiškis.....3.707,00rb.
5. Vilnius / Šv. Rapolo /.....3.602,71rb.
6. Vilnius / Nekalto Prasad. /...3.060,95rb.
7. Dūkštas.....2.884,41rb.
8. Žodiškės / Gudija /.....2.593,90rb.
9. Rimšė.....2.020,80rb.
10. Vilnius / Šv. Petro ir Povilo / 2.000,00rb.
11. Dieveniškės.....1.803,00rb.
12. Gaidė.....1.802,27rb.
13. ^{1/} Melagėnai.....1.468,72rb.
14. Nauja Vilnia.....1.441,65rb.
15. Vilnius / Švč. Jėzaus Šird. /...1.291,00rb.
16. Eišiškės.....1.282,90rb.
17. Paringys.....1.181,90rb.
18. Kaltanėnai.....1.159,00rb.
19. Vilnius / Šv. Ona /.....1.108,65rb.
20. Ceikiniai.....972,12rb.
21. Rūdiškės.....942,37rb.
22. Pūškos.....826,95rb.
23. Pabarė.....727,00rb.
24. Vilnius / Kalvarijos /.....593,70rb.

Viso 64,366,33r.

ŠVENČIONĖLIŲ BAŽNYČIOS GARBINGŲJŲ GERADARIŲ SĄRAŠAS
1957 M.

3. Kunigų aukos / Vilniaus Arkivyskupija /.

JE VYSKUPAS J. STEPONAVIČIUS 3.000 rb.

1. Kun. Gajauskas Vilnius 15.000 rb.
2. Kun. Pukėnas Kazimieras .. Vilnius 2.000 rb.
3. Kun. Sakavičius Bronius... Vilnius 2.000 rb.
4. Kun. Budzilas Norbertas... Pavilnys... 1.000 rb.
5. Kun. Kakarieka Stasys..... Gidžiūnėliai 1.000 rb.
6. Kun. Jankus Pijus..... Rudnia..... 1.000 rb.
7. Kun. Dilys Antanas..... Dieveniškės 1.000 rb.
8. Kun. Krivaitis Česlovas... Vilnius..... 1.000 rb.
9. Kun. Černius Kostas..... Linkmenys... 1.000 rb.
10. Kun. Laurusevičius Jonas.. Reškutėnai.. 1.000 rb.
11. Kun. Jošukas Vladas..... Vilnius..... 1.000 rb.
12. Kun. Urbonas Juozapas..... Vilnius..... 600 rb.
13. Kun. Gumbaragis Karolis... Adutiškis..... 500 rb.
14. Kun. Baltušis Julius..... Vilnius..... 500 rb.
15. Kun. Garuckas Karolis..... Kabeliai..... 500 rb.
16. Kun. Bohotkevičius Stasys. Pūškos..... 500 rb.
17. Kun. Markevičius Stasys... Kazitiškis... 500 rb.
18. Kun. Molis Kostas..... Vilnius..... 500 rb.
19. Kun. Vaišekonis Pranas.... Vilnius..... 300 rb.
20. Kun. Miškinis Vincas..... Mėlagėnai..... 200 rb.
21. Kun. Antanaitis Bronius... Vilnius..... 100 rb.
22. Kun. Juodagalvis Juozapas. Vilnius..... 100 rb.
23. Viso: 34.300 rb.

ŠVENČIONĖLIŲ BAŽNYČIOS GARBĖS GERADARIŲ SARAŠAS

1957 M.

4. Atskirų Tikinčiųjų aukos /Vilniaus Arkivyskupija /:

1. Jakutis Nikodemus.....Dūkštas....2.000rb.
2. Šimanovič Teofilė.....Vilnius.....400rb.
3. Kavaliauskaitė Pranė.....Vilnius.....300rb.
4. Girdžiūnaitė Kazė.....Vilnius.....200rb.
5. Pečiulevičienė Rozalija..Gidžiūnėliai 200rb.
6. Trapikas Vladas.....Ceikiniai...150rb.
7. Juknevičiūtė Pranė.....Paringys....150rb.
8. Jonelis Bronius.....Švenčionys...125rb.
9. Maciulevičienė Anelė.....Kaltanėnai...100rb.
10. Juknevičius Jonas.....Ceikiniai...100rb.
11. Lazdinytė Pranė.....Kaltanėnai...100rb.
12. Jarmalis Bronius.....Strūnaitis...100rb.
13. Jusys Stasys.....Kaltanėnai...100rb.
14. Nemeika Augustas.....Rieškutėnai..100rb.
15. Jusytė Ona.....Kaltanėnai...100rb.
16. Buivydaivičiūtė Stasė.....Kaltanėnai...100rb.
17. NNVilnius.....100rb.
18. Kirzijonėkas Matas.....Švenčionys...100rb.
19. Vaitkevičius Juozapas...Kaltanėnai...100rb.
20. Grybėnas Antanas.....Kaltanėnai...100rb.
21. Megalangienė Karolina...Vilnius.....100rb.
22. NNKaltanėnai...100rb.
23. Daubarienė Marijona.....Kaltanėnai...50rb.
24. NNValkininkai...50rb.
25. Vaitkevičienė Elena.....Kaltanėnai...50rb.
26. Česauskaitė Verutė.....Kaltanėnai...50rb.
27. Jurėnas Bronius.....Švenčionys...25rb.
28. PtyčkaVilnius.....25rb.
29. Boreika Ričardas.....Vilnius.....25rb.
30. Jurėnienė Cecilija.....Švenčionys...25rb.
31. Pokrivka Vladas.....Pastoviškė...10rb.
32. Mikštas Vladas.....Vaicėkiškės...10rb.
33. Olickas Juozas.....N-Vilnia.....10rb.
34. Kivilšienė Ona.....^Karkažiškė...10rb.
35. Med.Sesuo.....Vilnius.....10rb.

Viso...5.275rb.

5275rb.

ŠVENČIONĖLIŲ BAŽNYČIOS GERADARIŲ SARAŠAS

1958 M.

II. PANEVĖŽIO VYSKUPIJA

1. Parapijos, kuriose rinko švenčionėlių atstovas:

1. Panevėžys / Senamiestis /.....	4.050rb.
2. Raguva.....	3.081rb.
3. Pasvalys.....	2850rb.
4. Anykščiai.....	2.730rb.
5. Obeliai.....	2613 rb.
6. Šeduva.....	2.310rb.
7. Vabalninkas.....	1.976rb.
8. Linkuva.....	1.740rb.
9. Kupiškis.....	1.592rb.35kp.
10. Alunta.....	1506 rb.25kp.
11. Troškūnai.....	1.495rb.80kp.
12. Antašava.....	1.268rb.25kp.
13. Joniškėlis.....	1.200rb.
14. Subačius / miestas /.....	1.173rb.20kp.
15. Pakruojis.....	1.030rb.

Viso: 30.615rb.86kp.

Viso: 30.615rb.86kp. / trisdešimts tūkstančių
šeši šimtai penkiolika rb.86 kp. /.

3. KUNIGŲ AUKOS / PANEVĖŽIO VYSKUPIJOS /

1. Kun. Baltruškešas Antanas.....Troškūnai.....1.000rb.
2. Liesis Antanas.....Vyžuonos.....400rb.
3. Balickaitis Jurgis.....Kiburiai.....300rb.
4. Rožanskas Juozas.....Subačius m.....200rb.
5. Bagdonas Jonas.....Pasvalys.....150rb.
6. Burkus Julijonas.....Kamajai.....100rb.
7. Jereckas Bronius.....Vabalninkas.....100rb.
8. Sriubas Juozapas.....Vabalninkas.....100rb.
9. Paškevičius Povėilas.....Viešintos.....100rb.
10. Pranckietis AugustinasŠeduva.....50rb.
11. Zinkevičius Feliksas.....Kriaunos.....50rb.

Viso: 2.550rb.

ATSKIRŲ TIKINČIŲŲ AUKOS:

1. Vanagienė Antanina.....Panevėžys.....250rb.
2. Svirplytė Angelė.....Subačius miest.....200rb.
3. Petkevičiūtė Pranė.....Troškūnai.....100rb.
4. Geležinienė Agnietė.....Panevėžys.....100rb.
5. Baltakis Juozapas.....Troškūnai.....100rb.
6. Čerkelienė Teodora.....Joniškėlis.....100rb.
7. Jurgelėvičiūtė Anastazija.....Utena.....100rb.
8. Gudonytė Ona.....Troškūnai.....50rb.
9. Šileikis Petras.....Zarasai.....50rb.
10. Norgėla Petras.....Leliūnai.....40rb.
11. Vingrytė Steponė.....Klovainiai.....30rb.
12. Bukauskienė S.....Rokiškis.....15rb.
13. Morkūnaitė Antanina.....Pakruojis.....10rb.

Viso: 1.145 rb.

IŠ VILKAVIŠKIO VYSKUPIJOS GAUTOS AUKOS ŠVENČIONĖLIŲ
STATOMAI BAŽNYČIAI

1959 M.

Parapijos, kuriose rinko švenčionėlių atstovas:

1. Kalvarija.....3.090rb.
2. Simnas.....2.100rb.
3. Griškabūdis.....2.050rb.
2. Alytus II.....1881rb.
5. Kazlų-Rūda.....1.009r.

Viso: 10.130rb.

Parapijos, pačios atsiuntusios aukas:

1. Būdviėtis.....1.000rb.
2. Lankeliškės.....600rb.
3. Tabariškės.....550rb.
4. Lekėčiai.....500rb.
5. Šlavantai.....300rb.
6. Bartininkai.....200rb.
7. Plutiškės.....100rb.

Viso: 3.250rb.

Kunigų aukos:

1. Vaiškaitis Juozas.....Griškabūdis. 200rb.
2. Adomaitis Juozapas.....Alytus II...100rb.
3. Gaubas Jonas.....Paežerėliai. 100rb.
4. Brazdys Albinas.....Alytus II....20rb.

Viso: 420rb.

Atskirų tikinčiųjų aukos:

1. Simanavičiūtė Adėlė.....Alytus II...75 r.

1959 m. Vilkaviškio Vyskupija viso 13.875 rb./tryli-
ka tūkstančių aštuonis šimtus septyniasdešimtis pen-
kis rb./

Švenčionėlių bažnyčios statyba ir šventinimo iškilmės

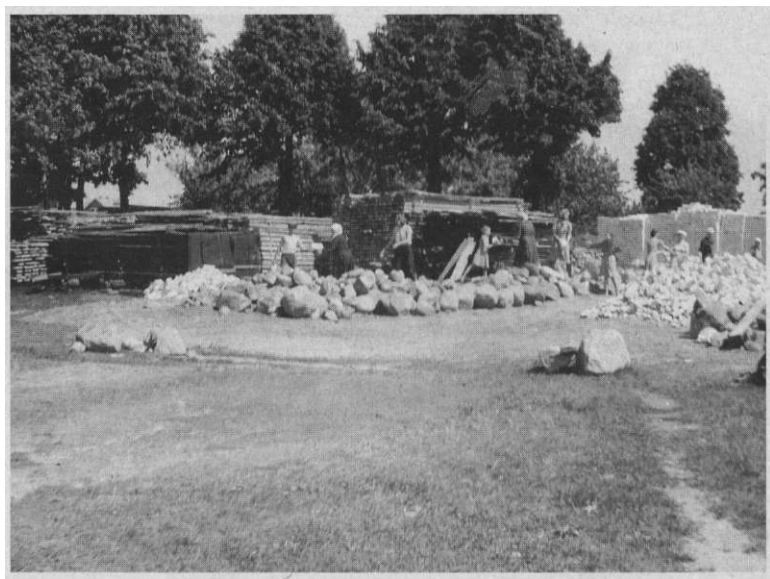
Čia turės stovėti bažnyčia..." Švenčionėliai, 1956 m.

Senoji Švenčionėlių bažnyčia (kairėje) ir naujoji, laukianti naujojo klebono rūpesčio. 1956 m.

Ruošiami pastoliai. 1957 m.

Švenčionėlių bažnyčios statybos aikštelė. 1958 m.

Iš vagono iškraunamos plytos bažnyčios statybai. 1957 ra.

Plytų iškrovimo „konvejeris“

Maišomas mūrijimo skiedinys

Keliamos lubų sijos

Talkininkų darbas verda

Bažnyčios frontonas pastoliuose. 1958 m.

Kun. B. Laurinavičius su talkininkais ant bažnyčios viršaus. 1959 m.

Talkininkės

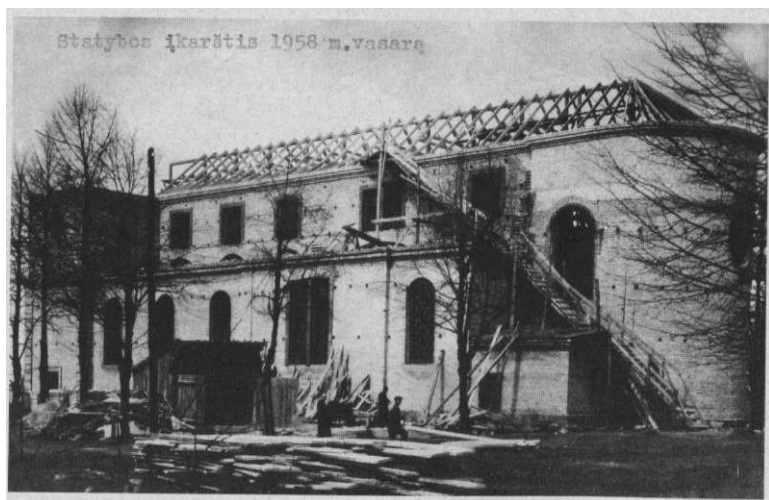
Ištikimiausias kun.
B. Laurinavičiaus
padėjėjas statant
bažnyčią - jo tėvelis
Jurgis prie senosios
Švenčionėlių
klebonijos. 1959 m.

Ir jam rūpi statyba...

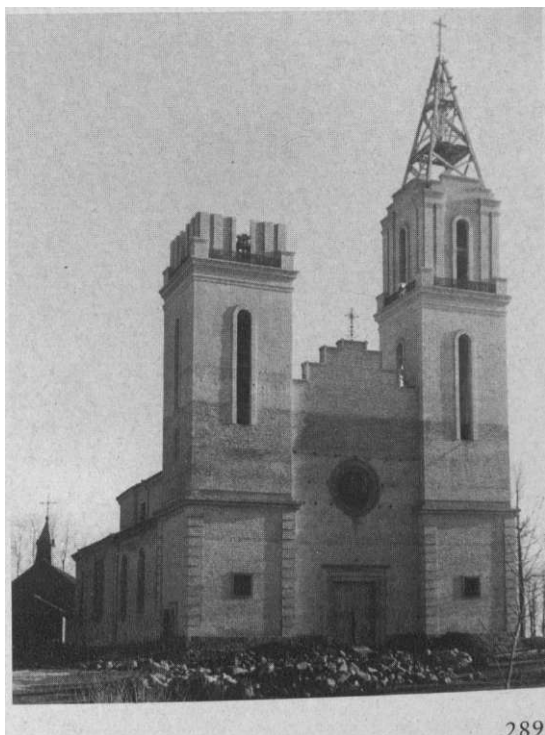
Statybos panorama. 1958 m. sausis

Statybos įkarštis. 1958 m. vasara

Bažnyčios bokšto statyba. 1959 m.

Stiebiasi bokštai

Švenčionėlių panorama nuo statomos bažnyčios viršaus

Atidaromi šventoriaus vartai. 1959 m.

Minia maldininkų, susirinkusių į bažnyčios
šventinimo iškilmes. 1959-08-09

Vysk. J. Steponavičius prie didžiųjų bažnyčios durų šventinimo
apeigose

Šventinimo apeigų procesija

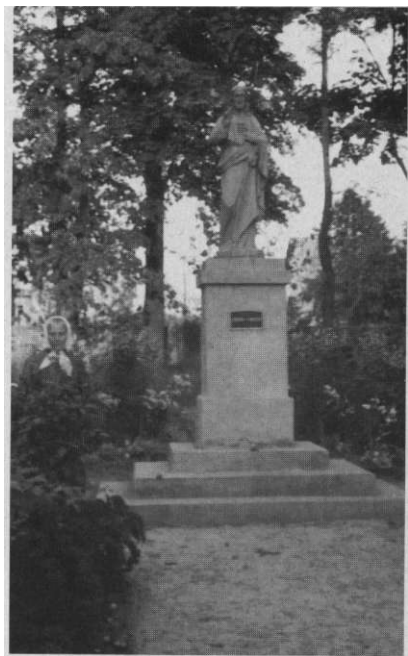
Vysk. J. Steponavičius sako pamokslą šventinimo pamaldose

Švenčionėlių bažnyčios choras su vysk. J. Steponavičiumi po
bažnyčios šventinimo iškilmių. 1959-08-09

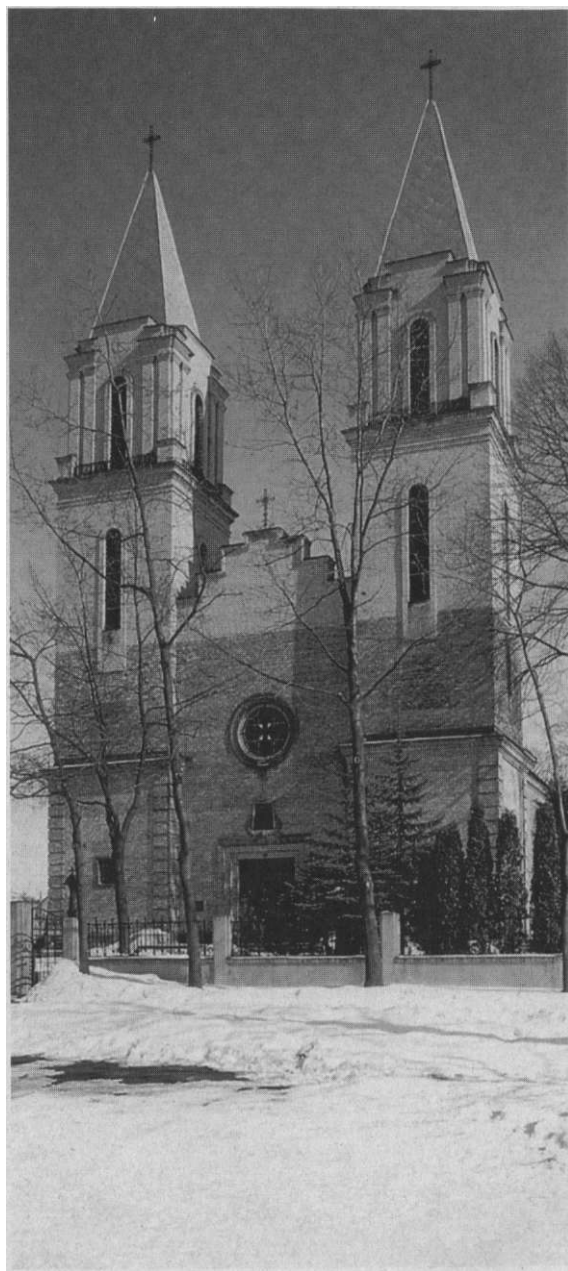
Proginė
bažnyčios
pašventinimo
nuotrauka -
atvirukas

Švč. Jėzaus Širdies skulptūra
senosios Švenčionėlių bažnyčios
vietoje

Pastatyta ne tik bažnyčia, bet ir nauja klebonija. 1962 m.

Švenčionėlių bažnyčia žiemą.
(Kn. *Švenčionių rajono bažnyčios*. Vilnius: P. Paknio leidykla, 2001)

Švenčionėlių bažnyčios vidus. 1967 m.
(Kn. *Švenčionių rajono bažnyčios*. Vilnius: P. Paknio leidykla, 2001)

3.2. ŠVENČIONIŲ RAJONO VYKDOMOJO KOMITETO PIRMININKO PAVADUOTOJUI V. SAULIŪNUI

PAAIŠKINIMAS

1972 m. sausio 10 d. Adutiškio apylinkės darbuotoja Navickienė perdavė Jūsų žodinį įsakymą: sausio 11 d. 12 val. turiu atvykti į Adutiškio apylinkę. Nurodytu laiku nuėjęs, laukiau pusę valandos. Išgirdęs „Įeikit!“, įėjau. Man įėjus Jūs ėmėte šaukti: „Ką jūs padarėte? Ką padarėte?“ Atsakiau, kad aš nieko pikto nepadariau. Tuomet Jūs, dalyvaujant apylinkės pirmininkui A. Laurinavičiui ir Adutiškio vidurinės mokyklos direktoriui Navikui, mane apkaltinote,, kad:

- 1) Adutiškio bažnyčioje per Kristaus Užgimimo šventę giedojo vaikai,
- 2) laiminau vaikus ir už giedojimą jiems daviau saldainių,
- 3) ėjau pas tėvus agituoti,
- 4) Jūs man įsakėte, kad surinkčiau iš kaimų gedulingas vėliavas, kurias tikintieji neša per laidotuves.

Po pokalbio Jūs dar liepėte parašyti pasiaiškinimą. Kadan gi pasiaiškinimus rašo prasikaltėliai, o aš neprasikaltęs, taigi rašau paaiškinimą.

1. Per Viešpaties Užgimimo šventę, aukodamas šv. Mišias, girdėjau bendrą visų giedojimą. Girdėjosi balsai suaugusių ir vaikučių. Giedojo visi, nes buvo giedamos giesmės, kurias visi moka. Per pokalbį Jūs sakėte: „Praeity ir aš dainavau!“

Jūs pasipiktinote, kad vaikai buvo užlipę prie vargonų ir ten giedojo. Keista! Pereitais metais piktinotės, kad vaikai buvo prie altoriaus, o šiemet, kad nutolo - nuėjo prie vargonų. Aš negaliu nurodyti, kur kas bažnyčioje turi stovėti, nes bažnyčioje vietos nenurodytos. Aš, kaip kunigas, negaliu drausti kam nors giedoti, nes kaip sakoma: „Kas gieda - dvigubai meldžiasi“. Man labai malonu, kad žmonės neprašomi ir nevaromi patys eina į bažnyčią. Ne taip kaip į kultūros namus: atvežami ir nuvežami. Palaiminimas visiems buvo bendras!

2. Dabar dėl saldainių. Tai seklio [KGB agento ar informatoriaus] išgalvotas šmeižtas! Už giedojimą saldainių niekam nedaviau! Teko išgirsti, kad mokinė Mažeikaitė per tardymą

pasakiusi: „Davė saldainių!“ Bet tas jos „davė“ - it anoj pasakoj, kurią labai gerai prisimenu, aprašytas epizodas. Sakoma, kad buvo teisiamas tarnas, kuris atsisakė paklusti savo ponui. Ponas nemandagų ir nepaklusnų tarną apkaltino tuo, kad jis davęs sūnui nuodų. Teisėjas paklausė kaltinamąjį: „Ar tiesa, kad tu pono sūnui davei nuodų?“ Kaltinamasis norėjo atsakyti: „*Daviau ver kiančiam duonos*“. Bet jam neleido viso sakinio pasakyti: kai tik ištarė „Daviau!“, teisėjas nutraukė. Į nutarimą įrašė: „Tarnas davė pono sūnui nuodų!“ Taip ir Mažeikaitės tardytojas, išgirdęs, kad „davė“, pasakė: „Man tik to ir reikėjo!“

Tai buvo 1971 m. gruodžio 24 vakarą. Tikintiesiems tai ne eilinis vakaras. Tą šventą vakarą ne tik Mažeikaitė gavo saldainių, bet ir pagyvenusieji. Visi, kas tik užėjo į mano butą, tą šventą vakarą visi rado svetingumą. Taigi, jei gavo, tai ne bažnyčioje, kaip buvo akcentuojama per pokalbį, ir ne už giedojimą! Jei už giedojimą, tai kodėl gavo tik Mažeikaitė?

Patinka kam ar ne, reikia konstatuoti faktą, kad, nepaisant žiaurios agitacijos, nukreiptos prieš kunigus, tikintieji kunigus myli. Labai dažnai tėvai su vaikais atneša dovanų. Jei tokia proga jie pavaišinami saldainiais, tai čia niekas negali ir neturi teisės įžiūrėti ką pikto ir laikyti tai prasikaltimu. Žinoma, kai kam būtų labai malonu ir naudinga, jei tikintieji patiktų, jog kunigai tokie šlykštūs, kaip jie piešiami mokykloje.

Teko girdėti, kad Kalėdų laikotarpyje Adučiškio apylinkės pirmininkas dalijo dovanas. Dovanos buvo dalijamos ir Adučiškio mokykloje prie eglutės. Vilniaus radijas 1972-01-21 pranešė, kad Lietuvos pionieriai pasiuntė Vietnamo vaikams dovanėlių. Suminėtų geradarių gerumu niekas nepasipiktino. O kad kunigas parodė svetingumą savo bute, Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas pasipiktino ir labai susirūpino. Net į Adučiškį atvyko, kad kunigą išbartų!

3. Dėl Jūsų priekaišto: „Eini pas tėvus agituoti!“ Pareiškiu, kad einu visur, kur tik esu šaukiamas, prašomas, kviečiamas. Aš esu ne Jums skirtas, nes, kaip skaitome TSRS konstitucijos 124 straipsnyje „Bažnyčia atskirta nuo valstybės“. O visgi, kai tik Jūs mane šaukiate, aš einu ir pas Jus. Einu net

ir tada, kai Jūs šaukiate neturėdami jokio reikalo, o pasišaukę perduodate saugumui. Prisimenate, kai 1971 m. Jūs mane iškvietę perdavėte saugumo atstovui Čepuliui? Jei aš turiu eiti pas Jus, tai kaip aš galiu neiti pas tuos, kuriems esu paskirtas? Einu, kai kviečia pas ligonį. Einu, kai esu kviečiamas pašventinti namus. 1966 m. išleistame apeigyne, kuris buvo cenzūruotas tarybinių pareigūnų, yra nurodyta, kaip pašventinti namą (I - 212 p.). Jei cenzorius pašventinimo formulės neišbraukė, tai aišku, kad leidžiama šventinti. Suprantama, kad sėdėdamas klebonijoje iš tolo apeigų neatliksiu: tenka eiti.

Einu, kai daržą reikia pasodinti ar derlių nurinkti. Einu, kai malkas reikia sukapti. Einu, nes gyvas žmogus, gyvendamas tarp žmonių, turi įvairiausių reikalų ir reikaliukų.

Man prirašoma „agitacija“. Tai šmeižtas! Jokia agitacija neužsiimu ir nemanau užsiimti, nes aišku ir suprantama, kad agitacija būtų beprasmė. Su agitacija toli nenuėisi. Niekas agitatoriais netiki. Kasdienio gyvenimo faktai - tai efektyviausia ir geriausia agitacija. Nenorinčiam galvoti joks agitatorius nesužadins proto, kad imtų galvoti, o galvojančiam niekas stabdžių nenuleis, kad nustotų galvoti ir mąstyti. Žmogui, kuris bent šiek tiek žino apie visatą, kuris stebi gamtą, nereikalingi jokie agitatoriai: jis ir be agitacijos tiki ir garbina DIEVĄ.

4. Jūs reikalavote, įsakinėjote, kad surinkčiau iš kaimų gedulingas vėliavas, kurias tikintieji neša per laidotuves. Per pokalbį sakiau, o dabar pakartotinai pareiškiu, kad vėliavos skirtos ne mano kompetencijai! Vėliavas rinkti - tai ne klebono darbas. Jūs teiravotės, kokie kaimai turi vėliavas. Atsakiau: Svylionys, Vosiūnai, Davaisiai. Jūs teiravotės: „Kur tos vėliavos?“ Atsakiau, kad nežinau! Pradėjote juoktis ir ironizuoti. Visai be pagrindo ironizavote: kas bent kiek galvoja, supranta, kad kaime ne viena Agotytė gyvena, bet keliolika šeimų. Taigi turėjau pagrindo atsakyti, kad nežinau, nes tikrai nežinojau ir nežinau, kas tas vėliavas globoja.

Jeigu vėliavas surinkčiau, jos taptų rajono nuosavybe. Koks būtų jų likimas? Nežinau! Gal jos atsikliūtų muziejuje? Gal paliktų sandėlyje? O gal kas, kaip nereikalingas, sudegintų." Aišku, kad jos netarnautų savo paskirčiai. O aš kuo tapčiau.?

Kaip į mane žiūrėtų tikintieji? Ne kitaip, kaip tik į aną žandarą, kuris iš mūsų senelių atiminėjo maldaknyges - „Šaltinį“, „Aukso altorių“ - ir jas degino. Kiek tenka girdėti, ne tik tikintieji su panieka prisimena tuos žandarus, bet ir netikintys tarybiniai žmonės. Vėliavas rinkti man sąžinė neleidžia!

Adutiškis, 1972-12-21

Kun. B. Laurinavičius

3.3. RELIGIJŲ REIKALŲ TARYBOS ĮGALIOTINIUI LIETUVOS TSR KAZIMIERUI TUMĖNUI

Nuorašai:

Lietuvos TSR teisingumo ministrui A. Randakevičiui,
JE Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos ordinarui
vyskupui Juozapui Matulaičiui-Labukui,
JE Telšių vyskupijos ordinarui vyskupui Juozapui Pletkui,
JE Panevėžio vyskupijos ordinarui vyskupui Romualdai Krikščiūnui,
JM DG Kaišiadorių vyskupijos valdytojui
kan. Juozapui Andrikoniui,
Vilniaus arkivyskupijos kurijai

PAREIŠKIMAS

TSRS Konstitucija pripažįsta visiems piliečiams religinių kultų atlikimo laisvę (124 straipsnis) ir įstatymu garantuoja žodžio, spaudos, susirinkimų ir gatvės eitynių laisvę (125 str.), o Lietuvos TSR Baudžiamasis kodeksas (145 str.) net bausmes numato tiems, kurie kliudytų atlikti religines apeigas. Tačiau praktika rodo visai ką kita.

1974 m. kovo 15-17 dienomis Adutiškio bažnyčioje buvo Gavėnios rekolekcijos. Jos ramiai praeidavo net Stalino viešpatavimo metais. O šiemet? Tuoju po rekolekcijų - kovo 20 d. Adutiškio apylinkės pirmininkas, pasišaukęs mane į apylinkę, surašė „administracinio nusižengimo protokolą“, kuriame mane kaltino, kad aš kovo 15-16 dienomis pažeidžiau Lietuvos TSR Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo 1966 m. gegužės 12 d. įsako antrąjį pastraipsnį.

Netrukus man atsiuntė net du pranešimus, kuriuose buvo rašoma, kad Švenčionių rajono DŽDT vykdomojo komiteto

administracinė komisija kovo 25 d. nagrinės mano bylą, kurioje aš privalau dalyvauti.

Posėdyje dalyvavo Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis, Švenčionių rajono milicijos viršininkas Archipovas ir kiti administracinės komisijos nariai. V. Mačionis mane kaltino, kad aš, pakviesdamas kunigus į rekolekcijas be rajono leidimo, pažeidžiau Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1966-05-12 įsako antrąjį pastraipsnį. Į nutarimą įrašė: *„Pažeidė įstatymus organizuojant ir vykdant religinius susirinkimus“*. Eilinėse pamaldose įžiūrėta susirinkimai!

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1966-05-12 įsako antrame pastraipsnyje sakoma: *„Už įstatymais nustatytų taisyklių pažeidimą, organizuojant ir vykdant religinius susirinkimus, eilines ir kitas kulto apeigas“*. Šis pastraipsnis aiškiai prieštarauja Tarybų Sąjungos Konstitucijos 125 straipsniui, kuris *„Garantuoja piliečiams susirinkimų laisvę“*. Adutiškio bažnyčioje nebuvo jokių susirinkimų, o tik eilinės Gavėnios rekolekcijos.

1966-05-12 Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsake apie kunigų kvietimą į atlaidus ar rekolekcijas ir apie reikalaujamus iš rajono leidimus kunigams atvykti net ir neužsimenama. Kur ir kas išleido įstatymą, draudžiantį kviesti kunigus į atlaidus be rajono leidimo, man nepasakė.

Posėdyje išgirdęs, kad mane kaltina, norėjau paaiškinti, kad jų kaltinimas neturi jokio pagrindo, ir yra neteisėtas, bet posėdyje dalyvavęs milicijos viršininkas pradėjo šaukti: *„Ty-lėk! Čia ne bažnyčia!“*, o pirmininko pavaduotojas V. Mačionis šaukė: *„Pasakyk, ar buvai pakvietęs kunigus?“* Atsakiau, kad pakviečiau. V. Mačionis pasakė: *„Mums to užtenka!“*, o milicijos viršininkas Archipovas dar grasino: *„Mes tave sutvarkysime!“* Labai skaudu, kad milicijos viršininkas netvarko chuliganų, kurie jau net kapinėse laužo kryžius ir paminklus. Štai tik mūsų parapijoje: 1969 m. nusiaubė Davaisių kaimo kapines, 1972 m. Jakelių kaimo kapinėse nugriovė menišką koplytstulpį, kuris šimtmečiais puošė kapines. 1973 m. spalio mėn. vakare, prisirovę kryžių iš Adutiškio kapinių, chuliganai su jais šelo miestelio gatvėse. O kiek girtuoklių ir kitokių

chuliganų! Bet dėl suminėtu niekšybių milicijos viršininkas nesisieloja, o visą energiją eikvoja kovai su Bažnyčia.

„Mes tave sutvarkysime!“ Suprantama, beteisį, kad ir niekuo neprasikaltusį kunigą labai lengva „sutvarkyti“. Jį šmeižti ir kaltinti gali visi, visaip ir viskuo. O ginti kunigo niekas neturi teisės. Tai būtų laikoma netgi nusikaltimu!

dalyvauti posėdy“, bet aiškintis neleido! Argi tai ne paradoksas?! Kokiu tikslu mane šaukė, jei neleido kalbėti ir aiškintis? Kadangi per posėdį neleido paaiškinti, kodėl ir kuo remdamasis pakviečiau kunigus į rekolekcijas, tai ir vėl esu priverstas rašyti tarybiniais organams.

1. Jei mane Religijų reikalų tarybos įgaliotinis Lietuvos TSR J. Rugienis 1968 m. vasario 12 d. raštu Nr. 56 aprobavo (o gal tiksliau sakant paskyrė) Adutiškio parapijos klebonu, tai aišku, kad su visomis klebono teisėmis, kurių aš neatsiskaičiau ir jokių būdu neatsisakysiu nei bažnyčios komiteto, nei civilinės valsdžios pareigūnų naudai: savo pareigų niekam nepatikėsiu! J. Rugienis mane paskyrė, nes Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Sauliūnas 1971-01-11 net kelis kartus pakartojo: *„Aš tave nušalinau nuo Švenčionių klebono pareigų!“*

2. Pakviečiau kunigus į rekolekcijas, nes mane, kaip kleboną, įpareigoja Bažnyčios teisė ir Vilniaus arkivyskupijos Sino-
do nutarimai, kurie labai aiškiai įsako:

a. *„Tiesirūpina klebonai, kad kasmet būtų bent trijų dienų rekolekcijos, idant tikintieji galėtų pasiruošti šv. Sakramentams“*. (22 straipsnis).

b. *„Tiesistengia klebonai, kad jiems pavesti tikintieji kuo geriausiai pasiruoštų velykinei komunijai per rekolekcijas arba per specialius pamokslus ir tepakviečia pakankamai kunigų klausyti išpažinties“*. (381 straipsnis).

c. *„Tiesistengia klebonai, kad keletą kartų per metus būtų suteikta proga parapijiečiams atlikti išpažintį. Tam reikalui tepakviečia užtektinai kunigų“*. (383 straipsnio antras pastraipsnis).

d. *„Tiesistengia klebonai, kad Gavėnios metu būtų vedamos rekolekcijos“*. (389 straipsnis).

Taigi Sinodo nutarimuose rašoma tesistengia klebonai, o ne bažnyčios komitetas ar civilinė valdžia!

3. Pakviečiau tokius kunigus, apie kuriuos kalbama 1948 m. sutartyje, kurią pasirašė Adutiškio bažnyčios komitetas su Švenčionių rajono vykdomuoju komitetu. Ten aiškiai pasakyta: „... IR NELEISTI RELIGINIŲ APEIGŲ ATLIKINĖTI KULTO TARNAUTOJAMS, KURIE NĖRA UŽREGISTRUOTI RELIGINIŲ KULTŲ REIKALŲ TARYBOS ĮGALIOJOTINIO LIETUVOS TS RESPUBLIKAI“. Aš ir pakviečiau tik užregistruotus.

Minėta sutartis galioja, nes egzistuoja toji pati valstybė ir toji pati Bažnyčia. Sutartis vienašališkai negali būti anuliuota ar kita padiktuota.

4. Pakviečiau kunigus be leidimo, nes Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis 1973 m. liepos 10 d. man sakė: „*Prašykite, leidimą duosime dviem trimis kunigams*“. Bet ar galėtų trys kunigai tiek išklausti išpažinčių, kiek jų buvo per šių metų rekolekcijas - 3105 (trys tūkstančiai šimtas penki) asmenys! Be to, tas pats V. Mačionis 1973 m. lapkričio 21 d., dalyvaujant Lietuvos TSR Religijų reikalų tarybos įgaliotinio pirmajam referentui, man sakė: „*Ateity leidimo kunigams atvykti į atlaidus prašys bažnyčios komitetas. Duosime, bet ne visuomet tiek. kiek prašys, ir ne visuomet tiems, kurių prašys. Mes ir savo atsiųsime*“. Bažnyčios istorijoje negirdėta, kad civilinė valdžia - ir tai dar ateistinė! - siųstų „savo kunigus“ aprūpinti tikinčiuosius šv. Sakramentais! Tai šiurkščiausias kišimasis į Bažnyčios vidaus gyvenimą! O tarybinėje spaudoje labai dažnai rašoma, kad valstybė į Bažnyčios vidaus gyvenimą nesikiša. Pavyzdžiui, J. Aničas, J. Rimaitis: „*Tarybiniai įstatymai apie religinius kultus ir sąžinės laisvę*“ - Vilnius, 1970 m.

5. Kviesdamas kunigus jokio nuostolio valstybės organams nepadariau.

6. Vyskupas M. Valančius savo knygoje „Maskoliams katalikus persekiojant“ (Kaunas, 1929 m.) 32 puslapy, taip pat A. Aleknos „Bažnyčios istorijoje“ (Tilžė, 1920 m.) 223 puslapyje rašoma, kad caras buvo išleidęs „ukazą“, draudžiantį kunigams važiuoti į atlaidus be valdžios leidimo. Esu tikras,

kad Leninas, anuliuodamas caro išleistus „ukazus“, panaikino ir tą juoko vertą, kuriuo buvo draudžiama kunigams vykti į atlaidus ir rekolekcijas, o tarybiniais laikais panašaus įsako niekas nepaskelbė. Taigi kviesdamas kunigus aš jokio įsako nepažeidžiau.

Pavienių tarybinių pareigūnų užgaidos dar nėra joks įstatymas. *Įstatymas galioja ir saisto tik viešai paskelbtas ir neprieštaraujantis konstitucijai.* Taigi mane administracinė komisija kamantinėjo ir išpėjo be jokio pagrindo.

Administracinės komisijos prie Švenčionių RVK nutarime rašoma, kad nutarimą galiu apskūsti liaudies teismui.

Neapskundžiau, nes praeityje įsitikinau, kad liaudies teismai nesiskaito su jokiais dokumentais: net ir su tais, kuriuos tarybiniai teisininkai pripažino labai svariais, pakankamais anuluoti neteisėtą konfiskavimą namo, kurį pastačiau prie Švenčionėlių bažnyčios; teismas patenkino tarybinių organų užgaidas tik dėl to, kad aš nesutikau būti jų pakaliku. [Kun. B. Laurinavičius turi mintyje atsisakymą bendradarbiauti su KGB.]

Maloniai prašau Religijų reikalų tarybos įgaliotinį Lietuvos TSR ir Lietuvos TSR teisingumo ministrą anuluoti be jokio pagrindo man padarytą išpėjimą ir išaiškinti Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojui V. Mačioniui, kad jis neturėjo teisės mane teisti ir išpėti remdamasis Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1966-05-12 įsako antroju pastraipsniu, nes aš minėto įsako nepažeidžiau.

Prie šio pareiškimo prijungiu:

1. Prisiūtą man pranešimą - šaukimą ir
2. Administracinės komisijos prie Švenčionių RVK nutarimą Nr. 6.

Kun. B. Laurinavičius -
Adutiškio parapijos klebonas

Adutiškis, 1974-04-30

3.4. LIETUVOS TSR TELEVIZIJOS IR RADIJO KOMITETUI

Nuorašas: Vilniaus arkivyskupijos kurijai.

PAREIŠKIMAS

Per Lietuvos TSR televizijos programą „*Argumentai*“ 1978 m. rugsėjo 30 d. pil. Jonas Aničas net 40 (!) minučių kalbėjo apie Lietuvos praeitį. Jo kalbos - „argumentų“ pagrindinės mintys buvo šios: klerikalai stengėsi jaunimą išlaikyti savo įtakoje; religijos mokymas buvo privalomas; kažkoks tėvas (pavardę J. Aničas neaiškiai ištare) kreipėsi į Lietuvos Švietimo ministeriją, kad jo sūnų atleistų nuo tikybos pamokų, bet ministerija prašymą atmetė; gimimo ir mirimo registracija buvo Bažnyčios monopolizuota; visi buvo priversti kreiptis į Bažnyčią, kad jų santuoka būtų legalizuota ir vaikai turėtų reikiamus metrikus; vyskupai ir kunigai gaudavo didžiules algas; sąžinės laisvė buvo slopinama; laisvesnės minties mokytojai buvo šalinami iš mokyklų; pradedant vaikučiais ir baigiant seneliais, Bažnyčia stengėsi visus įtraukti į tikiybines organizacijas, kurių obalsis buvo „*Viską atnaujinti Kristuje.*“, valstybė teikė paramą slopinti „pažangiesiems“. Kapinynai buvo Bažnyčios žinioje ir Bažnyčia neleido laisvamanių laidoti kapinėse: pasitaikydavo, kad laisvamanius turėdavo įkelti per tvorą.

„*Argumentas*“, kaip apibrėžia tarybinis žodynas, tai „*logikos įrodymas*“. Bet kur pil. J. Aničo logika? Tegul apie tai kalba jo smerkiama praeitis ir giriama dabartis.

Pil. J. Aničas piktinasi, kad klerikalai stengėsi išlaikyti jaunimą savo įtakoje. „*Stengtis*“, vadinasi, norėti jaunimą paveikti. Taip, norėjo ir stengėsi, bet jėga nevertė, kaip šiandien vaikučiai verčiami stoti į spaliukus, pionierius, o jaunimas - į komjaunimą ir kuriems nuo pat mažens skiepijamas ateizmas.

„*Klerikalizmo laikais*“ Bažnyčia stengėsi išlaikyti jaunimą savo įtakoje, bet faktas ir tai, kad jaunimas, vaikai galėjo burtis ir į „pažangiąsias“ kuopeles. Šį faktą paliudija „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“. Štai ką ji rašo:

1. „Moksleivių varpai” - liberalių moksleivių žurnalas, ėjęs 1925-1929 m. Leido lietuvių moksleivių sąjunga „Varpas”. Kai kurie „Varpo” draugijos nariai (ypač studentai ir moksleiviai) nepritarė valstiečių liaudininkų politikai, dalyvaavo liaudies fronto veikloje, palaikė ryšius su LKP”.

2. „Moksleivis” - komunistinis hektografuotas laikraštis. Leido LKJS Kauno rajono komiteto moksleivių komisija. 1934.III. išėjo Nr. 3.

3. „Moksleivių tiesa” - nelegalus komunistinis hektografuotas moksleivių laikraštis.

Čia suminėti faktai liudija, kad „klerikalizmo laikais” tarp moksleivių galėjo laisvai formuotis įvairi pasaulėžiūra: net mokiniai turėjo savo spaudą. O dabar?..

Pil. J. Aničas piktinasi, kad religijos mokymas klerikalizmo laikais pradžios ir vidurinėse mokyklose buvo privalomas. *O dabar?* Pražūtingas ateizmas, vedantis į moralinį bankrotą, pradedamas skiepyti jau priešmokyklinio amžiaus vaikams. Antai mokytoja Taraškevičienė, kuriai buvo pavesta auklėti Adučiškio ikimokyklinio amžiaus vaikučius, 1977 m. jiems tauzijo niekus apie Bažnyčią. Taigi tarybiniais laikais ateizmas pradedamas skiepyti jau priešmokyklinio amžiaus vaikams, paskui tęsiamas vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose, universitetuose, o baigusiems mokslus - įvairiausiuose susirinkimuose. Trumpai sakant, *per visą gyvenimą*.

Pil. J. Aničas piktinasi, kad Nepriklausomos Lietuvos švietimo ministerija nepatenkino tėvo prašymo, kuris norėjo, kad jo vaikai nesimokytų tikybos. Bet leiskite paklausti, ar Lietuvos TSR švietimo ministerija atleido nors vieną vaiką ar studentą nuo ateistinių pamokų?

Dabar dėl metrikacijos. Tiesa, kad metrikaciją tvarkė Bažnyčia. O dabar? Civilinių įrašų biuras. Ir tik biuras! Niekas kitas neturi teisės surašyti metrikų! Ar kas nori, ar nenori, turi eiti į Civilinės būklės aktų įrašų biurą. Net bausmės nustatytos už nesiregistravimą! Seniau niekas bausmėmis negąsdino...

Pil. J. Aničas piktinasi, kad vyskupai ir kunigai gaudavo algas. Kunigai gaudavo algas, kaip šiandien jas gauna visi mokytojai, nes kunigai mokė doros. Leiskite paklausti: ar šian-

dien koks nors mokytojas, partinis ar ideologinis darbuotojas dirba veltui? Tikrai, nėra tokių, kurie veltui dirbtų: visi gerai apmokami. Apmokamas ir pilietis J. Aničas, kuris savo „argumentais“ tik kompromituoja tarybinę santvarką, nes televizijos žiūrovai, radijo klausytojai ir jo rašinių skaitytojai geba palyginti praeitį su dabartimi. Seniau kunigams ir vyskupams duodavo, o dabar iš vyskupų ir kunigų tik ima. Tik imti, o nieko neduoti - tai didžiausia negarbė. *Netgi nusikaltimas!*

Pil. J. Aničas piktinasi, kad buvo slopinama sąžinės laisvė: esą laisvų pažiūrų mokytojai buvo šalinami iš mokyklų. Mums labai gerai žinoma, kad dirbdavo net ir laisvamaniai. Antai Vilniaus lietuvių *Vytauto Didžiojo gimnazijoje* dirbo laisvų pažiūrų mokytojai B. Untulis, A. Valaitis, S. Matijošaitis, J. Šlapelis; Biržų gimnazijoje - Vytautas Didžiulis, kurie viešai pareiškėdavo savo neigiamą nuomonę apie religiją.

Kas būtų, jei šiandien mokytojas viešai pareikštų teigiamą nuomonę apie religiją ar drįstų nueiti į bažnyčią pasimelsti? Tikriausiai gautų vilko bilietą, su kuriuo ir valytojos posto negalėtų užimti. Taip atsitiko su mokytoja Ona Briliene Vilkaiviškyje.

Pil. J. Aničas piktinasi, kad praeityje Bažnyčia stengėsi įtraukti jaunimą į tikybinės organizacijas, kurių obalsis buvo: „*Viską atnaujinti Kristuje!*“ Taip, stengėsi, bet neversdavo! Niekas nešantažuodavo, kaip daroma šiandien: „*Jei neįsirašysi, toliau mokytis negalėsi!*“ „*Išduosime tokią charakteristiką, kad niekur neįstosi!*“ Tokiais ir panašiais grasinimais operuoja Aduetiško lietuvių vidurinės mokyklos direktorius Navikas.

Norėta viską atnaujinti Kristuje. *Ne veltui buvo dirbta!* Skyrybos buvo retos. Alimentai buvo negirdėtas dalykas. Abortai reti. Labai retos buvo ir venerinės ligos! O dabar?..

1. 1973 m. Lietuvoje išsiskyrė 7816 porų, o 1975 m. jau 8987 poros! („*Švyturys*“, 1976.XI.)

2. Žodis „alimentai“ seniau buvo negirdėtas, o 1975 m. vien Švenčionių r. teisingumo organai gavo 500 (!) vykdomųjų raštų išieškoti alimentus. („*Žvaigždė*“, 1976-10-27, Nr. 142).

3. „Vaikų kambariai“ ir „blaivyklės“ buvo nežinomi!

4. Venerinės ligos buvo retos. O dabar? Švenčionių rajone

per ūkio šventę (rugpjūčio mėnesį, kada naktys labai trumpos) per vieną naktį nuo vienos tos pačios moters užsikrėtė net devyni vyrai („*Žvaigždė*“, 1976-09-02, Nr. 105).

Taigi ateistai privedė liaudį prie moralinio bankroto. Tai patvirtina anksčiau pateikti faktai.

Pil. J. Aničas piktinasi, kad Nepriklausomoje Lietuvoje buvo teikiama parama slopinant „pažangiuosius“. Ar turi pagrindo pil. J. Aničas piktintis „parama“, kai tarybiniais laikais viskas, kas nesutinka su ateizmu ir materializmu, yra užgniaužiama. Tepagealvoja ir teatsako pats sau.

Pil. J. Aničas piktinasi, kad kapinynai buvo bažnyčios žinioje. Dabar jie yra kaimo apylinkių ir miestų vykdomųjų komitetų žinioje. Seniau laisvamanius galėdavo iškelti per tvorą ir palaidoti. Tegul šiandien kas nors pamėgina iškelti per tvorą ir palaidoti eilinį pilietį *Antakalnio kapinėse*. Įdomu, kuo tokios laidotuvės pasibaigtų? Taigi smerkti praeitį pil. J. Aničas neturi jokio pagrindo, nes, ką jis smerkia, šiandien kartojama ir daroma dar griežtesnėmis priemonėmis. Jo „argumentai“ - žemiau kritikos.

Lietuvos TSR Konstitucijos 34 straipsnyje sakoma: „...nėsantaikos arba niekinimo propaganda baudžiama pagal įstatymą“. Pil. J. Aničas šmeižia Lietuvos praeitį, norėdamas nuteikti ir sukurstyti žiūrovus prieš Bažnyčią ir kunigus. Tačiau už niekinimo ir šmeižimo propagandą jis ne tik nebaudžiamas, bet esu tikras, kad už savo „argumentus“ gavo ir solidų honorarą.

Tikrai, praeityje taip nebuvo: įstatymai saistė visus. O dabar?..

1978 m. spalio 5 d. Vilniaus radijo laidoje „*Akiratis*“ kalbėta, kad Vilniaus bažnyčios atidarytos ir prie bažnyčių durų niekas milicijos nematė. Išvada tokia: kadangi niekas „*Akiračiui*“ nerašo, jog Lietuvoje trukdoma melstis, tai reiškia, kad niekas ir netrukdo, o jeigu kas kalba, jog Lietuvoje trukdoma melstis, tai tas *meluoja ir šmeižia*.

Gerbiamieji Vilniaus radijo direktoriai ir „*Akiračio*“ redaktoriai! Taip kalbėdami jūs prasilenkiate su tiesa ir kitus klaidinate. Jūs prasilenkiate su tiesa samoningai, nes jums,

Lietuvoje gyvenantiems, gerai žinoma Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir tikinčiųjų padėtis. Jūs neturite teisės teisingai informuojančius vadinti melagiais ir šmeižikais. Jei jums tikintieji nerašo, tai tik dėl to, kad nėra prasmės rašyti: iš to nebus jokios naudos, o tik nemalonumai. Jei Vilniaus radijo darbuotojai trumparegiai - nemato uždarytų bažnyčių ir apykurčiai - negirdi tikinčiųjų skundų, tai jaučiu šventą pareigą jiems bent parašyti, idant kitų melagiais nevadintų. Jūs patys labai prasilenkiate su tiesa!

Antai prieš Antrąjį pasaulinį karą Vilniuje buvo (be koplyčių) dvidešimt devynios bažnyčios. Šiandien atidarytos tik *devynios!* Iš jų Šv. Onos, Šv. Mikalojaus ir Gerosios Vilties - miniatiūrinės: jos paliktos tikintiesiems, kad tikintieji dustų ir alptų per pamaldas jose. Gražiausios, didžiausios ir erdviausios uždarytos: Vilniaus arkikatedra, Šv. Jonų, Bernardinų, Misionierių, Šv. Kazimiero, Šv. Jurgio, Šv. Ignoto, Šv. Kotrynos, Šv. Baltramiejaus, Pranciškonų, Trinitorių, Šventųjų Jokūbo ir Pilypo, Šv. Mykolo, Vizitiečių, Švč. Trejybės, Trinapolio, Šv. Stepono, Bonifratrų ir Švenčiausiosios Viešpaties Jėzaus Širdies. (Pastaroji tarybiniais laikais nugriauta.) *Taigi net dvidešimt bažnyčių uždaryta!*

Atvykęs iš provincijos trečios klasės mokinukas, kai jo tėvas norėjo jam parodyti eksponuojamus paveikslus Vilniaus arkikatedroje (dabartinėje Paveikslų galerijoje), pradėjo šaukti: „*Aš neisiu į bažnyčių, nes gali mokytojas pamatyti ir mane nubaus!*“, tai suprantama, kad Vilniaus radijo darbuotojai turėtų būti lakesnės orientacijos ir atpažinti bažnyčias iš pastatų architektūros stiliaus. O kokiam tikslui uždarytos bažnyčios naudojamos, galima lengvai įsitikinti!

Tiesa, prie veikiančių bažnyčių durų nesimato uniformuotų milicininkų. Uniformuotų nesimato, bet kiek ateina neuniformuotų? Vienas Dievas nežino! Nežino net ir tie, kurie ateina kunigų sekti, nes ir seklius seka sekiai: vieni kitais nepasitiki.

Sekiai įvairiai elgiasi: vieni stengiasi, kad jų niekas neatpažintų, o kiti ateina demonstratyviai. Štai konkretus faktas: 1975 m. sausio 19 d. į Adutiškio bažnyčią buvo atėję Adutiškio apylinkės pirmininkas A. Laurinavičius, lietuvių vidurinės

mokyklos direktorius Navikas ir tos pačios mokyklos ateistų šefas mokytojas Alfonsas Baužys. Jie bažnyčioje per pamaldas jautėsi labai laisvai: skaičiavo tikinčiuosius ir juos klasifikavo pagal amžių. Surašę protokolą ir pašaukė mane į Adučiškio apylinkę, pareiškė: „*Mes tau paliksime 300 (matyt, tiek buvo priskaičiavę suaugusiųjų), o tu mums atiduok (t.y. nuo altoriaus pašalink) dvylika berniukų!*“ Kadangi į jokias „derybas“ nesileidau, greitai laiku mane pašaukė į rajoną. Rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas V. Mačionis man perskaitė baudžiamuosius „straipsnius“ ir gresiančias bausmes už vaikučių nepašalinimą nuo altoriaus.

Apie šiurkštų apylinkės pirmininko, mokyklos direktoriaus ir mokytojo Baužio švaistymąsi per pamaldas bažnyčioje bei tikinčiųjų ramybės drumstimą teko pranešti Vilniaus arkivyskupijos kurijai. Kunigas Č. Krivaitis (vadinamasis Vilniaus arkivyskupijos valdytojas) išvykdamas į Ameriką labai gerai žinojo, kas įvyko Adučiškio bažnyčioje sausio 19 d., o visgi, nuvažiavęs į Ameriką, per spaudos konferenciją Niujorke, kalbėdamas apie Lietuvos tikinčiųjų padėtį ir kunigų pastoracijos darbo sąlygas, klaidino viešąją opinią: per akis melavo! Už tai Vilniaus radijo žurnalas „*Akiratis*“ labai pagarbiai kalba apie kun. Č. Krivaitį: jį priskiria net prie Lietuvos Bažnyčios dignitorių. Taigi ne kas kitas, o kun. Č. Krivaitis ir Lietuvos TSR radijas ir televizija, kalbėdami apie Lietuvos Bažnyčios padėtį ir apie kunigų pastoracinio darbo sąlygas, prasilenkia su tiesa ir meluoja.

< ... >

Ne taip seniai televizijos žiūrovams buvo kalbėta ir apie religinę spaudą. Net leidiniai parodyti! Girtasi, kad tarybiniais laikais išleista *Apeigynas, Maldynas, Maldaknygė, Psalmynas, Naujasis Testamentas ir Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Per trisdešimt aštuonerius metus *tik tiek!* Esu tikras, kad Jono Gutenbergo laikais per metus buvo išleidžiama daugiau, negu tarybiniais laikais per trisdešimt aštuonerius metus.

O koku tiražu išleisti minėti leidiniai? *Minimaliausiu!* Adučiškio parapija, kurioje tikinčiųjų yra apie keturis tūkstančius, Šventojo Rašto gavo tik *dvidešimt egzempliorių*, o maldaknygių - 120. Kokią išvadą galima padaryti iš tokio tikinčiųjų

„aprūpinimo"? Tik vieną: minėti leidiniai išleisti ne tikinčiųjų poreikiams patenkinti, bet vien dėl tuščios propagandos: „Štai ir Lietuvoje tikintieji aprūpinami reikiama religine literatūra!"

Kadangi šių dienų marksistai neigiamai rašo apie laisves buvusioje Nepriklausomoje Lietuvoje, tai pažvelkime į praeitį per jų pačių spaudą.

Lietuvos KP CK organe „Tiesa" 1973 m. gruodžio 5 d., Nr. 234, straipsnyje „Dorai ir tvarkai apsaugoti", skaitome: „...1936 m. Kauno humanitarinių mokslų draugijos literatūros skyrius išleido žurnalą „Literatūra". Tai buvo antifašistinės krypties literatūros, meno ir kultūros žurnalas, leidžiamas *Lietuvos Komunistų partijos pavedimu*". Leiskite paklausti: ar šiandien ką nors panašaus galima išleisti?

Lietuvos komjaunimo organe „Komjaunimo tiesa" 1975 m. gruodžio 9 d., Nr. 239, straipsnyje „Gyvenimo kaina" parašyta: „...Mūsų pasaulėžiūrai labai daug įtakos turėjo anuometinė pažangioji spauda. Mus lankydavo „Aušrinė", „Kultūra", „Jaunųjų pasaulis" ir „Jaunimas". Visiems žinoma, kad, be minėtų leidinių, dar buvo leidžiama „Laisvoji mintis". Jau pats pavadinimas daug pasako. Tie leidiniai buvo leidžiami ir platinami Nepriklausomoje Lietuvoje laisvai.

Net ir politiniai kaliniai, būdami kalėjime, leido savo žurnalą. 1976 m. birželio 2 d. „Tiesoje" (Nr. 128) skaitome, kad Kauno sunkiųjų darbų kalėjime politiniai kaliniai leido savo žurnalą „Kovotojas". 1937 m. buvo išleidę minėto žurnalo 4 (14) numerį. Taigi Nepriklausomoje Lietuvoje spaudos laisvė klestėjo tikrąja šio žodžio prasme. O dabar?..

Ateistai rašo, per radiją ir televiziją kalbama, kad krikščioniška moralė pagrįsta baime. Ateistų tikslas - išvaduoti žmogų nuo baimės. Juoko vertas ateistų triūsas. Vaikas, žinodamas, kad jo tėvas labai geras, tėvo nebijo. Panašiai ir tikintysis: žinodamas, kad Dievas geras ir atlaidus, Jo nebijo... Niekuomet ir jokioje šalyje baimė taip neklestėjo, kaip socializmo laikais ir socialistinėse šalyse: pilietį visur ir visuomet lydi baimė. Baimė - jo gyvenimo nuolatinis palydovas.

Į bažnyčią norėtų nueiti kone visi, bet dauguma bijo, nes gali nukentėti. Vaikai nedrįsta bažnyčion eiti, nes mokytojai

bars ir baus, blogą charakteristiką parašys. Suaugę bijo, nes gali netekti tarnybos.

Vieną kartą atėjo porelė susituokti. Atėjo tamsią naktį, kad niekas nematytų. Kai paėmiau aktų įrašų knygą, jaunas vyras pareiškė: „Klebone, tik nerašykite, nes, jei sužinos mūsų viršininkai, mes darbo neteksime. O, kaip žinote, gyventi reikia!”

Feliksas Kairys 1973 m. balandžio 14 d., veždamas mane iš ligonio, pasakojo: „Gerai padirbėjęs užsidirbau ir nusipirkau gražų kostiumą. Bet kas iš to: jau dveji metai, kai kabo spintoje. Norėjau pirmą kartą užsivilkęs nueiti į bažnyčią, bet negaliu, nes tarybinio ūkio direktorius J. Galvydis sako: „Jei neateisi sekmadienį į darbą, pavasarį negausi arklio daržui išėti, vasarą šieno karvei iššerti, rudenį kombaino miežiams iškulti, o žiemą malkų...” Ir taip ištisus metus persekioja baimė.

Jei tikintieji jaučia, kad prarado malonę pas Dievą, jie tiki, kad Dievas gailestingas ir jiems atleis, bet, jei prarandama malonė pas viršininką ateistą, tuomet visos viltys žlunga, kad jis kada nors dovanos.

Per televiziją ir radiją kalbama, o spaudoje labai dažnai rašoma, kad marksistai leidžia tikintiesiems nemokamai naudotis bažnyčiomis ir jų inventoriumi. Ir čia prasilenkiama su tiesa: juk tikintieji moka didžiulius mokesčius valstybei už bažnyčias.

Marksistai galėtų girtis, kad „duoda“, „leidžia“, jei ką duotų ar leistų, kas jiems priklauso. O, kaip žinome, marksistai bažnyčių nestatė ir jų inventoriaus nesukūrė, taigi neturi ir menkiausio pagrindo sakyti, kad jie leidžia naudotis tuo. Bažnyčios pastatytos ir jų inventorius įsigytas tikinčiųjų, taigi tikintiesiems ir priklauso.

Nepaisant, kas kokios ideologijos būtų, visur ir visuomet privalo sakyti tiesą. Jei nesijaučia, kad jį saisto Dievo įsakymas „nemeluok“, tai paprasčiausias žmoniškumas tam įpareigoja. <...> Ir kam kalbėti apie praeitį ir ją smerkti, jei šiandien, kaip niekuomet, keroja smerkiamos praeities blogybės! Turiu teisę tai konstatuoti, nes labai gerai prisimenu praeitį ir matau dabartį.

Kun. B. Laurinavičius

3.5. ATVIRAS LAIŠKAS „TIESOS“ REDAKTORIUI A. LAURINČIUKUI

1978 m. balandžio 16 d. „Tiesoje“ kažkokie B. Bendorius ir P. Keneckas paskelbė ilgą straipsnį „Veidas be kaukės“, kuriame purvais drabstomas Balys Gajauskas. Š. m. sausio 25 d. „Tiesa“ suteikė tribūną perėjūnui H. Dasiui, kuris vėl šmeižė B. Gajauską. LKP CK organo puslapiuose neapykantos kultivuotojai ir skleidėjai nesivaržydami didžiuojasi savo dvasine menkyste. Niekas jų nesustabdo; priešingai - tik skatina dideliais honorarais. Skelbdami panašius šmeižtus ir prasimanymus, jūs tik diskredituojate tarybinę spaudą.

Marksizmo-leninizmo profesoriai tebetikina esą buitįs apsprendžianti žmogaus sąmonę. Balys Gajauskas nepasuko „liaudies gynėjų“ keliu, bet kovojo dėl laisvos ir nepriklausomos Lietuvos. Vadinasi, marksistiniu požiūriu tokį jo apsisprendimą formavo atitinkamos socialinės ir istorinės sąlygos. Tad mažų mažiausiai nelogiška demonstruoti savo gyvulišką neapykantą tiems, kurie išdrįso eiti ne svetimųjų primestu keliu. Tokios neapykantos turbūt nereikalauja nė marksistinė etika.

Neatsitiktinai paskvilių autoriai nutyli B. Gajausko socialinę kilmę. Nutyli, kad jis gimė bežemių valstiečių šeimoje, vėliau dirbo paprastu darbininku. Tad ne prarasti dvarai ar fabrikai (kaip mėgstama tvirtinti) atvedė B. Gajauską į pagrindinę organizaciją. Ir vokiečių okupacijos metais jis nenuėjo su pavergėjais, bet pasislėpė nuo mobilizacijos, už ką buvo net kalinamas konclageryje.

B. Bendorius su P. Kenecku stengiasi įtikinti, kad B. Gajauskas - plėšikas ir žmogžudys, 1948 m. gegužės mėnesį Šiauliuose nušovęs nekaltą žmogų. Autoriai kukliai nutyli, kad tas žmogus - Mikalkinas - tarnavo Berijos žinyboje ir su sėbrais užpuolė B. Gajauską. Šis buvo priverstas gintis. Įvyko susišaudymas, o ne teroristinis aktas. Pats Mikalkinas nebuvo nei „darbo pirmūnas“, nei „savo liaudžiai atsidavęs inteligentas“. Su ginklu rankose jis tykojo Lietuvos partizanų, pagrindininkų. Už tai gaudavo ir atlyginimą. Jo nukovimą autoriai vadina „skaudžiausia tragedija“. Bet ar reikia ieškoti didesnės tragedijos už tą,

kurią išgyveno lietuvių tauta Stalino ir Berijos teroro metais. Pokario metai mums primena masišką nekaltų žmonių žudymą, kalinimą, trėmimą, ką jūs vadinate nieko nereiškiančiu „asmens kulto“ vardu. Ir galbūt paties Mikalkino rankos suteptos krauju. Daugybė anų piktadarybių kaltininkų šiandien vaikščioja laisvi ir nenubausti. B. Gajauskas už susišaudymo metu nukautą rusą čekistą iškėlė 25 (!) metus, pusę savo gyvenimo.

1978 m. balandžio mėnesį, kaip žinoma, B. Gajauskas buvo teisiamas antrą kartą. 25 metus laukusi vienintelio sūnaus, B. Gajausko motina džiaugėsi nepilnus ketverius metus. Bet ir tą laiką ramybės nedavė nuolatinės kratos ir tardymai. Po to naujas areštas. Metus laukė teismo, slapta puoselėdama viltį, kad išteisins. Bet sulaukė paties žiauriausio nuosprendžio... O Jūsų laikraštis dar drįsta tyčiotis iš motinos kančios. Kur čia reikėtų įžvelgti tarybinį „humanizmą“.

Nors B. Gajauskas, minėtų autorių tvirtinimu, „gavo, ko nusipelnė“, ir liaudis pritarė tam, kažkodėl teismo eiga, o vėliau nuosprendis buvo slepiami nuo žmonių. Vienam iš mūsų teko stebėti teismo procesą. Tik tai buvo visai nepanašu į teismą. Rusai turi taiklų žodį apibūdinti šiai komedijai, vykusiai už uždarų durų - „sudilišče“. „Tiesa“ net nedrįso parašyti, kad B. Gajauską nuteisė 15 metų. Pasirodo, ir paskvilių užsakovai supranta, jog toks nuosprendis atitinkamai charakterizuoja ne vien teisėją Raziūną...

Remiantis vienintelio liudininko Stavskio parodymais, B. Gajauskui buvo inkriminuojama prieš karą išleista lenkiška knyga „Bolševizmas“. Labai taikliais žodžiais B. Gajauskas atmetė šį absurdišką kaltinimą. „Tvirtinti, kad viena knyga galima susilpninti tokią valstybę, kaip TSRS, tai reiškia kartu ir diskredituoti ją. Kokia valstybė, jei knyga gali ją sugriauti?! O ką tada būtų galima nuveikti su dešimčia knygų?“

„Tiesa“ spausdino A. Devis „Autobiografijos“ ištraukas. Kažkodėl jūs praleidote tą vietą (rus. vertimo p. 81), kur ji giriasi galėjusi kalėjime skaityti bet kokią literatūrą, net komunistinę. A. Devis kalėdama net redagavo knygą apie JAV kalėjimus ir politinius kalinius. Bet JAV nuo to nesugriuvo ir nesugrius.

1976 m. balandžio 2 d. „Tiesa“ išspausdino J. Grigulevičiaus atsiminimų žiupsnelį. Pasirodo, lenkų okupacijos metais Vilniuje veikė J. Basanavičiaus biblioteka, turinti keliasdešimt tūkstančių knygų, tarp jų nemažai komunistinės literatūros. Bet Lenkija subyrėjo ne nuo marksistinių knygų.

Kauno Laisvės alėjoje nepriklausomybės metais veikė „Mokslo“ knygynas, kuriame laisvai pardavinėdavo stalininę propagandinę literatūrą. Ten buvo ir toks šlamštas, kaip kažkokio šarlatano A. Bodajevo brošiūra „Kaip dirbantieji rinko į caro dūmą ir kaip jie renka pagal didžiąją Stalino konstituciją“. Neteko girdėti, kad Lietuvoje žmonės būtų buvę kišami į kalėjimus už kokių nors knygų platinimą. O Lietuvą iš pasaulio žemėlapiu išbraukė irgi ne stalininė literatūra.

B. Gajauskas apkaltintas ir A. Solženicyno „Gulago salyno“ vertimu į lietuvių kalbą. Iš esmės šioje knygoje tepasakyta tai, ką girdėjome TSKP generalinio sekretoriaus kalboje XX suvažiavime. B. Gajausko sudarytas lietuvių politinių kalinių sąrašas ir archyvinės medžiagos rinkimas irgi nėra joks nusikaltimas.

B. Gajausko advokatas Gavronskis maždaug tokiais žodžiais baigė savo ginamąją kalbą: „Kiekvienas nusikaltimas turi objektyviąją ir subjektyviąją pusę. Jeigu vienos iš jų trūksta, nėra nusikaltimo sudėties. Kaltintojams nepavyko įrodyti subjektyviosios pusės - teismo siekimo susilpninti tarybų valdžią“. Remdamasis tuo, gynėjas prašė teismą kvalifikuoti teismo veiksmus pagal LTSR Baudžiamojo kodekso 199 straipsnį, numatantį bausmę iki trejų metų.

Skaitėme Vinco Kapsuko „Caro kalėjimuose“. Štai kaip carinis prokuroras traktavo LSDP ir jos CK narį V. Kapsuką: „LSDP tikslas - su ginklu rankose sugriauti dabartinę tvarką <...> Pats teisiamasis - žmogus visiškai atsidavęs revoliucijos darbui, nutraukęs ryšius su legaliu gyvenimu“. Kapsukui buvo inkriminuojamas LSDP laikraščių „Darbininkas“, „Naujoji gaidynė“, „Skurdas“, „Žarija“ redagavimas, atsišaukimų rašymas ir platinimas. Už tai Kapsuką nubaudė ... 3 metams lengvojo režimo kalėjimo...

Nesiruošiamo carinės jurisprudencijos lyginti su tarybine, tačiau įdomu, kokią bausmę B. Gajauskui būtų skyręs teisėjas

Raziūnas, turėdamas prieš jį įkalčius, analogiškus su tais, kuriuos turėjo Kapsuko teisėjas...

B. Bendoriaus ir P. Kenecko straipsnio pabaiga padvelkia niūria stalinizmo epocha. Iš tiesų, kai kam labai jau norėtųsi sugrąžinti tuos „šviesiuosius“ laikus, kai žmogui sudoroti pakakdavo kelių valandų. Bet tušti jūsų grasinimai - šiandien kiti laikai ir kiti žmonės.

Bergždžios pastangos apšmeižti Balį Gajauską. Ne jums priklauso ateitis, ne jūsų vardai pasiliks Lietuvos istorijoje. Kada nors lietuvių tauta pastatys paminklus mūsų dvasios milžinams Petriui Paulaičiui, Baliui Gajauskui ir kitiems. Ne jums! Gal būtent ši tiesa verčia jus taip beatodairiškai šmeižti ir meluoti.

Mes tikime savo tautos ateitimi, nes Lietuva ir pačiais juodžiausiais savo istorijos metais išugdė didvyrius, panašius į Balį Gajauską. Niekas neprivers nutilti tų, kurie yra pasiryžę aukotis dėl brangiausio turto - laisvės. Ir šioje kovoje visada švies Balio Gajausko pavyzdys, kaip doro lietuvio, nepardavusio savo tėvynės. Jis jau tapo lietuvių tautos kančių simboliu. Ir mes lenkiame prieš jį savo galvas.

*Kun. Karolis Garuckas, Ceikinių klebonas,
Lietuvos visuomeninės Helsinkio grupės narys,
kun. Bronius Laurinavičius, Adutiškio klebonas,
Lietuvos visuomeninės Helsinkio grupės narys.*

Vilniečiai:

*Petras Cidzikas, Rimas Matulis, Jonas Protusevičius,
Julius Sasnauskas, Kęstutis Subačius, Vladas Šakalys,
Antanas Terleckas, Jonas Volungevičius.*

3.6. TSKP CK GENERALINIAM SEKRETORIUI IR TSRS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PREZIDIUMO PIRMININKUI
DRG. L. I. BREŽNEVIUI

Kopijos:

Lietuvos KP CK pirmajam sekretoriui drg. Petruui Griškevičiui,
TSRS aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministrui
drg. V. Jeliutinui,

Lietuvos TSR švietimo ministrui drg. A. Rimkui,
Lietuvos TSR kultūros ministrui drg. J. Bieliniui

MEMORANDUMAS

Atsižvelgiant į tai, kad Jūs, Leonidai Iljičiaus, esate labai užimtas viso pasaulio klausimais ir neturite galimybės susipažinti su mūsų respublikos problemomis, mes laikome pareiga pateikti Jums mūsų, lietuvių tautos, aktualiausius klausimus, kuriuos reikia neatidėliojant spręsti.

Mes, lietuviai, turime pagrindo didžiulius savo istorija ir savo bočiais - Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais, apie kuriuos dabartiniu metu ne tik spaudoje nekalbama, bet ir dėstytojai mokyklose tyli.

Lietuvos didieji kunigaikščiai valdė žemes nuo Baltijos jūros iki Juodosios jūros. Puikų jų būdo bruožą atspindėjo ir tai, jog jie nieko ir niekada nevertė mokytis lietuvių kalbos: jie nesistengė asimiliuoti jiems pavaldžias tautas. Tuo tarpu kai 1795 m. Rusija okupavo Lietuvą, su lietuvių tauta buvo elgiamasi gana žiauriai. Rusijos carai buvo nusprendę asimiliuoti lietuvių tautą: jie stengėsi lietuvius prievarta išmokyti rusų kalbos ir priversti priimti provoslavų tikėjimą.

Nuo 1864 m. iki 1904 m. mūsų tėvų tėvai neturėjo teisės spausdinti knygų ir laikraščių lietuvių kalba, nes „visos Rusijos“ caras tai buvo uždraudęs. 40 metų lietuviai buvo priversti spausdinti knygas bei laikraščius užsienyje ir slapta gabenti į Lietuvą. Jeigu žandarai sugaudavo tokį knygnešį su lietuviška knyga, jis būdavo rūsčiai baudžiamas: išstremiamas visam gyvenimui į Sibirą arba ilgus metus kalinamas kalėjimuose. Tuo būdu caro valdžia stengėsi prievarta surusinti lietuvių tautą.

Po 1863 m. sukilimo Lietuvoje siautėjo generalgubernatorius Muravjovas, pravardžiuojamas „Koriku“. Jis korė arba trėmė lietuvius į Sibirą už tai, kad jie skaitė maldaknyges ar laikraščius lietuvių kalba, už tai, kad savo vaikus mokė rašto gimtąja kalba.

V. Leninas pasmerkė Rusijos carus, kad jie prievarta vykdė tautų rusinimą ir vertė priimti provoslaviją. Todėl teisingai caro laikų Rusiją V. Leninas pavadino tautų kalėjimu.

Lietuvių tauta ir visos kitos tautos savo noru linko prie tų pažangiųjų partijų, kurių pavadinime buvo priesaga „sočiai...“, nes jos, t.y. socialistinės pakraipos partijos, žadėdavo visoms tautoms laisvę mokytis ir mokyti savo vaikus gimtąja kalba, taip pat laikytis tos religijos, kuri jiems patinka.

Lietuvių tauta ištvrė ir išgyveno visus caro valdžios persekiojimus. Rusijos carus ir koriką Muravjovą lietuviai prisimena ir prisimins tik su panieka ir pasmerkimu.

Lenkijos ponai taip pat stengėsi mūsų tautą asimiliuoti: jie išgujo mūsų kalbą iš dvarų ir Lietuvos miestų. Lietuvos mokyklose buvo draudžiama lietuvių vaikams tarpusavyje kalbėtis lietuviškai. Maža to. Už šios drausmės pažeidimą buvo paruošta bausmė, vadinama *metelinga*, t.y. gėdos lentelė, kurioje užrašyta lotyniškai *Nota linguae*. Mokiniui, kuris išdrįsdavo prakalbėti į savo draugą lietuviškai, ant krūtinės būdavo užkabinama ši lentelė, o visi vaikai „nusikaltėlių“ badė pirštais ir gėdino. Suprantama, visų gėdinamas mokinyss verkdamas bijodavo daugiau kalbėti mokykloje gimtąja kalba. Ir vis dėlto atėjo galas ponų valdžiai: Lietuva tapo nepriklausoma.

Kai Lenkijos ponai 1920 m. okupavo Vilniaus kraštą, jie persekiojo lietuvius, nes tikėjosi sulenkinti lietuvių tautą. Daug lietuvių mokyklų buvo uždaryta, o likusiose buvo reikalaujama daug dalykų dėstyti lenkų kalba. Įstaigose ir net bažnyčiose buvo siaurinamos lietuvių kalbos teisės. Ir vis dėlto atėjo galas ponų valdžiai. 1939 m., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, per 14 dienų dvarininkinė Lenkija žlugo. Vadinausi, nacionalinė spauda nieko nepadėjo valstybei. O lietuviai, kaip buvo lietuviai, taip ir liko lietuviais. Tai pamoka kitiems.

Mes, lietuviai, tikėjome Tarybų Sąjungoje skleidžiama propaganda, jog šioje šalyje įgyvendinama tikra tautų draugystė, visoms tautoms garantuojama laisvė ir lygybė. 1940 m. birželio 15 d. TSRS užsienio reikalų liaudies komisaras V. Molotovas ultimatumu pareikalavo praleisti per Lietuvos sieną Raudonosios armijos dalinius. Tai labai reikšmingas įvykis. Lietuvių tauta galėjo pasipriešinti šiam ultimatumui. Kai Raudonoji armija įžygiavo į suverenios Lietuvos teritoriją, vieni lietuviai ją pasitiko ne su ginklu, bet su ašaromis, nes numatė savo Tėvynės likimą, o kiti - su entuziazmu. O kokios pasekmės vėliau? Lietuva įjungta į Tarybų Sąjungą... Pasirodo, kol markistai siekė paimti į savo rankas tautas, jie visoms tautoms žadėjo laisvę ir lygybę. Tačiau, kai paėmė valdžią, pamiršo, ką buvo žadėję. Netrukus lietuvių tauta nusivylė, nes prasidėjo masiniai areštai, trėmimai į Sibirą ir liūdnei pagarsėjusius lagerius.

Kad Lietuvoje mažai buvo dvarininkų ir kapitalistų, visiems gerai žinomas faktas. Lietuviai, kaip darbšti tauta, pralabo savo darbu. Tačiau Tarybų valdžia daugelį lietuvių apšaukė buožėmis („kulokais“), kitus - nacionalistais arba klerikalais. Už suminėtus „nusikaltimus“ daugelį lietuvių įkalino arba deportavo į Sibirą, o rusus kolonizavimo tikslais atvežė į Lietuvą. Tokia neteisybė lietuvių tauta labai pasipiktino. Žiaurus nekaltų žmonių deportavimas į Sibirą ir lagerius tėvynainių širdyse sukėlė pyktį ir kerštą, kuris nežymiai prasiveržė 1941 m. karo pradžioje. Bet čia ne lietuviai kalti.

Pastaruoju metu vėl imama intensyviai rusinti lietuvių tautą. Įvairaus pobūdžio direktyvomis, nutarimais bei įsakymais Tarybų valdžia stengiasi paversti visų tipų mokyklas, pradedant vaikų lopšeliais ir baigiant aukštosiomis mokyklomis, rusifikacijos židiniais. TSRS švietimo ministro ir TSRS aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministro V. Jeliutino įsakymais reikalaujama, kad visur būtų mokoma rusų kalba. Analogiškus įsakus duoda ir nacionalinių respublikų švietimo ministerijos.

Mokslinė-praktinė konferencija „Rusų kalba - TSRS tautų bendradarbiavimo ir draugystės kalba“, kuri vyko 1979 m.

gegužės 22-23 d. Taškente, siekė įrodyti, kad nacionalinės respublikos neva pačios sutinkančios su šiandieninės rusifikacijos doktrina. Ką caro valdžia darė šiurkščiai, atvirai ir akiplešiškai, tą dabartiniai Taškento konferencijos atstovai nori atlikti apgavystė: neva patys TSRS nerusų tautybių piliečiai nori būti rusinami.

Taškento konferencijos rekomendacijos apie rusinimo priemonės, išdėstytos TSRS ministro drg. V. Jeliutino pranešime, periodinėje spaudoje nebuvo paskelbtos. Spėjama, kad šios rekomendacijos bus laikomos kaip slaptas įsakymas. Tuo tarpu šios rekomendacijos yra labai šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas.

Minėtų rekomendacijų autoriai nori išstumti lietuvių kalbą Lietuvoje (!) ne tik iš visuomeninio gyvenimo, bet ir iš lietuvių šeimų. Mat pradedant 1979 m. TSRS švietimo ministerija numato mokyti rusų kalbos ne tik moksleivius ir studentus, bet netgi vaikus nuo 5 metų amžiaus. Nieko sau! Tai bus „puiki“ dovana mūsų vaikučiams minint Tarptautinius vaikų gynimo metus. Pamanykite, nuo 5 metų amžiaus nerusas vaikas privalės mokytis svetimos kalbos!

Tas mums, lietuviams, primena anuos liūdnius carų Romanovų, Lenkijos ponų, kaizerinės bei hitlerinės okupacijos laikus, kai Lietuvoje buvo vykdoma rusifikacija, polonizacija ir germanizacija.

Mūsų vaikams ikimokykliniame amžiuje absoliučiai nereikalingas priverstinis rusų kalbos mokymasis, nes visi pedagogai puikiai žino, kad pirmiau reikia vaikus mokyti gimtosios kalbos, o rusų kalbą vaikai pakankamai gerai išmoksta mokykloje.

Juokinga ir liūdna! Lietuviai Lietuvoje privalo mokytis rusų kalbos, o lietuvių kalbos rusų mokyklose mokoma tik formaliai. Šių mokyklų mokiniai netgi neprivalo laikyti egzaminų iš lietuvių kalbos! Visai kas kita - rusų kalba: iš lietuvių mokinių griežtai reikalaujama mokėti rusų kalbą. Kas gi tai, jeigu ne sugrįžimas prie carų Romanovų epochos nacionalizmo, kai Lietuvoje mokyklos buvo apsodintos reakcingais pravoslavų popais bei rusų šovinistais, o visi dalykai dėstomi tik rusų kalba?!

V. Leninas ypač pabrėždavo visų piliečių auklėjimo internacionalizmo ir visiškos tautų lygybės dvasia svarbą. Teisingai sprendžiami nacionaliniai klausimai ir kova dėl visų tautų lygybės yra artimi visoms tautoms. Todėl ir Taškento konferencijos rekomendacijų autoriai privalėjo remtis šiais V. Lenino nurodymais. O dabar: kurgi čia tautų lygybė, jei lietuvių vaikams išplėsiama gimtoji kalba nuo 5 metų amžiaus? Mes neatsisakome mokytis rusų kalbos tiek, kiek jos reikia draugystei ir bendradarbiavimui su visomis kitomis TSRS tautomis, bet mes griežtai atsisakome rusifikacijos, beatodairiškai priešinsimės visoms rusiško nacionalizmo ir didžiarusiško šovinizmo apraiškoms. Mes negalime sutikti su asimiliacija - rusifikacija.

Turime nerašytą, bet žmonišką moralinį įstatymą: kurioje respublikoje gyvenimi, turi mokėti ir tos respublikos kalbą.

Ryžtingai nepritardami Taškento konferencijoje paruoštomis priemonėms, mes jokių būdu nesame riaušinininkai ar maištininkai. Mes nešaukiame: „Šalin!“ Mes tik giname savo gimtosios kalbos teises. Mes nesame šovinistai. Mums svetimos tautinių rietenų aistros. Mes už tautų draugystę. Bet niekuomet nesutiksime, kad iš mūsų atimtų gimtąją kalbą. Todėl reikalaujame TSRS tautų lygybės. Reikalaujame, kad žodžiai nesiskirtų nuo darbų.

Mes žinome ir matome, kad rusai anaip tol nėra mažųjų tautų šalininkai. Daug kas iš jų į respublikinę kalbą žiūri su panieka. Tačiau mes manome, jog tai klaidinga pažiūra. Visos nacijos turi teisę greta viena kitos gyventi. Tarp jų ir mes, lietuviai, esame kupini noro gyventi ir tobulėti, naudodamiesi savo kalba ir kultūra. Deja, netgi lozungas „socialistinis turiniu, o nacionalinis forma“ neteko prasmės, nes lietuvių kalba Tarybų Lietuvoje ujamą iš visuomeninio gyvenimo.

Ko buvo siekiama Taškento konferencijoje? Mūsų nuomone, atimti kalbą iš kitų nacijų, o rusų kalbą primesti kaip privalomą valstybinę.

Visai teisingai tokią politiką kitados V. Leninas kritikavo laikraštyje „Proletarskaja pravda“, Nr. 14 (1914 m. sausio 18 d.): „Faktiškai tai reiškia, kad didžiarusių, kurie sudaro Rusijos gyventojų mažumą, kalba primetama visiems Rusijos gy-

ventoams". Pasirodo, ir dabar yra „veikėjų", primenančių juodašimčius, kurie norėtų visų kitų tautybių žmones laikyti „ežio kailio pirštinėse".

Taškento konferencijoje buvo įrodinėjama, kad rusų kalba didi ir garbinga, galinti praturtinti kitų tautų literatūrą, duodanti galimybę draugauti ir dar turinti daug kitų pranašumų. Todėl konferencijos iniciatoriai tapo tokie „geri", kad panoro mus išmokyti rusų kalbos, o iš mūsų atimti gimtąją kalbą. Štai kokia pagarsėjusio „vyresniojo brolio" meilė!

Ir kaip čia žmogus neprisiminsi V. Lenino žodžių: „Mes geriau už jus žinome, kad Turgenevo, Tolstojaus, Dobroliubovo, Černiševskio kalba didi ir galinga. Mes labiau už jus norime, kad tarp visų pavergtųjų klasių, gyvenančių Rusijoje, be tautybės skirtumo susidarytų kiek įmanoma bendravimas ir broliškoji vienybė. Ir mes, suprantama, stovime už tai, kad kiekvienas Rusijos gyventojas turėtų galimybę išmokti didžiąją rusų kalbą. Mes nenorime tik vieno - prievartos elementų. Mes nenorime būti su lazda varomi į rojų" (Žr. „Proletarskaja pravda", Nr. 14, 1914 m. sausio 18 d.).

V. Lenino pacituotų žodžių įkandin mes, lietuviai, galime pareikšti štai ką: „Mes geriau už jus žinome, kad ne tiktai Turgenevo, Tolstojaus, Dobroliubovo, Černiševskio kalba didi ir galinga, bet taip pat ir lietuvių - Donelaičio, Daukanto, Maironio, Mieželaičio - kalba yra labai vertinama viso pasaulio lingvistų".

Mūsų kalba tyrinėjama daugelyje užsienio šalių. Antai Leipcige, Kopenhagoje, Helsinkyje, Upsaloje, Paryžiuje, Prahoje, Osle, Heidelberge, Getingene, Amsterdame, Prinstone, Lunde, Varšuvoje, Krokuvoje, Poznanėje lingvistai yra parašę daug mokslo veikalų apie lietuvių kalbą. Tokie įžymūs kalbininkai, kaip vokiečių P. Šleicheris, P. Neselmas, E. Frenkelis, lenkas J. Otremskis, norvegas Ch. Stangas, amerikietis V. Šmolstygas ir kiti mokslininkai itin vertina lietuvių kalbą. Todėl negalima leisti klastingu ir administraciniu būdu lietuvių tautą rusinti ir asimiliuoti pagal TSRS ministro V. Jeliutino įsakymą „Apie tolesnį rusų kalbos mokymo ir dėstymo priemonių tobulinimą sąjunginėse respublikose".

Mus stebina tas faktas, kad TSRS švietimo organai, priešakyje su ministru V. Jeliutinu, neįsiklauso į rusų visuomenės nuomonę. Net keista: administracija trokšta greičiau asimiliuoti nerusų tautybes, o padorūs rusai mus gina. Antai žymusis rusų kalbininkas Filipas Fortunatovas nuo 1878 m. Maskvos universitete pradėjo skaityti lietuvių kalbos kursą, nors tuo metu šioje aukštojoje mokykloje studijavo apie 50 lietuvių. O tuo pačiu metu Lietuvoje Vilniaus generalgubernatorius korikas Muravjovas žiauriai persekiojo lietuvių liaudį už lietuviškos maldaknygės ar laikraščio skaitymą. Kaip sakoma, kairė nežino, ką daro dešinė.

Ir tarybiniais laikais Maskvos universitete lietuvių kalbą dėsto M. Petersonas, V. Toporovas, V. Ivanovas, T. Bulygina ir kiti. Vadinasi, rusų visuomenės mokslininkai nėra rusifikacijos šalininkai, kaip kad pasireiškė Taškento konferencijos rekomendacijų rengėjai. Lietuvių kalbą ir apskritai baltų kalbas tyrinėja TSRS Mokslų akademijos slavistikos ir baltistikos institutas. Čia pagarsėjo vienas žymiausių tarybinės semiotikos kūrėjų, puikus orientalistas Vladimiras Toporovas. Jis kartu su TSRS MA nariu korespondentu Olegu Trubačiovu parašė įdomią studiją „Aukštutinės Padnieprės hidronimų lingvistinė analizė“, kurioje patikslinamos senosios baltų teritorijos ribos. Taip pat garsaus rusų rašytojo V. Ivanovo sūnus Viačeslavas Ivanovas daug rašo baltistikos klausimais. Jis 1979 m. balandžio 17 d. Vilniaus universitete apgynė daktaro disertaciją apie baltų ir slavų kalbų veiksmažodžio istoriją.

Daug nusipelnė lituanistikai Maskvos kalbininkai: Tatjana Bulygina, Jurijus Stepanovas, Tamara Lekomceva, Vladimiras Dybo, Svetlana Tolstaja, Vladimiras Žuravliovas ir kiti. Visa tai byloja, kad TSRS aukštojo ir spec. vidurinio mokslo ministras V. Jeliutinas turi išsiklausti į padorių rusų nuomonę ir atsisakyti rusifikacijos politikos.

Mūsų kalba pasižymi švelnumu, skambumu. Netgi keiksmažodžių joje nėra. Jei tūlas lietuvis ir nusikeikia, tai jis pasiskolina keiksmažodžius iš svetimos kalbos. Taigi lietuvių kalba turi teisę egzistuoti lygiai taip pat, kaip rusų ir kitos kalbos.

Teisingai galvoja visi mūsų tėvynainiai, kad rusų kalbai išmokti nereikia naudoti vėzdo. Panašiai yra sakęs ir V. Leni-

nas. Visa tarybinė gyvenimo eiga veda prie visų TSRS tautų suartėjimo. Tie lietuviai, kurie gyvenimo sąlygų yra verčiami mokėti rusų kalbą, pakankamai gerai ją išmoksta ir be Taškento konferencijos siūlomų socnacionalšovinistinių rekomendacijų. Nusikalstama prievarta mokant rusų kalbos priverstų prie nepageidaujamų pasekmių. Apie tai perspėjo ir V. Leninas: „Prievarta (lazda) prives tikrai prie vieno: ji apsunkins didžiajai bei galingajai kalbai prieigas prie kitų nacionalinių grupių, o, svarbiausia, paaštrins priešišumą, sudarys milijonus naujų trynimųsi, sustiprins susierzinimą, silpnins tarpusavio supratimą ir t. t.“ (Žr. „Proletarskaja pravda“, Nr. 14, 1914 m. sausio 18 d.).

„Kam to reikia? - klausia V. Leninas. - Rusų tautai, rusų demokratijai šito nereikia. Ji nepripažįsta jokios nacionalinės priespaudos“.

Naujoji TSRS konstitucija (§36) garantuoja piliečiams mokymas su vietinių gyventojų dėstomąja kalba, taigi skelbia negaliojant bet kokias kitos nacijos privilegijas. Vadinasi, negalima siaurinti ir lietuvių teisės mokytis gimtąją kalbą.

Marksistai verti pagarbos, kad kovoja su nacionalizmu visomis jo raiškos formomis. Tačiau reakcingasis šovinizmas, pasireiškęs minėtoje Taškento konferencijoje, stengiasi suteikti privilegijas rusų tautai, pasmerkdamas visas kitas TSRS tautas nelygiateisei padėčiai.

Taip besiklostant padėčiai, daugeliui norėtusi paklausti: koks skirtumas nacionaline prasme tarp mūsų būklės dabar, socializmo sąlygomis, ir tarp mūsų tėvų būklės, kai juos valdė Rusijos carai? Kas gi mūsų nacijos gyvenime pasikeitė? Carai stengėsi rusinti ir priversti lietuvius priimti pravoslaviją, o brandaus socializmo sąlygose stengiamasi ne tik surusinti, bet ir įskiepyti naują, dogmatizuotą religiją - ateizmą.

Nuo senų laikų nemažai lietuvių gyvena tuose rajonuose, kurie dabar, po Antrojo pasaulinio karo, yra priskirti Baltarusijai. Lietuviai, gyvenantys Baltarusijoje, rūpinasi, kad būtų leista katalikų kunigui iš Lietuvos apsigyventi Baltarusijoje. Tačiau jau 30 metų, kai nei centriniai TSRS organai, nei Baltarusijos TSR valdžia neduoda sutikimo. O. juk aišku ir su-

prantama, kad kunigai nenuvers valdžios. Čia slypi klasta: jei lietuviai Baltarusijoje nori išgirsti Dievo žodį, privalo mokytis lenkų kalbos. Kaip žinoma, lenkų kalba, kaip slavų, yra artimesnė rusų kalbai. Vadinasi, ir čia slypi noras greičiau asimiliuoti liaudį. Ko mes, lietuviai, norime? Kaip visos tautos, taip ir mes, lietuviai, mylime savąją kalbą ir turime teisę ją ginti. Jeigu sąmoningas žmogus brangina ir myli savo gimtąją kalbą, tai jis anaip tol nėra nacionalistas: žmogui gimtoji tėvų kalba ir religija yra pats brangiausias turtas. Mums, lietuviams, gimtoji kalba skamba maloniai, kaip gražiausia simfonija. Kaip mūsų protėviai gynė gimtąją kalbą ir tikėjimą, taip ir mes pasiruošę ją ginti, negailėdami jokių aukų.

Dažnai girdime ir skaitome, jog rusai pasipiktinę, jog Amerikoje asimiliuojami indėnai ir kitos tautelės. Jei rusai smerkia amerikiečius dėl asimiliacijos, tai kodėl jie patys, priešakyje su ministru V. Jeliutinu, daro panašų nusikaltimą?

Taškento konferencijoje buvo skelbiama: „Rusų kalba yra ir turi būti draugystės ir bendradarbiavimo kalba“. Ši tezė net neverta kritikos. Žmonių santykius tvarko ne kalba, o teisingumas ir abišalė pagalba. Rusijos carai ir Rusijos marksistai kalbėjo rusiškai, bet jie degė baisia neapykanta vieni kitiems, ir jų kova, kaip žinoma, baigėsi baisiu kraujo praliejimu.

Matyt, Taškento konferencijos rekomendacijų autoriai laikosi tos nuomonės, kad Tarybų Sąjungoje tuomet bus gerai, kai visi tobulai išmoks rusų kalbą ir taps ateistais. Taip galvodami jie klysta. Diplomatai susitinka ir derybose dažnai jie kalba vieni kitiems nesuprantama kalba, t. y. su vertėjais, bet, jei turima geros valios, derybos baigiasi net pasibučiavimu. Kaip matyti, Taškento konferencijos autoriai neturėjo nei sveiko proto, nei geros valios, siekdami, kad Tarybų Sąjungos tautos būtų nukreiptos į draugystės ir bendradarbiavimo kelią.

Mes, lietuviai, esame įsitikinę, kad Jūs, Leonidai Iljičiau, atkreipsite dėmesį į tautų padėtį Tarybų Sąjungoje, pakelsite protesto balsą prieš šovinizmo apraiškas Taškento konferencijoje.

Didžiausieji XIX amžiaus nuosekliausi demokratijos atstovai K. Marksas ir F. Engelsas mokė: „Negali būti laisva tauta, kuri engia kitas tautas“. Nederėtų to pamiršti ir šiuo metu.

Todėl prašome Jūsų duoti nurodymą atitinkamiems TSRS organams uždrausti Taškento konferencijos rekomendacijų įgyvendinimą, nutraukti lietuvių tautos rusifikaciją ir ateizaciją, nepažeidinėti žmogaus teisių.

Pasirašė: *Kun. Bronius Laurinavičius,*
Adutiškio parapijos klebonas

Adutiškis, Švenčionių rajonas

1979 m. liepos 25 d.

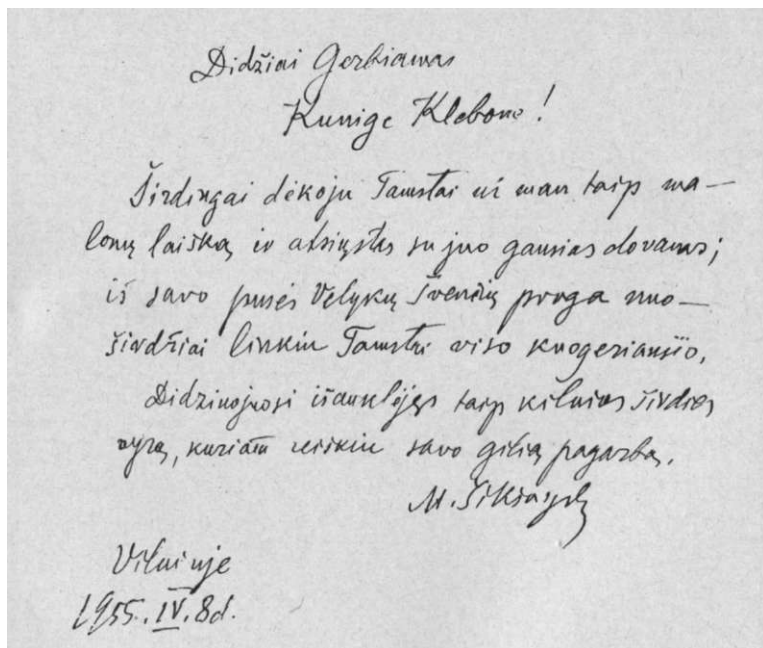
Trečioji dalis

ATSIMINIMAI APIE KUNIGĄ
BRONIŲ LAURINAVIČIŲ

Broniaus Laurinavičiaus klasė 1937 m. Pirmoje eilėje trečias iš kairės - mokytojas Vincas Martinkėnas, ketvirtas - Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius Marcelinas Šikšnys

Vytauto Didžiojo gimnazijos buvusio direktoriaus Marcelino Šikšnio 1955 m. balandžio 8 d. laiškas kun. B. Laurinavičiui. (PA)

Pasakoja giminės, jaunystės draugai

Jadvyga Laurinavičiūtė-Pranskienė

Neblėstantis šviesus dėdės atminimas

Gimiau 1936 m. lapkričio 20 d. Gėliųų kaime, Gervėčių parapijoje, Astravo rajone. Mano mama - Malvina Laurinavičiūtė, tėvelis - Antanas Laurinavičius, kun. B. Laurinavičiaus brolis. Mūsų šeimoje augo 4 vaikai: brolis Edvardas, sesuo Birutė, aš ir sesuo Marytė, kuri mirė būdama 3 metų. Mamytė Malvina mirė nuo džiovos 37 metų. Man buvo 13 metų, o seseriai Birutei - 5-eri. Tėvelis vedė kitą žmoną. Kunigas Bronius Laurinavičius pažadėjo sergančiai mamytei rūpintis jos vaikais.

Atsimenu, kai, būdamas klieriku, dėdė, atvažiavęs atostogų, rūpindavosi mumis, mažais. Būdavo apriša balta skaryte taip, kaip senutės rišasi (kad saulė į akis nešviestų), nors man tas ir nelabai patikdavo, paima mane už vienos rankos, brolių Edvardą už kitos ir einam į laukus pas dirbančius tėvelius. Aš šokinėju čia ant vienos kojos, čia ant kitos ir dainuoju:

*Ant gilių marelių nendrelė liūliavo,
Neklausyk, mergele, bernelis melavo...*

O dėdė traukia kitą posmą:

*Ant gilių marelių nendrelė liūliavo,
Neklausyk, Jadzyte, Edvardas [brolis] melavo..*

Saulė beria į žemę spindulius, dūzgia bitutės, žydi žolynai, iš abiejų kelio pusių svyra auksinės rugių varpos, o dėdės sutana plevena virš dulkėto kaimo kelio... Mums linksma, gera ir saugu.

Grįžtu į vaikystės dienas. Buvau 7-erių, kai su broliu Edvardu ir seneliais (kunigo tėvais) atvažiavome į Vilnių. Apsistojome pas pažįstamus Basanavičiaus gatvėje.

Didžiulį įspūdį paliko Arkikatedros zakristija su aukštais skliautais, mergaitės tautiniais drabužiais su gėlėmis rankose ir

balta gėlyte plaukuose: jos rengėsi sveikinti ką tik išventintus kunigus. Tai buvo 1944 m. birželio 4 d. Tą dieną buvo išventintas kunigu ir mano dėdė Bronius Laurinavičius.

Kun. B. Laurinavičiaus primicijos įvyko Gervėčių bažnyčioje 1944 m. birželio 18 d. Gėliūnų kaimo mergaitės nupynė didelį ažuolo vainiką ir juo apjuosė kelią nuo klebonijos į bažnyčią, kuriuo ėjo jaunas kunigas. Vainiku buvo papuošta ir jo kėdė. Į primicijas susirinko labai daug žmonių. Bažnyčia, šventorius ir miestelis buvo pilni žmonių. Po šv. Mišių primiciantas palaimino tėvelius, gimines, o visiems žmonėms dalijo paveikslėlius ir laimino. Man buvo dviguba šventė: tą dieną aš priėmiau Pirmąją šventąją komunią. Ją gavau iš dėdės kunigo rankų. Šia proga man buvo pasiūta balta suknelė ir veliumas, o dėdė padovanojo juodą kryželį su baltom blizgančiom akutėm. Tai buvo laimingiausia diena mano gyvenime! Po komunijos dėdė pasilenkė ir pabučiavo mane.

1951 m. sausio 27 d. mirus mamytei, tėvelis pasitarė su savo seserimi Julija ir nutarė neduoti žinios kun. B. Laurinavičiui: buvo sunkūs laikai, žmonės trėmė į Sibirą, suimtinėjo. Po mamytės mirties man teko būti šeimininke. Nusilpus mano sveikatai, teta Julija patarė tėveliui išsiųsti mane pas dėdę kunigą į Kalesninkus. Važiavau viena iš Eišiškių į Kalesninkus, po to 12 km ėjau pėsčia ir visą kelią kalbėjau rožančių. Priėjau prie klebonijos ir girdžiu močiutės balsą, šaukiantį vištas: „cip cip cip“. O aš šaukiu: „Močiute, močiute“. Apsikabinom abi ir apsiverkėm... Ji sako: „Našlaitėle tu mano“. Ten buvau mėnesį. Būdavo, atsisėdam prie stalo valgyti vakarienės - vakarienė visada būdavo ta pati - virtos bulvės ir rūgštus pienas arba šaltibarščiai. Aš labai norėdavau valgyti su raugintais agurkais, bet dėdė man sutrina bulves, įdeda sviesto gabalėlį ir sako: „Valgyk, kas maistingiau“.

Mano dėdė kun. Bronius Laurinavičius man davė viską, kas brangiausia - tikėjimo, tikros krikščioniškos meilės suvokimą ir troškimą pagal ją gyventi. Ir davė ne žodžiais, o pavyzdžiu, kurį aš regėjau daugel metų.

Mano atsiminimuose, be dalykų, bylojančių apie jo asmenybę, galbūt yra daug ir tokių faktų, apie kuriuos buvo kal-

bėta knygoje: tai darbai statant, remontuojant, puošiant bažnyčias, ugdant gyvąją Bažnyčią. Tai mano regėto ir žavėjusio jo gyvenimo dalis.

Pradėsiu nuo kunigiško darbo pradžios.

Švenčionys (1944-06-30-1946-01-23). Čia jis buvo vikaras. Tai pirmoji Broniaus Laurinavičiaus parapija. Po metų buvo iškeltas į Ceikinius (Švenčionių r.).

Ceikiniai (1946-01-23-1948-08-09). Ceikiniuose jis buvo administratorius. Bažnytėlė nedidelė, medinė. Tais sunkiais laikais pradėjęs savo kunigišką veiklą, Bronius Laurinavičius iš abiejų bažnyčios šonų pristatė priestatus, nes nebuvo zakristijos. Padarė didelę komodą bažnytiniams rūbams sudėti, pastatė šventoriuje geležinius vartus. Tautodailininkas Vladas Kucka, kilęs iš Gervėčių parapijos Knystuškių kaimo, iš medžio ištėkino procesijai didelių karolių rožančių, kurį per naktį savo rankomis suvėrė pats kunigas B. Laurinavičius. Kitą dieną procesijos metu maži berniukai delneliuose nešė rožančiaus didžiulius „Tėve mūsų“ karolius. Paruošė velykinį Kristaus karstą. Labai gražiai sutvarkė Ceikinių kapines: tako šonuose buvo pasodintos mažos eglutės. Jo iniciatyva buvo išausta graži lininė bažnytinė Šv. Kazimiero vėliava. Ceikiniuose įžiebė tikėjimo ugnį. Nekreipdamas dėmesio į valdžios draudimus, parengė labai daug vaikučių pirmajai Komunijai, pats juos mokė ir egzaminavo.

Pradėjęs kunigauti Ceikiniuose, pas save pasiėmė savo tėvelius. Mano tėvui kunigas dėdė pasakė: „Tėvai pagyveno pas jus, o dabar lai pagyvena pas mane“. Tad mano tėvas pririšo prie vežimo karvę, sukrovė asmeninius daiktus, kiaules, paršiukus ir su seneliais išvažiavo į Ceikinius. Tuo laiku nebuvo jokio transporto, tik arklių traukiamas vežimas, o reikėjo nuvažiuoti 80 km. Prieš išvykstant seneliams sakiau: „Pakelėj pririškite karvę prie stulpo ir grįžkite atgal“. Labai mylėjau senelius, ir jiems išvykus, mes su mama dažnai verkdavom, kad kunigas dėdė pasikvietė juos pas save.

Kalesninkai (1948-08-09-1956-09-23). Paskirtas į Kalesninkus klebonu, kun. Bronius Laurinavičius nuo pirmos dienos imasi darbo. Bažnyčia didelė, graži, bet neįrengta. Nebuvo altoriaus, tik paveikslai ant sienų kabojo. Jis įvedė lietuviškas pamaldas.

Pastatė tris gražius altorius: didžiajame - Marija Škaplierinė, dešiniajame - Kristus neša kryžių, kairiajame - Marijos ėmimas į dangų. Atliko daug darbų: bažnyčioje sudėjo naujas grindis, padarė suolus, klausyklą, sakyklą, naujas Kryžiaus kelio stotis, velykinį Kristaus karstą ir Kalėdų Betliejų. Bažnyčios vidų papuošė dailininkės vienuolės Teodoros Kriauciūnaitės naujais paveikslais. Šventoriuje prieš centrines duris pastatė gražų didelį paminklą: stovi Kristus, ištisęs rankas, tarsi laukia visų ateinančių. Pradėjo šventoriaus aptvėrimo darbus ir vėl reikėjo palikti, pasak jo, mylimuosius Kalesninkus ir važiuoti į Švenčionėlius.

Kalesninkuose gyveno labai sunkiai. Kadangi valstybė buvo atėmusi iš bažnyčios kleboniją ir įsteigusi ten apylinkės būstinę, reikėjo pačiam ieškotis gyvenamosios vietos. Nuomojosi trijų mažų kambarėlių butelį su maža virtuvėle, kur apsigyveno su tėveliais ir šeimininke. Viename pereinamajame kambarėlyje, kuris buvo kartu valgomasis ir miegamasis, gyveno kunigas Bronius. Jis miegojo nedidelėje geležinėje lovoje su šiaudiniu čiužiniu. Šalia lovos - valgomasis stalas, o prie sienos - knygų lentynos, užtiestos užuolaida. Per kunigo kambarį vaikščiojo tėveliai. Tėvelių kambarėje buvo dvi geležinės lovos, taip pat su šiaudiniais čiužiniais, kampe - lentynos su knygomis. Trečiame kambarėlyje gyveno šeimininė Ievutė. Mes su močiute miegodavome siauroje geležinėje lovelėje - jos galva, mano kojos; nebuvo vietos net sudedamai lovai pastatyti.

Švenčionėliai (1956-09-23-1968-03-18). Klebonas Bronius Laurinavičius Švenčionėliuose randa nedidelę, medinę Šv. Edvardo bažnytelę. Sumano statyti naują Švenčiausiosios Mergeinės Marijos Sopulingosios bažnyčią. Kunigas nuėjo ilgą kryžiaus kelią, kol gavo leidimą naujos bažnyčios statybai. Gavęs leidimą per pamokslą paskelbė parapijiečiams, jog altoriaus pastatymui reikia akmenų. Kiekvieno ateinančio į bažnyčią paprašė atnešt po akmenėlį. Ir sunešė parapijiečiai didelę krūvą. Akmenis nešė ir suaugę, ir vaikučiai savo krepšeliuose kad ir po mažą akmenėlį.

Dievui padedant, kun. B. Laurinavičius buvo ir architektas, ir buhalteris, ir tiekėjas, ir statybininkas. Parapijiečiai taip pat dirbo kaip bitelės, negailėdami nei savo laisvalaikio, nei jėgų.

Tai buvo lyg Dievo duotas stebuklas. Bažnyčia pradėta statyti 1957 m. Visi sunkiausi darbai gulė ant kun. B. Laurinavičiaus pečių. Tuo laiku didelė problema buvo įsigyti statybinių medžiagų. Kadangi žmonės ne visada galėdavo kunigui padėti įsigyti šių medžiagų (bijojo netekti darbo dėl suteiktos pagalbos kunigui), o pats ne visur galėjo prieiti, jam daug padėjo 80-metis jo tėvelis Jurgis: jis eidavo su laišku rankose ir gaudavo visko, kas reikalinga statyboms. Jis saugojo bažnyčios statybines medžiagas ir dirbo kitus darbus, kiek leido sveikata.

Kunigas turėjo dviratį, su kuriuo bažnyčios statybai pats suvežė iš stoties toną cemento. Grįždavo į kleboniją apdulkėjusia sutana. Dirbdavo be poilsio. Kartais miegodavo vos kelias valandas arba tiesiog nusnūdavo galvą padėjęs ant rašomojo stalo. Yra pats sakęs, kad jo pamokslai kartais būdavo neįdomūs; neturėdavo laiko jiems pasiruošti, nes darbo diena truko 24 valandas. Buvo be galo vaišingas ir gailestingas. Niekada vienas nevalgydavo prie stalo. Dažnai pas jį užeidavo dvi ligonės seserys lenkės ir jis visada jas pakviesdavo kartu valgyti. Mielai kalbėdavosi su atvykstančiu vyriškiu kareiviška miline ir avinčiu klumpėm, jį vaišindavo. Jo gera širdis visus matė, guodė ir užjautė.

Nors Švenčionėlių parapijoje ir labai būdavo užimtas statybomis, mes, našlaičiai, visada" sulaukdavome dėmesio, šilumos ir patarimų. Tik kunigo dėdės dėka išvažiavau į Vilnių. Gyvendama pas draugę neturėjau ant ko miegoti. Vieną dieną pats dėdė iš Švenčionėlių traukiniu man atvežė sudedamą lovėlę ir dar paklausė, ar turiu kuo pakloti. Niekada neužmiršiu jo gerumo. Lankydavo namuose senelius, vaikams visada būdavo paruošęs pilnas kišenes saldainių, riestainių, riešutų. Pasisveikindavo su kiekvienu žmogum, o vaikučiams paglostydavo galvutes. Kun. B. Laurinavičius visą gyvenimą kovojo su girtuoklyste. Išgirdęs, jog per laidotuves bus geriama degtinė, atsisakydavo patarnauti ir neidavo į jokių kompromisus. Iš sakyklos prašė blaiviai švęsti Kalėdas, Velykas. Jo tikslas buvo pasiektas - Ceikiniuose, Kalesninkuose, Švenčionėliuose per laidotuves nebūdavo jokių alkoholinių gėrimų.

Įsiminiau tokį atsitikimą. Pirmoji žiema Švenčionėliuose. Atvežė krikštyti vaikelį. Kūmai kunigui davė lauktuvių: tortą

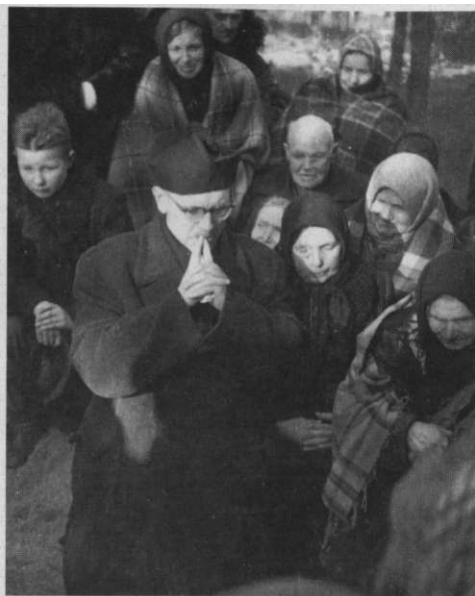
ir butelį degtinės. Kunigas pasipiktino ir liepė man degtinę išnešti į lauką ir išpilti, o kad nebūtų kvapo, liepė paimti šluotą ir užšluoti. Panašiais būdais kovodamas savo parapijoje buvo sustabdęs girtavimo marą.

Kunigą labai mylėjo vaikučiai, jis mokėjo juos pakviesti prie altoriaus. Berniukai patarnaudavo Mišioms, mergaitės - procesijoje barstydavo gėlytes. Per pakylėjimą vaikučiai bėgdavo iš visų bažnyčios kampelių, kad balsu pareikštų pagarbą Jėzui: „Jėzau, aš Tave myliu“.

Atvykęs į Švenčionėlius, kun. Bronius įsikūrė senoje klebonijoje: du kambariai ir virtuvė. Vienas kambariukas - tai pačiai šeimininkei Ievutei, kilusiai iš Ceikinių parapijos, o antrą kambarį pertverė pusiau: sau ir tėvukams, kur tilpo tik dvi siauros geležinės lovos. Kambariukai buvo be durų. Kaip pertvara buvo mano išsiuvinėtos užuolaidėlės. Per jo kambarį turėjo vaikščioti tėvukai. Prie sienos - lentynos su knygomis, prie lango - rašomasis stalas, siaura geležinė lova su šiaudiniu čiužiniu, ant taburetės - praustuvė, viduryje kambario - valgomasis stalas, ant sienos - pakaba paltui ir sutanai pakabinti; spintos neturėjo. Štai ir visas turtas. Visa tai rodo, kaip kukliai jis gyveno. Aš pasiūdavau baltinius iš drobės, o nosines - iš baltos medžiagos. Prieš Šv. Velykas duodavo savo mamai suadyti puskojines, nes bažnyčioje Didįjį Penktadienį guldavo kyžium nusiavęs batus.

Norėjo padidinti seną kleboniją: išliejo fundamentą, bet vietinė valdžia nedavė leidimo statyti.

1962-01-18 - skaudi netektis: mirė jo mylima mama Elena, o po 8 mėnesių į amžinybę iškeliaavo ir jo pagalbininkas - tėvelis Jurgis. Su dideliu skausmu širdyje išlydėjo juos į amžino poilsio vietą - į gimtinės Gėliųų kaimo kapinaites. Jis labai skaudžiai ir jautriai išgyveno tėvų netektį. Atsisveikindamas su motina, išbučiavo jos rankas, kojas, gimtą žemę, graudžiais žodžiais padėkojo jai, kad jį nešiojo ant rankelių, kad vedžiojo į bažnyčią, paprašė atleidimo gal už kokią padarytą užgaulę. Sudėjęs rankas klūpėjo prie kapo duobės tol, kol mama buvo užkasta. Dėl tokio kunigo jautrumo buvo visi sujaudinti: verkė kartu su juo. Laidotuvėse dalyvavo kunigai: Kazimieras Pukėnas, Jonas Lauriūnas, Stanislovas Chodygo, Vladas Gimžauskas, Antanas Dilys.

Kun. B. Laurinavičius
laidojant motiną.
1962 m.

Kun.
B. Laurinavičius
prie tėvo karsto

Kun. B. Laurinavičius
prie tėvo kapo. 1962 m.

Kun. B. Laurinavičius
su seserimi Jule
prie paminklo tėvams
Gėliūnų kaimo
kapinaitėse

Norėdamas įamžinti savo tėvų atminimą, Gėliūnų kapinėse pastatė paminklą su užrašu: „Kas tiki, gyvens per amžius". „Čia ilsisi Laurinavičienė Elena, 1880-1962 m. Laurinavičius Jurgis, 1879-1962 m." Viename paminklo šone užrašė: „Tavo žodžiai, brangus Tėveli, pasakyti man stojant į kunigų seminariją: „Tai žiūrėk!" visuomet skamba mano ausyse! Ačiū! Kun. Bronius". Kitame paminklo šone parašyta: „Kuo aš esu - esu dėkingas Tau, Brangioji Mamyte. Kun Bronius". Ketvirtoje, paminklo pusėje iškalta Švenčionėlių bažnyčia. Tai kaip atminimas tėveliui - uoliam bažnyčios statybos talkininkui. Šis paminklas tėveliams yra vienintelis 38 metų kunigystės uždarbis. Paminklą suprojektavo, padarė ir labai per didelius vargus atvežė garsus Lietuvos skulptorius Antanas Kmieliauskas.

Dievui padedant, Švenčionėlių bažnyčios statyba baigta per dvejus metus ir 1959 m. rugpjūčio 9 d. pašventinta. Į bažnyčios pašventinimo iškilmės buvo išsiųsti kvietimai daugeliui kunigų. Bažnyčią pašventino Vilniaus vyskupas Julijonas Steponavičius. Iškilmės buvo labai gražios, didingos.

Senosios bažnyčios altoriaus vietoje kunigas Bronius pastatė didelį Švč. Jėzaus Širdies paminklą, ant kurio užrašyta:

„Čia stovėjo 1905-1959 m. kun. Jono Burbos statyta pirmoji Švenčionėlių Šv. Edvardo bažnyčia". Pačios bažnyčios vietoje pasodino gražių dekoratyvinių medelių, gėlių.

Iš likusių nuo bažnyčios statybinių medžiagų kun. Bronius pastatė parapijos kleboniją, kur pats apsigyveno. Planavo rūsyje įrengti centrinį namo ir bažnyčios šildymą, bet, kadangi jo veikla labai nepatiko tuometinei valdžiai, jis buvo iškeldintas iš klebonijos į dviejų kambarių nedidelį butą, esantį už dviejų kilometrų nuo bažnyčios. Į senąją kleboniją sugrįžti negalėjo, nes jau buvo apsigyvenęs vargonininkas su šeima.

Per paskutinį atsisveikinimo su parapija pamokslą paskelbė neįvykdytų darbų sąrašą: „Palieku padarytą bažnyčios apšildymo projektą - nespėjau, o norėjau, kad žiemą nesusaltumėte, taigi kitas klebonas padarys". Jo projektas buvo įvykdytas tik po 16 metų.

Labai sunku buvo skirtis kun. Broniui su savo mylimais Švenčionėliais. Paskutinį sekmadienį Švenčionėlių vidurinės

mokyklos direktorius Zenonas Baranauskas specialiai padarė tėvų ir vaikų susirinkimą, norėdamas, kad kuo mažiau parapijiečių ateitų atsisveikinti su kunigu. Tačiau jis labai apsiriko: bažnyčia buvo pilnutėlė. Vaikučiai su gėlytėmis rankose stovėjo po du nuo altoriaus iki durų. Per visą kunigavimo laiką kun. B. Laurinavičius labai mylėjo vaikučius, kvietė juos prie altoriaus ir už tai buvo ištremtas iš Švenčionėlių. Mišiose tar-naudavo kartais 10 ir daugiau vaikučių. Visus labai sugraudino klebono pasakytas eilėraštis:

*Lakštingalėle, mažas paukštelī,
Kodėl nečiulbi ankstų rytelį?
Kaip aš čiulbėsiu ankstų rytelį, -
Piemens išdraskė mano lizdelį.*

Klebonas palinkėjo, kad parapijiečiai eitų tiesiu keliu, kad giedotų dar stipriau ir garsiau, o jis girdėtų, „iš kokios šalelės vėjas atneša vaikučių balselius“. Visus palaimino. Žmonės tiesiog verkė balsu. Paskutinį vakarą prieš išvykdamas su dovanomis aplankė senelius, kurie negalėjo atvykti į bažnyčią, ir namo grįžo jau po vidurnakčio.

Taigi per vienuoliką su puse kunigavimo metų Švenčionėliuose daug padaryta, ir nė vieną kartą neturėjo laiko nueiti prie Žeimenos upės, nors ir buvo netoliese, nors ir labai mylėjo gamtą ir grožį...

Adučiškis (1968-03-19-1981-11-24). Nebuvo poilsio ir čia. Bažnyčia didelė, graži, bet jam norėjosi padaryti ją dar gražesnę. Pirmiausia imtasi grindis dėti. Didelių talkų metu iš bažnyčios arkliais buvo išvežama žemė, smaluojami ir dedami balkiai. Atlikus paruošiamuosius darbus, „eglute“ buvo dedamos grindys ir galiausiai kelias sluoksniais lakuojamos. Iš lauko pusės akmeniniame fundamente iškalamos ventiliacinės angos, kuriose įstatomas apsauginis tinklelis. Bažnyčios vidinė siena bei kolonos apkalamos pusantr metro aukščio dailylentėmis. Padarė kėdes, išaudė takus, bažnyčios sienas išdažė, išdekoravo paveikslais. Langams buvo užsakyti vitražai, tačiau tesuspėjo įdėti tik du vitražus.

Subūrė vaikų ir jaunimo bažnytinį chorą, sutvarkė procesijos drabužius, aplink bažnyčią plytelėmis išgrindė takus, baž-

nyčią apsodino rūtomis. Šventoriuje padarė gražias vazas gėlėms sodinti. Kiekvienas kaimas turėjo jam priskirtą vazą, kur parapijiečiai sodindavo ir prižiūrėdavo gėles. Šventoriuje pastatė didelį gražų akmeninį paminklą bažnyčios statytojui kun. Benediktui Krištaponiui.

Klebonijoje ir bažnyčioje įrengė centrinį šildymą. Bažnyčią apdengė nauja skarda, padarė stogvamzdžius. Iš aukšto šakoto ažuolo šventoriuje pastatė labai gražų kryžių. Kryžiaus pastatymo iškilmių metu vyrų būrys jį nešė aplink bažnyčią. Iškilmingai pastatytas kryžius buvo apipintas ažuoliniu vainiku ir pašventintas.

Kunigas nuolat rūpinosi atvykstančiais iš tolimesnių kaimų ir Baltarusijos. Klebonijoje ant stalo stovėdavo puodeliai arbatai, cukrus, kad užėję žmonės ar pakeleiviai galėtų sušilti. Krikštykloje ant stalo stovėjo uždengtas stiklinis indas su žindukais, elektrinis įdėklėlis pieno buteliukui pašildyti. Į krikšto apeigas atvykusius tėvelius pakviesdavo dalyvauti šv. Mišiose, o vaikelį slaugyti palikdavo jų atvykusiai močiutei. Kun. B. Laurinavičius kaip galėdamas rūpinosi visais. Kad tikintieji žiemą nesusaltų bažnyčioje, pats pakaitomis su sesute ir šeimininke naktimis kūrendavo katilinę.

Pas artimesnių kaimų ligonius vasarą važiuodavo dviračiu. Tikintieji iš Baltarusijos pas ligonį veždavo mašinomis ir motociklais. Užsidėdavo šalną ant galvos, apsiaudavo guminiiais batais, nes pavasarį dėl blogų kelių ne visur buvo galima pravažiuoti, tad tekdavo eiti ir pėsčiomis. Rudenį ir žiemą nešiodavo aulinius batus su kaliošais, kuriuos kambaryje nusiaudavo. Visą advento ir gavėnios laikotarpį, išskyrus sekmadienį, nevalgė mėsos. Visai nevalgė saldumynų.

Per visą savo gyvenimą kunigas B. Laurinavičius buvo saugumo akiratyje, todėl daug ką buvo išslapstęs: rankšluostį su Lietuvos himnu - pas Bronytę, maldaknyges ir katekizmus - pas Ciprutę, o visus raštus paslėpęs pas Reginą Krickienę bičių avilyje. Kunigas rėmė tremtinius ir politinius kalinius. Siuntė į lagerius siuntinius. Moraliai ir materialiai rėmė lageryje kunigą Kazimierą Vasiliauską, kun. Vladą Gimžauską, kun. Antaną Dilį, Romualdą Ragaišį, Antaną Terlecką ir daugelį kitų.

Rūpinosi ir Gudijos lietuviais. Gėliųų ir kitus aplinkinius kaimus aprūpindavo lietuviškomis maldaknygėmis, katekizmais ir laidotuvių giesmynais. Važiuodami į Maskvą dėl bažnyčios gervėtiškai užsukdavo pas kunigą pasitarti. Gervėčių bažnyčia neturėjo kunigo, nes parapijos kunigas Stanislovas Chodyga buvo kalėjime. Iškentėjęs kalėjimą, būdamas silpnos sveikatos ir garbaus amžiaus, sugrįžęs į Gervėčius jis mirė. Į Gervėčius buvo paskirtas kunigas lenkas, nemokantis lietuvių kalbos. Parapijiečiai tuo buvo nepatenkinti. Surinkę daug parašų, delegatai atvyko pas kun. B. Laurinavičių gauti patarimų, pamokymų. Per visą naktį rašė prašymą į Maskvą, kad į Gervėčius būtų paskirtas kunigas, mokantis lietuvių kalbą. Šį prašymą su visais parašais nuvežė Julija Karmazienė iš Peliagrindos kaimo.

Kun. B. Laurinavičius 1980 m. dalyvavo savo tetos Emilijos laidotuvėse tėviškėje, Gėliųų kaime. Po laidotuvių nutarė aplankyti Gervėčių internatinę mokyklą, kur mokėsi daug lietuvių vaikų. Ta žiema buvo labai šalta ir snieginga. Kunigas, išlipęs iš mašinos, pasikėlęs sutaną brido per sniegą į mokyklą. Tai pamatę per langus, mokyklos mokytojai nepasirodė; tik mokyklos valytojos sutiko jį, sukvietė lietuvius vaikus ir jis juos pavaišino. Buvo labai laimingas, kad jis pirmasis kunigas, peržengęs mokyklos slenkstį; išeidamas visus palaimino. Nuolat rūpinosi, kad Baltarusijos lietuvių salose vaikai būtų mokomi lietuvių kalba.

Kun. B. Laurinavičius visada apmokėdavo atvažiavusiųjų kelionės išlaidas, būtinai pavaišindavo arbata. Labai džiaugdavosi atvykusiais svečiais. Išlydėdamas skindavo gėles ir mesdavo ant mašinos. Didelė šventė Adutiškyje buvo Škaplierinės atlaidai. Dažnai į talką virtuvėje šeimininkei talkinti pakviesdavo mane ar kitas dukterėčias. Rūpinosi visų mūsų sveikata. Kai įsijungė į Helsinkio grupę, atvažiavo į Adutiškį per Škaplierinės atlaidus du pilni autobusai jaunimo, vaikų ir pagyvenusių žmonių su gėlėmis sveikinti kunigo. Kunigas, ką turėjo, tą sunešė ant stalo: visi vaišinosi, šnekučiavosi, pasivaišinę pagiedojo, vaikučiai gražių eilėraščių padeklamavo. Kitą dieną kun. Bronius palydėjo mane į autobusų stotį ir paprašė pa-

kviesti kun. Kazimierą Vasiliauską ir dar keletą kunigų sutartą valandą susirinkti mano bute Vilniuje. Aš pasakiau, kad reikia, jus, dėde, pasveikinti išijungimo į Helsinkio grupę proga, bet dėdė atsakė, kad dabar greičiau jį pasodins.

Įvairių asmeninių švenčių proga nupirkdavome prisiminimo dovanų. Jis jas priimdavo, bet atiduodavo kitiems. Kad būtų šilčiau, nupirkome kilimą, patiesėme kambaryje ant grindų, bet jis norėjo iš karto jį nešti į bažnyčią. Tik po žūtis kilimas buvo patiestas ir paliktas bažnyčioje (išpildytas jo noras).

Kiekvienais metais mirties dieną pagerbdavo savo tėvelius, aukojo už juos Mišias, į kurias atvažiuodavo pilnas autobusus švenčionėliškių. Po Mišių - svetinga, vaišinga vakarienė.

Verbų sekmadieniui gaudavau užsakymą - nupirkti vaikučiams verbų. Vėliau su šeimininke skindavome įvairias laukų, darželių gėles, augalus, džiovindavome ir šeimininkė pati darėdavo verbas, žvakes, o kun. Bronius išdalydavo vaikučiams. Nepamirštama buvo Motinos diena. Dėdė mane paprašė nupirkti daug gėlių ir po šv. Mišių išdalijęs vaikams po gėlytę liepė pasveikinti savo mamytės. Po šv. Mišių kunigas pakvietė mamytės ir vaikučius į kleboniją, kur vaišino tortais ir saldainiais. Po vaikučių choro repeticijų klebonijoje trepsėdamas kojomis kartu su vaikučiais šokdavo ratelius.

Mylėjo gamtą. Gėrėjosi paukštelių čiulbėjimu. Prie klebonijos lango žiemą buvo pritaisyta lesyklėlė paukšteliams lesinti. Atskrisdavo ir genys.

Labai įsimintinas buvo Gyvojo Rožančiaus perdavimas Aušros Vartams. Vieną sekmadienio rytą ruošiantis į bažnyčią Vilniuje, į duris paskambina moterėlė iš Adučiškio - Ciprutė ir paduoda man laiškėlį nuo kunigo B. Laurinavičiaus. Laiškelyje rašo, kad į Aušros Vartus atvažiuoja Adučiškio parapijos vaikai ir jiems reikia nupirkti skanėstų. Šv. Mišios prasidėjo 17 val. Susirinko daug tikinčiųjų. Kun. Algimantas Keina laikė šv. Mišias, o kun. Bronius Laurinavičius šiek tiek vėlavo, nes taip pat laikė šv. Mišias kitoje parapijoje už 100 km. Atvykęs sakė, kad labai pasiilgo ir atvažiavo paskui juos net į Vilnių. Po šv. Mišių zakristijoje vaikučiai pasivaišino ir nuvyko į geležinkelio stotį, kur kun. Bronius visiems nupirko bilietus

ir visi kartu išvažiavo namo. Per 38 kunigystės metus nė karto neatostogavo - tam neturėjo laiko. Netgi prie Baltijos jūros - mūsų tėvynės puošmenos - tebuvo nuvažiavęs vienai dienai, norėdamas ją tik pamatyti.

Gervėčių krašte lankėsi kunigas kankinys Juozas Zdebskis. Girių kaime slapta laikė šv. Mišias, o vaikus mokė katekizmo ir ruošė Pirmajai komunijai Angelė Ramanauskaitė iš Lietuvos. 1979-09-18 už šią veiklą ją Baltarusijos saugumas suėmė ir surengė Astrave (rajono centre) teismą. Iš Lietuvos atvyko būrys tautiečių morališkai palaikyti Angelės Ramanauskaitės. Tarp jų buvo ir kunigai Bronius Laurinavičius, Juozas Zdebskis, monsinjoras Alfonsas Svarinskas, Algimantas Keina, Jonas Vaitonis.

Kunigas B. Laurinavičius labai sielojosi dėl nekaltai ištremtų vyskupų Julijono Steponavičiaus ir Vincento Sladkevičiaus. Dėl jų rašė pareiškimus. Rūpinosi ir kitais kunigais. Reikalavo išleisti įkalintus kunigus Juozą Zdebskį ir Prosperą Bubnį. Atsakymo negavo.

Kai kunigas Bronius Laurinavičius tapo Helsinkio grupės nariu, priklausęs prie altoriaus ištare:

„Prisiekiu Kūdikėliui Jėzui, Tikrajam Dievui, Lietuvai Tėvynei ir Jums, kad pavestųjų tikinčiųjų teises ginsiu, kol plaks mano krūtinėj širdis“.

Išliko jo rašyti žodžiai:

„Pareiškiu, kaip visą savo gyvenimo praeitį pašvenčiau Dievo ir Bažnyčios garbei, taip pat Tėvynės ir artimo gerovei, taip aukoju - skiriu ir jo likutį.

Kun. B. Laurinavičius“.

Adučiškis,
1979-03-12

Jam grasino, jį gąsdino, tardė saugumas ir du kartus mėgino suvažinėti, šmeižė per spaudą, visokiais būdais niekino ir žemino. Jis žinojo, kad yra sekamas. Bet nepalūžo, toliauėjo sunkiu, pavojingu Dievo jam skirtu keliu. Gerumu ir pasiaukojimu, tiesa,ėjo prieš blogį ir melą ir nebijojo mirties.

Prieš keliones į Vilnių ar kitur, 3 val. nakties laikydavo šv. Mišias, o 5 val. ryto išvažiuodavo traukiniu. Esu važiavusi su

juo traukiniu ir prisimenu, kaip atsisėdavo kampelyje nuošaliai ir kalbėdavo rožančių ar skaitydavo brevijorių. Kai atvažiuodavo į Vilnių su reikalais, būtinai užbėgdavo mūsų aplankyti. Skrybėlę nusiėmęs šluostydavosi suprakaitavusią galvą. Bilietą atgal į Adučiųkį pirkdavau aš ir laukdavau, kol jis ateis jo pasiimti. Jis visada jautė, jog yra sekamas, nors mums to ir neminėjo, kad nesijaudintume. Domėdavosi mano vaikų mokslo. Paimdavo jų istorijos vadovėlį, skaitydavo, šį tą išsirašydavo. Sakydavo, kad šlamšto pilnos lentynos, o gerų knygų surasti sunku.

Jis buvo labai paprastas, mandagus, bet ir reiklus. Pasibaigus mokslo metams dėdė prašydavo, kad leisčiau savo vaikus - Algirdą ir Jūrą - paatostogauti į Adučiųkį. Jie ten praleisdavo pusę savo vasaros atostogų. Ten jie turėjo daug draugų, dalyvaudavo vaikų choro repeticijose, linkmose Joninių šventėse. Dėdė neleido jiems dykinėti: kiekvienam buvo sudaręs dienvartinę, kurios privalėjo laikytis. Su jais lankydavo vienišus parapijos senelius: vaikai seneliams prinešdavo malkų ir vandens.

Jo paprastumą liudija toks atvejis. Mokytoja Zosė Šarkaitė iš stoties ėjo namo, nešina sunkiu lagaminu. Ją pasiveja dviračiu važiuojantis kun. B. Laurinavičius. Sustoja ir sako: „Statyk lagaminą ant dviračio, bus lengviau“.

<u>PAGRINDINĖ DIENOTVARKA:</u>	
1. <u>KELTIS:</u>	7 val.30 min.
	7 val.30 min. susitvarkymas -
	7 val.45 min. į bažnyčią
	P o pamaldų pusryčiai
	P o pusryčių raundingų knygų skaitymas
	13 val. fizinis darbas iki pietų
	P o pietų valandą pamiegoti-
	Pailėsėjus <u>raundingų knygų skaitymas</u>
	Maždaug 8 val. televizorius-
	P o vakarionei pasivaikščiojimas arba televizoriu
	- <u>22 val. labomakt -</u>
	<u>TYLA! TYLA-</u>

Kun. B. Laurinavičiaus sudaryta dienotvarkė pas jį atostogaujantiems brolio vaikaičiams. (PA)

Kunigas Bronius visada sakydavo: „Dievo reikia labiau klausyti negu žmonių“, arba: „Nebijok mirties, bijok blogų darbų“, „Ne jūs manęs laukėt, bet visą laiką aš jūsų laukiau klausykloje“. Vaikams aiškino maldos svarbą jų gyvenime ir kaip reikia melstis. Ruošdamas vaikus Pirmajai komunijai, tikėjimo tiesas išdėstydamas vaikams suprantamais pavyzdžiais ir palyginimais. Pirmosios komunijos šventė būdavo labai iškilminga. Tą dieną klausykla ir Dievo stalas būdavo papuošti ažuolo vainikais, po Mišių vaikai buvo apdovanojami maldaknygėmis, rožančiais ir paveiksliukais.

1980 m. vasario 6 d. pas jį buvo atlikta krata. Po kratos dėdė mane ir mano pusseserę Reginą Girdauskienę pasikvietė pasikalbėti. Mes su nerimu teiravomės, ką reikėtų daryti, jei jį suimtų saugumas. Jis ramiai atsakė, kad niekas tada jam jau nebepadės. Po kratos kambaryje kalbėdavomės tyliai arba išeidavome į lauką, nes buvom įsitikinę, kad yra įrengta KGB slapto klausymosi aparatūra. Jis mus perspėjo, kad ir mūsų namuose gali būti atlikta krata. Prašydavau dėdę, kad jis nevažinėtų vėlai vakarais, kad stotyje grįžtantį iš Vilniaus jį kas nors pasitiktų. Bet jis atsakė: „Nei man šeima, nei man vaikai“. O aš jam sakau, kad mes visi jūsų, kunige, vaikai. Jis morališkai ruošėsi viskam - netgi patekimui „pas baltas meškas“- lageriui. Savo sesers Julijos paprašė numegzti vilnones kojines.

Būdamas Adutiškyje, labai dažnai prisimindavo Švenčionėlius: sielojosi, kad bažnyčioje dingo vaikučių kėdutės ir patys anais laikais tarnavę šv. Mišioms vaikai, kad lakuotos grindys buvo uždažytos dažais.

Nepalaužiamas kovotojas už tiesą, tikėjimą, žmogaus teises sulaukė saugumo neapykantos. Tarp jų ir Adutiškio apylinkės pirmininko Antano Laurinavičiaus (Antono Lavrinovičiaus). Pagaliau 1981-11-24 vakarą buvo žiauriai nužudytas - Vilniuje, Žalgirio gatvėje, pastumtas po sunkvežimio ratais. Žuvo nešdamas tremtiniais ir politiniams kaliniams pašalpas, norėdamas juos paremti. Kun. K. Pukėnas savo pamoksle per laidotuves pasakė: „Pylė ateizmo šiukšles ant Tavęs, bet Tu nepalūžai,ėjai Dievo keliu išdidžiai. Sugniuždė Tavo veidą, bet nesugniuždė Tavo sielos ir nuveiktų darbų“.

Po žūties kitą dieną per Lietuvą prasitautė viesulas: snigo, griuvo medžiai. Tada kunigas iš Vilniaus buvo vežamas į Adutiškį. Laidotuvėse dalyvavo daug žmonių, bet daug buvo ir saugumo šnipų. Atsisveikinti su velioniu atvyko Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius ir vyskupas Vincentas Sladkevičius. Pagal KGB nurodymą tuometinė valdžia neleido velionio laidoti Švenčionėliuose. Po septynerių metų buvo įvykdytas paskutinis jo noras - būti palaidotam prie Švenčionėlių bažnyčios. Jam atminti parapijiečiai pastatė labai gražų paminklą - prof. Antano Kmieliausko skulptūrą „Kristus prieš Pilotą“. Paminkle iškalti šie žodžiai: „Kun. Bronius Laurinavičius 1913-1981m., Švenčionėlių bažnyčios statytojas ir mūsų tautos kankinys, gynęs žmogaus ir tikinčiųjų teises, Helsinkio komiteto narys“. Kitame šone iškalta: „Nebijokite tų, kurie žudo kūną, bet negali nužudyti sielos“. Ant jo kapo nevysta švenčionėlių pasodintos ir prižiūrimos gėlės. Pagarba ir padėka toms moterims, kurioms šventas jo atminimas, kurios nuolat prižiūri jo kapą. Prie įėjimo į bažnyčią kun. B. Laurinavičiui pastatytas ažuolinis koplytstulpis, bažnyčios zakristijoje pakabintas giminių užsakymu nutapytas portretas.

Adutiškio šventoriuje, jo pirmojoje poilsio vietoje, liko stovėti akmeninis paminklas, kurio autorius - tas pats skulptorius Antanas Kmieliauskas. Po antkapio guli kun. Broniaus kruvini drabužiai, kuriais jis vilkėjo žūties momentu. Vilniuje, Žalgirio skverelyje (ties žuvimo vieta), pastatytas medinis paminklas, prie kurio kasmet vyksta jo žūties paminėjimas. Kun. B. Laurinavičiaus tėviškėje, Gervėčių bažnyčios šventoriuje pasodinti du ažuoliukai iš to krašto kilusiems dviem šviesuoliams, sovietinių laikų aukoms: arkivyskupui Julijonui Steponavičiui ir kunigui Broniui Laurinavičiui.

Perlaidojimo metu jau laisvai plazdėjo Lietuvos Trispalvių šilkas ir kėlėsi prie jo kapo Lietuvos Nepriklausomybė.

Garbė Jums, mūsų brangusis kunige Broniau Laurinavičiau. Jūs paaukojote gyvenimą, kad Lietuva vėl prisikeltų. Ačiū, kunige Broniau. Jūsų žodis gyvas ir auka gyva. Ačiū Jums, kad įskiepijote mums meilę Dievui ir Tėvynei. Jūsų pavyzdys, kunige Dėde, man švies visą gyvenimą!

Brolio vaikystę prisiminus

Mes augome valstiečių šeimoje. Tėvas dirbo ūkio darbus. Sunkų fizinį darbą teko dirbti ir mamai. Jos pagrindinis rūpestis buvo vaikai. Iš penkių augo trys. Du mirė. Broniukas iš eilės buvo ketvirtas. Vyriausia iš vaikų buvau aš. Man - auklei, einančiai aštuntus metus, nelengva būdavo nešioti ir prižiūrėti jauniausią brolį Broniuką, kuris niekur neatstodavo nuo manęs. Kartu ganėm vištas, karves. Prirovusi žolės nešdavau ant pečių, o jis sekdam mane; dar ir ranką reikėdavo duoti. Taip ir bėgo metai. Kalbėti Broniukas pradėjo labai vėlai - penkerių metų. Čiauškęjo tik jam suprantama kalba. Tačiau ilgainiui išnyko visi kalbos defektai ir, sulaukęs septynerių, pradėjo mokytis pas kaimo mokytoją.

Mokslas jį labai traukė. Dešimtmetis ganė savo ir kaimynų karves ir niekad nesiskirdavo su knyga. Į vieną maišelį mama visai dienai dėdavo maisto, o į kitą jis pats - knygų.

Mūsų kaime teka Ašmenos upė, per kurią nėra tilto. Todėl reikėdavo bristi. Kojos suskildavo, skaudėdavo, net kraujuodavo. Kartais kaimynai pernešdavo vaiką ant pečių. Keltis reikėdavo anksti, saulei tekant.

Mūsų kaime gyveno invalidė moterėlė Paulė. Ją vadindavo Paulinka. Beganydamas karves, Broniukas nupindavo pintinėlę ir ją pririnkdavo uogų. Paskui jas nešdavo šiai ligonei.

Per šv. Velykas pasiimdavo maldaknygę, krepšelį ir eidavo sveikinti šeimų. Atėjęs prie lango, pasveikindavo, paskaitydavo iš maldaknygės ir už tai gaudavo kiaušinių. Tokie buvo papročiai.

Sulaukusį dvylikos metų Broniuką kaimo mokytojas Lelka (vardo neprisimenu) parengė kartu su dar vienu berniuku į Vilniaus mokyklą. Aš labai nenorėjau, kad jis eitų mokslus: juk jau buvau pana ir tikėjausi, kad jis mane pavaduos darbuose, o čia mat išvyksta mokytis į Vilnių. Mano atkalbinėjimai nuo mokslų graudindavo vaiką iki ašarų. Visos mano pastangos nuėjo veltui. Mokslas Vilniuje jam sekėsi gerai,

mokytojai buvo juo patenkinti. Beeidama Kalvarijas, mama lankė ir jį mokykloje. Mokytojas apibūdino jį labai gerai ir pasakė: „Iš jo bus žmogus“. Vadinas, jau tada mokytojas pastebėjo jo gabumus. Knyga, kaip minėjau, buvo jau seniai jo geriausias draugas. Atostogaudamas kaime, eidavo pas močiutes, prašydavo, kad jos dainuotų, sektų pasakas ir pats stropiai liaudies kūrybą užrašydavo, veždavo į Vilnių.

Apie vėlesnius jo mokslus ir sėkmę nelabai ką galėčiau papasakoti - geriau žino draugai.

Jis išliko mano gyvenimo šviesulys.

Regina Girdauskienė

Jo atvykimas tapdavo švente

Iš vaikystės liko nepaprastai šilti prisiminimai apie dėdę kunigą Bronių. Labai laukdavome jo atvažiuojant, nes kiekviena viešnagė tapdavo didžiausia šeimos švente. Vaikus jis nudžiugindavo lauktuvėmis - riešutais, ilgais mėtiniais saldainiais, sausainiais, knygutėmis, sąsiuviniais. Žaislų jis mums kažkodėl nepirkdavo, bet atveždavo smulkaus cukraus. Mama saują jo paberdavo ant stalo, ir aš gardžiudavausi - dažydavau į jį duonutę.

Visada linksmas, švytintis, energingas, dėdė maloniai bendraudavo su visais - savais ir svetimais. Gailėdavau, kad labai trumpai svečiuodavosi, - vis skubėdavo. Domėjosi lietuvių kalbos pamokomis Gervėčių mokykloje. Jo rūpesčiu ir buvo vaikiai mokomi gimtosios kalbos. Norėjo, kad mūsų kraštas išliktų Lietuvos dalimi.

Nors ir trumpam atvykęs, rasdavo laiko kaimo jaunimui. Atsimenu, rateliu sustojusios kaimo merginos dainuodavo lietuvių liaudies dainas. Dėdė linksmas eina, stoja į ratelį ir dariniai pritaria.

Jis buvo dėmesingas ir geras savo seseriai, mano motinai Julijai, kuri jauna liko našlė su keturiais vaikais. Padėdavo, kiek išgalėdamas. Rūpindavosi mumis, vaikais. Mano brolių

Edvardą buvo paėmęs į Ceikinius. Išmokė jį tarnauti šv. Mišioms ir kitoms apeigoms. Dėdė buvo visada ir visiems reiklus, todėl nelabai patiko mano broliukui, - šis ne kartą ketino pėsčiomis iš Ceikinių grįžti pas mamą.

Kunigas nepaprastai džiaugdavosi, kai nuvažiuodavom jo aplankyti į Kalesninkus, Švenčionėlius ar Adutiškį. Nors ir būdavo užsiėmęs darbais, mums skirdavo laiko. Neįkainojamos vertės iškilusi tuo sunkiu laiku Švenčionėlių bažnyčia - tai jo, ir projektuotojo, ir statytojo, darbo, nemigos naktų kūrinys. Ji teikė dvasininkui dar didesnių jėgų, padėjo įrodyti okupantams, kad tikėjimas Lietuvoje gyvas.

Esu laiminga, kad dėdė mane ir pakrikštijo (tai buvo po šventimų jo pirmos krikšto apeigos Gervėčių bažnyčioje). Ir sutuokė Švenčionėlių bažnyčioje. Man ir dabar skamba ausyse jo žodžiai: „Eini, bet žiūrėk!“ Aš pirmoji 1981 m. lapkričio 24 d. sužinojau apie kraupią nelaimę. Tada dėdė važiavo pas mus į Antakalnį nakvoti, bet baisios piktadarių rankos sutrukdė. Liko šviesūs prisiminimai apie Amžino atminimo dėdę kunigą Bronių. Nuveikti darbai rodo, koks jis buvo pasišventęs, atsidavęs savo pašaukimui. Nepaprastai gaila, kad nesulaukė laisvos Lietuvos. Juk jis taip šito troško!..

Vilnius, 1995 m. spalio

Leonarda Augulytė-Blazkienė

Varškė, saldainiai ir „abrozėlis“

Man buvo šešeri metukai, kai Bronius Laurinavičius mokėsi dvasinėje seminarijoje. Mes esame giminės, ir Broniukas pas mus dažnai atvažiuodavo. Ir aš su mama, seserimi Janina svečiuodavomės pas juos Gėliūnuose. Jis mus vaišindavo, atsimenu, kad buvo labai skani varškė. Mums, mūsų šeimai, kunigas Bronius Laurinavičius parašydavo laiškus ir vieną kartą atsiuntė labai gražų „abrozėlį“. Aš juo labai džiaugiausi. Kai atvažiuodavo pas mus, pasibelsdavo į duris ir laukdavo, iki kas nors įleis. Kiekvieną kartą man atveždavo saldainių, o

tėvukui didelį cigarą. Kai baigė mokslą ir buvo išventintas kunigu, prisimenu jo primicijas. Mes su tėveliu ir mama buvome bažnyčioje. Mano vyresnioji sesuo su kitomis merginomis nupynė didelį ąžuolo vainiką, kuriuo apsupę kunigą lydėjo prie altoriaus. Gerai prisimenu, kad po šv. Mišių mano sesuo jam padovanojo baltą, austą lininę staltiesę. Pradėjęs kunigauti dar dažniau atvažiuodavo į svečius, o jeigu mus ištikdavo nelaimė, labai greitai atskubėdavo į pagalbą. Prisimenu, mūsų kaimynui, nukentėjusiam nuo gaisro, per žmones atsiuntė šimtą rublių. Jis labai gailėjosi vargšų. Taip pat labai daug pastangų dėjo Bažnyčios labui. Nors buvo persekiojamas, vis tiek dirbo, nenurimo, kol jį nužudė. Žinia, kad žuvo kunigas Laurinavičius, buvo labai didelis smūgis mūsų šeimai. Visi žmonės jo gailėjo, nes ir jis kiekvieną užjautė, kiekvienam padėdavo nelaimėje. Aplankydavo ligonius. Mūsų krašte apie kunigą niekas blogo žodžio neištaria: visi prisimena jo gerus žodžius ir darbus savo Tėvynei.

Gervėčių parapija, Rimdžiūnų kaimas,
1997 m. liepos 12 d.

Birutė Kuckaitė

Nebijok mirties, bijok blogų darbų

Kunigą Bronių Laurinavičių prisimenu iš vaikystės, nes mano tėvelis Vladas Kucka yra kilęs iš Gervėčių krašto, Knystuškių kaimo. Tėvelio mamytė Rozalija Urbanavičiūtė yra gimusi Gėliūnų kaime. Tėvelis artimai bendravo su Broniumi Laurinavičiumi ir arkivyskupu Julijonu Steponavičiumi. Jie visi labai mylėjo Tėvynę, kurstė tame krašte lietuvybės ugnį, aukojosi savo kraštui ir Gervėčių bažnyčiai.

Mano atminty išlikęs tėvelio pasakojimas. Kunigas Bronius Laurinavičius apie 1946-1947 m. kunigavo Ceikiniuose. Mano tėvelis buvo tautodailininkas - medžio drožėjas, tekintojas. Kunigas Laurinavičius užsakė jam ištektinti medinį rožančių. Tėvukas iš klevo tekino obuolio didumo karoliukus.

Jie turėjo būti suverti į rožančių ir nešami procesijos metu. Tų didelių karolių tėvukas pritekino pilną lagaminą ir vežė į Ceikinius. Pakeliui jį pavėžėjo nepažįstami žmonės, gabenę grūdų duoklę valdžiai. Bevažiuojančius juos pasivijo vežimas su skambaliukais. Tai važiavo kunigo Laurinavičiaus giminės į atlaidus. Tėvukas, padėkojęs žmonėms, kad jį pavežė, persėdo pas atlaidininkus. Visi labai apsidžiaugė susitikę: važiavo ir dainavo lietuviškas dainas. Vakare užkūrė pirtį ir visi trys kraštiečiai išsimaudė. Miegojo ant šieno. Tėvelis labai džiaugėsi ta kelione. O visą naktį, kai kiti miegojo, kunigas Laurinavičius vėrė rožančių ant virvutės. Rytojaus dieną vyko labai iškilmingos pamaldos ir maži berniukai nešė tą rožančių aplink bažnyčią. Dalyvavo daug kunigų, minia žmonių. Dabar šis rožančius yra Ceikinių parapijos bažnyčioje.

Nuo kunigo Broniaus gaudavome sveikinimus šv. Velykų ir Kalėdų progomis. Paskutinį laiškėlį, lyg paskutinį atsisveikinimą, gavom 1981 m. rugsėjo 25 d. Tai buvo tartum mūsų paskutinis pasimatymas. Kunigas buvo aplankęs mūsų mamytės kapą ir rašė, kad labai sužavėjo užrašas ant paminklo: „Nebijok mirties, bijok blogų darbų“. Mat mūsų mamytės vardas buvo Eleonora, todėl paminklo autorius skulptorius Ipolitas Užkurnys iškalė šv. Eleonorą iš medžio. Paminkle pavažduotas paukštis, kuris neša į dangų ją, rankose laikančią užrašą: „Nebijok mirties, bijok blogų darbų“. Kunigas Laurinavičius savo laiškelyje rašė:

„Gerbiameji. Norėjau jus aplankyti, bet neturėjau laimės. Nesuradau namuose, tiesa, priėjęs prie durų, duris radau atidarytas. Galėjau įeiti, bet nediršau.

O vėliau traukė užsisklendė. Nors ir per vėlai, tiesa, vėlai ir sužinojau, kad Jūsų žmonelė - Mamytė mirė. Atsitiktinai suradau kapuose. Gražus paminklas, o dar gražesnis įrašas.

Telaimina Jus Aukščiausiasis".

Džiaugiuosi, kad Dievo palaima leido matyti tą šviesą, kurią žmonėms dovanojo kunigas Laurinavičius, mano gimtojo krašto kovotojas už Dievą ir Tėvynę.

1995 m. spalio 16 d.

Leokadija Trepšytė

Menamė jo gerus pamokymus

Tai buvo 1943-1944, vokiečių okupacijos metais. Kunigo Broniaus Laurinavičiaus tėviškė buvo Gėliūnų kaimas. Mes trise - Onutė Pukšaitė, Leonarda Šlektavičiūtė ir aš - lankydavomės jo tėviškėje Gėliūnuose. Kaimynystėje, labai gražioje vietoje, prie Ašmenos upės yra Rimdžiūnų kaimas.

Prisimenu vaizdingą kelią, kuriuo eidavome. Traukdavome Ašmenos krantine iki Aluošios upės. Pailsėdavome toje vietoje, kur Aluošia įteka į Ašmeną. Tai neapsakomo grožio vieta. Šile klausydavomės paukščių čiulbėjimo, gėrėdavomės gėlių žydėjimu, rasdavome ir visokių miško gėrybių.

Perbridę Aluošią, už dviejų kilometrų pasiekdavome kunigo Laurinavičiaus namus. Jis mus labai maloniai priimdavo, gražiais žodeliais kalbindavo, klausinėdavo, kaip mes gyvename, kaip jaučiamės, kuo norėtume būti užaugusios: ar motinomis, ar gal vienuolėmis? Labai rimtai aptardavom tuos klausimus. Visą tą vasarą lankėmės pas kunigą. Jis mus rūpestingai ir su didžiausiu atidumu mokė lietuvių kalbos, aritmetikos ir kitų mokslo dalykų. Suteikė tiek žinių, kad mums užtenka ir po šiai dienai. Egzaminus į Vilniaus Salomėjos Neries gimnaziją išlaikėme labai gerai: dėstytoja sakė, kad su tokiomis žiniomis galėjome laikyti į II klasę.

Iki šiol menamė jo gerus pamokymus ir patarimus. Esame labai dėkingos ir meldžiamės už tyrą kunigo sielą.

Vilnius, 1997 m. liepos 1 d.

Regina Mlinkauskaitė-Zaikienė

Mus mokė lietuvių kalbos

Neatsimenu, kiek turėjau metų, kai Bronius Laurinavičius buvo gimnazistas, bet menu, kad visados spoksėjau į jį. Gal dėl to, kad jis nešiojo gimnazisto kepuraitę, o gal dėl to, kad

buvo labai gražių veido bruožų. Baigęs gimnaziją, jis įstojo į kunigų seminariją. Į kaimą atvažiuodavo rečiau. 1941 metais, atėjus vokiečiams, daug mūsų kaimo jaunimo ryžosi važiuoti į Vilnių mokytis. Aš su drauge Janina irgi atvažiavome į Vilnių ir apsigyvenome „Živilės“ bendrabutyje, Vitebsko gatvėje. Įstojom į ketvirtą pradinės mokyklos klasę. Ją baigusios, ruošėmės stot į gimnaziją. Tačiau silpnai mokėjome lietuvių kalbą, nes tik vienerius metus tesimokėme. Ir štai per vasaros atostogas klierikas Laurinavičius pats pasisiūlė mums padėti - porą mėnesių mus mokė lietuvių kalbos. Dirbdavome tris kartus per savaitę. Jis iš to jokios naudos sau neturėjo. O mus taip gerai paruošė, kad aš ir draugė egzaminus išlaikėme iškart į antrą klasę. Po egzaminų klierikas B. Laurinavičius nusivedė mus pas Vilniaus 3-iosios gimnazijos direktorių (pavarde, atrodo, Martinkėnas) ir pristatė kaip savo auklėtines. Tada iš savo portfelio išėmė kepalą naminės duonos, kurią buvo iškepusi jo motina, ir įteikė direktoriui. Man tada buvo 13 metų, bet vis galvojau: kaip čia dabar yra, kad kunigėlis duoda savo duoną: juk galėjo tą padaryti ir mūsų tėvai.

Po poros metų kunigas Laurinavičius laikė pirmąsias šv. Mišias, kuriose ir aš dalyvavau. Sunkūs ir liūdni buvo tie metai. *Armijos krajojvos* gaujos nuolat plėšė mūsų kaimą, nes jis buvo lietuviškas. Nušovė nekaltą kaimo seniūną, nužudė visai dar jauną girininką Kairį, kilusį iš Lietuvos. Tuo laiku kunigas Bronius Laurinavičius kaip tik buvo namuose pas tėvus. Jo motina labai bijojo dėl sūnaus, prašė, kad jis nevaikščiotų su sutana. Bet kunigas neišsižadėjo sutanos. Kad būtų saugiau, nakvodavo ne namie, o pas mus. Mes gyvenome toliau nuo kaimo - vienkienyje. Prisimenu, vakarais mama duodavo man nunešti kunigui šilto pieno. Nunešusi į jo kambarį pieno, pastatydavau be žodžių ant stalo ir išeidavau. Kunigas tuo metu klūpėdavo ant grindų ir melsdavosi. Vėliau ryšiai tarp mūsų nutrūko. Aš gyvenau Vilniuje. Kartą jį sutikau. Kunigas sakė girdėjęs, jog ištekėjau. Paklausė, ar vyras išgeria. Atsakiau, kad taip. Jis apgailestavo, kad nemokėjau rinktis. Greitai atsiveikino ir nuėjo. Taip ir likau skolinga kunigui Laurinavičiui už lietuvių kalbos pamokas. Dabar, jei jis būtų

gyvas, aš būtinai pas jį nuvažiuočiau ir pasakyčiau, kad vyrą atpratinau nuo degtinės, o sūnų išauginau nerūkantį ir nege-riantį.

Mane labai sukrėtė tragiška kunigo žūtis. Atminty visam laikui liks šviesus jo paveikslas.

Vilnius, 1996 m. kovo 6 d.

Vladas Jadzevičius

Gėliūnai

Kai 1939 metų spalio mėnesį Vilnius buvo grąžintas Lietu-vai, mes, Gervėčių apylinkių gyventojai lietuviai, tikėjomės, jog prie Lietuvos bus prijungtas visas Vilniaus kraštas ir mums teks gyventi Lietuvoje. Tačiau mūsų viltims ir lūkesčiams nebuvo lemta išsipildyti - Lietuvai kartu su jos senąja sostine buvo grąžinta tik dalis Vilniaus krašto. Gervėčiai, kurių apylinkėse buvo penkiolika lietuviškų kaimų, liko Baltarusijos SSR terito-rijoje. Kaip tik todėl nemažai Gervėčių krašto lietuvių jaunimo patraukė į Vilnių. Vieni ten susirado darbo, kiti panoro moky-tis. Čia atvykstantiems daug padėjo jau anksčiau Vilniuje apsi-gyvenę vyresnieji draugai - studentai, gimnazistai. Ypač ener-gingai ir noriai veikė kunigų seminarijos auklėtinis iš Gėliūnų kaimo Bronius Laurinavičius. Tų metų rudenį jis dažnai lanky-davosi ne tik gimtajame kaime, bet ir kituose sodžiuose, ragin-damas jaunimą palikti Baltarusiją ir vykti į Vilnių. Gerai žino-damas tuometinę žmonių būklę, jų gyvenimo sąlygas Sovietų Sąjungoje, Bronius Laurinavičius aiškino, jog tokia ateitis lau-kia ir gervėtiškių, jei jie pasiliks Baltarusijoje. Lietuviškų kaimų jaunimą ypač veikė pasakojimai apie kolchozus, į kuriuos gy-ventojai bus verčiami stoti prievarta. Tokie pasakojimai padėjo daugeliui vaikinių ir merginų apsispręsti. Broniaus Laurinavi-čiaus dėka daugelis gervėtiškių lietuvių įstojo mokytis į Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, kitas mokyklas.

1940 m. viduržiemį per Katlovkąėjusi SSRS siena su Lie-tuva buvo uždaryta ir stipriai saugoma. Bet ir tada ne vienas

Gervėčių lietuviškų kaimų gyventojas, nepaisydamas pavojaus pakliūti į rusų pasieniečių rankas, mėgino ją pereiti. Vieniems tai pavyko, kitiems - ne. Tragiškai baigėsi dviejų Gėliūnų kaimo merginų - Vandos Karmazaitės ir Kastutės Laurinavičiūtės - kelionė į Vilnių: Kastutė buvo nušauta, o Vanda atsidūrė Sibire. Kastutės laidotuvės, kaip tada kalbėjo B. Laurinavičius, buvo savotiška neapykantos okupantams išraiška. Daug Gervėčių krašto jaunimo traukė į Vilnių, kitus Lietuvos miestus ir vokiečių okupacijos metais, o ypač 1941-1942 metais. Tuomet Katlovkoje sienos jau nebuvo, todėl Vilnių buvo galima pasiekti laisvai. O ir vokiečiai karo su SSRS pradžioje dar nebuvo spėję uždaryti tuomet Lietuvos sostinėje veikusių įvairaus profilio mokyklų, bendrabučių, kuriuose Gervėčių krašto jaunimas ir susirasdavo prieglobstį.

Bronius Laurinavičius buvo mano motinos pusbrolis. Vieną 1942 m. žiemos dieną, pakvietęs užėiti pas jį, paragino mane ir mano pusbrolių Vladą Laurinavičių, labai gerai baigusį pradinę mokyklą, toliau mokytis ir pažadėjo parengti mus stoti į gimnaziją.

Tuo metu jis, būsimasis kunigas, dažnai lankydavosi tėviškėje pas savo tėvus Gėliūnuose. Su šiuo pasiūlymu mes ir tėvai sutikome, o netrukus prasidėjo užsiėmimai. Kadangi buvome lankę lietuvišką ir baltarusišką pradžios mokyklas, pasirengimo egzaminams metu daugiausia dėmesio buvo skiriama lietuvių kalbos gramatikos taisyklėms. Mokėmės ir vokiečių kalbos, gilinome matematikos žinias.

Pasirengimas egzaminams truko beveik keturis mėnesius. B. Laurinavičius buvo labai reiklus, priversdavo mus gerai išmokti visas užduotis. Ir nebuvo ko stebėtis - juk rengėmės laikyti egzaminus į antrąją klasę. Gegužės mėnesio pabaigoje B. Laurinavičius pats nuvežė mūsų pareiškimus į Vilniaus 3-iąją gimnaziją, kurios direktoriumi tada buvo Vincas Martinkėnas. Sugrįžęs pranešė, jog egzaminai vyks birželio 11-12 dienomis.

Išaušo gražus 1942 m. birželio rytas. Vos saulei patekėjus Adomo Laurinavičiaus arkliu pakinkytas vežimas išriedėjo iš Gėliūnų kaimo į tolimą septyniasdešimties kilometrų kelionę

Vilniun (tuo metu su Lietuvos sostine kitokio susisiekinimo nebuvo). Važiavome keturiese: vadeliotojas Adomas Laurinavičius, klierikas Bronius Laurinavičius ir mudu su pusbroliu - kandidatai į gimnazistus.

Kelionės metu dažnai visi išlipdavome iš vežimo ir eidavome pėsti. Tada B. Laurinavičius egzaminuodavo mus iš išeito kurso, ypač lietuvių ir vokiečių kalbų, drąsino mus, patarė neišsigąsti, nesijaudinti per egzaminus Vilniuje. Apie vidudienį pasiekėme Lavoriškes. Čia ir sustojome poilsio, kad pašertas arklys vėl galėtų traukti gerai pakrautą vežimą. Per tą poilsio valandą klierikas suspėjo pabuvoti ir Lavoriškių bažnyčioje, ir mokykloje, kur mokytojavo keletas jo draugų. Vilnių pasiekėme jau pavakare. Vežimas pasuko į Užupio gatvės namo, pažymėto Nr. 5a, kiemą. Šiame name buvo įsikūręs J. Basanavičiaus bendrabutis. Bendrabučio vedėja A. Žukauskaitė, gera B. Laurinavičiaus pažįstama, mielai sutiko mus apnakvinti. Nors mokslo metai jau buvo pasibaigę, bendrabutyje dar tebegyveno keliolika gimnazistų. Tebeveikė ir virtuvė bei valgykla. Todėl ir mums vakarienei buvo pasiūlyta skanios piešniškos sriubos ir paspragintų bulvių su makaronais - toks buvo karo meto bendrabučio auklėtinių maistas. Šiuo maistu A. Žukauskaitės paliepinu mes buvome vaišinami ir per kitas mūsų buvimo Vilniuje dienas.

mus lydėjo B. Laurinavičius. Lietuvių, vokiečių kalbų ir matematikos egzaminus išlaikėme gerai. Klierikas mus už tai pagyrė ir būsimiems gimnazistams nupirko po automatinį plunksnakotį, supažindino su istorinėmis miesto vietomis. Pabuvome Aušros Vartuose, Gedimino pilies bokšte, Trijų kryžių kalne, Arkikatedroje.

Aš ir mano pusbrolis Vladas Laurinavičius - ne vieninteliai B. Laurinavičiaus mokiniai. Jo parengti gimnazistais tapo Vaclovas Laurinavičius, Stasys Puišė, Romas Laurinavičius, Janė Jadzevičiūtė, Regina Mlinkauskaitė. Vieni jų, baigę gimnazijas, studijavo Vilniaus universitete, kiti po keturių klasių perėjo į kitas mokyklas, kur įgijo pamėgtą specialybę. Aš baigiau žurnalistikos skyrių, buvusį Vilniaus istorijos ir filologijos

fakultete. Per visą mokymosi gimnazijoje ir universitete laiką B. Laurinavičius domėjosi, kaip sekasi jo buvusiems mokiniam. Jis visą laiką norėjo, kad iš Gervėčių krašto išeitų į žmones kuo daugiau vaikinų ir merginų. Už šį jo rūpinimąsi gervėtiškai jam buvo labai dėkingi.

B. Laurinavičius, dar būdamas gimnazistu, vėliau klieriku ir kunigu, buvo ypač nepakantus blogiems žmonių įpročiams, svaigalų vartojimui. Stengdamasis atitraukti jaunimą nuo šios blogybės, jis ragino rengti lietuviškus vakarus, vaidinimus, sporto varžybas.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą kelerius metus Gėliūnuose buvo parengiama po 4-5 vaidinimus - spektaklius, kuriems kūrinis dažniausiai parinkdavo gimnazistas B. Laurinavičius. Keletas spektaklių buvo parengta ir vėliau, jau karo metais. Paskutinį dramos kūrinį „Pavergtųjų Kalvarijos“, B. Laurinavičiaus ir mokytojos G. Rakauskaitės iniciatyva buvo sumanyta parengti 1944 metų pavasarį. Šioje dramoje buvo vaizduojama lietuvių kova dėl savo teisių lenkų okupuotame Vilniaus krašte, tačiau sumanymo atsisakyta dėl *Armijos krajos* išpuolių prieš lietuviškų kaimų gyventojus. B. Laurinavičiui, tų metų pavasarį buvusiam tėviškėje, dažnai tekdavo pačiam ieškoti nakvynės kaimo vienkiemiuose. Kaip tik tų metų gegužės-birželio mėnesiais *Armijos krajos* žmogžudžiai nušovė Gėliūnų kaimo seniūną, klieriko bendrapavardį Bronių Laurinavičių, žiauriai nukankino Gervėčių girininką Kazį Kubilį, paskirstymo punkto vedėją Aloyzą Ulozą.

Apie kunigo Broniaus Laurinavičiaus tragišką žūtį išgirdau per *Laisvosios Europos* radiją 1981 metų lapkričio 24-osios vakarą.

Gervėčių kraštas neteko sūnaus, kuris nepaprastai mylėjo savo gimtinę, buvo sąžiningas, nuoširdus žmogus, jaunimo globotojas.

(*Lietuvių godos*, 2000 m. liepa-rugpjūtis, Nr. 7-8 (82-83))

Mūsų keliai į šviesą

Rugsėjo pirmąją bendrabučio vedėjas Adomas Cicinas, išrikiavęs visus pamaldoms į Šv. Mikalojaus bažnyčią, mus, naujokėlius, išpėjo, kad po pamaldų ir pirmosios pamokos Vytauto Didžiojo gimnazijoje turėsime nueiti į dar tolimesnį, bet mums skirtą Markučių bendrabutį. O vedliais į naują vietą vedėjas paskyrė mano brolių ir, kaip vėliau sužinojau, jo bendrąklą Bronių Laurinavičių iš Gervėčių krašto. Tą popietę žingsniuodamas į Markučių priemiestį ir susipažinau su šiuo labai mielu, nuolat besišypsančiu, berods ketvirtoku Broniuku iš Geliūnų kaimo. Jis panoro palengvinti mano kelionę: priėjęs arčiau, pasisiūlė panešti mano nediduką drobinį maišelį su motulės džiovintais sūriais, namine duona bei kitais produktais, taip pat vyriausiojo brolio Stasiuko iš gražių lentelių pagamintą dėžutę knygoms. Man tai buvo taip netikėta ir gera, kad net panorau ne žingsniuoti, o bėgte bėgti iki Markučių. Einam, skubam pasibėgėdami. Duobėtas, po lietaus patįžęs kelias man primena daugiau Dubičių papievį negu Vilniaus prieigas. Kai priėjome, Bronius iš mūsų veidų atpažino netikėtą nusivylimą: vietoj išsvajotų Vilniaus mūrų labai jau nedidelis, medinis, mažais langais ir dar negražiai nudažytas namelis - tarsi kokio šlėktelės viensėdis. Bet ką darysi, negi grįši atgal? Juk atvažiuovom mokytis!..

Pasitikusi teta plačiai atidarė duris. Patekome į nemažą kambarį. Susidėjus daiktus pakvietė vakarienės. Prieš valgydami sukalbėjome trumpą maldele ir griebėme šaukštus. Pamaišius dar garuojantį pienišką viralą, pasirodė, kad tai mano labiausiai nemėgstama „zacirka“, kurios aš ir namie atsisakydavau valgyti. Bet negi kam čia pasiskūsi? Motiejus tuoj pat pastebėjo mano nepasitenkinimą.

- Valgyk, nesiožiuok, priprasi, - ragino jis.

- O man tai pati geriausia sriuba, - pridūrė priėjęs Bronius.

Na, ir ką darysi, teko valgyti. Po vakarienės įėjusi šeiminkė išdalijo mums po čiuzinį, nuvedė į daržinę, kad prisi-

kimštumėm dar pernykščių šiaudų, o apsikloti gavome gero-
kai padėvėtas paklodes. Pirmas blynas Markučiuose prisvilo.
Baugino ir tai, kad iš ten iki gimnazijos buvo daugiau negu
šeši kilometrai. Laimei, mūsų globėjai ir vadovai pasistengė
palengvinti mūsų kasdienybę: kaip vėliau sužinojome, tai bu-
vo didžiausias Vilniaus lietuvių labdarybės draugijos pirminin-
ko kun. Prano Bieliausko nuopelnas, kuris po kelių dienų vi-
sus berniukus įkurdino pačiame miesto centre, ant Tauro kalno,
Šv. Mikalojaus bendrabutyje. Tas mus labai nudžiugino, nes
iki gimnazijos dabartinėje A. Jakšto gatvėje nubėgdavome per
10 minučių. Labai maloniai nuteikdavo ir nuo kalno atsive-
rianti nuostabi miesto panorama. Buitinės sąlygos irgi buvo
nepalyginamai geresnės negu Markučiuosą.

Po dienos kitos mane, bėgantį į pusrūsį priešpiečių (po trijų
pamokų gaudavome nedidelę bandelę ir puodelį karštos arba-
tos), netikėtai pasigavo Broniukas, išpėjęs, kad strimgalviais sta-
čiais laiptais nebėgiočiau, nes galiu susižeisti. Vėliau su savo
nauju vyresniuoju bičiuliu gervėtiškių iš Gėliūnų kaimo jau su-
sitikdavome dažnai, nors ir labai trumpam. O tai lyg kokia
nematoma gija mus dar labiau sujungė. Greitai pajutau išskir-
tinį jo dėmesį ir patyriau malonumą dažniau pabendrauti.

Dar dažniau susitikdavome (per dieną net po kelis kartus),
kai 1931-aisiais mūsų gimnazija persikėlė į iš tiesų labai gražius
rūmus tuometinėje Dombrovskio gatvėje (dabar A. Jakšto 9).
Mūsų klasės buvo įsikūrusios trečiame aukšte viena šalia ki-
tos. Su gervėtiškių Jonu Glaudeliu iš Miciūnų kaimo sėdėjome
viename suole. Žemesnėse klasėse mokėsi dar trys gervėtiškės:
Marytė Kazokaitė iš to paties Gėliūnų sodžiaus, Onutė Moc-
kaitė ir Nastutė Mileišytė ir kiek vėliau įstojęs ir ilgiau neiš-
buvęs Julius Valeika iš Girių kaimo.

Dauguma gimnazijos mokytojų, o ypač kunigai, buvo di-
džiai garbingi ir visų mūsų labai mylimi. Tai buvo ne tik su-
augusių mūsų tautiečių, bet ir visų vaikų vyresniųjų mokslei-
vių ir daugumos studentų pasididžiavimas. Nors pedagogai
buvo skirtingo amžiaus ir pažiūrų, bet visus vienijo meilė Die-
vui ir Tėvynei. Ypač gerbėme ir mylėjome savo nuostabų ka-
pelioną (vėliau tapusį Vilniaus kunigų seminarijos profesoriumi)

Vincentą Taškūną ir nuostabius lietuvių gynėjus, visuomenės veikėjus, auklėtinių ir jaunimo bičiulius kunigus Petrą Kraujalį, Kristupą Čibirą, Praną Bieliauską, popiežiaus šambelioną Antaną Viskantą ir kitus.

Religinis auklėjimas nebuvo privalomas, bet tikybos pamokos buvo moksleivių mėgstamos. Katalikams mūsų Bažnyčios tiesas, Bažnyčios istoriją, logiką dėstė pats kapelionas, todėl ir jų lygis buvo aukštas. Sekmadieniais šv. Mišias moksliviams Šv. Mikalojaus bažnyčioje aukodavo mūsų kapelionas kun. V. Taškūnas. Buvome patenkinti, jog pamaldos neužtrukdavo, ypač mums pritaikyti pamokslai buvo trumpi, bet įsimintini. Norinčių patarnauti prie didžiojo altoriaus buvo daug. Nusprendžiau daugiau pasireikšti eucharistininkų būrelio veikloje. Tam mane labai skatino ir mano gerasis vyresnysis mokslo draugas Bronius Laurinavičius. Čia man sekėsi žymiai geriau: rašiau straipsnelius, korespondencijas į kun. V. Taškūno leidžiamą „Vilniaus aušrą“, savaitraštį „Vilniaus rytojų“, o 1934 m. gegužės 8 d. po perskaityto parapijos salėje mano referato apie Šv. Stanislovą sulaukiau daug katųčių. Nuo to laiko mano autoritetas dar labiau pakilo. Tada nusprendžiau tapti žurnalistu. Bažnyčia ir gimnazija buvo visų mūsų dvasinis ramstis, paguoda ir įkvėpimas išverti svetimųjų pasityčiojimus, įžeidinėjimus ir užpuldinėjimus pogromų dienomis. O Šv. Mikalojaus bažnyčia, viena seniausių Lietuvoje ir mažiausių Vilniuje, buvo dvasingiausia visame Vilniaus krašte: į ją traukte traukė visus lietuvius - vaikus ir merginas, žilagalvius ir sumitusius.

Ypač išpūdingos buvo net tris dienas trunkančios jaunimo kolektyvų prieš Vėlykas. Niekam nereikėjo mūsų raginti ar organizuoti: visi noriai ėjome ir dalyvaudavome visose apeigose ir mąstymuose. Mane labiausiai žavėjo dvasininkų pamokslai. Ypač įsiminė labai dvasingi ir išpūdingi ne tik savų aukšaburnių - P. Kraujalio, K. Čibiro, - bet ir gudų kunigų ir visuomenės veikėjų tėvo Marijono Cikotos ir mums gerai pažįstamo Adamo Stankievičiaus jaudinantys pamokslai lietuvių kalba. Ypač mums buvo malonios baltarusių dvasininkų lietuviškai išsakytos mintys ne iš pareigos, o iš pagarbos ir meilės

mūsų Tėvynei. Tas labai imponavo ir mano vyresniajam bičiuliui Broniui. Kartą, grįždami į savo bendrabutį, apgailestavo, kad dauguma lenkų tautybės dvasininkų, gerai mokėdami lietuvių kalbą, savo bažnyčiose lietuviškai pamokslų nesako. „Aš taip nesielgčiau, - prasitarė Broniukas. - Juk kiekvienam malonu išgirsti Dievo žodį gimtąja kalba“.

1937 metai mūsų trejetui (man, mano broliui Motiejui ir Broniui Laurinavičiui) buvo lemtingi. Vilniaus švietimo kuratorijos atstovas mūsų gimnazijos brandos egzaminams prof. Janas Otremskis pasirodė labai kategoriškas: jo aukomis tapo Bronius su Motiejum - vietoj brandos atestatų jie gavo kvietimus į lenkų kariuomenę. Bronius užsivilkė karinę uniformą senose Lodzės kareivinėse, o Motiejus tapo eiliniu pačiame Žečpospolitos centre, dar toliau už Lodzės, Skiernevicų 25-ajame pėstininkų pulke. Mat tuo metu kariuomenės vadas Rydz-Smigly uždraudė lietuviams tarnauti savajame Vilniaus krašte, kad nepakenktų valstybės saugumui. Panašus likimas ištiko ir mane. Aš buvau priverstas dėl nelemto saugumo palikti gimnaziją ir Vilnių ir patirti tremtį toliau nuo Lietuvos.

Po tarnybos kariuomenėje Bronius pradėjo studijas Vilniaus kunigų seminarijoje, o Motiejus tapo pradinės mokyklos vedėju Dūkšto valsčiaus Bajorų kaime. Kuriam laikui mūsų visų keliai išsiskyrė. 1944 m. birželyje mūsų bičiulis Bronius, gavęs kunigo šventimus Vilniaus Arkikatedroje, buvo pasiųstas pastoraciniam darbui į Švenčionis. Motiejus, išvengęs tremties į reicho darbo tarnybą, sovietų antrosios invazijos akivaizdoje traukėsi į Vakarus, tačiau žygis buvo nesėkmingas ir liko Lietuvoje.

Aš 1940 m. spalio 20 d. buvau prievarta paimtas į netoli Tambovo naujai suformuotą 488 artilerijos pulką, o 1941 m. vasarą, prasidėjus Vokietijos-SSRS karui, buvau mestas į frontą prie Smolensko. Patekau į nelaisvę ir atsikliuvau Minsko mirtininkų stovykloje. Ten buvau pasmerktas mirčiai. Tačiau rugsėjo viduryje, Visagaliui padedant, pavyko pabėgti ir 1941 m. rugsėjo 20 d. pasiekiau tėviškę. Tačiau prasidėjus naujai tarybinei okupacijai mūsų šeimą užgulė dar žiauresnis stalinistinis teroras. Mes, trys broliai, 1945 metų kovo pradžioje pa-

tekome į NKGB nagus. Laimei, vyriausiajam broliui Stasiui pavyko pasprukti Zarasuose iš čekistų nagų, o mes su Motiejum per Žolinę, kai visur Lietuva bažnyčiose garbino Švč. Mergelę Mariją, buvome įkalinti Vorkutos 8-osios šachtos barakuose. Tuo metu tik šiame konclageryje kalėjo apie 900 mūsų tautiečių. Tarp jų ypač daug buvo inteligentų, mokytojų, kunigų ir kito tautos elito.

Mes, 26 Zarasų krašto inteligentijos atstovai, vieningai atsisakėme ankstesnių savo parodymų, kad dalyvavome Lietuvos Laisvės armijos antitarybinėje veikloje. Prasidėjo nauji tardymai, nauji grasinimai ir nežabotas smurtas. Po ilgų pakartotinių čekistų smurtavimų vėl atsidūrėme Vilniuje, Lukiškėse. Visų mūsų, zarasiškių, kaltė nebuvo įrodyta ir po dvejų su puse metų buvome paleisti į laisvę. Tik mirus Stalinui palengvėjo ir mūsų dalia. Tačiau politinio kalinio etiketė išliko visam gyvenimui.

Netikėtai užgriuvo nauja nelaimė: 1956 m. gegužės 1 d. po labai sudėtingos operacijos Vilniaus Raudonojo kryžiaus ligoninėje mirė mūsų brangioji motulė. Devynių vaikų motinos mirtis labai prislėgė ne tik mūsų šeimą, bet ir visą giminę. Nutarėme mamytę palaidoti kuo iškilmingiau. Bet paaiškėjo didelė kliūtis: prieš keletą mėnesių valdžia suėmė mūsų kleboną kun. J. Vienožindį, uždarė ir išniekino Pelesos bažnyčią. Pažįstami kunigai važiuoti iš Lietuvos laidoti motulės bijojo. Ir štai čia mano pažįstamam iš Gėliųų kaimo (ir dar Laurinavičių kaimynui) Juozui Kuolaičiui atėjo šviesi mintis: kad laidotuviams vadovautų mūsų bičiulis, tuometinis Kalesninkų parapijos klebonas kunigas Bronius Laurinavičius. Tai buvo išganingas sumanymas!

Tą mūsų šeimai labai sunkią gedulo ir didžiulio sielvarto dieną mūsų bičiulis kun. Bronius palengvino visų mūsų skausmą. Vos tik peržengęs slenkstį mūsų kunigėlis ėmėsi pats vadovauti laidotuvių apeigoms. Pirmiausiai paprašė giesmininkų atsisakyti stikliuko: nuo stalo paėmęs dar neatkimštą „vodka“ butelį, perdavė jį šeimininkei, paraginęs visus ne tik šį kartą, bet ir apskritai atsisakyti bet kokio alkoholio, o ypač laidotuvių metu. Atsisėdęs už stalo, drauge su kitais kaimo

giesmininkais meldėsi ir labai sutartinai giedojo. Laidotuvių procesija į Pelesos kapines buvo ypač išpūdinga: pagal senas tradicijas Visų Šventųjų litanija skambėjo nuo legendinio mūsų protėvių kapinyno Lapakalnio lygumų iki mamytės numylėtų nepaprasto grožio Dainavos pušynų.

Atsisveikinimo žodis prie kapo duobės pasiekė visų dalyvių širdis ir protus. Visi buvo sužavėti mūsų svečio kun. Broniaus pagarbos ir meilės mūsų mamytei - kankinei, ištverusiai nežmoniškas piktadarybes Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo metais.

Atsisveikinę prie Varėnos-Kalesninkų sankryžos ir padėkoję kun. Broniui už parodytą ypatingą pagarbą mūsų velionei motulei, sutarėme susitikti dažniau ir naujosios okupacijos sąlygomis nenuleisti rankų, o dar vieningiau ir efektyviau tarnauti Dievui ir Tėvynei mūsų daug skriaudų patyrusioje Vilnijoje, ypač mūsų gimtuosiuose Gervėčių ir Pelesos kraštuose.

Mes, tarpukario vilniečiai, surėmėm pečius vieningai kovai prieš prievartinę - šį kartą jau kompartijos vadovaujamą - polonizaciją arba kitokį nutautinimą mūsų krašte. Čia svarbus vaidmuo atiteko mums su kun. Bronium. Abu kūrėme ir siuntėme pareiškimus aukščiausiems Maskvos pareigūnams dėl bažnyčių ir mokyklų atgavimo lietuvių gyvenamoje Gudijos dalyje. Išaugo mūsų vienminčių gretos. Ypač aktyviai šioje politinėje akcijoje dalyvavo mūsų žymusis mokslininkas ir toliaregis visuomenės veikėjas prof. Tadas Ivanauskas, vilnietė politologė Birutė Verkelytė-Federavičienė, gyd. Stasys Trepšys, prof. Julius Jurša ir kiti. Koordinuoti veiksmus teko mums su kun. Bronium. Susitikdavome dažniausiai mano bute (Vilniuje, buv. Putnos g. 29-31) ir aptardavome įvairius mūsų sumanymus, projektus, pareiškimų turinį ir kitus klausimus. Išryškėjo ir kai kurie taktiniai mūsų skirtumai: kun. Bronius kaip visuomet buvo kategoriškas, reiklus, o aš bandžiau švelnesne forma ne tik atskleisti mums daromas skriaudas, bet ir įrodyti svetimiesiems ir saviesiems kolaborantams apie jų vykdomus žmogaus teisių ir net SSRS konstitucijos pažeidimus.

Tuo metu pastebėjau prie mano namų kasdien rytais slankiojantį palyginti dar jauną vyriškį. Nedvejojau, kad mes su kun. Bronium patekom į kagėbistų akiratį. Pasiūliau susitikimus

perkelti į užmiestį: į Pagirius, pas patikimą ir nuoširdų pelesiškį Alfredą Stipiną arba į Trakų Vokę, pas mano giminaitę Mariją Kruopienę ar Danutę Radziulienę. Nusprendėme prireikus dažniau pavažiuoti ir pasisvečiuoti Lentvaryje pas ten mokytojavusį mano brolių Motiejų arba pas mūsų kovingą ir drąsų bendramintį, grįžusį iš stalininių lagerių kun. Kazimierą Pukėną, kuris tuo metu klebonavo Lentvaryje. Motiejus visuomet laukdavo šių mielų svečių. Jų kontaktai ir susitikimai buvo efektyvūs. Kun. K. Pukėno rūpesčiu Lentvario bažnyčioje buvo vėl grąžintos lietuviškos pamaldos, Motiejui padedant suorganizuotas bažnytinis lietuvių choras, o vėliau ir pirmoji lietuvių mokyklėlė, kurios branduolį sudarė devyni tremtinių vaikai. Ši sėkmė sužadino mums norą dar intensyviau darbuotis lietuvybės labui. Tačiau nesnaudė ir kagėbistai: jie ne tik akylai sekė mūsų bičiulių dvasininkų veiksmus, bet ir ėmė atvirai grasinti susidorojimais. Čia pirmuoju smuiku griežė Lentvaryje ir visame Trakų rajone KGB majoras Antanas Sventauskas, vėliau tapęs šios srities atsakingu darbuotoju KGB centre Vilniuje.

Bene labiausiai nuo jo nukentėjo mano brolis Motiejus ir kunigas Bronius. Ypač jam įstojus į Helsinkio susitarimų vykdymui stebėti sąjunginį komitetą, kuriam vadovavo bene žymiausias šio amžiaus mokslininkas, pasaulinio garso atominės energijos specialistas, pirmasis mūsų planetoje sukūręs vandėninę bombą akademikas A. Sacharovas. Labiausiai iš mūsų dvasininkų buvo grasinama, o vėliau ir susidorta su kun. Alfonsu Svarinsku, taip pat persekiota mūsų Bronius Laurinavičius, Algimantas Keina ir kiti Lietuvos Katalikų Bažnyčios teisių gynėjai. Mūsų dvasininkų dauguma stojo į antrą kovą su okupantais, apie jų balsus ir didvyrišką pasipriešinimą netrukus sužinojo visas civilizuotas pasaulis. O kunigas Bronius tapo šios žūtbūtinės kovos priešakyje. Jam rūpėjo ir jis tikėjo, kad Lietuvoje išauš naujas rytas.

Savo testamente, rašytame Adučiškyje 1981 m. birželio 4 d., artėjančio susidorojimo akivaizdoje velionis B. Laurinavičius pareiškė įsitikinimą: „Esu tikras, kad Lietuvos visuomenė atsisakys ateizmo, kuris veda ŽMONIJĄ PRIE VISUOTINIO KRACHO" (Šie žodžiai autoriaus išryškinti stambiu šriftu). Ir

tai įvyko 1990 m. kovo 11d. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę. Pranašiški kunigo žodžiai išsipildė, tačiau jo tarp gyvųjų jau nebuvo: jis tapo eiline sovietinio teroro auka, kai 1981 m. lapkričio 24 d. vakarą apie 20 val. žuvo kagėbistų pastūmėtas po savivarčio ratais.

Taip jau susiklostė, kad aš beveik buvau šio kraupaus įvykio liudininku. Tą vakarą miesto centrinės muzikos mokyklos patalpose turėjo įvykti neeilinis susirinkimas: tėvų komitetas, kuriam aš vadovavau, turėjo spręsti klausimą apie šios mokyklos naujų rūmų statybą. Lemiamas žodis priklausė miesto vykdomojo komiteto pirmininkui A. Vileikiui, mokyklos direktoriui V. Kabeliui ir man bei rašytojui I. Merui, - mes vykdėme parengiamuosius darbus. Taip norėjome įamžinti tau-
raus patrioto, kompozitoriaus ir dirigento prof. Balio Dvariono atminimą. Einant iš namų į susirinkimą, šalia tuometinio kino teatro „Tėvynė“ skvero atsivėrė sukrečiantis vaizdas. Ap-
link buvo kaip niekad tylu. Kur ne kur Žalgirio gatve praeinan-
tys žmonės sulėtindavo žingsnius. Pravažiavus sunkvežimiui, staiga mano žvilgsnis nukrypo į sankryžos pusę. Ten ir
pamačiau rūko ir dulksnos apgaubtą tik ką įvykusios tragedi-
jos auką: kokių penkių metrų atstumu nuo sankryžos arti
šaligatvio gulintį žmogų juodais rūbais. Iš tolo pamačiau nu-
kritusią jo kepurę ir praplikusį viršugalvį. Šis reginys mane
pribloškė. Daug kartų man, pačiam būnant fronte, Vorkutos
konclageryje, nacių mirtininkų stovykloje, teko regėti mirtį,
bet ši ypač smarkiai sukrėtė. Norėjau prieiti ir pamatyti be-
žado gulinį auką. Bet išvydau skvero kampelyje, prie pat
Žalgirio gatvės šaligatvio, gal per kokius 10-12 metrų nuo
nelaimės stovinčią trijulę: du vidutinio amžiaus vyrus odinė-
mis striukėmis ir tarp jų ne pirmos jaunystės moterį.

- Kas čia atsitiko? - priėjęs paklausiau juos.

- My ne komentirujem (*rus.* mes nekomentuojame), - iš-
girdau vieno iš jų irzlų atsakymą.

Po tokios netikėtos reakcijos pasitraukiau į šalį. Stebino jų
keistas abejingumas ir lyg koks pyktis. Vėliau ne kartą kilo
mintis, ar tai nebuvo tie žmonės, kurie ir įvykdė šį nusikalti-
mą? Priėjęs arčiau ir labai susijaudinęs neišdrįsau pasidomėti

žuvusiojo tapatybe. Ir į galvą neatėjo mintis, kad tai galėtų būti mūsų artimas draugas kunigas Bronius. Reikėjo skubėti į susirinkimą ir, perėjęs į kitą gatvės pusę, sėdau į troleibusą ir nuvažiauvau. Sugrįžęs iš susirinkimo, bandžiau nusiraminti, tačiau matyta kraupi tragedija stovėjo akyse, o visą slėgė keistas nerimas. Po bemiegės nakties ankstyvą rytą nuskubėjęs į darbovietę sužinojau visą tiesą. Dar skaudžiau buvo, kad beveik mano akivaizdoje žuvo toks brangus draugas. Visa tai labai prislėgė mane ir mano brolių Motiejų.

Ši žinia greitai apskriejo visą Lietuvą. Nepaisant didelių valdžios trukdymų lapkričio 27 d., dalyvaujant daugeliui Vilniaus ir kitų vyskupijų kunigų bei vyskupams Julijonui Stepovičiui ir Vincentui Sladkevičiui, velionio kun. Broniaus palaikai buvo iškilmingai, bet laikinai palaidoti Adutiškio bažnyčios šventoriuje, o vėliau, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pagal jo testamentą pareikštą valią buvo perlaidoti jo pastatytos Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.

Vilnius, 2002 m. vasario 27 d.

Marija Janavičiūtė-Mačėnienė

Neužmiršo gimtojo kaimo

Didžiausias tautos turtas - nepriklausomybė. Ant laisvės aukuro - daug žmonių gyvybių. Tarp jų ir kun. Broniaus Laurinavičiaus. Savo gimtinės - Gėliūnų kaimo kunigas niekad neužmiršo. Apsilankydavo kasmet. Visad skubėdavo, sakydamas, jog jo laukia dideli darbai. Ir tikrai daug padaryta velionio parapijose. Atvykęs į savo tėviškę, aplankydavo tėvelių kapus, savo geriausius bičiulius. Vaikus ir senus žmones vaišindavo saldumynais. Pasidomėdavo, už ko ištekėjusios jaunamartės. Pasitaikius progai, mane taip pat paklausė. Kai pasakiau išėjusi už lietuvio, apsidžiaugė, paplojo per petį ir pasakė, jog taip ir turi būti.

Kunigas B. Laurinavičius pasirūpino, kad mūsų kaimo kapinaitės būtų aptvertos: parūpino medžiagų, pasamdė iš kaimo

meistrą Petrą Arlauską. Talkino ir kiti kaimo vyrai. Atvežė darbininkų net iš savo parapijos. Kad išardytų varnų lizdus, iškirto nuo senų kapų medžius. Ir iki šiolei kapinės tvarkingos.

Kai velionis kunigas apsilankydavo per laidotuves, ant gedulingų pietų stalo nebūdavo alkoholio. Mano tėveliams ir kitiems giesmininkams parūpindavo giesmynėlių, maldaknygių.

Apie 1953 metus mano tėvelį kunigas pasikvietė į Kalesninkų parapiją. Tėvelis labai didžiavosi šia kelione ir kunigo dovanotu tautišku kaklaraiščiu. Jis noriai puošdavosi juo per didžiąsias šventes. Tėvelis prieš mirtį mane paprašė, kad būtų palaidotas su šia tautiška juosta. Jo prašymą įvykdėme.

1998 m. Gervėčių bažnyčios šventoriuje pasodinome du ąžuoliukus. Jie skirti mūsų krašto šviesuoliams, žmonių užtarėjams, kovojusiems už tikėjimą ir tėvynę Lietuvą. Tai - vyskupui Julijonui Steponavičiui ir kunigui Broniui Laurinavičiui. Tegul užauga stiprūs, dideli ąžuolai, tokie, kaip šitie mūsų kunigai. Kaip dabar mums būtų reikalingi šie garbūs žmonės!

Gėliūnai, 1998 m.

Kazimieras Umbražiūnas

Pašauktas nuskriaustųjų remti

Šį simpatingą berniuką pirmą kartą pamačiau Vilniaus kunigų seminarijos fojė. Tiesa, jis jau buvo baigęs Vytauto Didžiojo gimnaziją, turėjo brandos atestatą ir atnešė pareiškimą, kuriame rašė norįs mokytis kunigu. Man jis savo malonia išvaizda ir žvaliu žvilgsniu padarė gerą įspūdį, ir aš vyliausi, kad kaip tik toks dvasininkas okupuotame Vilniaus krašte bus labai geras visuomenės veikėjas.

Deja, vėliau kilo Antrasis pasaulinis karas, bolševikai okupavo Lietuvą, mane nutrenkė per šešis kalėjimus į lagerius miško pjauti ir tik 1956-aisiais, po 16 metų represijų, grįžau, praradęs jaunystę ir sveikatą.

Ir kaip nudžiugau, kai po tiekų metų sutikau Vilniaus autobusų stotyje jau ne tą berniuką, o rimtą ir visų giriamą

kunigą Bronių Laurinavičių. Po 16 metų jis mane, skurdžių, pažino, pasveikino. Mes pasibučiavome, jis mane pavadino Lietuvos kankiniu, auka už Tėvynės laisvę. Man buvo nesmagu, lyg nepelnytai mane taip aukštino: aš nieko gero Tėvynei nepadariau - pjoviau mišką dėdei Stalinui ir frontui, dirbau „škipერიu" upeivių laivyne, plukdžiau sielius Sibiro upėmis, sunkiu darbu turtinau „matušką Rosiją".

- Tamsta - tai kas kita, - kalbėjau kunigui. - Štai man žmonės pasakojo, jog pastatei bažnyčią Švenčionėliuose, globoji skriaudžiamus kolchoznikus, nebijai pats ir kitus skatini nepasiduoti ateistinei propagandai, gini gimtosios kalbos teises bažnyčiose ir įstaigose. Jums už tai garbė! Lenkiu prieš jus galvą!

- Stengiamės mes visi čia, pasilikę tėvų žemėje, išlikti ir katalikais, ir lietuviais, - atsakė jis. - Taip, užbaigiau statyti Švenčionėlių bažnyčią. Trumpam esu Vilniuje tais pačiais reikalais. Rytoj vyskupas Julijonas Steponavičius atvyks pašventinti bažnyčios. Aš Švenčionėliuose gyvenu klebonijoje. Prašau atsilankyti pas mane. Rytoj bus didelės iškilmės: viešės daug kunigų ir parapijiečių.

Tai buvo 1959 m. rugpjūčio 9 d. Oras toks, kokį žmonės vadina „auksiniu rudeniu": giedra, gražu, šilta. Tačiau mano širdis buvo pilna nerimo. Budeliai išleido iš Sibiro. Bet kas padės čia žengti pirmuosius žingsnius? Kas padės Vilniuje įsikurti?

Kunigas Laurinavičius buvo jautrios širdies žmogus. Matyt, jis irgi apie mane galvojo. Tuo metu aplink mane susirinko jau ir daugiau bičiulių, buvusių mokslo draugų. Buvęs „Vaidilos" teatro direktorius, meno saviveikos entuziastas Juozas Kanopka, žurnalistas Silvestras Urbonavičius, Juozas Maceika ir keli kiti. Seniai matėmės, taigi apsikabinę bučiavomės. Pasirodė teatro gerbiamas aktorius Vladas Jurkūnas. Per šį laikotarpį, kai aš pjoviau mišką dėdei Stalinui, jis pagarsėjo, išaugo. Kitados jis su manimi kartu mokėsi Švenčionių gimnazijoje, buvome geri draugai. Bet dabar šaltai ištiesė dešinę. Pasiilgęs norėjau ir su juo pasibučiuot. Tačiau atsitvėręs ranka, „ką tu, ką tu", nesileido. Greta stovintiems tapo nejauku... „Aš didelis, o tu, Kazimierai, mažas bėdžius".

- Matai, lygybė greitai užmindoma, - juokais kalbėjo žurnalistas Silvestras. Pamažu mano seni bičiuliai išsiskirstė savo reikalais. Mes, keleiviai, buvome uždaryti autobuse. Važiuojame. Kunigas Laurinavičius, pasikrapštes užantyje, prisėda prie manęs ir slapta įteikia 100 rublių.

- Tai jums pradžiai gyvenimo Lietuvoje, - sako.

- Ačiū, nereikia, ačiū! - spontaniškai sakau, žinodamas, kad meluoju. Kaip čia nereikia? Aišku, reikia, bet mandagumas verčia.

- Imk, slėpk ir tylėk! - sako kunigas.

Dar kartą įsitikinau, kad šis kunigas yra pašauktas nukriaustųjų guosti ir remti. Švenčionėliuose jis išlipo, o aš suteikiau didį džiaugsmą savo mamutei, nes šiandien ji nušluostė paskutines ašaras: aš - jos mylimas sūnus - grįžau. Ir globojau ją iki mirties.

Su kunigu Broniumi Laurinavičiumi prasidėjo mūsų bičiulystė. Jis silpniau už mane mokėjo rusų kalbą, ir aš jam, Helsinkio konferencijos nutarimų vykdymo stebėtojai, padėjau rengti dokumentus rusų kalba. Jis dažniausiai rašė lietuviškai, o aš verčiau.

Vilnius, 1995 m. gegužės 30 d.

Kun. Antanas Dilys

Lydi šviesus jo pavyzdys

Aš pirmą kartą su Broniumi Laurinavičiumi susitikau 1941 m. rugsėjo 1 d. Tada pasibeldžiau į Vilniaus kunigų seminariją, kuriai dar vadovavo lenkas. Tos tautybės buvo ir daugelis klierikų, tarp kurių tik du lietuviai: Bronius Laurinavičius ir Martynas Stonys. Įstojome mes - dar trys lietuviai: Algirdas Gutauskas, Vaclovas Šarka ir aš. Senbuviai mus sutiko ištisomis rankomis: globojo, mums padėdavo savo patarimais ir netgi materialiai. Ypač stengėsi išlaikyti lietuviybės dvasią.

Vokiečiams uždarius tą seminariją, 1942 m. rudenį pradėjo veikti lietuvių kunigų seminarija, kurios steigimo iniciato-

rius buvo arkivyskupas Mečislovas Reinys. Seminarijai vadovavo tuo metu dar labai jaunas kun. Ladas Tulaba. Mūsų draugystė su klierikais Laurinavičiumi ir Stoniu tada sutvirtėjo. Tai pastebėjo ir seminarijos rektorius, kuris viešai mus išbarė, kad mes, seni vilniečiai, tik tarpusavyje draugaujame, o vengiame iš kitur atvykusių klierikų: pravardžiuojame juos „škotais“, kaltiname karjerizmu, turtų, pinigų, malonumų pomėgiu, taip pat laisvesniu požiūriu į religiją, bažnyčią ir seminarijos režimą.

Nuo tų laikų praėjo apie 50 metų, todėl visko smulkiai prisiminti negaliu. Tačiau akyse stovi 1944 m. birželio pradžioje įvykusios puikios kunigo Laurinavičiaus primicijos Gervėčių bažnyčioje.

Žmonių buvo gausybė: pilna bažnyčia ir šventorius, nors netoli jau dundėjo artėjantis frontas. Pietūs parengti Gėliųų kaime, kunigo tėviškėje. Jų metu nebuvo jokių svaigalų, bet visi svečiai buvo geros nuotaikos, linksmi, patenkinti.

Vėliau mūsų keliai išsiskyrė. Mane suėmė, išvežė į Karagandos, paskui į Vorkutos lagerius. Tuo metu suradau vieną vienintelį Draugą, rašytiną didžiąja raide - kunigą Bronių Laurinavičių. Jisai vienintelis iš kunigų pasirūpino, kad gaučiau maisto siuntinių. Savo parapijiečių vardu nuolat, kas mėnesį, siuntė produktų man ir kitiems kunigams.

Tuo tarpu artimiausieji draugai, mokyklos, seminarijos kurso bičiuliai, užimdami „šiltas vietas“, nesiteikė netgi poros žodelių parašyti: bijojo, kad už tai nenukentėtų ir nepakliūtų ten, kur baltos meškos žiemoja, kur mes, kaliniai, juodą darbą dirbame. Tik vienas vienintelis kunigas Bronius Laurinavičius draugiškai rėmė kenčiančius lageryje. Jisai globojo ir mano seserį Oną, likusią Lietuvoje be tėvų ir be globėjų. Vėliau ji ištekėjo, tačiau ir toliau kunigo Laurinavičiaus buvo remiama patarimais, paguodos žodžiais ir netgi materialiai.

Kai aš grįžau iš lagerio, norėjau laisviau pagyventi, pasidžiaugti praėjusia jaunyste ir pradėjau pavojingą žaidimą su žemiškąja meile. Nors didelio pavojaus nebuvo, tačiau davatkėlės skelbė grėsmės signalus. Tuo pasinaudodama dvasinė vadovybė mane nubaudė. Kai kurie kunigai nusigręžė, o Lauri-

navičius tėviškai globojo, patarinėjo ir, netardamas nė vieno smerkiančio žodelio, ištiesė man savo ranką ir ištraukė iš tos pražūtingos bedugnės. Už tai esu jam labai dėkingas. Šį faktą esu paminėjęs ir mirusio kunigo Laurinavičiaus laidotuvių pamoksle, pasakytame Adutiškio bažnyčioje lenkų kalba.

Daug daug galima apie jį rašyti. Jis buvo didis žmogus, taurus ir principingas kunigas, nesileidęs į jokių kompromisus nei su komunistine, nei su Bažnyčios vadovybe, kuri kar-tais, derindamasi prie buvusios „tvarkos“, kreivai žiūrėjo į jį.

Negalima nepaminti ir to, ko joks kunigas neįstengė padaryti. Stalinizmo, stagnacijos metais jis užbaigė statyti Švenčionėlių bažnyčią, suspėjo ją pašventinti ir atidaryti. Visa tai nepavyko atlikti kunigui Poviloniui, stačiasiam Klaipėdos bažnyčią.

Švenčionėlių bažnyčia yra mano tėviškėje ir man teko lenkų kalba tarti paskutinį žodį paskutinį kartą per paskutines pamaldas senoje medinėje mažytėje bažnytėlėje. Kunigo Broniaus Laurinavičiaus pastangomis ir su jo pagalba Švenčionėlių kapinėse ant mano motinos Antaninos Dilienės kapo pastatytas paminklas.

Ir paskutinis atsisveikinimo žodis buvo skirtas, kai 1981 m. lapkričio 24-osios vakare, apie 20 val. jisai norėjo mane aplankyti Vilniuje (Trimitų g. 6). Manęs neradęs ir taręs šeimninkei: „Pasveikinkite nuo manęs kunigą Antaną“, - jisai po 5 minučių žuvo Žalgirio gatvėje.

Šviesus jo gyvenimas, jo energija, jo tiesūs žodžiai, jo pavyzdys mane nuolat lydi ir, tikiuosi, lydės per visą mano likusią amžiaus dalį.

Vilnius, 1994 m. rugpjūčio 27 d.

Ryškiausias iš regėtų švyturių

Pirmą kartą kunigą Bronių Laurinavičių sutikau 1942 m. spalio mėn. Vilniaus kunigų seminarijoje. Mat tais metais buvo atidaryta Vilniuje kunigų seminarija lietuvių dėstoma kalba. Į ją arkivyskupas Mečislovas Reinys pakvietė mus - Kauno ir Telšių seminarijose studijuojančius klierikus. Mūsų buvo nedaug - tik apie penkiasdešimt. Neturėjome kambarėlių, todėl mokėmės tose pačiose „aulose“, kur vyko paskaitos. Miegodavome irgi visi kartu Šv. Teresės bažnyčios Švč. Marijos koplyčioje. Gyvenimas buvo gana varganas, bet vyravo idealistinės nuotaikos: norėjome kuo nuoširdžiau patarnauti Dievui ir Tėvynei, dirbdami kunigo darbą Vilniaus arkivyskupijoje. Pradžioje buvo šiokių tokių nesklaidumų tarp klierikų iš Vilniaus krašto ir atvykusių iš didžiosios Lietuvos, bet vėliau gana draugiškai visi susigyvenome. Klierikas Bronius Laurinavičius buvo labai darbštus, pamaldus ir disciplinuotas auklėtinis, draugiškas, visad tauriai džiaugsmingas. Jis buvo vyresnis už mus, jau atitarnavęs lenkų kariuomenėje, karštas Vilnijos krašto patriotas. Iš pokalbių su juo buvo galima suprasti, kad jis labai rimtai ruošiasi būsimam pastoracijos darbui.

Ne kartą teko artimiau su kunigu Broniumi bendrauti ir kunigaujant, kai jis klebonavo Ceikiniuose (1946-1948 m.), o aš vikaravau Švenčionyse. Švenčių, atleidų metu pasitaikydavo drauge dirbti įvairiose Švenčionių dekanato bažnyčiose. Nuo pat pirmųjų pastoracijos metų jis buvo ypač aktyvus kovotojas už blaivybę, sumaniai dirbo su vaikučiais, jaunimu, buvo paliegusiųjų, nelaimingųjų draugas. Esu jam dėkingas, kad nuolat kviesdavo mane ir į savo parapijos atlaidus, rekolekcijas. Paprastai visuomet prašydavo ir pamokslą pasakyti. Iš pat pirmųjų savo klebonavimo metų pasižymėjo ir kaip gabus bažnyčios šeiminkas: vis ką nors remontuodavo, statydavo.

1948 m., jau man būnant Vilniuje ir dirbant notaru Vilniaus kurijoje, vyskupijos administratorius kun. Edmundas Basyš užklausė, kaip aš manau, ar galėtų kunigas Bronislovas dirbti

parapijos klebonu Kalesninkuose, kur parapija dvikalbė ir reikėtų atlikti didelius remontus (bažnyčioje nebuvo altorių, tinkamų suolų, nė grindų). Man pritarus, administratorius paprašė ji kuo skubiausiai iškviesti į kuriją. Aš nustebau, kai, pasiūlius tapti Kalesninkų parapijos klebonu, jis atsisakė, o administratorius priėmė jo atsisakymą. Kai paklausiau, kodėl atsisakė, kunigas Bronislovas man taip paaiškino: „Kai mane siunčia į tokią garbingą parapiją ir dar atsiklausia, - aš negaliu sutikti, nes jaučiuosi nevertas tokio atsakingo posto, bet jeigu gaučiau administratoriaus oficialų paskyrimą, tai su dėkingumu ir džiaugsmu paklausyčiau". Kai apie tai paaiškinau administratoriui, gavau iš karto nurodymą - parašyti paskyrimą kunigui Bronislovui į Kalesninkų parapijos administratoriaus pareigas.

Dar iki savo arešto esu ne kartą aplankęs kunigą Bronislovą Kalesninkuose ir mačiau, kokį rūpestingą ir uolų ganytoją turi parapija. Tada Lietuvoje buvo dramatiška padėtis. Kaip tik tais ir kitais metais vyko didieji trėmimai, buvo dažni areštai, suaktyvėjusi partizanų kova, žmonių varymas į kolchozus. Kiek reikėjo išminties, tvirtumo ir drąsos tokios sudėtingos kovos frontuose! Kunigas gebėjo tada daug ką išpėti, daug kam patarti, padėti. Ypač jis rėmė kalinius, tremtinius ir jų šeimas. Nebuvo nė vieno Vilniaus arkivyskupijos kunigo, kuriam kunigas Laurinavičius nebūtų padėjęs. Man gi ir -mano tėveliams tremtiniais per visus aštuonerius metus teko džiaugtis jo nuolatine globa.

Grižęs pirmą kartą (1956 m.) iš kalėjimo ir atvykęs į Kalesninkus, nebeatpažinau bažnyčios: buvo suremontuota ir išpuošta. Kaip nepaprastai džiaugėsi kiekvieno tremtinio sugrįžimu iš nelaisvės kraštų ir visas džiaugsmu švytėdamas nuolatos kartojo: „Viešpatie, Viešpatie, Viešpatie, kaip gerai, kad jūs sugrįžote".

1956 m. kunigas Bronislovas skiriamas į Švenčionėlius parapijos klebonu ir įpareigojamas baigti dar prieš karą pradėtą statyti bažnyčią. Kiek čia jo prakaito išlieta, kiek nemigo naktų ir ilgų darbo valandų toms statyboms atiduota, kiek aukų reikėjo po skatikėlį surinkti, kiek juridiskų gudrybių teko turėti, kad tą milžinišką darbą iki galo atliktų ir į kalėjimą

nepapultų! O jis vis sakydavo: koks geras jam Dievas, nes tik su Jo pagalba taip sėkmingai tą milžinišką darbą atlikęs.

Bet netrukus jis vėl „nusidėjėlis“ valdžios akyse: per daug aktyvus, per daug vaikelių prie altoriaus, vis kažkokius raštus rašo, vis valdžios ne visada paklauso. Keliamas į Adučiškį... Kiek žinau, jam buvo labai sunku išvykti iš Švenčionėlių. Juk tiek čia daug padaryta, tokia brangi jo paties, vargo kūdikio, šventovė. Jis labai mylėjo ir parapijiečius, o ne mažiau ir jie jį.

Gražiai pasidarbavo kunigas Laurinavičius ir Adučiškyje. Sugėbėjo jis ir šią šventovę atnaujinti, restauruoti. Džiaugėsi, kad padidėjo šventovės lankomumas, kad didelis būrys vaikučių glaudžiasi prie altoriaus. Visose parapijose savo ganomuosius vedė blaivybės ir doros keliu. Mačiau ne kartą, kaip jis prireikus su visa pranašų rūstybe moka apibarti nedorėlius ir apgavikus. Kai vienas parapijietis, suklastotą dokumentą pristatęs, paėmė antrą kartą santuokos sakramentą, kunigas liudytojų akivaizdoje taip apgaviką išbarė, kad, Dievo rūstybės bijodamas, nusidėjėlis netrukus savo šeimos reikalus sutvarkė pagal Bažnyčios nuostatus. Žinau ir tokį faktą iš Kalesninkų parapijos, kai jis vieno kaimo mergaitėms bažnyčioje liepė kryžium gulėti per sumą už tai, kad jos visą vakarą šoko, kai jų pasilinksminimo draugas, kitų sumuštas, kraujo klane gulėjo negyvas.

Stebino kunigo Bronislovo drąsa ir tvirtumas kovoje dėl tiesos, doros ir tikėjimo laisvės. Stebėjomės jo gebėjimais juridiskai kovoti ir ginti tikėjimo bei tikinčiųjų teises. Kai kunigui Karoliui Garuckui mirus, su Helsinkio grupės žmonių teisėms ginti komiteto nariu E. Finkelšteinu atvykau pas Bronislovą Laurinavičių kviesti jo būti komiteto nariu, jis mielai sutiko ir drąsiai vykdė įvairias užduotis.

Esu dėkingas kunigui Bronislovui, kad jis, atvykęs į Vilnių, paprastai ir mane visuomet aplankydavo ir labai nuoširdžiai pasipasakodavo apie ateities kovos planus. Buvo atvykęs ir tą paskutinį lemtingą vakarą. Deja, tą dieną aš buvau išvažiuavęs į Panevėžį. Išeidamas jis žadėjo už valandos dar kartą užsukti. Vietoj jo vakare atėjo skaudi žinia: tą vakarą užgeso vienas ryškiausių mano jaunystėje ir gyvenime regėtų švyturių.

Švenčionyse, Ceikiniuose, Kalesninkuose

Bronius Karklelis

Visus užjautė

Gyvenau Vaiškūnų kaime. Mano sūnus Jonukas mokėsi Švenčionių gimnazijoje. Vaikščioti į Švenčionis buvo toli, todėl jį priėmė ten gyventi Julius Sinius, mano žmonos pusbrolis. Tuo laiku jis vargonininkavo Švenčionių bažnyčioje, kurioje vikaru dirbo kunigas Bronislovas Laurinavičius. Kunigas dažnai atėdavo pas vargonininką. Jis labai pamilo Jonuką, kuris jam patarnaudavo Mišioms. Sakydavo: „Mokykis, vaikeli, ir aš tau padėsiu“. Ir aš pas Sinių susipažinau su kunigu Laurinavičiumi. Mes susidraugavome. Jis mane vadino Broniuku - mes buvome bendravardžiai. Teko man kalėdoti su juo kaimuose. Kaimo žmonės laukdami ant stalo padėdavo pinigų, vilnų, linų, siūlydavo grūdų, bet kunigas atsisakydavo imti. Jei kuris nors šeimininkas prašydavo būtinai paimti dovanas, paimdavo ir atiduodavo vargingesniems. Jis visus užjautė, norėdavo kiekvienam padėti, sau nieko nepasilikdavo.

Nežinau, ar ilgai jis buvo Švenčionyse. Julijų Sinių su šeima išvežė į Sibirą 1948 m., o mane taip pat su šeima - 1951 m. Sugrįžau 1958 m.

Sugrįžęs iš Sibiro su kunigu Laurinavičiumi susitikau Švenčionėliuose. Negaliu apsaityti, kaip jis džiaugėsi. Apkabino jis mane: „Broniuk, - sakė, - seniai matytas. Kaip sekasi? Kur gyveni? Gal galėčiau kuo padėti?“ Aš atsakiau, kad Sibire neprapuoliau, tai tėviškėje kaip nors išgyvensiu. Pasakiau, kad Černiauskienė, gyvenanti Sodų gatvėje, leido savo bute lovą pasistatyti. Vėliau ketinu nuosavą namuką susiręsti. Kunigas paklausė, ar turiu medžiagų. Man atsakius, kad šiek tiek turiu, jis pasiūlė padėti, nes turįs paskyrą medienai. Aš labai padėkojau už gerumą ir pasakiau, jog nenoriu - bažnyčia reikalingesnė negu namas: namą pasistatysiu pamažu.

Prisiminęs kunigą Laurinavičių, tiesiog stebiesi jo gerumu.

Švenčionėliai, 1996 m. sausis

Valė Valėnaitė

Meile traukė visus

Prisimenu kunigą Laurinavičių iš tų laikų, kai jis dirbo Ceikiniuose (1946-1948 m.). Jis buvo paprastas, malonus, nuoširdus, labai geras. Ypač mylėjo vaikus ir jaunimą. Iš jo elgesio ir žodžių tarsi spinduliavo šventumas: nuoširdi Dievo ir žmonių meilė. Jis buvo uolus blaivybės apaštalas: visus ragindavo tvirtai laikytis savo pažiūrų, dorai gyventi, mylėti Dievą, neskriausti artimo, kitus užjausti, padėti. Jaunimą pats mokė giedoti. Tėvišku žvilgsniu pastebėdavo kiekvieno džiaugsmą ir skausmą. Klaidą, silpnybę nurodydavo taktiškai, jautriai, tačiau su nuodėme kovojo griežtai, be kompromisų. Bažnyčiai buvo įsigyta vėliava su tautiniais simboliais, nauji tautiniai drabužiai, kurių tais laikais kitos parapijos neturėjo. Aš tada buvau dar maža. Atsimenu, vaikai, jaunimas ateidavo su vainikais ant kaklo. Po pamaldų jis mus vaišindavo skaniais lašinukais.

Nors ir trumpai pas mus kunigavo kunigas Laurinavičius, mano atmintyje išliko gero, linksmo, nuoširdaus, kartu principingo kunigo paveikslas.

Valėnų k., Ceikinių parapija,
1997 m. birželio 13 d.

Cecilija Poškienė

Negalėjome atsidžiaugti lietuviškomis pamaldomis

Kunigas Laurinavičius atvyko į apleistą ir sulenktą Kaulesninkų parapiją. Lietuviai čia neturėjo šv. Mišių ir būdavo užjami. Lenkai neleisdavo melstis lietuviškai: netgi maldaknyges traukdavo iš rankų. Mūsų vargšai tėvai veltui kovojo dėl vietos bažnyčioje: iki karo Vilniaus vyskupas buvo lenkas ir ne girdėti nenorėjo lietuvių skundų bei prašymų. (Kaip ir lenkų švietimo ministerija dėl lietuvių mokyklų Vilniaus krašte.)

1940 m., kai buvo grąžintas Lietuvai Vilnius, mums, Vilniaus krašto lietuviams, išiziebė viltis. Niekada nepamiršome to džiaugsmo, kai su gėlėmis ir jaudulio ašaromis laukėme Lietuvos kariuomenės, žygiuojančios į Vilnių. Dar prabėgo keletas metų, o mes vis neturėjome savo bažnyčioje lietuviškų pamaldų: klebonas buvo lenkas ir nepaisė mūsų norų. Parapijiečiai rašydavo prašymus į Vilniaus kuriją. Pagaliau gavome kunigą lietuvių Bronių Laurinavičių, kurį labai mylėjome ir gerbėme.

Jis greitai subūrė Kalesninkų jaunimą lietuviškai giedoti ir ėmė laikyti lietuviškas pamaldas. Žmonės į jas plūste plūdo. Negalėjome atsidžiaugti. Mūsų tėvai iš džiaugsmo verkė, nes buvo nustoję vilties.

Kalesninkų bažnyčia buvo apleista. Atvažiavęs kunigas Laurinavičius tuoj ėmėsi ją remontuoti. Kvietėsi menininkus. Žmonės, kiek galėdami, aukojo. Bažnyčia buvo atnaujinta taip, kad aplink nebuvo gražesnės. Taigi Kalesninkų parapija gavo nepaprastai energingą, jautrų žmonių rūpesčiams kunigą, kuris pakėlė parapiją - tiek lietuvius, tiek lenkus.

Prisimenu, paprašė surinkti tamsaus pluošto linų. Juos pas-kui nuvežė audėjoms. Šios išaudė labai gražią lininę vėliavą. Subūrė procesiją. Sukvietęs vaikučius pamokydavo, kaip reikia barstyti gėles. Taip mes, lietuviai, turėdami užtarėją, iš-tvirtinome savo bažnyčioje. Lenkai nustojo mus skriausti. Ku-nigas ir su jais mokėjo gražiai sugyventi. Visi matė, kad klebonas norėjo visiems tik gero, troško, kad parapijoje kles-tėtų meilė, santarvė ir dora.

Prisimenu, kaime būdavo įprasta per laidotuves duoti deg-tinės. Kunigas griežtai uždraudė išgertuves, sakydamas, kad ne-laidos mirusiojo tos šeimos, kuri rengs išgertuves. Taip tą bjau-rų įprotį išnaikino ir iki šiol niekas neduoda degtinės per laidotuves. Klebonas sakydavo, kad per degtinę visoks blogis ateina. Propagavo blaivias vestuves, dovanodavo gražių šventų paveikslų. Jaunuosius pagirdavo per pamokslą už blaivumą.

Buvo jautrus kitų skausmui ir nelaimėms. Mirus mano broliui, mamelė labai verkė. Kunigas, atvažiavęs pas ligonį, užeidavo ir pas motiną: ramindavo, sakydavo: „Neverk, ge-riau pasimelsk ir prisimink Švenčiausiosios Mergelės skaus-

mą". Ramindavo lietuvius ir lenkus: ką tik ištikdavo neganda. Labai užjautė senelius. Domėdavosi, ar vaikai jų neskriaudžia. Jeigu šie pasiskųsdavo, tai kalbėdavosi su vaikais. Kaltuosius ir per pamokslą pabardavo, o šito žmonės labai bijodavo, todėl privalėdavo tėvus žiūrėti.

Kunigas globojo našlaičius. Kaime buvo mirusi jauna mama, palikusi penkiametę dukrelę. Tėvas vedė kitą. Klebonas nuvažiudavo pas juos ir teiraudavosi, ar neskriaudžiama našlaitėlė. Visada rūpinosi ligoniais bei silpnesniaisiais savo parapijiečiais.

Prisimenu dienas, kai kunigas turėjo išvažiuoti į Švenčionėlius. Visi teigė neturėsiantys tokio klebono, kuris taip kiekvienu rūpintųsi. Ir šiandien su meile ir pagarba prisimenamas kunigas Laurinavičius.

Kai sužinojome, kad žiauriai susidorota su tokiu kilniu, tiesą visad sakančiu mūsų mylimu klebonu, labai gedėjome. Mes tikime, kad ir pas Aukščiausiąjį jis yra mūsų užtarėjas.

Kamorūnai, 1998 m. rugsėjo 8 d.

Julė Kučinskaitė-Sukackienė

Šviesus atminimas neišblės

Atvykus 1948 m. gerbiamam kunigui Laurinavičiui į Kalesninkus, aš tą sekmadienį buvau bažnyčioje. Kunigas iš sakyklos sakė, kad lenkai parapijiečiai jį žadėję pasitikti akmenimis, bet jis iš čia savo noru neišvyks: ne savo noru atvyko, ne savo noru ir išvyks - kur Motina Bažnyčia siunčia, ten ir važiuoja.

Anksčiau čia dirbusį lenką kunigą Voronovičių lietuviai prašė, kad nors vienos pamaldos būtų laikomos lietuviškai, bet jis to nepaisė. Atsikėlus kunigui Laurinavičiui, iš karto buvo įvestos lietuviškos pamaldos. Dėl to lenkai buvo labai nepatenkinti, bet, kiek patriukšmavę, aprimo. Taigi prie naujojo kunigo pamaldos vyko visiems sava kalba, nebuvo niekam skriaudos. Nuo pirmųjų dienų kunigo Laurinavičiaus dėka Kalesninkų bažnyčia niekada nebuvo tuščia, nors ir nebuvo jauki - ji dar buvo neįrengta.

Kunigas Laurinavičius sudėjo naujas grindis, padirbdino suolus, įrengė tris labai gražius altorius, Kryžiaus kelio stotis, sutvarkė vargonus. Mačiau, kaip remonto metu pats su darbininkais plušėdavo. Suorganizavo labai gražias procesijas, kuriose dalyvaudavo daug jaunimo ir vaikučių. Gražų įrengdavo Betliejuką. Stengėsi viską atnaujinti. Šventoriuje pastatė didelį paminklą: prieš didžiąsias duris ištiestomis rankomis stovintis Kristus - tartum laukia ateinančių žmonių. Pradėjo tverti šventorių, tačiau nespėjo baigti. Kunigas Laurinavičius puošė ne tik mūrinę bažnyčią, bet rūpinosi ir gyvąja: stengėsi, kad būtų geras choras, prie altoriaus - daug vaikų. Patraukdavo pilną bažnyčią žmonių, nes mokėjo kiekvienam rasti žodį, buvo nuoširdus, geras. Dviračiu važiuodavo pas ligonius, senukus.

Vieną kartą sakė ėjęs žiemos metu užpustytu vieškelio 8 kilometrus į Dainavos kaimą (dar tais laikais niekas kelių nevalydavo), nes norėjęs pažiūrėti, kaip žmonėms sunku į bažnyčią ateiti. Kunigas patiko visiems parapijiečiams. Man jis sakė esąs pasižadėjęs padėti apleistoms bažnyčioms ir tai darys. Labai buvo nusiteikęs prieš degtinę: prašė negerti, ypač per laidotuves. Tuokdavo ir krikštydavo reikalaudamas šia proga linksmintis be degtinės. Paturio kaime (šalia Kalesninkų) vyko Zosės Maškevič vestuvės be degtinės, vėliau ir sūnaus krikštynos taip pat be alkoholio. Kunigas su jais gražiai bendravo, pas juos paviešėdavo. Specialiai bažnyčioje buvo pastatyta dėžutė, į kurią reikėjo įmesti pasižadėjimą nebegerti. Buvo patenkinti kunigu ir lietuviai, ir lenkai.

Viską sutvarkęs, 1956 m. kun. B. Laurinavičius iš Kalesninkų išsikėlė į Švenčionėlius. Labai gailėjome, kad neturėsime tokio gero, darbštaus ir sąžiningo kunigo. Jį parapijiečiai - ir lenkai, ir lietuviai - lankydavo Švenčionėliuose. Labai gailėjome, sužinoję, kad kunigas nuo piktų rankų žuvo po mašinos ratais. Šviesus jo atminimas neišblės niekada.

1997 m. lapkričio 12 d.

Švenčionėliuose

Apolonija Duksienė

Taurus kovotojas už Bažnyčią ir Tėvynę

1945-1967 m. aš mokytojavau Švenčionėlių vidurinėje mokykloje. Švenčionėliai yra jaunas miestas, tik 1995 m. atšventęs 130 metų jubiliejų. Pirmoji maža medinė bažnytėlė buvo pastatyta kunigo Jono Burbos rūpesčiu 1905 m. Ji buvo labai jauki, šviesi, parapijiečių gausiai lankoma. Pamaldos vykdavo lietuvių ir lenkų kalbomis. Ypač daug žmonių susirinkdavo per Šv. Edvardo atlaidus spalio 13 d., nes bažnytėlė buvo jo vardu.

Kai atvykau dirbti į Švenčionėlių progimnaziją, dar mokytojams nebuvo draudžiama lankyti bažnyčios, todėl mes ją ir lankėme. Tačiau 1948 m. rajono laikraštyje „Už tėvynę“ buvo paskelbtas Br. Petkelio straipsnis „Užmestas politinis-idėjinis auklėjimas“. Jame buvo iškoneveikti mokytojai, kaip „religinių prietarų gerbėjai“, esą „mokykloje jaučiamas surūgusios klerikalizmo aplinkos tvaikas“. Rašinys baigiamas raginimu nesitaikstyti su jaunosios kartos sąmonės žalojimu. Po šios publikacijos buvo griežtai uždraustas bažnyčios lankymas, o mokyklos direktorius Juozas Duksa atleistas iš pareigų.

Švenčionėliuose tada kunigavo N. Budzilas. Dar prieš Ant-rąjį pasaulinį karą buvo pradėta statyti mūrinė bažnyčia. Bet per karus ir okupacijas darbai nutrūko, ir ant statinio viršaus jau augo nemaži beržai.

Kunigas Budzila apie 1954 m. pradėjo rinkti aukas bažnyčios statybai. Žmonės noriai aukojo pinigais, o kunigas kiekvieną sekmadienį per pamokslą paskelbdavo aukotojo pavardę ir sumą (paaukojau ir aš savo motinos A. Valiuvienės vardu - 400 rb.). Bet pasklido kalbos, kad šis kunigas nepajėgs bažnyčios pastatyti, todėl bus atkeltas jaunas ir energingas dvasininkas inžinierius, turintis šios veiklos patirtį. Iš tikrųjų 1956 m.

Švenčionėlių parapijai ir naujos šventyklos statybai ėmė vadovauti kunigas B. Laurinavičius.

Užvirė darbas. Bažnyčios statybos leidimui gauti buvo nu-eiti kryžiaus keliai nuo Švenčionėlių-Vilniaus iki Maskvos. Per didelius vargus leidimas buvo gautas, bet vietinė valdžia trukdė - nedavė medžiagų, transporto, darbininkų. Tačiau kunigo tas nepalaužė: jis rasdavo įvairiausių būdų įveikti kliūtis. Organizuodavo talkas. Talkino visi, kas tik galėjo. (Mano mokinė O. Jurėnaitė net vyrą susirado šių talkų metu.) Būdavo, pamaldos baigiasi, o kunigas sako: „Vyručiai, yra atvežta lentų - reikia jas paimti“, arba: „Atėjo vagonai su plytomis ir cementu, reikia skubiai viską iškrauti“. Močiutėms sakydavo: „Einatė į bažnytelę, neškite po akmenėlių“. Ir nešė senutės. Mano mama, grįžusi iš bažnyčios, džiaugdavosi nunešusi ir bumbtelėjusi į krūvą.

Pats kunigas tada, mažą sakyti, kad daug dirbo - jis plūšėjo titaniškai: rūpinosi medžiagomis, transportu, darbininkais, menininkais, talkomis. Po visą Lietuvą rinko aukas, nes viena parapija nebūtų pajėgusi pastatyti tokios didingos bažnyčios. Pati matydavau, kaip, vilkėdamas sutana, moterišku dviračiu iš sandėlių vežioja cemento maišus. (Tai gal vienintelis kunigas, kuris nuožmaus ateizmo metais viešai dėvėjo sutaną.) Tik per begalinį kunigo Laurinavičiaus pasišventimą gebėjome rasti bendraminčių, patarėjų ir užtarėjų. Pagaliau iškilo gražios išorės ir vidaus Švenčionėlių bažnyčia.

Nors vyko statybos, kunigas neužmiršo ir žmonių dvasios reikalų: subūrė balsingą chorą, atrado nemažą pulkelį berniukų patarnautojų, taip pat mokinių, dalyvaujančių procesijose. Bažnyčioje įvedė naujovių. Pavyzdžiui, prieš pat pakylėjimą subėgdavo iš visos bažnyčios kampelių maži vaikeliai, suklaupdavo prie altoriaus, sudėdavo rankes maldai ir pakylėjimo metu skaidriais balseliais tardavo: „Jėzau, aš tave myliu“. Pas-kiau vėl grįždavo pas savo mamas.

Nuo tada ir užvirė kova tarp bažnyčios ir mokyklos. Prasi-dėjo skundai, mokinių terorizavimas, net teismai. Ypač valdžia puolė, kai buvo pastatyta graži klebonija. Skundais, šmeiž-tais ir teismais kunigui buvo atsilyginta už didžius statinius,

kurie ir šiandien puošia miestą: kunigas buvo iškeltas į Adu-
tiškį. Galima įsivaizduoti, kaip jis visa tai išgyveno! Atsivei-
kinimo sekmadienį visa bažnyčia verkė. Įteikta kunigui gausy-
bė gėlių,-tačiau pro didžiąsias duris žmonių mylimas kunigas
išėjo puokštes palikęs prie altoriaus.

Prisimenu, kartą su partorgu Kabušuėjome rinkti pasko-
los. Užėjus pas kleboną, partorgas klausia: „Kiek turi dūšių?“
O kunigas atsako: „Ir jūs turite dūšių, gyvenate mano parapi-
joje, bet kas iš to? Tokių dūšių daugybė. Todėl kiek jų turiu,
nežinau“. Kunigui buvo paskirta maksimalaus dydžio paskola
valstybei.

1961-aisiais vasarą važiovome iš Molėtų į Švenčionėlius.
Autobuse sėdėjo pagyvenęs, inteligentiškas vyriškis rudu kos-
tiumu ir balta skrybėle. Labanoro stotelėje jis ir mes išlipome
- nuėjome apžiūrėti Labanoro bažnyčios. Šventoriuje susipa-
žinę, sužinojome, kad šis žmogus yra kunigas Kazlas, dirban-
tis Leningrade, vienintelėje mieste išlikusioje katalikų bažny-
čioje. Tuomet jis atostogavo savo tėviškėje Alantoje ir atvyko
į Švenčionis aplankyti savo mokslo draugo kunigo Vaičiūno.
Kai pasakėme, kad gyvename Švenčionėliuose, jis pareiškė no-
rą pamatyti naująją bažnyčią: jis teigė taip pat prisidėjęs prie
šios bažnyčios statybos - paaukojęs 4 tūkstančius rublių. Užė-
jome į kleboniją, bet kunigas Laurinavičius buvo išvykęs. Ta-
da jo tėvelis atrakino bažnyčios duris ir įleido mus į vidų.
Kunigas Kazlas apsidairęs pasakė: „Tai katedra“.

1964 m. mirė mano motina. Vakare aš slapčia nuėjau į
kleboniją paprašyti atlaikyti šv. Mišias, nes laidojome tėviškė-
je. Klebonas kartu su manimi atėjo į mūsų namus (velionė dar
nebuvo pašarvota), atsiklaupė, susitelkęs pasimeldė, pareiškė
užuojautą. Rytojaus dieną bažnyčios patarnautojas atnešė užuo-
jautos laišką, kuriame aprašyta motinos meilė ir skaudūs išgy-
venimai jos netekus. Kunigas rašė, kad kiekvieną laisvą minu-
tę prisimenąs ir pasimeldžiąs už mirusiąją. Mes visi - brolis ir
seserys - kunigo Laurinavičiaus dvasingumo, jautrumo tebesa-
me sujaudinti iki šių dienų.

Jau gyvendama Vilniuje, 1969 m. aplankiau buvusį klebo-
ną Aduitiškyje. Kaip jis džiaugėsi, kad buvę parapijiečiai jo

neužmiršta! Vėliau kunigas aplankė mane Vilniuje. Papasakojo apie Baltarusijos lietuvių gyvenimą, jų kovą su lenkinimu, apie mokymosi metus Vilniuje. Kasmet gaudavau šv. Kalėdų ir Velykų proga sveikinius. Juose ant balto popieriaus lapo mašinėle užrašydavo: „Telaimina Kūdikėlis Jėzus Jūsų šeiminėlę, tenekrėnta ant Jūsų takelių net ir silpniausias nemalonumų šešėlis“. Visus tuos sveikinius saugau kaip didžiausią relikviją.

Kalbėdama 1995 m. Švenčionėlių 130 metų jubiliejaus minėjime, siūliau už didelius nuopelnus Bažnyčiai ir Tautai vieną gatvę Švenčionėliuose pavadinti kun. Broniaus Laurinavičiaus vardu. Didžiulė dalyvių salė, miesto ir rajono valdžia vieningai tam pritarė. (Idomu, ar bus vykdoma.)

Kaip gaila, kad kunigas nesulaukė Lietuvos nepriklausomybės, dėl kurios laisvės kovodamas žuvo...

Vilnius, 1997 m. spalio 20 d.

Romualdas Rimašius

Nuėjo kryžiaus kelią

Su kunigu Broniumi Laurinavičiumi susipažinau dar prieš statant Švenčionėlių bažnyčią. O statybos metu kasdien bendravau, nes dirbau nuolatiniu darbininku. Išliko atmintyje jo darbštumas, taupumas, pasiaukojimas, nuolankumas ir visos kitos puikios savybės, kurių tiek daug aš per savo gyvenimą bemaž nesu pastebėjęs turint nė vieną kitą žmogų, netgi kunigą. Pastačius bažnyčią, liko statybinių medžiagų, iš kurių mūsų darbštusis klebonas ryžosi statyti parapijos namus. Kadan gi sovietmečiu statybos dokumentų bažnyčios komiteto vardu nebuvo galima forminti, tai tuos namus leido statyti tik klebono vardu. Kai buvo pastatyta klebonija, kunigas parašė testamentą, kuriame pažadėjo namą, kurį jis pastatė, po mirties palikti parapijai. Tačiau vietinė valdžia testamentą nepripažino ir namelį atėmė, pareikšdama, kad jis reikalingas mokyklos bendrabučiui. Čia ir prasidėjo klebono kryžiaus keliai. Su vi-

sais prašymais atsimušdavo kaip kakta į sieną. Klebonui niekur neleido aiškintis, todėl, jo pamokyti, mes, parapijiečiai, vykome į Maskvą.

Važiavom dviese su bažnyčios komiteto nare Gene Muncelevičiute. Maskvoje mums pasakė pripažįstantys neteisybę, bet liepė viską išsiaiškinti su vietine valdžia. Paskui klebonas parašė prašymą komiteto vardu. Antrą kartą į Maskvą važiavau vienas. Mano nuvežtą prašymą priėmė ir padėjo į stalčių. Atsakymas buvo toks pat: kreiptis į vietinę valdžią. Trečią kartą važiavome su klebonu. Jis prisistatė esąs bažnyčios komiteto pirmininkas. Bet ir tai nepadėjo: liepė tartis su vietine valdžia.

O vietos valdžiai nepatiko, kad prie altoriaus daug patar naujančių vaikų. Nepatiko ir statybos. Todėl reikalavo kleboną iš Švenčionėlių iškeldinti. Mes, parapijiečiai, prašėme kleboną pasilikti, nors ir atimtų kunigo pažymėjimą: pasižadėjome jį išlaikyti. Tačiau jis atsakė: „Mano mieli švenčionėliškiai, aš žinau, kad su jumis neprapulsiu. Bet aš gimiau ne tik Švenčionėliams. Prieš akis dar tiek darbų“.

Kai mes nuvažiavome į Vilnių pas religijų reikalų įgaliotinį J. Rugienį, paklausėme, kodėl nuolat kaltinamas mūsų klebonas: juk niekur nėra parašyta, jog negalima vaikams būti prie altoriaus. Įgaliotinis atsakė: „Mes duosim jums kunigą, kuris žinos visus įstatymus, o šis - geras statybininkas, tegul tvarko bažnyčią Adučiškyje“.

Nuvažiavęs į Adučiškį, kunigas Laurinavičius ir ten tuojau pradėjo bažnyčios remontą. Mane kviesdavo į talką: aš ir ten dirbdavau. Po vienų atlaidų klebonas man pasiguodė, jog buvo iškviestas į rajoną ir apibartas, kad atlaiduose dalyvavo ne tie kunigai, kuriems valdžia duoda leidimą; kituose atlaiduose galėsią dalyvauti tik tie kunigai, kuriems bus leista.

Kunigas labai nemėgdavo netvarkos ir girtuoklystės. Atsimenu, kartą pasikvietė mane važiuoti drauge su juo į laidotuves. Ten kiekvienas kaimas turėjo savo kapinaites. Duobę radom jau iškastą, bet taip netvarkingai, kad su karstu nė iš vienos pusės nebuvo galima prieiti. Šalia stovėjo keli apygirčiai vyrai ir, matydami klebono nepasitenkinimą, ėmė aiškintis

kitaip negalėję iškasti. O klebonas ir sako: „Stikliuką laikyti mokat, o duobės iškasti nemokat“.

Adutiškyje klebono gyvenimas buvo nepavydėtinas - vargino nuolatiniai tardymai, kratos, persekiojimas. Jis man pasakojo, kad net Adutiškio geležinkelio stotelės kasininkė sakė buvusi įpareigota registruoti, kur jis važiuojęs.

Pagaliau priešai atliko savo juodą darbą: kunigas neaiškio-
mis aplinkybėmis žuvo. O kai reikėjo palaidoti, valdžia miru-
siojo bijojo labiau nei gyvo: nenuostabu, kad rajono valdinin-
kai nedavė leidimo laidoti Švenčionėliuose. Netgi tuometinis
Švenčionių dekanas Albertas Ulickas varinėjo žmones, kai jie
teiravosi, ką reiktų daryti, kad būtų leista palaidoti ten, kur
velionis pageidavo. Nemažai buvo tokių, kurie norėjo pakenk-
ti kunigui Laurinavičiui. Gal jam pavydėjo neišsenkamos ener-
gijos, gebėjimo bendrauti?

Švenčionėliai, 1995 m. gruodis

Janina Gudeliene

Tarnavo žmonėms

Išvažiavus iš Švenčionėlių kunigui N. Budziliui, buvo žada-
ma skirti kunigą inžinierių statybininką. Visi nekantriai laukė-
me, ką gausim. Iš Ceikinių parapijiečių jau buvom girdėję
daug gražių žodžių apie gerą, dorą kunigą Bronių Laurinavi-
čių.

Taigi - pirmasis sekmadienis Švenčionėliuose. Pirmas pa-
mokslas: blaivybė, dora, skaistybė ir panieka degtindariams,
svaigalų platintojams, girtuokliams. Netrukus žmonės ėmė su-
prasti, ką reiškia tikras kunigas, padedantis parapijiečiams pa-
kilti iš kvaišalų liūno. Žinoma, visa tai reikalavo daug jėgų:
kiekvieną sekmadienį ir per laidotuves kartoti tą patį - blai-
vybė, blaivybė... Ir vis dėlto tie praminti švaresni takeliai liko
gražūs, švarūs, už ką mes ir šiandien esam kunigui dėkingi.

Kaip visada, mirus žmogui, kreipiamės į kunigą dėl šv.
Mišių. Mirus tėveliui, užėjau pas kleboną. Anksčiau buvo įpras-

ta aukoti 10 rb, tačiau dabar joku būdu kunigo neįtikinau, kad čia mano auka ir aš tiek skiriu. Po pusės metų aš siūliau jau 5 rb, bet man grąžino 3 rb. Taigi pasižymėjo nuostabiu pasišventimu tarnauti žmogui be atlygio.

Prasidėjo bažnyčios statyba. Kiekvienai gatvei buvo paskirta diena talkinti. Kunigas kasdien bėgiodavo prie kiekvieno talkininko ir vaišindavo kuo turėdavo, nors pats dažnai likdavo be pietų. Man reikėdavo talkinti pirmadieniais. Aš nueidavau su ketverių metų sūneliu. Niekada nepamiršiu, kaip jis kartą nusivedė sūnelį už rankytės, įteikė krepšį su keptais obuoliais ir liepė visus pavaišinti.

Nuostabą kėlė nepaprastas rūpinimasis seneliais. Visų Šventųjų dieną ir per Grabnyčias pardavinėdavom žvakes, kad šiek tiek lėšų parinktume bažnyčios statybai. Kunigas dažnai priešdavo ir prašydavo, kad mes būtume atidžios seneliams: gal jie nori žvakių ir neturi pinigų, tai reikia jiems duoti veltui. Taip mes dažnai ir padarydavom.

Mūsų bažnyčioje buvo viskas apiplyšę - ir kamžos, ir vėliavos, - o jo troškimas buvo pagal galimybes sutvarkyti procesininkų aprangą ir pasiūti nors porą naujų vėliavų. Šis darbas buvo patikėtas man. Nebuvau didelė specialistė, todėl dažnai tekdavo užėti pas kleboną pasitarti, kaip ir ką daryti. Vieną kartą teko su O. Laurinčiukiene užėti pasikonsultuoti dėl spalvų derinimo. Jis jau buvo išvarytas iš klebonijos ir gyveno sename namuke. Kaimynas jam buvo atnešęs dovanų - du riestainius (gal atvežtus iš Vilniaus). Tuos riestainius jis brukte įbruko mums.

Mūsų berniukai patarnaudavo šv. Mišiose. Užtat prasidėjo kaltinimai, skundai. Mokykloje vaikams liepė raštiškai parašyti, kad kunigas duoda pinigų, perka saldinius ir pan. Mes, mamos, matydamos neteisingus kaltinimus, nuvažiavome į Švietimo ministeriją: norėjom paaiškinti, kad kunigas čia niekuo dėtas: už savo vaikus atsakome mes. Deja, mažai mums leido kalbėti ir dar perskaitė skundą, kad, girdi, kunigas neduoda gyventi visiems rajono žmonėms.

Su tokia niūria nuotaika grįžusios iš Vilniaus, žinoma, viską papasakojom klebonui. O šis sako: „Tai ko čia liūdit?

Aukštyn galvas! Neįdomu būtų gyventi, jei visi girtų. O vaikučių nuo altoriaus aš nevarysiu, nes Kristus yra pasakęs: „Leiskit mažutėliams ateiti pas mane“. Kunigo žvalumas ir drąsa visada atgaivindavo mus.

Labai norėjo turėti bažnytinį chorą, pats rūpinosi ir giesmininkų reikalais: jeigu pasitaikydavo, kad kuris nors ilgesnį laiką praleisdavo repeticijas (o jos prieš bažnyčios pašventinimą būdavo kasdien), tuojau bėgdavo pas tą į namus ir klausdavo: kas įkišo lazda į ratus?

Savimi nesirūpino; rūpinosi tik kitais. Sveikinamas vardadienį, dovanų nepriimdavo. O jei ką įsiūlydavom, atnešdavo į bažnyčią. Choristas Bernardas Gerojimas pastebėjo, kad labai prasta klebono lova - metalinė ir sukrypusi. Viena proga padovanojom lovą, kurios jau į bažnyčią nebeišnešė. Tai buvo vienintelė dovana, kurios nepriimti negalėjo, nes buvo pastatyta jam nesant.

Po kaltinimų ir persekiojimų mūsų klebonas buvo ištremtas į Adutiškį. Paskutinį vakarą prieš išvažiuodamas paprašė mus, choristus, padėti surišti knygas. Mes nuėjom penkios. Kol jas tvarkėm, atėjo ir 24 valanda. Tačiau namo jis dar nebuvo grįžęs. Būgštavome: ar tokią vėlyvą naktį jo kas neužpuolė. Nutarėm palaukti. Jis grįžo tik pirmą valandą nakties - bet linksmas. Sakė, atsisveikino su visais Švenčionėlių seneliais. (Ir tikrai, paskui, grįžusi namo, savo devyniasdešimt penkerių motiną radau patenkintą ir apdovanotą.) Parėjus šeimininkui, pradėjom klausti, gal reikia drabužius paruošti kelionei. Matėme, kad jis neturi jokios spintos. O visas savo ir tėvų santaupas, skirtas tėvų laidotuvėms, buvo sudėjęs į mūsų bažnyčios statybą. Kur mes, nuvežę į Adutiškį, padėsim jo drabužius? Čia į pagalbą atėjo mūsų choristai - amžino atminimo Gerojimas ir kiti. Kitą dieną buvo nupirkta spinta ir pirm jo nuvežta į Adutiškį. Mes tik taip gebėjom padėkoti klebonui už milžinišką jo darbą... Tiesa, dar patiesėm kilimėlį ant grindų prisiminimui nuo Švenčionėlių tikinčiųjų.

Nors išvargęs, bet nepalūžęs klebonas neišleido mūsų be pietų: paprašė pasilikti dar bent pusę valandos. Po pietų sugiedojom „Marija, Marija“ ir pro ašaras maldavom Dievo Motiną užstoti prieš Aukščiausią „tą žmogų menkiausią“.

Dirbdamas Adutiškyje ir turėdamas aibę darbų (juk visi žino, kiek jo ir ten nuveikta), rūpinosi ir Švenčionėliais. Sakydavo, kad nepadarė pas mus vieno svarbiausio darbo - neįrengė bažnyčioje šildymo, nors jau viskas buvo paruošta. Tai padaryti jis paprašė dabartinį mūsų kleboną Kazimierą Gailių. Be to, dar klebonas labai prašė languose įstatyti vitražus.

Klebonas labai mylėjo vaikučius. Būdamas Adutiškyje, vis kviesdavosi berniukus šv. Mišioms patarnauti. Po Škaplierinės atlaidų, kuriuose ir mes buvome, palikom savo „atžalas“ pas jį paviešėti. Kai po savaitės vaikai grįžo namo, pasiteiravom, kaip jie praleido laiką. Pasakojo išėję tikrą gailestingumo mokyklą: kai kleboną veždavo pas ligonį, ir jie kartu važiuodavo. Lankydavo senelius ir paliegėlius, jiems duodavo kunigo nupirktų dovanų, o nepakrikštytiems mažyliams pabūdavo krikštatėviais.

Klebonas labai pasiūlgdavo tų senelių, kurie talkino stantant bažnyčiai: kada tik būdavo Švenčionėliuose, visada pas juos užsukdavo. Jei atrodydavo, kad senelis kito aplankymo nesulauks, mus prašydavo, kad apie mirtį jam praneštume, o jei nebus galimybės, kad nupirktume vainiką ir su jo užrašu nuneštume, - jis atsilyginsias. Taip mes ir darydavom, o nunešti vainiką paduodavom jo mylimiems berniukams. Kai mirė mano mamytė, nustebau: viena dvasininko bičiulė atnešė daugybę žydinčių gėlių. **T a i** buvo prieš šv. Kalėdas, kai klebonas jau buvo nužudytas. Paaiškėjo, jog seniai jis buvo palikęs panašiams atvejams pinigų. Mano motiną jis laikė bažnyčios geradore. Taigi nė vienas nors menkiausiai talkinęs neliko užmirštas.

Dabar dažnai bažnyčios priekyje būna tuščia - nė vieno vaikelio nei motinos. O anksčiau klebonas tiesiog prašydavo motinas, kad leistų vaikus prie altoriaus...

Birželio mėnesį, kada būdavo šventinami žolynai ir laimiamos šeimos, jeigu ne mamos, tai nors močiutės atnešdavo mažylius į bažnyčią palaiminimui. Manau, kiekvienas numano, kaip tie vaikai elgdavosi pirmą kartą bažnyčioje: klykdavo ir bėgiodavo, bet klebonui tai būdavo laimės diena.

- Dažnai daug kas klausia, kur yra dangus? - kartą sakė per pamokslą. - Šiandien aš atsakyčiau: Švenčionėlių bažnyčioj dangus, - čia tiek daug angelų ir taip gražiai gieda.

Žmonės neretai tvirtina, kad nieko nepadarysi ir nieko negausi be puslitrčio. Bet mūsų klebonas gebėdavo viską padaryti ir gauti be to. Tais laikais netrūko nei revizorių, nei komisijų, ypač pas jį: visiems rūpėjo ką nors „iškapstyti“. Atsimenu, klebonas, nuvažiavęs į Adutiškį, kurį laiką neturėjo šeiminkės. O darbų prisirinkdavo. Vieną kartą pasikvietė mus iš Švenčionėlių. Mes nuvažiavome dviese. Mums bedirbant, atvažiavo komisija kažko tikrinti bažnyčioje, nes tuo metu ten vyko remontas. Kaip ir visada, klebonas pakvietė tikrintojus užėti į kambarį. Matyt, jie žinojo, kad šis kunigas yra blaivininkas. Tačiau vienas iš trijų sako: „Davaite zaidiom, možet ugostit konjakom“ (užeikime, gal pavaišins konjaku), o kunigas Laurinavičius jam ir sako: „Konjak pustj koni pjut“ (tegul konjaką arkliai geria), o aš jus pavaišinsiu kavute“. Gal šie žodžiai buvo ir ne pirmą kartą pavartoti, bet aš juos pirmą kartą išgirdau ir man labai patiko. Iš tikrųjų tai labai gražus ginklas ginantis nuo akiplėšų.

Tai tokie mano prisiminimai apie šviesos žiburį kunigą Laurinavičių. Teduoda Jam Viešpats amžiną atilsį, o mums, lietuviams, daugiau tokių dvasininkų.

Švenčionėliai

Leonas Tamulis (Liaudies menininkas)

Rūpinosi bažnyčia

Susipažinau su kunigu Bronium Laurinavičium, kai buvau pakviestas parengti baigtai statyti Švenčionėlių bažnyčiai vidaus dekoravimo pavyzdžius. Jis buvo iš tų tobulų kunigų, kurie sąžiningai atlikdavo savo pareigas, tarnavo Dievui, Lietuvai tėvynei ir žmonėms, rūpinosi Bažnyčia. Nebuvo nė vienos dienos, kad, nors ir sirgdamas, nebūtų aukojęs šv. Mišių.

Kai senąją bažnytelę išardė, klebonas turėjo aiškintis, kodėl tai atliko be valdžios leidimo.

- Bažnytelė buvo griūvanti: vaikai laipiojo, galėjo įvykti nelaimė, todėl liečiau ją išardyti, - teisinosi klebonas.

- Žiūrėk, kad nedingtų mediena, - išpėjo valdininkai. Vals-tybinė priėmimo komisija patikrino medžiagoms gauti leidi-mus ir mokėjimo kvitus. Viską rado sutvarkyta: bažnyčia bu-vo priimta ir leista ja naudotis.

Kai Klaipėdos pastatytą bažnyčią sovietinė valdžia atėmė, o kleboną ir vikarą nuteisė kalėti, teko aiškintis ir mūsų kle-bonui. Atvykusi komisija vėl pareikalavo medžiagoms pirkti dokumentų bei kvitų. Klebonas pasakė, kad po valstybinės priėmimo komisijos susirinkęs bažnyčios komitetas patikrino visus dokumentus ir, neturėdamas, kur saugoti, nutarė sude-ginti. Medžiagoms leidimai gauti iš kurijos, todėl siūlė ten ir kreiptis. (Tuo laiku bažnyčios remontams medžiagų fondai buvo skiriami kurijoms, o šios skirstė bažnyčioms.) Taip ir nepavy-ko atimti Švenčionėlių bažnyčios.

Tuo metu parapijos neturėjo teisės statyti kleboniją; klebo-nas tik savo vardu galėjo statytis gyvenamąjį namą. Pastatęs jį ir persikėlęs gyventi, sulaukė vėl priekabingos komisijos. Kle-bonas jai paaiškino, jog liko statybinių medžiagų, kurias baž-nyčios komitetas jam padovanojo už sunkų statybos darbą; dar davę ir tėveliai. Vis dėlto sovietiniai pareigūnai atėmė na-mą ir kleboną iškeldino į dviejų mažų kambarėlių butą.

Bažnyčia jau buvo išdekoruota, o paveikslai tik užsakyti. Kai jie buvo baigti ir pritvirtinti prie sienos, atėję valdininkai klausinėjo, kas tapė paveikslus. Klebonas jiems atsakė:

- Atėjo aukštas barzdotas, rusiškai kalbantis vyriškis ir paklausė, ar nereikia bažnyčiai paveikslų. Sutarėm, kad už trijų mėnesių atveš. Avanso neprašė, kai atvežė, tada sumokė-jom.

Man teko matyti: statydamasis namą, klebonas savo dvi-račiu po vieną maišelį cemento atsiveždavo iš parduotuvės. Kunigas Laurinavičius nenorėjo iš Švenčionėlių išsikelti ir pa-rapijiečiai nenorėjo jo išleisti, bet sovietinė valdžia to nepaisė. Švenčionėliškiai į Adutiškį jo daiktus pervežė ir sutvarkė. Kle-bono šeimnininkė buvo pamaldi, sąžininga senyva moteris, bet kulinarijos neišmanė, todėl kai prirėkdavo per atlaidus sve-čiams ar choristams surengti vaišes, Švenčionėlių parapijos mo-terys nuvažiuodavo į Adutiškį ir paruošdavo.

Kartą teko išgirsti atėjusių iš finansų skyriaus darbuotojų ir klebono pokalbį. Jos reikalavo, kad klebonas mokėtų didesnį pajamų mokestį. Klebonas atsakė:

- Moku, kiek man priklauso už atlaikytas Mišias. Kitas paslaugas (vestuves, krikštus ir laidotuves) aš atlieku veltui. Kas nori ir turi galimybę - yra bažnyčioje dėžutė aukoms, ten ir įdeda. Tais pinigais bažnyčios komitetas atsilygina savo tarnautojams, finansuoja bažnyčios remontą. Prašome įsitikinti: kai norėsite ištekti, savo vaikus krikštyti, senelius palaidoti - visas apeigas atliksiu be užmokesčio.

Patikrinusios, kiek suaukota už Mišias, paklausė:

- Kaip jūs galite gyventi iš tokios mažos sumos?

- Šeriu paršiuką, sodinu bulvių, daržovių, maisto užtenka. Dar kiek pakamantinėjusios, moterys išėjo.

Bėda buvo su Adučiškio bažnyčios grindimis, nes jose įsimetė grybas: vietomis atsiknojusios lentos įlūždavo, galėjo žmonės susižeisti. Klebonas prašė remontui leidimo, bet negavo. Netekęs vilties, ėmėsi pats remontuoti. Netrukus prisistatė valdžios vyrai. Reikalavo darbams leidimo, dokumentų, iš kur gauta mediena. Klebonas pasakė, jog kilo grėsmė žmonėms susižeisti, todėl paprašius pamokslo metu, patys parapijiečiai lentų padovanojo: juk reikėję pakeisti grybo suėstas grindis.

- Kokie parapijiečiai atvežė? Sakyk pavardes, - neatstojo valdininkai.

- Aš pavardžių neklausiau ir neregistravau - kas kiek turėjo, tiek ir atvežė, - atsakė klebonas.

Labai reikėjo bažnyčią apšildyti, nes žmonės žiemą šaldavo, bet leidimo valdžia nedavė. Įrengus šildymą be leidimo, netrukus užgriuvo komisija.

- Leidimo prašiau, bet negavau, - sakė klebonas. - Įrangą pirkau nurašytą. Suremontavau: trūkstantoms medžiagoms turiu kvitus. Priešgaisrinė komisija patikrino įrengtą šildymą ir davė leidimą juo naudotis.

Taigi daug rūpesčių turėjo klebonas ne tik kol sutvarkė bažnyčią, bet ir vėliau. Buvo iškviestas aiškintis, kodėl mokiniai mokomi giedoti bažnyčios chore.

- Mūsų bažnyčioje gieda seni žmonės ir jų kasmet mažėja.

Turiu ruošti naują pamainą. Juk ir tarybų valdžia iš pionierių ir komjaunuolių rengia komunistų kadrus, - atsikirto klebonas. Prie didžiojo altoriaus vaikams buvo padarytos mažos kėdutės, ant kurių tėvai sodindavo savo atžalas. Visi buvo patenkinti.

Bažnyčioje tapydamas paveikslus, užsirakindavau. Kartą išgirdau durų bildesį. Pažvelgęs pamačiau kleboną ir du vyriškus. Svečiai apžiūrėjo vidaus dekoravimą ir ruošėsi išeiti. Klebonas rusiškai pakvietė mane pietauti. Aš irgi atsakiau rusiškai. Neišdavė, kad dirba lietuvis. Pietų metu paklausiau, kas tie žmonės? Atsakė, kad iš Kultūros ministerijos.

Paskutinį kartą klebono balsą girdėjau, kai, važiuodamas į Kauną atsiimti nežinia kaip dingusį pasą, jis paskambino telefonu. Kitą dieną iš jo giminių sužinojau, kad Vilniuje tragiškai žuvo.

1997 m.

Ona Čiučiuraitė-Šiaudinienė

Rėmė, ragino nepalūžti

Mes su kunigu Laurinavičium visada palaikėme gerus santykius. Atsimenu, kai mus vežė į Sibirą, jo motina stovėjo prie vartų ir verkė, o mes nežinojom, nei kur mus veža, nei kas mūsų laukia. Kai patekom į Sibirą, susirašinėjom laiškais. Kunigas mus rėmė, ragino nepalūžti, būti ištikimiems savo tėvynei Lietuvai, neužmiršti Dievo. Nuolat linkėjo, kad jaunųjų gyvenimo takai būtų nukloti rožėmis ir lelijomis, kad mus visur lydėtų Marija. Visą laiką siuntė kalėdaičių, kuriuos mes visi dalijomės. Kartu su mumis buvo kunigas Jonas Fabijanskas iš Kauno. Jis jaunuosius sutuokdavo. Buvo dar vienas kunigas iš Šiaulių, kuris tuokdavo, vaikus krikštydavo. O kunigas Laurinavičius vis mums rašė, sveikino įvairiomis progomis, padėjo ir kitiems Sibire vargstantiems lietuviams.

Sibiro neužmiršiu niekada: toje šaltoje žemėje liko mamytė ir dukrytė. Skausmas neapsakomas, ašarų ir liūdesio negaliu

aprašyti. Praslinko tie metai tarsi klaikus sapnas. Sugrįžom tėviškėn, o čia visur tuščia: nei sienų, nei medžių - tik vėjas švilpia. Gyvenk, kaip nori...

Grįžusi iš Sibiro, pirmą kartą su kunigu Laurinavičium susitikau Paringio bažnyčioj. Pasikalbėjom. Buvo ne tik džiaugsmo, bet ir ašarų. Vėliau tėvas su kunigu susitikdavo ir Švenčionėliuose, ir Adutiškyje. Paskui... kunigas Laurinavičius žuvo, mano tėvas mirė. Užgeso Lietuvos šviesulys.

Ignalina, 1995 m. gruodis

Jadvyga Liongina Tumulavičienė

Kiekvieną padrąsindavo

Ryškiausias mano prisiminimas - kelionė į Maskvą prašyti leidimo bažnyčios statybai. Su kunigu Bronium Laurinavičiumi važiuojome dar keturiese - Petkūnas, Mackevičius, Martinėnienė ir aš. Nebijojom važiuoti: jis kiekvieną padrąsindavo. Vežėme dviejuose lapuose surašytą prašymą su mūsų, tikinčiųjų, parašais.

Ne taip paprasta buvo Maskvoje patekti pas reikalingą valdininką: iš vienos vietos ėjom į kitą, iš ten dar toliau ir dar kitur, kol galų gale vienoj įstaigoj sutiko priimti mūsų dokumentą. Prašymą įdėjome į voką, užrašėme nurodytą adresą rusiškai ir, telefonu pasikalbėję su dar vienu valdininku, palikome. Atsakymo liepė laukti raštu.

Kunigas kaip šventoji dvasia vedžiojo mus, patarinėjo, kur eiti, ką sakyti, nes pats neturėjo teisės nei rašyti, nei pasirašyti. Visa tai buvo patikėta man.

Po savaitės, o gal dviejų gavome atsakymą. Apsidžiaugėme, lyg mums saulė nušvito: gavome leidimą statyti bažnyčią! Kunigas buvo didžiausias darbų organizatorius. Visos medžiagos - plytos, metalas, cementas - jo rūpesčiu gauta ir suvežta. Darniai ir draugiškai dirbo visi žmonės: žinojome, kad atliekame labai svarbų, visiems reikalingą darbą.

Kunigas Laurinavičius mums pasakojo, kaip jis ėjo per

pelkes kažkur prie Maskvos, ieškodamas spalvoto stiklo bažnyčios langams. Autobusai tais keliais nekursuodavo. Tad jis ėjo kaip ubagas, nešdamas ant pečių porą palčių lašinių. Jos buvo skirtos dovanai, nes alkoholio niekam neduodavo ir nieko juo nevaišindavo.

Kunigas Laurinavičius buvo drąsus ir tvirtas žmogus. Jis negailėjo savęs, dirbo, viską skirdamas Dievo garbei, Tėvynei ir žmonių gerovei.

Švenčionėliai, 1995 m. gruodis

Monika Markūnienė

Tėvas ir ganytojas

Turėjau keturis vaikus: dvi dukteris ir du sūnus. Sūnūs patarnaudavo kunigo Laurinavičiaus aukojamoms šv. Mišioms, o dukrelės barstydavo gėles. Vaikams tai patiko ir man buvo ramu, kad jie nelieta gatvėje, kai esu bažnyčioje. Kunigą nuolat šaukinėdavo vykdomojo komiteto pirmininkas, reikalau-damas varyti vaikus nuo altoriaus, neleisti jų į bažnyčią. Dvasininkas atsakydavo:

- Ne kunigas aš būčiau, jei varyčiau. Mano pareiga - kviesti.

Kunigo nepalaužę, valdininkai puldavo tėvus. Aš dirbau Švenčionėlių vidurinėje mokykloje valytoja. Vieną kartą mane pakvietė direktorius ir sako:

- Markūniene, tau bus blogai, nes leidi savo vaikams tarnauti bažnyčioje. Gal Laurinavičius jiems moka pinigų?

Atsakiau, jog džiaugiuosi, kad mano vaikai neina po tiltu plėšti žmonių, o eina bažnyčion. O mokesčius jiems užmokės Dievas. Ačiū Dievui, visi baigė aukštuosius mokslus ir dabar nesibaido bažnyčios. Dėkinga esu ir kunigui, kad mokėjo įžiebtį dorumo, meilės artimui kibirkstėlę.

Kitą kartą direktorius įteikė man raštelį ir liepė nueiti į miesto vykdomąjį komitetą pas pirmininką. Kai įėjau į kabinetą, pirmininkas iškart pakilo iš kėdės ir pakeltu balsu

paklausė, ko čia atėjau. Pasakiau esanti pakviesta. Tada liepė paaiškinti apie ryšius su kunigu Laurinavičiumi.

- Ne tik tavo vaikai patarnauja Mišioms, - sakė jis, - bet ir tu pati mokai vaikus bažnyčioje poterių.

Aš tikrai, kunigo paprašyta, ruošiau vaikus Pirmajai komunijai. Ežerinis grasino: man būsią atimtos motinystės teisės. Atsakiau, jog užtektinai teisių prisirinks iš tų, kurių vaikai vagiliauja.

Kunigas Laurinavičius už tai, kad kelias laidas vaikų paruošiau Pirmajai komunijai, atnešė man Marijos statulėlę. Ji iki šiol man primena kilnų dvasininką ir jo vargus. Kai tapo plačiau žinoma, kad mokau vaikus, kunigas mane išpėjo; tada rinkdavomės ne bažnyčioje ir ne mano namuose, o pamiškėje, pievutėje. Dievas mus saugojo.

Kunigas, nepaisydamas draudimų, į šv. Mišias atėjusias motinas su mažais vaikučiais kviesdavo arčiau altoriaus. Per pakylėjimą vaikučiai subėgdavo iš visų kampelių ir suklaupę chorą ištardavo: „Jėzau, aš tave myliu". Tas ir patraukdavo mažylius: jie jausdavosi atlieką pareigą. Vėliau, dirbant kitam kunigui, ši graži tradicija tapo užmiršta: liepta visiems žmonėms sakyti: „Jėzau, aš tave myliu". Vieną vienintelį kartą kunigas Laurinavičius buvo pas mus atvažiavęs į atlaidus. Išgirdęs mus taip tariant, per pamokslą jis pasakė:

- Švenčionėliškai pasielgė tarsi suaugusieji, atėmę kūdikio žinduką ir įsidėję į savo burną. Žinokit, kas tinka vaikui, netinka senam.

Nebijojo šis kunigas padrąsinti ir vaikų:

- Vaikai, nebijokite, nuoširdžiai melskitės, jūsų Dievas neapleis.

Jis labai gailėdavo vargšų, ligotų. Dažnai lankydavo, šelpdavo senutę Padlipskienę, kuri gulėjo ligos patalė; Kazelę, kuri buvo silpnaprotė, neturėjo šeimos nė giminių.

Jeigu būčiau rašytoja, apie šviesųjį kunigą parašyčiau knygą. Jis buvo tikras mūsų tėvas ir ganytojas.

Švenčionėliai, 1995 m. gruodis

Mokėjo bendrauti

Grįžusi iš ligoninės, sirgdama ir gulėdama lovoje, dažnai pro langą žvelgdavau į mūsų Švenčionėlių puošmeną - bažnyčią, kurią mums, parapijiečiams, padovanojo kunigas Bronius Laurinavičius. Grožėdamasi šiuo pastatu, prisimenu didžiosios asmenybės pastangas, triūsą žmonių labui.

Kunigas buvo be galo nuoširdus, labai greit susidraugavo su parapijiečiais. Pradėjęs bažnyčios statybą, pakvietė daug gabių meistrų, su kuriais, vertindamas jų nuoširdų darbą, gražiai sutardavo. Mūsų šeimai su kunigu teko artimai bendrauti. Mano vyras buvo šaltkalvis, turėjo keleto vyrų brigadą, kuri atliko geležies darbus. Tai K. Maciulevičius, N. Uziela, St. Surgutas. Dieną jie dirbdavo garvežių depe, o po darbo, kartais iki antros valandos nakties, - bažnyčioje. Gyvenome prie bažnyčios. Pas mus kunigas dažnai užbėgdavo pasitarti dėl įvairių darbų. Mėgdavo ir pajuokauti. Kartą manęs paklausė, kuriam šventajam ar šventajai aš meldžiuosi, kad tokį gabų vyrą gavau ir tokiu gražiu vardu: Viktoras - lotyniškai reiškia nugalėtojas. Pastebėdavo, jei mano vyro nebūdavo bažnyčioje. Nors ir nuvargęs, po pamaldų užbėgdavo pažiūrėti, ar neserga.

Labai visi gailėjo, kai kunigas valdžios buvo perkeltas į Adutiškį. Tačiau, atvažiavęs su reikalais į Švenčionėlius, nors minutei užbėgdavo ir pas mus. Nusiimdamas skrybėlę, sveikindamasis juokaudavo, kad „būnant Vatikane, būtų nuodėmė neužeiti pas popiežių“.

Kunigui Laurinavičiui esu išaudusi ne vieną kaklaraištį, stulą, nes jis labai mėgo rankų darbus. Kai svečiuodamasis kuris kunigas pagirdavo rankdarbį, tai jam ir padovanodavo, o man duodavo naują užsakymą:

- Reginute, - sakydavo, - išausk. Audinio jau neturiu, padovanojau.

Tokį aš prisimenu mūsų kleboną Bronių Laurinavičių.

Švenčionėliai

Geras, dosnus

Nuo pat pirmųjų susitikimų su juo dieną aš patyriau kunigo Laurinavičiaus gerumą, paprastumą ir švelnumą. Likau aš našlė su mažyte dukryte. Dažnai aukodavau šv. Mišioms už mirusį vyrą. Kunigas, tai matydamas, ne kartą sakydavo:

- Moteriške, labai gera prisiminti mirusįjį, bet ar tu turi su vaikiu ką valgyti?

Aš atsakydavau, kad turiu, ir kartais pravirkdavau, nes iš tikrųjų mažai ką turėjau. Jis atiduodavo mergytei mano pinigų ir sakydavo, kad šv. Mišios bus atlaikytos. Mano dukrytę jis sušalpė ne kartą, sakydamas:

- Vaikeli, neprapulsi, tik mylėk Dievulį ir mamytę.

Kunigas buvo neišdidus, paprastas žmogus. Atsimenu, kartą stovėjau stotelėje, laukdama autobuso. Staiga sustojo lengvoji mašina. Pasirodo, ja važiovo kunigas Laurinavičius. Jis pakvietė mane sėsti ir važiuoti kartu.

Dabar mano dukra suaugusi, pati motina, bet jos atminty liko gyvas gerojo kunigo paveikslas. Augindama savo dukrytę, ji daug pasakoja jai apie kunigą Laurinavičių. Visai nemačiusi ir nepažinojusi šio žmogaus, mergytė taip jį pamilo, kad, nesukalbėjusi „Sveika, Marija“ ir nepadėjusi gėlytės, nepraeina pro jo kapą.

Kunigas Laurinavičius buvo iš tų žmonių, kurie nekrauna sau turtų, bet padeda vargšams.

Kaip aš apsidžiaugiau, kai mano kaimynė, kuriai kartą traukiniu važiuavęs kunigas Laurinavičius padovanojo maldaknygę, tokią pat maldaknygę perdavė ir man! Aš ją iki mirties laikysiu brangiausia dovana.

Švenčionėliai, 1996 m. sausis

Aukojosi visų labui

Vieną kartą važiauvau Švenčionėliuose Pašto gatve. Žiūriu: kunigas Laurinavičius dviračiu veža kažką sunkaus. Privažiavęs sustojau ir paklausiau, ką taip sunkiai veža. Jis atsakė, kad cementą. Pasirodo, bažnyčios statybai gautas 4 tonas cemento pasiryžęs suvežti dviračiu. Tiesa, tikėjosi, kad vakare, kai grįš žmonės iš darbo, gal kas nors padės, o dabar vežąs vienas. Po darbo paprašiau viršininką mašinos savo reikalams ir, nors ir buvo vėlus vakaras, visą cementą suvežiau.

Kunigas Laurinavičius aukojosi kitų labui, savęs negailėjo. Mes, nors ir labai norėjome padėti, bet bijojome viršininkų ko nors prašyti bažnyčios statybai: buvome įsitikinę, jog mūsų prašymo vis vien nepatenkins.

Švenčionėliai, 1995 m. lapkritis

Janina Jakubėnienė

Mano rublio neimdavo

Susipažinau su kunigu Laurinavičiumi tada, kai jis mūsų miestelyje, Švenčionėliuose, ėmė statyti bažnyčią. Aš pinigais prisidėti prie statybos negalėjau, bet rankomis kiek galėdama padėdavau.

Ir su vyru mane kunigas Laurinavičius sutuokė be jokių mokesčių. Apskritai iš daugelio žmonių nei už laidotuves, nei už krikštus ar sutuoktuves pinigų neimdavo. Aš gyvenau vargingai ir labai jaučiau gerojo kunigo paramą. Pas jį pirmąją išpažintį atliko trys mano vaikai. Kai bažnyčioje rinkdavo aukas, aš aukodavau, tačiau kunigas ne tik rublio neimdavo, bet dar pridėdavo ir savo pinigėlių.

Giedojau chore. Prisimenu, kartą buvo surengta tokia loterija: ten buvo visokiausių skarelių, auskarų ir vienas stiklainiukas medaus. Reikėjo traukti burtus. Išsitraukiau tą stiklainiuką medaus. Čia kunigas tuoj pakomentavo:

- Matot, kokia moteris: ji netraukia niekučių.

Nuostabus žmogus buvo mūsų kunigėlis. Pats labai kukliai maitinosi, o kitus gausiai rėmė.

Ne tik aš, bet visi mūsų miestelio žmonės ir šiandien su ašaromis prisimename šį garbingą ir šviesų žmogų.

Švenčionėliai, 1996 m. sausis

Albina Urbonavičienė

„Bažnyčią lankyti - tai ne patvoriant“

Esu labai dėkinga kunigui Bronislovui Laurinavičiui: jis mums padėjo išauklėti vaikus. Auginome dvi dukreles. Būdami tikintys, ir vaikus auklėjome katalikiškai: kiekvieną šventadienį juos veddavomės į bažnyčią. Mergaitės mokykloje labai gerai mokėsi, buvo pavyzdingos. Tačiau mus pradėjo persekioti: kvietė į mokyklą, išpėjo, kad neleistumėm jų bažnyčion. Mes nepaklusom. Tada mums grasino: esą tikėdami religiniais prietaisais vaikai nieko nepasieks, nebaigs aukštųjų mokslų. O kunigas Laurinavičius mus drąsino:

- Bažnyčią lankyti - tai ne patvoriant. Tėveliai, drąsiai veskite vaikus prie Dievulio, nesislėpdami.

Ir Dievas tikrai padėjo: vaikai baigė aukštuosius mokslus, pasiekė, ko norėjo. Šiandien galiu didžiuotis ne tik vaikais, bet ir anūkais: jie taip pat išaugo dori, lanko bažnyčią, gieda chore.

Švenčionėliai, 1996 m. sausis

Regina Bužinskienė

Jo pasėta sėkla - Dievo meilė

Į Švenčionėlius mes atsikėlėme gyventi, kai parapijoje buvo pats dvasinio gyvenimo pakilimas. Bažnyčia kvepėjo dažais, giedojo galingas choras, prie altoriaus patarnavo vaikai

ir buvo pilna šventykla žmonių. Parapijiečių tarpusavio santykiai buvo nuoširdūs, vyravo santarvė, meilė. Tačiau visa tai nepatiko valdžiai. Ji visokiais būdais stengėsi sukiršinti žmones, nuteikti juos prieš kunigą. Iš dalies jiems tai pavyko.

Man neteko eiti tų kryžiaus kelių, kuriuos kartu su kunigu parapijiečiai mynė valdininkų įstaigose dėl bažnyčios. Neteko dirbti sunkių statybos darbų. Taigi praktiškai nieko nedavusi parapijos prisikėlimui, gavau labai daug. Mano širdyje kunigo pasėta tvirto tikėjimo sėkla prigijo ir išaugo. Ta sėkla - Dievo meilė.

Švenčionėliai, 1995 m. gruodis

Regina Dževeckaitė

Pranašiškas įspėjimas

Kai Bronius Laurinavičius kunigavo Švenčionėliuose, buvau dar vaikas. Tačiau iki šiol prisimenu jį ir pasakojimus apie tai, kaip jis skatino blaivybę. Per pamokslus klebonas nuolat prašydavo, kad žmonės negertų nei šiokiadieniais, nei švenčių metu, o ypač per laidotuves. Laidodavo nemokamai, jei per gedulingus pietus būdavo pažadama neduoti alkoholio. Moterys būdavo įspėjamos nepardavinėti naminės degtinės. Kunigas sakydavo:

- Moterys, jei ne ant jūsų, tai ant jūsų vaikų galvų kris šios nuodėmės vaisiai. Tikrai neišdžius be pėdsakų motinų ir žmonių ašaros, išlietos dėl jūsų girdomų vyrų.

Beje, jo žodžiai iki šiol pildosi. Apylinkėj tebegyvena alkoholiu prekiausių moterų, kurių sūnūs, vyrai prasigėrė, o kai kurios ir pačios degradavo.

Šviesus kunigo Broniaus Laurinavičiaus atminimas yra labai gyvas švenčionėliškių atmintyje ir ryškiausias iš visų čia dirbusių klebonų.

Vilnius, 1997 m.

Kai buvau „klapčiukas“

Per dvylika kunigavimo metų Švenčionėliuose kunigas Laurinavičius sutvarkė Mėžionėlių kapines, baigė statyti bažnyčią, kuri konsekruota 1959 m. rugpjūčio 9 d. Tai buvo vienintelė sovietiniais metais pastatyta ir pašventinta didelė bažnyčia Lietuvoje.

Kunigas labai mylėjo vaikus. Subūrė patarnaujančiųjų būrelį. Džiaugiuosi, kad ilgiau nei penkerius metus ir man su broliu teko laimėti jame būti. Prisimenu visus: broliai Romualdas ir Jonas Jakučiai, Zigfridas ir Raimundas Jankauskai, Jaroslavas Moško, Pamietko ir kiti. Mergaitės procesijų metu barstydavo gėles. Su mumis kunigas Laurinavičius būdavo labai švelnus: kiekvienam rasdavo tinkamą žodį, vaišindavo saldainiais.

Kartą šv. Mišių metu patarnaudamas blogai padėjau Mišiolarį: Mišiolas slinko nuo padėklo ir nukrito. Baiminausi, kad būsiu išbartas. Tačiau kunigas po šv. Mišių zakristijoje uždėjo man ant peties ranką ir nuramino.

Jei pamaldų metu kunigas pamatydavo į koloną ar sieną atsirėmusį žmogų, siūsdavo vieną iš patarnautojų perspėti: norėjo, kad bažnyčioje būtų tvarkinga, gražu. Pavargusieji sėdėdavo.

Kunigui dalijant Švč. Sakramentą mums tekdavo skaitikliu fiksuoti, kiek žmonių jį priėmė. Buvo vedama statistika, kurią per pamokslus skelbdavo.

Kunigas Laurinavičius buvo ne tik pats abstinentas, bet dažnai pamokslų metu bardavo girtaujančius. Dar nebuvo uždrausti kalėdojimai. Tad ir čia tekdavo padėti. Buvo labai jautrus vargšams: remdavo juos.

Lankiau aštuntą ar devintą klasę, kai nusiminęs kunigas atėjo pas mus į namus. Ilgai kalbėjosi su tėveliais: valdžia uždraudė vaikams tarnauti šv. Mišių metu. Padėkojęs tėveliams ir man su broliu, prašė daugiau netarnauti, o lankyti bažnyčią ir visada likti su Dievu širdyje.

Švenčionėliai, 1997 m. birželio 5 d.

Prašome jo užtarimo

Jis buvo tarsi tamsoje šviečianti žvaigždė: mėgo neturtą ir rūpinosi vargstančiais, mylėjo vaikus ir guodė senelius, mokė žmones kantrybės ir linkėjo visiems Aukščiausiojo palaimos.

Gera prisimenu senutę invalidę, gyvenusią Pašto gatvėje. Matydavau, kaip ją lankydavo kunigas Laurinavičius. Kartą užbėgo pas mus ir sako:

- Dieve padėk! Kaip jūs, varguoliai, statote namelį dviese? Dar nemačiau tokios stiprybės ir drąsos.

Aš pasiskundžiau menka sveikata. Jis palinkėjo tvirtybės, stiprybės:-

- Turėsite vaikams ir sau senatvėje lizdelį.

Prasitarė, kad kunigai - benamiai, bet, sakė, džiaugiasi tokiu likimu, nes šiandien čia, o rytoj - nežinia kur gali atsidurti. Taip ir buvo. Daug dirbęs, vargęs, pastatęs Švenčionėliuose bažnyčią, buvo ištremtas į Adutiškį. Nuvykome ten jo aplankyti. Jis nenusiminė - sakėsi, jog ir ten gerai: turis daug vaikučių parapijiečių, tikinčiųjų pilna bažnytėlė, todėl jam nieko netrūksta. Tik ilgisi darbščiųjų bažnyčios statytojų, kurių aplankyti stokoja laiko.

- O kad aš būčiau paukštelis, turėčiau sparnelius, nuskrisčiau, aplankyčiau visus, - sakė jis.

Vis dėlto retkarčiais ir vėliau lankydavo. Jis žinojo, kad yra sekamas ir yra prasitaręs, kad gali tekti žūti. Sakė:

- Neliūdėkite, jeigu mane kas ištiks. Tik Švenčionėliuose laidokite.

O kaip buvo skaudu, kada jį teko laidoti Adutiškyje. Kai į Švenčionėlius sugrąžino, mes apsidžiaugėme, jog turime šį kankinį. Melsdami Dievą, prašome ir jo užtarimo. Tikime, ir ten jis nepamiršo mūsų ir visos Lietuvos.

Švenčionėliai, 1997 m. spalio 14 d.

Kad būtų daugiau tokių kunigų

Dirbau ketaus liejinių gamykloje. Statant bažnyčią buvo reikalingi visokie įrankiai. Kunigo Laurinavičiaus prašomas, visus būtinus prietaisus padariau. Savo darbo įrankiais ir pats dirbau prie statomos bažnyčios: padėjau statyti didįjį altorių, atlikti daug kitų darbų.

Labai mus patraukė neeilinė kunigo asmenybė. Jis mokėjo žmones pagerbti, jiems padėkoti, atsilyginti. Jis buvo gabus kaip inžinierius ir pats viską mokėjo dirbti: taip tiksliai projektuodavo, apskaičiuodavo, kad mes stebėjomės, iš kur ta jo išmintis.

Man jau 90 metų. Visą amžių buvau ir esu tikintis, lankau bažnyčią. Tokio tvarkingo kunigo, koks buvo Laurinavičius, iki tol nebuvau sutikęs. Būdavo, paaaukoju bažnyčios statybai kelis rublius, tai būtinai užbėgs ir padėkos arba kokią nors dovanėlę, bent šventą paveiksluką padovanos.

Prisimenu, kai reikėjo šventinti jau pastatytą bažnyčią, neturėjo vyskupui kėdės. Užsakė padaryti, bet neradom tinkamos medžiagos. Tada nusprendėm kėdę pasiskolinti Švenčionyse. Bet kaip atvežti? Tais laikais gauti mašiną bažnyčiai buvo nelengva, todėl kunigas man pasakė:

- Žinai, Franek, čia ne bėda, aš atsivešiu dviračiu.

Šitą kalbą išgirdo vairuotojas Edvardas Trinkūnas. Jis tą kėdę atvežė, nors po to ir gavo MSV (Melioracijos statybos valdybos) administracijos papeikimą.

Jei ne šis kunigas, mes iki šiol melstumės mažoje, medinėje bažnytelėje. O kur dar jo nuopelnai blaivybei, kiek jis padėjo žmonėms, kovodamas su girtavimu. Apie jo atliktus gerus darbus galima daug kalbėti ir rašyti. Jei būtų daug tokių kunigų, tai žemė galbūt būtų panaši į rojų.

Yra žmonių, kurie siūlo vieną Švenčionėlių gatvę pavadinti B. Laurinavičiaus vardu. Aš manau, kad tai būtų labai teisinga.

Švenčionėliai, 1995 m. gruodis

„Ramybės drumstėjās“

- Važiukim, būtinai važiuokim į kunigo laidotuves! Nors tik vieną kartelį teteko jį matyti ir girdėti, bet kodėl taip širdis mane traukia - nežinau. Tąsyk jis buvo užsukęs į Šeduvą (pas kanauninką, savo prietelį bendravardį Bronių Antanaitį) ir sakė bažnyčioje pamokslą. Pradėjo paprastais žodeliais, tačiau žodis po žodžio netruko patraukti visų dėmesį. Galėjai suprasiti, kad tasai kunigas savo kukliame paprastume slepia didelę Dievo malonę žmonių širdims atverti. Kokia skaudi netektis šių dienų vargšei Lietuvėlei! - susikrimtusi kalbėjo mano kaimynė Agota Lukoševičienė, kai sužinojo apie tą baisų įvykį, jog kunigas Bronius Laurinavičius buvo pastumtas po sunkvežimio ratais.

Ak! Ir suplaukė žmonių minios į Adutiškį tą šaltą vėlyvo lapkričio dieną. Lauke aibės transporto priemonių iš visų Lietuvos vietų. Nutuokėme, kad dalyviai esame sekami saugumiečių, tačiau viską nustelbė bendras išgyvenimas: praradimo kartėlis ir klausimas jiems, įvykdžiusiems žmogžudystę, - kodėl jūs tai padarėte? Žmonės spraudėsi apie karstą, stengdamiesi prisiliesti brangių palaikų, atminimui nusiskinti lapelį nuo gėlės ar vainiko. Gavau ir aš baltą kalijos žiedelį iš mirusiojo bičiulio, kunigo Kazimiero Žemėno rankų.

Pirmoji mano pažintis su šviesiuoju kun. B. Laurinavičiumi prasidėjo 1958/9-aisiais metais Švenčionėliuose, kur dirbau mokytoja. Pasikviečiau slapta į namus pakrikštyti vaiką. Bijodama, kad kas nors nesužinotų, paprašiau, kad patsai kunigas ir krikštatėviu pabūtų. Augo krikštaduktė Rūta Teresė, žinodama turinti taurų krikštatėvį, kurį pirmą kartą pamatė po dvidešimties metų, būdama jau studentė.

Mano susitikimai su gerbiamu kunigu pasitaikydavo neakivaizdiniu būdu, kai Švenčionėlių padangėje atsitikdavo kokie nors reti dalykai. Man gyvenant Švenčionėliuose, buvo net du tokie atsitikimai, kurie suvirpino daugelį.

Pirmasis. Švenčionėliuose šventinama nauja bažnyčia! Ke-

liai pilni žmonių - pavieniui ir šeimomis, su mažais vaikais ant pečių traukia į šventę, sukardami pėsti dešimtis kilometrų, nes kolūkių pirmininkams liepta neduoti transporto. Šita žinia eina iš lūpų į lūpas, ir mūsų, atokiau stovėjusiųjų, širdys šokteli krūtinėje iš nenusakomo džiaugsmo dėl tų pėsčiųjų keliauninkų su kūdikiais ant rankų. Naujoji bažnyčia buvo šventinama vasarą ir sutapo su kasmetiniu atostogaujančių vasarotojų antplūdžiu iš anuometinio Leningrado. Tad keliavo ir vasarotojai - daugiausia žydai - į šventorių, išpuostą puokštėmis, laukų ir darželių gėlėmis. Klebonas Bronius Laurinavičius pats įteikinėjo kiekvienam po gėlę...

Kitas įvykis, sujudinęs Švenčionėlius, buvo jauno kunigo primicijos. Tokie įvykiai visais laikais būdavo parapijai didelė garbė, o tais ateistinės priespaudos metais kėlė ir nuostabą, kad štai atsirado toks žmogus! Tačiau primicijų negalėjau nei regėti, nei girdėti: užteko baimės, primicijų dieną tūnočiau savo pastogėje. Mokytoja A. Duksienė man pašnibždėjo, kad primiciantą reikia pasveikinti. Ir suvenyrą turinti - albumą. Įrašėme į albumą Maironio žodžius, linkėdamos, kad primicianto sėjama grūdą laimintų Dievas. Klebonas B. Laurinavičius priėmė iš mūsų patikėtos pasiuntinės suvenyrą.

Naujoji Švenčionėlių bažnyčia, sukėlusį rezonansą visoje Lietuvoje, ne per vieną dieną buvo pastatyta. Atkeltas į Švenčionėlius kun. B. Laurinavičius ryžosi neįtikimam žygiui - gauti leidimą baigti statyti bažnyčią. Ir prasidėjo prašymai, nesibai giančios kelionės, užtrenkiamų durų klebenimai ir varstymai. Mažą tos odisėjos atkarpėlę man teko girdėti iš jo paties lūpų:

-...Pagaliau įžengiau pas Justą Paleckį. Šį kartą jis buvo vienas. Išdėsčiau savo reikalą. Per netrumpą mūsų pokalbį supratau, kad jis yra tikintis. Nors nieko konkretaus nelaimėjau, bet išėjau neužgautas; dargi palydėtas šitokių žodžių: „Su prantu jūsų rūpestį. Ir mano tėveliai buvo tikintys". O kai apsilankiau antrą kartą, Paleckis buvo ne vienas: tenai sėdėjo pirmininko pavaduotoja Diržinskaitė. Jai girdint, jis sako:

- Meski, kunige, aliuzijas į gyvenimą po mirties. Ką čia išsigalvojai - bažnyčias! Gyvenimas yra dabar, o ne po mirties. Rūpinkitės verčiau gyvųjų reikalais...

Tačiau kunigas Laurinavičius pasiekė savo: ne tik leidimą gavo, bet ir bažnyčią pastatė.

Kun. B. Laurinavičius kartą mus aplankė Šeduvoje, grįždamas iš Vilniaus, kur religijų reikalų įgaliotinis bylojo:

- Laurinavičiau, tavo žinome: esi raguotas ir naguotas. Per ilgi tavo nagai. Aplaužysime.

Ir šiandien gerai prisimenu tuos pažadus, nes kunigas, juos perpasakodamas, parodė, kaip tąsyk atkišo „auklėjančiam“ pareigūnui trumpai nukirptus pirštų nagus, ir pasakė:

- Niekad ilgų nagų nelaikau.

Sykį paklausiau, kaip jis taip paprastai, išmintingai ir svariškai sugeba atsikirsti. Šviesios atminties kunigas atsakė Kristaus žodžiais:

- *Kai stosite prieš teisėjus, negalvokite, ką reikės kalbėti: tą valandą bus jums duota.*

Šeduva, 1997 m. rugsėjo 22-24 d.

Rūta Sušinskaitė-Minelgienė

Jo palaiminimą jaučiu

Bėga laikas, o kunigo B. Laurinavičiaus atminimas mano širdy ne blėsta, o vis labiau stiprėja.

Mačiau ir bendravau su juo tik keliskart gyvenime. Sau gau atmintyje mamos pasakojimus, straipsnius apie jį jau nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje.

Esu dėkinga mamai, paprašiusiai jį būti mano krikštatiuviu. Kartais susimąstau: ar ne iš jo tas nuolatinis Dievo ieškojimas? Juk šeimoje tvirto tikėjimo pagrindų negalėjau gauti, nes mama ir tėvas, augindami mus, septynis vaikus, ir sukdamiesi nepabaigiamų rūpesčių karuselėje bei KGB nurodymu sekami artimiausių kaimynų ir bendradarbių (tėvas - iš Vorkutos grįžęs nepriklausomos Lietuvos karininkas, mama - mokytoja), apie Dievą daug nekalbėjo: slapta krikštijo, slapta kituose miestuose priėmė Pirmąją komuniją, slapta gavome Sutvirtinimo sakramentą...

Buvau dar maža, kai išvažiavome iš Švenčionėlių. Kunigas po krikšto mano mamai yra pasakęs: „Duokit man žinių apie jos tolesnį gyvenimą“. Tačiau pirmą kartą savo krikštątvę pamačiau tik studijų metais.

Bet visų pirma noriu štai ką papasakoti. Žinau, kad kunigas, būdamas labai kuklių poreikių, daug ką rėmė materialiai. Tą jis galėjo daryti nepažeisdamas kito orumo. Aplankęs mane studijų metais irgi paliko 100 rublių (tuo metu, ir dar studentei, tai buvo nemaži pinigai). Po neseniai įvykusio atsitikimo tie 100 rublių man įgavo naują prasmę. O buvo taip.

Prieš porą metų suskambo skambutis iš provincijos:

- Būtinai nuvažiuok į kunigo B. Laurinavičiaus žūties 19-ųjų metinių minėjimą Vilniuje. Yra žinutė „Valstiečių laikraštyje“.

Tikrai, skyrelyje „Atmintis“ radau skelbimą, jog 16 val. įvyks minėjimas jo žūties vietoje, o 18 val. - šv. Mišios Arkikatedroje. Tuo metu tiek buvau išsekinta kasdienybės (visi vaikai dar nedideli, jauniausiajam vos metukai), tad pradžioje su mažais vaikais važiuoti vakare (o vyras iš darbo galėjo grįžti ne anksčiau kaip 16-17 val.) atrodė sunku ir rizikinga. Bet mintis nedavė ramybės, ir nutarėme nors į šv. Mišias nuvykti. Vilniatė sesuo pridėjo:

- Pernakvosi pas mane. Aš jūsų prieš 18 val. lauksiu prie Vilniaus ir parodysiu trumpesnę kelią į Arkikatedrą. - Apsisprendėme...

Katedra - pilna žmonių! Palikusi vaikus vyro globai, nuskubėjau prie klausyklos langelio, kad tyra širdim dalyvaučiau aukoje už krikštątvę. Mažiausias sūnus buvo neįtikėtinai ramus. Po Mišių nuėjome pasimelsti į Šv. Kazimiero koplyčią. Mums iš ten išeinant, nepažįstamas vyriškis manęs paklausė:

- Ar čia visi jūsų vaikai? - Ištaręs: - Čia jums, - kažką idėjo į mažojo, kurį laikiau ant rankų, rūbelį, o pats tuojau pasišalino. Ištraukiau: 100 litų! Tai mačiusi sesuo garsiai ištarė mano mintį:

- Ar tai ne ženklas iš dangaus?

Turiu pripažinti, kad po šio ženklo daug lengviau pradėjau sugyventi su savo kasdienybės kryžiumi. Manau, kad ne be šio kankinio kunigo tarpininkavimo į mano gyvenimą įėjo ir kitas panašaus likimo kunigas - Juozas Zdebskis. Įėjo ir vis labiau

įsitvirtina dėka taip pat kankinės a. a. sesers Loretos Teresės Paulavičiūtės bei šio kunigo bendraminčių išleistų knygų. Įėjo nejučiom, lyg per „atsitiktinai“ perskaitytus straipsnius spaudoje apie kankinius vyskupus, kunigus.

Iš tų kelių susitikimų su kun. B. Laurinavičiumi išliko labai kuklaus, asketiško, mažai kalbančio, daug dirbančio, degančio stipria vidine ugnimi Kunigo paveikslas. Esu iš jo gavusi kelis laiškelius ir nuotrauką. Pabaigoje buvo linkėjimas: „Tesaugo Tave Dievas nuo girtuoklių!“ Kol kas jis pildosi.

Ryškiau prisimenu pirmą ir paskutinį (jo žūties dieną) pasimatymus.

Pirmą kartą jį aplankiau Adutiškyje, 1978 ar 1979 metais. Su drauge žiemos atostogų metu slidinėjome Ignalinos apylinkėse, o grįžtant į Kauną nutarėm užsukti į Adutiškį. Sugalvojusios netikėtą apsilankymą, neturėjome jokios dovanėlės. Greitomis išrinkome žvakidę. Įteikus kunigas nuoširdžiai pasigrožėjo ja ir vėliau, apsilankiusi pas jį, mačiau padėtą matomoje vietoje. Mes svečiavomės berods dvi dienas. Parodė savo biblioteką, kur galėjome pasirinkti literatūros. Jokių ilgų filosofinių pokalbių nebuvo. Kunigas dirbo. Netrūko interesantų. O ir jis pats ilgakai sėdėjo savo kambaryje prie rašomojo stalo. Matėme kuklią, net asketišką kunigo buitį: jokių patogumų. Išvykstant mus, dvi studentes, apdovanojo - įteikė po 100 rublių ir kiekvienai dar po meno kūrinį.

Svečiavausi ir viena. Tąsyk teko su juo pavažinėti ir ilgiau pasikalbėti (vyko į kunigų susitikimą Ceikiniuose). Savo mašinos neturėjo, tad samdė vairuotoją. Nukeldavo kepurę prieš kiekvieną pravažiuojamą pakelės kryžių ar bažnyčią. Grįžus prašė peržiūrėti rusiškai rašytą raštą dėl tikinčiųjų teisių. Prasitarė apie nuolatinius saugumo trukdymus. Prisimenu jo palaiminimą išvažiuojant su jo giminaičiu, su kuriuo grįžau namo: mašiną peržegnojo dideliu kryžiaus ženklu ir pabėrė gėlių žiedų. Kartą esu jo klaususi apie kunigystės pašaukimą. Sakė, kunigu norėjęs būti nuo mažens: net pavydėjęs **mergaitem**s, procesijų metu barsčiusioms gėles.

Esu klausinėjusi ir apie pokario metus. Įsiminė pasakojimas apie keliones pas ligonius. Sakė, būdavo, pašaukia naktį

pas mirštantį. Eidamas per laukus, jis skambindavo varpeliu, kad žinotų, jog kunigas eina, ir nešautų.

O tą dieną, kai ėjo jo paskutinės valandos žemėje, aplankė ir mane Kaune. Įlęęs paklausė: „Ar dar niekas nepakirpo sparnų?" Sakė, jog buvo dingęs jo pasas ir gavo iš Kaune dirbančios kirpėjos laišką, jog rado jį ir galima atsiimti. Dėl to ir atvykęs. Gal tai buvo saugumo pinklės jį tą dieną pasekti ir susidoroti? Paklausė, ar neskaičiau „Tiesoje" straipsnio apie jį. Atsakiau, kad ne. (Vėliau, beje, susiradau tą straipsnį. Kad ir kaip mėgin-ta kažko pripaistyti, bet nieko, kas galėtų sumenkinti šį kunigą, neradau.) Atsisveikindamas vėlgi paliko dviejų stipendijų sumą. Kaip sužinojau vėliau, viską išdalydavo kitiems...

Kai šiais metais važiauvau į ses. Loretos Teresės Paulavičiūtės mirties pirmųjų metinių minėjimą Vilniuje, pirmiausia už-sukau į Aušros Vartus, kur kaip tik buvo kalbama Skausmin-gojo Rožinio dalis už Lietuvos kankinius. Uždegiau žvakelę ir kunigo žūties vietoje. Jo paminkle išskobtiems jo testamenti-niams žodžiams: „Norėjau skelbti tikėjimą ir padėti vargstan-tiems" - atliepia žodžiai paminkluose ses. Loretai Teresei Val-kininkuose ir kun. Juozui Zdebskiui Rudaminoje: *Meilė niekada nesibaigia...*

Kaunas, 2002 m.

Julius Gerojimas

Nuoširdus žmogus, geras patarėjas

Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje pastatytas paminklas, vaizduojantis Kristų prieš Pilotą, kankinį žmogų surištomis rankomis, bet nepalūžusį, veržlų, žvelgiantį drąsiai. Kiekvieną kartą, kai sustoju prie šio monumento, prisimenu nuoširdų, narsų, uolų kunigą Bronislovą Laurinavičių, kuris čia, savo prakaitu aplaistytoje žemėje, palaidotas. Kiekvienas žmogus prisimena jo darbštumą. Tai buvo vargdienis, nežinojęs nuo-vargio, nepabūgęs persekiojimų, dirbęs visų labui, visur sku-bantis ir spėjantis. Kunigas buvo pavyzdingas dvasinis ganyto-

ias: nuoširdžiai užjausdavo, paguosdavo, nuramindavo mažus ir senus.

Niekada nepamiršiu man duoto kunigo Broniaus patarimo. 1964 metais sukūrę šeimą, su žmona nutarėme pasistatyti nors mažą namelį, kad nereikėtų visą gyvenimą būti nuomininkais. Nors neturėjome lėšų, bet, pasitikėdami savo jaunystėje, darbštumu, ryžomės. Surinkus visus reikiamus dokumentus, miesto vykdomasis komitetas davė sklypą. Čia ir sukilo prieš mus vietos bobutės. Esą mes, tokie ir anokie, lendame į bažnyčios žemę. Sklypas iš tikrųjų buvo bažnyčios pašonėje. Nežinodamas, ko klausyti, kreipiausi į patį kleboną. Sutiko jis mane ypatingai nuoširdžiai ir patyręs, ko atėjau, pasakė:

- Prieteliau, aš tik džiaugčiausi, kad jūs čia statytumėte. Būsime kaimynai. Juk vis tiek kas nors pasistatys... Dėl žemės, nors ji kažkada ir buvo parapijos, ir dėl priekaištų nesisielok, mes nieko nepakeisime. Miestas plečiasi ir plėsis. Taigi, bro-lau, statykis.

Tą aš ir padariau.

Būdami kaimynai, matėme jo gerumą: nepraeidavo jis, nepakalbines mažo, nepaguodęs seno. Tik nepakentė girtuoklių, ištvirtėlių, melagių, veidmainių. Nors neilgai klebonui buvo skirta gyventi šioje parapijoje, jis nuveikė neapsakomai daug. Jį prisimena visi parapijiečiai. Iš Švenčionėlių perkeltas į Adu-tiškį mūsų buvęs kaimynas liko nuoširdus bičiulis. Kada tik užsukdavome pas jį, visuomet būdavome išklausomi, gauda-vome patarimų.

Kiek žinau, ir Adučiškyje jis buvo „nenuorama“ - remon-tavo bažnyčią, visus rėmė, visur suspėdavo. Dirbdamas vai-ruotoju, aš kelis sykius vežiau iš Švenčionėlių lentpjūvės į Adu-tiškį lėntas, aplankiau kunigą. O vėliau dažnai susimąstydavau prie jo kapo. Menu jį kaip ištikimą draugą, gerą patarėją, dorą kunigą, nuoširdų žmogų.

Švenčionėliai, 1995 m. lapkritis

Skiepijės tarpusavio meilę

Dvylika metų mes praleidome kunigo Broniaus Laurinavičiaus ganytojiškoje globoje. Daug sunkių išgyvenimų esu patyrusi, bet ypač skaudu prisiminti 1981 m. lapkričio 24 d. To jausmo, kuris ir šiandien neišblėsęs mano širdyje, neįmanoma išreikšti žodžiais. Vėl prisimenu kunigo Laurinavičiaus nuopelnus mūsų parapijai, jo rūpinimąsi chorą, procesijomis. Sunku šiandien suminėti visus didelius darbus, kurie buvo atlikti per dvylika metų. Tereikia pamatyti mūsų bažnyčios bokštus, žvelgiančius į dangų, pasigėrėti meniškais altoriais, ir širdį užlieja džiaugsmas ir pasididžiavimas. Tai iškalbingas kunigo nenuilstamo darbo, aukojimosi paminklas. Jis amžinai liudys apie tą didį triūsą, nemigo naktis, pasišventimą, su kiekviena plyta tarsi įmūrytą į didingą pastatą.

O koks sunkus kelias nueitas norint gauti leidimą statyti bažnyčią. Pagaliau kunigas sužinojo, jog leidimas būsiąs duotas. Teko vykti į Vilnių. Važiavo pats Laurinavičius, komiteto pirmininkas Tiška, Anastazija Martinkėnienė, jauna mergaitė Nastutė ir Bernardas Gerojimas. Tuo metu buvęs religinių reikalų įgaliotinis J. Rugienis, visus nužvelgęs, puolė Bernardą:

- Jaunas vyras, neturi darbo, kad tokiais niekais užsiimnėji? Parodyk pasą.

Kai parodė, net nežiūrėjo, įmetė į stalčių ir užrakino. Kaip pasakojo man kunigas, Bernardas nusišypsojęs ir taręs:

- Ponas įgaliotini, kam jums mano pasas, gal į užsienį norite išvažiuoti?

Tas dar labiau supyko, pasą atidavė, o dėl leidimo nesileido į kalbas - teigė nieko nežinąs. Tik trečią dieną atsiuntė paštu. Tada mes su kaimyne Regina Uzieliene mokėme mergaites gėles barstyti, ruošėme Sekminėms. Matom, atbėga kunigas švytinčiu veidu:

- Sveikinkit visus, ką sutiksit: gavom leidimą!

Namuose papasakojom apie tai savo vyrams. Čia jie vienas kitam pašnibždėjo, žiūriu - jau penkiese, susėdę ant suo-

liuko, tariasi. Pinigų nėra. Kaip tik tuo metu buvo atsiųstas savivartis kelių remontui, vairuotojai gyveno viešbutyje.

Bernardas tuoj nuėjo ir su jais susitarė. Vieną vakarą po darbo atvažiavo mašina ir Viktoras Uziela su Bernardu, pasiėmę kastuvus, sėdo į ją. Jonas Basiūnas, Adomas Milaševičius, Florijonas Ruzgas nubėgo kviesti talkos. Taip kastuvais tą vakarą buvo pakrautos 36 mašinos žvyro. Visi dirbo nesidairydami. Per Sekminių pamokslą kunigas Laurinavičius sakė:

- Būkit dėkingi, parapijiečiai, visam bažnyčios komitetui. Kiek daug laiko ir pastangų jie aukojo leidimui gauti. Ypač Bernardui, kuris su kaimynais suruošė talką ir jau atvežė 36 mašinas žvyro.

Kunigas dėkojo už mažiausią darbėlį, menkiausią paramą, prieš piktus valdininkus mokėjo padrąsinti ir mus, tokius paprastus, keldavo iki dangaus.

Vieną kartą nuėjau padirbėti prie bažnyčios, kur buvo daug talkininkų. Kaip nuoširdžiai jie dirbo! Girdžiu, vieni šnekučiuojasi lenkiškai, kiti - rusiškai. Klausiu moterų, kurios beveik nuolatinės darbininkės, kas čia tokie? O ji sako: „Lenigradiečiai vasarotojai. Jie daug aukojasi, padeda ir darbais, ir pinigais“. Jautėme tų žmonių meilę, draugiškumą, pagarbą, nepaisant tautybės. Atrodė, kad čia pluša viena didelė šeima.

Kunigas pastebėdavo kiekvieną žmogų, vertindavo kiekvieną menkiausią darbėlį. Štai padėkos raštas Jonui Basiūnui:

*Švenčionėlių Romos kat. Bažnyčios komitetas reiškia meist-
rui Jonui Basiūnui (gyv. Švenčionėlių m., Pašto g.) didžiausią
padėką už nuoširdų, sąžiningą darbą ir rūpestingą vadovavimą
dirbusiems staliams, baigiant Švenčionėlių bažnyčią.*

*Darbą įvykdė meistras Basiūnas kruopščiai. Tai retas meist-
ras, kuris toks sąžiningas ir brangina medžiagas. Darbu įrodė,
kad vertas didžiausio pasitikėjimo ir padėkos.*

Daug pastangų padėta mūsų parapijoje gyvosios Bažnyčios kūrimui. Kai ateizmo buldozeris griovė Bažnyčią iš vidaus, kunigas Laurinavičius kaip ažuolas atlaikė visas audras. Ir visiems sakė:

- Tik nereikia bijoti. Nepasiduokite, nes jei tik pagauna dantračiai nors truputį rankovės, tai įtraukia ne tik ranką, bet ir visą suglamžo.

Artimiausi kunigo draugai buvo mažieji. Mergaitės adora-vo, berniukai tarnavo šv. Mišiose. Ir ėjo į bažnyčią ne liepia-mi, o lyg magneto traukiami. Juos viliojo šiltas ir švelnus kunigo žodis. Vaikai nepabūgdavo nei pūgos, nei šalčių: įsisu-pa, būdavo, į kailinius ir bėga rožančiaus giedoti.

Teliko padaryti altorių. Vieną sekmadienį per pamokslą kunigas kalbėjo, kad rytoj pradedama dėti pamatus didžiajam altoriui. Bet tam reikia akmenų. Ir pasakė (gal pusiau juokais), kad jei kiekvienas atneštų nors po vieną akmenį, gal jų ir užtektų altoriaus pamatams. Tai girdėjo ir vaikai. Todėl, eida-mas pirmadienį į talką prie bažnyčios, trimetis Rimukas Gu-delis prisirinko pilną mažą kibirėlį akmenukų ir nunešė. Pa-klaustas klebono, ką čia neša, atsakė:

- Akmenis altoliui. - Tuo tarsi užkrėtė ir visus. Žmonės nešė akmenis maišais, vežė vežimėliais, vaikai kibiriukais, ir tikrai didžiojo altoriaus pamatams riedulių užteko.

Prisimenu, kaip šv. Kalėdų antrą dieną parbėgę iš mokyk-los vaikai pasakojo turėję rašyti rašinį. Mokiniai, kurie lanko bažnyčią, direktoriaus nurodymu, buvo išvedžioti po laisvus kabinetus. Kiekvienam įteiktas popieriaus lapas, parkeris ir liepta rašyti: „Ką tau duoda klebonas? Ką duoda bažnyčia? Ką ten darai?" Kabinete, be vaiko, buvo dar prižiūrėtojas - mokytojas. O jeigu kuris mokinyš nesugebėjo parašyti, jam paprasčiausiai buvo padiktuota. Rašinys truko dvi pamokas ir dvi pertraukas.

Kitą dieną nuėjau į mokyklą. Pasirodė, esu ne viena: prie direktoriaus Z. Baranausko durų stovėjo 18 tėvų. Net nuste-bau, nes jokio susitarimo nebuvo. Paklaustas, ar galima užėti visiems kartu, direktorius liepė eiti po vieną. Pirmasis įėjo D. Laurinčiukas. Vaiko rašinį jam parodė, bet šis greit paėmė atsakymą ir išėjo. Antraėjau aš. Pasakiau norinti paskaityti, ką parašė vaikai. Direktorius teigė neturįs tų lapų. Jis grasino galįs atimti motinos teises, nes vedžiau vaikus į bažnyčią, kai jie turėjo ilsėtis. Piemenėlių šv. Mišios vyko 24 val. Pasakiau:

- Labai malonu, nes tokios garbės iš Dievo dar nesu užsi-tarnavusi. - Kitą dieną vėl nuėjau lapelių, bet direktorius sakė juos išvežęs į Švenčionis. Rajono pirmininko pavaduotojas tvir-

tino nieko nežinąs apie lapelius. 1968 m. sausio 6 d. mano vyras parašė tokį pareiškimą Lietuvos SSR švietimo ministrui:

„Prašau duoti įsakymą, kad drg. Baranauskas prievarta išreikalautus jo padiktuotus pareiškimus grąžintų ir daugiau vaikų neprievartautų. Padiktuota, kad mūsų vaikai klebonui tarnauja. Aišku, kad mano vaikai nėra klebono tarnai. O kai kada šv. Mišias paadoruoja, tai nėra jokia tarnystė“.

Klebonas daug dėmesio skyrė bažnyčios chorui. Ir dabar kambaryje kabo šv. Kazimiero paveikslas, klebono dovanotas vyriui 1961 m. Kalėdų proga, su užrašu: *„Gerojimui Bernardui: už uolų, nuoširdų, stropų ir pasiaukojantį dalyvavimą Švenčionėlių bažnyčios chore“*.

Aš dovanų gavau paveikslą „Šv. Mergelė Marija su Jėzumi ant rankų“ už gerą vaikų auklėjimą.

Kiekvienais metais per šv. Kalėdas choristams kunigas ruošdavo dovanas, loteriją, kurioje visi bilietai būdavo laimingi. Atsitikus nelaimei, kiekvienam ištiesdavo pagalbos ranką, skubėdavo į jo namus. Kilus nesutarimams tarp choristų, pats viską išsiaiškindavo, visus sutaikydavo, nes Kristus mokė ugdyti artimo meilę, pakantumą kito nuomonei.

Su ašaromis akyse ne tik choristai, bet ir kiti švenčionėliai šaltą 1968 m. kovo dieną lydėjo kunigą iš Švenčionėlių į Adutiškį. Per atsisveikinimo pietus buvo pasakyti žodžiai:

Gerbiamas klebone, palydėdami jus į naują parapiją, mes negalime išreikšti tos padėkos, to dėkingumo, kurį jaučiame už Jūsų nenuilstamą ganytojišką darbą gyvajai Bažnyčiai, mūsų šeimoms, mūsų vaikams ir kiekvienam iš mūsų asmeniškai. Jiis išvykstate, bet Jūsų darbai lieka mūsų širdyse! Ačiū Jums. Te-laimina Jūsų žingsnius ir kilnius darbus pats Aukščiausiasis.

Lydėjusieji iki Adutiškio sustatė visus atvežtus baldus, sutvarkė kambarius. Per Atvelykį kunigas surengė pietus ir pakvietė švenčionėliškius choristus. Valdžios paklaustas, kodėl taip darąs, atsakė:

- Kaip aš galiu nepadėkoti tiems žmonėms, kurie mane ne pervežė, bet pernešė ant rankų?

Švenčionėliai nepaliko vieno kunigo ir Adutiškyje. Dažnai mes jį aplankydavom. Vardo dieną visi skubėdavom pasvei-

kinti. Priėmęs glėbį kardelių, išbučiuodavo kiekvieną žiedą, dėkodamas, kad gėlės atkeliavusios iš Švenčionėlių darželių.

Kada užsukus, tuoj veda prie stalo, vaišina tuo, ką turi, nors bulve su ridiku. O mums išvažiuojant prašo vaikus, kad apibertų mašiną gėlėmis.

Vamzdžius centriniam šildymui, lentas grindims, kai Adučiškio bažnyčia buvo remontuojama, vežė žmonės iš Švenčionėlių. Kryžių, kuris stovi Kackonių kapinėse, iš miesto atvežėme paslėptą tarp lentų.

Į širdį įsmigo toks atvejis. Vieną kartą, jau besiruošiant išvažiuoti, niekaip neradom kunigo atsisveikinti. Pagaliau pamatėme jį su jurginiais rankose. Jis bėrė gėles, mane ir vyrą sujaudindamas iki ašarų. Taip jis mokėjo visiems atsidėkoti.

Kartą per atlaidus negalėjau suprasti, kodėl kunigas stato tiek daug stalų. Juk vyskupą jau išlydėjo. Matau, ateina į kambarį man nepažįstami žmonės. Tai buvo daugiausia medikai iš Kauno: politinio kalinio Viktoro Petkaus žmona su vaikais, Butkevičius, daug kitų šeimų su vaikais. Mums juos pristatė kaip „Kauno žvaigždes, kurios šviečia ir šildo Lietuvą“. Pas kunigą apsilankydavo bičiulių iš įvairių Lietuvos, taip pat Baltarusijos vietų. Net santuokos sakramento atvykdavo iš Baltarusijos žmonių, gyvenusių už 100 kilometrų.

Skaudu prisiminti kunigo laidotuves. Žinią apie kunigo Laurinavičiaus tragišką žūtį gavome ankstų lapkričio 25-osios rytą. Iš Adučiškio paskambino bažnyčios komiteto narė Ciprijona Burokienė. Ir mes, ir kunigas ją vadindavom tik Ciprute. Ji buvo veikli katalikė. Žinios priblokštas mano vyras nežinojo ko griebtis. Bet mintyse vis skambėjo kunigo žodžiai: „Tave įpareigoju, Bernardai, mane palaidoti Švenčionėliuose. Gali būti, kad negausi transporto, bet tai ne bėda. Jeigu žiemą, tai nuvežkit ant rogučių, o jei vasarą, - tai du dviračius sustatę atgabenkit“. Ir man kartojo tą patį. „Gal blogai jaučiatės?“ - paklausiau. - „Ne, aš stiprus kaip liūtas. Bet gali prisiliesti pikta ranka, nes jaučiu kėslus“.

Dvasininkas pasakojo, kad vieną kartą jį sekiojo raudonos spalvos „Žiguliai“. Nors ėjęs pačiu kelio pakraščiu, mašina važiavusi taip, kad turėjęs trauktis į griovį. Apie galimą mirtį

jis kalbėjo ir parapijiečiams Adutiškyje: „Jeigu rasit pasikorusį, žinokite - ne aš pats. Jeigu rasit nusinuodijusį, žinokit - ne aš pats. Jeigu rasit nutrenktą mašinos ar po traukiniu, žinokit - ne aš pats". Savo lemtį nujautė, todėl taip reikalavo palaidoti jį Švenčionėliuose: jei ne bažnyčios šventorių, tai kapinyne prie kunigo Dilio motinos.

Mano vyras po skambučio taip susijaudino, kad aš bijojau jį vieną leisti į Adutiškį. Važiavo kartu su dukra Aldona. Jis būtinai turėjo pasakyti apie kunigo valią dėl laidojimo. Čia visi buvo apmirę iš skausmo, niekas nežinojo, ką daryti. Kai vyras viską pranešė, neatsirado tokių, kurie priešintųsi. Buvo atvažiavę kunigai K. Žemėnas ir V. Černiauskas. Sutarėme, kad pirmą naktį pašarvosime Adutiškyje, o laidojimo dieną - Švenčionėlių bažnyčioje.

Kitą rytą mano vyras važiavo į Švenčionių buitinio gyventojų aptarnavimo kombinatą užsakyti transporto. Gerai pažįstamas direktorius Gutmanas, nuoširdus, ūkiškas žmogus, sutiko padėti, pasiūlė ir kilimų mašinai iškloti. Vyras sakė, jog tereikia, kad rytoj atvažiuotų mašina į Adutiškį, prie bažnyčios. Ten ji turėtų būti apie 12 val. „Gera, - sakė direktorius. - Mokėk pinigų, ir viskas". Sekretorė išpėjo direktorių, kad reikės vežti ne bet ką, o kunigą. „O kas man. Ar kunigą vežti, ar ubagą". Suskaičiavo 58 rublius, išrašė kvitą. Tačiau mašina į Adutiškį neatvyko.

Tada po laidotuvių pirmadienį vyras nuvažiavo atsiimti pinigų. Gutmanas ėmė teisintis, kad mašina sugedo. „Turbūt, kažkam protas sugedo", - pasakė Gerojimas. Ten kabinete sėdėjo ir nepažįstamas tipelis, parduotuvėje sekiojęs mano vyrą.

Pati aš turėjau kitokio darbo. Parapijiečiai ruošė maistą: kas ko turėjo. Moterys gamino pietus, nes buvo nutarta vienai nakčiai pašarvoti kunigą Švenčionėliuose. Į Adutiškį maisto vežti jau nereikėjo, nes ten taip pat buvo užtektinai.

Bet kunigo Laurinavičiaus palaikų nepavyko atvežti į Švenčionėlius. Atvažiavo dekanas A. Ulickas ir davė visai kitus nurodymus. Priejome ir mes paklaustyti, kaip jis komanduoja. Kunigas K. Žemėnas pakvietė dekaną į šalį, sakydamas, kad čia yra atstovas iš Švenčionėlių, kuris nori pakalbėti dėl laido-

tuvių eigos. Aš ir pradėjau sakyti, kad velionio noras ir prašymas buvo palaidoti jį tik Švenčionėliuose. Dekanas net iš vietos pašoko:

- Taip nebus. Čia nesąmonė. Aš viską suderinau su valdžia. Jeigu priešinsitės, aš iškviėsiu miliciją ir bus tvarka, - jo žodžius atpasakojo vyras.

Parapijiečiai labai stengėsi, kad būtų įvykdyta klebono Laurinavičiaus valia. Į Švenčionis pas rajono pirmininką Kuzminą važiavo kunigai A. Keina, K. Žemėnas, taip pat J. Pranskienė. Pas jį ėjo ir Švenčionėlių delegacija - B. Gerojimas, A. Garla, Z. Lukošienė. Pas Švenčionėlių vykdomojo komiteto pirmininką Vainauską ėjo kiti (O. Lazauskienė, A. Gruzdienė, C. Jusys, P. Basiūnienė, R. Uzielienė, M. Cicėnienė, D. Žigienė, aš).

Deja, nieko nelaimėjome: kunigo Laurinavičiaus testamentas liko neįvykdytas. (Mano vyras labai susikrimto, po mėnesio jį sunku buvo atpažinti. Gal todėl nesulaukė ir kunigo Laurinavičiaus metinių, nors joms labai ruošėsi.)

Palaidojus kunigą Adutiškyje, švenčionėliškai susirinko pas mus gedulingų pietų. Čia buvo ir mūsų klebonas K. Gailius, šeiminkavo D. Žigienė, P. Basiūnienė, R. Uzielienė ir kitos moterys. Likusį maistą nunešėme į kleboniją - laidotuvių tęsiniai. Pirmadienį stalai buvo pilni, susirinko daug kunigų, giminių.

Kunigo valia įvykdyta tik 1988 m. lapkričio 25 d. Tą dieną kun. Broniaus Laurinavičiaus palaikai buvo iškilmingai pervežti iš Adutiškio ir palaidoti Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje. Ant kapo 1991 m. birželio 14 d. buvo atidengtas ir pašventintas paminklas.

Kunigas Bronius Laurinavičius visų pažinusių atmintyje liko kaip šventasis, visą laiką skiepijęs tarpusavio pagarbą ir meilę. Visus pažįstamus kunigas vadino mažybiniais, maloniniais vardais. Būdamas Adutiškyje, jis nepamiršo šių vardų. Jeigu žmogus mirdavo, tai pas Gudelius būdavo palikta pinigų gelėms. Kunigo vardu jo mylimi berniukai nunešdavo jų į laidotuves.

Kunigas Laurinavičius išmokė tikinčiuosius mylėti. Labai nustebau per savo vyro laidotuves pamačiusi atvykusius kuni-

go gimines - Pranskų ir Girdauskų šeimas iš Vilniaus. Pagerbti mirusiojo atvyko ir tikintieji iš Adutiškio: Bronė Steponienė, buvusi kunigo šeimninė Verutė, Ciprijona Burokienė, sesutės Marytė ir Onutė. Prisimindamos kilnaus dvasininko pamokymus, mergaitės gėlėmis nubarsė kelią nuo namų ligi bažnyčios, kuriuo nešė mirusįjį. Aš net nesupratau, kam joms tada prireikė astrų. Vyras nebuvo ypatingas žmogus. Bet kunigo išmokytos užjausti kitus, atvažiavo ir Adutiškio moterys. Tai mane paguodė sunkią valandą.

Kaip kunigas gerbdavo mirusiuosius gėlėmis, taip iki šiol švenčionėliškai per kiekvienas laidotuves vis padeda puokštę arba krepšelį ir ant jo kapo. Gėlės tarsi jungia kunigą, iškelia-vusį amžinybėn, ir mirtinguosius, kurie dar čia, žemėje. Kunigo kapo gėlės vis keičiamos: tik buvo snieguolės, jau raktažo-lės ar dar kitos. Tas kapas traukte traukia žmones. Čia, trumpam sustojęs, susimąstai, pagalvoji apie savo gyvenimą, palygini jį su kunigo nueitu keliu, atliktais darbais, tragiška mirtimi.

Švenčionėliai

Birutė Gerojimaitytė-Rainienė

Gerumo įsikūnijimas

Pirmasis skausmingas išsiskyrimas buvo kunigą Bronių Laurinavičių iškeliant iš Švenčionėlių. Ne viską aš tada supratau, nes 1968 m. man buvo 10 metų. Tik kai pamačiau, kad verkia tėvelis, gaila buvo tokio gero kunigėlio ir man.

Būdama 16-17 metų, per vasaros atostogas daug laiko praleisdavau pas kunigą, nes Adutiškio bažnyčioje vyko remontas: keitė grindis, vėliau skarda dengė stogą ir įrengė šildymą. Aš padėdavau šeimninkei gaminti pietus talkininkams: kasdien pietaudavo daug darbininkų. Šventadieniais sunkių darbų dirbti nereikėdavo: tada kunigas važiuodavo lankyti senų, paliegusių žmonių, teikti sakramentų. Mus, vaikus, pasi-indavo kartu. Mes seneliams nuveždavome duonos, kruopų,

miltų, prinešdavome į gryčią malkų, vandens. Sekmadieniais jau nuo pusiaunakčio į kleboniją rinkdavosi maldininkai, atvykę traukiniu iš Vitebsko ir kitų sričių. Prisimenu, kaip kunigas jų gailėdavosi: „Kokie vargšai šie žmonės, kad neturi bažnyčios palangėje, reikia daug jėgų kelionei“. Todėl, kai seniau spaudoje kunigui būdavo priekaištaujama, kad esąs nacionalistas, aš bjaurėjausi „Tiesa“ vadinamu laikraščiu.

Kai turėdavau laisvesnio laiko, padėdavau spausdinti mašinėle kunigo rankraščius. Vieni jų būdavo adresuoti Lietuvos Ministrų tarybai, Centro komitetui, kiti - Maskvos aukščiausioms instancijoms. Maskvos vadovai buvo prašomi, kad Baltarusijos mokyklose leistų įvesti gimtosios baltarusių kalbos pamokas. (Mokyklose tada dėstyta tik rusų kalba, kuri vaikams sunkiai suprantama.) Mums kunigas aiškino, kad baltarusiai - labiausiai nuskriausta tauta, daugiausiai nukentėjusi karo metais.

Prisimenu vieną sekmadienio vakarą, kai mes iš Švenčionių važiovome sveikinti kunigo vardadienio proga. Tuo pat metu į vakarines šv. Mišias atvažiavo pilnas autobusas vestuvinių. Bet Santuokos sakramento kunigas nei per šv. Mišias, nei po jų neteikė. Todėl visi sužiurome į kunigą ir į vestuvinius. Paaiškėjo, jog jaunieji sutuokti šeštadienį, o sekmadienį vėl važiavo apie 100 km, norėdami pasveikinti kleboną vardadienio proga ir pabūti šv. Mišiose. Visiems vestuviniams kunigas bėrė gėles. Jis džiaugėsi, dėkodamas, kad jie negėrė svaigalų, o atvažiavo pasimelsti.

Vasarą, berods 1975 m., aplankėme kunigo tėviškę, jo tėvelių kapus, užėjome į tuo metu neveikusią bažnyčią, kurioje gyveno tūkstančiai balandžių. Prisimenu, jis bėgiojo lyg vaikas iš kiemo į kiemą, bučiavo savo pažįstamų senukų raukšlėtas kaktas, rankas ir kiekvienam įduodavo po kokią lietuvišką knygelę. Tie visi žmonės jį pažinojo, su ašaromis pasitiko ir išlydėjo.

1976 m. aš stojau studijuoti į Lietuvos veterinarijos akademiją. Kunigėlis nuoširdžiai džiaugėsi, daug meldėsi už mano sėkmę. Vis skambindavo bičiuliams į Kauną, o per juos aš siųsdavau žinias, kaip man sekasi. Kaune aš jau turėjau keletą

adresų, gautų iš kunigo, kur galėdavau užėjusi išsipasakoti ar gauti pagalbos.

1977 m. baigusi pirmą kursą, nusprendžiau kurti šeimą. Nuvažiavome į Adutiškį tartis dėl santuokos. Išaugusi jo akyse, tik pas jį norėjau būti tą laimingiausią dieną. Važiavau su savo būsimuoju vyru. Kunigas labai rūpinosi, ar nesutrukdytų vedymams mokslui. Iš pradžių ilgai atkalbinėjo, juokavo: Sako: „Važiuojame dabar, vaikai, į turgų, perkam veršelį ir, kai jis išaugs iki metinio, kelsim vestuves“. Bet neperkalbėjo. Tada pažiūrėjo į mūsų vestuvinius žiedus ir paklausė: „Kiek tie gražuoliai jums kainavo?“ Pasakėme, kad už abu 120 rublių sumokėjome. Mums išvažiuojant įteikė voką. Vėliau pasakė, kad tai jo vestuvinė dovana. Ten buvo įdėta 150 rublių. Dar paaiškino, kad tebūnie tie žiedai - jo pirmutinė dovana ir atlygis už tas sunkias vasaras, kai talkinau per bažnyčios remontą. Po metų mūsų šeima padidėjo, tai labai pririšo prie namų. Vis dėlto bent kartą per metus apsilankydavau Adutiškyje.

1979 m. persikėlėme gyventi iš Kauno į Švenčionėlius, todėl susitikdavome dažniau. Prisimenu, mūsų dukrytė jam dainavo dainą „Jau namučiai griūva“, ir kunigas prašė net užrašyti žodžius - patiko.

1981 m. lapkričio mėnesį aš paprašiau tėvelį važiuoti į Adutiškį pirkti šaldytuvo (ten buvo didelis pasirinkimas). Užsukome ir pas kleboną. Jį radome namuose neužsiėmusį, niekur neskubantį (retas atvejis). Kelias valandas išbuvome kartu. Bažnyčioje apžiūrėjome, kas nuveikta: įrengtas šildymas ir t. t. Kambaryje mums paskaitė D. Repšienės straipsnį „Tiesoje“ (1981-11-21), kur buvo kaltinamas dėl katalikiško vaikų auklėjimo.

Pasakojo, kad Vilniuje pametęs pasą ir gavęs pranešimą, kokių adresu Kaune ir kada ją atsiimti. Nurodyta, kad atsiimti reikia 9 val. Iš Adutiškio nuvykti į Kauną tokiu ankstyvam laikui nebuvo galimybių. Aš pasiūliau parašyti įgaliojimą, kad pasą perduotų man. Kunigas ilgai svarstė: ką daryti? Net ir lapą popieriaus pasiruošė įgaliojimui. Bet galiausiai nusprendė važiuoti pats: sakė, turįs keletą reikalų, tai kartu sutvarkysiąs. Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas, paskutinė jo kelionė į

Kauną. Tai buvo jo mirties diena. Kai atsisveikinome, kankino kažkokia liūdna nuojauta. Pamažu kunigas lydėjo į mašiną paskutinį kartą, sekė iš paskos mojuodamas ir laimindamas.

Šis žmogus buvo proto, idealaus teisingumo ir gerumo įsikūnijimas. Jis davė man pirmąsias ir pagrindines tiesas apmąstymams. Ir dabar sunkiais gyvenimo momentais noriu pabūti tame šventoriuje, tame kieme, kur gvildendavome rūpimus klausimus.

Mano uošvių namuose Bažnyčia nebuvo pagrindinis šeimos auklėjimo veiksnys, tačiau mes kartu su vyru lankydavomės pas kunigą Laurinavičių. Pažinęs jį, ir dabar mano vyras teigia, kad tas žmogus buvo ne šios žemės; tai - šventasis.

Švenčionėliai, 1994 m. lapkričio 20 d.

Adutiškyje

Ona Šilininė

Paliko šventumo dvelksmą

Tai buvo apie 1975 metus, vieno pirmadienio vidudienį. Man ruošiantis išeiti į darbą (dirbau nuo 13 val.), atėjo žmogus pas mano vyrą, kurio tuo metu nebuvo namie. Su nepažįstamu - kalba trumpa. Sovietmečiu buvome kaip susitarę: aš tiesiog nedrįsau pasiūlyti arbatos. Tik žiūriu, kad jo veidas toks taurus, švytintis. Sakau:

- Gal jūs kunigas Laurinavičius?

Pati stebėjau, kaip man išsprūdo tie žodžiai.

- Taip, - atsakė nepažįstamasis.

Iš vyro Romualdo buvau girdėjusi, kad yra toks kunigas, kuris daug dirba Bažnyčios ir Tėvynės naudai ir tokiais žiauriais laikais nebijo valdžios. O man reikia skubėti į darbą. Sutrikusi išėjau: maniau, gal greit grįš Romualdas. Palikau svečią su savo aštuonmete įdukra Zitute. Deja, Romualdas ilgai negrįžo. Vakare sužinojau, kad jis laikė liftininko egzaminus (buvo jau pensininkas). Kunigą palydėjo pas savo giminaičius, kurių ilgai nerado namuose, ir vėl laukė. Visą savo gyvenimą neužmiršiu, kad tokia asmenybė lankėsi po mūsų stogu ir visą dieną išbuvo alkanas.

Mano vyras su Zitele pas jį važinėdavo į Adutiškį. Buvau kartą ir aš. Turėjau klausimų dėl paauglių elgesio: man atrodė, kad tik tas kunigas viską supras ir man patars. Jo nuoširdumas, kilnumas, taip pat pamokymai dvelkė ne tik šventumu, bet ir nepalaužiama energija bei valia. Išeinančią mane kunigas palydėjo, parodė, kur gyvena Semėnų šeima - pas juos norėjau užėti.

Mano pacientė Terleckienė pasakojo, kad kunigas Laurinavičius palaidojo jos vyrą. Pati liko našlė su keturiais ar penkiais vaikais. Sakė, kad kunigas jauniausiam jos sūneliui davęs 100 rublių ir už pamaldas aukos neėmęs.

1980 m. rugpjūčio 15 d. paskutinį kartą vykome į Žolinės šventę. Mūsų su Zita tikslas buvo pas kunigą Laurinavičių atlikti išpažintį. Artėjo mokslo metai. Be kitų pamokymų, jis mane ramino: „Nesikarščiuok, viskas bus gerai“.

Prieš tragišką jo mirtį 1981 m. lapkričio 21 d. skaitėme dienraštyje „Tiesa“ šmeižikišką straipsnį apie kunigą Laurinavičių. Tada mes su vyru nuogaštavome, kad dabar jau tikrai su kunigu Laurinavičiumi valdžia susidoros.

Lapkričio 25-osios rytą mano sanitarė pasakė mačiusi šturpų vaizdą: vakar vakare apie 21 val. netoli jos namų gatvėje gulėjęs mašinos partrenktas vyras. Iš išvaizdos - inteligentas. Tą pačią dieną išgirdome, kad tai kunigas Bronius Laurinavičius. Jau rytojaus dieną - kad kagėbistų pastumtas po mašina. Vakare apie 23 val. grįždama iš darbo, nuvykau į Žalgirio gatvę ir pagal pasakojimą sankryžoje, kur buvo mašinos partrenktas, atsiklaupusi pagerbiau jo žuvimo vietą: juk čia krito dar vienas mūsų tautos kankinys. Ir iki šiol, kai einu ar važiuoju pro tą vietą, maldauju Dievą, kad ta mirtis įkvėptų mūsų tautai dvasinių vertybių, kad atgimtų dorovė Lietuvoje.

Per pirmąsias mirties metines iš Šv. Mikalojaus bažnyčios išėjau prislėgta. Pamaldos buvo kaip eiliniam mirusiam: nebuvo iškelta jo asmenybė, dideli darbai. Manau, mūsų kalbamas „amžiną atilsį“ Dievulio peradresuojamas kitiems: jis paliko šventumo dvelksmą ir pats gali mums pagelbėti.

Vilnius, 1997 m. liepos 3 d.

Romualdas Šilinis

Gervėčių žemės didvyris

Iš praeities išnyra daug mielų ir brangių veidų, iš kurių laikau tiesiog šventu šviesaus atminimo kunigą Bronių Laurinavičių. Mes kartu mokėmės Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, tik ne vienoje klasėje ir gyvenome atskiruose bendrabučiuose. Taigi bendravimas nebuvo kasdienis.

Kilus 1939 metų Vokietijos-Lenkijos karui, mes išsiskyrėme ir aš ilgai nieko apie jį nežinojau. Karo audroms praūžus ir Lietuvai velkant sunkius okupacijos pančius, netikėtai kartą susitikome Vilniuje, pasikeitėme adresais. Apie 1974 metus užėjęs į mano namus, jis ilgai laukė manęs. Grįžau tik vakare. Susitarėme, kad atvyksiu pas jį: reikės nuvežti maldaknygių, giesmynų į Pelesos parapiją.

Po kurio laiko nuvykau į Adutiškį. Jau buvo vakaras, tamsu. Ieškodamas kunigo, patekau pas Laurinavičių (ta pati pavardė), kuris buvo apylinkės „predsedatelis“ ir didelis bažnyčios priešas. Paskui pasiskambinau kunigui Broniui; laimė, dar nebuvo išjungęs telefono nakčiai. Mūsų susitikimas buvo labai nuoširdus: mane žavėjo jaunystės draugo paprastumas, didi dvasinė inteligencija. Kambarys kuklus. Jame - tik daug religinio ir patriotinio turinio paveikslų. Svarbiausias mūsų susitikimo tikslas buvo aprūpinti Pelesos lietuvius maldaknygėmis, giesmynais ir kita lietuviška literatūra. Kunigui rūpėjo tas kraštas, kuris visokiais būdais buvo nutautinamas. Dirbdamas Kalesninkuose, kunigas gerai žinojo apie šią būklę. Anksčiau čia dirbę kunigai Kazimierai - Vaičionis ir Vasiliauskas, - nors ir stengėsi, bet neįstengė įvesti lietuvių kalbos bažnyčioje, o kunigas Bronius Laurinavičius išdrįso tai padaryti. Pats kunigas Laurinavičius negalėjo vykti į Pelesą. Mano tėviškė netoli Pelesos, ir aš su malonumu sutikau atlikti tą uždavinį. Ir šią dieną dar daug pelesiškių meldžiasi iš tų perduotų maldaknygių bei laidotuvėse iš giesmynų gieda lietuviškai.

Rodūnios ir Nočios parapijos jau yra sugudėjusios - bažnyčiose vartojama tik lenkų kalba. Lietuvių kalba lenkų okupacijos metais žiauriai buvo varžoma. Lietuviai kunigai Burka, Kuzmickis ir kiti bandė vartoti ir lietuvių kalbą bažnyčioje, tačiau lenkų bažnytinė vadovybė juos iškėlė į tas parapijas, kur nebuvo lietuviškai kalbančių.

Kunigas Laurinavičius apie visa tai gerai žinojo, todėl rūpino si ir Pelesos gyventojais. Čia gyveno garsioji kovotoja už lietuvių Marija Kruopienė. Čia lietuvių kalba atsigavo, atstačius bažnyčią. Kaimuose dar ir šiandien girdima lietuviškai kalbančių žmonių. Kunigas karštai mylėjo tėvynę ir nebijojo kagėbistų šan-

tažo. Viešint Adučiškyje, jis man rodė įvairius savo redaguotus raštus, siųstus į Maskvą ir kitur dėl žmogaus ir Bažnyčios teisių. Dėl to jis buvo labai sekamas. Matyt, nepajėgdami sufabrikuoti bylos, ėmėsi kito būdo jį sunaikinti: išradingi buvo enkavedistų „mokslai“. (Kunigas mane išpėjo, kad nepakliūčiau į jų pinkles.)

Mano bičiulis kunigas ėjo tiesos keliu, gelbėjo Tėvynę. Bet auka sudegė ant Tėvynės aukuro. Laimingas esu, kad jį pažinau ir bent kiek prisidėjau prie tos kovos. Gervėčių žemė per amžius didžiulis, užauginusi tokį didvyrį.

Vilnius, 1997 m. liepos 3 d.

Ona Audronė Urbonavičiūtė-Liubinienė

Ir šiandien mane skatina siekti gerumo

Labai gerai prisimenu tą gražų 1962 m. vasaros pavakarį, kai mama nuvedė mane prieš Pirmąją komunią pas kunigą Bronių Laurinavičių. Jis paėmė mane už rankos, išsivedė į šventorių ir pradėjo pasakoti. Kalbėjo apie žmogų, apie pasaulį, kaip didžiausią Dievo stebuklą. Apie mažą grūdėlį, kurio niekas nesėja, o iš jo išauga didžiulis medis. Apie čia pat čiułbėjusį paukštelį, kuris be niekieno pagalbos ir sotus, ir nesušala. Neklausinėjo nei katekizmo tiesų, nei maldų. Viską buvau gerai išmokusi, nes visą gegužę ir birželį kas vakarą su tokio pat amžiaus Švenčionėlių vaikais labai noriai lankėm bažnyčią. Šv. Mišių metu besiruošiantiems Pirmajai komunijai vaikams Bronius Laurinavičius sakydavo pamokslėlius. Susispietę aplink kunigą, klausydavomės tarsi pakerėti tų paprastų, suprantamų, meile ir šiluma spinduliuojančių žodžių. Būdavo labai gera.

1977 m., kai kunigas jau dirbo Adučiškyje, nuvykome su būsimo vyru paprašyti, kad mus sutuoktų. Kaip visuomet, jis labai nuoširdžiai džiaugėsi, pamatęs švenčionėliškių, klausinėjo apie pažįstamus, ypač apie sunkiau gyvenančius. Tada zakristijoje pasodino mus, pats atsisėdo priešais ir mums skyrė daugiau kaip valandą savo brangaus laiko. Mes išklausėme nuostabiausių savo gyvenime „šeimos etikos“ paskaitų: kalbėjo apie savitarpio

supratimą, pasitikėjimą, pagarbą, galimus sunkumus, atsidavimą Dievui. Kalbėjo, kaip visada, įtaigiai, emocingai, pasitelkdamas gyvenimiškus pavyzdžius ir humorą. Santuokos dieną po apeigų pasveikino, įteikė dovaną. Nors pats kukliai gyveno, mėgdavo šelpti kitus. (Kartą mane parėmė, kai dar buvau studentė.)

Daug kas pamiršta, bet niekada neišdils tas išpūdis, kurį palikdavo kiekvienas susitikimas su šiuo nuostabiu žmogumi - tas vidinis gėrio spinduliavimas, meilė kiekvienam, dvasinė stiprybė nesibaigiančioje kovoje dėl tiesos.

Dėkoju Dievui už tas gyvenimo akimirkas, kurios ir šiandien mane nuolat skatina siekti gerumo, mylėti Dievą, artimą ir savo Tėvynę.

Kaunas, 1996 m. sausis

Liudvika Tamaševičienė

Sustok ir nusilenk

Stoviu prie paminklo, išskobto iš lietuviško ažuolo, ir žvelgiu į pažįstamą veidą, menu jo ne kartą pasakytus žodžius:

- Ko nespėjome pasiekti mes, tą padarys augantys mūsų tautos vaikai: Lietuva vėl bus laisva.

Gal nujautė kunigas Laurinavičius, kad nebetoli tas laikas. Jo pranašiški žodžiai virto tikrove: vėl gyvename nepriklausomoje Lietuvoje. Gyvenimo kelyje sutinkame daug žmonių, tačiau man buvo lemta sutikti asmenybę, kurią šiandien drąsiai galima vadinti mūsų tautos šventuoju. Tai kunigas Laurinavičius.

Kai pirmą kartą jį pamačiau, išgirdau kunigo suburto bažnyčios choro giesmes, pamokslo žodžius, negalėjau atsistebėti šio žmogaus talentu. Vėliau sužinojau ir apie jo kovą dėl Bažnyčios ir Lietuvos teisių. Pamažu ir aš tapau viena iš jo sekėjų. Prisimenu mūsų pokalbius apie sunkumus leisti „Kroniką“, ją platinti. Kalbėjome apie žmogaus teises ir jų pažeidimus. Aptarinėjome galimybes, kaip kiekvienam prisidėti prie kovos dėl Bažnyčios teisių, Tėvynės laisvės, žmonių, ypač jaunimo, tikėjimo ir doros.

Kunigas Laurinavičius spėdavo visur: matydavau jį ir Adutiškyje, ir Vilniuje Šv. Teresės bažnyčioje, Aušros Vartų koplyčioje...

Buvau be galo laiminga dalyvaudama Adutiškyje atlaiduose. Žvelgdama į altorių, dėkojau Dievui, davusiam mūsų Tėvynei tokį didį tautos sūnų.

Žinia apie kunigo tragišką žūtį tuoj pat pasiekė ir mane. Nubėgome į nelaimės vietą. Ten sužinojome žuvimo aplinkybes: negyvas kunigas gulėjęs ant gatvės po šaltu rudens lietuvi, uždengtas jo paties paltu. Kai nei manęs, nei kitų į žuvimo vietą susirinkusių žmonių nė iš tolo neprileido prieiti arčiau ten stovėję nepažįstami vyrai, daug ką supratome.

Kiekvienais metais ta tragiška lapkričio 24-oji tarsi vėl naujai atgimsta mūsų širdyse. O gėlės kunigo žūties vietoje nevysta ir šiandien.

Ne taip paprasta buvo tais okupacijos metais kasdien paslapčiomis padėti gyvų žiedų puokštę, uždegti žvakutes. Teko ir bėgti, ir slėptis, gintis nuo KGB statytinių, kurie labai stengėsi pažinti paslaptingas gėlių nešėjas. Žinoma, vienai nebūtų įmanoma to padaryti: talkino tie, kurie tikėjo kunigo skelbta tiesa, laukė Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. O aš ir šiandien lankau tą vietą. Norėčiau kiekvienam praeiviui pasakyti: „Sustok ir nusilenk: čia žuvo didis tautos sūnus“.

Vilnius, 1995 m. lapkritis

Rufina Krickienė

Nebuvo kito tokio uolaus kunigo

Gyvenau Švenčionėliuose. Labai sunkiai susirgo mama. Ji paprašė pakviesti kunigą. Tada ir pamačiau kun. Bronių Laurinavičių pirmą kartą. Pas dvasininkus nebuvau įpratusi vaikščioti, todėl jaučiausi labai nedrąsiai: įėjusi į kambarį, pagarbiu Jėzų Kristų. Kambarėje nieko nebuvo, tik išgirdau malonų balsą: „Tuoju, tuoju“. Širdyje palengvėjo. Atėjęs paklausė, kokie reikalai atvedė. Aš viską papasakojau. Tuo metu jis la-

bai skubėjo į Švenčionis, bet padėti neatsisakė ir rado išeitį: man padavė didelį paketą ir paprašė nunešti į stotį, o pats dviračiu nuvažiavo į ligoninę. Aprūpinęs ligonę sakramentais, atskubėjo į stotį ir paprašė, kad parvaryčiau dviratį namo. Jaučiausi laiminga, kad jis, manęs nepažinodamas, taip pasitikėjo. Po poros mėnesių mamytė mirė.

Praėjus keliems mėnesiams po mamytės mirties, aš jau gyvenau Adutiškyje. Po kurio laiko į Adutiškį atvažiavo naujas dvasininkas. Gi žiūriu, kad tai tas pats kunigas, kurį aš buvau sutikusi Švenčionėliuose. Jis iškart mums labai patiko: buvo geras ir malonus. Mes norėjome, kad kiekvieną mėnesį mamytės mirties dieną būtų laikomos už ją šv. Mišios. Dvasininkas nė karto neatsisakė, nors buvo vienas, o parapija labai didelė (dažnai važiuodavo ir į Baltarusiją pas ligonius). Pas paliegiusius vykdavo visada, kai būdavo kviečiamas - dieną ar naktį, o kartais ir nekviestas lankydavo, stiprindavo sergančiuosius. Niekados nevažiuodavo tuščiomis: vienam saldainį, kitam obuoliuką atveždavo. Žmonės juo labai džiaugdavosi.

Vieną kartą, kalbėdamasi su kunigu, pasakiau, kad sunkiai serga, bemaž prie mirties, gyvenanti Vilniuje mano sesutė. Jis pasiteiravo, kokioje ligoninėje, bet daugiau nieko nesakė. Vėliau paaiškėjo - rado ir jai laiko. Ji verkdamas pasakojo ir džiaugėsi, kad ją aplankė mūsų kunigėlis. Vis prašė:

- Kai numirsiu, labai norėčiau, kad tik jis mane laidotų.

Kovo mėnesį, per Juozapines, kun. B. Laurinavičius pirmą kartą laikė šv. Mišias Adutiškyje. Greitai pavasarėjo. Prasiėjo gegužinės pamaldos. Pati retai galėdavau šokią dieną nueiti į bažnyčią, bet mano mažesnioji septynmetė dukrelė kasdien lankydavo vakarines pamaldas. Jis pastebėjo tą mergaitę: paklausė, kuo vardu, iš kur, ar toli gyvenanti? Labai džiaugėsi, kad ji jau mokanti melstis ir visada būna prie altoriaus. Pageidavo susipažinti su manimi. Aš tuo metu dirbau fermoje, todėl į bažnyčią eidavau kasdieną vakare. Vieną sykį po pamaldų jis priejo prie manęs ir paklausė, ar ne aš esu tos mergytės motina (tada buvau su visais trimis vaikais). Jis mus pakvietė į svečius, pavaišino ir davė dovanų - rožančių už tą mergytę, kuri lankė kiekvienas gegužines ir birže-

lines pamaldas. Tai buvo mūsų šeimos pirmoji pažintis su tuo kunigu.

Mano vyras irgi buvo tikintis. Jis buvo silpnos sveikatos, kuri paskui ir visai pašlijo: reikėjo operuoti akis. Buvo gruodžio 8 diena - Marijos šventė. Vyras tik ką buvo grįžęs iš ligoninės po operacijos. Aš tvarkiausi namuose, nes rytojaus dieną privalėjau budėti fermoje. Jau buvo prietema. Kažkas pabeldė į duris. Žiūrim, įeina gerbiamas klebonas. Aš nuste-bau, net išsigandau. Jis su visais nuoširdžiai pasikalbėjo. Pa-matė, kad ligonis po operacijos blogai atrodo, o vaikai dar maži. Palingavo galvą ir dūsaudamas pasakė: „Kad aš galė-čiau kaip nors padėti jūsų šeimai“.

Adutiškyje kunigas nemažai metų buvo ir labai daug kam gero padarė: buvo linkęs viskuo dalytis, nuoširdžiausiai žmo-gų paremti.

Didžiausia šventė vaikams būdavo Verbų sekmadienis. Ta-da jiems dalydavo verbas (iš džiovinų dažytų gėlių). Tas pa-protys mūsų parapijoje neišnykęs iki šių dienų. Atnešdavo prie altoriaus didžiausias puokštes (gal kokius 5 ar 7 šimtus) verbų ir visas išdalydavo. Kartasi jų ir pritrūkdavo. Vaikų susirink-davo labai daug: ir mažų, ir paauglių. Ateidavo net tie, kurie nelankydamo bažnyčios. Jis mokėjo kiekvieną pakalbinti, pa-glostyti, dovanėlę duoti ir net paglobuoti. Už tai vaikai norėjo patarnauti šv. Mišioms, dalyvauti procesijose.

Pas mus į kaimą atvažiuodavo mano sesers vaikai (jiems tada buvo 4-6 metai). Vieną kartą grįžta iš bažnyčios tokie linksmi, sako: „Dėdė dievulis mus bažnyčioje kalbino ir dar paglostė“ (jie kunigą vadindavo „dėdė dievuliu“). Vaikai mūsų dvasininką my-lėjo, sakė, jog niekur nėra tokio gero kunigėlio kaip kaime. Per mano tetos laidotuves klebonas su mano keturmečiu sūneliu taip susidraugavo, kad vaikas bažnyčioje bėgdavo arčiau altoriaus pamatyti „savo bičiulio“ ir pagarbinti Dievulio. Kai paaugo, tar-navo ministrantu. Nors į atlaidus atvykdavo daug kunigų, visada jam pats gražiausias ir geriausias būdavo mūsų klebonas. Dėl vaikų klebonas patyrė daug nemalonumų iš sovietinės valdžios.

Rožančių ir religinių paveikslų, maldaknygių buvo gavusi dovanų bemaž kiekviena tikinčiųjų šeima. Aš gavau labai gra-

žų Marijos paveikslą su užrašu: „Garbingai ir supratingai Motinai. Jei Jūsų vaikučiai nukryptų nuo kelio, kurį Jūs jiems nurodėte, aš ir danguje būdamas, verkčiau“. Kai pažiūriu į tą paveikslą, nesulaikau ašarų.

Aš baigiu gyventi septintą dešimtį. Per tą laiką mūsų parapijoje nebuvo nė vieno tokio uolaus kunigo. Vos atvykęs į mūsų parapiją, tuoj griebėsi darbo. Pasiūdinio naujas vėliavas, tautinius šventinius drabužius. Labai gražiai atrodė Šv. Kazimiero su lietuviškais kaspinais ir Šv. Juozapo vėliavos, kurias nešdavo moterys su mažais vaikučiais procesijose. Viskas jam labai sekėsi: per gerus žmones viską greitai gaudavo. Parapija iškart atgijo.

Labai žiūrėjo tvarkos, kad niekas nesipaikintų. Kas negerai, per pamokslą sakydavo, kad sutvarkytų, padėtų taip, kaip priklauso. Tvarka jam turėjo būti visur: bažnyčios duris pataisė, kad gražiai užsidarinėtų. O prie Komunijos pratino, kad žmonės ateitų iš vidurio bažnyčios, o nueitų į kraštus. Niekada nebūdavo susigrūdimo, nors tikinčiųjų dalyvaudavo gausiai.

Paskutinį kartą kunigą mačiau tris ar keturias dienas prieš mirtį. Jis buvo labai nusiminęs, ir aš tai pastebėjusi paklausiau, kas atsitiko. Jis pasakė, kad dingę jo dokumentai. Daugiau jo gyvo nemačiau; sulaukėme tik gulinčio karste.

Tai buvo sunkus išgyvenimas visai parapijai. Kai palaidojo šventoriuje, būriai žmonių po kiekvienų šv. Mišių eidavo prie kapo: giedodavo giesmes, meldavosi. Net prie kapo pabuvę, tarsi jautėme iš jo sklindantį gerumą, paguodą. Net ta vieta atrodė šventa...

Birutė Burauskaitė

Kraštotyra suartino

Vieną niūrų 1978 metų lapkričio vakarą grupelė kraštotyriminkų keliautojų pasibeldėme į Adutiškio klebonijos duris. Buvome sušalę ir alkani, nes neradome namie numatytų aplankyti žmonių. Kaip visada, buvome su kuprinėmis ir dauguma vilkėjome šilto bei šalto mačiusias brezentines striukes,

taigi mūsų išorė didelio pasitikėjimo nekėlė. Mes jau buvome girdėję apie šios parapijos kleboną, apie jo veiklą už tikinčiųjų teises, apie atkaklią jo kovą su vietos valdžia. Jautėmės šiek tiek sutrikę, kad nė vienas iš mūsų nebuvo asmeniškai su juo pažįstamas. Duris atidariusi moteris gana įitariai mus nužvelgė, bet nuvedė pas kleboną. Kunigas Laurinavičius mus priėmė, kaip ilgai lauktus svečius: pakvietė į antrą aukštą, kur buvo jo biblioteka ir asmeninis archyvas, aprodė savo surinktus prieškario leidinius, kraštotyros literatūrą apie Adutiškio apylinkes, Gervėčių kraštą, savo susirašinėjimo ir bylinėjimosi su sovietiniais pareigūnais aplankus. Mūsų bendravimą nutraukė su reikalais atvykę parapijiečiai. Šeimininkas atsiprašęs mus paliko vienus. Vėliau sužinojau, kad dėl to labai buvo susirūpinusi kunigo dukterėčia, kuri mus įleido. Pas kleboną neretai užsukdavo įtartini valkatos, visokio plauko perėjūnai, kaip parodė vėlesni įvykiai, KGB nurodymu, todėl giminaitė jautė pareigą nepalikti mūsų vienų ir kantriai sėdėjo kompiutėje, kol klebonas sugrįžo. Mes įnikę skaitėme spaudinius, rankraščius ir nieko nepastebėjome. Kad buvome saugomi, man papasakojo vėliau mūsų stebėtoja, su kuria, bendrų reikalų ir tragiškų įvykių suartintos, arčiau susipažinome. O kunigas Laurinavičius tada mums papasakojo apie statybų Švenčionėliuose nutikimus, rodė dokumentus. Iš jų buvo aišku, kaip trukdyta statyti šventovę, nors jokie įstatymai to nedraudė. Kiek reikėjo atkaklumo, išradingumo, teisinių žinių, kad būtų įveiktas sovietinės valdžios antireliginis fanatizmas!

Klebonas vaišino mus sočia vakariene, o mes pasakojom, ką veikiamo, kur važinėjame. Tuo metu mūsų *Liaudies dainos* klubas ne tik propagavo liaudies tradicijas ir tautosaką, rinko ir užrašinėjo liaudies kūrybą, bet ir platino pagrindinius leidinius, kaupė žinias apie žmogaus teisių pažeidinėjimus, lietuvių kalbos vartojimo siaurinimą, Baltarusijoje gyvenančių lietuvių apverktiną padėtį. Kunigas Laurinavičius tuo gyvai domėjosi, labai greitai suvokė mūsų darbų esmę. Jis žadėjo mums padėti rinkti Apso apylinkių lietuvių parašus dėl galimybės mokyti vaikus gimtosios kalbos vietinėje mokykloje. Miegoti nuėjome gerokai po vidurnaktį.

1978-1979 m. keletą kartų pas kunigą Laurinavičių lankiausi viena. Tada jis jau buvo Helsinkio grupės narys. Nuveždavau jam dokumentus, žinutes. Žinojau, kad jis yra KGB nuolatos sekamas, todėl į Adutiškį vykdavau, naudodamasi komandiriuote į netoli esančią Didžiasalio gamyklą. Vėliau kunigas perduodavo man žinutes per savo dukterėčią Jadvygą Pranskienę.

Jis buvo labai dosnus. Ypač materialiai rėmė suimtųjų šeimas. Kai 1979-ųjų vasarą mano bute apsigyveno kalinamo Romo Ragaišio žmona su dukra, jis keliskart davė gana nemažas pinigų sumas advokatui iš Maskvos samdyti, atsiųsdavo rūkytos mėsos.

Kai sužinojau apie tragišką kunigo Laurinavičiaus žūtį, prisiminiau jo pasakojimą mūsų pirmosios viešnagės pas jį metu apie tai, kaip du kartus buvo į jį pasikėsinta - abu kartus tai buvo naktį, ir abu kartus buvo naudotos transporto priemonės. Taigi pirma mintis ir buvo, kad jis nužudytas. Gaila, bet tai buvo skaudi tiesa.

Kunigas Bronius Laurinavičius buvo iš tų žmonių, kurių neįmanoma įbauginti ar papirkti: tai labai stiprios dvasios ir didelio tikėjimo asmenybė. Šalia ganytojo veiklos, jis sielojosi dėl sovietinės valdžios žlugdomos tautos dorovės, dėl vagysčių ir girtuoklystės plitimo kaimuose. Blaivybės ir doros idėjas jis skleidė per pamokslus, susitikimuose su parapijiečiais, kreipimaisi į respublikos ir vietinę valdžią. Į atvirus ir maskuotus valdžios įspėjimus nutraukti veiklą, sovietiniu požiūriu išeinančią už kunigo kompetencijos ribų, jis nekreipė dėmesio.

Visam laikui įsiminė ramybe dvelkiantis kunigo veidas, įdėmus gerų akių žvilgsnis, įtaigi taisyklinga kalba. Dekoju Dievui, kad suteikė man progą susipažinti su šiuo nenuilstamu krikščioniškųjų vertybių mūsų tautoje puoselėtoju.

Juodosios jėgos, nepajėgdamos jo palaužti, brutaliai nutraukė jo gyvybę. Tačiau jokios jėgos nepajėgs ištrinti iš mūsų širdžių šviesaus kunigo Laurinavičiaus atminimo.

„Per išpažintį to nesakysiu“

(Kunigas buityje)

Dirbau pas kunigą Laurinavičių šeimininke 10 metų. Po jo mirties jau praėjo 15 metų, o dar viskas gyva mano atmintyje: kaip jis gyveno, kaip dirbo, kaip miegojo, ką valgė ir kiek pasninkavo. Miegojo mažai. Labai anksti keldavosi. Visuomet meldavosi. Daug rašė. Atkalbėjęs brevijorių, pusę aštuonių jau sėdėdavo klausykloje. Niekomet niekas jo nelaukė; visuomet jis laukdavo.

Pas ligonius visuomet skubėdavo kuo greičiausiai, viską palikdamas: ar dieną, ar naktį. Atsimenu, vieną naktį atvyko du jauni vyrai, o reikėjo važiuoti 30 kilometrų per didelį mišką. Atsiduso ir sako man:

- Kas žino, kokie tai vyrai, bet važiuoti reikia.

Jis nuėjo Švenčiausiojo Sakramento, o aš - prie mašinos pas tuos vyrus. Ėmiau kalbėtis, klausinėti, nes tame kaimyniniame kaimelyje gyveno mano giminės. Jiedu man atsakė, jog pažįsta juos. Tada aš nusiraminau, pasakiau kunigui, kad gali drąsiai važiuoti, o pati ramiai atsiguliau ir užmigau. Baltarusijoje nebuvo bažnyčių nė kunigų, todėl jam tekdavo vykti toli, per 100 km pas ligonius. Pasitaikydavo važiuoti per liūnus. Tada jis audavosi guminius batus. Reikėdavo skubėti, bet jis visuomet būdavo linksmas, mėgdavo pajuokauti, niekuomet nesiskųsdavo, kad sunku. Siuntinius priimdavo retai, tik-tai jėgoms atgauti. Niekomet nesmaguriaudavo: nevalgė nei saldinių, nei torto, nei kisielių: tik duoną, kopūstus, bulves. Atsisakydavo grietinės, o salotas užbalindavo rūgusiu pienu. Aš padėdavau į lėkštę salotų arba ridikėlių, o jis pats sau ruošdavo, nes bijojo, kad neįpilčiau grietinės. Vieną sykį pagaminau salotas, po jomis paslėpdama grietinę. Maniau, nepastebės, o salotos bus skanesnės. Jis apibarstė druska, pradėjo maišyti ir viską pastebėjo. Tada man pasakė, kad nereikia taip daryti, o aš pajuokavau, kad per išpažintį to nesakysiu. Visą didįjį pasninką prieš Velykas nevalgėdavo mėsos (išskyrus sek-

madienį), o trečiadienį, penktadienį ir šeštadienį - negerdavो nè pieno.

Labai mylėjo vaikus, suorganizavo vaikų chorą, nors tuomet buvo griežtai draudžiama mokyti juos tikybos. Tačiau kunigas kovojo už vaikų chorą, kiek leido jėgos. Kartą į parapijos salę susirinko vaikai pasimokyti giedoti. Netrukus atvyko kaimo „sovieto“ pirmininkas, Adutiškio mokyklos direktorius su mokytoju ir pradėjo kaltinti vaikų „buntavojimu“. O kunigas atsakė, jog tai bažnyčioje pakrikštyti vaikai, vadinantys jį ganytoju, o ganytojas privalo ginti savo avis nuo žiaurių vilkų ir atvykėlius išprašė. Kaip tik tą dieną bažnyčioje buvo rekolekcijos prieš Kalėdas. Nors vaikai buvo labai išgąsdinti, bet visi atėjo į vakarines pamaldas ir giedojo. Niekomet neužmiršiu giesmelės „Kristau, dangų atidaryk“. Kai sekmadienį bažnyčia buvo pilna žmonių, kunigas iš sakyklos visiems papasakojo apie pareigūnų žygį.

Dažnai kunigas kartodavo, kad ir jam nesant vaikai giedos. Iš tikrųjų mažieji ir šiandien gieda, nors jo nebėra. Buvo uždrausta kalėdoti, o jis vis tiek kalėdodavo. Kviestas pasiaiškinti į rajoną, kalbėdavo, jog turįs pažinti savo parapijiečius, matyti, kaip jie gyvena, jog neimąs dovanų, bet kiekvienai vargingai šeimai padėdąs. Sugrįždavo po kalėdojimo toks linksmas, atveždavo daug gėlių, pasakodavo, kaip maloniai jį žmonės sutikdavę. Parapijiečiai kalbėdavo, kaip gera gyventi pašventintuose namuose.

Kunigas Laurinavičius nemėgo neteisybės ir netylėdavo, o atvirai sakydavo savo nuomonę. Už tai valdžios buvo nekenčiamas ir persekiojamas. Buvo krata. Iš karto aš nežinojau, kokie žmonės pas jį atvyko. Paruošiau pietus irėjau pakviesti valgyti. O kunigas man sako, kad pas jį daro kratą. Aš tuomet greitai nusileidau žemyn, surinkau, ką reikėjo paslėpti, ir išnešiau iš namų pas kaimyną. Tada nuėjau į parduotuvę, nupirkau duonos, makaronų ir parėjau. Tvartas, kuriame buvo paslėpti daiktai, buvo uždarytas. Jame buvo paršiukas, bet aš jo nešėriau, kad nežinotų, jog tai mūsų tvartas. Kai grįžau iš parduotuvės, man grasino areštu ir niekur neišleido. Tikrintojų buvo gal 12 žmonių. Atvažiavo rytą apie 10 val. ir išbuvo iki 22 val.

Negaliu užmiršti paskutinių dienų. Aš labai buvau atsida-
vusi Aušros Vartų Dievo Motinos globai. Kasmet mane išleis-
davo vienai dienai, o paskutinį kartą visai savaitei. Kas rytą
ankstyvas šv. Mišias aukodavau už kunigą. Karštai prašyda-
vau gailėstingąją Dievo Motiną to, ko jam labiausiai reikia.
Šeštadienį grįžau namo, o antradienį jis išvažiavo paso. Jis
buvo pametęs pasą. Vėliau gavo laišką iš Kauno, kad jį atsi-
imtų. Išvažiudamas antradienį į Kauną, pasakė man, kad grįš
trečiadienį 11 val. Kitą dieną atvažiavo daug žmonių į pamal-
das. Susirinko ir kunigo giminės. Ir išgirstu kalbant:

- Nėra mūsų Tėvelio.

Aš klausiu:

- Galbūt areštavo? - O jie sako, jog jau nebėra jo gyvo:
pateko po sunkvežimio ratais. Negalėjau tuo patikėti. Jis mane
visuomet įspėdavo, kai važiuodavau į Vilnių, kad būčiau atsar-
gi. Kai jį mirusį atvežė trečiadienio vakarą, žmonės pasakojo,
kaip jis buvo pastumtas po sunkvežimiu, kuris vežė plytas.

Adutiškis, 1996 m. (Versta iš lenkų kalbos)

Marytė Krickaitė-Rasičienė

Vaikų draugas

Kai kunigas Bronius Laurinavičius atvažiavo į Adutiškį,
man buvo 9 metai. Visa vaikystė praėjo arti jo. Prie kunigo ir
užaugau. Jis man buvo kaip tikras tėvelis - visų vaikų drau-
gas. Adutiškis tik bažnytkaimis, o vaikų prie altoriaus čia atei-
davo ne mažiau kaip didmiesčio bažnyčioje.

Niekas neprisimena kito kunigo, kuris būtų taip mylėjęs
vaikus. Prie altoriaus mažiausiems įrengė kėdutes, patarnau-
jantiems berniukams pastatė dideles kėdes, kad per pamokslą
galėtų pailsėti. Procesijos mergaitėms įtaisė klauptukus su pa-
galvėlėmis. Kad tik kuo daugiau vaikų ateitų ir kad jie nepa-
vargtų!

Pamatęs naują vaiką, jį užkalbindavo ir labai saviškai pa-
glostydavo: ne delnu, o viršutiniąja rankos puse. Kiekvieną

šventę vaikai gaudavo saldinių, riešutų, apelsinų ir kitų skanumynų. Vaikų būdavo tiek daug, kad reikėdavo atnešti po 2 didžiulius krepšius dovanėlių. Mažieji būdavo laimingi. Kiekvienam vaikui, einančiam prie Pirmosios komunijos, dovano-davo maldaknygę su paveiksluku ir rožančių.

Labai gražiai vykdavo vaikučių Pirmosios komunijos šven-tė. Vainikais išpuoštas bažnyčios vidus būdavo atitveriamas nuo šonų. Švenčiantys vaikai stovėdavo pačiame centre, o ša-lia - jų broliukai, sesutės, tėveliai ir kiti artimieji. Išsirikiuoda-vo šeimomis. Komuniją priimdavo ne tik vaikai, bet ir visa šeima. Tai būdavo labai įspūdingas reginys.

Gražiai švėsdavo ir Verbų sekmadienį. Kunigas dalydavo vaikams verbas. Norinčiųjų gauti būdavo nepaprastai daug. Plūdavo vaikai iš visų pasviečių. Kartais net verbų pritrūkda-vo. Kartą, būdama 11 ar 12 metų, per Verbų sekmadienį prie altoriaus nesigrūdau, buvau tyli, rami, nedrąsi. Klebonas da-lijo, dalijo verbas, o man neužteko. Stovėdama šone, pradėjau verkti. Klebonas, nors ir ėjo su procesija, bet pastebėjo mane ašarojančią. Jis priėjo prie manęs ir iš savo puokštės ištraukė man didžiulę kaliją. Aš labai nustebau ir susijaudinau, kad jis mane suprato.

Prie altoriaus šalia kunigo turėdavo būti vien vaikai. Mū-sų parapija buvo labai didelė. Per šventes iš Baltarusijos su-važiuodavo daug žmonių. Pagyvenusios baltarusės nelabai žinodavo apie mūsų tvarką: ateidavo prie altoriaus ir atsisės-davo ant vaikų suoliukų. Būdavo, atsisėda ir snaudžia. Tas kunigui nepatikdavo ir jis paprašydavo prie altoriaus leisti mažuosius.

Kunigo Laurinavičiaus įvestas paprotys per pakylėjimą tarti: „Jėzau, aš tave myliu. Ir mylėti nenustosiu, nes geras esi. Ačiū Tau, o Jėzau"- skamba bažnyčioje iki šiol, nors daugiau kaip dešimt metų, kai jo nebėra.

Adučiškis, 1992 m.

Mano mokinys

Bronius Laurinavičius buvęs mano mokinys Vytauto Didžiojo gimnazijoje Vilniuje. Mokėsi gerai, elgėsi labai gerai. Žinojau, kad, gavęs brandos atestatą, įstojo į kunigų seminariją ir tapo kunigu. Girdėjau apie jį daug gerų žodžių, bet jo nemačiau daugelį metų. Kai kunigas Laurinavičius klebonavo Adutiškyje, sumaniau jį aplankyti. Man buvo įdomu, kaipgi dabar atrodo kuklūtis, gyvas, judrus buvęs mano mokinukas. Atvažiavau savo automobiliu į Adutiškį ir nuskubėjau į pamaldas. Buvo šv. Mišios, kurias laikė Laurinavičius. Ir prie altoriaus jis buvo judrus ir energingas, kaip kadaise klasėje. Girdėjau tą dieną du jo pamokslus - lietuvišką ir lenkišką. Mat Adutiškio bažnyčią sovietiniais metais lankė daugybė gudų, kuriems nuo seno buvo aukojamos pamaldos lenkų kalba. Guduose bažnyčios buvo uždarytos, tad žmonės važiuodavo į dabartinę Lietuvos pakraštį - Adutiškio bažnyčią. Mano buvęs mokinys tarytum ir nebuvo pasikeitęs. Susitikome po pamaldų klebonijoje. Išsibučiavome. Ir klebonėlis, palikęs prieangyje visus interesantus, tuoj puolė mane vaišinti. Sakiau: „Mielas klebone, aš nealkanas, neskubėk“. Paklusau. Nunešęs į tvartą savo kiauliukui ėdalo, toliau vaišino mane pats, nes šeimininkė buvo išvykusi. Dalijomės išpūdžiais. Pasakojo, kokių vargų turi bendraudamas su vietine Adutiškio administracija, kai reikia bažnyčiai būtino remonto ir apšildymo. Nors ir vargiai, bet savo tikslus pasiekęs. Svarbiausia - pavyko bažnyčią apšildyti. Vietinė administracija labai būdavusi nepatenkinta, kai kunigas lydėdavo numirėlį į kapus su gedulo vėliavomis, iškilmingai. Sovietinė valdžia tikrai nemėgo iškilmingų religinių apeigų ir jas drausdavo.

Kunigas Laurinavičius buvo gailėstingos širdies. Iš bažnyčios surenkamų aukų atliekamą rublį išdalydavo vargšams ir nepasiturintiems. Prieš metines bažnytines šventes - Kalėdas, Velykas - atveždavo dovanų ir į Vilnių savo seniems pažįstamiems, kurie turėjo dideles šeimas, bet mažas algas.

Buvo nuostabiai paslaugus. Kartą aplankęs sunkiai sergan-
tį ligonį ir nugirdęs, kad jam padėtų putino uogos, net iš
Adutiškio netrukus atsiuntė tam ligoniui reikalingų uogų. Žmo-
nės buvo sužavėti tokio kunigo paslaugumo ir jautrumo.

Įsidėmėtinas buvo kunigo atkaklumas ir jo nuoširdus pat-
riotiškumas. Paskirtas klebonu į Švenčionėlius ir radęs ten prieš-
kariu pradėtą statyti bažnyčią, ryžosi statybą užbaigti. Sunku
įsivaizduoti, kiek sovietiniais metais reikėjo gauti tam leidimų.
Kartą kunigas rodė man didelį pluoštą popierių, kuriuos jis
sukrovė į vieną kupetą, matyt, norėdamas parodyti ateičiai,
kiek reikėjo pastangų sovietiniais metais statyti bažnyčią. At-
rodė, tai visai neįmanoma. Jis važiuodavo į Maskvą ir ten,
eidamas iš vienos įstaigos į kitą, maldaudavo leidimo. Kai ir
ten išgirdavęs atsakymą „nelzia“, tardavęs: „Kak nelzia, Mos-
kva vsio možet“. Tuo jis dažnai nugalėdavęs Maskvos parei-
gūnų užsispyrimą ir gaudavęs reikalingą parašą, o su Maskvos
antspaudu ir parašu Lietuvoje viskas ėję kaip sviestu patepta.
Lietuvos pareigūnai Maskvos leidimo nedrįsdavo vetuoti.

Statydamas Švenčionėlių bažnyčią, dirbdavo fizinį darbą ir
pats. Visas jo triušas, visi rūpesčiai buvo pagrįsti artimo ir
Tėvynės meile. Jis drąsiai ir atvirai skelbė tiesos žodį iš sakyk-
los, bendradarbiavo pagrindinėje spaudoje, buvo Helsinkio gru-
pės narys. Dėl to persekiotas, nes, kaip pats man pasakojo,
nesvyruodamas sakydavo saugumiečiams tiesą į akis. Vilniaus
saugumas nuolat kviesdavo Laurinavičių iš Adutiškio ir ilgai
tardydavo. Ne kartą patardavau kunigui, kad būtų atsarges-
nis, nerizikuotų, veiktų labiau diplomatiškai, nestatytų savęs į
pavojų, nes yra labai reikalingas. Tada išgirdavau kunigo at-
sakymą: „Dievas su mumis“.

Klebonaudamas Adutiškyje, Laurinavičius su visokiais rei-
kalais dažnokai atvykdavo į Vilnių. Man atveždavo savo straips-
nių kalbą peržiūrėti. Kai kurie straipsniai netrukus būdavo
skaitomi per Vatikano radiją lietuviškoje valandėlėje.

Paskutinį kartą kunigą Laurinavičių mačiau nusiminusį ei-
nantį Gedimino prospektu. Tartum kokia Apvaizda paskutinį
kartą parodė man, važiuojančiam troleibusu, brangų mokinių,
bičiulį, garbingą kunigą. Paskutinį kartą! Rytojaus dieną išgir-

dau per radiją, kad, patekęs po sunkvežimio ratais, žuvo. Vėliau visas Vilnius sužinojo, kad Laurinavičių saugumiečiai gatvėje pastūmė po ratais. Taip jie susidorojo su nepageidaujamu Žmogumi, kurį tikrai dera rašyti didžiąja raide.

Vilnius

Julija Karmazienė

Rūpestis dėl Gervėčių

Gervėčių bažnyčiai, mūsų kraštui kunigas Bronius Laurinavičius negailėjo nei laiko, nei jėgų. Ypač jis šelpė našlaičius, ligonius. Galčiūnų kaime yra varginga šeima: invalidė motina daug metų gulė lovoje, o mergelė - visai kurčia. Sužinojęs mūsų geradarys tuoj su pagalba atskubėjo pats ir per mane pasiuntė paramą. Pas kunigą Laurinavičių teko mums būti vienuolika kartų.

1978 m. rugpjūčio 18 d. mirus klebonui Stanislovui Chodygai, mūsų parapijos bažnyčios komitetas pradėjo reikalauti į Gervėčius lietuvių kalbą mokančio kunigo. Pirmiausia važiuom į Adučių pas savo patarėją kunigą Laurinavičių. Jis noriai mums padėjo nuo pradžios iki pabaigos. Paragino važiuoti į Astravą.

Nuvažiavome 22 moterys į Astravą pas mūsų apylinkės įgaliotinį. Vėliau parašėm pareiškimą, kurį pasirašė bažnyčios komiteto vadovybė. Nuvežėm į Gardiną. Gardino RKRT įgaliotinis Liskou pareiškimo nenorėjo paimti, bet šiaip taip palikom. Toliau rašom į Minską. Vieną pareiškimą paimam su savim, septynis siunčiame paštu. Nuvažiuom į Minską. Ten prašėm, kad leistų atkelti pas mus į Gervėčius kunigą Bronių Laurinavičių. Liskou atsakė: „Nelzia jevo; my jevo suditj budem" (Jo negalima; mes jį teisme).

Bažnyčios komiteto nariai rašėme vėl į Maskvą. Parašėme aštuonis pareiškimus. Vieną vežėmės patys, o septynis pasiuntėme paštu. Nesulaukę atsakymo, ėmėme rinkti parašus, kad parapijai reikalingas lietuviškai kalbantis kunigas. Pasirašė 2067

asmenys. Prie prašymo buvo pridėta 63 lapai mūsų parašų. Važiuojam į Adutiškį pas kleboną, mūsų padėjėją, nes nežino-
me, kaip parašus sutvarkyti. Pataikėme tą dieną, kai vyko šv. Mišios už mūsų geradario kunigo Laurinavičiaus mirusius tė-
velius. Buvo daug svečių. Nors labai buvo pavargęs, bet mums
padėjo: naktį ilgai tvarkė mūsų parašus. Sutvarkęs ir sako:

- Kaip dabar daryti: iš kur pasiųsti - ar iš Lietuvos, ar iš
Baltarusijos, kad tik nepražūtų?

Tuoj aš pribėgau ir sakau:

- Klebonėli, jūs taip pavargęs! Nenusiminkit: aš į Maskvą
pati nuvešiu.

1979 m. sausio 15 d. išvykom į Maskvą. Dievuliui pade-
dant, laimingai. Laišką palikom. Gavom trijų telefonų nume-
rius: informacijos, vidaus ir miesto. Laukiam: jokio atsakymo
nėra. Važiuojam antrą kartą į Maskvą. Ir vėl tas pat. Važiuo-
jam trečią. Vėliau pradėjome skambinti informacijos telefonu.
Vos ne vos atsiliepė.

Galų gale gavome kunigą, tačiau jis mokėjo tik lenkų
kalbą.

Paskutinį kartą, kai su Stase Lukšiene iš Knystuškių kaimo
nuvykome į Adutiškį, kunigas gal nujautė savo blogą likimą.
Kai įėjome į kleboniją ir sutikome savo brangųjį Tėvelį, tai
pirmutiniai jo žodžiai buvo:

- Julyte, aš tave tiek varginau. - Nuleido galvelę ir tyli.

Vėliau mums ausyse skambėjo tie paskutiniai žodžiai. Ne
vėliau kaip po poros savaitžių gavome liūdną žinią, kad žuvo
mūsų Geradarys.

Gervėčių parapija, Peliagrindos kaimas

Marija Kruopienė

Rūpinimasis Baltarusijos lietuviais

Po pirmojo pasaulinio karo, nuo 1920 iki 1939 m., mūsų
krašto gambiausias jaunimas, ypač iš lietuviškų apylinkių, vyko
mokytis į Vilnių. Ir iš Pelesos parapijos keletui jaunuolių nusišyp-

sojo laimė - jie įstojo į Vilniaus lietuvių Vytauto Didžiojo gimnaziją. Sugrįžę atostogų, šie gimnazistai daug pasakodavo apie mokslą, gyvenimą bendrabučiuose ir čia įgytus gerus draugus.

Man teko išgirsti gimnazijos auklėtinių Domo Galvelės, Stasio Šimelionio, Motiejaus Šimelionio pasakojimą apie jų nuostabų, sąžiningą, dorą ir gabų klasės draugą Bronių Laurinavičių. Ypač artimas jis buvo Motiejaus Šimelionio bičiulis. Jie vienas kitą gerai suprato ir palaikė tiek mokslo dalykuose, tiek buityje, kuri besimokantiejiems buvo labai nelengva. Jie buvo vienminčiai veikloje, kurioje reikėjo drąsos, vienybės atsispirti tenyksiui lenkų šovinizmui.

Kaip pasakojo Motiejus Šimelionis, paskutiniaisiais mokslo metais Bronius ėmė įkalbinėti jį stoti į Vilniaus kunigų seminariją. Kai Motiejus suabejojo, Bronius ryžosi vienas stoti. Taip jų keliai išsiskyrė. Visų mylimas, pavyzdingas moksleivis nuėjo paties tvirtai pasirinktu keliu ir tapo kunigu. Motiejų patraukė pedagogo darbas. Kiti gimnazistai pabiro po Vilniaus kraštą kaip švietėjai.

Sunkus buvo Broniaus Laurinavičiaus kelias. Teko kuni-gauti įvairiose parapijose. Kaip jam sekėsi, kokią jis darė įtaką tikintiesiems, man papasakojo Izidorius Šimelionis, taip pat buvęs Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos auklėtinis. Jis Laurinavičių labai gerai pažinojo, abu palaikė ryšius, matyt, iki kunigo gyvenimo pabaigos.

1962 m. sovietinei valdžiai uždarius ir išniekinus Pelesos Šv. Lino bažnyčią, teko už jos sugrąžinimą kovoti net 26 me-tus, ir vis nesėkmingai. Tik 1988 m. bažnyčia grąžinta Pelesos tikintiesiems. Negausūs, bet ištvermingi buvo kovotojai už bažnyčią, tačiau ilgainiui kai kurie ėmė trauktis. Tvirtai laikėsi tik kun. B. Laurinavičius. Per jo senus draugus, ypač per brolius Šimelionius, atkakliausius kovotojus, visada pasiekdavo dvasi-nė parama - patarimai, padrąsinimai, netgi vienas kitas teks-tas, kaip rašto pavyzdys įstaigoms, kontroliuojančioms Bažnyčios veiklą Baltarusijoje. 1977 m. Pelesos parapijos religiniam judėjimui slapta pradėjo vadovauti Varėnos rajono Dubičių parapijos kunigas Mykolas Petravičius. Prie jo prisidėjo to paties rajono Kalesninkų parapijos klebonas Jonas Vaitonis.

Jie į savo veiklos sferą įtraukė daug geranorių kunigų, kurie mano adresu ėmė siųsti telegramas (žinoma, sutartines) apie sutikimą laikyti pamaldas Pelesos kaimo gryčiose bei kituose parapijos kaimuose.

Vieną kartą gavau iš Vilniaus centrinio pašto telegramą, kurioje šifruotai buvo pranešama apie kunigo atvykimą. Tačiau nežinojome, koks kunigas atvažiuos. Kartu bijojome „spąstų“ (provokacijos). Bet tą sekmadienį nieko nesulaukėme. Vėliau paaiškėjo, kad turėjo atvykti kunigas Laurinavičius, tačiau, kai užsiundyti vaikų namų auklėtiniai išdaužė klebonijos langus bei telegramą kažkas iššifravo, jis turėjo atidėti savo kelionę. Jo vizitas į mūsų parapiją taip ir neįvyko. Prieš dvejus metus iki jo žuvimo, nuvykę į Marijos Škaplierinės atlaidus Kalesninkuose, ten radome ir kun. B. Laurinavičių. Kai įėjome į bažnyčią, pamaldos jau buvo įpusėjusios. Kunigas savo seniesiems parapijiečiams sakė pamokslą. Šluostėsi prakaitą nuo kaktos sakytojas, šluostėsi ašaras moterys, vyrai stovėjo ramūs, be mažiausio šurmulio. Aš pirmą kartą girdėjau pamokslą šio kunigo, kurį labai norėjau pamatyti, kai jis dar buvo gimnazistas, po to - klierikas. Paskui ilgai laukėme jo savo kaime. O dabar štai savo pašaukimo tribūnoje - sakykloje stovėjo jis jau pagarsėjęs kaip doras, tiesus, pareigingas, spinduliuojantis tautos, žmogaus ir Dievo meile žmogus, drąsus žmogaus ir Bažnyčios teisių gynėjas. Vėliau kunigas laikė sumą ir sakė pamokslą lenkiškai, taisyklinga jų kalba. Kalbėjo su užsidegimu, nuoširdžiai, kaip ir lietuviams.

Po pamaldų mes, trys moterys, puolėme į zakristiją prašyti gerbiamą kunigą atvažiuoti pas mus į mūsų neoficialiai veikiančią parapiją. Jis sutiko. Tada klebonas Jonas Vaitonis pakvietė mus visus pietų. Po pietų penkiese - du kunigai ir mes, trys Pelesos parapijietės, - važiavome į Pelesą. Pirmiausia kunigą Laurinavičių paklausiau, ar dar neapiplėšta Adutiškio bažnyčia?

- Ne, dar neapiplėšta, - atsakė kunigas, - tačiau į mane patį kėsina. Štai kai labai norėjau jus aplankyti, išdaužė verandos langus. Tai pasalas daro, tai neva veržiasi į sandėlius apvogti: siekia kliudyti mano veiklai. Dengdamasis apiplėšimu, saugumas bando mane palaužti. Bet aš pasikliauju Dievo

valia - kas bus, tas bus. Man nieko kito nebelieka, kaip kovoti iki paskutinio, - pasakė Laurinavičius ir ilgai tylėjo.

Kunigas Jonas vairavo automobilį ir taip pat tylėjo. Nuvažiavome tiesiai į kapines ir parodėme sugriautą koplytėlę bei likusią dalį sienos, prie kurios pritaisytas nuolatinis stalas. Čia vasarą jau keleri metai kunigai iš Dzūkijos laikydavo šv. Mišias. Tą dieną čia pamaldų nebuvo: niekas neatvažiavo.

Stovėjo susimąstęs kunigas Laurinavičius su Jonu Vaitoniu prie pilko neužkloto stalo ir supratau, kad gaudinosi. Paskui atsigręžė į mus, tris moteris, ir pasakė:

- Svarbiausia - dvasinė šventovė, kurios niekas nesugriau. Be dvasinės šventovės nestovės ir šitas rūmas, - jis parodė į mūrinę bažnyčią (sovietų valdžios paverstą grūdų sandėliu). - Ateis viskam laikas: susigrąžinsime ir savo sunkiai statytą bažnyčią. Tik negreit dar grįš dvasinė pusiausvyra, taip baisiai dabar nusiaubta moralė...

Atvažiavome į mano namus. Gerdami arbatą, su kunigu Jonu klausėmės kunigo Laurinavičiaus vertingų pamokymų: ir man, besirūpinančiai visais parapijos reikalais, ir kunigui Jonui, kuris vadovavo bažnyčios susigrąžinimo veiklai. Pakvietęs visus išeiti į verandą, tenai tarė:

- Kruopiene, netikiu, kad nebūtų pas tave įtaisyta kur nors slaptojo klausymosi įtaiso, todėl kalbėtis čia yra saugiau. Daug kas gali mus įklampinti ir sugriauti planus.

Kunigas Bronius Laurinavičius mokė, kad visų pirma reikia neparodyti priešui, jog jo bijai. Iš anksto reikia numatyti, kam ką pavesti, su kuo ir apie ką kalbėtis, vengti parapijoje įsigyti priešų, kad neatsirastų „atviras frontas“. Reikia mokėti iškęsti, nutylėti. Ištversi, ir būsi laimėjęs. Svarbiausia nepalūžti. Žmogaus aukas ir taurius, gražius norus visada laimins Dievas. Tuo greitai įsitikinsią ir pelesiečiai.

Kalbėdamas apie valdžios priespaudą, kunigas pasidžiaugė, kad yra daug Bažnyčios bičiulių, tarnų ir pagalbininkų, kurie nepasiduoda.

- Jie būtų mus seniai sudoroję, jei ne „Bažnyčios kronika“, - sakė jis. - Tai stiprus mūsų užnugaris, ir manau, kad komunistai bijo liesti mus atvirai ir viešai.

Kunigas Laurinavičius papasakojo, kaip statė bažnyčią Švenčionėliuose, kaip laviravo, gaudavo medžiagų, rinko aukas, nemiego davė naktimis. Ačiū Dievui, jį lydėjo palaima.

- Nebijok, Kruopiene,- pakildamas tarė kunigas. - Drąsius valdo ir globoja Dievas. Aš tuo įsitikinau. Dievas duos sveikatos, atvažiuosiu ir aš į jūsų Šv. Lino bažnyčios atšventinimą. Teroras ne amžinas. Tik labiausiai būgštauju, kad gali nebegrižti senoji lietuvių dvasia tiek į mano gimtą Gervėčių kraštą, tiek į Pelesą. Čia jau būtų kruvina skriauda istorijai. Dieve, koks stiprus buvo šio krašto patriotiškumas! Juk čia mane atsisveždavo senas geras gimnazijos laikų bičiulis, kurį vadindavome Maciu (Motiejus Šimelionis). Jo brolis yra Vilniuje. Nors jis tarybinis žurnalistas, bet doras, mums nekasa duobės. Susitinkame, kaip ir su lentvariškiu broliu Motiejumi. Vilniaus krašto, ypač rytų ir pietų dūkai, senoji inteligentija liko ištikima gražioms mūsų prieškario idėjoms. Tai būtina žinoti. Jie yra sąžiningi, tik stokoja drąsos ir šiek tiek trumparegiai... O tie paprasti žmoneliai, ką kalbėti, paversti vergais. To ir reikėjo tikėtis. Sunku bus, ir dar ilgai. Bet nebijokim, Dievas padės...

Sulig tais žodžiais Bronius Laurinavičius staiga kažko grįžo į bažnyčią, paskui tuoj atsisveikino ir su kunigu Jonu sėdė į mašiną išvažiavo. Grįžusi į vidų, radau ant stalo padėtą voką su pinigais, ant kurio užrašyta: „Jums, Kruopiene“. Voke buvo šimtas rublių. (Tai buvo dideli pinigai: visas mano metinis uždarbis kolūkyje.) Aš susijaudinau, gaudžiai apsiverkiau. Rudenį kunigas Laurinavičius dar vieną pareiškimo į Maskvą pavyzdį per kunigą Joną mums atsiuntė. Negalėjome jo neklausti, viską vykdėme.

Kitą vasarą važiovome į Vilniaus Aušros Vartų koplyčią perduoti rožančių Adutiškio parapijos tikintiesiems, kuriems vadovavo kunigas Laurinavičius. Šv. Mišias visą laiką per ketvertą metų laikė bei rožančiaus perdavimui vadovavo Valkininkų parapijos klebonas Algimantas Keina. Suejo į Švč. Mergelės Marijos koplyčią daug Adutiškio parapijiečių, Šv. Zitos draugijos moterys su gražia violetine kongregacijos apranga, daug jaunimo, vyrų. Mus labai stebino Adutiškio žmonių organizuotumas ir pamaldumas. Vadovaujami kunigo A. Kei-

nos, perdavėme adutiškiečiams rožančių, pagiedojome „Marija, Marija“ ir pajudėjome eiti iš koplyčios. Staiga ties šventovės slenksčiu sutikome garbingąjį Adučiškio kleboną Laurinavičių, einantį aukoti šv. Mišių. „Reikia su Marija pakalbėti“, - du sykius pakartojo eidamas kunigas. Gerai girdėjau šiuos kunigo žodžius. Tačiau kam jie buvo skirti - ar Aušros Vartų Marijai, ar Pelesos kaimo moterėlei - man? Taip ir liko neaišku. Stovėjau Aušros Vartų šventovės laiptinėj ir galvojau: „Jei Švč. Marijai, tai dabar kalbasi su ja šis nuostabaus pamaldumo kunigas. O jei jis norėjo kažką pranešti man, reikia laukti“. Bet laukti negalėjau, nes paskutinis autobusas iš Vilniaus į Gardiną išvyks po 15 min.

Taip nuo to laiko (datos neprisimenu, buvo vidurvasaris) kunigo Laurinavičiaus daugiau nesutikau. Girdėjau pasakojant apie nerimstantį, netaupantį savo jėgų, visomis išgalėmis kovojantį su tikinčiųjų engėjais kunigą. Kunigai didžiavosi jo drąsa. Jo pavyzdžiu (o gal jo ir paraginti) Dzūkijos bažnyčių kunigai dvylika metų važiavo į mūsų Pelesos nualintą parapiją, skelbė Evangeliją.

Žuvus kunigui Broniui Laurinavičiui, susirinkę šv. Mišių kaimo gryčioje meldėmės už jo vėlę. O kunigai skelbė jo biografiją, pasakojo apie nuveiktus darbus Katalikų Bažnyčiai. Mes, Pelesos parapijos žmonės, lenkiame galvas prieš šį taurų kunigą, drąsų Bažnyčios gynėją, kuris spinduliavo meile tautai, žmogui ir Dievui.

Pelesa, 1995 m. spalio mėn.

Bronė Steponienė

Reikėtų paskelbti šventuoju

Į Adučiškį atvykęs dirbti kunigas Bronius Laurinavičius 1968 m. kovo 19 d. laikė pirmąsias šv. Mišias. Mūsų parapija gana didelė, visuomet būdavo du kunigai. Tačiau, kaip sakė, dėl praskaltimo (kad pastatė Švenčionėliuose bažnyčią) paskyrė pas mus jį vieną. Po tokio didelio darbo jis atrodė išvargęs.

Pirmą sekmadienį kunigas sukviatė susipažinti bažnyčios komitetą, antrą - choristus. Mes labai džiaugėmės: supratom, kad atvyko tikras Kristaus įpėdinis, mylintis vaikučius ir atsidavęs Lietuvai. Nepailsėjęs nė dienos, ėmėsi darbo - fizinio ir dvasinio. Labai atsigavo mūsų parapija, patraukė ją prie Dievo. Nors buvo sunkios sąlygos, 20 berniukų, kartais ir daugiau, patarnaudavo šv. Mišioms. Aš pasiuvau kamželes. Mes, mamos, jas atsinešdavom ir bažnyčioje vaikus aprengdavome. Visi uoliai lankė bažnyčią. Tuo džiaugėmės ir mes, tėvai. Subūrė vaikų chorą. Jie giedodavo per vakarines pamaldas. Kai pirmą kartą išgirdome, iš džiaugsmo verkėme: balseliai skambėjo lyg angelėlių. Bet neilgai trukus prasidėjo kančios: kleboną kvietė pareigūnai, atvykę iš rajono barė ir liepė pašalinti vaikus nuo altoriaus, neleisti tarnauti berniukams ir giedoti mažųjų chorui, nes būsią blogai. Klebonas aiškino, jog nieko blogo tie vaikučiai nedaro, tik atlieka katalikų pareigą. Bažnyčioje jie būna su tėvais.

- Koks aš būčiau kunigas, jeigu juos varyčiau nuo altoriaus, - protestavo jis.

Mokykloje vaikus, kurie patarnauja šv. Mišioms ir gieda, mokytojai labai barė: žadėjo mažinti elgesio pažymį, neperkelti į kitą klasę. Vaikai klausė tėvų, o ne jų. Tada palikdavo po pamokų, kviesdavo po vieną į mokytojų kambarį ir gąsdindavo. Mes, mamos, rengėmės eiti pačios į mokyklą kalbėtis su mokytojais, bet sūnus atnešė mokyklon kvietimą. Paklausiau jo, ar visiems tėvams. Jis atsakė: „Ne - tik tų, kas patarnauja šv. Mišioms". Kvietimo valandos visų skirtingos. Nusprendėm eiti visi kartu. Pokalbis buvo gana ilgas. Iš pradžių pradėjo šiurkščiai. Mes irgi netylėjome: reikalavome neliesti mūsų kunigo - sakėme, patys savo vaikus vedame giedoti ir tarnauti. Bažnyčios durys atviros visiems. Dėl bažnyčios prašėm daugiau mokinių negąsdinti, netardyti, nepalikinėti po pamokų ir nemažinti pažymių. Žadėjome toliau ieškoti tiesos. Siūlėm auklėti tuos vaikus, kurie vagiliauja, blogai elgiasi.

Klebonas ėmėsi bažnyčios remonto darbų. Privežė daug lentų. Dėl jų buvo valdžios kvočiamas, kur gavo, bet dokumentai buvo tvarkingi. Tada ėjo parapijiečiai į talką tvarkyti

bažnyčios. Susirinkdavo apie 60 ir daugiau žmonių. Kiekvieną klebonas pakalbėdavo, nors didelėje parapijoje darbų netrūko: tai laidoti, tai pas ligonį važiuoti tekdavo net į Baltarusiją. Dažniausiai keliaudavo arkliu arba motociklu. Visiems talkininkams užsakydavo pietus, o patsai bėgdavo žiūrėti, kas padaryta. Sutaisė visas bažnyčios duris ir užraktus. Tada bažnyčią labai gražiai išdažė, išdekoravo, naujus paveikslus pakabino. Tikintieji negalėjo atsidžiaugti tokiu pasiaukojusiu, darbščiu ir rūpestingu klebonu. Pakeitė grindis parketu ir įrengė centrinį šildymą. Tik jis vėl buvo kviečiamas aiškintis į rajoną. Šį kartą dėl centrinio šildymo. Po kelių dienų atvažiavę tikrintojai ieškojo priekabių, bet nerado: centrinis šildymas buvo įrengtas labai gerai. Mes manėme, kad dabar tėvelis nors kiek pailsės: juk tiek daug nuveikta! Bet jis vėl ėmė rūpintis uždengti geresnį stogą. Vėl turėjo valdžiai aiškintis, iš kur gavo skardos. Stogą baigė dengti, tada ėmėsi tvarkyti bažnyčios aplinką: išgrindė plytutėmis, padarė gelėms vazas. Pastatė kunigui Krištaponiui labai gražų akmeninį paminklą, paskiau Misių kryžių. Pasiūdinio procesijų dalyvėms naujus rūbus. Suremontavo kleboniją, įrengė joje centrinį šildymą.

O kiek padėdavo žmonėms nelaimėse! Kavaltiškės kaime (nuo Adutiškio 7 km) sudegė gyvenamasis namas ir ūkinis pastatas. Atvažiavo pas tuos žmones klebonas dviračiu, pridedęs pilną lagaminą maisto ir kitokių daiktų, davė pinigų, kiek galėjo. Aš pati mačiau, kaip tėvelis buvo išvargęs, suprakaitavęs; juk dviratis - ne mašina. O vis skubėjo, nes nesibaigė darbai. Aš irgiėjau aplankyti: nunešiau, ko turėjau. Šeiminingė man viską papasakojo, labai gailiai verkė, nes matė kunigo vargą ir aukas; sakė - rūpinasi, kaip tikras tėvas ne tik jais, bet visa parapija.

Visus pažinojo ir užjautė: sergančiuosius lankydavo namie ar ligoninėse. Mažai skyrė sau poilsiui laiko. Naktimis daug rašydavo, nes buvo Helsinkio grupės narys, žmogaus teisių gynėjas. Savęs negailėjo, aukojosi dėl šviesesnės visų ateities. Būdavo labai išvargęs nuo darbų, nemigo ir pasninko, bet linksmas.

O kiek teko nervintis! Prisimenu, prieš šv. Kalėdas susikaupimo dieną buvo daug kunigų svečių. Vakare liko du ku-

nigai, susirinko vaikučiai iki pamaldų klebonijon giedojimo repeticijai. Klebonas klausė išpažinčių bažnyčioje, kur buvo daug žmonių. Tik staiga atbėgo Strūnaičio klebonas ir sako:

- Klebonijoje pogromas!

Pravėręs duris, kunigas pamatė nugąsdintus verkiančius vaikučius. Pareigūnai vargonininkui kišo kažkokius popierius pasirašyti. Tai buvo apylinkės pirmininkas, mokyklos direktorius ir jo pavaduotoja. Pamatęs tokį vaizdą, klebonas atidarė duris ir sušuko:

- Lauk, lauk! Negąsdinkit mano vaikų.

Direktorius priešinosi:

- Ne tavo vaikai, o mūsų. Bažnyčia atskirta nuo valstybės.

O kunigas:

- Tai tėvų ir mano vaikai, nes aš juos krikštijau.

Visi atėjo į bažnyčią, mes verkėme ir maldavome Dievo užtarimo. Sulaukėme šv. Kalėdų, bet nesidžiaugėme. Klebonas iš sakyklos papasakojo parapijiečiams, kaip elgėsi su vaikeliais mokytojai. Ir suklupęs prieš altorių prisiekė ginti Bažnyčią, tikėjimą ir skatinti visus mylėti vienas kitą bei brangią tėvynę Lietuvą. Visi meldėmės, kad pareigūnai nekankintų mūsų klebono ir neskriaustų vaikų. Kad nesikartotų tokie įvykiai, nusprendėme rašyti laišką į Maskvą L. Brežnevui. Aprašėm, kaip už bažnyčios lankymą vaikams mokytojai mažina pažymius, verčia stoti į spaliukus ir komjaunimą, kaip trukdo vaikams mokytis giesmių. Visi tėvai pasirašėme, išsiuntėme iš Baltarusijos apdraustą laišką. Užrašiau savo adresą. Gavau atsakymą, kad laiškas gautas. Tikėjausi, kad mane aplankys „svečiai“. Vieną popietę atvažiavo apylinkės pirmininkas su nepažįstamu man žmogumi, įėję į kambarį paklausė, ar čia gyvena Steponienė Bronė. Pakviečiau sėsti. Sakėsi atvykę su manim ilgam pokalbiui. Aš tariau, kad labai norėčiau žinoti, su kuo kalbu. Nepažįstamasis atsakė: „Suprasite iš kalbos“, ir neprisistatė.

Paklausė, ar skaitau laikraščius, ar turim televizorių ir ką veikiu sekmadienį. Aš drąsiai atsakiau sekmadieniais nedirbanti, su šeima einanti į bažnyčią. Klausė, kaip sūnus mokosi. Sakiau, kad gerai, tik rusų kalbą silpnokai. Pirmininkas pasakė, jog mama nemylti rusų, tai ir sūnus nesistengia. Aš tariau

esanti tikinti ir visus mylinti kaip brolius ir seses. Nepažįstamasis klausė, kaip suorganizavau visus tėvus pasirašyti laišką. Atsakiau, jog visi tėvai taip sugalvojom: parašėme, kad tikintieji galėtų išpažinti tikėjimą. Juk reikia atskirti blogį nuo gėrio. Mūsų vaikai labai nori lankyti bažnyčią. Jei dėl ligos paliekam namuose, verkia. Nepažįstamasis reikalavo, kad vaikai nevilkėtų kamželių ir nebūtų prie altoriaus. Aš pasakiau, jog jų neklausysiu, nes nedarau nieko blogo. Raginau patvarkyti tuos vaikus, kurie vaikšto netvarkingi, nederamai elgiasi, vangiliauja. Taip ir išsiskyrėme. Netrukus buvo pakviestas tardyti klebonas. Tai kartodavosi labai dažnai. Vis dėlto vaikučiai nuo altoriaus nepasitraukė, choras giedojo ir dabar tebegieda.

Į Maskvą L. Brežnevui mes, tėvai, rašėm prašymus kelis kartus. Važiuojame į rajoną, aiškinome, kad mes, motinos, auklėjame savo vaikus pagal savo įsitikinimus. Prašėm nespirti jėga vaikų į komjaunimą, nes mes neleidžiam.

Prisimenu ir linksmesnių dienų. Tokia buvo, kai klebonas sunkiaisiais laikais lankė mūsų namus. Visą dieną šventėme tas gražias iškilmes. Adutiškyje išklojome rūtomis ir gėlių žiedais visą gatvę. Sutikome jį ir jaunimas, ir pagyvenę žmonės su puokštėmis. Laimino jis kiekvieną šeimą. Kai baigė lankymą, visi susirinkome prie tų namų, kur buvo paruošti pietūs. Vaikučiai deklamavo eilėraščius. Klebonas, gal vieną kąsnelį tesuvalgęs, dalijo vaikučiams gražius paveikslėlius ir saldainius. Mes giedojome šventas giesmes. Atsisveikindami užtraukėme „Lietuva brangi“. Visi kaip vienas lydėjome kleboną per visą gatvę. Kaip buvo gera palaimintuose namuose!

Kunigas ėjo erškėčių kelią: diegė tikėjimą ir dorą. Jo įdiegti daigai stiprūs - nenulauš jokios audros. Aš dažnai lankydavusi klebonijoje, nes siūdavau, ką reikėdavo. Po dukros žūties praradau sveikatą, dažnai gydžiausi ligoninėje. Prieš guldama į ligoninę, atnešiau, ką pasiuvusi. Tai buvo mano paskutinis pasikalbėjimas su klebonu. Jis, kaip visuomet, užklausė apie mano sveikatą. Pasakiau, kad po Visų Šventųjų šventės važiuosiu į ligoninę, nes negaluoja širdis. Klebonas, mane užjausdamas, pasakė, kad, jei galėtų, pusę ligų paimtų. Aš būgštavau, gal teks tėveliui mane laidoti. Susigraudinau.

Kunigas atsakė, jog jis esąs sveikas ir gyventų, jei ne priešų ranka. Teigė esąs sekamas ir jau seniai į Vilnių nevažiuojąs tuo autobusu, kuris išeina iš Adutiškio: Švenčionyse išlipęs centre ir persėdęs į kitą. Dievas žino, kaip ilgai jam seksis važinėti. Klausydama tos kalbos, labai gailiai verkiau. Tėvelis liepė neverkti: sakėsi neturįs nei žmonos, nei vaikų, pasišventęs kovoti už tikėjimą, dorą, kad nežūtų jaunimas bedievių rankose. Dar pasakė norįs būti palaidotas Švenčionėliuose.

- Kodėl, tėveli, jūs taip kalbate ir kodėl nenorite pas mus?

Atsakė, jog kiekvienas kunigas laidojamas prie jo statytos bažnyčios.

- Aš ją taip vargingai stačiau tokiais sunkiais laikais, tai ir noriu prie jos prisiglausti. - Toks buvo mano paskutinis pasikalbėjimas su kunigu.

Po Visų Šventųjų išvažiavau į ligoninę. Išgulėjau pusantro mėnesio. Vieną dieną, skaitydama laikraštį, radau straipsnį apie mūsų kleboną. Maniau, jau vėl gal kvies tardymams. Po kelių dienų sesutė, suleidusi vaistus, sako:

- Bronyte, pasakysiu labai negerą žinią. Jūsų klebonas pateko į avariją ir mirtinai sužalotas. - Man buvo aiški žuvimo priežastis. Aš labai prašiau palatos gydytoją, kad mane išleistų bent porai valandėlių, bet sveikata buvo prasta ir manęs neišleido. Kaip man buvo skaudu: nemiegojau, blaškiausi. Daktaras Karvelis ramino: „Tu protinga moteris, pagalvok, jeigu tau kas atsitiks, kas bus mums. Melskis, malda pasieks iš visur“. Žinoma, meldžiausi, mintys skriejo prie karsto. Grįžusi iš ligoninės, atėjau prie kapo. Buvau viena. Biro ašaros...

Bažnyčioje negalėjau melstis. Akys kryo į zakristiją: supratau, kad užgeso mūsų parapijos švyturys, bet kol plaks mūsų krūtinėse širdys, jo neužmiršime.

Nors praėjo 10 metų, kai nėra mūsų kunigo Broniaus Laurinavičiaus, jo atminimas gyvas: jo darbai ir žodžiai mūsų širdyse įdiegė Dievo, Tėvynės, doros meilę.

Jo visas rūpestis buvo Dievas, Bažnyčia ir Tėvynė. Mes tikime, kad išlietas nekaltas kraujas nebus veltui. Kunigą reiktų paskelbti šventuoju. Jis toks buvo...

Jo meilė taurino

Kai į Adutiškio bažnyčią atvyko naujas klebonas, buvo 1968 m. Šv. Juozapo diena. Pilna šventovė susirinkusių žmonių norėjo jį pamatyti, išgirsti pamokslą.

Į sakyklą kunigas Laurinavičius užlipo greitais, lengvais žingsneliais. Buvo linksmas, guvus, kupinas jėgų ir noro kelti visų dvasią. Sveikino mus tyliu, beveik vaikišku balsu. Jo švelnūs pirmojo pamokslo žodžiai lyg rasa gaivino sielas, darė didelį įspūdį parapijos žmonėms. Jis žadino atbusti visus. Ypač vaikus. Savo veikla jis greitai užkariavo dorų tikinčiųjų širdis.

Lyg magnetas jis traukė vaikus: kiekvieną jų maloniai pakalbindavo, paglostydavo. Vaikai, jausdami kunigo meilę, šypsojosi, noriai lankė bažnyčią. Didelis būrys ministrantų tarnavo Mišioms. Laiminant žmones su Švč. Sakramentu išmokė vaikus išpažinti Jėzui savo meilę. Švelnūs mažųjų žodžiai lyg muzika skambėjo šventovėje!

Uolusis klebonas kas pavasarį rengė vaikus Pirmajai komunijai. Gegužės ir birželio mėnesiais šv. Mišių metu, paskaitęs Evangeliją, ateidavo prie pirmutinių suolų, kur sėdėjo vaikai, ir aiškino jiems tikėjimo tiesas. Vasarą vaikams būdavo egzaminai. Būriu jie apsupdavo kunigą glaudžiu rateliu aplink klausyklą, o jis mokydavo juos, kaip atlikti išpažintį, priimti šventąją Komuniją. Jie išmokdavo maldų, gaudavo daug žinių apie Kristų, jo meilę, darbus. Tada eidavo išpažinties. Tėvai ir giminės puošė vainikais bažnyčios vidų ir džiaugdamiesi laukė Pirmosios komunijos sekmadienio.

Pirmosios komunijos dieną vaikai vilkėdavo puošniais, baltais rūbeliais. Šventine nuotaika, dvasine giedra, tyra šypsena spindėdavo jų veideliai. Lyg baltos snaigės jie su tėvais, giminaičiais laukė šventoriuje klebono, kuris ėjo iš bažnyčios, supamas gražaus ministrantų būrio. Priėjęs prie vaikų, pasveikinęs klebonas juos vedavo į bažnyčią. Pačiame eisenos priekyje žengė trys berniukai nešdami - vienas nedidelį medinį kryželį,

kiti du iš kraštų - vėliavėles. Tolėliau džiaugsmingu veidu žingsniavo kunigas su didžiausiu pulku vaikų. Juos lydėjo minia žmonių. Skambėjo giesmė „Marija, Marija“.

Sueję į bažnyčią, vaikai klaupėsi prieš savo tėvelius ir prašė atleisti įžeidimus. Tėvai laimino vaikus, uždėdami ant jų galvelių rankas. Ne vienas tikintysis nesulaikydavo gaudulio ašarų, nes tokio gražaus papročio iki tol parapijoje nebuvo. Švelniais balseliais mergaitės giedojo:

Linksmybė mano Tu, Jėzau, esi.

Šviesybė mano Tu, Jėzau, esi.

Kad ir visa ko nustosiu -

Jėzau, aš Tave sekiosiu...

Degė žvakės, margavo gėlės, kvepėjo rūtomis. Vaikai tarsi laimės jūroje. Buvo gera į juos žiūrėti. Kaip ir į mieląjį kunigą. Puošnaus arnoto žiedai atspindėjo didelę iškilmę ir džiaugsmą.

Po pamaldų gerasis kunigas dalijo vaikams rožantėlius, mažas maldaknyges, vaišino saldumynais. Džiaugėmės ir mes, Adutiškio tikintieji, gavę tokį uolų dvasininką.

Pirmaisiais Laurinavičiaus kunigavimo metais vargonininku dirbo Henrikas Veržbulauskas. Giedoti mokė ne tik parapijos chorą, bet ir aukštesniųjų klasių moksleives. Repeticijos vykdavo klebonijoje prie fisharmonijos. Vieną kartą į repeticiją atėjo keli pareigūnai. Vargonininkas, nervingai peržvelgęs atvykėlius, tarė:

- Ir ką gi čia, tamstos, blogo pamatėt?

Skubiai iškviestas kunigas pareigūnus išprašė lauk. Dėl šio įvykio klebonas ir vargonininkas buvo valdžios puolami.

Kartą į bažnyčią atėjo vestuvinininkai. Poromis sustojo netoli didžiojo altoriaus ir laukė klebono. Jaunavedžiai nuėjo prie klausyklos. Kai klebonas išklausė jų išpažintį, dar neteikė jungtuvių, bet, priejęs prie stovinčių porų, pakvietė visus išpažinties. Vieni nustebo, kiti šypsojosi, bet visi paklausė. Kunigas norėjo, kad vestuvinininkai rodytų pavyzdį kitiems.

Ir per laidotuves ragino žmones eiti išpažinties mirusiojo pagarbai. Ypač draudė vartoti alkoholinius gėrimus laidotuvių metu. Tas gražus kunigo poveikis ilgainiui davė vaisių: dauguma parapijiečių stengėsi jį suprasti ir laikytis tvarkingai.

Keldamas žmonių dvasią, kunigas kartu organizavo ir bažnyčios remonto talkas. Išsirūpino medžiagų, talkon sukvietė darbščiuosius parapijos vyrus. Pirmiausia buvo išardytos senos supuvusios grindys. Iš po jų išnešta daug žemių ir padarytos angos pamatuose, kad po grindimis patektų oras. Sudėtos naujos grindys. Pašviesėjo bažnyčia. Apkaltoji sienų dalis buvo nulakuota, lubos ir sienos išdekoruotos. Sienas papuošė šventųjų paveikslai. Prie didžiojo altoriaus languose įrengti vitražai: čia Jėzaus ir Marijos širdys skleidžia didžiosios meilės spindulius žmonijai. Kolonų viršuje sušvito dekoratyviniai žibintai. Garso stiprintuvai sustiprino pamokslo žodžius. Padaryta naujų suolų, suolelių, kėdžių ir vaikams sėdėti kėdučių. Vėliau įrengtos Kryžiaus kelio stotys - drožinėti paveikslai. Procesijų altorėliams iš užsienio gauta naujų medžiagų. Įrengtas bažnyčios centrinis šildymas.

Baigęs bažnyčios remontą, kunigas ėmėsi gražinti šventorių. Būdavo, kai tik ateisi, vis pamatysi ką nors nauja. Šventoriuje pastatytos didelės, gražios betoninės vazos. Į jas prinešta žemių ir pasodinta pelargonijų, našlaičių, gvazdikų.

Iškilo paminklas bažnyčios statytojui kunigui Krištaponiui. Vėliau pastatytas naujas labai didelis misijų kryžius, įrengtas betoninėmis plytomis grįstas platus takas. Aplink visą bažnyčią sužydo daugybė įvairiaspalvių gėlių. Ir už šventoriaus sienų, šalia gatvės žaliavo žiedynų eilės. Visus tuos metus kunigas Laurinavičius dirbo nepaprastai daug: netgi remonto reikalams aukas rinkdavo pats. Rūpesčių išvargintame veide švietė giedra, ramumas. Pritardavo giesmei: „Savo šventąją bažnyčią valdyti ir laikyti teikis, meldžiam Tave, Viešpatie!“ Žmonės aukodavo noriai: suprato, kiek kainuoja viskas, ką reikėjo gauti, nupirkti, atvežti, padaryti.

Bažnyčią remontuoti labai trukdė rajono valdžia, tačiau klebonas gebėdavo juos apeiti ir gauti leidimus iš aukštesnių instancijų. Kartą, rytą susirinkus talkininkams ir pradėjus darbą šventovėje, sužvilgo lengvoji. Prisistatė rajono „ponybė“ ir ėmė kabintis prie klebono, kodėl dirba be leidimo. Klebonas tuojau pat parodė dokumentą. Šie neturėjo ką sakyti ir nuvažiavo.

Tik klebono paraginta parapija suskato tvarkyti kapines,

kurios iki tol buvo apleistos: sužydėjo gėlės, atsirado įvairios formos kryžių, kryželių, paminklų, tvorelių ir suoliukų. Suorganizuota vyrų ir moterų talka: padarytas žvyruotas kelias. Iš abiejų pusių pasodinta krūmelių.

Kunigas Bronius Laurinavičius buvo nepailstantis blaivybės skatintojas. Kai buvo prašomas palaidoti mirusįjį, kunigas sakydavo: „Jei ant stalo nebus degtinės, laidosiu“. Ir žmonės ėmė atsisakyti svaigalų. Sunkiau buvo su tais, kurie slapta išgerdavo (ypač duobkasiai). Būdavo, kad po palaidojimo ir giesmių kunigas prašydavo vyrus, idant jie negertų bent vieną mėnesį. Vyrai stovėdavo, nudelbę žemyn akis. Deja, pakludavo ne visi.

Kunigas labai rūpinosi ne tik Adutiškio parapijos žmonių sielovada: jis turėjo padėti ir Baltarusijos tikintiesiems, kurie neturėjo savo bažnyčios. Ten važiuodavo ir pas ligonius, ir laidoti mirusių. Kartais, radęs atokvėpio valandėlę, dviračiu keliaudavo po kaimus pamatyti, kaip gyvena žmonės. Labiausiai rūpinosi kenčiančiais. Stengėsi padėti vargstantiems seneliams, sergantiesiems. Siekė visus gelbėti.

Labai mylėjo gyvulius, paukščius. Palangėje įrengė lesyklėlę. Atnešęs maisto, belsdavo į stiklą. Atskrisdavo zylučių, sniegenų, žvirbliukų ir kitokių paukštelių. Kartą, pasakojo šeiminkė, vėlai vakare į virtuvę atėjo kunigas, sakdamas:

- Ir koks aš apsileidėlis! Tik pagalvok: užmiršau katinėliui duoti vakarienės...

Kunigas Laurinavičius buvo ir Žmogaus teisių gynimo grupės narys. Jis daug rašydavo. Iki nakties buvo girdėti viršutiniame aukšte jo žingsniai ir rašomosios mašinėlės tarškėjimas. Jis rašė apie žmogaus teises ir laisves, skelbė kovą melui ir nedorai. Buvo drąsus. Kartais, sakdamas pamokslą, jis juokdavosi iš žmonių bailumo: girdi vienas žmogus, paklaustas, kodėl nelanko bažnyčios, atsakė bijantis netekti darbo, nors dirba tik arklīninku.

Ilsėjosi ir valgė labai mažai. Jo maistas buvo paprastas: bulvės, barščiai ir lietuviškas sūris. Parapijoje kalėdoti jam buvo draudžiama, bet daugelis jį kviesdavo, kad aplankyti sekmadieniais po pamaldų. Dažnai važinėdavo į Vilnių su reikalais. Išeidamas į stotį, sakydavo šeimininkei:

- Išvažiuoju, o tu melskis, giedok šventas giesmes, būk linksma! Jei negrįšiu (tikėjosi arešto), tegul ir be manęs bažnyčioje lieka tokia pat tvarka. Tegul ir vaikai visada susirenka.

Adutiškyje buvo nemažai žmonių, kurie stipriai rėmėme kunigą. Tai šio straipsnio autorė, taip pat Rufina Krickienė, Ona Kairytė (valė bažnyčią ir augino gėles). Padėjo Bronė Steponienė, Elena Seminaitė, Janė Kalvelytė, Povilas Burokas, Pranas Pancekauskas, Jonas Batrys, Alfonsas Bučelis ir Petras Vaitekėnas. Talkindavo ir vaikai. Juozelį Kricką kunigas labai mylėjo.

Išgražinus Adutiškio bažnyčią ir jos šventorių, atrodė, nieko daugiau netrūksta. Tačiau kunigas planavo naujas statybas. Deja, jis kažkur pametė savo pasą. Gavo žinią, kad rastas Vilniuje. Prieš išvažiuodamas į Vilnių paprašė nupirkti „Tiesos“ laikraščių. Sakė, sugrįžęs paskaitysiąs, kokie jį šmeižiantys straipsniai išspausdinti. Nupirkti laikraščiai, nuo laiko parudavę, iki šiandien guli. Ta diena, kai išvyko į Vilnių, kunigui buvo paskutinė: nuvykęs į Vilnių sužinojo, jog jo pasas Kaune. Nuvykęs į Kauną, išgirdo:

- Per vėlai atvažiavai: pasas Vilniuje.

Vakare vėl grįžo į Vilnių.*

Lapkričio 25 d. mus pasiekė kraupi žinia. Ilgai gaudė bažnyčios varpas... Nuliūdo parapijos tikintieji: atrodo, gedėjo net šventoriaus liepos, klevai... Nenorėjome tikėti, kad nebėra kunigo. Deja, greitai jį pamatėme karste. Kaip žiauriai buvo sužalotas jo veidas! Niekas nenorėjo tikėti, kad kunigas pats pateko po sunkvežimiu. Per laidotuves visi kalbėjo: ne pats, o buvo pastumtas. Kraupi tiesa dar labiau pribloškė parapijiečius.

Tarp žibančių žvakių ir baltų žiedų gulėjo ramus, žuvs už šventąjį tikslą, už tiesą, už gėrį. Susirinko daug vaikų. Jie sustojo prie karsto tylūs, žvelgė į mylimo kunigo veidą, į sudėtas ant krūtinės rankas, kurios tiek daug kartų juos glostė, laimino ir dalijo dovanėles. Nors mirusysis nebegalėjo kalbėti, vaikai tarsi išgirdo žodžius: „Kaip gerai, kad atėjote manęs atsišveikinti, vaikučiai!“ Liūdėjo visa pilnutėlė žmonių bažnyčia. Graudžiai skambėjo „Rekviem“...

* Čia autorė netiksliai perpasakoja įvykius: buvo žinoma, kad pasas Kaune ir ten jį atsiėmė. - *Red.*

Atvykus vyskupui J. Steponavičiui, pradėtos laidotuvių apeigos. Graudūs buvo pamokslai. Žmonės ėjo priimti šv. Komunijos, meldėsi už mirusįjį, reiškė jam meilę ir padėką.

Kunigo karstą nešė tris kartus apie šventovę. Lydintieji prisiminė, kaip neseniai kunigas vaikščiojo šventoriaus takais, mylėjo savo parapiją, troško daug jai padėti. Liūdnai skambėjo atsisveikinimo žodžiai: „Ilsėkis ramybėje, didysis Lietuvos veikėjas!“ Skaudu buvo, kai ant karsto biro žemė, kai ties supiltu kauburėliu lengvai šiureno vėjas, supdamas žiedų taures ir primindamas žiaurią tiesą. Baltos snaigės tartum dangaus ašaros krito ant kapo.

Kiekvieną mėnesį už kunigo vėlę buvo aukojamos šv. Mišios. Ir žiedų kvapai ant katafalko, ir žvakučių virpanti liepsna vis primindavo, kad nėra mūsų ganytojo. Gedėdami žiūrėjome į laidotuvių nuotraukas.

Neužmirštas skausmas buvo ir per mirties metines, kai skambėjo Dovydo psalmė:

*Nelaukiau čia laimės,
nes čia ištrėmimas.
Man skirtas pas Dievą
laimingas likimas.*

Liūdni stovėjome ir tada, kai po septynerių metų kunigo palaikus išvežė į Švenčionėlius. Ne viena karti ašara vilgė blakstienas, nors ir žinojome, kad tokia buvo jo paties valia. Tik lengvo vėjelio supamos Trispalvės guodė: Trispalvės, kurių jis buvo vertas, bet nesulaukė.

Ir dabar, nors jau liko tik tuščias Laurinavičiaus kapas, žmonės čia atneša gėlių. Kiekvieną pavasarį pasodina, laisto, prižiūri, pamerkia skintų, pasimeldžia. Tik įžengus į šventorių matyti, kaip iš paminklo žvelgia akys, šildžiusios savo parapijos žmones. Čia visada norime ilgiau pastovėti, pamąstyti, prisiminti žodžius:

- Adutiškiečiai! Nepamirškite mano pamokslų - būkite blaivūs, dori, mokykite vaikelius tikėjimo...

Adutiškis (Užrašė P. Vileitaitė)

Mena bendradarbiai dvasininkai ir jo remti žmonės

Vysk. Juozas Tunaitis

Dirbo be poilsio

Kunigą Bronių Laurinavičių pažinau, kai dirbau Palūšės parapijoje, o jis 1956 m. iš Kalesninkų buvo atkeltas į Švenčionėlius. Čia jis turėjo baigti statyti dar prieš karą pradėtą ir jau virš langų sumūrytą naują bažnyčią. Stebino jis nepaprastu gyvumu, žvalumu, greitumu, energija. Patyriau taip pat jį esant labai draugišką ir vaišingą: nė vieno pas jį apsilankiusio ar net miestelyje sutikto kunigo neišleisdavo nors kiek nepavaišinęs.

Gyveno jis su mama ir tėveliu. Namuose ir po miestelių vaikščiodavo ir dirbdavo visada vilkėdamas sutaną. Ši aplinkybė kartą jį išgelbėjo, kai, pradėjus bažnyčios vidaus tvarkymo darbus, jis nukrito nuo vargonų tribūnos. O buvo taip.

Atvyko pas jį viena žmonių grupė, kurią, kaip visada, energingai aplink bažnyčią ir viduje vedžiodamas bei aiškindamas, užvedė į vargonų tribūną. O ji dar nebuvo atitverta nuo bažnyčios navos. Bažnyčioje buvo dedamos grindys. Per visą navą kyšojo daug betoninių stulpelių grindų balkiams guldyti, tarp jų buvo ne tik balkiai, bet riogsojo, kaip statybose įprasta, ir plytos, lentgaliai. Į vargonų tribūną įėjo svečiai, o iš paskos, energingai uždaręs duris, įžengė ir klebonas. Bet pasirodo, kad durų rankena buvo tik uždėta, bet neįtvirtinta. Rankena liko klebono rankoje, o pats su ja krito žemyn į navą. Čia, ačiū Dievui, atsitiktinai stovėta kopėčių, atremtų į vargonų tribūną. Į jų šoninę kartį kažkas buvo įkalęs didelį vinį. Kunigo sutana užkibo ant vinies, ir jis pakibo ant kopėčių. Po to jis dažnai pagirdavo medžiagą: „O sutana neplyšo!“

Dirbo be poilsio. Daugybę cemento maišų jis pats iš Švenčionėlių geležinkelio stoties suvežė dviračiu prie bažnyčios. Atstumas - koks puskilometris. Ir visada vilkėdamas sutaną.

Pasirodė esąs labai nuovokus. Vos tik bažnyčią sumūrijo, šiek tiek viduje patvarkė, - ir pradėjo laikyti pamaldas, kad valdžios atstovams nekiltų pagunda koku nors pretekstu su-laikyti darbus ir atimti bažnyčią.

Senoji, medinė bažnyčia turėjo būti išardyta lyg kokiam klubui ir kultūros namams statyti. Klebonas suorganizavo tal-ką: vieną naktį tris bažnyčios sienas ir sienojus tyliai išvežė, tik sieną nuo gatvės pusės parėmė ir paliko sveiką. Ji turėjo teikti vaizdą, kad bažnyčia tvarkingai tebestovi. Labai nustebo valdžios galvos, kai, su darbininkų brigada atvažiavę, nieko neberado.

Vos tik naujoji bažnyčia buvo įrengta, klebonas sukvietė jos komiteto posėdį, šiam referavo apie statybos eigą ir doku-mentus. Komitetas surašė panašiai tokį protokolą:

Švenčionėlių bažnyčios komitetas peržiūrėjo bažnyčios sta-tybos dokumentas, rado visur esant tvarką. Visa padaryta są-žiningai, skolų nėra, todėl nutarė visus pajamų-išlaidų doku-mentus sunaikinti.

Taip buvo išvengta galimų valdžios revizijų.

Žinoma, valdžios organai smarkiai pyko ir ieškojo prieka-bių. Todėl atėmė kleboniją, privertė kunigą išsikelti į Adutiškį, o pagaliau, kaip tikėtina, suorganizavo ir jo tragišką žūtį.

1998 m. rugpjūčio 10 d.

Vysk. Jonas Kauneckas

Artimas visiems

Kunigo Broniaus Laurinavičiaus ir kitų Helsinkio žmogaus teisių gynimo grupės narių ryžtas įkvėpė ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto (TTGKK) atsiradimą.

Tuo metu šio žmogaus asmeniškai dar nepažinojau, tik teko apie jį nemažai girdėti kaip apie Helsinkio grupės narį, kaip Švenčionėlių bažnyčios statytoją, kaip labai uolų kunigą, vyskupo J. Steponavičiaus kraštiečių, kaip labai kruopščiai ap-

tarnaujanti net baltarusius. Tik vieną kartą, berods 1980 m. rudenį, nutariau jį aplankyti, su juo pasikalbėti. Kartu praleidome vakarą. Pas jį Adutiškio klebonijoje ir nakvojau. Pasirodo, iš tiesų jo „parapija“ Baltarusijoje siekė daugiau kaip 100 km. Nepaisydamas itin didelio darbo krūvio, jis, ko gero, kaip joks kitas kunigas Lietuvoje, buvo į knygą surašęs kiekvieną savo parapijos kaimą, kiekvieną šeimą, kiekvieną žmogų. Pažinojo visus vaikus, visus sveikus ir ligonius, visus vedusius ir nevedusius, visus išsiskyrusius. Pašnekėjau su einančiais į bažnyčią parapijiečiais ir pajutau, kaip jis nepaprastai artimas visiems žmonėms, jautrus jų vargams ir rūpesčiams.

Klebonijoje viešėdamas, stebėjausi kunigo Broniaus originaliai sukonstruotomis langinėmis: viduje patraukus virvutes, kiekvieną langą iš lauko uždengdavo lentų langinės. Kam tai net antrame aukšte? Paaiškėjo, kad tai apsauga nuo langų daužymo. Mat šiam parapijiečių mylimam klebonui jau kartą buvo išdaužyti langai. Papasakojo, kad būta ir pasikėsinimų nužudyti - jis vos išvengęs mirties. Todėl išgirdęs apie jo mirtį Vilniuje, nè neabejojau, kad tai nužudymas. Labai sukrėtė ir laidotuvės: nebuvo leista laidoti Švenčionėliuose prie jo pastatytos bažnyčios. Taigi tik vieną kartą Bronių Laurinavičių buvau sutikęs, ir mano prisiminimai labai nedideli, tačiau tau-raus kunigo paveikslas liko giliai mano širdyje.

Telšiai, 1998 m. vasario 20 d.

Kun. Konstantinas Gajauskas

Žuvęs už tikėjimą ir meilę

Kunigas Bronius Laurinavičius, 1944 m. baigęs Vilniaus kunigų seminariją, buvo paskirtas Švenčionių parapijos vikaru. Aš ten dirbau gimnazijos ir mokytojų seminarijos kapelionu. Jis buvo mano artimiausias draugas: nuoširdus, atviras, kilnios sielos, pamaldus. Uolus bažnyčios pastoracijoje, žavėjo parapijiečius, vyskupo Motiejaus Valančiaus sekėjas - kovojo su girtavimu. Buvo ne linguojanti nendrė, o griežtas sau ir

kitiems. Laukiamas svečias: aplankydamas mane, kai gyvenau Vilniuje ir Druskininkuose.

Kai buvo areštuotas arkivyskupas Mečislovas Reinys, vėliau išvarytas Vilniaus arkivyskupijos valdytojas kunigas Edmundas Basys, į Vilniaus arkivyskupiją atvyko vienintelis likęs Lietuvoje vyskupas Kazimieras Paltarokas. Kartą jis klausė mano patarimo, ką skirti klebonu į Švenčionėlių parapiją baigti statyti bažnyčios, kurią pradėjo kunigas Ambraziejus Jakavonis, nužudytas lenkų partizanų. Atsakiau, jog vienintelis bažnyčių statytojas, tvarkytojas yra kunigas Laurinavičius: jis gražiai sutvarkė, atgaivino Kalesninkų parapiją. 1956 m. kunigas Laurinavičius buvo paskirtas Švenčionėlių parapijos klebonu. Savo didžiuliu triūsu, uolumu, sumanumu baigė bažnyčios statybą ir puošybą. Kai sovietinis vykdomasis komitetas uždraudė šventinimo iškilmes, Bronius Laurinavičius pasakė:

- Be jūsų statybą pradėjom ir baigėm, be jūsų ir pašventinsime.

Tą dieną visi keliai į bažnyčią buvo užtvirti milicijos. Parapijiečiai vis tiek rado būdus atvykti; sunkiau buvo dvasininkams. Šventinimas praėjo gražiai ir iškilmingai. Bažnyčią pašventino ir konsekrovo vyskupas Julijonas Steponavičius.

Klebonas Laurinavičius 1956-1968 metais Švenčionėliuose priartino žmones, vaikučius, jaunimą prie Dievo. Padirbdino daug mažų kėdučių, ant kurių susėsdavo mažieji su gėlėmis ir reikšdavo Jėzui savo meilę. Tai jaudino visus, bet nepatiko tiems, kurie sekė kiekvieną kunigo žingsnį.

Kunigas Bronius 1968 m. buvo perkeltas į Adutiškio parapiją. Čia jis plušėjo iki savo mirties, palikęs gražiausius uolumo ir atsidavimo, sąžiningumo atsiminimus. Nepatiko jis tik valdžiai. Buvo nuolat sekamas. Tą tragišką 1981 m. lapkričio 24 d., pasimeldęs Vilniaus Šv. Rapolo bažnyčioje, Bronius Laurinavičius norėjo aplankyti savo draugą kunigą. Jo neradęs,ėjo Verkių gatvės link pas seserį. Kaip pasakojo įvykį matę žmonės, keli vyriškiai ginčijosi su kunigu Broniumi ir, sulaukę mašinos, jį pastūmė po ja. Taip jis savo krauju aplaistė mylimą tėvų žemę. Žuvo už Bažnyčios ir Lietuvos meilę.

Kas tai įvykdė? Tie, kurie trukdė jam dirbti, sekė jo žingsnius ir troško jo mirties. Šiandien kunigas ilsisi Švenčionėlių šventoriuje. Kada ten apsilankau, pastoviu prie paminklo - *Kristus, stovintis prieš Pilotą* - pasimeldžiu ir giliai giliai susimąstau.

Druskininkai, 1997 m. gegužės 31 d.

Kun. Vaclovas Aliulis, MIC

...Tamsią naktį žvaigždės ryškiau šviečia

„Vorutos“ redaktoriaus Juozo Vercinkevičiaus pokalbis su Vaclovu Aliuliu, MIC, Marijonų kongregacijos vicegenerolu (Romoje), jo viešnagės Lietuvoje metu.

Kaip ir kur susipažinote su kunigu Broniumi Laurinavičiumi?

Pirmosios mano žinios apie kunigą Bronių Laurinavičių gautos tada, kai jis dirbo Kalesninkuose ir buvo didelis blaivybės apaštalas. Paskum jis buvo perkeltas į Švenčionėlius baigti statyti bažnyčią, kurios sienos prieš Antrąjį pasaulinį karą teišmūrytos aukščiau langų ir sustojusios. Jis pats energingai dirbdamas, žmones rikiuodamas ir sumaniai medžiagų pasirūpindamas, atrodo, pirmutinis po karo (bent jau Vilniaus krašte) pabaigė statybą. 1959 m. vasarą Švenčionėlių bažnyčia konsekruota. Tad kartais lankydavausi, nes dirbau ne per toliausiai. Nuo 1954 m. rudens iki 1959 m. pavasario dirbau Strūnaityje, bičiuliavomės, nes mūsų parapijos - kaimynės. Tada pamaldos dar būdavo senoje bažnyčioje. Kai vėliau nuvažiavau į naująją Švenčionėlių bažnyčią, pastebėjau, kad daugiau parapijiečių lankosi joje, negu lankydavosi senojoje. Dirbdami naujos bažnyčios statybose, žmonės susidraugavo tarpusavyje ir su bažnyčia.

Mažumėlę esu prisidėjęs prie šios bažnyčios: kunigo Laurinavičiaus įgaliotas, esu jai rinkęs aukas Obeliuose, kur dirbo mano kurso draugas Alfonsas Strelčiūnas. Bažnyčios konsekracijoje nedalyvavau, nes buvau užimtas darbu naujoje vietoje, Lentvaryje.

Paskui nuo 1962 iki 1967 metų vėl buvome kaimynai, kai buvau Švenčionių klebonas ir dekanas. Čia vieni kitiems talkindavome ir neblogai išeidavo. Bet vienu atveju esu smagiai gavęs „pipirų“ nuo kunigo Laurinavičiaus. Tais laikais labai spaudė finansų skyrius dėl kunigų asmeninių mokesčių, dar labiau negu dėl parapijų. Ir štai, skaičiuojant parapijų dydžius, paaiškėjo, kad Švenčionėlių mieste gyventojų daugiau negu Švenčionių mieste, tik mes turėjome daugiau kaimų. Finansų skyriaus darbuotojai visada pasinaudodavo proga pakurstyti vieną kunigą prieš kitą ir kunigui Laurinavičiui pasakė:

- Matai, dekanas sako, kad tavo parapija didesnė. - Aš taip nesakiau, tačiau oficiali miestų statistika buvo tokia. Tada gavau smarkių pipirų iš kunigo Broniaus...

1963 m. turėjau pasielgti taip. Dėl to jaučiau sąžinės priekaištą ir vis galvojau, kad kunigas Bronius Laurinavičius nebūtų taip padaręs, o aš padariau... Įgaliotinis J. Rugienis išsikvietė mane į Pabradę, nepaaiškinęs dėl ko, tik atsiuntęs automobilį. Aš nuvažiavau. Tada jis parodė man vyriausybės nutarimą uždaryti Karkažiškės bažnyčią, nes vienas bažnytinis komitetas tais laikais negalėjo turėti dviejų maldos namų, o Pabradės ir Karkažiškės bažnyčioms tebuvo vienas, bendras komitetas. Pabradiškiai su karkažiškiečiais labai norėjo pabrėžti, jog tai viena parapija, ir nesudarė atskirų komitetų. Kai 1963 m. Nikita Chruščiovas pradėjo puolimą prieš bažnyčias, tada „krito“ Karkažiškės, Pašilės bažnytelė prie Ukmergės, iš viso Lietuvoje uždarytos 3 ar 4 bažnyčios, o visoje Sovietų Sąjungoje apie 10 tūkst. cerkvių. Ilgai spyriojau, reikalaudamas, kad dalyvautų vietos bažnyčios komiteto pirmininkas, tikėdamasis gal parapijiečiai pajus ir susirinks bažnyčios ginti. Tačiau galiausiai nuvažiavau su pareigūnais į Karkažiškę, išnešiau iš bažnyčios Švč. Sakramentą ir pervežėme į Pabradę. Aišku, tai buvo prievartinis poelgis, bet aš visada jaučiau sąžinės priekaištą, kad Laurinavičius taip nebūtų padaręs. Beje, apie tai jau esu kalbėjęs 1992 m. „Metų“ žurnalo pirmajame numeryje.

Bet vėliau Jūsų keliai išsiskyrė?

Aš jau dirbau Kaune, seminarijoje, kai valdžios reikalavimu kunigas Bronius buvo perkeltas į Adutiškį. Girdejau, jis smarkiai kovojo, kad mokykla netrukdytų vaikams lankyti bažnyčios. Labiausiai prisimenu kunigo Broniaus laidotuves, kuriose dalyvavau. Įspūdingiausias buvo kunigo jėzuito Karolio Garucko pamokslas*. Jis pamokslą pradėjo nuo to, kad tamsią naktį žvaigždės ryškiau šviečia. Taip, kunigas Bronius ateizmo ir priespaudos nakty skaidriai švietė savo narsa.

Ar galėtumėt įvertinti Jo darbus, jų reikšmę visos Lietuvos mastu šiandien?

Tai buvo vienas didžiųjų narsuolių, kurie nesidairė nei į kairę, nei į dešinę. Turėjo labai aiškią liniją ir nesvyruodamas, daug nesijaudindamas, aiškia savo sąžine remdamasis, savo keliu žengė. Be galo daug dirbo, nuoširdžiai meldavosi. Lankydamasis Švenčionėliuose, matydavau, kaip jis skaitydamas brevijorių ima ir užmiega: tiek būdavo išvargęs prie bažnyčios statybos. Bet savęs neatleisdavo nuo maldos. Savo tėvelius meiliai globojo: buvo parsivežęs iš Gervėčių parapijos. Žinau, globojo ir stiprino gervėtiškius, kaip tik mokėjo, šelpė maldynais ir pan. Jo veikla buvo ir bažnytinė, ir tautinė. Vienu metu jis aiškino, kad ateizacija bolševikams reikalinga tam, kad greičiau lietuvius nutautintų. Aš nebuvo tikrai įsitikinęs, ar bedievybė labiau tarnauja rusinimui, ar atvirkščiai. Rusų juk nereikėjo nutautinti, o ten irgi ėjo stipri ateistinė veikla. Bet kunigas Bronius manė, jog Lietuvoje, specialiai griaunant tikėjimą, griauamos tautinės tradicijos ir tautinė sąmonė.

Kunigas Bronius buvo sekamas, provokuojamas, šantažuojamas visomis sovietinio represinio aparato priemonėmis, tačiau suimtas ir nuteistas nebuvo. Kodėl?

Sunku atspėti. Sovietinis represinis aparatas pirmiausia griebdavo tuos kunigus, kurie kuo nors pasižymėjo nacių okupacijos metais, o tada kunigas Bronius buvo dar semina-

* Kun. K. Garuckas tuo metu jau buvo miręs. Atsiminimų autorius tikriausiai mintyje turėjo kito jėzuito - kun. Jono Lauriūno pasakytą įspūdingą pamokslą. - Red.

ristas. Antra, griebdavo tuos, kurie turėjo kokį nors ryšį su ginkluotu pogrindžiu. Čia irgi nebuvo preteksto, nes ten, kur jis dirbo, pavyzdžiui, Kalesninkuose, nebuvo ryškios lietuviško pogrindžio veiklos. Ceikiniuose, nežinau, galėjo būti judėjimas, bet kunigas Bronius pasirodydavo taip paskendęs bažnyčios darbuose, statybose (ten pristatė koplyčias, sparnus), jog atrodė - ką jis dar kita galėtų veikti, jeigu prie bažnyčios išsijuosęs dirba ištisas dienas ir naktis. O dar, be to, blaivybės veikla! Ji nebuvo mėgstama vyriausybės, bet ir nedavė pagrindo areštui. Visa jo veikla turėjo ryškų bažnytinį atspalvį, sunkiau buvo prikergti politinius motyvus, dėl ko, dėkui Dievui, jis ir nebuvo suimtas, kaip ir tėvas Karolis Garuckas. Abudu buvo tvirtuoliai, laikėsi kietos linijos. Daug kartų buvo šaukiami į rajoną, barami, bet duomenų areštui nesusidarė.

Vilnius, 1996 m. vasario 11 d.

Kun. Kazimieras Žemėnas

„Iškovojau gerą kovą...”

Ąžuolas yra girių galiūnas. Jis gyvena 1500 ir daugiau metų. Bet kartais ir jį audros nulaužia.

Sovietiniais laikais siautėjusi ateizmo audra nulaužė vieną iš tvirčiausių ąžuolų - kunigą B. Laurinavičių. Mūsų prisiminimuose jis lieka ne kaip švystelėjęs ir užgesęs meteoras, bet kaip nenugalėtas Kristaus karys, kuris su apaštalu Pauliumi galėjo sakyti: „Iškovojau gerą kovą, baigiau bėgimą, išlaikiau tikėjimą. Todėl manęs laukia teisumo vainikas, kurį aną dieną man atiduos Viešpats, teisingasis Teisėjas" (2 Tim 4, 7-8).

Su kun. B. Laurinavičium artimi bičiuliai nebuvo. Mus siejo tik meilė Dievui, Bažnyčiai ir Tėvynei. Jis manimi pasitikėjo. Buvau jo nuolatinis palydovas į Šiaulius pas rašytoją Oną Lukauskaitę-Poškienę. Jie abu - Helsinkio susitarimų vykdymui remti Lietuvos grupės nariai. Su O. Poškiene pasidalydavo mintimis, kur ir kaip pažeidžiamos žmonių teisės, aptar-

davo esamą padėtį ir konkrečiai nusprendavo, kuriuo klausimu rašyti pareiškimus anuometinei civilinei valdžiai.

Jis ir vienas yra parašęs ir pasiuntęs daug pareiškimų Maskvos, Vilniaus, rajono valdininkams, vyskupams ir vyskupijų valdytojams. Juos peržiūrėti ir redaguoti atveždavo man. Prie jų praleisdavau daug valandų. Jie būdavo kelių, keliolikos ar net keliasdešimties mašinraščio puslapių. Bet mano nuostabai, jis visada siųsdavo ne mano redaguotą tekstą, bet savąjį, tą, kurį man atveždavo. Kodėl jis taip elgėsi, man ir šiandien neaišku. Jeigu taip būtų atsitikę kartą ar du, suprasčiau - tekstas blogai suredaguotas, bet taip būdavo kiekvieną kartą. Viena aišku: jis manimi pasitikėjo. O aš - teatleidžia jis man - daug ko negalėjau jam pasakyti, ypač atskleisti kai kurių pagrindžio veiklos faktų. Ne todėl, kad juo nepasitikėčiau, bet to reikalavo ano meto aplinkybės, konspiracija: geriau kai ko nežinoti tiems, kurių pagrindžio konkretūs reikalai neliečia.

Nors bičiuliai ir nebuvo, bet aš jį stebėjau iš tolo ir žavėjausi kai kuriais jo gyvenimo savitumais. Jis labai skubėjo gyventi. Daug dirbo ir mokėjo puikiai derinti darbą su malda. Statant Švenčionėlių bažnyčią, būdavo, bėga, dirba, darbininkams vadovauja, o jei atsiranda nors kelios minutės laisvesnio laiko - rankose jau brevijorius. Ne naujas, ne blizgantis, o sudėvėtas, darbininko rankomis sklaidytas. Anais laikais daug kas juokėsi iš maldos ir tikėjimo, o jis brevijoriaus nesigėdijo: jį kalbėdavo net traukinio vagone ar autobuse.

Dievo Apvaizda lėmė, kad kun. Bronius dirbo didelėse parapijose, bet gyveno kukliai: baldai paprasti, daug dirbo ir važinėjo, tačiau savo automobilio neturėjo, maitinosi menkai. Jo vienintelis rūpestis buvo Bažnyčios ir tikinčiųjų dvasinė gerovė - tik dėl jų jis gyveno ir dirbo.

Jis nebuvo oratorius: kukliai gyveno, paprastai ir kalbėjo. Tačiau jo pamokslai būdavo nuoširdūs, praktiški, atremti į Šventąjį Raštą ir perpinti liaudies išmintimi. Tas jo kuklumas, paprastumas ir nuoširdumas darydavo didelį įspūdį ir žmones traukė į bažnyčią. Jo kunigavimo Švenčionėliuose metu parapija buvo gyviausia visoje Vilniaus arkivyskupijoje.

Kun. B. Laurinavičius stebino drąsa ir ištverme kovoje dėl Dievo, Bažnyčios ir tikinčiųjų reikalų. Jo drąsos šaltinis buvo meilė Dievui, Tėvynei ir jo paties moralinis tyrumas. Bažnyčios priešai negalėjo nieko prikišti jo gyvenimui.

Jis žinojo, kad buvo nuolat saugumo agentų sekamas. Apie tai dažnai užsimindavo. Kartą papasakojo tokią istoriją. Vieną rudens dieną, nuvažiavęs į Vilnių, aplankė savo giminaičius ir kai kuriuos pažįstamus. Vakare, apie 20 valandą traukiniu, kuris važiavo pro Adučiųkį į Vitebską, išvažiavo namo. Vilniaus geležinkelio stotyje įėjęs į vagoną atsisėdo. Po kelių minučių įėjo du jauni vyrukai. Nors vagonas buvo beveik tuščias, vienas jų atsisėdo šalia kun. Broniaus, o antras užlipo ant gultų virš jų galvų, atsigulė ir greitai užmigo. Tarp kunigo ir šalia sėdinčio vyruko užsimezgė pokalbis. Vyrukas buvo labai mielas, mandagus - taip kunigui atrodė - atviras ir nuoširdus. Jis skundėsi esama padėtimi: kad Baltarusijoje ir Lietuvoje tikintiems esą sunkūs laikai, kad už tikėjimą jie persekiojami. Pasisakė, kad pats esąs tikintis baltarusis ir norėtų tapti kunigu, tik visa bėda, kad Baltarusijoje nėra kunigų seminarijos. Kalbų buvę daug. Traukiniui priartėjus prie Adučiųkio, kun. Bronius nuoširdžiai jį atsisveikino ir pakvietė kada nors užsukti pas jį į Adučiųkį.

Praslinkus kelioms dienoms vyrukas prisistatė pas kun. Bronių. Sakė, atvažiavęs pasiklausti, ar ne geriau būtų jam pabėgus į užsienį ir ten tapus kunigu. Kunigas B. Laurinavičius nuo tokio sumanymo jį atkalbėjęs. Kadangi svečias buvo labai kukliai apsirengęs, kunigas jam davė kelis rublius kelionės išlaidoms. Netrukus jis ir vėl atvažiavo. Šįkart jis postringavo, kad, girdi, visą laiką taip nebus: galinti pasikeisti valstybinė santvarka, todėl dabar gal derėtų imti kaupti ginklų atsargas - ateityje jie gali praversti. Kun. Laurinavičius ir vėl jį atkalbėjęs nuo tokio nerealaus sumanymo.

Vyrukas pas kun. B. Laurinavičių lankėsi net kelis kartus ir vis su naujais sumanymais ir siūlymais. Galiausiai atvažiavęs kartą pareiškė, kad daugiau nepasirodysiąs, nes jam patikėtą užduotį atliko: jis buvo siųstas Lietuvos saugumo.

Kunigas pasidomėjo, kaip jie jį atpažino. Jis paaiškino, kad jiems buvo duotos kun. B. Laurinavičiaus fotografijos. Jie

žinojo, kuriuo traukiniu jis atvažiuos į Vilnių. (Matyt, sekliai dirbo ir Adučiškyje.) Vilniuje jam išlipant iš traukinio, jie jį atpažino ir visą dieną iš paskos sekiojo. Kai kunigas pirkė į namus grįžti bilietą, jie stovėjo už jo nugaros ir klausėsi, į kokią traukinį jis perka bilietą. Jie irgi į tą traukinį nusipirkė bilietus. Kunigas B. Laurinavičius dar pasiteiravo, kokią atlyginimą jie gavo už šį darbą. Jis atsakė, kad valstybė sumokėjusi šešiasdešimt rublių. Kun. B. Laurinavičius man pasisakė, kad šitam vargšui įkliuvėliui jis buvo dosnesnis už saugumiečius: per kelis kartus jam buvo davęs aštuoniasdešimt rublių...

Kun. B. Laurinavičius buvo sekamas, bet jis nepabūgo nei seklių, nei provokatorių. Jis jautė, kad su juo, kaip su aktyviu kovotoju už Dievą, tikinčiųjų ir visų žmonių teises, bus susidorota. Ne kartą man rodė, kur paslėpta dar neatlaikytų šv. Mišių sąrašas ir įvairioms įstaigoms bei atskiriems asmenims rašytų raštų nuorašai. Ta jo nuojauta išsipildė: piktos valios žmonės ažuolą nulaužė. Bet nesunaikino. Jis ir iš kapo mums kalba savo gyvenimo pavyzdžiu ir apaštalo Pauliaus žodžiais: „Mes persekiojami, bet neapleist; mes parblokti, bet nežuvę“ (2 Kor 4,9).

Kaltanėnai, 2002 m. balandžio 23 d.

Mons. Alfonsas Svarinskas

Neleidęs bolševikiniams vilkams įsibrauti į Kristaus avidę

Su garbingu kun. Broniumi Laurinavičiumi turėjau progos asmeniškai susipažinti antrą kartą grįžęs iš lagerio. Dirbau Miroslavo (Alytaus rajone) vikaru. Viena parapijietė paprašė padėti nuvažiuoti pas sūnų kareivį į Pastovius. Tai galėjo būti 1968 metais. Nuvažiavom vėlai, ir vakare grįžti į Vilnių nebuvo jokios mašinos. Bevaikščiodami pastebėjom greitąsias pagalbos mašiną iš Adučiškio. Atvažiavę į Adučiškį, taip pat neradom jokios susisiekimo priemonės vykti toliau. Teko ieškoti nakvynės. Nuėjom į kleboniją. Prižadinom, paaiškinom nesėk-

mę ir paprašėm nakvynės. Kun. Bronius Laurinavičius, visai mūsų nieko neklausinėjęs, apnakvindino. Kalbėjom ir apie bažnytinę politiką, ir apie okupantus. Rytą atlaikiau šv. Mišias ir po sočių pusryčių išvažiavom į Vilnių.

Kitą kartą susitikom Astravo miestely, valdomame baltgudžių sovietinės valdžios. Viena seselė vienuolė buvo areštuota kaime netoli Astravo už tai, kad atvažiuodavo iš Vilniaus ir vaikus pamokydavo tikėjimo, pasekdavo gražių lietuviškų pasakų, pamokydavo lietuviškų papročių. Jai grėsė metai kalėjimo. Tardytojai grasino, kad už šį „baisų nusikaltimą“ būsianti uždaryta Gardino kalėjime su prostitutėmis. Jos teismo dieną iš Vilniaus atvažiavo bent pora dešimčių jos rėmėjų. Iš Adučiškio atvyko ir kun. Bronius Laurinavičius. Teismo kieme negalėjom po vieną vaikščirot (net ir į tualetą). Milicija bandė mus gaudyti ir areštuoti, tačiau visų nedrįso kliudyti. Kun. Bronius gerai mokėjo gudiškai ir bandė pareigūnams aiškinti, kad ši seselė nepadarė jokio nusikaltimo. Į klausimą: „Ko jūs visi atvažiavote iš Lietuvos?“, kunigas atsakė, kad čia yra Lietuva, ir labai žinoma Lietuvos istorinė vietovė. Seselę vietoj kalėjimo nubaudė tik 50 rublių pinigine bauda. Po teismo visi drauge laimingi grįžom į Vilnių.

Kartą kunigai Sigitas Tamkevičius, Juozas Zdebskis, Bronius Laurinavičius ir aš dalyvavome susitikime su Čikagos žurnalistais. Įdomu, kad KGB nepastebėjo užsienio žurnalistų,ėjusių į susitikimą ties kino teatru „Taika“.

Skaičiau ne vieną velionio skundą, adresuotą SSKP generaliniam sekretoriui Leonidui Brežnevui ar kitiems sovietiniams pareigūnams. Kun. Bronius reaguodavo į kiekvieną okupantų ir ateistų antpuolį, į Bažnyčios ir tikinčiųjų persekiojimo atvejį.

1981 m. lapkričio 25 d. važiauvau iš Žemaitijos į Viduklę. Prieš tai naktį buvo baisi audra: vėjas išlaužė telefonų stulpus ir sniegas paglemžė seselės iš Šilutės, kuri naktį pėsčia ėjo pas ligonę, gyvybę. Kelias dienas neveikė telefonai. Per vėlai sužinojęs, negalėjau nuvykti į kun. Broniaus Laurinavičiaus laido tuves. Buvo gaila, kad nedalyvavau. Bet į mirties 30-osios dienos minėjimą nuvažiauvau laiku. Pirmiausia pamaldos buvo

Adutiškyje, o paskui važiavome į Švenčionėlius, į velionio rūpesčiu pastatytą bažnyčią. Adutišky sakiau pagrindinį pamokslą. Tuo laiku sklido įvairios kalbos apie kunigo tragišką mirtį. Tuomet per pamokslą tvirtai pareiškiau: „Mes laikome kun. Bronių Laurinavičių kankiniu“. Visos diskusijos apie žūtį nutilo, ir teiginys, kad velionis yra kankinys, greitai prigijo.

Keletą metų dalyvavau minėjimuose kun. Broniaus Laurinavičiaus žuvimo vietoje Vilniuje.

Galiu drąsiai tvirtinti, kad velionis buvo kunigas pagal Dievo mintį. Jis neleido bolševikiniams vilkams išibrauti į Kristaus avidę. Mums ir kitoms kartoms liko gražus kunigo kovotojo, nuoširdžiai mylinčio Dievą ir Tėvynę, pavyzdys. Dėkingas visiems, kurie velionį prisimena, ir V. Spenglai, kuris šia knyga įamžino kun. Broniaus Laurinavičiaus atminimą.

Vilnius, 2002 m. gegužės 6 d.

Angelė Ragaišienė

Tautos žiedas

1979 m. atvažiavau į Ceikinius (Ignalinos rajonas) ne tik aplankyti sergančio kunigo Karolio Garucko (dabar jau miręs), bet ir bėdos vejama: 1979 m. sausio 9 d. areštavo mano vyrą Romualdą Ragaišį. Prisimenu, nuvežiau tada kunigui Garuckui baltų gvazdikų, nes tikėjau rasti jį ligoninėje, tačiau jis buvo namuose. Bemerkdama gėles į vazą beveik šimtametė senutė nulaužė vieną gvazdiko žiedą. Širdį nudiegė negera nuojauta: su vienu žiedu mums greitai reikės atsisveikinti. Mačiau, kaip ir senutės veidu nuriedėjo ašara.

Aš kunigui atvežiau Helsinkio komiteto raštą su reikiamais parašais dėl neteisėto Ragaišio arešto. Kunigas Garuckas atidžiai klausėsi mano pasakojimo apie kratą, areštą, paskui apgailestaudamas pasakė, kad jis jau greitai iškelsiausias.

Vėliau su kažkokiu palengvėjimu, vidiniu pasitenkinimu pasakė, kad vietoj savęs į Helsinkio grupę yra pasiūlęs nė kiek ne mažiau mylintį Tėvynę energingą savo draugą kunigą Bronių

Laurinavičių. Tą kartą atvykusi pas kunigą Garucką ir susipažinau su Broniumi Laurinavičiumi.

Po vyro teismo jau naujas Helsinkio grupės narys kunigas Laurinavičius pasikvietė mane į Adutiškį, kur tuo metu klebonavo. Kai atvykau, parodė išgražintą bažnyčią, papasakojo, kaip kariauja su vietine valdžia. Sufabrikuotų teismų, žmonių persekiojimo faktai jo rūpesčiu pasiekdavo ne tik „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką“, bet ir Vakarų informacijos centrus.

Kunigas Laurinavičius aplankydavo mane Vilniuje, remdavo moraliai ir materialiai. Pabendravusi su kunigu, dariausi stipresnė; net neapykanta skriaudėjams sumažėdavo. Tačiau aš nesimelsdavau, kad Dievas suteiktų jiems blaivaus proto, kaip Nijolė Sadūnaitė ir kiti, nes gal esu bloga katalikė; aš jų nekenčiau. Ne be reikalo jie mane *Dilgėle* vadino (H. Vaigauskas knygoje „Lietuvos nacionalistų kenkėjiška veikla ir kova su ja“).

Dažniausiai su kunigu Laurinavičiumi susitikdavome teismų koridoriuose, kai būdavo teisiami tėvynę mylintys ir su okupacija nesusitaikę jos dukterys ir sūnūs. Prisimenu paskutinių susitikimą, nors tada ir nežinojau, kad gyvo kunigo daugiau nebematysiu. Buvo likę kelios valandos iki jo mirties. Susitikime Gedimino prospekte, „Dailės“ parduotuvėje. Kunigas Laurinavičius paklausė, kaip sekasi Romualdai Tomske eiti gulago keliais. Pasakojo, kad buvo iškviestas į saugumą „smegenų plovimui“: ten jį stengėsi įbauginti ir atitraukti nuo veiklos Helsinkio grupėje.

- Viešpatie, kiek jų daug mane sekioja! Bet tegul žino, kad aš jų nebijau, - sakė jis. - Tikiu savo darbo teisingumu. Ir mirties nebijau, net testamentą jau esu parašęs...

Kitą dieną sužinojau, kad nuskintas dar vienas tautos Žiedas.

Taip buvo pasielgta su tauriu kunigu Broniumi Laurinavičiumi, kuris aukojosi Tėvynei ir pavergtiems jos vaikams.

Vilnius

Laisvės kalinių rėmėjas

Kai 1979 m. suėmė mano vyrą Antaną, žmonės tarsi pagūgo su manim bendrauti. Ateidavo tik keli ištikimi draugai. Neatsimenu, kas iš mūsų draugų 1980 m. ankstyvą pavasarį pranešė, kad kunigas Bronius Laurinavičius kviečia mane į Adutiškį. Sekmadienio rytą aš ten traukiniu ir nuvykau. Netoli bažnyčios stovėjo iš akmenų mūrytas namelis. Tai klebonija ir kunigo butas. Mane pasitiko senutė. Netrukus atėjo ir kunigas. Katalikiškai pasisveikinęs pagyrė: „Nemaniau, kad jūs tokia jauna“. Atsakiau: „Aš tik atrodau jauna“. „Šalta čia, todėl nesivilkit palto, sėskitės prie stalo“. Virtuvės kampe prie lango, ant didelio stalo buvo padėta sumuštinų ir sausainių.

- Kadangi esate sušalusi ir pavargusi, prašom: čia kakava, kava, o čia karštas vanduo, - pasakė, statydamas termosą ant stalo. - Vaišinkitės, o aš su parapijiečiais baigsiu tvarkyti reikalus. Po to mes pasišnekėsime.

Mane sujaudino jo dėmesingumas ir gerumas. Netrukus senutė pakvietė nueiti pas jį. Laiptai vedė į nedidelį priimamąjį antrame aukšte. Laiptinėje ant sienos, ant lietuviško lininio rankšluosčio, kabėjo Kristaus bareljefas. Visur jautėsi lietuviška dvasia. Buvo švaru ir tvarkinga. Kunigas paklausė, kaip sekasi Antanui kalėjime, kaip aš gyvenu, ką veikiu, ką veikia vaikai, marti, kokio amžiaus anūkai, kokios gyvenimo sąlygos... Išklausęs pasakė, kad nori man padėti. „Nebadaukit pati ir padėkite Antanui“, jis ištiesė man voką su pinigais, sakydamas:

- Težino tik Viešpats, jūs ir aš. Daugiau niekas. Aš noriu žmonėms padėti, tačiau būna, kad žmogus pasigyręs pridaro nemalonumų. Vienai šeimai, kurioje yra aštuoni maži vaikai, alkani ir sušalę, nes tėvas - alkoholikas, o namelio stogas kiauras, daviau 1500 rublių stogui pataisyti. Prašiau, kad niekam nesigirtų. Tačiau neiškentė - pasigyrė. Išgirdę tai, parapijos bendruomenės komitetas, valdžios žmonės ir kiti iš pavydo tokį triukšmą sukėlė, kad turėjau jiems aiškinti ne tik kunigo,

bet ir kiekvieno doro žmogaus pareigą padėti artimam, ypač bėdoje.

Padėkojau jam ir atsisveikinusi išėjau. Dar užbėgau į bažnyčią padėkoti Dievui. Ar ne Dievo stebuklas, kad staiga tokią sunkią valandą sulaukiau netikėtos paramos. Pabjurusiu keliu pasukau miesto link. Pakeliui sutikau vaikus. Išgirdau, kaip juos sveikina: „Labas, Joniuk, kaip gyveni, kaip sekasi?" Atsigręžusi pamačiau kunigą Bronių Laurinavičių. Jis, sustabdęs dviratį, kalbėjosi su vaikais.

Antrą kartą kunigą Bronių pamačiau 1980 m. rugsėjo mėn. Vilniaus Aukščiausiąjame teisme liudytojų kambaryje kitoje didelio stalo pusėje. Vyko A. Terlecko ir J. Sasnausko teismas. Liudytojus saugojo kareivis ir draudė kalbėtis, bet mes vis vien persimesdavome vienu kitu sakiniu. Kunigas Laurinavičius, nutaikęs progą, norėjo perduoti man voką, tačiau aš papurčiau galvą. Mane apklausė pirmą, kunigą Laurinavičių - vėliau. Jis atsakinėdamas gynė Antaną bei Juliją. Tą voką su pinigais po kelių dienų man atvežė Angelė Ragaišienė. Pamačiusi, kaip aš susijaudinau, pasakė: „Taip, jis labai geras". 1981 m. vasarą mane aplankė kunigas Kazimieras Vasiliauskas ir perdavė dar vieną voką su pinigais nuo kunigo Laurinavičiaus. Pats kunigas Bronius aplankė mane namuose tų pačių metų rudenį. Labai apsidžiaugiau jį pamačiusi. „Važiavau pro šalį, todėl pagalvojau - aplankysiu", - tarė. Nežinau, kodėl pasakiau: „Jūs geriau atrodote". Jis pasakojo gavęs patostogauti, todėl truputį pailsėjęs. Tačiau vis vien atrodė susirūpinęs, nes „Tiesoje" buvo apšmeižtas. Jis parašė protestą. Atvyko aiškintis, turėjo kažkokių nemalonumų dėl paso. Aš dar paklausiau, ar jis turi kur apsistoti. Atsakė turįs giminių.

- Žinau, kad jums žiemai reikia malkų, bulvių, todėl ir užsukau, - vėl ištiesė voką. Arbatos atsigerti atsisakė - skubėjo.

- Būkite atsargus, - pasakiau, nes pajutau nerimą. Nuojauta pasitvirtino. Po dienos ar dviejų paskambino, jei neklystu, Nijolė Sadūnaitė ir pasakė, kad tragiškai žuvo kunigas Bronius Laurinavičius. Kitą dieną nuvažiavau į tą vietą, kur jis žuvo: šaligatvio kraštas buvo nuklotas gėlėmis, gatvėje parbarstyta smėlio... šalia stovinti moteris pasakė:

- Čia kada nors turėtų būti pastatyta bažnyčia.

Niekaip negalėjau patikėti, kad kunigo nebėra. Negalėjau patikėti ir tuo, kad tai nelaimingas atsitikimas. Galbūt jį sekė ir pastūmė po automobiliu? Matyt, atvažiuodamas į Vilnių nujautė, kad gali nebegrįžti, bet ir turėdamas bėdų jis rūpinosi kitais, stengėsi padėti. Gyvenime esu sutikusi daug gerų žmonių, daug kam esu dėkinga, daug kam skolinga. Bet kunigą Bronių Laurinavičių, nors nuo jo mirties praėjo beveik 17 metų, prisimenu kiekvienos dienos maldose.

Vilnius, 1998 m. lapkričio 3 d.

Janina Petrovskaja

Niekad nepamiršiu to nepažįstamo kunigo

Aš kunigo Broniaus Laurinavičiaus visai nepažinojau, tik patyriau jo dosnumą ir nuoširdumą per jo giminaitę.

Buvo taip. Aš sunkiai susirgau, gulėjau ligoninėje, man darė galvos operaciją. Tuo metu merdėjo (vėliau mirė) mano 14 metų sūnus. Jis buvo invalidas, o namie dar buvo likę trys maži vaikai. Po operacijos manęs dar nesodino, nes labai blogai jaučiausi, bet labai norėjau paskutinį kartą pamatyti mirusį sūnų ir su juo atsisveikinti. Gydytojai man davė daug vaistų ir su greitosios pagalbos mašina atvežė namo. Gydytoja ir medicinos sesuo palydėjo, ant neštuvų kambaryje palaikė kelias minutes ir vėl išvežė. Rytojaus dieną manęs atėjo aplankyti kunigo Broniaus Laurinavičiaus dukterėčia Jadvyga, su kuria mes gyvenome viename name. Ji padavė man voką ir pasakė: „Čia tau nuo nepažįstamo kunigo“. Ten buvo 100 rb - tais laikais dideli pinigai. Kaimynė pasakojo, jog atvažiavęs į Vilnių kunigas užbėgęs pas ją, o ji papasakojusi, kokia nelaimė ištiko kaimynę. Tada kunigas išėmė iš kišenės voką ir paprašė: „Nueik į ligoninę ir nunešk pinigus - bus vaistams“.

Taigi aš niekad nepamiršiu to nepažįstamo kunigo gerumo: tokią sunkią valandą jis man padėjo. Esu jam labai dėkinga.

Vilnius, 1997 m. gegužės 16 d.

Ištikimybės ir aukos asmenybė

Prisimenant kunigą Bronių Laurinavičių, iš atminties neišdyla paskutinis susitikimas. Grupė kunigų retkarčiais susieidavome pasidalyti mintimis apie Bažnyčios ir tautos padėtį, siaučiant bolševikinei okupacijai, viešpataujant buldozeriniam ateizmui. Atrodo, dieną prieš šio kunigo nužudymą (tuo niekas neabejoja) buvome susitikę Vilniuje. Ir dabar tarsi matau jį - gerą, nuoširdų, susikaupusį, mažai kalbantį. Jis minėjo pametęs pasą. Kažkas skambinęs iš Kauno, jog rastas jo pasas, tik neskė, pas ką yra tas jo dokumentas. Po pietų kunigas Laurinavičius išvyko į Kauną. Kitos dienos vėl vakarą į Valकिनinkų parapiją, kur tada dirbau, tėvas Donatas Valiukonis telefonu pranešė, kad Vilniuje, netoli Žalgirio ir Kalvarijų gatvių sankryžos, po mašinos ratais žuvo kunigas Laurinavičius.

Sužinojome sunkvežimio vairuotojo, po kurio mašinos ratais įvyko tragedija, adresą. Su velionio brolio dukterimi Jadvyga Pranskienė nuvykome pas jį į namus. Jis mums pasakojo:

- Pervaziavęs sankryžą Žalgirio gatve, staiga pamačiau prieš pat sunkvežimį žmogų. Stabdyti sunkvežimio nespėjau: tik žmogui atsitrenkus paspaudžiau stabdžius. Sustojus staiga prie manęs pribėgo du jauni vyriškiai, iš vienos ir kitos kabinos pusių, atidarė duris ir rusiškai sušuko: „Ką tu padarei!“ Vienas iš jų greitai pasišalino, o kitas kurį laiką netoliese vaikštinėjo. Žmogus buvo pastumtas po sunkvežimiu: kitaip jis taip staigiai negalėjo patekti po ratais. - Taip apie įvykį pasakojo vairuotojas.

Tuo metu sklido kalbos, kad kai kurie žmonės matė, kaip kunigą sekiojo du jauni vyrai, jį lydėjo įlipant į troleibusą. Netoli žūties vietos yra mačiusių, kaip du vyriškiai laikė kunigą už parankių, jį vedžiojo ir stumdė.

Viojeje, kur žuvo kunigas Laurinavičius, kurį laiką vaikštinėjo moteris ir visiems ten sustojusiems praeiviams pasakojo, esą jis pats patekęs po ratais. Tai buvo KGB siūsta moteris klaidinti žmonėms. Ji sakėsi gyvenanti čia pat.

KGB auka. Bronius Laurinavičius visą laiką buvo KGB sekamas. Pats yra man pasakojęs, jog kai kurie žmonės jam prisipažino esą užverbuoti jį sekti: jie privalėjo nuolat KGB informuoti, kada jis išvyksta ir grįžta, kokie ir kada pas jį lankosi žmonės.

Kunigaudamas Adutiškio parapijoje, jis priklausė Helsinkio grupei. Daug rašė, gindamas tikinčiųjų teises ne tik Lietuvoje, bet ir Baltarusijoje. Daug prisidėjo prie Pelesos bažnyčios atgavimo. 72 puslapių raštą yra parašęs L. Brežnevui į Maskvą. Visi jo rašiniai verti specialios studijos. Jie sudarytų didelį tomą.

Saugumas nekeitė principingo ir nepalenkiamo kunigo. Neįveikiamas buvo jo, dvasininko, ryžtas rūpintis Švenčionėlių bažnyčios statyba. Daugiau kaip 50 kartų raštu kreipėsi į įvairias valdžios įstaigas, kad leistų statyti. Kiek reikėjo išminties ir energijos žmonėms suburti, delegacijoms į Vilnių ir Maskvą paruošti! Ir jis laimėjo: Švenčionėlių bažnyčia puošia visą apylinkę! Žmonės ištikinė, jog tik kunigas Bronius Laurinavičius tą galėjo atlikti.

Iš neapykantos KGB nori jį sunaikinti ir pastumia po sunkvežimio ratais.

Visą savo aukojimąsi Bažnyčios ir Tėvynės labui, savo kilnų, maldingą gyvenimą Dievo garbei ir žmonių dorai vainikuoja kankinio mirtimi. Ne tik savo krauju aplaistė taip jo numylėtą Lietuvos žemę, bet ją ir pašventino. Kunigas Laurinavičius - auka už Bažnyčios ir Lietuvos laisvę. Jis liko ir bus gyvas, kol bus gyva Lietuva. Jis atsistojo greta visų garbingiausių mūsų tautos didvyrių ir kankinių.

Savitvardos ir maldos kunigas. Jis buvo asketas. Pats nepaprastai kukliai, asketiškai maitinosi. Vilkėjo paprastais, bet tvarkingais drabužiais. Nepaprastai reiklus sau. Kiek daug išgyveno nemigo naktų: rašė ir spausdino įvairius raštus. Tremtinį vyskupą Julijoną Steponavičių Žagarėje aplankydavo per vieną naktį. Žmonės matydavo dviračiu vežiojantį bažnyčios statybai cementą. Visur suspėdavo, visur buvo tikras šeimininkas.

Niekada neapleisdavo maldos. Kiek susikaupimo ir rūpesčių kupinų valandų praleista prie tabernakulio bažnyčioje!

Taurių principų kunigas. Savo nuomonę drąsiai ir atvirai išsakydavo raštu ne tik okupacinei, bet ir bažnytinei valdžiai. Griežtai peikdavo pataikūnus ir kolaborantus. O tokių buvo. Man pasakojo, kaip jauni kunigai okupacijos laikais Vilniaus arkivyskupijos kurijoje viešai piktinosi, kad dekanate pas kunigą Joną Lauriūną yra „LKB Kronikos“ redakcija. Spėjo laiku šį dvasininką įspėti. Netrukus KGB pas jį ir kitus padarė kratas.

Kunigas Laurinavičius kalbėdavo ir darydavo tai, kas reikalinga Bažnyčiai ir tautai. Visą okupacijos metą pas jį prie altoriaus ir procesijoje dalyvaudavo vaikai ir jaunimas. Jis nepakluso tą draudusių bedievių spaudimui. Labai išgyveno, kai, prievarta perkeltas iš Švenčionėlių į Adutiškį, sužinojo, jog jį pakeitęs kunigas tuoj pat įvykdęs bedievių reikalavimą - pašalino vaikus ir jaunimą nuo altoriaus ir iš procesijos.

Pagal tradiciją kunigas, pastatęs bažnyčią, joje lieka iki mirties. Valdžia arkivyskupijos valdytojo Č. Krivaičio rankomis kunigą išvarė iš Švenčionėlių parapijos. Perkeltas į Adutiškį jis ten nenuleido rankų: atliko kapitalinį bažnyčios remontą. Tačiau širdis liko Švenčionėlių parapijoje. Savo testamente rašė: „Norėčiau ilsėtis Švenčionėliuose, bet, jei atsiras sunkumų, priglauskite ten, kur Jums patogiau“ (1981-06-04). Teisėtas velionio noras pagaliau įvykdytas: jo palaikai iš Adutiškio perkelti į Švenčionėlių bažnyčios šventorių.

Darbštumo ir sąžiningumo įsikūnijimas. Kad ir kur būtų dirbęs, jis visur (Kalesninkuose, Švenčionėliuose, Adutiškyje) tvarkė, remontavo bažnyčios pastatus. Viską darydavo labai sąžiningai, tvarkingai, sumaniai, iš visos širdies.

Stebėtinas kunigo sąžiningumas: iki cento, iki smulkmenų vedė sąskaitas. Vartydamas jo raštus, radau sąsiuvinį, kuriame detalai surašyta, kiek per dieną išleista maistui, darbams. Jo paties rankomis išspausdinta Švenčionėlių bažnyčios statybos istorija. Kiek reikėjo ryžto ir darbo! Tai darbo bitelė.

Blaivybės apaštalas. Visą gyvenimą buvo blaivininkas. Labai uoliai ir sėkmingai kovojo su girtavimu visose parapijose. Ne kartą jam buvo grasinama net kai kurių girtuoklių

susidorojimu. Rankų nenuleido. Teko girdėti tokį pasakojimą: Švenčionėlių bažnyčiai reikėjo daug statybinių medžiagų. Atvežė visą vagoną plytų. Reikia skubiai iškrauti. Darbininkai juokaudami sako:

- Jei išgersite taurelę, greit iškrausime. - Jis sutiko. Tačiau jam buvo labai sunku. Tai pastebėję darbininkai įsitikino, jog kunigas - tikras blaivininkas. Plytos kaipmat buvo iškrautos.

Jaunatviškas, rūpestingas, kupinas energijos. Kunigą labai puošė dvasios jaunatviškumas. Viską, kas gražu, reikalinga gyvajai Bažnyčiai ar tautai, jis stengdavosi padaryti. Pamatė gražią procesiją, meniškas uniformas, tuoj pat savo bažnyčioje įgyvendindavo: kad tik būtų patrauklu, tarnautų Dievo garbei ir sielų išganymui. Stebėdavausi tomis savybėmis - novatoriškumu, kūrybingumu.

Labai gera buvo su juo bendrauti: paprastas, nuoširdus, atviras, bet kartu mąstantis, nuolat gyvenantis Bažnyčios ir tautos rūpesčiais, visuomet turįs naujų idėjų ir darbų planų. Labai sielodavosi dėl bedievių siautėjimo, Bažnyčios ir tautos naikinimo. Drąsiai stovėjo pirmose kovotojų dėl tiesos gretose. Rėmė kalinius, vargstančius, „Lietuvos katalikų Bažnyčios Kronikos“ leidybą. Visur jis buvo, kur tik reikėjo pagalbos.

Apie ateizmo likimą savo testamente rašė: „Esu tikras, kad Lietuvos visuomenė atsisakys ateizmo, kuris veda žmoniją prie visuotinio kracho“.

Prie Švenčionėlių bažnyčios pastatė kunigams gyventi namą. Bedieviai jį atėmė. Daug vargo, stengdamasis jį atgauti. Deja, nepavyko. Savo testamente parašė: „Namas, kurį pastaciau prie Švenčionėlių bažnyčios, priklauso Švenčionėlių parapijai. Esu tikras, kad ateis laikas, ir namas bus denacionalizuotas“. Viskas išsipildė. Savo testamente rašė ir apie savo tėvelius bei kitus žmones.

Tokio žmogaus, besirūpinančio Bažnyčia ir tauta, tokio jaunatviško, energingo, pasiaukojančio šiandien nerandu Vilniaus arkivyskupijoje: per daug nūdienoje vergavimo griauinančiam modernizmui, kuris Bažnyčiai ir tautai neša pražūtį. Šimtmečiais kurtos krikščioniškos ir tautinės tradicijos turėtų

būti antras įstatymas. Šiuo principu vadovaudavosi kunigas Laurinavičius.

Gražiausiai savo dvasią atskleidžia testamentą žodžiais: „Norėjau nuoširdžiai garbinti Viešpatį Dievą, ginti Motiną Bažnyčią ir skriaudžiamuosius. Norėjau reikalingiems padėti - juos pamokyti, bet jei nesugebėjau, prašau gerąjį Dievą, kad Jis man atleistų, taip pat ir visų prašau man atleisti ir dovanoti, jei kam palikau skolingas ar kuomi neįtikau“.

Laidotuvių dieną, nuvykęs į Adutiškį, sužinojau, kad velionio valia esu su kun. K. Žemėnu paskirtas jo testamentą vykdytoju. Man tai buvo staigmena. Velionis man niekada nebuvo minėjęs apie tokį ketinimą. Nesusiorientavau, kokios testamentą vykdytojo teisės, nes niekad neteko juo būti.

Laidotuvių dieną kartu su manim atvyko ir vyskupas Julijonas Steponavičius. Dalyvavo velionio giminės. Velionio testamente buvo išreikštas noras būti palaidotam Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.

Kun. K. Žemėno paskatinti, kartu su juo ir giminėmis nuvykome pas Švenčionių rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoją V. Mačionį. Šisai paaiškino, kad dėl kun. B. Laurinavičiaus palaidojimo jau suderinta: jis bus laidojamas Adutiškyje. Kas derino, nesakė. Adutiškio bažnyčios šventoriuje duobė buvo iškasta iš vakaro.

Velionio testamentą pirmasis surado Švenčionių dekanas kun. A. Ulickas. Jis žinojo, kas yra velionio testamentą vykdytojai, deja, mūsų, testamentą vykdytojų, apie tai neinformavo. Kaip minėjau, tą mes sužinojome tik atvykę į Adutiškį laidotuvių dieną. Nebuvo kada pasitarti.

Teisus buvo kun. K. Žemėnas, iškėlęs mintį - nekreipti jokio dėmesio į kažkieno su Švenčionėlių rajono valdžia suderintą laidojimo vietą ir velionį palaidoti pagal jo paskutinę valią Švenčionėliuose. Jei valdžia trukdytų palaidoti šventoriuje, tada laidoti bažnyčios navoje. Tačiau spaudžiant Adutiškio parapijos parapijiečiams ir iš vakaro esant iškastai duobei šventoriuje, giminės ir vyskupas J. Steponavičius nutarė palaidoti Adutiškio bažnyčios šventoriuje. Mums, velionio testamentą vykdytojams, beliko sutikti su tokiu sprendimu.

Šiandien aišku, kad buvo galima nepaisyti valdžios spaudimo ir išpildyti paskutinę velionio valią (tos nuomonės buvo kun. K. Žemėnas) - palaidoti Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.

Tokį prisimenu kunigą Bronių Laurinavičių - kilnios ištikimybės ir didžios aukos asmenybę, brangų ir artimą ne tik man, bet ir visai Bažnyčiai bei tautai. Netekę jo, kaip ir kitų patriotų Vilniaus arkivyskupijoje (kun. J. Lauriūno, kun. K. Garucko, kun. K. Pukėno, arkivysk. J. Steponavičiaus ir kitų), jaučiame didžiulį nuostolį ir iškilių Dievo tarnų stygių.

Tikime: Dievas yra jiems didysis Atlygis, o jie iš dangaus lydi mus, Bažnyčią ir Tėvynę savo galingu užtarimu pas Dievą.

Kaunas, 1998 m. liepos 8 d.

Tragedija

Regina Girdauskienė

Kraupi ir paslaptinga žūtis

Buvo 1981 m. lapkričio 24-osios vakaras. Namuose visai ramu. Tik staiga suskambėjo telefonas. Pakėlusi ragelį, išgirdau, kad skambina Paberžės klebonas Donatas Valiukonis. Paklausė, ar esame kunigo Broniaus Laurinavičiaus giminaičiai. Iš balso jutome, jog klebonas jaudinasi. Jis pasakė, kad jam telefonu viena moteris pranešusi, jog kažkas atsitikę kunigui Broniui Laurinavičiui - mano dėdei: jis, atrodo, ejęs Vilniuje per gatvės perėją. Bet kas atsitiko, klebonas nežinąs; liepė patiems pasiteirauti. Mes žinojome, kad dėdė dienos metu buvo užėjęs pas mano mamą, savo seserį Juliją. Sakėsi, važiuojąs į Kauną atsiimti savo paso (pamesto ar ištraukto, pavogto). Grįžęs iš Kauno ketino pas mus nakvoti. Mama, kaip visuomet, labai jo laukė. Ir štai netikėtas kunigo Valiukonio skambutis. Susitarėme, kad po keliolikos minučių jis vėl mums paskambins. Aš, sutrikusi, išsigandusi, dar nieko nenorėjau sakyti mamai. Bet kaipgi nusišėpsi. Paskambinau į pirmąją tarybinę ligoninę ir paklausiau, ar neatvežtas pas juos kunigas Bronius Laurinavičius. Atsakė, kad ne. Tuomet teiravausi autoinspekcijoje. Ten sužinojau, kad 20 val. 20 min. Žalgirio gatvėje įvyko autoavarija. Klausiu: „Kokios pasekmės?" Atsakymas: „Skaudžios, Bronius Laurinavičius žuvo vietoje". Klausiu: „Kur jis dabar?" Atsakymas: „Lavoninėje". Paskambinus į lavoninę, atsiliepė vyriškas balsas: „Aš, panelyte, nieko nežinau, čia yra reikalas su pinigais". Ir pokalbis nutrūksta. Aišku viena - dėdė žuvęs. Mama viską suprato. Baisu prisiminti tą momentą! Žiūriu - mamai reikia greitos gydytojo pagalbos. Paskambinau savo pusseserėms Jadzytei ir Birutei. Skambinu kunigui Valiukoniui - visą laiką užimta. Galvoju - po Lietuvą skleidžiama baisi žinia, todėl ir užimti telefonai. Po kiek laiko

paskambino pats kunigas Valiukonis ir pranešė, kad jo telefonas buvo sugedęs. Atskubėjo pas mus pusseserės Jadzytė ir Birutė, atvažiavo greitoji. Kilo panika, bet stengėmės tvardyti. Dar norėjau paskambinti į Adutiškį giminėms, draugams. Bet štai - išsijungė ir mūsų telefonas. Sutapimas? Galiu drąsiai pasakyti - ne! Tai buvo padaryta specialiai, nes anksčiau niekada to nebūdavo. Numatėme rytdienos planus: anksti ryte aš, Jadzytė ir mano vyras išvažiuosime į Adutiškį, o Birutė liks tvarkyti kitų laidojimo reikalų Vilniuje. Lapkričio 25 d. 6 val., prieš važiuodami į Adutiškį, užsukome į Žalgirio gatvę, prie buvusio „Tėvynės“ kino teatro. Išlipę iš mašinos, dairomės, ieškome eismo įvykio žymių. Nieko nepastebime. Tik iš kažkur staiga atsiranda neaukšta rusiškai kalbanti moteris ir ima taukšti, kad „senis pats palindo po mašinos ratais“. Mes paaiškinom, kad tai buvo Adutiškio klebonas. Ji pasakė, kad yra šlavėja, gyvena šalia kino teatro, dešinėje pusėje esančiame name. Viską mačiusi, galinti paliudyti. Nuo moteriškos sklido alkoholio kvapas: ji mums atrodė nepatikima.

Atėjome į žuvimo vietą, kurioje buvo smėliu užpiltas kraujas. Ten radome išplėstą su medžiaga palto sagą. Žuvimo vietoje padėjome gėlių ir išvažiavome į Adutiškį. Sustojome Švenčionyse pas dekaną A. Ulicką, pranešėme kraupią žinią. Pusvalandį trukęs varpų skambėjimas sukrėtė adutiškiečius. Greitai pasklido žinia po visą parapiją. Paskambinome į Daugėliškių kunigui K. Žemėnui. Šeimininkė Veronika Turla padėjo suruošti šarvojimo rūbus ir išvažiavome atgal į Vilnių. Sprendžiant laidojimo klausimus, žmonės mus labai užjautė ir padėjo. Vienos Antakalnio parduotuvės vedėja, pažinojusi kunigą Bronių Laurinavičių, pasakė: „Netekome labai gero klebono, žmonių užtarėjo“.

Sunkus graudus atsiveikinimas. Susirinkę giminės ir artimieji, pasiėmę iš lavoninės (buvusios Kauno gatvėje) kunigo Laurinavičiaus palaikus, išvažiavome iš Vilniaus. Dėl didelio susijaudinimo užmiršome sustoti Nemenčinėje pas kunigą K. Pukėną, nors buvo sutarta. Meteorologinės sąlygos buvo blogos: sniegas, šlapdriba, slidus kelias. Švenčionyse paėmėme

dekaną A. Ulicką. Jis pakeliui mums perskaitė kunigo Broniaus Laurinavičiaus parašytą testamentą, kurį atrado dėdės darbo kambaryje ant rašomojo stalo. Mes, giminės, apie testamentą nežinojome. Testamentas buvo nepatvirtintas, nes buvo valdžiai nepalankaus turinio. Dekanas A. Ulickas, perskaitęs testamentą, negrąžino jo vykdytojams. Likus iki Adutiškio 2 km, per pūgą išvydome minią žmonių su vėliavomis. Palengva judanti ir giedanti minia priartėjo prie Adutiškio bažnyčios. Varpų skambesys pasitiko namo grįžtantį šeiminką. Įvyko šv. Mišios, kuriose dalyvavo daug parapijiečių.

Dekanas A. Ulickas privalėjo pasakyti kunigams K. Žemėnui ir A. Keinai, kad jie yra testamento vykdytojai, bet kažkodėl to nepadarė, nors ir buvo žadėjęs; tik laidotuvių rytą K. Žemėnas ir A. Keina sužinojo esą testamento vykdytojai.

Vykdamas velionio valią, jis turėjo būti palaidotas prie savo statytos Švenčionėlių bažnyčios. Puikiai suprantamas buvo adutiškiečių noras palaidoti prie savo bažnyčios. Savo ruožtu švenčionėliai kreipėsi leidimo į rajono vykdomąjį komitetą, tačiau jo negavo.

Atvykus tremtiniams vyskupams J. Steponavičiui, V. Sladkevičiui ir daugybei kunigų, buvo pradėtos iškilmingos gedulinės Mišios. Jose dalyvavo minėtieji vyskupai ir 12 kunigų. Mums buvo brangios paskutinės atsisveikinimo su dėde valandos, minutės, bet privalėjome palikti karstą ir vykti į Švenčionėlių vykdomąjį komitetą paskutinį kartą prašyti leidimo palaidoti velionį prie Švenčionėlių bažnyčios. Vykdomojo komiteto pirmininko nebuvo. Mus priėmė pirmininko pavaduotojas V. Mačionis. Visi įrodinėjome, kur turi ilsėtis dėdės palaikai, tačiau mūsų pastangos buvo bergždžios: atsakymai buvo tarsi pasityčiojimai. Mano pusseserei Birutei pasakė: „Jūs labai gerai gyvenat“. Ji atsakė: „Mes gerai ir dirbam“. Į mano žodžius: „Jūs privalot atsakyti į mūsų prašymą raštu“ - jis atsakė: „Gerai, mes atsakysime jums po savaitės“. Nusivylę V. Mačionio elgesiu, grįžome į Adutiškį. Kunigas A. Keina per pamokslą pranešė, kad negauta leidimo laidoti Švenčionėliuose. Taigi mūsų mylimas dėdė turėjo atgulti Adutiškio bažnyčios šventoriuje.

Po gedulinių pietų as kreipiausi į kunigą A. Ulicką, kad grąžintų dėdės testamentą. Tačiau jis jo neatidavė. Tik padedant vyskupui J. Steponavičiui, kunigo Broniaus sesuo Julija mums priklausantį testamentą vėliau atsiėmė.

Žuvimo aplinkybės. Jau po laidotuvių mes, velionio artimieji, pradėjome tirti žuvimo aplinkybes.

Dar lapkričio 25 d. pusseserė Birutė Laurinavičiūtė kreipėsi į milicijos valdybos, esančios Vilniuje, Mindaugo gatvėje, tardymo skyrių. Pasiteiravus apie įvykį tardytojo, kuris vedė dėdės bylą, buvo pasakyta: „Viską sužinosite po laidotuvių“. Po laidotuvių tas pats tardytojas pasakė, kad kunigo Laurinavičiaus byla, kaip neeilinė, perduota į Vidaus reikalų ministeriją. Šios ministerijos sekretoriatas informavo, kad bylą veda tardytojas Vaitiekūnas. Tuoju buvo iškviestas šis tardytojas. Jis nusivedė mus prie savo kabineto. Pakvietęs mane į vidų ir paklausinęs apie dėdę, - kada paskutinį kartą jį mačiau ir pan. - grąžino žuvusiojo sakvoją su kai kuriais daiktais. Palto neatidavė, - jis buvo atiduotas ekspertizei. Kiek vėliau buvo grąžintas ir paltas. Dar po kurio laiko tardytojas Vaitiekūnas paskambino man į darbą ir pasakė, kad turiu atsiimti pas dėdę rastus pinigus. Aš atsakiau, jog dar nėra pusės metų. Man atsakė: „Tai ką, jūs pinigų nenorite atsiimti? Nereikia laukti pusės metų“. Įdomu, kodėl? Tuos pinigus dėdė skyrė gal seminarijai, o gal politiniams kaliniams. Atsiimant pinigus milicijos valdyboje (Mindaugo gatvėje), į mus buvo žiūrima pašaipiai, niekinamai.

Vėliau mane vėl iškviėtė tardytojas Vaitiekūnas ir paprašė, kad parašyčiau civilinio ieškinio pareiškimą laidojimo išlaidoms padengti. Pareiškimo nutarėme nerašyti, nes buvo aišku, kad vairuotojas dėl avarijos nebus apkaltintas ir niekas laidojimo išlaidų nepadengs. Taip ir buvo. Po kiek laiko gavau atsakymą: „Dėl įkalčių stokos byla nutraukta. Prašome kreiptis į Lietuvos Aukščiausiąjį teismą“. Pasitarę su teisininkais ir kunigais, nusprendėme, jog kreiptis nėra prasmės: ir taip viskas aišku.

Mūsų vienintelis noras buvo pasimatyti su sunkvežimio vairuotoju G. Lazukinu, gyvenančiu Vilniaus rajone, Bukiškė-

se. Keletą kartų apsilankėme jo namuose, bet vis nerasdavome (tai dirba, tai pas gimines). Pagaliau aš, pusseserė Jadvyga Pranskienė ir kunigas A. Keina suradome jį darbe. Kalbėjomės kunigo A. Keinų mašinoje. Vairuotojas labai jaudinosi: jis sakė, kad gatvė buvusi neapšviesta ir nepastebėjęs, kaip po mašinos ratais atsidūrė žmogus.

Kunigo Laurinavičiaus brolio duktė Jadvyga Pranskienė 1992 m. dar kartą susitiko su vairuotoju G. Lazukinu. Kaip ir anksčiau, jis labai jaudinosi, net rankos drebėjo. Jis prisiminė savo apklausą Vidaus reikalų ministerijoje ir pasakytus tardytojo žodžius: „Kaip jis (kun. Laurinavičius) mums įkyrėjo su savo antitarybine propaganda“.

Dažni kvietimai į saugumo komitetą (tardymai trukdavo po 7 val.), šmeižikiški straipsniai spaudoje, kratos namuose liudija, kad kunigas Laurinavičius buvo KGB sekamas, ir galima spėti, kad su juo buvo susidorota.

Susikūrus Lietuvos Sąjūdžiui, palaikai perlaidoti. 1988 m. testamentą vykdytojų prašymu buvo leista velionio kunigo palaikus perkelti prie Švenčionėlių bažnyčios. Taip dėdės palaikai 1988 m. lapkričio 25 d. buvo perkelti į Švenčionėlių bažnyčios šventorių.

Prie kun. Broniaus Laurinavičiaus nuolat priekabiaudavo Adučių apylinkės pirmininkas A. Laurinavičius. Jis kleboną sekdamas, skundinėdavo rajono valdžiai (dėl vaikų dalyvavimo apeigose, pamokslų ir kt.). Tačiau perkeldamas palaikus niekieno nekviestas dalyvavo iškilmėse. Nepakluso pirmininkas net ir kun. K. Žemėno daugkartiniam prašymui, kad pašaliniai išeitų, o prie karsto liktų tik giminės.

Palaikų perkėlimas vyko iškilingai. Prie Švenčionėlių miestelio ribos laukė parapijiečių procesija su vėliavomis, gėlėmis, vainikais ir giesmėmis. Išsipildė velionio noras ilsėtis prie savosios bažnyčios. Nuolat žydinčios gėlės ant jo kapo liudija apie parapijiečių meilę.

Vilnius, 1995 m. lapkritis

Tragiška diena

1981 m. lapkričio 24 d. 21 val. mano pusseserė Regina Girdauskienė pranešė, kad po sunkvežimio ratais žuvo dėdė kunigas Bronius. Tuo negalėjau patikėti. Paskambinau telefonu 02 ir paklausiau, ar tikrai toks žmogus žuvęs. Iš pradžių man nieko neatsakė, tik paklausė: „O kas jis jums yra?“ Man kilo kažkoks įtarimas, ir aš vėl paprašiau atsakyti į klausimą. Išgirdau: „Taip“. Tą siaubingą vakarą visi skubėjome pas tetą Juliją (dėdės seserį). Ten radome greitąją pagalbą, kurios gydytoja jau buvo girdėjusi apie tą baisų įvykį ir pasakojo, kad labai sužalotas žuvusiojo veidas. Kaip mums buvo sunku: tiesiog nežinojome, ką daryti, į ką kreiptis. Netrukus nutrūko ir telefono ryšys: negalėjome paskambinti nei mes, nei mums. Pusiaunaktyje Regina Girdauskienė su vyru ir Jadvyga Pranskienė išvažiavo į Adutiškį. Ryte 8 val. paskambinau į telefono stotį dėl gedimo, ir tuoj pat telefonas buvo įjungtas.

Lapkričio 25 d. 10 val. nuėjome su sūnėnu Algirdu į kuriją. Ten vyko pasitarimas dėl dėdės laidotuvių. Pirmiausia kalbėjomės su valdytoju kunigu Algirdu Gutausku. Jis domėjosi, kur ir kada laidosime. Su teta Julija buvom nusprendę dėdę laidoti tėviškoje ne anksčiau kaip šeštadienį. Tačiau susirinkę kunigai (jų buvo apie 20, o gal ir daugiau) prašė, kad laidojimo vietą pakeistume. Teta Julija sutiko. Tiksliai laidojimo vieta kurijoje nebuvo nustatyta.

Kunigas Kazimieras Vasiliauskas pasiūlė vienam vakarui pašarvoti dėdę Aušros Vartų arba kurijos salėje, kad galėtų atsisveikinti daugelis jį pažinojusių vilniečių, tačiau tam nebuvo pritarta. O laidojimo diena buvo paskirta penktadienį. Valdytojas A. Gutauskas paaiškino, kad jei taip nori giminės, laidosime šeštadienį ar sekmadienį, bet tai bus neiškilminga: bus mažai kunigų, nes prasideda Adventas. Be to, reikia atsiimti žuvusiojo kūną iš lavoninės ir būtinai šiandien išvežti į Adutiškį.

Kurijoje davė lengvąją mašiną, 500 rublių pašalpą, kunigas Vasiliauskas padėjo mums su sūnėnu Algirdu tvarkyti do-

kumentus dėl velionio paėmimo iš lavoninės. Esu dėkinga kunigui Kazimierui Vasiliauskui už suteiktą mums pagalbą tokiomis sunkiomis dienomis.

Vilnius, 1995 m. lapkritis

Įgyvendinsime jo troškimus

(Adutiškiečių kalba, pasakyta 1988 m. lapkričio 25 d.
perlaidojant kunigo palaikus)

Brangūs kunigai ir visi susirinkusieji! Mes, adutiškiečiai, išlydime švento atminimo kilnaus kunigo palaikus į jo paties pasirinktą amžino poilsio vietą - Švenčionėlius.

Šiandien visos parapijos vardu nuoširdžiai dėkojame buvusiam ilgamečiui mūsų klebonui už tėvišką rūpinimąsi mūsų parapija, jaunimu ir vaikais, už atliktus remontus mūsų parapijos bažnyčioje, už kovą su girtavimu tais laikais, kai ši kova buvo ypač sunki.

Per kunigo Broniaus Laurinavičiaus buvimo mūsų parapijoje metus išgražėjo mūsų bažnyčia: pasipuošė naujais paveikslais, įrengtas šildymas, susikūrė vaikų choras. Klebonas mus mokė mylėti Dievą ir artimą, būti drąsius, nepasiduoti bedieviškai propagandai.

Pats gynė vaikus nuo bedieviškų užsipuldinėjimų. Padėdavo politiniams kaliniams, šelpė vargšus. Paskutiniaus gyvenimo metais, po kunigo Garucko mirties, įstojo į Helsinkio grupę, kuri stebėjo, kaip mūsų šalyje vykdomi pasirašyti susitarimai, kovojo dėl tautos ir Bažnyčios reikalų.

Gyva tikėjimo dvasia išliko parapijoje ir po jo mirties. Vaikai, papuošę švento atminimo klebono kapą, drąsiai viems matant giedodavo „Viešpaties angelą“.

Kunigas Bronius Laurinavičius vienintelis sovietmečiu sugebėjo pastatyti veikiančią bažnyčią Švenčionėliuose ir jos prieglobstyje pats išreiškė norą ilsėtis. Su skausmu širdyje atskiriame su taip brangaus klebono palaikais, bet kartu džiaugiamės, kad įvykdoma paskutinė jo valia.

Savo dvasia mes su buvusiu taip mylimu klebonu nesiskiriame. Jo žodžiai gyvena mūsų sielose. Mes pasižadame įgyvendinti jo troškimus, tęsti jo pradėtą kovą su bedievybe ir girtavimu.

Mes ir toliau melsimės už kunigo Broniaus vėlę ir tikimės, kad ir klebonas mus užtars pas Dievą, būdamas amžinybėje...

Kun. Algimantas Keina

Perlaidojimo iškilnių fragmentai

1988 m. lapkričio 25-26 d. pagaliau velionio valia įvykdyta. Man teko dalyvauti atvežant velionio palaikus į Švenčionėlius. Palaikų atvežimą į Švenčionėlius, pamaldas ir palaidojimą Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje teko filmuoti vaizdo kamera. Taip išliko autentiška medžiaga apie velionio palaikų perlaidojimą Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.

Velionio palaikai iš Adutiškio bažnyčios į Švenčionėlius buvo atvežti vėlę 1988 m. lapkričio 25 d. vakarą. Dalyvavo kunigai: Rokas Puzonas, Antanas Valatka, Marijonas Savickas, Kazimieras Žemėnas, Steponas Tunaitis ir keli kiti. Tą vakarą buvo aukojamos šv. Mišios. Šv. Mišias aukojo kunigai: R. Puzonas, K. Gailius ir K. Žemėnas. Pradedant šv. Mišias į tikinčiuosius kreipėsi kun. K. Žemėnas:

„Senutė mūsų Motina Bažnyčia jau baigia nueiti antrą tūkstantį metų. Jos kojos dulkėtos, veidas raukšlių išvogtas, bet iš jos akių spindi didis džiaugsmas, nes ji turi daug, labai daug gerų vaikų. Tai šventieji kankiniai, išpažinėjai, mergelės ir daugelis daugelis kitų. Šventasis Jonas savo Apreiškimo knygoje rašo, kad jų esanti „milžiniška minia, kurios niekas negalėjo suskaičiuoti, iš visų giminių, genčių, tautų ir kalbų“ (Apr 7,9).

Šiandien, susirinkę į Švenčionėlių parapijos šventovę, pagerbiame prieš septynerius metus žuvusį didį, mums be galo artimą ir brangų kunigą Bronių Laurinavičių. Juo džiaugiamės ir didžiuojamės ne tik mes, bet ir Motina Bažnyčia. Jis jos gerasis vaikas. Dėl jos ir savo krauju aplaistė žemę.

Mes džiaugiamės juo. O jis? Man regis, jis, būdamas pas Viešpatį, irgi džiaugiasi matydamas ir Adutiškio, ir Švenčionėlių parapijų tikinčiuosius, kuriuos jis taip mylėjo ir dėl kurių gyveno. Todėl ir jūs šiandien parodote išskirtinę meilę jam. Adutiškėnai su be galo dideliu skausmu apverkė, apraudojo ir atlydėjo į Švenčionėlius amžino poilsio savo garbingą kleboną, kuris jų bažnyčią išpuošė, o į jų sielas nuolat bėrė meilės ir gerumo sėklą. O jūs, švenčionėliškiai, galbūt su džiaugsmu širdyse sutikote savosios bažnyčios statytoją. Juk Švenčionėlių bažnyčia yra jo sumanumo, drąsos, rūpesčio ir darbo vaisius. Jis norėjo ir amžinai ilsėtis šalia jos. Savo testamente rašė: „Norėčiau ilsėtis Švenčionėliuose“.

Šį vakarą meldamiesi už kun. B. Laurinavičių, nepamirškime, kad mūsų brangiajai Tėvynei ir Motinai Bažnyčiai reikia uolių, Kristaus meile liepsnojančių kunigų, kurie savo gražiu pavyzdžiu šviestų kitiems ir kilnia siela mylėtų Dievą ir Tėvynę. Sujunkime šias dvi intencijas: prašykime Dievą gailestingumo žuvusiam kunigui ir kad Dievas atsiųstų mūsų Tėvynei gerų, šventų, pasiaukojusių kunigų.

Dabar susikaupkime, kiekvienas nuoširdžiai pažvelkime į savo sielą ir atsiprašykime Viešpatį už visas savo kaltes, kad vertai ir nuopelningai dalyvautume šv. Mišių aukoje“.

Šv. Mišių pamokslą pasakė kun. R. Puzonas. Jis kalbėjo: „Mieli švenčionėliečiai, adutiškiečiai ir iš kitų parapijų atvykę žmonės, mieli kunigai! Šita gedulinga procesija turėjo įvykti lygiai prieš septynerius metus: 1981 m. lapkričio mėn. Bet kodėl taip įvyko, kad jisai tik šiandien pasiekė Švenčionėlių bažnyčią, kur jisai taip ilgai keliavo? Kodėl tada pagal jo valią nebuvo įvykdytas jo testamentas? Šiame pamoksle mes ir pasvarstysime, kodėl šito beginklio kunigo išsigando valdžia ir tais metais neleido, kad jisai būtų palaidotas Švenčionėliuose. Kankinys Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinyš, nukankintas Vladimiro kalėjime, 1950 m. pradžioje šitaip rašė: „Neliūdėkime: nukankintieji kovoja drauge su mumis. Jie stiprina mūsų gretas. Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą“. Štai ir šitas kunigas - B. Laurinavičius nenusilenkė prieš netiesą.

Šiandien susirinkome nulenkti galvas šiam drąšiam, kilniam kunigui..."

Pamokslininkas pabrėžė, kad kova dėl tiesos yra palaiminta Kristaus. Jis priminė, kaip per visą sovietmetį buvo puolami kunigai, o velionį nuolat sekiojo saugumiečiai ir sekliai. Priminė velionio pastangas, pasiaukojimą statant šią bažnyčią, jo nuolatinį, drąsų blaivybės skleidimą, rūpinimąsi vaikais. Jam klebonaujant prie altoriaus ir procesijose buvo pilna vaikų, nors valdžia draudė ir reikalavo varyti vaikus nuo altoriaus. Velionis liko ištikimas Kristaus liepimui, ir visi vaikai iki jo išvymo iš Švenčionėlių parapijos liko prie altoriaus.

Vakare, atlydėjęs velionio palaikus į Švenčionėlius, ir kitą dieną gausiai dalyvavo tikintieji, vaikai ir jaunimas.

Kitą dieną šv. Mišias aukojo kunigai: K. Girklys, R. Puzonas, K. Žemėnas, M. Petravičius ir D. Puidokas.

Pradėdamas šv. Mišias kun. K. Žemėnas kalbėjo:

„Turbūt ne kartą matėte ir išgyvenote audrą, kai vėjas šėlsta, medžius lenkia prie žemės, o šie lyg dejuodami nepasiduoda. Jie stipriai laikosi savo šaknimis įsikibę į žemę. Bet pūsteli dar smarkesnis vėjo gūsis, sutraška medžio šaka ir krenta ant žemės. Argi nepanašiai būna ir žmonių gyvenime, ypač kai siautėja ideologinė neapykanta kitaip mąstantiems?

Šiandien tiek daug tikinčių ir Dievą mylinčių širdžių apsupo kunigo Broniaus Laurinavičiaus karstą, tą nulaužtą Tėvynės medžio šaką. Šakai nulūžus, medis tarsi kraujuoja. Šiandien ir mūsų širdys kraujuoja matydamos karste ateistinės audros nulaužtą Motinos Bažnyčios ir brangiosios Tėvynės ištikimą sūnų.

Šis karstas įpareigoja kiekvieną mūsų gyventi tais idealais, kuriais gyveno amžinatilsį kunigas Bronius. Jeigu jis galėtų atsikelti, tikriausiai prašyte prašytų mus, kunigus, ir kiekvieną čia esantį tęsti jo darbą - mylėti Dievą ir Tėvynę ne žodžiais, o darbais.

Jis visu savo gyvenimu buvo didis savosios Tėvynės patriotas, ištikimas Bažnyčios sūnus, karštas blaivybės skleidėjas. Jis savo gyvenimą kaip auką padėjo ant Viešpaties aukuro, gin-

damas Bažnyčios ir tikinčiųjų reikalus. Šalia jo aukos sudėkime ir mes ant to paties aukuro savo maldas ir kilnius pasiryžimus. Kad mūsų malda Viešpačiui būtų miela, pasikvieskime visi į savo širdį Eucharistinį Jėzų.

Dabar, ruošdamiesi švęsti išganymo paslaptis, kiekvienas nuoširdžiai atsiprašykime Viešpatį už visas savo gyvenimo klaidas ir nupuolimus".

Šv. Mišių pamokslą sakė kun. Kazimieras Pukėnas. „Ši diena yra savotiška, - kalbėjo kun. K. Pukėnas, - iš vienos pusės, liūdna - stovi karstas mūsų mylimo draugo, Švenčionėlių ir Adutiškio klebono, iš kitos pusės, - džiugi diena, nes grįžo į savo vietą. Buvo ištremtas ir grįžo. Išgyvename įdomų laikotarpį..."

Toliau kalbėtojas pabrėžė, kad yra žmonių, kurie aukoja savo gyvenimą, sveikatą, kad būtų išgelbėti neteisingai ištremtieji ir nuteistieji, kad grįžtų į laisvę ir į Lietuvą.

„Šiandien, prisimindami amžinatilsį kunigą Bronių, sakome - jis taip pat aukojosi kitiems". Pamokslininkas prisimena, kaip kun. Bronius prie vieno kapo pasakė: „Gyvename ne sau". Jis neieškojo sau garbės, neieškojo džiaugsmo; jis gyveno kitiems, ypač dėl sielų išganymo. Atvykęs į Švenčionėlius, pradėjo bažnyčios statybą. Kiek buvo vargo! Dirbo dieną, naktį. Dažnai būdavo labai išvargęs, nes gyveno ne sau. Jis stengėsi, kad bažnyčia būtų pilna, kad į ją eitų vaikučiai. Jis pats juos ruošė Pirmajai komunijai. Jis drąsiai atliko savo kunigiškas pareigas: aukojosi ne tik už savo parapijiečius, bet už visus kenčiančius. Jis drąsiai gindavo tikinčiųjų teises. Ko mes galėtume iš jo pasimokyti?

Nors buvo ištremtas į Adutiškį, kiek jis ten gero padarė!

Jis norėjo, kad šeimos būtų šventos, gausios, blaivios. Jis matė pražūtingus girtavimo padarinius.

Jis kvietė tikinčiuosius sąmoningai tikėti, mylėti savo kraštą, matyti vargančius savo brolius.

Užtariant Motinai Marijai tegul jis išprašo mūsų šeimoms, jaunuomenei ryžto ne tik iškelti vėliavas, bet ir būti laisviems širdyse nuo visokio blogio".

Tokiomis mintimis kun. K. Pukėnas baigė pamokslą.

Pamaldų metu griežė dūdų orkestras.

Po pamaldų bažnyčioje kalbėjo dvi moterys, primindamos velionio pasiaukojimą dėl Bažnyčios, sielų ir Tėvynės. Viena kalbėjo ne tik apie bažnyčios pastatymą, šildymo įrengimą, bet ir apie gyvosios Bažnyčios statybą: jis įkūrė vaikų chorą, puikią procesiją, ragino ugdyti siekimą būti tvirtiems ir drąsiems, padėjo politiniams kaliniams, po kun. Karolio Garucko mirties tapo Helsinkio grupės nariu.

Kita kalbėtoja pabrėžė, kad „džiaugiamės, jog įvykdyta jo paskutinė valia, bet su juo mes nesiskiriame. Jo žodžiai gyvena mūsų sielose. Mes pasižadame įgyvendinti jo troškimus, tęsti jo pradėtą kovą su bedievybe ir girtavimu. Mes ir toliau melsimės už kun. Broniaus vėlę ir tikime, kad jis mus užtars pas Dievą“.

Šiose pamaldose dalyvavo apie 20 kunigų. Šventoriuje prie kapo kalbėjo Juozas Jakštas. Jis prisiminė, kai 1978 m. vėlyvą spalį pas jį į tėviškę atvyko kun. Bronius su kun. K. Garucku. Vaikščiodamas po sodybą, velionis kalbėjo apie tautų, esančių prie Amazonės ar Afrikos Nilo krantų, atgaunamą laisvę, o mūsų Lietuva, turinti tokią garbingą istoriją ir praeitį, yra pavergta. Kun. K. Garuckas kun. Broniui kalbėjo: „O kad prisikeltų nors vienas iš B. Sruogos „Dievų miško“ kalinys, kažin ar jis nenorėtų grįžti atgal į tą koncentracijos lagerį, matydamas tuos prievartos baisumus, kokie vyksta Lietuvoje šiais brežnevizmo laikais?“ Kun. Bronius atsakęs kun. K. Garuckui: „Šiandien žūsta tautos: kiekvienos šeimos narys per metus išgeria 6 litrus degtinės. Tauta beveik neišsipagirioja“. Taip jie kalbėjosi ilgiau kaip valandą. Ir kada gi jų svajonės išsipildys: kada tauta atgaus laisvę? O atgavus laisvę, kiek laukia darbų! Tada kun. Bronius apkabino mane ir pasakė:

- Mielas Juozai, mano prieteliau, aš turiu didelį prašymą. Pastatyk Tautai didelį kryžių, kuris parodytų mūsų tėvynės Lietuvos kančias.

Ką aš galėjau tais sunkiais mūsų Tautai laikais atsakyti? Ogi nieko. Per šį laiką, pasitelkdamas į pagalbą Donelaitį, Valančių, Kudirką, Maironį, knygą, lyrą, bandžiau šį tą daryti. Šį darbą gali padaryti tik visa Tauta: trys milijonai suneštų

didelį kalną kepurėmis, rieškutėmis ir kiekvienas iš mūsų pastatytą nors mažą kryželį. Tai būtų tas didysis paminklas, kurį norėjo pastatyti mūsų apaštalas ir kankinys Bronius Laurinavičius. Keldamas galvą į dangų ir prisimindamas šiuos du milžinus, Tautos kunigus, dažnai kreipiuosi į dangų šiais žodžiais: „Sugrįžkite jūs, kilmingieji paukščiai, albatrosai, pametėkite mums nors po vieną plunksnelę, po vieną maldą...”

Nepažįstamas vaikinąs padeklamavo eilėraščių patriotine tema.

Pabaigoje susipynė orkestro ir žmonių balsai, griežiant ir giedant: „Marija, Marija“, „Lietuva brangi“, Lietuvos himną. Didingi bažnyčios bokštai liudijo apie didžią velionio kun. Broniaus dvasią, o aukštai iškilę virš jų kryžiai kėlė visų susirinkusiųjų sielas link dangaus, kur, tikime, dangaus laime džiaugiasi ištikimo Kristaus Bažnyčios ir Lietuvos sūnaus kun. Broniaus siela, belaukianti visų Dievui ir Tėvynei, tiesai ir teisingumui, pasiaukojamai meilei ir pareigai ištikimų vaikų.

Prof. Antanas Kmieliauskas

Kristus prieš Pilotą

Džiaugiuosi, kad man teko pažinti kunigą Bronių Laurinavičių. Jis dažnai pas mane užeidavo, visuomet skubėdamas, kupinas kilnių idėjų. Tuo metu, kai žmonės buvo įbauginti ir vienas kitu nepasitikėjo, kunigas Bronius buvo atviras, linksmas, drąsiai kritikavo neteisybes. Jo asmenybė žavi, nes tikėjimas, tėvynės meilė, žmogaus teisės buvo neatskiriama jo gyvenimo ir veiklos visuma. Esu įsitikinęs, kad tuo jis patraukė daug žmonių prie Dievo ir kėlė Bažnyčios autoritetą.

Kai viską valdė sovietų režimas ir žmonės buvo įbauginti, tokios asmenybės tarsi švyturiai rodė tautai kelią. Jie turėjo būti įsitikinę, kad niekas nepajėgs palaužti jų dvasios ir įrodyti priešams, kad jie neteisūs. Už tai kunigas sumokėjo savo mirtimi. Bet ir mirtis jo nenugalėjo: visuomenė dar labiau ėmė branginti tuos idealus, už kuriuos jis kovojo. Ir kai man pasiūlė padaryti kunigui

Laurinavičiui paminklą, aš klausiau švenčionėlių, kurie jį mylėjo, kokio kūrinio jie norėtų? Jie atsakė: didelio ir gražaus.

Netoli Sudervės suradau stambų (3 m 30 cm) granito luitą ir iškaliau skulptūrą *Kristus prieš Pilotą*. Stengiausi, kad paminklas būtų ne tik didelis ir gražus, bet ir prasmingas. Aš mažiau apie simbolį, kuris geriausiai įprasmintų gyvenimo kelią kunigo patrioto ir visų kitų, o kartu ir Lietuvos. Kristus surištomis rankomis, mušamas ir šmeižiamas, pasmerktas nužudyti už tiesą, už tai, kad darė gera! Kai šią skulptūrą buvau ką tik baigęs, buvo tragiškoji sausio 13 d.: prie televizijos bokšto sužalota, sušaudyta, nužudyta daugelis beginklių dainuojančių Lietuvos patriotų. Man atrodė, kad skulptūra *Kristus prieš Pilotą* galėjo būti labai deramas paminklas ir jiems.

O šiandien, kai visi įsitikinome baisia neteisybe - tiesiog išdavyste! - kai profesorius Vytautas Landsbergis, išvedęs Lietuvą į Nepriklausomybę, yra šmeižiamas, kaltinamas ir niekinamas, aš manau, jog šis paminklas tinka ir jam. Jis tinka ir visiems doriems Lietuvos žmonėms. Jie yra kunigo Broniaus Laurinavičiaus idealų, jo darbų, kovos už tiesą, dorą, tikėjimą tęsėjai. Aš tikiu, kad tai, dėl ko jis kovojo ir žuvo, niekad nebus užmiršta.

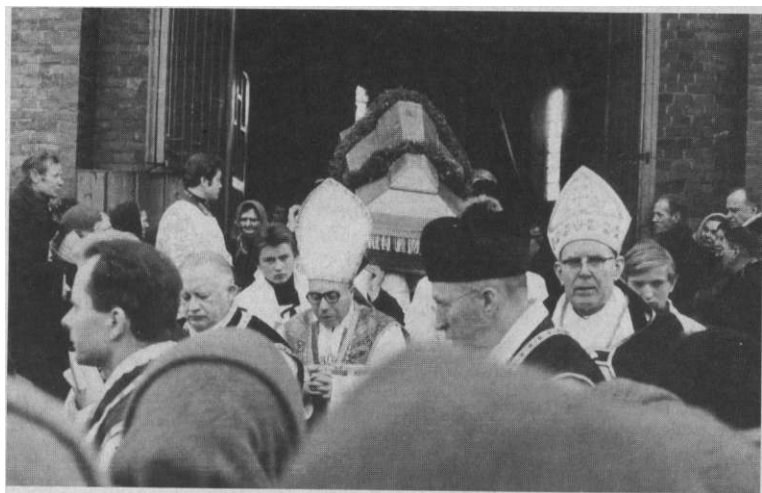
Kunigo Broniaus Laurinavičiaus
laidotuvių ir perlaidotuvių iškilmės

Kun. B. Laurinavičius karste

Kun. B. Laurinavičiaus karstas Adučiškio bažnyčioje

Karstas išnešamas iš bažnyčios. 1981-11-27

Karstas nešamas aplink bažnyčią

Laidotuvių pamaldoms vadovavę vyskupai J. Steponavičius ir
V. Sladkevičius

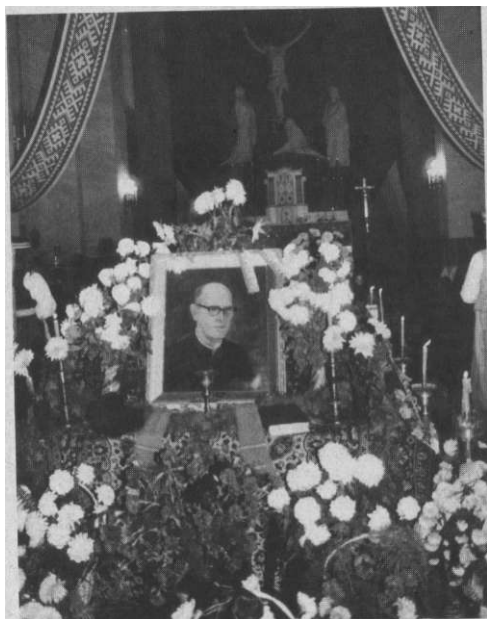
Paskutinės atsisveikinimo minutės

Kun. B. Laurinavičiaus antkapinis paminklas Adutiškio šventoriuje.
(Skulptorius - prof. A. Kmieliauskas)

Jaunavedžiai pagerbia kun. B. Laurinavičiaus kapą Adutiškyje. 1986 m.

Perlaidojami kun.
B. Laurinavičiaus
palaikai Švenčionėlių
bažnyčioje.
1988 m. lapkričio 26 d.

Paskutinė pagarba uoliajam mūrinės ir gyvosios Švenčionėlių
bažnyčios statytojui kun. B. Laurinavičiui

Kun. B. Laurinavičiaus karstas nešamas aplink jo statytą
Švenčionėlių bažnyčią

Pagaliau atguls Žadėtoje žemėje...

Kun. B. Laurinavičiaus antkapinis paminklas *Kristus prieš Pilotą*
Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.
(Skulptorius - prof. A.Kmieliauskas)

VIETOJE EPILOGO

Kęstutis Šimkūnas

Persekiota, bet nenugalėta tiesa

Kunigą Bronių Laurinavičių dažniausiai prisimena tik su juo bendravę ir jį asmeniškai pažinę žmonės. Jis tartum užmirštas, tartum savo darbą jau atlikęs ir dabar neaktualus. Tačiau prakalbintos datos turėtų mums padėti spręsti nuolatinę krikščionio užduotį - pažinti laiko ženklus. Ta prasme norėčiau kalbėti apie amžinatilį kunigą.

Užrašas ant paveikslėlio pirmosioms šv. Mišioms atminti (1944 m.): *„Viešpatie, šias Pirmąsias šv. Mišias aukoju už savo tėvelius, gimines, draugus, Gerardius, už tuos, kurie man padėjo prisiartinti prie Tavo Altoriaus, ir už visus, kurie žuvo ir išvežti vargsta ir kenčia dėl Tėvynės“*. Šie žodžiai tapo visos kunigystės programa, kurios širdis - Altorius ir Tėvynė. Su tokia vėliava nueitas garbingas kelias. Sutiktieji šiame kelyje mena kunigą Laurinavičių. Bažnyčios, kuriose jis dirbo, pajuto rūpestingo šeiminko ranką. Sunkiais pokario metais Ceikinių bažnyčia atsinaujino ir prasiplėtė. Kalesninkų bažnyčia naujai išdekoruota, išaugo Švenčionėlių bažnyčia, pasipuošė Adutiškio bažnyčia, sutvarkytas šventorius, atsigręžę į žmones altorius. Visa tai - kun. Laurinavičiaus dėka. Tokia didelė atliktų darbų apimtis gal nekeltų nuostabos ir susižavėjimo demokratiškuose kraštuose. Tačiau ateistų persekiojamoje Lietuvoje šiems darbams prireikė daug daugiau energijos ir sumanumo. Be valdžios sutikimo bažnyčioje negalėjo būti įkalta nė vinis! Storais aplankais gulė ant kunigo stalo dokumentai, prašymai, sąskaitos, pareiškimai....

Negana to, civilinė valdžia apkaltina kunigą Laurinavičių prie Švenčionėlių bažnyčios pastačius kleboniją „ne iš darbo pajamų“, nutaria ją nusavinti ir liepia iš klebonijos išsikelti per dvi dienas. Puolimo kampanija išplečiama ir spaudoje. Praside-

da įvairaus lygio teismai, laiškai Lietuvos SSR ir SSRS prokuratūroms, pareiškimai Vilniaus ir Maskvos valdžiai. (Iš viso - 180 pareiškimų ir atsakymų.) Bylos baigtis - kunigas Laurinavičius turi palikti kleboniją, o vėliau - ir Švenčionėlius.

Patirta neteisybė neužgožia tikėjimo - tiesa turi triumfuoti: *„Namas, kurį aš pastačiau prie Švenčionėlių bažnyčios, priklauso Švenčionėlių parapijai. Esu tikras, kad ateis laikas, ir namas bus denacionalizuotas“*. (Iš 1981 m. birželio 4 d. parašyto testamentu).

Tai tik vienas iš daugelio atvejų, kai teko susidurti su gerai organizuota persekiojimo mašina, ginkluota puikiu ginklu - biurokratija. Nori prieštarauti, kovoti - turi žinoti žaidimo taisykles.

Apie bažnyčių statytoją liudija aukštos sienos ir puošnūs altoriai, o dvasinė Bažnyčia gyva žmonių širdyse. Švenčionėlių ir Adučių tikintieji mena kleboną Laurinavičių. Neatsitiktinai visų atsiminimai prasidėdavo nuo vaikų. Berniukai noriai eidavę patarnauti Mišioms, mergaitės - į procesiją ar chorą. Prieš dvidešimt trisdešimt metų (o dar ir visai neseniai) gausus vaikų būrys prie altoriaus buvo ne tik džiaugsmas tėvams ir visai parapijai, bet ir realus pavojus tiek patiems vaikams, tiek kunigui. Pasakoja Ona Krickaitė iš Adučių:

„Vaikai labai mylėjo kleboną. Klebonas mokėjo suprasti vaikus, paskatinti. Aš Pirmajai komunijai rengiausi pas kunigą Laurinavičių. Niekada neužmiršiu, koks džiaugsmas buvo gauti penketą! Klebonas ant didelio popieriaus lapo parašydavo „penki“, nors ir nelengvai gaudavome tokį įvertinimą. Tris tokius penketus esu gavusi! Na, ir pamokslėliai vaikams buvo tikrai jiems skirti - suprantami, įdomūs. Vaikai, būdami jautrūs, greičiau pajunta kito jautrumą ir dėmesį, prisiriša...”

Ne tik vaikai patyrė kunigo globą ir jautrumą. Su ašaromis akyse pasakoja Bronė Steponienė, gyvenanti Adučiuose:

„Kaip galima neprisiminti mūsų klebono? Kaip užmiršti žmogų, kuris ir buvo, ir liko vadas tikėjime ir gyvenime, mokytojas, globėjas?! Svarbiausia, kad jautė kitą žmogų, atsirasdavo šalia, kai tik buvo sunku. Kaip guodė mane, kai žuvo dukra! Visus pažino ir žinojo, ko kam trūksta”.

O čia keletas eilučių iš 1936 m. rašyto laiško. Rašo Broniaus gerumą patyręs (jam tada buvo 23-eji) draugas:

*Man kryžkelėje ištiesei ranką,
parodei kelią į laimės šalį,
mane vienišą žmogų ir menką
guodei kaip retas paguosti gali.*

Ir Švenčionėlių, ir Adutiškio parapijų žmonės savo kleboną prisimena kaip uolų blaivybės gynėją ir puoselėtoją. Alkoholiniai gėrimai dingo ne tik nuo šermenų, bet ir nuo vaišių ar vestuvių stalo. Iš tiesų kunigas matė blogį, netiesą ir drąsiai, be kompromisų su ja kovojo. Klaidinga būtų jo veiklą laikyti kova prieš tarybų valdžią, prieš komunistus: tai buvo kova prieš neteisybę, prieš religinės laisvės varžymus. Tai buvo bekompromisė kova su blogiu.

Kunigo kovą dėl žmogaus teisių pirmiausiai reikėtų sieti su jo veikla Helsinkio grupėje. Helsinkio Baigiamasis aktas - Helsinkio grupių veiklos pagrindas. Visas jo pavadinimas *Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje baigiamasis aktas*. Jį 1975 m. rugpjūčio 1 d. pasirašė 35 valstybės, tarp jų JAV, SSRS, Šventasis Sostas, Anglija, Federatyvinė ir Demokratinė Vokietija. Akte išskirtinos trys pagrindinės dalys:

1. Saugumas Europoje;
2. Bendradarbiavimas ekonomikos, mokslo ir ekologijos srityse;
3. Periodinės apžvalgos - konferencijos, kurių metu turėtų būti pateikiami ir apsparstomi žmogaus teisių pažeidimo faktai įvairiose šalyse.

Disidentus, ypač gyvenančius Sovietų Sąjungoje, labiausiai jaudino paskutinis Akto punktas. Juk žiniasklaida negalėjo žmogaus teisių pažeidimo faktų pateikti nei Sovietų Sąjungos, nei užsienio ekspertams. Todėl akademiko A. Sacharovo aplinkoje gimė idėja kurti draugiją, turinčią informuoti apie Helsinkio Baigiamojo akto pažeidimus. 1976 m. gegužės 12 d. įsikūrė pirmoji tokia draugija - Maskvos Helsinkio grupė.

Netrukus kai kuriems rezistentams kilo mintis įsteigti savąsias Helsinkio grupes ir taip atkreipti didesnę pasaulio dė-

mesį į savo šalies padėtį. 1976 m. lapkričio 9 d. išikuria Ukrainos Helsinkio grupė, o netrukus, lapkričio 25-ąją - ir Lietuvos. Faktinis jos vadovas ir iniciatorius buvo Viktoras Petkus. Ką tik įkurtai grupei priklausė: Ona Lukauskaitė-Poškienė, kunigas Karolis Garuckas, Tomas Venclova, Eitanas Finkelšteinas. 1979 m. balandžio 8 d. mirus kun. Karoliui Garuckui, jį pakeitė kunigas Laurinavičius.

Religinių kultų reikalų įgaliotiniui nepatiko ir gausūs vaikų būriai prie altoriaus Švenčionėliuose bei Adutiškyje. Juk sovietinė valdžia (ir net kai kurių vyskupijų kurijos!) draudė bent kiek aktyvesnį vaikų dalyvavimą pamaldose.

Taigi, išitraukus į Lietuvos Helsinkio grupės veiklą, iškilo pavojus ne tik kunigo B. Laurinavičiaus laisvei, bet ir gyvybei. Nepaisydamas susidorojimo grėsmės, jis veikė drąsiai, nepripažindamas kompromisų. Raštuose ir pareiškimuose drąsiai kėlė mintis apie Lietuvos okupavimą, Ribentropo-Molotovo pakto neteisėtumą. Po kiekvienu jo raštu ar pareiškimu - ne slapyvardis, ne anoniminė „grupė“, bet vardas, pavardė, parašas.

Kita kunigo Laurinavičiaus, kaip žmogaus teisių gynėjo, veiklos kryptis - parama kenčiantiems už laisvę. Jis gynė mokytojų terorizuojamus mokinius. Panašiai gynė teisiamus kovotojus dėl laisvės ir teisingumo. Kaip vieną iš daugelio pavyzdžių galima paminėti Antano Terlecko ir Juliaus Sasnausko teismą 1980 m. rugsėjo 15-19 d. ir šiame teisme kunigo Laurinavičiaus pasakytą ginamąją kalbą. O suimtuosius ir tremtinius (pvz., kunigus Antaną Dilį ir Kazimierą Vasiliauską) rėmė laiškais ir siuntiniais. Šiai veiklai buvo pasišventęs iki paskutinės gyvenimo minutės: ir tą lemtingą vakarą nešė auką - 1000 rublių - politiniams kaliniams remti. Kelią pastojų MAZ-503.

Po šios avarijos pasipylė įvairiausi spėliojimai. Bylą iš VAI perėmė Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministerija, buvo kreiptasi į vilniečius, mačiusius šį įvykį, pranešti apie tai tardymo organams. Liudytojų tikriausiai nebuvo daug, nes daugelis apie tai nedrįso kalbėti. Velionio artimieji gavo pranešimą su tardymo išvada: pėstysis ėjo degant raudonam šviesoforo signalui, ir... byla buvo nutraukta. Sovietinio tardymo rezultatais pasitikėti nėra jokios prasmės. Dabar turėtų būti patikrinta neo-

ficiali versija - „saugumo darbas“. O braižas ir aplinkybės tokios galimybės nepaneigia.

Tuo metu kunigas Laurinavičius buvo vienintelis galintis aktyviai dirbti Helsinkio grupės narys (kiti buvo suimti ar dar tik įsijungę į grupės veiklą), taigi tikras krislas KGB akyje.

Kelios dienos prieš tai „Tiesoje“ (1981-11-21) buvo išspausdintas Danguolės Repšienės straipsnis, šmeižiantis kun. Laurinavičių. Toliau „visuomenės nuomonę“ turėjo formuoti iškart po avarijos prie vairuotojo prišokę jauni vyrai (ir dabar tai prisimena baisaus vakaro negalintis pamiršti vairuotojas G. Lazukinas), iš pradžių sutikę būti liudytojais, bet vėliau dingę minioje. Po to - velionio artimiesiems rytojaus rytą įvykio vietoje šlavėja įkyriai aiškinusi, kad „senis buvo girtas, ėjo per raudoną ir palindo po ratais“. Baigiamasis etapas - „melagingas“ užsienio prasimanymų paneigimas, „tiesa“, paaiškėjusi per tardymą (tardytojas Vaitiekūnas)... ir užmiršimas.

Jei tai iš tikrųjų saugumo darbas (manau, žodelis „jei“ reikalingas, nes tikrasis tyrimas neatliktas), tai vienos jų plano dalies nepavyko įvykdyti. Šios tragedijos daug kas dar ir dabar nepamiršo. Iškart po avarijos (ar nužudymo) pagrindinė spauda ir Vakarų radijo stotys prabilo apie tikrai keistas aplinkybes. Štai medikai liudija, kad po autoavarijos aukos - pėstieji atrodo kitaip nei velionis kunigas, gulėjęs kniūbsčias, delnai buvę nešvarūs. Nugalėdami atpildo ir teisybės troškimą, geriau atsakykime į kitą klausimą: nejaugi kunigas Laurinavičius kovą su blogiu ir neteisybe pralaimėjo?

Manau, kova dar tęsiasi. Juk ir po mirties kunigas buvo persekiojamas, jo atminimą mėginta ištrinti. Kuo skiriasi kad ir šie du įvykiai: krata kunigo namuose Adutiškyje ir velionio testamentinės valios ignoravimas?

Minėtoji krata atlikta 1980 m. vasario 6 d. Ji truko septynias su puse valandos. „Darbavosi“ įvairių laipsnių tardymo ir saugumo darbuotojai: J. Matulevičius, R. Rainys, Albrikas, Sventauskas, Gudas, Rukšėnas, Riabinas. Paimta dvi rašomosios mašinėlės ir keletas aplankų įvairiausių raštų bei trys fotoalbumai (!)

Kunigo testamente išreikštas pageidavimas - „norėčiau išsėtis Švenčionėliuose“ - iškart nebuvo įvykdytas. Kunigai Ka-

zimieras Žemėnas ir Algimantas Keina vos ne paskutinėmis akimirkomis sužinojo, kad jie paskirti testamentą vykdytojais.

Po kunigo Laurinavičiaus mirties buvo stengiamasi ištrinti velionio atminimą: draudžiamos pamaldos už jį, mirties metinių paminėjimai. O kai kurie disidentai išgirsdavo grasinimą, paslėptą po nekaltu žodeliu: „O kai kas ir po mašina pakliūna...“

Tačiau gėlės žuvimo vietoje prie elektros stulpo Žalgirio gatvėje nevyto. Kova tęsėsi....

1988 m. lapkričio 25 d. įvykdyta paskutinė velionio valia. Kun. Broniaus Laurinavičiaus palaikai iškilmingai pervežti iš Adutiškio ir palaidoti Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje.

1991 m. birželio 14 d. atidengtas ir pašventintas paminklas ant kunigo kapo. Pasakoja paminklo autorius Antanas Kmieliauskas:

„Šis darbas man neeilinis, kaip neeilinis ir kun. Laurinavičiaus asmuo. Kristus surištomis rankomis. Teisybė - persekiojama, bet nenugalėta. Tai ne tik kun. Laurinavičiaus, bet ir visos Lietuvos simbolis. Paminklą baigiau jau pernai (1990 m.), gruodžio mėnesį. Sausio 13-osios įvykiai tik patvirtino mano mintį: tiesos ir laisvės idėjos gyvos, jų neįmanoma supančioti ar pastumti po automašina, sutraiškyti tankų vikšrais....“

Gal jau galima atsakyti į anksčiau iškeltą klausimą - ar kun. Laurinavičius nepralaimėjo? Tačiau kodėl jį lyg ir užmiršome? Gal išdavėme jo idėjas? Pasak A. Kmieliausko, tai galbūt todėl, kad kartais pritrūksta žmonių, kurie tomis idėjomis gyventų.

„Norėjau nuoširdžiai garbinti Viešpatį Dievą, ginti Motiną Bažnyčią ir skriaudžiamuosius. Norėjau reikalingiems padėti - juos pamokyti, bet, jei nesugebėjau, prašau gerąjį Dievą, kad jis man atleistų. Taip pat ir visus prašau man atleisti ir dovanoti, jei kam palikau skolingas ar kuo neįtikau“.

Šios kun. Broniaus Laurinavičiaus testamentą eilutės nėra atsisveikinimas su mumis. Jei tik mes neatsisveikinsime ir neįsduosime Tikėjimo ir Vilties, Tiesos ir Laisvės idealų.

(Sutrupintas straipsnis „Kova tęsiasi“, išspausdintas žurnale „Katalikų pasaulis“, 1991-11-22)

- Galvydis J. 312
 Garla A. 416
 Garmus K. 264, 265
 Garuckas K., kun. 9, 73, 99, 150, 158, 159, 160, 215, 216, 222–225, 316, 373, 462, 463, 468, 478, 485, 490, 503
 Gaškaitė N. 40
 Gavronskis 315
 Gedvilas M. 75, 86, 87
 Gerojimaite-Rainienė B. 7, 187, 417
 Gerojimas B. 127, 152, 187, 386, 410, 411, 413, 416
 Gerojimas J. 7, 408
 Gerojiminė V. 7, 410
 Gimžauskas V., kun. 105, 241, 334, 339
 Girdauskienė R. 6, 8, 153, 188, 344, 347, 417, 479, 484
 Girėnas S. 219
 Girmius K.K. 159
 Gladkov P. 38
 Glauzelis J. 358
 Gorbačov M. 42, 66, 162
 Gorodeckas S., kun. 241
 Gražys J. 216
 Grigulevičius J. 315
 Griškevičius P. 227, 317
 Grizecki 16
 Grucė R. 77
 Gruzdienė A. 416
 Gudas K. 205, 504
 Gudėlienė J. 6, 384
 Gudelis R. 412, 416
 Gurlkys K., kun. 488
 Gurskienė O. 123
 Gustaitis P., kun. 57
 Gutauskas A., kun. 203, 210, 225, 229, 231, 233, 257, 269, 368, 484
 Gutenbergas 310
 Gutmanas 415
 Guzevičius A. 38, 57

 Iešmantas G. 160
 Ivanauskas T. 362
 Ivanov V. 323

 Yla S., kun. 39
 Ylius A., kijn. 41

 Jadzevičius V. 6, 19, 20, 353
 Jadzevičiūtė J. 355
 Jakavonis (Jakovanis) A., kun. 135, 241, 242, 459
 Jakštas J. 490
 Jakubėnienė J. 7, 397
 Jakunin G., šventikas 73
 Jakutis J. 400
 Jakutis R. 225, 400
 Jalbzykovskis (Ja?brzykowski) R., arkivysk. 39, 69
 Jalinskas V., kun. 73
 Janavičiūtė-Mačėnienė M. 6, 365
 Jančys A. 5, 182
 Jankauskas R. 7, 400
 Jankauskas Z. 400
 Janonis J. 118
 Jasys A. 123
 Jaugelis V., kun. 215
 Jefimov D. 64

 Jeliutin V. 227, 317, 319, 320, 322, 323, 325
 Jemelin 164, 176
 Jermogen, arkivysk. 73
 Jokūbauskis S., kun. 50, 61, 63, 64, 91
 Jonas Paulius II, popiežius 65, 228
 Juodagalvis J., kun. 139, 200
 Juodaitis J., kun. 88
 [Juodzevičius] Edvardas 348
 Juozapaitytė J., ses. 78
 Juozėnas E. 229
 Jurenaitė O. 380
 Jurevičius M. 150, 159, 160, 172, 183
 Jurkūnas V. 367
 Jursā J. 362
 Jursėnas B. 234
 Jursėnienė 151
 Jusys C. 416

 Kabelis V. 364
 Kabuš 381
 Kairys 352
 Kairys F. 312
 Kairytė O. 454
 Kalvelytė J. 454
 Kanopka J. 367
 Kapsukas V. 315, 316
 Karaliukas J., kun. 105
 Karklelis B. 6, 105, 374
 Karmazaitė V. 354
 Karmazienė J. 7, 340, 438
 Karosas A., vysk. 57, 58, 88
 Karvelis 449
 Katilius A. 47
 Kauneckas J., vysk. 7, 100, 102, 457
 Kavaliauskas (Alekspnis) A. 77
 Kazlas, kun. 381
 Kazlauskas A., kun. 225
 Kazlauskas A. 222
 Kazokaitė M. 358
 Keidelis S., kun. 241
 Keina A., kun. 8, 12, 73, 153, 155, 156, 163, 187, 192, 341, 342, 363, 416, 443, 473, 481, 483, 486, 505
 Keneckas P. 160, 313, 316
 Kirijenko A. 121
 Kiškis S., kun. 78
 Kmieliauskas A., prof. 8, 337, 345, 491, 496, 499, 505
 Kolbė, kun. 207
 Kosas 234
 Kovaliov S. 216
 Kozlovas S. 264, 265
 Kozlovskij 243, 245, 261
 Krasnov 73
 Kraujalis P., kun. 359
 Kriauciūnaitė T., ses. 332 ^
 Kriauciūnas A. 264, 265, 268
 Krickaitė-Rasičienė M. 7, 434, 501
 Krickas J. 454
 Krickienė R. 7, 223, 339, 426, 454
 Kriksčiūnas R., vysk. 217, 220, 221, 228, 300
 Kristaponis B., kun. 339, 446, 452
 Krivaitis Č., kun. 129, 138, 200, 202, 203, 204, 207, 208, 209, 210, 214, 220, 221, 237, 310, 475
 Kruopienė M. 7, 363, 423, 439, 442, 443
 Krupavičius M., kun. 39, 69
 Kubičius K. 356

- Kucka V. 331, 349
 Kuckaitė B. 6, 349
 [Kuckienė] Eleonora 350
 Kučinskaitė-Sukackienė J. 6, 377
 Kudirka V. 490
 Kukta J., vysk. 69
 Kukta J., kun. 127, 139, 200
 Kuko J. 160
 Kunevičius L., kun. 73
 Kuolaitis J. 361
 Kuolaitis V. 16, 20, 21
 Kurojedov V. 147, 207
 Kuzmickis, kun. 423
 Kuzmin 416
 Kviklys B. 162

 Laberžė, kun. 83
 Labukas-Matulaitis J., vysk. 208, 210, 211, 212, 217, 220, 300
 Lachovičius S., kun. 241
 Laukaitytė R. 44
 Laurinavičius Adomas 354, 355
 Laurinavičius Antanas 15, 329
 Laurinavičius A. (Lavrinovič Anton) 151, 207, 232, 297, 309, 344, 423, 483
 Laurinavičius Bronius 356
 [Laurinavičius] Edvardas 329
 Laurinavičius Jurgis 15, 17, 114, 287, 334, 337
 Laurinavičius Romas 355
 Laurinavičius Vaclovas 355
 Laurinavičius Vladas 354, 355
 Laurinavičiūtė Birutė 8, 329, 479, 480, 482, 484
 Laurinavičiūtė-Juodevičienė Julija 6, 15, 330, 344, 346, 347, 479, 482, 484
 Laurinavičiūtė Kastutė 354
 Laurinavičiūtė-Laurinavičienė Elena 15, 17, 114, 334, 337
 Laurinavičiūtė-Laurinavičienė Malvina 329
 [Laurinavičiūtė] Marytė 329
 Laurinavičiūtė-Pranskienė Jadvyga 5, 6, 11, 12, 15, 20, 35, 105, 153, 182, 188, 197, 329, 416, 417, 431, 472, 473, 479, 480, 483, 484, 512
 Laurinčiukas A. 6, 160, 224, 313
 Laurinčiukas D. 412
 Laurinčiukienė O. 385
 Lauriūnas J., kun. 73, 192, 334, 462, 475, 478
 Lazauskienė O. 416
 Lazukin G. 154, 182, 187, 188, 191, 482, 504
 Lekonceva T. 323
 Lelešius J., kun. 41
 Lelka 16, 346
 Lenga J. P., vysk. 47
 Lengvinienė S. 5, 158
 Lenin (Uljanov) V. 206, 210, 217, 218, 232, 304, 318, 321, 322, 323, 324
 Levitin 73
 Limanovskis A. 243, 244, 245
 Lipniūnas A., kun. 39
 Lisauskas 268
 Liskou A. 25, 228, 438
 Lukauskaitė -Poškienė O. 150, 158, 160, 463, 503
 Lukoševičienė A. 403
 Lukošienė Z. 416
 Lukšienė S. 439

 Maceika J. 367
 Maciulevičius K. 395

 Mackevičius F. 252, 270, 392
 Mačionis V. 151, 209, 211, 212, 231, 232, 233, 301, 303, 304, 310, 477, 481
 Maironis (Mačiulis) J., kun. 322, 490
 Maksvytis J., kun. 73
 Malčius 171
 Maniūsis J. 217
 Marksas K. 325
 Markūnienė M. 7, 393
 Martinkėnas V. 7, 24, 25, 328, 352, 354, 436
 Martinkėnienė A. 252, 270, 392, 410
 Martušis S., kun. 61
 Masilionis P., kun. 78
 Mašerov P. 25, 228
 Maškevič Z. 378
 Matijošaitis S. 307
 Matulaitis J., vysk., žr. Labukas-Matulaitis J.
 Matulevičius J. 231, 504
 Matulionis J. K., kun. 60, 159
 Matulionis T. arkivysk. 50, 51, 55, 57, 61, 64, 69, 70, 78, 83, 87, 88, 91, 118, 130, 200, 204
 Matulis J., kun. 88
 Matulis R. 224, 316
 Mažeika L., kun. 61, 152
 Mažeikaitė 297, 298
 Maželis P., vysk. 65, 260
 Mažonavičius L., kun. 229
 Meras I. 364
 Merkys A., kun. 215
 Merkys V., kun. 206
 Merkulov V. 38
 Meškeliene J. 503
 Mieželaitis E. 322
 Mikalkin 313, 314
 Milaševičius A. 411
 Milešytė N. 358
 Milius V. 4
 Miškinis A., kun. 241, 257
 Mlinkauskaitė-Zaikienė R. 6, 351, 355
 Mockaitė O. 358
 Molotov V. 36, 160, 233, 319, 503
 Moško J. 400
 Muncelėvičiūtė G. 383
 Muravjov M. [Korikas] 318

 Našlėnas P., kun. 206
 Naumovičius J., kun. 241
 Navickienė 297
 Navikas 213, 297, 307, 310
 Neciunskas Z., kun. 41, 219
 Neselmanas P. 322
 Neucas F. 7, 402
 Nikius M. 160
 Nikolajev M. 171

 Osteris A. 155
 Ostrembskis J. 322
 Otremski J., prof. 360

 Padlipskienė 394
 Padolskis V., vysk. 39
 Paknys P. 295, 296
 Paleckis J. 117, 118, 246, 248, 249, 251, 254, 404
 Paltarokas K., vysk. 57, 58, 63, 64, 65, 70, 75, 83, 84, 87, 88, 91, 116, 119, 130, 131, 201, 202, 205, 459

- Pamietko 400
 Pancekauskas P. 454
 Paškevičiūtė O. 206
 Patackas Algirdas 79
 Patackas Antanas 6, 172
 Paulaitis P. 224, 225, 226, 227, 316
 Paulavičiūtė L. T., ses. 407, 408
 Paulius, apašt. 236, 463
 Pečeliūnas P. 160
 Peterson M. 323
 Petkelis B. 379
 Petkevičius M., kun. 78
 Petkūnas A. 252, 392
 Petkus V. 149, 150, 158, 159, 183, 414, 503
 Petras, apašt. 71
 Petravičius M., kun. 12, 25, 228, 440, 488
 Petronis A., kun. 216
 Petronis P. 80, 81, 215
 Petrovskaja J. 8, 472
 Pijus XII, popiežius 49, 82, 83
 Pilipaitis J., kun. 82
 Pletkus J., vysk. 217, 300
 Plioraitis L., kun. 73
 Plumpa P. 81, 98, 215, 218
 Polianskij I. 43, 75, 82, 91
 Poškienė C. 6, 375
 Poškus J., kun. 200, 202, 241
 Povilonis L., arkivysk. 132, 212, 217, 220, 228, 229, 370
 Pranskienė J., žr. Laurinavičiūtė-Pranskienė J. Jadvyga)
 [Pranskus] Algirdas 343
 [Pranskutė] Jūratė 343
 Preikšas K. 82
 Prialgauskas M., kun. 241
 Prišmontas J., kun. 241
 Protusevičius J. 224, 316
 Puidokas D., kun. 488
 Puišė S. 355
 Pūkas V., kun. 225
 Pukėnas K., kun. 192, 203, 215, 258, 334, 344, 363, 478, 480, 489
 Pukšaitė O. 351
 Purvaneckaitė V. 207, 208, 210
 Pušinis B. 82, 88, 91, 93, 94, 202, 245, 246, 249, 251
 Puzonas Iy., kun. 41
 Puzonas R., kun. 486, 487

 Račiūnas P., kun. 73, 83, 99
 Račkauskaitė Ž. 158
 Radziulienė D. 363
 Ragaišienė A. 8, 431, 468, 471
 Ragaišis R. 149, 159, 231, 339, 431, 468, 469
 Rainys R. 504
 Rakauskaitė G. 356
 Ramanauskaitė A. 161, 163, 228, 342
 Ramanauskas P., vysk. 50, 51, 55, 70, 88, 130, 204
 Randakevičius A. 300
 Raziūnas 314, 316
 Reiganas R. 66
 Reinys M., arkivysk. 26, 28, 29, 39, 55, 57, 58, 63, 64, 69, 87, 88, 105, 106, 107, 130, 138, 202, 369, 371, 459, 487
 Remeikienė 223
 Repšienė D. 151, 172, 183, 190, 230, 231, 419, 504
 Riabinas 504 .
 Ribentrop J. 36, 160, 233, 503
 Rydz-Smigly E. 360
 Rimaitis J. 206, 303
 Rimašius R. 6, 382
 Rimkus A. 227, 317
 Romanovai, carai 320
 Ropp E., vysk. 242
 Rudžionis S., kun. 41
 Rugienis J. 51, 52, 96, 98, 117, 118, 120, 123, 124, 167, 206–209, 215, 218, 253–255, 259, 271, 302, 383, 410, 461
 Rūkas A., kun. 241
 Rukšėnas A. 504
 Ruzgas F. 411

 Sacharov A. 99, 150, 158, 161, 189, 363, 503
 Sadūnaitė N., ses. 174, 216, 469, 471
 Sakėnas-Sakavičius B., kun. 241
 Sasnauskas J., kun. 159, 160, 224, 231, 232, 316, 471, 503
 Sauliūnas V. 5, 166, 167, 204, 205, 208, 297, 302
 Savickas M., kun. 486
 Semėnas 421
 Seminaitė E. 454
 Simonaitis A., kun. 169, 216
 Sinius J. 374
 Skyrelis J. 213, 222, 225
 Skuodis V. 160, 183
 Skurkis N., kun. 200, 202, 203
 Skvireckas J., arkivysk. 39
 Sladkevičius V., kard. 50, 71, 74, 85, 100, 102, 130, 155, 192, 204, 206, 214, 217, 229, 342, 345, 365, 481, 495
 Smolkinas V. 174
 Snieckus A. 36, 46, 48, 75, 82, 91, 98, 117, 118, 246, 249, 251, 254
 Solženicyn A. 315
 Spengla V. 4–6, 12, 19, 36, 67, 105, 197, 235, 468
 Sprindys 212
 Sruoga B. 490
 Stakėnas V., kun. 73
 Stancikas D. 38
 Stanelytė G. J., ses. 78
 Stalin (Džiugašvilį) J. 50, 52, 58, 71, 72, 84, 96, 300, 314, 361, 367
 Stangas Ch. 322
 Stankevičius J., kun. 44, 64, 65, 80, 119, 258, 259
 Stankievič A., kun. 359
 Stankūnas J., kun. 41, 83
 Starkauskas J. 41
 Stasiūnienė A. 222
 Stašaitis J. 81, 215
 Statkevičius A. 159., 160, 172, 183, 231, 232
 Stavskis 314
 Stepanov J. 323
 Steponavičius J., arkivysk. 5, 12, 25, 50, 65, 70, 71, 76, 85, 95, 100, 102, 118–120, 122, 130, 139, 155, 166, 169, 192, 193, 201, 202, 204–207, 212, 214–218, 220, 221, 223, 229, 235, 236, 239, 267, 291, 292, 293, 337, 342, 345, 349, 365–367, 455, 457, 459, 474, 477, 478, 481, 482, 495
 Stepionienė B. 7, 339, 417, 444, 447, 454, 501

Stipinas A. 363
Stonys M., kun. 368, 369
Streikus A. 4, 37, 58
Strelčiūnas A., kun. 460
Subačius K. 224, 316
Surgutas S. 395
Sušinskaitė-Minelgienė R. T. 7, 403, 405
Sušinskienė R. F. 7, 403
Sužiedėlis B., kun. 87, 88
Svarinskas A., kun. 8, 60, 73, 100, 102, 159, 342, 363, 466
Sventauskas A. 363, 504
Sviontek R, kun. 215

Šakalys V. 224, 316
Šapoka L., kun. 61, 151, 152, 230
Šarka V. 368
Šarkaitė Z. 343
Šeškevičius A., kun. 43, 6°, 206
Ševeliov V. 155
Šikšnys M. 328
Šilingas A., kun. 82
Šilininė O. 7, 421
Šilinis R. 7, 421, 422
[Šilinytė] Zita 421, 422
Šimelionis I. 6, 357, 440
Šimelionis M. 360, 361, 363, 365, 440, 443
Šimelionis S. 361, 440
Šimkūnas K. 8, 500
Šlapelis J. 307
Šleicheris P. 322
Šlektavičiūtė L. 351
Šumauskas M. 64, 117, 118, 243, 246, 249, 251, 254

Talantov 73
Tamaševičienė L. 7, 425
Tamkevičius S., arkivysk. 5, 10, 60, 73, 78, 92, 97, 99, 100–102, 159, 467
Tamulis L. 6, 388
Tarasov N. 210
Taraškevičienė 306
Tarvydas A. 155
Taškūnas V., kun. 202, 359
Terleckas A. 149, 159, 160, 224, 231, 232, 316, 339, 471, 503
Terleckienė E. 8, 470
Terleckienė 421
Tiška 410
Tolstaja S. 323
Tolstoj L. 322
Tomonis M. 152
Toporov V. 323
Trepšys S. 362
Trepšytė L. 6, 351
Trinkūnas E. 402
Trukanas, kun. 240
Tulaba L., kun. 29, 238, 369
Tumėnas K. 5, 209, 210, 211, 212, 213, 300
Tumulavičienė B. 252
Tumulavičienė J. L. 7, 302
Tunaitis J., vysk. 7, 169, 456
Tunaitis S., kun. 486
Turgenev I. 322
Turla V. 7, 417, 432, 480

Ulickas A., kun. 155, 174, 192, 384, 415, 477, 480, 481, 482
Uloza A. 356
Umbražiūnas K. 6, 366
Untulis B. 307
Urbanavičiūtė R. 349
Urbonavičienė A. 7, 398
Urbonavičius B. 7, 397
Urbonavičius S. 367, 368
Urbonavičiūtė-Liubinienė O. A. 7, 424
Uziela N. 395
Uziela V. 411
Uzielienė R. 7, 395, 410, 416
Užkurnys I. 350
Užlienė V. 244, 270

Vaičionis K., kun. 77, 423
Vaičiūnas J., kun. 381
Vaičiūnas V., kun. 150, 159, 172, 183
Vaičius A., vysk. 229
Vaigauskas H. 469
Vainauskas 416
Vaitekėnas P. 454
Vaitiekūnas B. 155, 173, 187, 190, 482, 504
Vaitonis J., kun. 342, 423, 440, 441, 442
Valaitis A. 307
Valančius M., vysk. 210, 303, 458, 490
Valatka A., kun. 486
Valeika J. 358
Valėnaitė V. 6, 375
Valiukėnas S., kun. 215
Valiukonis D., kun. 473, 479, 480
Valiuvienė A. 37[^]
Vardys V. S. 38
Vasiliauskas K., kun. 6, 111, 154, 182, 189, 192, 339, 341, 371, 423, 471, 484, 503
Vėlavičius V., kun. 100, 102
Velikanova X. 161, 232
Venclova T. 150, 158, 159, 503
Verkelytė-Federavičienė B. 362
Veržbulauskas H. 451
Vienožindis J., kun. 361
Vileikis A. 364
Virbickas E. 261, 268
Viskanta A., kun. 359
Vizgirda V., kun. 87, 88
Volungevičius J. 224, 316
Voronovič, kun. 377
Vorošilov K. 87

Zdebskis J., kun. 43, 60, 61, 73, 76, 78, 92, 97, 99, 100, 102, 152, 163, 206, 225, 342, 406, 408, 467

Žemaitis J., vysk. 73
Žemėnas K., kun. 8, 12, 152, 153, 155, 156, 192, 220, 221, 403, 415, 416, 463, 477, 478, 480, 481, 483, 486, 488, 505
Žigienė D. 416
Žilinskas A. 4
Žiukelis P., kun. 205
Žukauskaitė A. 355
Žuravliov V. 323
Žvibas S. 155

KNYGOS LEIDYBA PARĖMĖ:

Vilniaus arkivyskupija
Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija
Švenčionių rajono savivaldybė (meras V. Vigelis)
Vilniaus miesto savivaldybė (meras A. Zuokas)
Akcinė bendrovė „Achema“
LR Seimo narė prof. K. Prunskienė
Jėzaus draugijos (SJ) Vilniaus namai
Saleziečių (SDB) Šv. Jono Bosko draugijos Vilniaus namai
Vilniaus Šv. Jono Bosko parapija (klebonas kun. M. Petravičius SDB)
Vilniaus kunigai J. Morkūnas, E. Rudokas, V. Virvičius

Kunigai:

V. Černiauskas, K. Dailydė, K. Gailius, K. Gurklys, I. Jakutis,
A. Keina, K. Kinduryš, V. Pūkas, M. Savickas, V. Sudavičius,
S. Tunaitis, A. Vaickūnas, D. Valiukonis, K. Žemėnas.

Kun. B. Laurinavičiaus giminės:

D. Girdauskas, E. Girdauskas, R. Girdauskienė, J. Laurinavičiūtė-
Pranskienė, B. Laurinavičiūtė-Sankienė, A. Pranskus, J. Šimkūnienė.

Švenčionėlių parapijos tikintieji:

P. Basiūnienė, R. Bužinskienė, A. Cicėnas, E. Cicėnas, K. Cicėnas,
B. Gerojimaitytė-Rainienė, V. Gerojimienė, J. Gudeliienė, L. Jusienė,
M. Karaveckas, R. Klipčius, J. Macijauskas, B. Matuliauskienė,
E. Milaševičienė, K. Palikša, O. Petkūnienė, A. Ragaišienė,
Č. Ramauskienė, M. Rimašienė, J. Rimšelis, J. Strakšienė, Z. Šapokas.

Vilniaus universiteto Santariškių klinikų darbuotojai:

V. Budrys, B. Dainys, D. Garunkštienė, R. Garalevičius, A. Irnius,
M. Janėnaitė, L. Kučinskienė, G. Martinkėnas, S. Puodžiūtė,
M. Ramonas, N. Ramonienė, V. Sirvydis, A. Vinkus, M. Virketienė,
V. Vitkienė.

Kiti:

Vilniaus Šv. Arkangelo Rapolo parapijos Gyvojo rožančiaus būrelis,
ses. E. Rimšelytė, M. Urbonavičiūtė. M. Krickaitė-Rančienė
(Adutiškis - Vilnius).

Ob39 OBJEKTAS „INTRIGANTAS". Kunigo Broniaus Laurinavičiaus gyvenimas ir veikla. Knygą sudarė, parengė ir redagavo Vidas Spengla. Pratarė: *Prisiekęs ginti Motiną Bažnyčią ir jos vaikus*, p. 9-10, arkivysk. Sigitas Tamkevičius. - Vilnius, „Katalikų akademijos" leidykla. 2002. - 512 p., iliustr.

ISBN 9986-592-39-9

Knygoje atskleidžiama Lietuvos Katalikų Bažnyčios persekiojimas bei varžymai sovietinės okupacijos metais ir jos kova dėl savo ir tikinčiųjų teisių bei laisvių. Vienas įžymiųjų kovotojų buvo kunigas Bronius Laurinavičius, kuriam KGB buvo suteikęs „Intriganto" pravardę. Knygoje nagrinėjama jo gyvenimas, pastoracija, mūrinės ir gyvosios Bažnyčios statyba, kova dėl žmonių teisių ir laisvių, sovietinės valdžios persekiojimai ir jo nužudymas. Pabaigoje pateikiami žmonių atsiminimai paryškina jo, tauraus kunigo ir kovotojo už Tiesą ir Laisvę, paveikslą.

UDK 23/28(474.5):929 Laurinavičius

Ob39

Knygą sudarė, parengė ir redagavo

Vidas Spengla

Nuotraukos

iš *Jadvygos Laurinavičiūtės-Pranskienės* asmeninio archyvo

Kalbos redaktorės ir korektorės

Asta Petraitytė (I dalis)

Liuda Sidarienė (II dalis)

Maketavo

Giedrius Kubilius

Dailininke

Audronė Martinaitytė

Užsakymas 868

„Katalikų akademijos" leidykla, A. Jakšto 9, Vilnius

Spaudė UAB „Adomo Jakšto spaustuvė",

Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys

N u o r a d a s

N U T A R I M A S
(nustatyti baudžiamąją bylą)

Vilnius,

1982 m. kovo mėn. 26 d.

Lietuvos TSR VRM tardymo valdybos ypatingai svarbių bylų tyrinėjimo skyriaus m. 1982 m. kovo mėn. 26 d. kapitonas B. Vaitiekūnas baudžiamojoje byloje Nr. 02-1-088-81,-

n u s t a t ė:

1981 m. lapkričio mėn. 24 d. apie 20 val. 15 min. Vilniaus mieste Žalgirio ir Dzeržinskio gatvių sankryžoje, ties namu Nr. 74, automobilis MAZ-503, valstybinis numerinis ženklas 54-38 LIE, vairuojamas Vilniaus 2-os autotransporto įmonės vairuotojo G. Lazukino, patrenkė ir mirtinai sužalojo pereinantį Žalgirio gatvę pil. B. Laurinavičių (b.l. 4-12).

Dėl šio fakto 1981 m. lapkričio mėn. 25 d. Vilniaus miesto vidaus reikalų valdybos tardymo skyrius iškėlė baudžiamąją bylą pagal nusikaltimo požymius, numatytus Lietuvos TSR BK 246 str. 2 d. ir 1981 m. lapkričio mėn. 30 d. šią bylą parengtinio tardymo darymui priėmė Lietuvos TSR VRM tardymo valdyba (b.l. 1).